

**TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ-İ KÂTİP
ÇELEBÎ (1b-53a) (Dil İncelemesi-Metin-Dizin)**

Bahtınur ÖZMEN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA

Erzurum-2024

Her hakkı saklıdır.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ-İ KÂTİP ÇELEBİ (1b-53a)

(Dil İncelemesi-Metin-Dizin)

Bahtınur ÖZMEN

Danışman: Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA

Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Erzurum-2024

Her hakkı saklıdır.

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY SAYFASI

Bahtınur ÖZMEN tarafından hazırlanan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi (1b-53a) Dil İncelemesi-Metin-Dizin* adlı bu çalışma 15.08.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda ☒ **oybirliği** / ☐ **oyçokluğu** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Prof. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU Atatürk Üniversitesi	İmza
Danışman	Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi M. Raşit ÖZTÜRK Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza

Bahtınur Özmen tarafından hazırlanan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi (1b-53a) Dil İncelemesi-Metin-Dizin* başlıklı yüksek lisans tezi kabul edilmiştir. 15.08.2024

Prof. Dr. Serap BEDİR KARA

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullandığım her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sorumluluğu ve tezin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum.

15.08.2024

İmza

Bahtınur ÖZMEN

Öğrenci

- ☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.
- ☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.
- ☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim süresi ile ilgili bir kısıtlama bulunmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	XIV
ABSTRACT	XV
GRAFİK LİSTESİ	XVI
KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ	XVII
ÖN SÖZ.....	XX
GİRİŞ	1

A. ARAŞTIRMA HAKKINDA

A.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	3
A.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	3
A.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	4

B. ESER HAKKINDA

B.1. KÂTİP ÇELEBİ HAKKINDA	4
B.2. TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ'NİN NÜSHALARI	6
B.3. TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ HAKKINDA	10
B.4. ESERİN DİĞER TERCÜMELERİ	12
B.5. ESERİN İÇERİĞİ	20

BİRİNCİ BÖLÜM

İMLA ÖZELLİKLERİ

1.1. ÜNLÜLERİN İMLASI	22
1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlası	22
1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlası	23
1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin İmlaları	24
1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin İmlaları.....	26
1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin İmlaları	27
1.2. ÜNSÜZLERİN İMLASI.....	28
1.2.1. /ç/ Ünsüzünün İmlası.....	28
1.2.2. /η/ Ünsüzünün İmlası	29
1.2.3. /p/ Ünsüzünün İmlası	29
1.2.4. /t/ Ünsüzünün İmlası	30

1.3. SÖZCÜK VE EKLERİN İMLASI	30
1.3.1. kim Bağlacının İmlası	30
1.3.2. ki Bağlacının İmlası.....	31
1.3.3. dağı Bağlacının İmlası	31
1.3.4. için Edatının İmlası	32
1.3.5. {-dUr} Ek-fiilinin İmlası	32
1.3.6. kadar Sözcüğünün İmlası	32
1.3.7. /i-/ Cevher Fiilinin İmlası.....	33
1.3.8. ile Sözcüğünün İmlası	33
1.3.9. Zamir /n/'sinin İmlası	34

İKİNCİ BÖLÜM DİL İNCELEMESİ

2.1. SES BİLGİSİ	35
2.1.1. Ünlüler.....	35
2.1.1.1. Kapalı e (è)	35
2.1.1.2. Ünlü Uyumları	35
2.1.1.3. Ünlü Değişimi.....	48
2.1.1.3.1. Yuvarlaklaşma	48
2.1.1.3.2. Düzleşme.....	53
2.1.1.3.3. Genişleme	57
2.1.1.4. Ünlü Düşmesi	57
2.1.2. Ünsüzler.....	58
2.1.2.1. Söz Başı Ünsüzleri	58
2.1.2.1.1. b- Ünsüzü.....	58
2.1.2.1.2. k- Ünsüzü.....	58
2.1.2.1.3. t- Ünsüzü.....	59
2.1.2.2. Söz İçi ve Söz Sonu Ünsüzleri.....	61
2.1.2.2.1. -b Ünsüzü	61
2.1.2.2.2. -d- Ünsüzü.....	62
2.1.2.2.3. -ğ-, -g-, -ğ-, -g Ünsüzleri	62
2.1.2.2.4. -k-, -k-, -k-, -k Ünsüzleri	65
2.1.2.2.5. -l- Ünsüzü.....	66

2.1.2.2.6. –p Ünsüzü	67
2.1.2.2.7. –t Ünsüzü	67
2.1.2.3. Ötümlüleşme	68
2.1.2.3.1. Aslî Uzun Ünlüler Nedeniyle Ötümlüleşme.....	68
2.1.2.3.2. Ünlüler Arası Durumda Ötümlüleşme	68
2.1.2.4. Ünsüz Türemesi	69
2.1.2.4.1. -y- Türemesi	69
2.1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi	70
2.1.2.6. Ünsüz Uyumu.....	70
2.1.2.7. Hece Yitimi.....	71
2.2. ŞEKİL BİLGİSİ	72
2.2.1. İsimler.....	72
2.2.1.1. İsim Çekim Ekleri	72
2.2.1.1.1. Çokluk Eki: {+lAr}	72
2.2.1.1.2. İyelik Ekleri.....	72
2.2.1.1.2.1. Teklik 1. Kişi: {+(U)m}	72
2.2.1.1.2.2. Teklik 2. Kişi: {+(U)η}	73
2.2.1.1.2.3. Teklik 3. Kişi {+I}, {+sI}	73
2.2.1.1.2.4. Çokluk 1. Kişi {+(U)mUz}	73
2.2.1.1.2.5. Çokluk 2. Kişi {+(X)ηUz}	74
2.2.1.1.2.6. Çokluk 3. Kişi {+lArI}	74
2.2.1.1.2.7. İyelik Eki Yığılması.....	75
2.2.1.1.3. Hâl Ekleri	75
2.2.1.1.3.1. İlgi Hâli Eki: {+(n)Xη}.....	75
2.2.1.1.3.2. Belirtme (Yükleme) Hâli Eki: {+(y)I}, {+n}.....	75
2.2.1.1.3.3. Yönelme Hâli Eki: {+(y)A}	76
2.2.1.1.3.4. Bulunma Hâli Eki: {+dA}.....	76
2.2.1.1.3.5. Ayrılma Hâli Eki: {+dAn}	77
2.2.1.1.3.6. Vasıta Hâli Eki: {+lA, +(I)lA}	77
2.2.1.1.3.7. Eşitlik Hâli Eki: {+cA}.....	78
2.2.1.1.3.8. Yön Gösterme Ekleri	78
2.2.1.1.3.8.1. {+rA}.....	78

2.2.1.1.3.8.2. {+ArU}	79
2.2.1.2. İsim Yapım Ekleri	79
2.2.1.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri.....	79
2.2.1.2.1.1. {+An}	79
2.2.1.2.1.2. {+cA}	79
2.2.1.2.1.3. {+cI}	80
2.2.1.2.1.4. {+cUK}	80
2.2.1.2.1.5. {+cAK}	81
2.2.1.2.1.6. {+dAş}	81
2.2.1.2.1.7. {+düz}	81
2.2.1.2.1.8. {+IncI}	81
2.2.1.2.1.9. {+IİK}	82
2.2.1.2.1.10. {+IX}	82
2.2.1.2.1.11. {+kek}	83
2.2.1.2.1.12. {+rA}	83
2.2.1.2.1.13. {+sXz}	83
2.2.1.2.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri	84
2.2.1.2.2.1. {-mA}	84
2.2.1.2.2.2. {-mAK}	84
2.2.1.2.2.3. {-IcI}	85
2.2.1.2.2.4. {-UK}	85
2.2.1.2.2.5. {-mur}	85
2.2.1.2.2.6. {-ğun }	85
2.2.1.2.2.7. {-miş }	86
2.2.1.2.2.8. {-(X)n, -(X)m }	86
2.2.1.2.2.9. {-(I)ş }	86
2.2.1.2.2.10. {-A}	86
2.2.1.2.2.11. {-I}	86
2.2.1.2.2.12. {-k}	87
2.2.1.2.2.13. {-U}	87
2.2.2. Fiiller	88
2.2.2.1. Fiil Çekim Ekleri	88

2.2.2.1.1. Zaman Ekleri	88
2.2.2.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eki: {-dU, -dI}	88
2.2.2.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki: {-mİş}	88
2.2.2.1.1.3. Geniş Zaman Eki: {-(X)r}	89
2.2.2.1.1.4. Gelecek Zaman Ekleri	89
2.2.2.1.1.4.1. {-(y)AcAK}	89
2.2.2.1.1.4.2. {-sA gerek}	90
2.2.2.1.1.5. Şimdiki Zaman Eki: {-(X)r; -yor}	90
2.2.2.1.2. Tasarlama Kip Ekleri.....	91
2.2.2.1.2.1. İstek Kipi: {-(y)A}	91
2.2.2.1.2.2. Gereklilik Kipi.....	91
2.2.2.1.2.3. Şart Kipi Eki: {-sA}	92
2.2.2.1.2.4. Emir Kipi Ekleri	92
2.2.2.1.3. Şahıs Ekleri	93
2.2.2.1.3.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri	93
2.2.2.1.3.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {+m}.....	93
2.2.2.1.3.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+sIn, +sIn}	94
2.2.2.1.3.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+Ø}.....	94
2.2.2.1.3.1.4. Çokluk 1. Şahıs Eki: {+Uz, +vUz}	94
2.2.2.1.3.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+sIz}	95
2.2.2.1.3.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki: {+IAr}.....	95
2.2.2.1.3.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri.....	96
2.2.2.1.3.2.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {+m}.....	96
2.2.2.1.3.2.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+n}.....	96
2.2.2.1.3.2.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+Ø}	97
2.2.2.1.3.2.4. Çokluk 1. Şahıs Eki: {+K}	97
2.2.2.1.3.2.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+nUz}	97
2.2.2.1.3.2.6. Çokluk 3. Şahıs Eki: {+IAr}.....	98
2.2.2.1.3.3. Üçüncü Tip Şahıs Ekleri.....	98
2.2.2.1.3.3.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {+AyIn, +AyIm}	98
2.2.2.1.3.3.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+Ø}.....	99
2.2.2.1.3.3.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+sUn}	99

2.2.2.1.3.3.4. Çokluk 1. Şahıs Eki: {+AlUm}	100
2.2.2.1.3.3.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+ŋ, +Uŋ}	100
2.2.2.1.3.3.6. Çokluk 3. Şahıs Eki: {+sUnlAr}	100
2.2.2.2. Fiil Yapım Ekleri	100
2.2.2.2.1. Fiilden Fiil Yapım Ekleri	101
2.2.2.2.1.1. Çatı Ekleri	101
2.2.2.2.1.1.1. Ettirgen Çatı	101
2.2.2.2.1.1.1.1. {-(I)t-}	101
2.2.2.2.1.1.1.2. {-dUr-}	101
2.2.2.2.1.1.2. Oldurganlık	101
2.2.2.2.1.1.2.1. {-(I)t-}	101
2.2.2.2.1.1.2.2. {-dUr-}	102
2.2.2.2.1.1.2.3. {-Ur-}	102
2.2.2.2.1.1.2.4. {-Ar-}	103
2.2.2.2.1.1.3. Edilgenlik	103
2.2.2.2.1.1.3.1. {-(X)l-}	103
2.2.2.2.1.1.3.2. {-(X)n-}	103
2.2.2.2.1.1.4. Dönüşlülük	104
2.2.2.2.1.1.4.1. {-(X)n-}	104
2.2.2.2.1.1.4.2. {-(X)l-}	104
2.2.2.2.1.1.5. İşteşlik: {-(X)ş-}	105
2.2.2.2.1.1.6. {-der-}	105
2.2.2.2.1.1.7. {- gür-}	105
2.2.2.2.1.1.8. Fiillerde Olumsuzluk	105
2.2.2.2.1.1.8.1. {-mA-}	105
2.2.2.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri	106
2.2.2.2.2.1. {+A-}	106
2.2.2.2.2.2. {+(A)r-}	106
2.2.2.2.2.3. {+lA-}	107
2.2.2.2.2.4. {+Al-}	107
2.2.2.2.2.5. {+da-}	107
2.2.2.2.2.6. {+et-}	107

2.2.2.2.2.7. {+re-}	108
2.2.2.2.2.8. {+te-}.....	108
2.2.2.2.2.9. {+ter-}	108
2.2.2.2.2.10. {+lan-}	108
2.2.2.3. Birleşik Fiiller	109
2.2.2.3.1. İsim+Yardımcı Fiil Şeklinde Olan Birleşik Fiiller	109
2.2.2.3.1.1. bul-.....	109
2.2.2.3.1.2. ét-	109
2.2.2.3.1.3. eyle-.....	110
2.2.2.3.1.4. ol-	110
2.2.2.3.1.5. kal-	111
2.2.2.3.1.6. kıl-.....	111
2.2.2.3.1.7. vèr-.....	111
2.2.2.3.2. Fiil+Yardımcı Fiil Şeklinde Olan Birleşik Fiiller	112
2.2.2.3.2.1. Yeterlilik	112
2.2.2.3.2.2. Tezlik.....	112
2.2.2.3.2.3. Süreklilik.....	113
2.2.3. Cevher Fiili.....	113
2.2.3.1. Birleşik Çekimler.....	113
2.2.3.1.1. Hikâye Çekimi.....	114
2.2.3.1.1.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	114
2.2.3.1.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi	114
2.2.3.1.2. Şart Çekimi	114
2.2.3.1.2.1. Geniş Zamanın Şartı.....	114
2.2.3.1.2.2. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı.....	115
2.2.4. Fiilimsiler	115
2.2.4.1. İsim-Fiiller.....	115
2.2.4.1.1. {-mAK}	115
2.2.4.1.2. {-mA}	116
2.2.4.1.3. {-Iş}.....	116
2.2.4.2. Sıfat-Fiiller	116
2.2.4.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiilleri	116

2.2.4.2.1.1. {-mİş}.....	116
2.2.4.2.2. Görülen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiili.....	117
2.2.4.2.2.1. {-dUK}.....	117
2.2.4.2.3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiili	117
2.2.4.2.3.1. {-(y)AcAK}.....	117
2.2.4.2.4. Geniş Zaman Sıfat-Fiilleri	118
2.2.4.2.4.1. {-(y)An}	118
2.2.4.2.4.2. {-mAz}	118
2.2.4.2.4.3. {-Ur}	118
2.2.4.3. Zarf-Fiiller	118
2.2.4.3.1. Zaman Zarf-Fiilleri	118
2.2.4.3.1.1. {-(y)İcAK}	118
2.2.4.3.1.2. {-(y)İncA}.....	119
2.2.4.3.1.3. {-mAdİn}.....	119
2.2.4.3.1.4. {-dUKdA}.....	119
2.2.4.3.1.5. {-dUKdAn}.....	120
2.2.4.3.1.6. {-mAzdAn}.....	120
2.2.4.3.2. Hâl Zarf-Fiilleri	121
2.2.4.3.2.1. {-ken}.....	121
2.2.4.3.2.2. {-dUkçA}	121
2.2.4.3.3. Bağlama Zarf-Fiili	121
2.2.4.3.3.1. {-(y)Up}	121
2.2.5. Sıfatlar	122
2.2.5.1. Niteleme Sıfatları.....	122
2.2.5.2. Belirtme Sıfatları	122
2.2.5.2.1. İşaret Sıfatları	122
2.2.5.2.2. Sayı Sıfatları.....	123
2.2.5.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	123
2.2.5.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	123
2.2.5.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	124
2.2.5.2.3. Soru Sıfatları.....	124
2.2.5.2.3.1. ne.....	124

2.2.5.2.3.2. kangı	124
2.2.5.2.3.3. nece	125
2.2.5.2.4. Belirsizlik Sıfatları	125
2.2.5.2.4.1. bir	125
2.2.5.2.4.2. ba'zı	125
2.2.5.2.4.3. her	126
2.2.5.2.4.4. çok	126
2.2.5.2.4.5. birkaç	126
2.2.5.2.4.6. cümle	127
2.2.6. Zarflar	127
2.2.6.1. Yer-Yön Zarfları	127
2.2.6.1.1. yukarı	127
2.2.6.1.2. aşıa	128
2.2.6.1.3. ierü	128
2.2.6.1.4. karşı	128
2.2.6.2. Zaman Zarfları	129
2.2.6.2.1. emdi, Şimdi	129
2.2.6.2.2. gece	129
2.2.6.2.3. gündüz	130
2.2.6.2.4. geç	130
2.2.6.2.5. bugün	130
2.2.6.2.6. dāyimā	130
2.2.6.2.7. dün	130
2.2.6.2.8. erte	131
2.2.6.2.9. hālā	131
2.2.6.2.10. yarın	131
2.2.6.3. Azlık-Çokluk Zarfları	131
2.2.6.3.1. çok	132
2.2.6.3.2. az	132
2.2.6.3.3. biraz	132
2.2.6.3.4. eksük	133
2.2.6.3.5. hıç	133

2.2.6.4. Nitelik Zarfları.....	133
2.2.6.4.1. ayrı	133
2.2.6.4.2. hoş	133
2.2.6.4.3. şöyle.....	134
2.2.6.4.4. t�z	134
2.2.6.4.5. yalnız, yalnız	134
2.2.7. Zamirler	135
2.2.7.1. Şahıs Zamirleri	135
2.2.7.1.1. Teklik 1. Şahıs Zamiri: ben	135
2.2.7.1.2. Teklik 2. Şahıs Zamiri: sen	135
2.2.7.1.3. Teklik 3. Şahıs Zamiri: ol, (ekleşmede) a(+n)	136
2.2.7.1.4. Çokluk 1. Şahıs Zamiri: biz	136
2.2.7.1.5. Çokluk 2. Şahıs Zamiri: siz.....	137
2.2.7.1.6. Çokluk 3. Şahıs Zamiri: anlar	137
2.2.7.2. İşaret Zamirleri	137
2.2.7.2.1. bu, bunlar	137
2.2.7.2.2. a (ol zamirinin ekleşmedeki h�li), anlar	138
2.2.7.2.3. ol	138
2.2.7.2.4. şol (<şu+ol)	139
2.2.7.3. Belirsizlik Zamirleri	139
2.2.7.3.1. kimse	139
2.2.7.3.2. biri, birisi, her biri	140
2.2.7.3.3. c�mle	140
2.2.7.4. D�n�şl�l�k Zamiri “kend�”	140
2.2.7.5. Soru Zamirleri	141
2.2.7.5.1. kim.....	141
2.2.7.5.2. ne	141
2.2.7.5.3. mı/mi	142
2.2.8. Edatlar.....	142
2.2.8.1. Çekim Edatları	143
2.2.8.1.1. Sebep Edatları.....	143
2.2.8.1.1.1. i��n	143

2.2.8.1.1.2. üzere	143
2.2.8.1.1.3. ötüri, ötri	144
2.2.8.1.1.4. dëyü	144
2.2.8.1.2. Vasıta Edatları	145
2.2.8.1.2.1. ile	145
2.2.8.1.3. Benzerlik Edatları	145
2.2.8.1.3.1. gibi	145
2.2.8.1.4. Başkalık Edatları	146
2.2.8.1.4.1. başka	146
2.2.8.1.4.2. ğayrı	146
2.2.8.1.5. Hâl Edatları	146
2.2.8.1.5.1. göre	146
2.2.8.1.6. Miktar Edatları	147
2.2.8.1.6.1. kadar	147
2.2.8.1.7. Zaman Edatları	147
2.2.8.1.7.1. evvel	147
2.2.8.1.7.2. sonra	148
2.2.8.1.8. Yer-Yön Edatları	148
2.2.8.1.8.1. deĝin	148
2.2.8.1.8.2. dek	148
2.2.8.1.8.3. karşı	149
2.2.8.1.8.4. içeri	149
2.2.8.2. Bağlama Edatları (Bağlaçlar)	149
2.2.8.2.1. Sıralama Bağlaçları	150
2.2.8.2.1.1. ve	150
2.2.8.2.1.2. dağı	150
2.2.8.2.1.3. ile	151
2.2.8.2.2. Denkleştirme Bağlaçları	151
2.2.8.2.2.1. yā	151
2.2.8.2.2.2. yāhūd, veyāhūd	152
2.2.8.2.2.3. veyā	152
2.2.8.2.3. Karşılaştırma Bağlaçları	153

2.2.8.2.3.1. hem...hem	153
2.2.8.2.3.2. ne...ne.....	153
2.2.8.2.4. Pekiştirme Bağlaçları	153
2.2.8.2.4.1. dağı	153
2.2.8.2.4.2. bile	154
2.2.8.2.5. Cümle Başı Bağlaçları	154
2.2.8.2.5.1. ancak	154
2.2.8.2.5.2. ammā	155
2.2.8.2.5.3. eger	155
2.2.8.2.5.4. meger	156
2.2.8.2.5.5. hattā.....	156
2.2.8.2.5.6. çünkü	156
2.2.8.2.5.7. ki	157
2.2.8.2.5.8. kim.....	157
2.2.8.2.5.9. tā ki.....	158
2.2.8.2.5.10. vaktā ki.....	158
2.2.8.3. Ünlemler	159
2.2.8.3.1. Seslenme Ünlemleri	159
2.2.8.3.1.1. ey.....	159
2.2.8.3.1.2. hey.....	159
2.2.8.3.2. Gösterme Ünlemleri	160
2.2.8.3.2.1. işte.....	160
2.2.8.3.3. Soru Ünlemleri.....	160
2.2.8.3.3.1. ‘acabā	160

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN	161

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN	220
A.....	220
B.....	256
C.....	287
Ç.....	293

D.....	299
E	320
F	363
G.....	371
H.....	394
I	422
İ	424
K.....	445
L	482
M.....	485
N.....	524
O.....	533
Ö.....	553
P	557
R.....	562
S.....	569
Ş.....	596
T	604
U.....	626
Ü	632
V	635
Y.....	647
Z	664
SONUÇ.....	674
KAYNAKÇA	680
EKLER.....	684

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ-İ KÂTİP ÇELEBİ (1b-53a)
(Dil İncelemesi-Metin-Dizin)

Bahtınur ÖZMEN
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA
2024, 684 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA (Danışman)
Prof. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU (Üye)
Dr. Öğr. Üyesi M. Raşit ÖZTÜRK (Üye)

Bu çalışmada Kâtip Çelebi'ye (1017/1609-1067/1657) ait olduğu düşünülen esasen bir ahlâk ve siyaset kitabı olan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* adlı tercüme eserin neşri yapılmış ve dil özellikleri incelenmiştir. İbnü'l-Mukaffa'nın Arapça tercümesinden Anadolu Türkçesine çevrilerek oluşturulmuş eserin nüshası incelenerek bir yüksek lisans tezi çalışması yapılmıştır. Çalışma; imla özellikleri, dil incelemesi, metin ve dizin-sözlük olmak üzere dört bölümden meydana gelmektedir. Giriş kısmında, hikâyecilik ve tercüme geleneği, eserin kaleme alındığı Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi, dönemin çeviri eserlerinde Arapça ve Farsçanın yeri ile Anadolu ve Klasik Osmanlı Türkçesi üzerinde bıraktığı etkiler hakkında bilgi verilmiştir. Devamında eserin nüsha tavsifi yapılarak kim tarafından kaleme alındığı, kime ithaf edildiği ve ne zaman istinsah edildiğine değinilmiştir. Daha sonra esas kitabın genel hatları üzerinde durularak geçmişten bu güne kadar yapılan diğer çevirileri ve nüshalarına yer verilmiştir. İnceleme bölümünde, sözcüklerin imla, ses ve şekil özellikleri metinden örneklerle gösterilmiştir. Metin bölümünde, eser transkribe edilmiştir ve son olarak dizin bölümünde metnin sözlüğü oluşturularak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Osmanlı Türkçesi, Tercüme-i Envâr-ı Süheylî, metin neşri, dil incelemesi

ABSTRACT
MS. Thesis
TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ-İ KÂTİP ÇELEBÎ (1b-53a)
(Linguistic Analysis-Text-Index)
Bahtınur ÖZMEN
Advisor: Assos. Prof. Dr. Uğur UZUNKAYA
2024, 684 pages

Jury: Assoc. Prof. Dr. Uğur UZUNKAYA (Consultant)
Prof. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU (Member)
Assist. Prof. Dr. M. Raşit ÖZTÜRK (Member)

In this study, the translation work titled *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi*, which is thought to belong to Katip Çelebi (1017/1609-1067/1657), which is essentially a book of ethics and politics, was published and its linguistic features were examined. A master's thesis was prepared by examining the copy of the work, which was created by translating it from the Arabic translation of İbnü'l-Mukaffa into Anatolian Turkish. The study consists of four sections: spelling features, language analysis, text and index-dictionary. In the introduction, information is given about the tradition of storytelling and translation, the Classical Ottoman Turkish period in which the work was written, the place of Arabic and Persian in the translated works of the period and the effects it left on Anatolian and Classical Ottoman Turkish. In the continuation, the copy of the work is described, and it is mentioned who wrote it, to whom it was dedicated and when it was copied. Then, the general outline of the main book was emphasized and other translations and copies made from the past to the present were included. In the review section, the spelling, sound and shape features of the words were shown with examples from the text. In the text section, the work was transcribed and finally, the study was completed by creating a dictionary of the text in the index section.

Keywords: Classical Ottoman Turkish, *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî*, text edition, linguistic analysis

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Eserde Geçen Yapım Ekleri Ve Fiillerin Yüzdelik Oranları.....	678
Grafik 2: Eserde Geçen Yabancı Kökenli Sözcüklerin Dağılımı	679

KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ

a.g.t. : Adı geçen tez

Ar. : Arapça

AYS : Altun Yaruk Sudur

B : Batı

BK D : Bilge Kağan Doğu Yüzü

BK G : Bilge Kağan Güney Yüzü

BK K : Bilge Kağan Kuzey Yüzü

bk. : bakınız

c. : cilt

çev. : Çeviren

D : Doğu

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

DLT : Divânu Lugâti't-Türk

EAT : Eski Anadolu Türkçesi

ET : Eski Türkçe

Far. : Farsça

G : Güney

HS : Hüsrev ü Şirin

IrKB : İrk Bitig

K : Kuzey

KB : Kutadgu Bilig

KÇ : Küli Çor

KT : Karahanlı Türkçesi

KT D : Kül Tegin Doğu Yüzü

KT G : Kül Tegin Güney Yüzü

KT K : Kül Tegin Kuzey Yüzü

O : Ongi Yazıtı

OT : Orhon Türkçesi

s. : sayfa

S: Sayı

T. : Türkçe

To. : Tunyukuk

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV: Türk Diyanet Vakfı

UT : Uygur Türkçesi

vb. : ve benzerleri

vd. : ve diğerleri

vs. : vesaire

Yun. : Yunanca

[...] : Köşeli ayraç yazmada yer alan sözcüğün yazılmayan kısımlarını gösterir.

< : Başka bir dilden alıntılanan sözcüğün orijinal biçimini ifade eder.

→ : Çalışmanın dizin bölümünde yer alan sözcükler arası çapraz göndermeleri ifade eder.

Ø : Ekin olmadığını ifade eder.

A : Düz-geniş ünlülere işaret eder.

I : Düz-dar ünlülere işaret eder.

U : Dar-yuvarlak ünlülere işaret eder.

X : Düz, yuvarlak, geniş ve dar olan dört ünlüye işaret eder.

ÖN SÖZ

Türkler, coğrafi konumları itibarıyla farklı kültürlerle etkileşim hâlinde olmuş ve bunu gerek dil gerek kaleme aldıkları eserler üzerinde göstermişlerdir. Bu etkileşimin bir parçası olarak farklı kaynaklardan tercüme eserler oluşturmuşlardır. Daha çok Arapça ve Farsçadan yapılan tercüme eserler Eski Anadolu Türkçesi (13-15. yüzyıl) ve onun sonraki devresi olan Klasik Osmanlı Türkçesi (16-19. yüzyıl) döneminde yerini almıştır. Oğuzcanın en eski şekli olan ve Türk dili tarihi açısından büyük önem taşıyan Eski Anadolu Türkçesi dönemi aynı zamanda Batı Türkçesinin kuruluş evresini oluşturan ve Anadolu’da gelişen yazı dilidir. Moğol akınlarıyla beraber Anadolu’ya gelen Türkmen ve Oğuz boyları arasında yaygın hâle gelen Türkçe o dönemlerden itibaren edebî bir dil olmuştur. Bu ilerleme 13. yüzyılda Beylikler döneminde gelişimini sürdürerek Türk edebiyatına kıymetli eserler katmıştır. Bu eksende Türk dilinde sayısız telif ve tercüme eser kaleme alınmıştır.

Anadolu Türkçesi ile kaleme alınan tercüme eserler arasında yerini alan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî* gerek çeviri muhiti gerekse yazı dili ve muhtevası itibarıyla önemli özellikler barındırmaktadır. 17. yüzyıl çevresinde kaleme alındığı düşünülen eser geniş bir tercüme haritasına sahiptir. Miladi 300 yılına dayanan tarihî geçmişi ile pek çok dilde çeviriye kaynak olmuş bir eserdir. Anadolu sahasına bakıldığında 14. yüzyılda Kul Mesûd’un kaleme aldığı Farsça metinden çevrilen *Kelîle ve Dimne* tercümesi ilk çeviri örneklerindendir. Türk diline kazandırılmış bu ilk çeviri sonraki süreçte bir kaynak niteliğinde yerini başka kıymetli tercüme eserlere bırakmıştır. Düşünce ve kültür birikimimize katkı sağlaması bakımından çeviri eserlerin edebiyatımızdaki yeri önemlidir.

Söz konusu tez çalışmasında incelenen *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî* adlı eser, yazmanın giriş kısmında yer alan ibareye göre Kâtip Çelebi tarafından 17. yüzyılda Anadolu sahasında kaleme alınmıştır. Siyaset ve ahlâk gibi konular üzerinde durulan eser ders verici nitelikte hikâyeleri ile fabl türü bir anlatıdır. İbnü’l-Mukaffa’nın Arapça versiyonundan tercüme edilen eser asıl metne ve çerçeve hikâyeye bağlı kalınarak yer yer harekeli olarak düz nesih yazı ile kaleme alınmıştır. Tercümenin bu nüshası, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Edebiyat 369 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Her sayfasında 19 satır bulunup 105 yapraktan oluşmaktadır. Çalışmada 1b-53a varakları arasındaki kısım

incelenmiştir. Nüshada yaldız zeminli serlevhada “*Tercüme-i Envâr-ı Süheylî Kâtip Çelebi*” yazısı bizi karşılamaktadır. Tercüme eserin Kâtip Çelebi’ye ait olduğu düşünülen tek nüshası bulunmaktadır. Fakat esas adı *Kelîle ve Dimne* olan eserin farklı dönemlerde bazı yazarlara ait başka tercüme ve nüshaları da bulunmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesinin (13-15. yüzyıl) yazı dilinde dönem itibarıyla hem Eski Türkçeden (Uygur-Karahanlı) hem de Arap-Fars geleneğinden beslendiği mevcut eserlerde görülmektedir. İki ayrı yazı geleneğinin etkisiyle eklerin ses düzenine bakıldığında tutarsızlıklar görülmekte ve düzenli bir imla birliği bulunmamaktadır. Bu mevzu pek çok çalışmaya konu olmuştur. Fakat yıllar içerisinde özellikle Klasik Osmanlı Türkçesinin (16-19. yüzyıl), son dönem metinlerinde bu karışıklık giderilmeye ve ses bilgisi net biçimde ortaya konmaya çalışılmıştır. Tez çalışmasında ele aldığımız metinde de bu ikili kullanımlar oldukça yaygındır. Harekeli ve harekesiz yazılmış aynı iki sözcüğün farklı biçimlerde yazıldığı da görülmektedir. Çalışmada bu duruma dikkat çekmek istenmiştir.

Bu çalışma Klasik Türk edebiyatındaki tercüme geleneğinin bir halkasını oluşturan söz konusu eseri genel itibarıyla inceleyerek genel hatlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Arap harfli metnin Türkçe okunuşu, imla özellikleri, dil özellikleri, sözcüklerin anlamı ve dizini ana hatlarıyla verilmeye çalışılmıştır. Nüshanın mukaddime kısmında çokça Arapça ve Farsça terkibe yer verildiğinden bu kısımlar transkribe edilmemiş, olduğu hâliyle alınmıştır. Tez, bir dil çalışması olduğundan hikâyelerin içerik kısmına değinilmemiştir. Fakat orijinal metin esas alınarak metinde kesin biçimde belirtilmese de bab başlıklarına ve hikâye isimlerine yer verilmiştir.

Tez, dört bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, imla özellikleri incelenmiştir. Metinde birçok yerde yazım özellikleri tutarsızlık göstermektedir. Bu sebeple Arap harfli metin esas alınarak örneklemeler yapılmıştır. İkinci bölüm, dil incelemesinden oluşmaktadır. Bu kısımda ses ve şekil özelliklerine metinden örnekler gösterilerek yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, metnin yazı çevirimi transkripsiyon alfabesi kullanılarak yapılmıştır. Metin içerisinde noktalama işaretleri ve büyük harf kullanımına yer verilmemiştir. Dördüncü bölümde, metnin sözlük ve dizin kısmına yer verilmiştir. Metin zengin bir Türkçe kelime hazinesine sahiptir. Bu bölümün oluşturulmasında Prof. Dr. Ceval KAYA tarafından hazırlanan *Cibakaya 2.3* programı kullanılmıştır ve madde başlarında düzeltmeler yapılarak kelimeler alfabetik olarak sıralanmıştır. Birbiriyle ilgili

madde başlarını göstermek için çapraz gönderme yapılmıştır. Sözcüklerin anlamlarına yer verirken yabancı kökenli sözcükler belirtilmiştir. Bazı noktalarda Arapça ve Farsça terkiplerin teknik anlamlarını korumak açısından bu terkipler mevcut hâllerıyla madde başı olarak gösterilmiştir. Arapça ve Farsça tamlamalı sözcükler ise metinde geçtiği hâliyle örneklendirilip anlamlandırılmıştır. Bu hâliyle dizin basit bir zeminde oluşturulmuş sözlük hüviyetinde amacına hizmet etmektedir. Eserin son kısmında yer verilen kaynakçada atıf yapılan eserlere yer verilmiştir. Bunu yanı sıra metin, imla ve dil inceleme kısımlarında başvuru Arapça, Farsça, Türkçe sözlükler, etimoloji ve dil bilgisi kitapları gibi doğrudan atıf yapılmayan eserler de gösterilmiştir.

Tez çalışmam boyunca; tez konusunun belirlenmesinde, hazırlanmasında ve tamamlanmasında bana destek olan, öğrenimim boyunca bana kattığı engin bilgi ve birikimiyle her zaman yol gösteren, kendisine ne zaman danışsam kıymetli zamanını ayırıp sorularımı yanıtlayan, her türlü kaynak erişimini sağlayan ve hiçbir zaman güler yüzünü ve samimiyetini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA'ya; bu yola çıkmamda benden desteğini esirgemeyen ve beni teşvik eden hocam Dr. Öğr. Üyesi M. Raşit ÖZTÜRK'e içtenlikle teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu akademik serüvenim boyunca sürekli iletişim hâlinde olduğumuz hem sınıf hem de çalışma arkadaşım olan değerli dostum Kübra ÖZEN'e ve her zaman olduğu gibi tez yazım sürecinde de yanımda olan, bana güvenen ve maddi manevi destek olan aileme müteşekkirim.

Bahtınur ÖZMEN

Erzurum-2024

GİRİŞ

Hikâye, masal ve öykülemeye dayalı eserler insanlığın varlığından bu yana süregelen yazı türleridir. Tarihin eski dönemlerinden beri insanlar hikâyeleri nesilden nesile sözlü ve yazılı olarak aktarmışlardır. Bir gelenek hâline gelen bu kültürel oluşum en eski anlatma sanatlarından birisidir. İnsanlar kimi zaman kayda değer gördükleri olayları hikâyeleştirmiş kimi zaman da olay ve muhteva üzerinde çıkarımlarda bulunmak amacıyla kurgusal türlere yönelmiştir. Yine bu yazı türünden meydana gelmiş Latince kökenli olan fabl türü de aynı ortak paydada buluşmaktadır. Fabl, sonunda öğüt verme amacı taşıyan düşündürücü öykülerden oluşmaktadır. Ayırt edici özelliği ise kahramanlarını hayvanlardan seçerek onlara insana ait özellikler yükleyerek konuşturuyor olmasıdır. Bu türün en güzel örneklerinden birini Sanskritçe yazılmış *Kelile ve Dimne* kitabı oluşturmaktadır. Miladi 300 yılına dayanan eser günümüze kadar ulaşmıştır. Eser üzerinde birçok araştırma yapılmış ve pek çok dile tercüme edilmiştir.

Tercüme geleneği, tarih boyunca toplumların birbirleriyle ilişki kurmalarında, birbirlerini tanımlarında, ilim ve fikir alışverişinde bulunmalarında önemli bir rol oynamıştır. İlk olarak MÖ 300'lü yıllarda başlayan tercüme hareketi günümüze kadar aktif biçimde devam etmiştir. Özellikle Müslüman, Hint, İran ve Arap ülkeleri arasındaki etkileşimlerle birçok eser tercüme edilerek farklı dil ve kültürlerle kazandırılmıştır. Eski zamanlardan beri insanlar çeviriler sayesinde farklı din, kültür ve milletler arasında iletişim kurabilmişlerdir. Sınırları aşarak bilimsel, sanatsal ve sosyal alanda ortak paylaşımlarda bulunmuşlardır. Bunun en güzel örneklerinden birini Sanskritçe *Kelile ve Dimne* kitabı oluşturmaktadır. Eserin Pehlevîce, Süryanice, Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere birçok dile tercümesi yapılmıştır.

Türkiye Türkçesinin tarihî şekli olan Eski Anadolu Türkçesi döneminde de tercüme geleneği kendini göstermiştir. Eski Anadolu Türkçesinin evresi olan Beylikler döneminde Türkçenin Anadolu'da gelişmeye başladığı görülmüştür. Bu dönemde devlet adamlarının himayesinde bilim, sanat ve edebiyat alanında gelişmeler kaydedilmiştir. Bilim ve sanat insanları Türkçe eserler yazmaya yönelik teşvik edilmiştir. Bu eksende telif ve tercüme eserler yazılmaya başlanmıştır. Özellikle Arapça ve Farsçadan tercümeler yapılmıştır. Bu doğrultuda kaleme alınan Türkçe eser sayısındaki artış Türkçenin Arapça ve Farsça karşısında güç kazandığını göstermiştir. Arapça ve Farsçanın etkisinden çıkmak istenildiğinden Osmanlı

şairleri kendi özgün metinlerini üretmeye başlamışlardır. 16. yüzyıldan itibaren Türk şair ve yazarlar Fars edebiyatını taklit etmeden Türkçe telif eserler oluşturmuşlardır. Bu amaç doğrultusunda elbette tercüme eserler de verilmiştir. Bu tercümelerin en önemli özellikleri neredeyse tamamının Arapça ve Farsçadan tercüme edilmiş olmasıdır. Mütercimler, tercüme ettikleri eserlerin asıl çerçevesine bağlı kalmakla birlikte Türk dilinde bir karşılığının bulunmasının daha çok getirisi olacağına inanmışlardır.

Dönemin en belirgin özelliklerinden biri sade bir dile sahip olmasıdır. Arapça ve Farsça sözcüklerin kullanımında azalma olmuş ve kullanılan yabancı kökenli sözcükler halkın anlayabileceği sözcükler olmuştur. Nesir dilinin nazım dilinden daha sade ve anlaşılır olmasının sebebi nesir dilinde sanatsal ve edebî gaye olmayışıdır. Bu sebeple nesir dilinde kurulan cümleler Türkçe cümle yapısına uygundur. Tercüme eserlere bakıldığında ise asıl metne bağlı kalma amacıyla cümlelerde bozulmalar meydana gelmiştir. Bu yüzden cümleler arası geçişi sağlamak için ki'li cümlelere başvurulmuştur.

Tarihî gelişimine bakıldığında Türk dilinin kendi söz ve kavram alanının gelişmesi edebiyat dilinin Türkçe olmasında önemli rol oynamıştır. Yabancı sözcük ve kavram kullanımı bırakılarak yerli ögeler ön planda tutulmuştur. Yüzyıllardır süregelen Arapça ve Farsçanın gerek nazım gerek nesir türünde ağır, mecazlı, metaforlu, tamlamalı ve sanatlı dili yerini sade ve anlaşılır Türkçeye bırakmıştır. Bu tutum dönem şairlerinin bundan sonraki yıllarda da kaleme aldıkları eserlerde görülen önemli bir ölçüttür. Her ne kadar böyle bir tutum sergilense de dilde yer edinmiş bazı yabancı kökenli sözcüklerin varlığından söz etmek mümkündür.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde konuşma dilinden yazı diline geçişle ve Oğuz Türkçesinin etkisiyle birlikte yeni ek ve şekiller ortaya çıkmıştır. Bu ek ve şekiller dilin yapısına yenilik katmıştır. İlaveten harekeli yazı sisteminin kullanıldığı Arap-Fars yazı geleneği kullanılmasının yanı sıra eski Türk imla biçimi de yazınlarda varlığını sürdürmüştür. Tez çalışmasında incelenen metnin yazıldığı dönem olan Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi de Eski Anadolu Türkçesi döneminin devamı niteliğindedir. Fakat dil özellikleri bakımından bazı farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda incelediğimiz *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* adlı eser 17. yüzyıl Klasik Osmanlı Türkçesi özellikleri taşıyarak Eski Anadolu Türkçesinin imla, ses ve şekil özelliklerini de barındırmaktadır.

A. ARAŞTIRMA HAKKINDA

A.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tezin konusunu Sanskritçeye dayanan ve bilinen ilk çevirisinin Pers kralı Hüsrev Anuşirvan (531-597) zamanında Pehlevî diline yapılmış *Kelîle ve Dimne* kitabının 17. yüzyıl Osmanlı ilim ve kültür hayatında önemli yer edinmiş Kâtip Çelebi'ye (1017/Şubat 1609-1067/1057) nispet edilen ve İbnü'l-Mukaffâ'nın Arapça versiyonundan tercüme edildiği anlaşılan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* adlı eser oluşturmaktadır. Nitekim bu tercümeyi Alaaddin Ali Çelebi'nin Hüseyin Vâiz Kâşîfî'ye ait olan Farsça *Envâr-ı Süheylî*'yi esas alarak Türkçeye çevirdiği *Hümâyûnnâme* ile karıştırmamak gerekir.

Eserin temel çerçevesini ahlâk ve siyaset konuları oluşturmaktadır. Fabl türünün en önemli eserlerinden olması onu masal ve hikâyecilikte farklı kılmaktadır. Anlatımda masalların kahramanları hayvanlardan seçilmiş ve her biri insan karakteri üzerinden sembolize edilmiştir. Hükümdarın devlet yönetiminde, yöneticilik rolünde ve halkla olan ilişkilerinde nasıl davranması gerektiği vurgulanmaktadır. Hükümdarlara hikmet öğretmek amacıyla yazılan kitap içinde güzel ve kıymetli sözler barındırmaktadır. Bu özelliği ile eser eğitici ve öğüt verici mahiyettedir. Öyle ki eser zaman içerisinde sadece hükümdarlara değil toplumun birçok kesimine hitap eder olmuştur. Eserin iki temel kahramanı olan iki çakal kardeş Sanskrit dilindeki karşılığıyla Karataka ve Damanaka, Pehlevî dilindeki karşılığıyla Kelileg ve Demneg asıl kitaba ismini vermiştir. Araştırmaya konu olan bu eserin Kâtip Çelebi'ye ait olan mevcut Arapça nüshası Türkçeye transkribe edilmiş, dil incelemesi yapılmış ve sözlük-dizini oluşturulmuştur.

A.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî* adlı Anadolu Türkçesi ile kaleme alınmış tercüme eserin Kâtip Çelebi'ye atfedilen bu nüshası üzerinden 17. yüzyıl Klasik Osmanlı Türkçesinin ses ve şekil özellikleri ile dilsel veriler ışığında dönemin söz varlığına dair edinimleri göstermektir. Bu doğrultuda tercüme geleneğinin bir ürünü olan yapıtın önceki dönemlerde verilen diğer tercümelerine ilaveten daha önce çalışılmamış olan bu nüsha üzerinde bir literatür çalışması ortaya koymak amaçlanmıştır.

A.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırmaya konu olan *Kelîle ve Dimne* kitabı, günümüze kadar dünya çapında Pehlevî dili (Farsça), Süryanî dili, Arapça, Türkçe, Almanca, Latince, Yunanca, Fransızca ve İngilizce gibi farklı dillere tercüme edilmiş köklü bir eser olması ve Türk edebiyatında da birçok tercümesi yer alması sebebiyle geniş kitlelere ulaşmış evrensel olma yolunda ilerlemiş kıymetli bir eserdir. Üzerinde çalışılan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* nüshasının Türkçeye çevrilmesine kaynaklık eden İbnü'l-Mukaffa'nın eseri Süryaniceden Arapçaya tercüme etmesiyle ilk defa Arap edebiyatında fabl türü hikâye tarzını kazandırmış olması eseri önemli kılan bir noktadır. Öyle ki *Kelîle ve Dimne*'nin Doğu ve Batı'da izlerini görmek mümkündür. Mevlana'nın Mesnevi'deki hikâyelerinde ve 17. yy. Fransız şair La Fontaine'in fabllarındaki pek çok konuda hayvanların karakteristik özelliklerini ve eserin ahlâki temasını görmek mümkündür. Konu bağlamında eser hikâyecilik geleneğine yeni bir soluk getiren fabl türü anlatım ile sadece hükümdarlara değil toplumun birçok kesimine hitap etmesiyle geniş kitlelere ulaşmıştır. Tüm bu özellikler göz önüne alındığında Anadolu Türkçesine kazandırılmış olan söz konusu eser; anlaşılır anlatımı, kelime kadrosu, fonetik ve morfolojik unsurları, şekil ve söz yapımı incelenerek yapılan diğer çalışmalara ek olarak okuyucusuna örnek teşkil edecek bir çalışma olmuştur. Örneklerini gördüğümüz bu denli kıymetli eser, daha önce incelenmemiş olan Kâtip Çelebi'ye nispet edilen bu nüsha üzerinde tez çalışması yapılarak Türk dili dünyasına sunulmaya çalışılmıştır.

B. ESER HAKKINDA

B.1. KÂTİP ÇELEBİ¹ HAKKINDA

Kâtip Çelebi Zilkade 1017/Şubat 1609'da İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Mustafa, babasının adı Abdullah'tır. Dîvân kâtipleri arasında Hacı Halife olarak ulema arasında ise Kâtip Çelebi olarak tanınmıştır. Enderun'da yetişen babası ilme olan ilgisiyle devrin âlim ve şeyhlerinin meclislerine katılmıştır. Kâtip Çelebi beş yaşındayken İsa Halife Kırîmî'den ilk dinî bilgilerini almıştır ve devamında Kur'an'ı kısmi olarak ezberlemiştir. İlerleyen zamanda İlyas Hoca'dan dil bilgisi eğitimi, Böğrü Ahmed Çelebi'den de yazı dersleri almıştır. On dört yaşında iken babasının yanında başmuhasebe kalemine bağlı Anadolu Muhasebesi Kalemine

¹ (bk.) Orhan Şaik Gökyay, "Kâtip Çelebi", c. XXV, TDVİA, **Diyanet Vakfı Neşriyatı**, Ankara, 2022, s. 36-40.

şakirt olarak girerek burada hesap kaideleri ve siyakat yazısı ile divan rakamlarını öğrenmiştir. Babası ile birlikte 1035'te (1626) Bağdat seferlerine katılarak savaşın bütün safhalarına şahit olmuştur. Musul'a geldiklerinde ise babasını ve amcasını kaybetmiştir. Bir süre Diyarbakır'da kaldıktan sonra Mehmed Halife tarafından Süvari Mukabelesi Kalemî'ne tayin edilmiştir. 1037 (1628) senesinde Erzurum muhasarasında bulunmuştur. İstanbul'a döndüğünde tesirli hitabet gücü ve düzgün ifadeye sahip olan Kadızade Mehmed Efendi'nin derslerine devam ederek etkisinde kalmıştır.

1039'da (1630) Hamedan ve Bağdat seferlerine katılarak burada uğradıkları ve zaptettikleri Bîsütun, Gülanber Kalesi, Hemedan, Hasanabad gibi şehirler hakkında gözlemlerine *Fezleke* ve *Cihannüma* isimli eserlerinde yer vermiştir. Sonrasında İstanbul'a dönen Çelebi tefsir derslerine devam etmiştir. Ordu ile Şark seferi sırasında Diyarbakır'da olduğundan buradaki âlimlerle sohbet ve ilmî tartışmalarda bulunmuştur. 1635'te IV. Murad'ın Revan Seferi'nde bulunarak buradaki gözlemlerini eserlerinde genişçe anlatmış ve bundan sonra kendini tamamen ilmî çalışmalara adanmıştır. Tüm birikimini kitaplara harcayan Çelebi daha çok kitapla iç içe olma fırsatı bulmuştur.

Kendi oğlu da dahil olmak üzere bazı öğrencilere çeşitli konularda ders veren Çelebi 1645 Girit Seferi dolayısıyla harita yapımıyla da uğraşmıştır. Kâtip Çelebi hastalığı sebebiyle tedavi yöntemleri öğrenmek amacıyla tıp kitapları okumuş ve bunun yanı sıra manevî çareler bulmak için ise esma ve havas kitaplarını incelemiştir. 27 Zilhicce 1067 (6 Ekim 1657) tarihinde vefat etmiştir. Mezarı Zeyrek Camii civarındaki kabristandadır.

Kâtip Çelebi, çevresi tarafından iyi huylu, hikmet sahibi, hakim meşrepli biri olarak tanınan ve sevilen biri olmuştur. Astronomi, anatomi, fıkıh, felsefe gibi birçok farklı alanda ilimle alakadar olarak kitaplara ilgi duymuş, en çok tarihî ve biyografik kitaplarla meşgul olmuştur. Nitekim *Fezleke* isimli kitabını yazarken yaklaşık 1300 eseri gözden geçirmiştir. Kuvvetli tarih ve coğrafya bilgisi olan Çelebi, tarihî yazılar yazarken tarafsız bir tutum sergilemiştir. Yine *Cihannüma* isimli eserini Batılıların İslam coğrafyacılarından ileri seviyede olduğunu belirterek bunu aşmaya çalışmak amacıyla yazmıştır. Kâinatın hakikatlerini anlamak için ilme önem vermiş ve ilgilendiği farklı ilim dallarını toplumun düzeni ve devamlılığı için bir araç olarak görmüştür. Kaleme aldığı eserlerde üsluptan çok manayı ön plana çıkarmıştır ve öz olanı söylemeye çalışmıştır.

Sürekli yeni fikirler peşinde olan Kâtip Çelebi dönemin meselelerine önem vererek o günün sıkıntılarına çözümler getirmeye çalışmış ve bu sıkıntılara yazılarında yer vermiştir. Coğrafyaya yönelmesi onu yaşadığı döneme şahitlik eden bir düşünür kılmıştır. Astronomi ve hikemi ilimlere yönelerek dönemin bilgi eksikliğine farkındalık oluşturmak için dinî ve fikhî meselelere de değinmiştir. İlmin önemini her zaman vurgulayarak toplumsal hayatın dirliğinin bozulmaması açısından din ile hayat arasında kuvvetli bir ilişki kurmanın ilimden geçtiğini söylemektedir. Bu yönüyle Kâtip Çelebi ilimde vahdet cihetini benimsemiştir.

Kâtip Çelebi, 17. yüzyıl Osmanlı kültür ve ilim dünyasında önemli bir yer edindiği kadar Batı dünyasında da ilgi ve takdir kazanmıştır. Özellikle *Keşfü’z-Zunûn* adlı eseri Batı’da İslam araştırmaları yapanların başvurduğu bir kaynak olmuştur. Öyle ki eserlerinin bir bölümü Batı dillerine çevrilmiştir. Bugün olduğu gibi edebiyat dünyasında çeşitli dönemlerde Osmanlı’nın ilim anlayışını gösteren yazılar kaleme alınmak istendiğinde Çelebi’nin düşünce dünyasına ve dolayısıyla kıymetli eserlerine başvurulmaktadır.

Kâtip Çelebi’nin eserleri genel itibarıyla şöyledir:

1. *Fezleketü’t-Tevârih*, 2. *Fezleke*, 3. *Tuhfetü’l-Kibâr fî Esfâri’l-Bihâr*, 4. *Takvîmü’t-Tevârih*, 5. *Kanunnâme*, 6. *Târîh-i Frengî Tercümesi*, 7. *Târîh-i Konstantîniyye ve Kayâsire*, 8. *İrşâdü’l-Hıyârâ ilâ Târîhi’l-Yunân ve’r-Rûm ve ve’n-Nasârâ*, 9. *Süllemü’l-Vusûl ilâ Tabakati’l-Fuhûl*, 10. *Cihannümâ*, 11. *Levâmiu’n-nûr fî Zulûmâti Atlas Minor*, 12. *İlhâmü’l-Mukaddes min Feyzi’l-Akdes*, 13. *Keşfüz-Zunûn*, 14. *Tuhfetü’l-Ahyâr fî’l-Hikem ve’l-Emsâl ve’l-Eş’âr*, 15. *Dürer-i Müntesire ve Gurer-i Münteşire*, 16. *Düstûrü’l-Amel*, 17. *Recmü’r-Racîm bi’s-sîn ve’l-cîm*, 18. *Beyzâvî Tefsirinin Şerhi*, 19. *Hüsnü’l-Hidâye*, 20. *Câmi’ü’l-Mütûn min Celli’l-Fünûn*, 21. *Mîzânü’l-Hak fî İhtiyâri’l-Ehak*.

Kâtip Çelebi, *Keşfü’z-Zunûn* adlı eserinde *Kelîle ve Dimne* ile ilgili bilgiler vermiştir. Fakat kendisine ait böyle bir tercümenin olduğu veya ileride böyle bir tercüme kaleme alacağına dair ise net bir bilgi vermemiştir.

B.2. TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ’NİN NÜSHALARI

İncelediğimiz *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* adlı eserin iki nüshası bulunmaktadır:

Birinci nüsha, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'nde YZ A 26 numarada kayıtlı bulunan bir tercümedir. Zehra Toska² *Kelile ve Dimne*'nin tercümeleriyle ilgili bilgi verirken bu tercümeden bahsetmiştir. Tercümenin baştan ve sondan eksik olduğunu ve bu sebeple eserin kime ait olduğu, nerede yazıldığı ve kim tarafından hangi dilden tercüme edildiğine dair bilgiler bulunmadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda tercümenin dil özellikleri ve söz varlığını dikkate alarak XV. yüzyıl civarında yazılmış olabileceğini ifade etmiştir.

İkinci nüsha ise bu çalışmada incelediğimiz nüshadır. 2008-2010 yıllarında Günay Kut başkanlığında Millet Kütüphanesi'ndeki Türkçe El Yazmalarının Kataloglanması projesinde yapılan çalışmada bu tercümenin eksiksiz bir nüshası tespit edilmiştir. Osmanlı döneminde yetişen kıymetli bilim insanlarından biri olan Kâtip Çelebi adına kayıtlı olan tercümenin nüsha tavsifi şu şekildedir:

Nüsha, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Edebiyat 369 numarada kayıtlıdır. Her sayfasında 19 satır bulunup 105 yapraktan oluşmaktadır. Eser nesih yazı ile ve yer yer harekeli biçimde yazılmıştır. 1b-2a'da bulunan yaprakların cetvelleri yaldızlıyken 1b-2a dışındaki yaprakların cetvelleri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. 1b'de yer alan "*Tercüme-i Envâr-ı Süheylî Kâtip Çelebi*" yazan serlevha yaldız zeminlidir. Üst kısmında ise yaldız zemin üzerinde açık mavi renkli bir mürekkeple çizilen hatâyî motiflerinin yer aldığı tıgı bir mihrâbiyye bulunmaktadır.

Eserin zahriyesindeki mülkiyet kayıtları şu şekildedir:³

1a'da 1261/1845-46 tarihli Seyyid Mehmed adına bir mülkiyet kaydı vardır.

1a'da 7 Şevval 1254/ 24 Aralık 1838 tarihli mutasarrıf-ı İskenderiye Mustafa adına bir mülkiyet kaydı vardır ve altında aynı isme ait bir mühür yer almaktadır.

1a'da hulefâ-i Âmidden Alî Rızâ'ya ait bir mülkiyet kaydı vardır ve altında aynı isme ait mühür vardır.

1a'da okunamayan bir mühür ve *Mustafa Sıdkî* yazan başka bir mühür vardır.

² (bk.) Toska Zehra, **Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mes'ûd Çevirisi**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1989.

³ (bk.) Yazar Sadık, **Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Şerh ve Tercüme Geleneği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2011, s. 860.

Zahriyede ilaveten esere dair şu notlar yer almaktadır:

*“bu nüsha merhûm u mağfûrun leh Sultân Mehmed Hân ... hümayûnları
ile merhûm Kâtip Çelebi tercüme eylediğı Envâr-ı süheylî tercümesidir”*

İki kere yazılan bu kaydın yanında şu not yer almaktadır:

*“Kelîle ve Dimne’nin Hümayûn-nâmler gibi Fârisî ve Türki tercümeleri mevcûd
iken Kâtip Çelebi merhûm gibi bu edâda tercüme tenezzül eylesini ve sebk-i
‘ibârâtında fâzıl-ı müşârûn ileyhûn (son iki sözcüğün üstü çizilmiş) âşikârdur”*

Nüşada Kâtip Çelebi’nin adının zahriyedeki sonradan eklenen kayıtlar dışında iki kısımda geçtiğı görölmektedir. İlki 1b’de *“Tercüme-i envâr-ı süheylî-i Kâtib Çelebi”* şeklinde diğeri ise 6a’da *“mütercimü hâzel’l-kitâb el-fakîr Mustafa Halîfe eş-şehîr bi-Kâtib Çelebi”* şeklinde geçmektedir.

Nüşa, Süleyman Habib tarafından 24 Recep 1126/ 5 Ağustos 1714 yılında istinsah edilmiştir.

Mevcut tercümenin üslûp özellikleri, eserin sunulduğu şahsiyet, mütercimin kendisini tanıtırken kullandığı ifadeler, padişahı överken kullandığı ifadeler ve eserin mukaddime bölümünün Kâtip Çelebi’nin diğeri eserleriyle kıyaslanması üzerine görölen benzer ifadeler tercümenin Kâtip Çelebi’ye ait olması fikrini kuvvetlendirmektedir. Yine de bu bilgiler dışında hiçbir kaynaktan bir *Kelîle ve Dimne* tercümesinin Kâtip Çelebi’ye ait olduğuna dair notlar bulunmadığından kesin biçimde tercümenin Kâtip Çelebi’ye ait olduğuna doğrulanamamaktadır.

Tercüme, asıl hikâyenin başladığı bölüm olan 6a’ya kadar devam eden mukaddime ile başlamaktadır. Bu mukaddime asıl hikâyeye bölümünden farklı biçimde son derece sanatlı bir üslup ile yazılmıştır. Hamdele ve salvelenin yer aldığı bölüm 2b’de sonlanmaktadır. Sonrasında konuya giriş açısından bir takım açıklamalar yer almaktadır. Söz konusu giriş bölümünde hem adil bir padişah olmanın gerekliliğı hem de kendisine itaat edilmesinin gerekliliğı anlatılmaktadır. Bunun ile beraber İslam dinini ve halkı koruma noktasında hükümdarın yetkinliklerinin ehemmiyetine dair ibareler bulunmaktadır. Mütercim bu bölümde tasvir edilen padişahların olmaması durumunda ortaya çıkacak olumsuzlukları

vurgulamaktır. Mütercim devamında hayvanlar üzerinden hikâyeler anlatarak padişahların nasıl davranması gerektiğini tasnif etmektedir. Bu giriş kısmı 4a’da sonlanmaktadır.

Sonrasında mütercim manzum ve mensur ifadelerle Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere devrin padişahına övgüde bulunmaktadır. İlaveten padişahın ismi anılarak padişahın bu kitabı sevdiğini ve tercüme edilmesini istediğini beyan etmesi üzerine eserin kaleme alındığı bildirilmektedir. 6a’da Kâtip Çelebi’nin adı kaydedilerek *Kelîle ve Dimne* kitabının tercümesi başlamaktadır.

Kâtip Çelebi isminin yer aldığı bu tercüme eser, genel itibarıyla incelendiğinde İbnü’l-Mukaffâ’nın Arapça versiyonundan tercüme edildiği görülmektedir. Mevcut tercümenin nüshada *Envâr-ı Süheylî*’den çevrildiğine dair zahriye kısmında yer alan notların hatalı olduğu anlaşılmaktadır. Mütercim, tercüme kaynağı olan versiyonun İbnü’l-Mukaffâ’ya ait olduğunu 6a’da şöyle ifade etmektedir (bk. Yazar, 2011: s. 862):

“... bu kitâbı Fârisîden Arabîye dönderüp te’lif iden kimesne
bu bâbı kendüsi bu kitaba ilhak itmişdür ...”

Bulunan verilere göre Mukaffâ’nın Arapça versiyonunun günümüzde mevcut olmayan Farsça (Pehlevîce) bir kaynaktan tercüme edildiği bilinmektedir. 6a’da yer alan ifade dikkate alındığında tercümede İbnü’l-Mukaffâ’nın kastedildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu ibare ile ifade edildiği üzere tercüme diğer versiyonlardan farklı olarak Mukaffâ’nın mukaddimesi ile başlamaktadır ve bunu ayırt edici bir husus olarak asıl kaynaktan olmayan bazı bölüm ve hikâyeler takip etmektedir. “Asıl *Kelîle ve Dimne* hikâyesinin başlangıcına kadar olan bölümler şunlardır:

1. Ali b. Şâh’ın Mukaddimesi
2. Bürzuye’nin Hindistan’a gidip kitabı ele geçirmesi
3. Mukaffâ’nın mukaddimesi
4. Bürzuye’nin biyografisi” (Yazar, 2011: s. 863)

Sonrasında sırasıyla Bürzuye’nin Hindistan’a giderek kitabı alması ve Bürzuye’nin biyografisi bulunmaktadır. Tercümede Mukaffâ’nın tercümesinin esas alındığı kaynak metin ile mevcut çevirideki bölümlerin uygunluğu karşılaştırılarak teyit edilmiştir.

Mevcut tercüme 5a’da geçtiği üzere “*Sultân Mehmed Hân b. İbrâhîm Hân*” olarak belirtilen IV. Mehmed’in isteği doğrultusunda kaleme alınmıştır. 4a’nın sonundan itibaren

5b'ye kadar padişaha övgüde bulunan medhiyye bölümü yer almaktadır. Bakıldığında eserin dönemin padişahı olan IV. Mehmed'e sunulmuş olması mütercim olarak kaydedilen kişinin Kâtip Çelebi olduğunu doğrulama noktasında önemli olmuştur. Nitekim IV. Mehmed'in 1648-1687 yıllarında saltanat sürdüğü göz önüne alındığında bu tarih Kâtip Çelebi'nin eserini kaleme aldığı dönem ile uygun düşmektedir. Bu da mütercimin kimliğini belirleme hususunda önemli bir ölçüt olmuştur.

Tezde incelenen tercüme eserin bu nüshasında Zehra Toska'nın ifade ettiği üzere, eserin Kul Mesud'un tercümesinden daha sonraki devirlerde tercüme edildiği ve eserin Arapçadan tercüme edildiği düşünülmektedir. Tercüme eserde Kul Mesud'un çevirisindeki gibi nazım parçalara ve tasvirlerine yer verilmediği gözlemlenmiştir. Ayrıca atasözlerine, hadis ve ayetlere rastlanmadığı belirtilmiştir.

Araştırmada, söz edilen eserin 1b-53a varakları arasında yer alan kısım incelemeye tabi tutulmuştur.⁴

B.3. TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ HAKKINDA

Kelîle ve Dimne çevirilerine Türk Edebiyatı'nda kaynak olarak gösterilebilecek 3 eser bulunmaktadır. İlki; Kul Mes'ûd ve XVI. yüzyılda ismi belirli olmayan bir mütercimin yaptığı çeviri olan Nasrullâh'ın (Nizâmüddîn Ebü'l-me'âlî Nasrullâh b. Muhammed b. Abdülhamîd) Farsça versiyonudur. İkincisi; Alâeddîn Alî Çelebi'nin *Hümâyûnnâme* ismiyle tercüme ettiği Hüseyin Vâ'iz-i Kâşîfî'nin (ö. 1504) Hüseyin Baykara'nın veziri Ahmed Süheylî'nin adına *Envâr-ı Süheylî* adlı çevirinin Farsça versiyonudur. Üçüncüsü; bütün bu versiyonların asıl kaynağı olan İbnü'l-Mukaffâ'nın çevirdiği Arapça versiyonudur (bk. Yazar, 2011: s. 862).

Kelîle ve Dimne tarih boyunca en çok okunan, Doğu'da ve Batı'da hem orijinalinden hem de ilk çevirilerinden çeşitli dillere çevirisi yapılan ahlâki ve siyaset temelli bir hikâye ve masal kitabıdır. Bu tercüme eser Arapçalaşmış adını asıl kaynağı olan miladi III. yüzyılda yaşamış bir Hint hükümdarın oğullarını eğitmek için tayin ettiği bir Vişnu rahibi tarafından şehzadelere hazırlanan kitaptan almaktadır. Bidpay hikâyeleri olarak da anılan ve aslı Sanskritçe olan kitabın günümüze ulaşamayan ilk çevirisi Pers kralı Hüsrev Anuşirvan'ın

⁴ *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* adlı eserin 53b-105a varakları arasında kalan kısmı ise Kübra ÖZEN (2024) tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

(531-597) döneminde Pehlevî diline yapılmıştır. Kralın isteği doğrultusunda tabibi Bürzuveyh Hindistan'a gitmiş ve zorluklarla kitabı ele geçirerek gizlice istinsah etmiştir. Eseri İran'a getirerek Pehlevî diline çevirmiştir. Sonrasında ikinci çeviri olarak Bud adlı bir Hristiyan eseri miladi 570'lerde Süryaniceye çevirmiştir. Tercüme 750'lerde İbnü'l-Mukaffâ'nın Pehlevî diline yaptığı çeviri üzerinden bir mukaddime ve bazı masal ilaveleriyle yaptığı Arapça çeviri takip etmiştir.

Süryanice ve özellikle Arapçaya yapılan çeviriler kaynaklığında *Kelîle ve Dimne* çevirileri bugüne kadar ulaşmıştır. İbnü'l-Mukaffâ'nın tercümesi, Samani hükümdarı Nasr b. Ahmed'in buyruğuyla Farsçaya Ebü'l-fazl Muhammed-i Bel'amî tarafından tercüme edilmiştir. Rudeki tarafından da aynı hükümdarın emretmesi üzerine mesnevi nazım biçimi ile nazmedilmiştir. Sonraki yıllarda İbnü'l-Mukaffâ'nın tercümesi iki kez Farsçaya tercüme edilmiştir. İlki, Nizâmüddîn Ebü'l-Me'âlî Nasrullâh b. Muhammed b. Abdülhamîd tarafından Gazne hükümdarı Behrâm Şâh'a (ö. 1151) ithaf edilen tercümedir. Bir diğeri de Hüseyin Vâ'iz Kâşifî (ö. 1504) tarafından Hüseyin Baykara'nın veziri olan Ahmed Süheylî adına izafetle yapılan *Envâr-ı Süheylî* isimli çeviridir (bk. Yazar, 2011: s. 855). *Kelîle ve Dimne*'nin başka çevirileri de vardır. Eserin çeviri haritası 'Eserin Diğer Tercümeleri' kısmında detaylı olarak anlatılmıştır.

Günümüze kadar farklı dillerde pek çok çevirisi yapılan *Kelîle ve Dimne* kitabı asıl adını Pançatantra'dan almaktadır. Kelime anlamı penç 'beş' sözcüğü ile tantra, 'insan zekâsının kullanılacağı hâl' anlamındaki sözcüklerin birleşiminden oluşmaktadır. Pançatantra sözcüğü ise 'beş düşündürücü nasihat kitabı' manasına gelmektedir. Eser bir giriş ve her biri tantradan oluşan beş kitaptan meydana gelmektedir. Bu hacimli eserin iki temel kahramanı iki çakal kardeş olan Sanskritçe dilindeki karşılığıyla Karataka ve Damanaka, Pehlevî dilindeki karşılığıyla Kelileg ve Demneg'dir.

Hükümdarlara hikmet öğretmek amacıyla yazılan *Kelîle ve Dimne* kitabı, iki bin yıl önce adı Arapça metinde belirtildiği üzere Beydebâ isimli Hint bilgin ile Debşelim adındaki Hint kralı arasında geçen konuşmaları esas almaktadır. Eser Hint kralına Sanskritçe olarak sunulmuştur. Beş kitaptan oluşan Pançatantra'nın her kitabında şekil ve kurgu itibarıyla bir çerçeve masal yer almaktadır. Masallardaki kahramanlar yer yer başka masallarda da geçmektedir. Bu tertip Binbir Gece Masalları ile benzerlik göstermektedir. Diğer yandan anlatımda her masal başlamadan önce bir giriş hikâyesi, yazılma amacı ve masallar arası

geçişini bildiren sözler/beyitler yer almaktadır. Her hikâyesinin sonunda yer alan hikmetli sözler, öğreticilik ve ders verme noktasında masalın en önemli kısmını oluşturmaktadır. İçerdiği hikâyeler bir biriyle iç içedir ve birbirlerine alt hikâyelerle bağlanmışlardır.

Eser, bir politika, devlet idaresi kitabı olması sebebiyle anlatıcı düşüncelerini, asıl vermek istediği fikri masalın ana teması üzerine değil anlatımın içine serpiştirerek hikmetler üzerinden anlatmıştır. Halk-hükümdar, hükümdar-vüzerâ ilişkisi istişareye dayalı sohbetler üzerinden kitap boyu anlatılmıştır. Konusu bakımından ahlâk ve siyaset temelli olan eserde, kahramanlar hayvanlardan seçilmiş ve her biri bir insan karakteri üzerinden sembolize edilmiştir. Gerçek hayatta insanlar tarafından yaşanılan olayların hayvanlar üzerinden belirli insani görevler verilerek konuşturulmasıyla alegorik bir anlatım yapılmıştır.

Eser, hükümdarın despot tavırlarına ve hatalı davranışlarına karşın hayvanların dilinden öğütler verilerek yazılmıştır. Kaynağı ise hükümdarın oğullarını eğitmek amacıyla yazılması ve yine hükümdarların çeşitli istekleri doğrultusunda yazılması sebebiyle konusu ailevi, ahlâki ve siyasi terbiye üzerine kurulmuştur.

B.4. ESERİN DİĞER TERCÜMELERİ

Kelile ve Dimne'nin ilk kaleme alındığı tarihten bugüne kadar süregelen farklı dillere yönelik pek çok tercümesi bulunmaktadır. Bunları Türkçe Dışındaki Çeviriler ve Türkçe Çeviriler olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür.

Türkçe Dışındaki Kelile ve Dimne Çevirileri⁵

a. Pehlevî Diline Çevirisi: Kitabın ilk çevirisi Pehlevî diline olmuştur. Kitabı tercüme ettirmek isteyen Pers kralı Hüsrev Anuşirvan (531-597), hekimi olan Bürzuveyh'i Hindistan'a göndermiştir. Eserin önsözünde belirtildiği üzere Pançatantra'nın ilk çevirisi ve ilk Hindistan dışına çıkışı tabip Bürzuveyh tarafından yapılmıştır. Eseri Hindistan'dan İran'a getirerek Pehlevî Farsçasına telif tercüme etmiştir. Bürzuveyh hizmet karşılığında mal mülk istemeyerek sadece kitabın bir bölümüne kendi hayat hikâyesinin ve fikirlerinin yansıtılmasını istemiştir. Bunun üzerine kralın veziri Büzürcümîhr bu hususla ilgilenmiştir. Çeviri Bürzuveyh'in biyografisinin yer aldığı giriş bölümünden sonra karakterlere ait beş ana hikâye ile Pançatantra'da olan tüm beş bölümle beraber on bölümden oluşmaktadır. Diğer

⁵ (bk.) Toska Zehra, **Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mes'ûd Çevirisi**, s. 9-17.

hikâyelerin üçü ise Mahabharata'nın on ikinci kitabından alınmıştır. Anlatılan her hikâye Hint kralının sorduğu sorulara yanıt veren filozof Bidnag'ın (diğer adıyla Bidpay) konuşmaları ekseninde oluşmuştur.

b. Süryanî Diline Çevirisi: Bürzuveyh'in Pehlevî diline yaptığı çeviriden sonra miladi 570'de 'Bud' adlı bir müellif eseri Süryanî diline çevirmiştir. Sanskritçe asıllı metin, yaklaşık zamanlarda kitabın Pehlevî diline çevrildiği yıllarda yazılmış ve ondan da Süryanî diline çevrilmiştir. Süryanî dilindeki çeviri ve 12 çeviride kitabın adı '*Kalilag ve Damnang*' şeklindedir. Çevirinin yazması önce Mardin'de bir manastırda sonra Musul'da patriğin kütüphanesinde muhafaza dilerek Paris'te Mgr. Graffin'e ulaşmıştır. Eseri ilk neşri ise Theodor Benfey'İN giriş yazısıyla beraber Bickell'in metin ve Almanca çevirisi 1876'da yapılmıştır. Sonrasında F. Schulthess Sachav'ın Musul'da yaptırdığı kopyalar esas alınarak Süryanî metin ve Almanca'sı daha yetkin bir metinle yayınlanmıştır.

c. Arapçaya Çevirisi: Eser, İbnü'l-Mukaffa tarafından ilavelerle birlikte Arapça'ya çevrilmiştir. İbnü'l-Mukaffa, eseri Pehlevî dilindeki telif tercümeden mukaddime ve masal ilaveleriyle Arapça'ya tercüme etmiştir. Süryanice çevirisinden yaklaşık 200 yıl sonra yapılan Arapça tercümenin birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Kitabın giriş kısmına dayanarak genişletilmiş şekilde ilk kez İbnü'l-Mukaffa'nın çevirisinde görüldüğü üzere Ali bin Şah'a ait olduğu düşünülen bir mukaddime bulunmaktadır. VIII. yüzyılla beraber Pehlevî versiyonun Arapçaya çevirisinde orijinalinden farklı olarak değişken unsurlar göze çarpmaktadır. Eserin çok sayıda kopyasının verilmesi ile bozulmuş versiyonları oluşmuştur.

İbnü'l-Mukafa'nın Arapça çevirisi, Silvestre de Sacy tarafından Paris'te 1816'da neşredilmiştir. Diğer bir çalışma ise Guidi tarafından üç Arapça yazmaya dayanarak Sacy'in metnindeki eksikliklerin gidermesiyle yapılmıştır. Von Th. Nöldeke'nin çalışmaları ise tek nüshalı eski Süryanî yazma ile Paris Milli Kütüphanesi'ndeki dört yazmaya dayanmaktadır. Ayrıca İbnü'l-Mukaffa'nın batıda üç modern çevirisi bulunmaktadır. Eser, De Sacy'nin öğrencisi olan Knatchbul tarafından serbest bir çeviriyle hikâyeler İngilizceye aktarılmıştır. Yapılan araştırmalarda Mukaffa'nın yaptığı çeviriye altı bölüm eklendiği görülmüştür. İbnü'l-Mukaffa'nın çeşitli çevirilerinden 18 bölüm ve bazı yazmalardaki ilave 3 bölümle toplam 21 bölümü bulunduğu tespit edilmiştir. De Sacy'nin eserdeki bölümlere ilişkin yaptığı sıralama ve bölüm dizini için (bk. Toska, 1989: s. 14).

d. İbnü'l-Mukaffa'ya Dayanan Çeviriler: (1) Sanskritçe asıllı eserin Pehlevî ve Tibetçeye yapılan çevirileri dışındaki hemen hemen tüm çeviriler İbnü'l-Mukaffa'nın yaptığı çeviri eserine dayanmaktadır. Doğu ve Batı dillerinde çok kez çeviri ve araştırmalara kaynaklık etmiştir. İbnü'l-Mukaffa'nın çevirisi üç kez Arapça manzum hâle getirilmiştir. Bunlardan ilki Abanü'l-Lahiki'nin eseri, diğer ikisi de İbnü'l-Habbari ve Abdü'l Mumin b. el-Hasan b. el-Huseyn el-Sagani'ye aittir.

(2) *Kelîle ve Dimne*'nin ikinci Süryanî çevirisi ise ya XI. yüzyılda İbnü'l-Mukaffa'dan yapılmıştır ya da Süryanî papaz tarafından yapılmıştır. Çeviride Süryanî papazın esere Hristiyan bir kimlik vermek istediği görülmüştür. Eseri ahlâk ve öğütlerle zenginleştirmiştir. Çeviriyi neşreden kişi W. Wright'tır.

(3) Firdevsî'nin, *Şehnâme* adlı eserinde belirttiği üzere İbnü'l-Mukaffa'nın *Kelîle ve Dimne*'si vezir Balamî'nin emri ile Sâ mânî hükümdarı Nasr b. Ahmed (914-943) döneminde Farsça'ya çevrilmiştir. Fakat tercüme tamamlanamayıp yeni bir emirle şair Rudeki (ö. 304/916) tarafından Farsçaya nazmedilmiştir. Fakat geriye kalan 16 beytin olduğu bilinmektedir. Kâtip Çelebi *Keşfü'z-Zunûn* adlı eserinde bundan bahsetmiştir.

(4) İbnü'l-Mukaffa'ya dayalı en eski Farsça çeviri eser, Nizamü'd-din Ebu'l Me'ali Nasurullah b. Muhammed b. Abdü'l-Hamid'in on üçüncü Gazne hükümdarı Behram Şah'a (ö. 1151) takdim ettiği eserdir. Bu çevirinin manzum bir şekli Sultan İzzeddin Keykavus (1244-1263) için Ahmed b. Mahmud el-Tusî Kani'i tarafından Konya'da yapıldığı bilinmektedir.

(5) Nasrullah'ın çevirisinden sonra yapılan diğer bir önemli çeviri Hüseyin Vaiz-i Kâşifi'ye (ö. 1504) aittir. Kâşifi, Nasrullah'ın çevisinin dilini ağır bularak nesrini daha anlaşılır bir hâle getirmek üzere ıslah etmiştir. Fakat kendi de söz oyunlarına, süslemelere yer vererek daha ağır ve kapalı bir metin ortaya koymuştur. Buna rağmen döneminde büyük beğeni toplamıştır. Kaşifi, eserine Hüseyin Baykara'nın veziri olan Ahmed Süheylî'ye nisbetle *Envâr-ı Süheylî* adını vermiştir. Eser Ali b. Salih (ö. 1453) tarafından *Hümâyûn-nâme* ismiyle Türkçe'ye çevrilmiştir. *Envâr-ı Süheylî*'nin diğer bir çevirisi de *Iyar-ı Daniş* ismini taşımaktadır. Eser 1578'de tamamlanarak Babür İmparatoru Ekber'in (1556-1605) emri ile Ebü'l-Fazl tarafından nazmedilmiştir.

Bunların yanı sıra İbnü'l-Mukaffa'nın eserinin Habeşçe, İbranice, Yunanca gibi dillere ve pek çok Avrupa dillerine çevirisi yapılmıştır.

Türkçe Kelîle ve Dimne Çevirileri⁶

a. Anadolu Sahasındaki İlk Çeviriler

(1) *Manzum Tercüme-i Kelîle ve Dimne, Gotha Yazması (no. 189)* : Anadolu sahasında yapılan manzum *Kelîle ve Dimne* tercümesi, Gotha yazmaları 189 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Semih Tezcan eserin Mesud b. Ahmed (ö. 1354'ten sonra) tarafından yazıldığını tespit etmiştir. Mesud b. Ahmed, manzum *Kelîle ve Dimne*'yi Aydınöğlu İsa Bey'in isteğı doğrutusunda yazmıştır. Eser, Sultan Orhan'ın oğlu I. Murad'a (761-792/1359-1389) sunulmuştur. Carl Brockelmann manzum eser için Bodlein'de Marsh 180 numaralı Mesud'un mensur tercümesinin bir nüshası olduğı dile getirmiştir. Gotha'da bulunan manzum tercümenin asıl mütercimi için de meçhul bir şairin manzum çeviriyi Mesud'un mensur eserinden nazma döktüğünü belirtmiştir.

Wilhelm Pertsch kataloğunda 189 numarada kitap hakkında verilen bilgilere göre, kitap 167 yapraktan meydana gelmektedir ve itinalı bir şekilde harekeli nesihle yazılmıştır. 17 satır yazmanın ilk yarısında çoğunlukla boşluklar bulunmaktadır. 1a'da altın varak bir dairenin içinde "Süleymân İbn-i türbedâr" ve sonunda 166a'da "Süleymân İbn-i türbedâr-ı Bayezid Hân" yazıları bulunmaktadır. Müstensih eseri 884/1479'da tamamladığını söylemiş ve birkaç mısra ilavesi daha yapmıştır. Pertsch, eserin 7 baptan oluştuğunu söyleyerek bapların başlama varaklarını da söylemiştir. Ethe ise eserin 9 baptan oluştuğunu ve iki tanesinin bap ismi olamadığı için Pertsch kataloğunda 7 bap olarak geçtiğini söylemiştir. İlaveten Gotha nüshasının Bodleian Marsh 180'e göre eksik olduğunu söyleyen Ethe bu durumun gerekçesinin şairin eseri tamamlayamadan öldüğü ya da eserin yeterli düzeyde olduğunu düşünmüş olabileceğı fikrini öne sürmüştür (bk. Toska, 1989: s. 21).

(2) *Oxford Yazması*: Mesûd b. Ahmed (ö.1354'ten sonra) tarafından XIV. yüzyılda yazılan mensur *Kelîle ve Dimne* tercümesidir. Kul Mesûd, Nasrullah'ın Farsça tercümesini esas almıştır. Tercüme bir hamdele ve salvele ile başlayıp padişahlara itaat etmek konusunda bilgiler verdikten sonra asıl konu olan Keîlle ve Dimne 'ye geçiş yapmaktadır. Mütercim öncelikle kitabın tercüme süresini anlatmış olup sonrasında kitabın bölümlerine yer vererek *Kelîle ve Dimne*'yi tercüme etmeye başlamıştır. Mesûd tercümesini Aydınöğlu Umur Bey'in

⁶ (bk.) Toska Zehra, *Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mes'ûd Çevirisi*, s. 17-35.

isteği üzerine kaleme aldığını belirtmiştir (bk. Yazar, 2011: s. 855). Üç bölümden oluşan eserin ikinci bölümünde on sekizinci babda özellikle Umur Bey için ayrılmış gazeller bulunmaktadır.

Eserin üslubuna bakıldığında Kul Mesûd'un *Kelîle ve Dimne* çevirisi Anadolu'da yapılan ilk çeviri olduğu gibi aynı zamanda onun ilk Türkçe versiyonudur. Dönem itibarıyla Arapça ve Farsça bilmeyen Türk beyleri milli bilinçle dilleri olan Türkçeye önem vererek eserlerin Arapça ve Farsçadan çevrilerek Türkçe yazılmasına öncül olmuşlardır. Çeviri eserde, 17 beyitlik bir manzum hikâye, Behram Şah için yazılmış bir gazel ile Arapça-Türkçe bir mülemma bulunmaktadır. Metin içerisindeki manzum parçalar; 37 nazım, 32 kıta, 37 beyit ile yer yer mesnevi parçaları içermektedir. (bk. Toska, 1989: s. 250-251).

Kul Mesûd'un Nasrullah'ın Farsça çevirisine dayanarak Türkçeye çevirdiği *Kelîle ve Dimne*'nin bilinen iki nüshası bulunmaktadır. İlki İstanbul'da Süleymaniye Kütüphanesi'nde Laleli Bölümü 1897'de bulunmaktadır. Nüshayı İsmail bin Kılâguz 12 Şubat 1490'da istinsah etmiştir. 232 yapraktan oluşup harekeli nesih yazısı kullanılmıştır. Diğer nüsha ise Oxford'da Bodleian Kütüphanesi'nde Marsh 180'de yer almaktadır. Bodleian nüshasını ilk defa bulan ve bahseden Hermann Ethe olmuştur (bk. Toska, 1989: s. 260-261).

(3) Berlin (Tübingen 1747) Yazması: Kul Mesûd'un çevirisinden sonra yazılan eser Nasrullah'ın Farsça çeviri versiyonundan yapılmış Anadolu sahasında verilen ikinci mensur tercümedir. XVI. yüzyılda yapıldığı bilinen tercümenin mütercimi bilinmemektedir. Çevirinin istinsahı 955/1548-49 yılında yapılmıştır. Nüsha ilk defa Bodleian Kütüphanesi'nde Marsh 61 numarada bulunmuştur. Bu nüshadan hareketle haberdar olunan çevirinin diğer bir nüshası da Almanya'da Flemming Kataloğu'nda Ms. Or. Quart 1747'de bulunmuştur. Fakat Zehra Toska, bap başlıklarının sıralanışları ve Arapça oluşları bakımından birbirleri ile aynı olan bu nüshaların katalogda yer alan ilk cümlelerinin birbirleriyle karşılaştırıldığında uyum sağlamadıklarını belirlemiştir. Bu sebeple tek ortak noktaları Nasrullah'ın tercüme versiyonundan çevrilmeleri olmuştur. Dolayısıyla tek bir çevirinin iki farklı nüshası mı yoksa iki farklı çevirinin nüshaları mı olduğu belirginlik kazanmamıştır.

Flemming, eserin son kısmında yer alan satırlardan hareketle mütercimi bilinmeyen eserin Mısır, Suriye ve Hindistan sultanlarının taklit edilerek Sultan Mehmed'e ithaf edildiğini gözlemlemiştir. Fakat Sultan Mehmed'in I. Mehmed (1403-1421) mi yoksa II. Mehmed (1451-1481) mi olduğu noktası kesinlik kazanmamıştır. 166 yapraktan oluşan eser

harekeli nesihle kaleme alınmıştır ve baştan eksiktir. 25,5 X 17 cm, 18,5 X 12,5 cm boyutlarında ve 17 satırdan meydana gelmektedir. Katalogda verilen bilgiye göre nüshada Gaznevi hükümdarı Behremşah (1118-1157) ve Nasrullah b. Muhammed b. Abdalhamid gibi şahıslara değinilmiştir. Yazma hakkında katalogda yer alan bilgiler çevirinin Kul Mesud'un çevirisiyle karşılaştırıldığında onun bir varyasyonu olabileceğini düşündürmüştür (bk. Toska, 1989: s. 24-25).

(4) TDK (A/28) Yazması: Baştan ve sondan eksik olan eserin hangi dilden tercüme edildiği, hangi tarihte ve kim tarafından istinsah edildiği bilinmemektedir. Yaprak numarası verilmeyen ve oldukça eski olan yazma eser Türk Dil Kurumu A/26'da koruma altında bulunmaktadır. Minyatürlü bir eserdir fakat üzerindeki ağaç ve ev motiflerine dokunulmadan üzeri boya ile kapatılmıştır. Sebebi minyatürlerin sonradan eklenerek beğenilmeyişi ve İslam'da yeri olmadığı düşüncesidir. Eserin Kul Mesûd'un tercümesinden sonraki dönemlerde kaleme alındığı ve Farsçadan değil Arapçadan çevrildiği düşünülmektedir. Anlatımı sade ve yalın olan eser edebî dilden uzaktır. Yazmanın fiziksel özelliklerine bakıldığında desenli karton ciltli, filigransız yapraklı, siyah mürekkep ile yazılmış okunaklı nesih yazılar görülmektedir. 18 X 13 cm ebatlı 57 yapraktan oluşmaktadır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır. Hikâyelerde yer yer atlamalar bulunmaktadır (bk. Toska, 1989: s. 26-31).

b. Anadolu Sahasındaki Daha Sonraki Çeviriler

Kelîle ve Dimne'nin Anadolu sahasındaki daha sonra yapılan çevirileri Hüseyin Vâiz Kâşifi'nin (ö. 910/1505) Farsça tercüme eseri olan *Envâr-ı Süheylî*'ye dayanmaktadır.

(1) Alâaddîn Alî b. Sâlih el-Filibevî (ö.1543), *Hümâyûnnâme*: Eserin mütercimi Fatih döneminde yaşamış Filipe'de doğan Alaaddin Ali Çelebi'dir. Ali Çelebi, *Kelîle ve Dimne* hikâyesinin Farsça tercümesi olan *Envâr-ı Süheylî*'yi ilk kez Türkçeye çevirerek *Hümâyûnnâme* adını vermiştir. Tarihi net olmayan eser Hüseyin Vâiz Kâşifi'nin (ö. 910/1505) *Envâr-ı Süheylî*'sini kaynak alarak çevirisini oluşturmuştur. Eser, yirmi yıl süren çalışmanın ardından dönemin hükümdarı olan Kânûnî Sultan Süleyman'a sunulmuştur. Yazıldığı dönemde Osmanlıda ve Batıda büyük ilgi gören eserin XVII. yüzyılla beraber pek çok Avrupa diline çevirisi yapılmıştır. En önemli örneklerinde biri de A. Galland'ın (1646-1715) Fransızca çevirisidir.

Hümâyûnnâme'de Arapça-Farsça kelime ve terkipler yoğunlukta kullanılmıştır. Eserde 1863 beyitlik kıt'a, mesnevi, nazım, beyit başlıklarını taşıyan Farsça şiir, 143 adet Farsça mısra, 249 adet Arapça şiir ve ibare, 712 beyitlik Türkçe şiir ve 121 adet Türkçe mısra yer almaktadır. Yoğunluk itibarıyla bakıldığında *Hümâyûnnâme*'deki şiirlerde Farsça söyleyişin hâkim olduğu söylenebilir. Metinde bulunan bütün Farsça ve Arapça beyitler transkribe edilmiş ve dipnotta ifadelerin anlamlarına yer verilmiştir (bk. Bülbül, 2009: s. 17).

Hümâyûnnâme ile aslı olan eser *Envâr-ı Süheylî* arasında şekil ve muhteva, kurgu ve işleniş bakımından pek bir fark görülmemektedir. Kullanılan kelime ve tasvirlerde ciddi farklılıklar yoktur. Filipeli Alâaddin Âli Çelebi, *Hümâyûnnâme*'nin kurgusunu, içeriğini *Envâr-ı Süheylî*'den olduğu gibi alarak orijinaline müdahale etmemiştir. Eser birçok kez istinsah edilmiştir. Ağdalı bir dile sahip olan *Hümâyûnnâme* Kâtip Çelebi'nin söylediğine göre sonraki yıllarda özetlenip kısaltılarak sadeleştirilmiştir. *Hümâyûnnâme* nüshalarının çoğunluğu özenli ve nitelikli nüshalardır. Eserin bilinen 5 ayrı minyatürlü nüshası bulunmaktadır. Bu da *Hümâyûnnâme*'nin, sanat tarihi açısından önemini göstermektedir. Eserin yurt içinde 72 ve yurt dışında 51 olmak üzere toplam 123 tane nüshası bulunmaktadır. Nüshaların detaylı dağılımı için (bk. Bülbül, 2009: s. 228-229).

(2) Hilâlî (ö. 1543-44), *Manzûm Tercüme-i Kelîle ve Dimne*: *Kelîle ve Dimne*'nin XVI. yüzyılda Takyecizâde olarak anılan orta dereceli İstanbullu şair olan Hilâlî tarafından kaleme alınmış manzum çevrisidir. Tercüme eserin günümüze ulaşmış nüshası yoktur.

(3) Mustafâ b. Hüsâmî (XVI. yüzyıl), *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî*: Tercüme eser, Manfred Götz'ün 1968'de Almanya'da yayınlanan (Türkische Handschriften) Türkçe yazmaların kataloğunu hazırladığı eserinde kayıtlı bulunmaktadır. Tercüme henüz bir incelemeye tabi tutulmamıştır. Söz konusu katalogdaki bilgilere göre adı Mustafâ b. Hüsâmî olan mütercim XVI. asrın ilk yarısında yaşadığı ve II. Murad'ın Edirne'de yaptırdığı medresede çalıştığı bilinmektedir. Esere ilişkin olarak Hüsâmî, Kâşifi'nin *Envâr-ı Süheylî* adlı eser olan *Kelîle ve Dimne* versiyonunun tercümesini yapmıştır. Nüsha 1068/1657'de istinsah edilmiştir (bk. Yazar, 2011: s. 859).

Götz'ün kataloğunda Ms. or. oct. 2507 numarada kayıtlı olan tercümenin mütercimi Mustafa b. Hüsami olarak belirtilmesinin yanında yazmanın sonunda yer alan "... bu hedef-i sihâm-ı enâm olan 'abd-i müstehâmı ya'ni Muştafâ bin Hüsâm'ı zıkr-i hayr ile ve du'â-yı

icâbet-i gâyet ile yâd eyleyeler" ifadesi eserin müterciminin Mustafa b. Hüsami olduğunu belirgin bir şekilde göstermektedir (bk. Yapıcı, 2020: s. 480).

(4) Şeyhülislâm Yahyâ Efendi (ö.1644), *Muhtasar-ı Hümayûnnâme*: Kâtip Çelebi *Keşfü'z-Zunûn* adlı eserinde Şeyhülislam Yahya Efendi'nin Filipeli Ali Çelebi'nin *Hümayûnnâme*'sini XVII. yüzyılda kısaltılmış biçimde kaleme aldığını ifade etmiştir. Sultan IV. Murad zamanında yaşayan şair müderrislik ve çeşitli bölgelerde kadılık yaptıktan sonra 18 yıl şeyhülislamlık görevinde bulunmuştur. *Kelîle ve Dimne*'ye ait bir çevirisi kaynaklarda belirgin bir şekilde bulunmamakla birlikte muhtasarın nüshasına da ulaşamamıştır.

(5) Osmanzâde Ahmed Tâib (ö.1724), *Simârü'l-Esmâr Zübdetü'l-Ezhâr*: Kıymetli tarihçi ve şair olan Osmanzâde Ahmed Tâib *Kelîle ve Dimne*'nin daha önce Ali Çelebi'nin yapmış olduğu *Hümayûnnâme* tercümesini özetleyerek sadeleştirmiş hâlde yazıya geçirmiştir. Tâib, eserden övgü ile bahsetmiştir ve eserde bulduğu kusurlu kısımları belirterek neden telhiste bulunduğunu ifade etmiştir. Kitabın dilinin fesahat ve belagat açısından iyi olduğunu söylemesine rağmen hikâyelerin ve hikâyelerden çıkarılacak derslerin izah edilmediği için karışıklık çıkarabilecek gereksiz yere uzatıldığını söylemiştir. Bu sebeple okuyucuların ve dinleyicilerin eserden yeterince yararlanamayacağını düşünen yazar eserdeki gereksiz uzatmaları kaldırarak özetleme yoluna gittiğini belirtmiştir. Tâib Efendi *Hümayûnnâme*'deki hikâye akışını aynen devam ettirmiştir. Bununla beraber 'tayy-ı itnâb' olarak adlandırdığı bazı kısımlarda kısaltmalara gitmiştir. Mütercim, esere bir giriş bölümü yazdıktan sonra III. Ahmed'i bir kaside ile övmüş ve devamında asıl hikâyeyi anlatmıştır.

Eser tam olarak 1117 yılının Muharrem ayında (1705 Mayıs) yazılmıştır. Dönemin padişahı olan III. Ahmed'e sunulmuştur. Kitabın sonunda yer alan hatime kısmında ise eserini adının *Simârü'l-Esmâr* olduğu bilgisi yer almaktadır. Pek çok yazma nüshası bulunan eser 1256 (1840-41)'da Bâb-ı Ser-askeriye Matbaasında basılmıştır (bk. Toska, 1989: s. 33-34)

Kelîle ve Dimne kitabının, XIX. Yüzyılda da çevirileri yapılmaya devam etmiştir. Ramanzâde Abdünnâfi XIX. yüzyılda *Nâfi'ü'l-Âsâr Nevbâve-i Simârü'l-Esmâr* ismini verdiği eseri Osmânzâde Ahmed Tâ'ib Efendi'nin *Hümayûnnâme*'sinden telhis edilmiş versiyonu manzum hâlde getirmiştir. Yine Ahmed Midhat Efendi de *Hümayûnnâme*'yi özetlemiş ve dilini sadeleştirerek *Hülâsa-i Hümayûnnâme* adıyla tekrar yazmıştır (bk. Yazar, 2011: s. 866).

B.5. ESERİN İÇERİĞİ

Kelîle ve Dimne, konusu bakımından ahlâk ve siyaset kitabıdır. Hint asıllı eser aslen bir masal ve hikâye kitabıdır. Alegorik bir anlatıma sahip olan eser fabl türünün en güzel örneklerindendir. Kitabı oluşturan hikâyelerin kahramanları hayvanlardır. Konuşmalar hayvanlar üzerinden gerçekleşmektedir. Kapsam olarak çerçeve hikâyeler ve onun alt hikâyeleri bulunmaktadır. Hikâyeler birbiriyle iç içedir. Bir bölümde geçen hikâye, kahraman ve konu başka bir bölümde tekrar karşımıza çıkabilmektedir. Gerek örnek verilen kıssalar gerek asıl hikâye kısmı öğüt verici ve ders çıkarıcı niteliktedir. Her hikâyenin sonunda çıkarılması gereken ders ve asıl verilmek istenen mesaj anlatılmaktadır. Daha çok yolsuzluk ve haksız yere işlenen suçlar ve kurnazlıklar üzerinden çıkarım yapılarak muhteva oluşturulmuştur. Bu şekilde hikmetli anlatımın amacı okuyucusuna yol göstermek ve adaletin, doğruluğun nasıl işlediğini ve adil olmanın gerekliliğini vurgulamaktır.

Kitab, bablardan oluşmaktadır ve her bab kendi içinde hikâyelere ayrılmaktadır. Eser toplam 11 babdan oluşmaktadır. Aşağıdaki tabloda bablar, hikâyeler ve geçtikleri varak numaraları şu şekilde gösterilmiştir:

Bab Başlığı	Hikâye Başlıkları	Varak Numarası
Giriş/mukaddime		1b-6a
Birinci bab: Kitab-ı evvel der şerh-i kitab		6a-14a
	-Sahrada Mal Bulan Adam	6b-7b
İkinci bab: Bab-ı Der Berzeveyh Tabib		14a-22b
	-Şevlem şevlem/Ebleh Uğrı	16b-17b
	-Bezirgan ve Müzdvür (Hakkak)	18b-19a
	-Esrük Deveden (Fil) Kaçan Adam	21b-22b

Üçüncü bab:		22b-49b
Bab-1 Der Kelîle ve Dimne	KELİLE VE DİMNE	22b-59a
	-Buzine (Maymun) ve Dülger	24a-24b
	-Tilki ve Davul	27b-28a
	-Zahid (Abid) ve Ugru	29b
	-İki Geyik (Koç) ve Açgözlü Tilki	29b
	-Yavuz İşli Kadın	29b-30a
	-Ayakkabıcı ve Karısı	30a-31a
	-Yılan ve Zag (Karga)	32a-32b
	-Kaplumbağa ve Yengeç	32b-33b
	-Arslan ve Tavşan	34a-34b
	-Üç Balık	35b-36a
	-Kaz (Ördek)	38b
	-Arslan, Kurt, Şagal (Çakal), Zag (Karga) ve Deve	40b-42a
	-Deniz Vekili ve Taytuy	42b-44a
	-Su Bağısı (Kampumbağa) ve İki Kaz (Ördek)	43a-43b
	-Kuş ve Buzineler (Maymun)	46a-46b
	-İki Ortak	46b-48a
	-Kaz, Yengeç ve Yılan	47b-48a
	-Bezirgan ve Demirci	48b-49a
Dördüncü Bab:		49b-59b
Arslanın Dimneye Doğruluk Eylediği	-Bezirgan Avrâtı, Nakkaş, Köle	51b-52a

BİRİNCİ BÖLÜM

İMLA ÖZELLİKLERİ

1.1. ÜNLÜLERİN İMLASI

1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlası

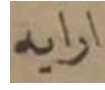
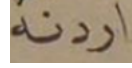
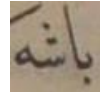
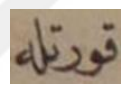
Metinde söz başlarında /a/ ünlüsü elif ve harekeli elif ile yazılmıştır:

ağçe	21b/10	
alçak	15b/16	
altı	31b/14	
anda	19b/02	
artuk	07b/05	

Metinde /a/ ünlüsü söz içinde elif ve hareke ile yazılmıştır:

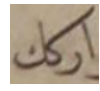
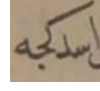
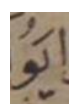
bağlu	20b/07	
ırmaqların	48a/19	
kadâr	06b/19	
kanqısın	14a/19	
şavaş	40b/12	

Metinde /a/ ünlüsü söz sonunda güzel he ile yazılmıştır:

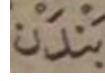
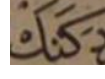
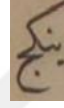
ala	11a/07	
araya	41a/11	
ardına	33b/15	
baş	26b/16	
kırtıla	41b/19	

1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlası

Metinde söz başında /e/ ünlüsü genellikle elif ile yazılmıştır:

emek	12b/07	
erkek	20b/03	
esdikce	27b/11	
eyle	08a/02	
eyü	09b/10	

Metinde söz içinde /e/ ünlüsü elif veya güzel he ile gösterilmiştir. Bazı durumlarda söz içinde /e/ ünlüsünün yazılmadığı görülmüştür:

begendiler	14a/01	
benden	12a/16	
degenek	09a/05	
degin	13b/06	
yengeç	32b/02	
Eserde söz sonunda /e/ ünlüsü güzel he ile yazılmıştır:		
birle	21a/03	
degme	10a/06	
kerre	17a/08	
nesne	06a/12	
pireye	37a/07	

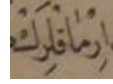
1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin İmlaları

Metinde söz başında /ı/ ve /i/ ünlüleri, elif, elif+ye, hareke ve kesreli elif+ye ile gösterilmiştir:

ırağ	50a/15	

ırmaqların

48a/19

ile

02a/02

incinmez

08b/12

ipek

19b/14

Metinde söz içinde /ı/ ve /i/ ünlüleri ye veya hareke ile gösterilmiştir. Bazen de hareke veya harf ile gösterilmemiştir:

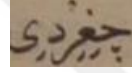
birile

48a/17

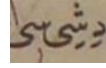
çığırdı

13a/07

dişisi

42b/17

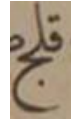
gezinmege

48a/09

kılıç

46b/08

Eserde söz sonunda /ı/ ve /i/ ünlüleri ye ve hareke ile gösterilmiştir:

biri

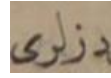
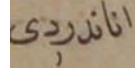
03a/14

çivi

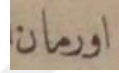
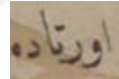
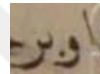
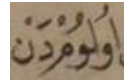
24a/10

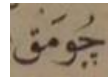
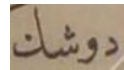
dizleri	20b/04	
dükeli	02b/13	
inandırdı	29a/04	

1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin İmlaları

Yazmada söz başında /o/ ve /ö/ ünlülerinin yazımında elif+vav kullanılmıştır:

orman	27b/01	
ortada	44b/12	
öbir	24a/10	
ögüt	31a/12	
ölümünden	52a/18	

Metinde söz içinde /o/ ve /ö/ ünlülerinin yazımında vav kullanılmıştır:

boş	09a/01	
çomak	17a/19	
döşek	37a/08	
koç	29b/10	

yoğurd

20b/02

1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin İmlaları

Eserde söz başında /u/ ve /ü/ ünlülerinin yazımına elif+vav kullanılmıştır:

ucını

30a/01

uğurdan

15b/16

uyana

07a/11

üzre

01b/05

üzüm

25a/15

Metinde söz içinde /u/ ve /ü/ ünlüsünün yazımında vav kullanılmıştır. Bazı sözcüklerde bu ünlünün yalnız hareke ile gösterildiği durumlar da gözlemlenmiştir:

buyuralar

06a/02

duyup

30b/16

güzel

15b/04

kütüsü

19b/08

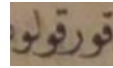

uzun

24b/07

Yazmada söz sonunda /u/ ve /ü/ ünlülerinin yazımında vav kullanılmıştır. Aynı zamanda bu ünlünün yalnız hareke ile gösterildiği durumlar da gözlemlenmiştir:

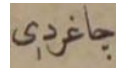
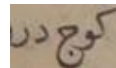
bağlu	20b/07	
içerü	06b/17	
koğu	49b/02	
korğulu	21a/05	
toğtolu	15a/11	

1.2. ÜNSÜZLERİN İMLASI

Metinde, Türkçe kelimelerin ünsüzlerinin yazımında bir düzensizlik görülmektedir. Özellikle /ç/ ve /p/ ünsüzleri, eserde hem /çim/ ve /pe/ hem de /cim/ ve /be/ ile gösterilmiştir. “Arap yazısının Türkçenin ses yapısını karşılamadaki yetersizliği dolayısıyla, özellikle ilk dönem metinlerinde, ön ve son seslerinde ç, p fonemleri bulunan kelimelerin, bu fonemleri, b, c harfleri ile karşıladıkları bilinmektedir.” (Korkmaz, 2005: s. 500).

1.2.1. /ç/ Ünsüzünün İmlası

Eserde /ç/ ünsüzünün yazımında /çim/ ve /cim/ kullanılmıştır. Ancak metinde Türkçe kelimelerin imlasında ister /çim/ ister /cim/ kullanılmış olsun metin içerisinde tutarlılık göstermesi açısından /ç/ ünsüzü kullanılmıştır:

ağaçdur	07a/19	
çağırdı	30b/04	
güçdür	24b/17	
üç	06a/15	

Metinde bu kullanımın yanı sıra néce/neçe sözcüğü ikili kullanıma sahiptir.

n ce 12b/14

n  e 16b/13

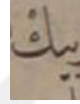
1.2.2. / /  ns z n n  mlası

Genizsil art damaksıl / /  ns z  metinde /kef/ ile yazılmıştır:

anı  02a/07

bi  10b/08

de iz 43a/02

 onŗı 43a/11

yal ız 34a/19

1.2.3. /p/  ns z n n  mlası

Metinde T rk e s zc klerde s z baŗı, s z i i ve s z sonu /p/  ns z n n imlasında /b/  ns z  yer almıştır:

hep 14a/03

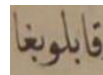
 apıda 11b/12

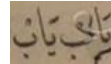
 aplan 50a/09

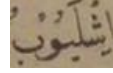
 aplub  a 32b/02

yap yap 14a/12

Metinde {-(U)p} zarf-fiilinin imlasında /b/ tercih edilmiştir:

alup	07a/16	
bırağup	35b/15	
dèyüp	07a/02	
işleyüp	19a/11	
tutup	18b/07	

1.2.4. /t/ Ünsüzünün İmlası

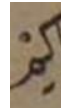
Metinde Türkçe kelimelerin imlasında söz başında /t/ ve /d/ ünsüzlerinin yazımında bazı noktalarda ikili yazım şekilleri görülmektedir:

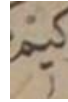
dallarını	39b/11	
talları	27b/12	
datlu	45b/11	
tatlu	11b/12	
dura	14b/19	
tura	44b/11	

1.3. SÖZCÜK VE EKLERİN İMLASI

1.3.1. kim Bağlacının İmlası

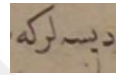
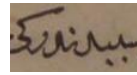
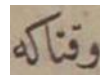
Bu bağlaç metinde hem “ کم ” şeklinde hem de harekeli veya ye harfi ile yazılmıştır:

kim	10b/19	

kim	11b/06	
kim	12b/02	
kim	13b/10	
kim	18b/12	

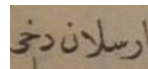
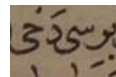
1.3.2. ki Bağlacının İmlası

Metinde bu bağlaç “که” şeklinde ve kendisinden önceki sözcükle bazen ayrı bazen bitişik olarak yazılmıştır:

déseler ki	20a/08	
oldı ki	50a/07	
sebebdendür ki	03a/04	
tā ki	10a/19	
vaqtā ki	30b/08	

1.3.3. dahı Bağlacının İmlası

Bu bağlaç metinde dayıma kendinden önceki sözcükten ayrı olarak yazılmıştır:

arslan dahı	34a/11	
birisi dahı	06a/19	
ol dahı	08a/12	
olmak dahı	26a/09	

senden dağı

48b/13

سند دخی

1.3.4. için Edatının İmlası

Metinde “içün” edatı çoğunlukla kendisinden önceki sözcükten ayrı yazılmıştır fakat kendinden önceki sözcükle bitişik yazıldığı örnekler de bulunmaktadır:

anuçün

27b/17

انوکچون

ebleh için

47a/13

ابله ایچون

fâyidesi için

08a/01

فایده سی ایچون

olmağ için

04a/04

اولغا ایچون

tağşıl için

10b/07

تاğşیل ایچون

1.3.5. {-dUr} Ek-fiilinin İmlası

Metinde {-dUr} ek-fiilinin kalıplaşmış kullanımları mevcuttur:

budur

08a/03

بودور

degildür

28a/17

دکلدور

gerekdür

37a/16

دکرکدور

kimdür

38a/14

دکرکدور

vardur

10a/15

واردور

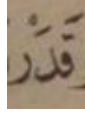
1.3.6. kadar Sözcüğünün İmlası

Metinde “kadar” sözcüğü kendinden önceki sözcükten ayrı yazılmıştır:

kadar

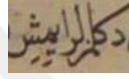
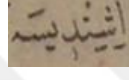
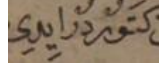
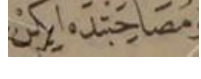
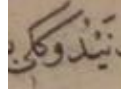
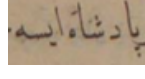
08b/18

قادر

ķadar	13a/11	
ķadar	26b/13	
ķadar	42b/03	
ķadar	52a/18	

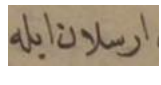
1.3.7. /i-/ Cevher Fiilinin İmlası

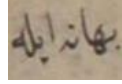
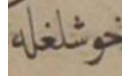
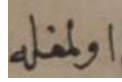
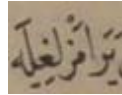
Metinde /i-/ cevher fiili bazen kendisinden önceki sözcükle bitişik bazen de ayrı yazılmıştır:

diñlemezler imiş	46b/01	
êşitdiyse	19b/19	
getürdür idi	09b/15	
muşāḥabetde iken	18a/08	
ne'idügiñi	12a/03	
pādişah ise	35b/01	

1.3.8. ile Sözcüğünün İmlası

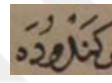
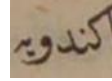
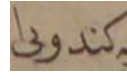
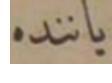
Metinde “ile” sözcüğünün imlasında bir tutarlılık yoktur. Bazen kendisinden önceki kelimeyle ekleşerek birleşik yazılmış bazen de ayrı yazılmıştır:

arşlan ile	39a/07	

bahāne ile	39b/14	
hōşluğıla	40b/10	
olmağıla	02b/09	
yaramazlığıla	11b/15	

1.3.9. Zamir /n/'sinin İmlası

Metinde, zamir /n/'sinin imlasında /nun/ (ن) kullanılmıştır. Ancak “kendü” dönüşlülük zamirine yönelme ve belirtme hâli eki geldiğinde zamir /n/'sinin yerine /y/ (ی) kullanılmış ve ayrılma hâli eki geldiğinde ise zamir /n/'si kullanılmamıştır:

evine	30b/10	
kendüde	07b/18	
kendüye	24a/06	
kendüyi	22a/01	
yanında	51b/14	

İKİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

2.1. SES BİLGİSİ

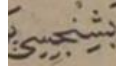
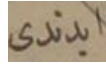
2.1.1. Ünlüler

Eserde kullanılan /a, e, ı, i, o, ö, u, ü/ ünlülerine ilave olarak Türkçenin dokuzuncu ünlüsü olarak da kabul edilen bir kapalı /è/ sesi bulunmaktadır.

2.1.1.1. Kapalı e (è)

Metinde kapalı e (è) ünlüsünün varlığından söz etmek mümkündür. “Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlıcada kök hecede /e/ sesi için /ɛ/ ye yazılışı yaygındır. Türkologlar çoğunlukla, bugün Türkiye Türkçesinde /e/ ile söylenip de Eski Anadolu Türkçesi ve Eski Osmanlıcada /ɛ/ ye ile işaretlenmiş köklerde bir /è/ görme eğilimindedir” (Yılmaz, 2007: s. 531). Bu sebeple metinde ilk hecede /e/ ve /i/ sesinin karışık olarak yazılması kapalı e (è) ünlüsünün varlığını göstermektedir. Dolayısıyla bu sözcükler kapalı e (è) ile okunmuştur.

Yazmada kapalı e (è) sesinin yazımında bazen /y/, bazen hareke kullanılmıştır. Fakat bazen de ne hareke ne de /y/ kullanılmamıştır:

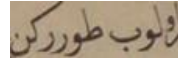
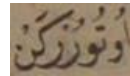
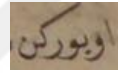
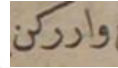
bêşincisi	11b/11	
demek	03a/15	
édindi	29a/11	
géce	47b/03	
yèg	13b/02	

2.1.1.2. Ünlü Uyumları

a) Dil Uyumu:

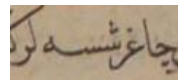
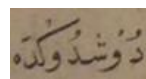
“Kalınlık-incelik uyumu olarak da bildiğimiz dil uyumu Türkçenin hemen her döneminde karşımıza çıkan bir özelliğidir. Dil uyumu, kök veya eklerle genişletilmiş Türkçe

bir kelimenin ilk hecesi kalın bir ünlü ise onu takip eden hece ve hecelerin ünlülerinin de kalın; ilk hecesi ince ünlü ise onu takip eden hece veya hecelerin ünlülerinin ince olmasıdır” (Köktekin, 2022: s. 75). Metnimizde dil uyumu neredeyse tam olarak sağlanmıştır. Fakat {-ken} zarf-fiil ekinin bu uyuma girmediği görülmektedir:

bakarken	26a/18	
olupçururken	32b/07	
otururken	11a/11	
uyurken	30a/01	
varırken	29b/08	

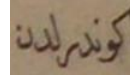
b) Dudak Uyumu

“Dil uyumu kadar köklü ve eski olmayan dudak uyumu Eski Anadolu Türkçesinde zayıftır. Dolayısıyla bu durum Eski Anadolu Türkçesinin en önemli fonetik özelliklerinden biri olmuştur. Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlaklaşma ve düzleşme dudak uyumunu büyük ölçüde bozmaktadır. Bu iki fonetik özellikten dolayı dudak uyumunun bu dönemde çok zayıf olduğunu söyleyebiliriz. Dudak uyumundaki kural şudur: Türkçe bir kelimenin ilk hecesinin ünlüsü düz ise onu takip edecek hece veya hecelerin ünlüsünün düz; yuvarlak ise onu takip edecek hece veya hecelerin ünlüsünün ya dar-yuvarlak ya da düz-geniş olması gerekir” (Köktekin, 2022: s. 75). Metinde bu tanıma uyan ve uymayan örnekler bulunmaktadır:

begendiler	14a/01	
çağırışsalar	43b/01	
düşdükde	20a/18	

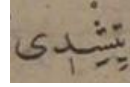
gönderelden

38a/18

yetişdi

10b/10

Dudak uyumuna aykırı olarak sözcük kök ve gövdelerinde görülen yuvarlaklıklar:

1. Eski Türkçeden Beri Dudak Uyumuna Aykırı Olan Örnekler:

altun

46b/19

(<OT. altun, KT G 5, KT K 12, BK K 3, BK G 11, To. 48).

eyü

14b/16

(<OT. edgü, KT G 6, 6, 7, KT D 23, BK K 4, 4, 5, 14, BK D 19, 39, BK G 12, O 18, KÇ 3).

kendü

07a/03

(<OT. kentü, KT D 23, KT K 4, BK D 19).

2. Dudak Ünsüzleri Sebebiyle Uyuma Aykırı Örnekler:

Türkçede dudak ünsüzlerinin etkisiyle bazı sözcüklerde yuvarlaklaşma meydana gelmektedir. Metinde bazı sözcükler ET'den beri süregelen yapısını korumasına rağmen bazı sözcüklerde dudak ünsüzleri sebebiyle uyuma aykırı örnekler görülmektedir:

demür (<OT. temir, KT G 4, KT D 2, 8, 17, 39, BK K 3, BK D 4, 8, 15, To. 45, 46, KÇ 16).

48b/16

3. Söz Sonu -ğ/-g Ünsüzlerinin Sıfırla Nöbetleşmesi Sebebiyle:

Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine gelindiğinde birden fazla heceli sözcüklerin sonunda yer alan -ğ/-g ünsüzleri düşerken kendinden önceki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Klasik Osmanlı Türkçesinde bu durumun hem uyuma giren hem de uyum dışı biçimleri yer almaktadır:

ayru 15a/14
(<KT. adrık, DLT c.1
98/18).

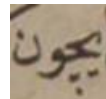
kapu 30a/13
(<KT. kapuğ, KB
264).

Metinde, son ses -ğ/-g sesinin sıfırla nöbetleşmesine rağmen ünlüsü yuvarlaklaşmayan ve uyuma giren örnekler bulunmaktadır:

kapıda 11b/12
(<KT. kapuğ KB
264).

katı 30b/11
(<KT. katığ, DLT c.1
472/10, KB 478).

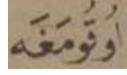
Yukarıda sıralanan sebepler dışında eserde dudak uyumuna aykırı sözcükler de mevcuttur:

içün 26b/04
(<OT. üçün, KT D 3,
BK D 4, BK D 28).

Eski Türkçe döneminde dudak uyumuna aykırı olup metninde uyuma giren sözcükler de yer almaktadır.

a) İlk hecesindeki yuvarlak ünlünün etkisiyle bazı sözcüklerin ikinci hecesindeki düzdar ünlünün metinde birkaç yerde, yuvarlaklaşıp uyuma girdiği görülmektedir:

uyur	16b/12	
(<OT. udıma- KT D 27, BK D 22)		

oğumağa	14a/12	
(<KT. okı- KB 75, 257,259).		

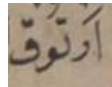
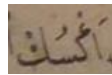
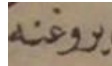
b) İlk hecesi düz, ikinci hecesi yuvarlak ünlülü Eski Türkçe “bedü-“ fiili de ikinci hecedeki yuvarlak ünlünün ilk hecedesinki düz ünlüyü yuvarlaklaştırması sonucu uyuma girdiği görülmektedir:

böyük	47a/05	
(<KT. beğük, DLT c.1 94/3, KB 58).		

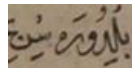
Eklerde Görülen Dudak Uyumuna Aykırı Yapılar

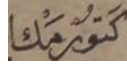
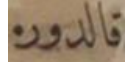
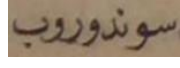
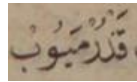
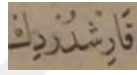
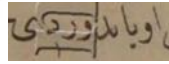
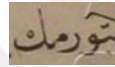
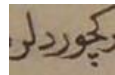
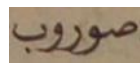
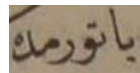
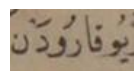
1. Eski Türkçe Döneminde de Yuvarlak Ünlülü Olan Ekler

Fiilden İsim Yapma Eki {-UK}:

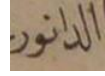
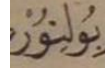
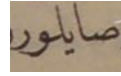
artuğ	07b/05	
eksük	16a/17	
yaruğına	24a/12	

Ettirgenlik Eki {-dUr-}:

bildüresin	10b/05	

götürmek (< keltür-)	09b/02	
kıldura	46a/04	
sevindürüp	24a/17	
Oldurganlık Eki {-dUr-}:		
kıandurmayup	19b/01	
kıarıřdurdıñ	18a/07	
uyandurdı	37a/10	
Oldurganlık Eki {-Ur-}:		
bitürmek	32a/09	
geçürdiler	29a/13	
şavurup	37a/05	
yaturmada	20b/17	
Yön Gösterme Eki {+ArU}:		
içerü	08b/04	
yoķarudan	16b/15	

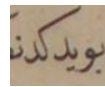
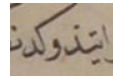
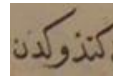
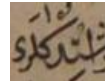
Geniş Zaman Eki {- (U)r}:

aldanur	34a/03	
bulınur	16a/12	
kapanur	40a/10	
sayılur	23a/11	
yetişür	23b/05	

Zarf-fiil Eki {- (y)U}:

alu	46b/16	
başla[y]u	20b/15	
dëyü	17b/07	

Sıfat-fiil Eki {- dUK}:

böydükden	35b/03	
ëtdükden	26b/12	
gëtdükden	35a/17	
istedükleri	06b/02	

yazdukları

06a/15

يَا زِدْ قُلُوبِي

Ek-fiil {-dUr} (<durur):

ayrılıkdur

15b/01

اَيْرَلِيْ دُرْ

degildür

16a/06

دَكِلْدُرْ

ihtimāldurur

39a/04

اِحْتِمَالْدُرُرْ

nesnedür

15a/10

نَسْنَهْ دُرْ

vardur

10a/15

وَارْدُرْ

2. Dudak Ünsüzleri Nedeniyle Klasik Osmanlı Türkçesinde ve Yazmada Yuvarlak Olan Ekler:

1. Teklik Şahıs İyelik Eki {- (U)m}:

elümi

18a/12

اَلْيَوْمِ

gêrçegüm

51b/07

كِرْجَكُومْ

1. Çokluk Şahıs İyelik Eki {- (U)mUz}:

nāmumuz

13b/10

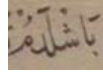
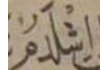
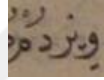
نَاْمُمُوزْ

kendümüze

31a/16

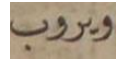
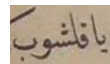
كِنْدُومُزْ

Görülen Geçmiş Zaman 1. Teklik Şahıs Eki {-dUm}:

açdum	12a/07	
başladum	15b/19	
inandum	17b/03	
işledüm	18b/14	
vêrdüm	11a/03	

Zarf-fiil Eki {-(U)p}:

{-(U)p} zarf-fiil ekinin bağlama ünlüsü Eski Türkçe döneminde dudak uyumuna uyarken Klasik Osmanlı Türkçesinde yuvarlak ünlülüdür ve eke dâhildir. Bu durum bazı sözcüklerin dudak uyumuna aykırılık teşkil etmesine sebep olmuştur:

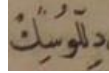
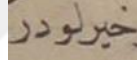
açılup	15b/19	
gezinüp	28b/03	
kalķup	07a/13	
vêrüp	29b/02	
yaklaşup	33b/09	

Ancak bu zarf-fiil eki eserde {-(I)p} şeklinde harekelenmiş biçimi de mevcuttur ve sözcük bu örnekte dudak uyumuna tabidir:

sevip	40b/19	

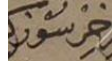
3. Söz Sonu -g/-ğ Ünsüzlerinin Düşmesi Sonucu Yuvarlaklaşan Ekler:

Sıfat Yapan Ek {+IU}(<+IIG):

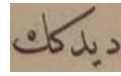
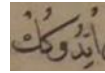
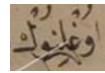
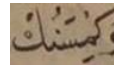
bağlu	20b/07	
bahālu	14b/05	
dillüsiñ	48a/19	
gizlü	37b/08	
hayırludur	31b/12	

4. Benzeşme Sonucu Yuvarlak Ünlülü Olan Ekler

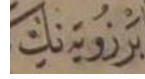
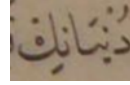
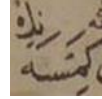
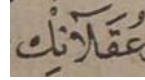
İsimden İsim Yapım Eki {+sXz}:

‘amelsüz	17b/16	
hırsuz	07a/12	

İlgi Hâli Eki {+(n)Uñ}:

dédigün	25a/02	
étdügün	48a/16	
oğlınun	48a/05	
kimsenün	14a/09	

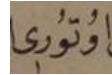
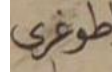
Ancak ilgi hâli ekinin {+(n)Iñ} düz biçimde harekelenmiş örnekleri de mevcuttur:

Berzeveyhniñ	13a/06	
dünyanın	15a/04	
kimseniñ	17b/18	
‘uqalāniñ	06b/10	

Sözcük Kök ve Gövdelerindeki Dudak Uyumuna Aykırı Düzlükler

Eserde yuvarlaklaşmanın aksine bazı kelime tabanlarında ve eklerde düzleşme olayı görülmektedir.

Eski Türkçe Döneminden Beri Dudak Uyumuna Aykırı Olarak Düz Ünlülü Olan Sözcükler:

qırı	24a/19	
quyıya	34b/06	
ötüri	06a/15	
toğrı	46b/07	
tırı	34b/07	

Ancak, “quyu” örneğinde olduğu gibi, ilk hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle birkaç yerde, yuvarlaklaşıp uyuma girdiği örnekler mevcuttur:

quyuya	22a/01	

Eklerdeki Dudak Uyumuna Aykırı Düzlükler

1. Eski Türkçeden beri düz ünlülü olan aşağıdaki ekler dudak uyumuna aykırı olarak sürekli düz ünlüdür:

a. İsimden İsim Yapım Eki {+cI}:

kovcı

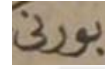
22b/12

b. 3. Teklik Şahıs İyelik Eki {+I}, {+sI}:

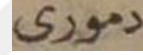
burnı

30b/08

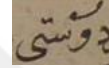
demüri

48b/18

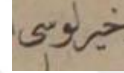
dostı

08a/10

hayırlısı

36b/05

koşusı

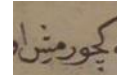
19b/02

c. Duyulan Geçmiş Zaman Eki {-mIş}:

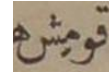
geçürmiş

28a/12

komış

23b/14

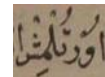
olmuş

11b/18

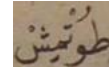
örtülmiş

08b/01

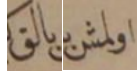
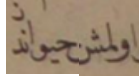
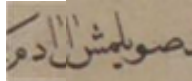
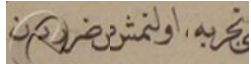

tutmuş

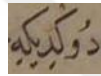
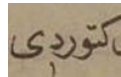
16a/16

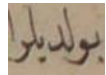
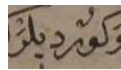
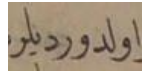
d. Duyulan Geçmiş Zaman Sıfat-fiil Eki {-mİş}:

ölmiş balık	36a/03	
ölmiş hayvāndan	27a/05	
şoyulmuş ādem	20b/14	
tecrübe olunmuş zarardan	31b/06	

e. Görülen Geçmiş Zaman 3. Teklik Şahıs Eki {-dİ}:

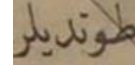
buldı	08b/19	
dögdi ki	17a/19	
götürdi	49a/10	
qodı	10b/10	
oqudı	14a/02	

f. Görülen Geçmiş Zaman 3. Çokluk Şahıs Eki {-dİlAr}:

buldılar	33b/03	
gördiler	10a/05	
öldürdiler	33b/18	

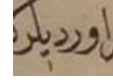
tutdılar

31a/09

urdılar

53a/15

2. Klasik Osmanlı Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi Dönemlerinden Önce Kullanılmayan (Dudak Uyumuna Aykırı) Sürekli Düz Ünlülü Ekler:

Zarf-fiil Eki {-IcAK}:

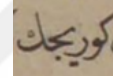
olıcak

18b/01

göricek

43b/13

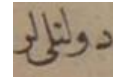

3. Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde Yuvarlak Ünlülü Olup Metinde Dudak Uyumuna Girerek Ünlüsü Düzleşen Ekler:

Sıfat Yapma Eki {+IU} (<+IIG):

devletliler

28b/12

dilli

48b/02

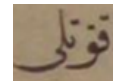
gizli

12b/17

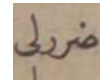
kuvvetli

25a/11

zararlı

21b/04

2.1.1.3. Ünlü Değişimi

2.1.1.3.1. Yuvarlaklaşma

Klasik Osmanlı Türkçesindeki yuvarlaklaşmaların birtakım sebepleri vardır:

1. Dudak Ünsüzleri Sebebiyle: Sözcük kök ve gövdelerindeki /b/, /m/, /p/, /v/ dudak ünsüzlerinin yanlarında bulunan dar /ı/, /i/ ünlülerinin eserde yuvarlak şekilleri bulunmaktadır:

demür

48b/16

(<OT. temir, KT G 4,
KT D 2, 8, 17, 39, BK K 3,
BK D 4, 8, 15, To. 45, 46,
KÇ 16).

yavuz

12a/09

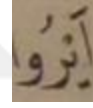

(<OT. yabız BK D
21, 32, KT D 26, O 7).

2. {+G} Ünsüzünün Düşmesi Nedeniyle: Eski Türkçe söz sonu {+G} ünsüzü düşerken kendinden önceki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır:

ayru

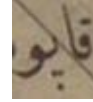
15a/14

(<KT. adrıq, DLT
c.1 98/18).

kapu

30a/13

(<KT. kapuğ, KB
264).

Söz sonu ünsüzleri düştüğü hâlde ünlüleri yuvarlaklaşmayan sözcükler de bulunmaktadır:

kapımda

28a/18

katı

30b/11

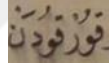

(<KT. katığ, DLT
c.1 472/10, KB 478).

3. Benzeşme Nedeniyle: Metinde Eski Türkçe döneminde dudak uyumuna aykırı olarak düz ünlülü olan ancak Eski Anadolu Türkçesi döneminde uyuma girerek düz ünlüleri yuvarlaklaşan ve Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde de bu yuvarlaklığı koruyan sözcükler mevcuttur.

a) İlk hecesinde yuvarlak ünlü bulunan bazı sözcüklerin, ikinci hecesindeki düz-dar ünlü, ilk hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle bazı yerlerde yuvarlaklaşıp uyuma girdiği görülmektedir:

koğu	49b/02	
(<KT. koğıt-, DLT c.2 323/13).		

korğudan	17a/14	
(<KT. korğıtur KB 656).		

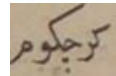
b) İlk hecesi düz, ikincisi hecesi yuvarlak ünlülü Eski Türkçe “bedü-“ fiilinin de /b/ dudak ünsüzünün ve ikinci hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle ilk hecedeki düz ünlünün yuvarlaklaştığı görülmektedir:

böyük	47a/05	
(<KT. bedük, DLT c.1 94/3, KB 58).		

Eklerde Görülen Yuvarlaklıklar

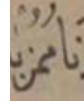
Dudak ünsüzlerinin etkisiyle ünlüleri yuvarlaklaşan ekler şunlardır:

1. Teklik ve Çokluk Şahıs İyelik Eki {-(U)m}, {-(U)mUz}:

elümi	18a/12	
gerçegüm	51b/07	

nāmumuz

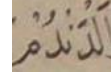
13b/10

Görülen Geçmiş Zaman 1. Teklik Şahıs Eki {-dUm}:

aldandum

17b/04

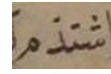
bildüm ki

16b/04

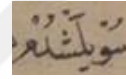
êşitdüm

24a/15

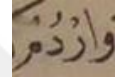
söyleşdüm

28b/09

vardum

14a/15

Zarf-fiil eki {-(U)p}: Eski Türkçe döneminde dudak uyumuna dâhil olan bu zarf-fiil eki, Klasik Osmanlı Türkçesinde yuvarlak ünlüdür:

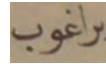
ağarup

13a/09

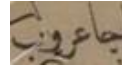
bırağup

35b/15

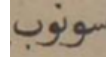
çağırup

35a/12

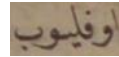
sevinüp

27b/14

üfleyüp

30a/02

Ancak bu zarf-fiil eki metnimizde {-(I)p} şeklinde de harekelenmiştir ve sözcük bu örnekte dudak uyumuna tabidir:

sevip

40b/19

2. Söz Sonu -g/-ğ Ünsüzlerinin Düşmesi Sonucu Yuvarlaklaşan Ekler:

Sıfat Yapan Ek {+IU}(<+IIG):

bağlu	20b/07	
datlu	45b/11	
değlü	04b/15	
қанлу	20b/01	
yêrlü	15a/14	

Fiilden İsim Yapım Eki {+UcI}: Klasik Osmanlı Türkçesinde hem yuvarlak hem de düz ünlülü biçimleri kullanılan bu ekin, eserde yalnızca düz ünlülü örneği bulunmaktadır:

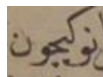
yazıcı	08b/15	
yırtıcı	18b/03	

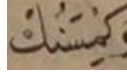
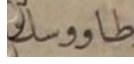
3. Benzeşme Yoluyla Yuvarlaklaşan Ekler

İsimden İsim Yapım Eki {+sXz}:

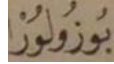
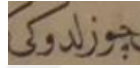
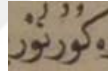
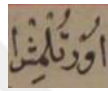
‘amelsüz	17b/16	
hırsuz	17a/16	

İlgi Hâli Eki {+(n)Uḡ}:

anuḡcün	27b/17	
bunuḡ	12a/01	

kimsenüñ	14a/09	
mezbūruñ	05b/07	
tāvusuñ	39b/11	

Fülden Fiil Yapan Çatı Eklerinin Koruyucu Ünlüsü: Eserde, çatı eklerinin koruyucu ünlülerinin yuvarlak biçimleri yer almaktadır:

bozultur	15a/16	
çözüldügi	36a/18	
görünür	48a/10	
örtülmiş	08b/01	
tuyulup	48a/13	

2.1.1.3.2. Düzleşme

Eserde bazı kelime ve eklerde ünlü düzleşmeleri görülmektedir. Kelime tabanında meydana gelen düzleşmelere ilaveten asıl düzleşme eklerde görülmektedir.

Sözcük Kök ve Gövdelerinde:

a) Eski Türkçedeki “üçün” sözcüğünde ilk hecedeki /ü/ ünlüsü, /ç/’nin etkisiyle daralmış ve düzleşmiştir:

içün	08a/01	

(<OT. üçün, KT D 3, BK D 4, BK D 28).

b) Eski Türkçedeki yuvarlak ünlülü “tüp” sözcüğünün ünlüsü daralarak düzleşmiştir:

dibine (<UT. tüp)	47a/05	

Ünlüsü Düzleşen Ekler:

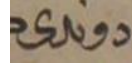
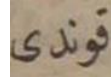
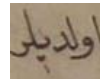
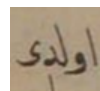
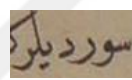
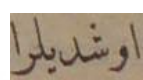
a) İsimden İsim Yapım Eki {+IIK}:

eyülik	10a/14	
hırsuzluk	17a/04	
karanlıkda	08a/19	
şusuzluğun (<şusuz+lık)	19b/01	
uzunlukları	06a/12	

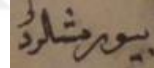
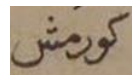
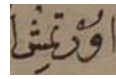
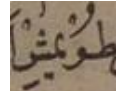
b) Fiilden Fiil Yapan Çatı Eklerinin Koruyucu Ünlüsü: Metinde çatı eklerinin koruyucu ünlülerinin hem düz, hem de yuvarlak biçimleri yer almaktadır.

bozulur	15a/16	
getürilmesin	10a/02	
görindi	44a/10	
görüšem	30b/01	
örtilmiş	08a/13	
tuyulup	48a/13	

c) 3. Teklik ve Çokluk Görülen Geçmiş Zaman Eki {-dI; -dIlAr}:

döndi	04b/14	
ķondı	29b/13	
oldılar	29a/09	
öldi	23b/05	
sürdiler	33b/16	
üşdiler	33b/18	

d) Duyulan Geçmiş Zaman Eki {-mIş}:

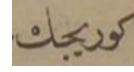
buyurmuşlardur	03a/13	
görmüş	28a/07	
ķomışlar	08a/06	
örtmüş	08a/15	
tuymüş	07a/12	

e) Zarf Fiil Eki {-IcAK}:

olıcaķ	22a/10	

göricek

52a/11

Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde Yuvarlak Ünlülü Olup Yazmada Kimi Zaman Ünlüsü Düzleşen Ekler:

a) Sıfat Yapma Eki {+IU} (<+IIG):

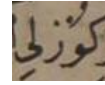
dilli

48b/03

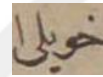
gözli

07b/11

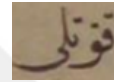
hüylü

48b/09

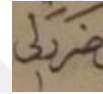
kuvvetli

25a/11

zararlı

48a/04

b) Fiilden İsim Yapım Eki {+UcI}:

yazıcı

08b/15

yırtıcı

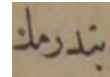
18b/03

c) Oldurganlık Eki {-dUr-}:

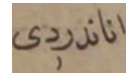
bindirmek

24b/17

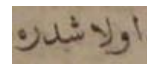
inandırdı

29a/04

ulaştırı

30a/03

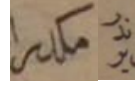
yaldırır

46a/16

yèrindirmekdür

24a/17-18

2.1.1.3.3. Genişleme

Eski Türkçedeki “ığaç” sözcüğünün, söz başı ünlüsü genişleyerek sözcük metinde “ağaç” şeklinde yer almıştır:

ağaç

22a/01

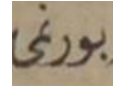
(<OT. ığaç, BK G 11).

2.1.1.4. Ünlü Düşmesi

Eserde ünlü düşmesi olayı genellikle iç seste görülmektedir. Vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesiyle gerçekleşen bu ses olayı Türkçenin başlangıcından beri süregelen bir ses olayıdır. Bu durumda bazen kalıcı bazende geçici olarak karşımıza çıkan ünlü düşmesinin örnekleri şunlardır:

burnumı

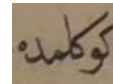
30b/13

(<bur(u)n+umı).

gönlümde

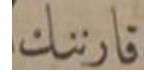
37a/18

(<göñ(ü)l+üm+de)

ķarnını

20b/07

(<ķar(ı)n+ı+nını).

oğlı

23a/15

(<oğ(u)l+ı).

omzına

24b/17

(<om(u)z+ı+ına).

2.1.2. Ünsüzler

2.1.2.1. Söz Başı Ünsüzleri

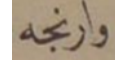
2.1.2.1.1. b- Ünsüzü

b- > v-

Eski Türkçedeki söz başı /b/ ünsüzü, metinde şu sözcüklerde /v/ ünsüzüne değişmiştir:

varınca

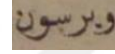
33b/16

(<OT. bar-, KT D 34).

versün

31a/04

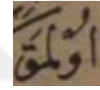
(<OT. bër-, BG D 21).

b- > Ø

Eski Türkçe “bol-” yani ‘ol-’ fiilinin söz başı /b/ sesi düşmüştür:

olmak

09a/10

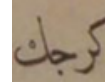
2.1.2.1.2. k- Ünsüzü

k- > g-

Eski Türkçe söz başı /k/ ünsüzünün, Eski Anadolu Türkçesi ve Klasik Osmanlı Türkçesinde ötümlüleştiği görülmektedir:

gërçek

36a/11

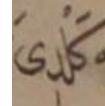

(<KT. kértü+(çek),

DLT c.1 416, KB 368)

geldi

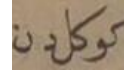
13a/04

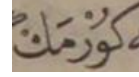
(<OT. kel-, BK D

31, KT K 7).

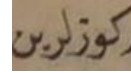
göñülden 21a/12
(<OT. köñül, KT K
11, KT G 12, To. 15).

görmek 12b/15
(<OT. kör-, KT K
10, BK K 14).

gözlerin 32a/19
(<OT. köz, KT K 11,
BK D 2).

k- = k-

Metinden alınan aşağıdaki sözcüklerde söz başı /k/ ünsüzünün korunduğu görülmektedir:

kendü 11b/13

kesile 22a/14

kişi 43a/05

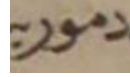
küçük 28b/11

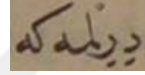
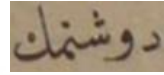
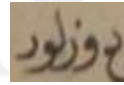
2.1.2.1.3. t- Ünsüzü

t- > d-

Söz başı /t/ ünsüzü ön ünlülü bazı sözcüklerde /d/’ye değişerek ötümlüleşmiştir:

demür 48b/16
(<OT. temir, KT G 4,
KT D 2, 8, 17, 39, BK K 3,
BK D 4, 8, 15, To. 45, 46,
KÇ 16)

diline 11b/13
(<UT. til, AYS VI.
Kitap 0998, 0278).

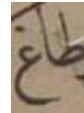
dirilmege 43a/16
(<OT. tiril-, BK D 3).
düşmek 31b/18
(<OT. tüş-, KT K 4).
düzilür 20b/02
(<OT. tüz, KT D 3,
BK D 4).

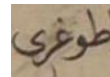
t- > d-

Metinde art ünlülü sözcüklerde de söz başı /t/ > /d/ ötümlüleşmesi görülmektedir:

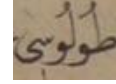
dağı 36b/04
(<OT. tağı, KT G 13).

Metinde geçen aşağıdaki örneklerde söz başı /t/ ünsüzü korunmuştur:

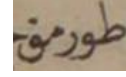
tağ 27b/08
(<KT. tağ BK G 8,
BK B 5, KB 21,69, 96).

toğrı 46b/07
(<KT. toğrı, HS 181).

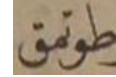
tolusı 15b/15
(<KT. tolu, DLT c.1
100/7, KB 57, 117).

turmak 27b/05
(<UT. tur-, AYS VI.
Kitap 0465).

tutmak 38b/13
(<OT. tut-, KT G 8,
IrkB 3, <KT. DLT c.2 292,
KB 25, 165).

2.1.2.2. Söz İçi ve Söz Sonu Ünsüzleri

2.1.2.2.1. -b Ünsüzü

-b > Ø

Metinde, Eski Türkçedeki “sub” sözcüğünün yalın biçimindeki söz sonu /b/ sesinin /v/ üzerinden düştüğü görülmektedir:

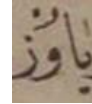
şu 18a/01
(<OT. sub, KT D 19,
20).

-b- > -v-

Eski Türkçenin söz içi /b/ sesinin /v/ sesine sızıcılaştığı görülmektedir:

yavuz 12a/09
(<OT. yabız, BK D
21, 32, KT D 26, O 7).

-b > -v

Eski Türkçenin söz sonu /b/ sesinin /v/ sesine sızıcılaştığı görülmektedir:

ev

07a/16

(<OT. eb, IrkB 5, 9,
55).

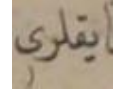
2.1.2.2.2. -d- Ünsüzü

-d- > -y-

Eski Türkçenin söz içi /d/ sesi /y/’ye değişmiştir:

ayakları

20b/05

(<OT. adak, KT K 7,
BK D 30).

böyük

45b/10

(<KT. beğük, DLT
c.1 94/3, KB 58).

eyü

14b/16

(<OT. edgü, KT G 6,
6, 7, KT D 23, BK K 4, 4, 5,
14, BK D 19, 39, BK G 12,
O 18, KÇ 3).

2.1.2.2.3. -ğ-, -g-, -ğ-, -g Ünsüzleri

-g, -ğ > Ø

Eski Anadolu Türkçesi döneminde düşmüş olan çok heceli sözcüklerin ve eklerin sonundaki -g, -ğ’lerin metinde örnekleri şu şekildedir:

a) Çok Heceli Sözcüklerin Sonundaki

ayru

15a/14

(<KT. adrık, DLT
c.1 98/18).

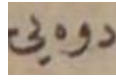
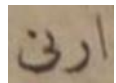
diri (<KT. tirig, DLT C.1 62/5).	51a/17	
kapu (<KT. kapuğ, KB 264).	30a/13	
katı (<KT. katığ, DLT c.1 472/10, KB 478).	30b/11	

b) Sıfat Yapan Ek {+IIG}:

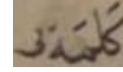
bağlu (<lığ)	20b/07	
dilli (<liğ)	48b/02	
dürlü (<lüg)	19a/19	
tuzlı (<lığ)	19a/19	

Belirtme Hâli Eki:

Eserde Eski Türkçenin {+(I)G} belirtme hâli ekinin /g/ ünsüzü düşmüş, ekin bağlama ünlüsü ek durumuna geçmiştir:

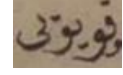
deveyi (<deve+(y)i)	40b/02	
erini (<erin+i)	31a/03	

kelimeyi 17a/10

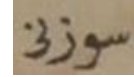
(<kelime+(y)i)

kuyuyu 22a/16

(kuyu+(y)ı)

sözini 36b/12

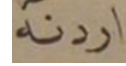
(<sözin+i)

c) Ek veya Hece Başında

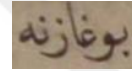
Metinden alınan aşağıdaki örneklerde ek başındaki /ğ-/ , /g-/ ünsüzü düşmüştür:

Yönelme Hâl Eki {+A} (<+GA):

ardına 33b/15

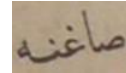
boğazına 30a/04

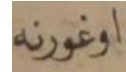
katına 11a/14

şığına 37b/14

uğurına 41b/02

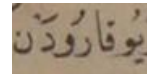
Yön Gösterme Eki {+ArU} (<+GArU):

içerü 06b/17

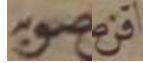
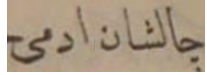
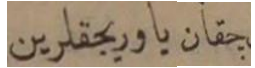
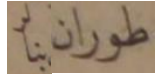
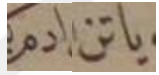
(<iç+gerü)

yokarudan 16b/15

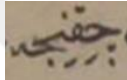
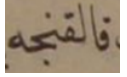
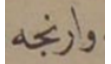

(<yok+garu+dan).

Sıfat-fiil eki {-An} (<+GAn):

aķan ŗuya	40a/13	
ķalışan ādemi	24b/08	
ķıķan yavııcıķların	32a/15	
ķuran binālar	27a/02	
yatan ādem	44b/19	

Zarf-fiil Eki {-IncA} (<-GIncA):

ķıkınca	20b/12	
gelince	13b/18	
ķalkınca	37a/10	
varınca	33b/16	

2.1.2.2.4. -k-, -ķ-, -k, -ķ Ünsüzleri

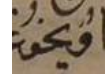
-ķ- > -ķ-

Metinde, söz içinde -ķ->-ķ- sızıcılaşmasına ait örnekler ŗu şekildedir:

aķŗām	08a/18	
daķı	18a/19	

uyhu

07a/15

-k, -k > -ğ, -g

İki ya da daha çok heceli sözcüklerin sonundaki /k, k/ ünsüzleri, ünlüyle başlayan bir ek aldığında ötümlüleşerek /g/, /ğ/'ye dönmektedir:

alçağı

24a/18

balçığa

23a/18

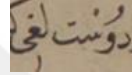
balığı

33a/11

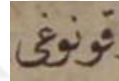
dostluğu

21b/06

konuğu

30a/07

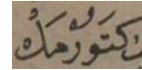
2.1.2.2.5. -l- Ünsüzü

-l- > Ø

Eserde ünsüz düşmesi olayının örneklerine az rastlanmaktadır. Çoğunlukla damaklı ve akıcı ünsüzlerin düştüğünün görüldüğü ses olayının örneği /l/ ünsüzü için şu şekildedir:

getürmek

08b/10

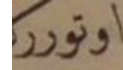

(<KT. keltür- DLT

c.2 195)

oturur

27a/18

(<KT. oltur-, DLT

c.1 224, HS 116, 120)

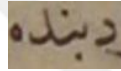
Eski Türkçe “ol” zamir ve sıfatı, metinde de hem “ol” hem de “o” biçimlerindedir:

o	36b/18	
odur	44a/15	
ol	06b/06	
oldur	13b/08	

2.1.2.2.6. -p Ünsüzü

-p > -b

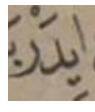
Tek heceli bazı sözcüklerin sonundaki ötümsüz /p/ ünsüzü, ünlü ile başlayan bir ek aldığıında ötümlüleşerek /b/ ünsüzüne dönmektedir:

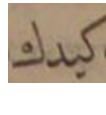
dibinde	30a/14	

2.1.2.2.7. -t Ünsüzü

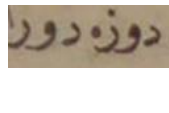
-t > -d

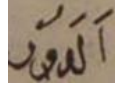
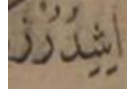
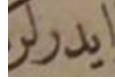
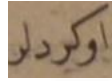
a) Tek heceli sözcüklerin sonundaki ötümsüz /t/ ünsüzü, ünlü ile başlayan bir ekten önce ötümlüleşerek /d/ ünsüzüne dönüşür:

èder	12b/15	
(<èt-er).		

gèdün	41a/01	
(<gèt-ün)		

b) İki ve daha çok heceli sözcüklerin sonundaki /t/ ünsüzü, sözcük, ünlüyle başlayan bir ek aldığıında ötümlüleşerek /d/'ye dönmektedir:

düzedür	47a/06	
(<düzet-ür)		

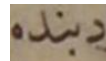
èledür (<èlet-ür)	07a/04	
èşidürüz (<èşit-ür)	11a/01	
eydürler (<eyit-ürler)	40a/18	
ögredele (<öğret-eler)	21a/01	

2.1.2.3. Ötümlüleşme

Eski Türkçede kelime başındaki tonsuz ünsüzler Klasik Osmanlı Türkçesinde yerini tonlu ünsüzlere bırakmıştır. Eserde bazı kelimelerde iki şeklin de yer aldığı görülmektedir. Bu ünsüz değişmesi olayı eserde belirgin biçimde karşımıza çıkarak hem söz başında hem de söz içinde yer almaktadır.

2.1.2.3.1. Aslî Uzun Ünlüler Nedeniyle Ötümlüleşme

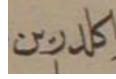
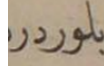
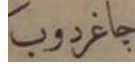
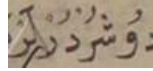
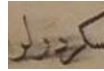
Aslî uzun ünlü ile kurulmuş tek heceli sözcüklerin sonundaki ötümsüz /p, ç, t, k, k/ ünsüzleri, ünlü ile başlayan bir ekten önce ötümlüleşerek /b, c, d, g, ğ/ ünsüzlerine değışirler:

dibinde	30a/14	
güci	41a/15	
ucını	30a/01	

2.1.2.3.2. Ünlüler Arası Durumda Ötümlüleşme

t > d

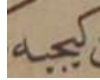
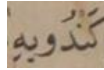
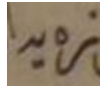
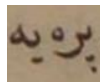
İki veya daha çok heceli sözcüklerin sonundaki /t/ ünsüzü, sözcük ünlüyle başlayan bir ek aldığında ötümlüleşerek /d/'ye değışmektedir:

ağladırın	25b/12	
belürdür	26b/07	
çağırdup	37a/18	
düşürdüler	19b/07	
segirdürler	33a/12	

2.1.2.4. Ünsüz Türemesi

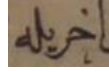
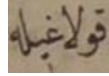
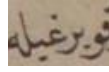
2.1.2.4.1. -y- Türemesi

Türkçenin genel yapısı gereğince ünlüyle biten bir köke ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde arada Türkçenin tek yardımcı sesi olan /y/ sesi türer:

dê-y-ü	08b/07	
gêce-y-e	22b/02	
kendü-y-e	15b/04	
nere-y-e	37a/18	
pire-y-e	37a/07	

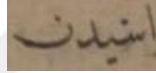
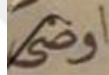
“ile” sözcüğü ünlü ile biten kök ve gövdelere geldiğinde araya /y/ yardımcı sesi türer:

ādıyla	30b/04	

āhiriyle	03a/14	
kulağıyla	40a/14	
kuyruğıyla	44b/15	

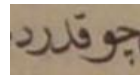
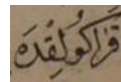
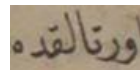
2.1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi

Söz içi /s/ sesi metinde bazı seslerin düşmesiyle veya iç seste iki ünlü arasında kalmasıyla ifadeyi belirginleştirmek için ikizleşmiştir:

ıssıdan (<KT. isig, DLT c.1 72, KB 829)	21a/04	
uşşı (<KT. us, DLT c.1 36)	24a/14	

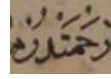
2.1.2.6. Ünsüz Uyumu

Ötümsüz ünsüzle biten kök ve gövdelere gelen eklerin başındaki ötümlü ünsüzler Klasik Osmanlı Türkçesinde ve söz konusu eserde bazı eklerin kalıplaşmış imla şekilleri sebebiyle uyuma girmemektedir:

ağaçda	51b/07	
çokdur	32a/07	
karanlıkda	08a/19	
ortalıkda	29b/11	

zahmetdür

07a/01

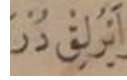

2.1.2.7. Hece Yitimi

Metinde, hece yitiminin çokça öne çıkan örneği ek-fiil olarak kullanılan “durur”un {–dUr} şeklinde ekleşmiş hâlidir:

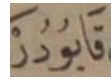
ayrılıkdur

15b/01

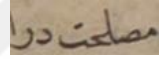
kapudur

18b/19

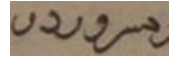
maşlahatdur

39b/07

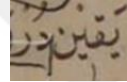
mesrûrdur

05a/10

yağındur

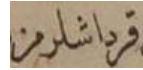
15a/09

Eserde ilaveten hece yitiminin başka örnekleri de bulunmaktadır:

ğardaşlarımız

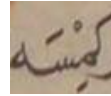
42a/06

(<ğarında eş)

kimse

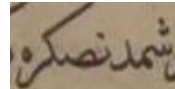
12b/01

(<kim+er-se)

şimden sonra

47a/09

(<şimdiden sonra)

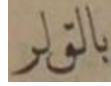
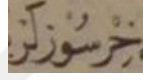
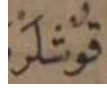
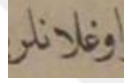
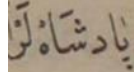
2.2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.2.1. İsimler

2.2.1.1. İsim Çekim Ekleri

2.2.1.1.1. Çokluk Eki: {+lAr}

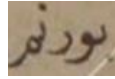
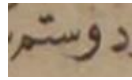
Türkçenin her döneminde oldukça yaygın biçimde kullanılan {+lAr} çokluk eki eserde yine bu şekilde muhafaza edilmiştir:

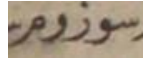
balıklar	32b/17	
hırsuzlar	17a/12	
kuşlar	09b/19	
oğlanlar	22b/15	
pādişāhlar	12b/13	

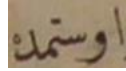
2.2.1.1.2. İyelik Ekleri

Eserde iyelik eklerinin Eski Anadolu Türkçesinden çok farklılaşmadığı görülmektedir. İyelik eklerinde 1. ve 2. teklik ve çokluk şahıslarda ekin bağlantı ünlüleri dar-yuvarlak ünlü; 3. teklik ve çokluk şahıslarda bu ek düz-dar ünlülüdür :

2.2.1.1.2.1. Teklik 1. Kişi: {+(U)m}

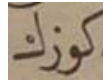
burnum	31a/08	
dostum	38b/01	
gönlüm	51a/10	

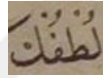
sözüm 45b/06

üstümde 38a/17

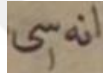
2.2.1.1.2.2. Teklik 2. Kişi: {+(U)η}

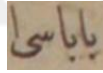
çāreη 44a/16

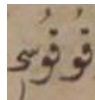
gözün 33b/07

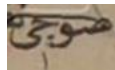
luṭfuη 12a/16

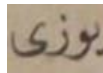
2.2.1.1.2.3. Teklik 3. Kişi {+I}, {+sI}

anası 50b/15

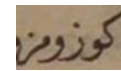
babası 47b/02

koḫusı 19b/02

şuçı 51b/08

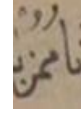
yüzi 20b/04

2.2.1.1.2.4. Çokluk 1. Kişi {+(U)mUz}

gözümüz 41a/12

öğümüzde 32b/12

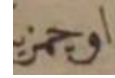
nāmumuz 13b/10

ṭurumumuzda 33a/02

üçümüz 41b/18

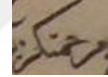

2.2.1.1.2.5. Çokluk 2. Kişi {+(X)ŋUz}

emriñüz 38a/02

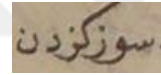
merḥametiñüz 41a/16

re'yiñüz 41a/16

sözünüzden 43b/03

yeriñüze 35a/17

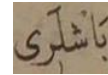

2.2.1.1.2.6. Çokluk 3. Kişi {+lArI}

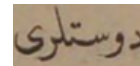
ataları 22b/16

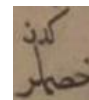
başları 17a/16

dostları 32a/07

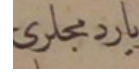

hışımlarından 21a/09

yardımcıları

32a/07

2.2.1.1.2.7. İyelik Eki Yığılması

birisi

06a/17

2.2.1.1.3. Hâl Ekleri

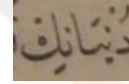
Hâl ekleri cümlede belirtmek istenen yargının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olan ve cümledeki isimleri diğer sözcüklerle olan ilişkisine göre çeşitli biçimlere sokan eklerdir.

2.2.1.1.3.1. İlgi Hâli Eki: {+(n)X_n}

Eserde ilgi hâli eki tek biçimde karşımıza çıkmaktadır. Belirtili isim tamlamaları kurduğundan ismin bu biçimine tamlama hâli de denilmektedir. Eserde ekin bu biçimi hem düz hem de yuvarlak ünlülü olarak yer almaktadır:

dünyanın

15a/04

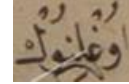
kimsenin

17b/18

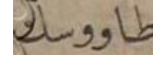
oğlunun

48a/05

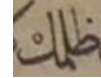
tāvusun

39b/11

zulumun

30b/18

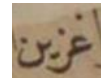

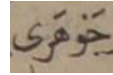
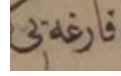
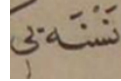
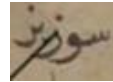
2.2.1.1.3.2. Belirtme (Yükleme) Hâli Eki: {+(y)I}, {+n}

“Yükleme hâli ekinin geldiği kelime veya kelime grubu cümlede belirtili nesne görevinde bulunur. Geçişli fiil taşıyan cümlelerde karşımıza çıkar. Fiilin etki alanında kalan unsuru gösterir” (Köktekin, 2022: s. 90).

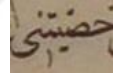
ağzın

44b/06

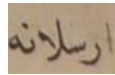
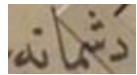
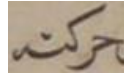
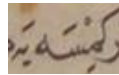
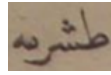
cevheri	18b/16	
kağayı	41a/09	
nesneyi	11b/17	
sözün	40b/10	

Yazmada bir yerde {+nI} belirtme hâli ekinin geçtiği görülmektedir. Kimi araştırmacılara göre (n) ünsüzü zamirsel n veya 3. şahıs iyelik eki olarak kabul edilmektedir:

haşıyyetini	24a/12	

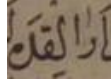
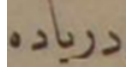
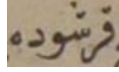
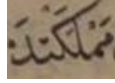
2.2.1.1.3.3. Yönelme Hâli Eki: {(y)A}

Yönelme hâli eki eserde dil uyumuna uygun olarak kullanılmıştır. Fiilin yöneldiği ve yaklaştığı yeri gösteren ek eklendiği ismin ünsüzle bitmesi hâlinde +A, ünlü ile bitmesi hâlinde +(y)A şeklinde sözcük kök ve tabanında yer almaktadır.

arslana	25a/03	
düşmāna	26a/09	
harekete	23b/09	
kimseye	12b/01	
taşraya	36a/04	

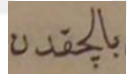
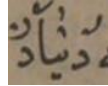
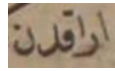
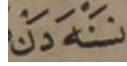
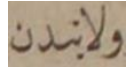
2.2.1.1.3.4. Bulunma Hâli Eki: {+dA}

Bulunma hâli, cümlede yargının meydana geldiği yeri ve zamanı göstermesi bakımından iki biçimde karşımıza çıkmaktadır.

aralıkda	07a/15	
deryāda	26a/08	
karşuda	47b/13	
memleketde	11a/05	
yerde	16b/19	

2.2.1.1.3.5. Ayrılma Hâli Eki: {+dAn}

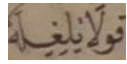
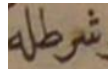
“Fiilin gösterdiği kılış ve oluşun kendisinden uzaklaştığını, fiilin başlama noktası ve ismin kaynağını gösteren hâldir” (Köktekin, 2022: s. 92). Metinde bu ek yalnızca geniş ünlülü biçimde bulunmaktadır:

balçıkdan	23a/19	
dünyādan	08b/11	
ıraqdan	28b/04	
nesneden	06b/15	
vilāyetden	31b/02	

2.2.1.1.3.6. Vasıta Hâli Eki: {+IA, +(I)IA}

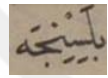
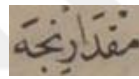
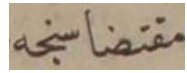
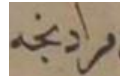
Eserde bu ek vasıta bildiren görevde kullanılmıştır.

āvāzıla	18b/11	

bizimle	34a/10	
denizle	44a/02	
kolaylıgıla	16a/11	
şartla	43a/19	

2.2.1.1.3.7. Eşitlik Hâli Eki: {+cA}

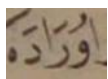
Metinde eşitlik ekinin ünsüzünün Arap harfli metinlerde imlanın kalıplaşması sebebiyle çoğunlukla /ç/ sesi yerine /c/ (ج) kullanıldığından bu ekin ünsüzünün ötümlü şekilleri bulunmaktadır:

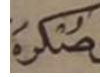
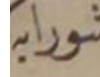
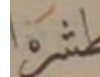
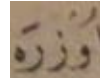
bilesince	12b/11	
miqdārınca	26b/14	
muktezāsınca	38b/06	
murādınca	21b/16	
nèce	43a/03	

2.2.1.1.3.8. Yön Gösterme Ekleri

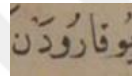
Eserde bu ekin çekimi birkaç kelimedede kalıplaşmış olarak görülmektedir. Metinde iki biçimde karşımıza çıkmaktadır:

2.2.1.1.3.8.1. {+rA}

orada	18a/04	
(Yer zarfı işlevinde)		

şonra (Yer zarfı işlevinde)	08a/12	
şuraya (Yer zarfı işlevinde)	34b/02	
taşra (Yer zarfı işlevinde)	23b/12	
üzre (Yer zarfı işlevinde)	14a/01	

2.2.1.1.3.8.2. {+ArU}

içerü	08b/04	
yoğarudan	16b/15	

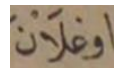
2.2.1.2. İsim Yapım Ekleri

Türkçede yeni gövdeler üretmek için sıklıkla baş vurulan yol yapım eklerini kullanmaktır. Eserde de bu doğrultuda isimden isim ve fiilden isim türeten çokça kelime geçmektedir.

2.2.1.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

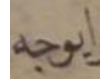
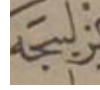
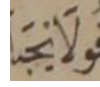
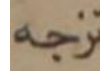
2.2.1.2.1.1. {+An}

İsimlere gelerek çokluk işlevinde isimler yapan bu ek bir sözcükte kalıplaşmıştır:

oğlan	13b/17	

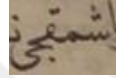
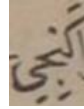
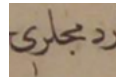
2.2.1.2.1.2. {+cA}

çokça	12a/15	

eyüce	30a/07	
gizlice	12b/11	
kolayca	17b/02	
têzce	30b/01	

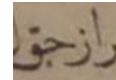
2.2.1.2.1.3. {+cI }

İsimlerden meslek adları ve benzeri işlevdeki isimler türeten bir ektir.

balıkçı	32b/11	
başmaçcı	30a/06	
ekinci	14b/08	
yalancı	53a/09	
yardımcıları	32a/07	

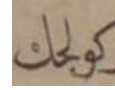
2.2.1.2.1.4. {+cUK}

İsimden, küçültme ifade eden isimler türetir.

azacuk	19b/12	
birazcuk	20a/07	

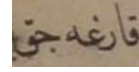
gölcük

35b/11

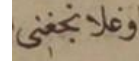
kağacuk

32a/11

oğlancuğunu

49a/07

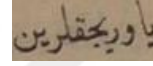

2.2.1.2.1.5. {+cAK}

İsimden, küçültme ve sevgi ifade eden isimler türetir.

yavricağların

32a/15

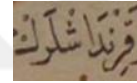

2.2.1.2.1.6. {+dAş}

İsimlerden ortaklık bildiren isimler türeten bir ektir ve yazmada tek kelime üzerinde geçmektedir.

karındaşların

15a/18

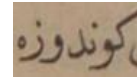

2.2.1.2.1.7. {+düz}

Metnimizde zaman zarfı yapım işlevinde kullanılan bir isimden isim yapım ekidir:

gündüze

22b/02

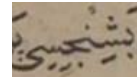

2.2.1.2.1.8. {+IncI}

İsimlerden sıra sayı sıfatları türeten bu ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli bulunmaktadır:

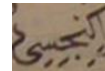
bêşincisi

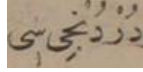
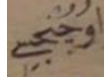
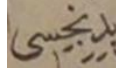
11b/11

êkincisi

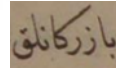
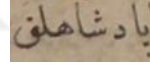
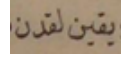
14a/18

dördüncüsü	11b/09	
üçüncüsü	14a/18	
yedincisi	11b/14	

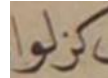
2.2.1.2.1.9. {+IIK}

İsimlerden soyut isimler türeten işlek bir ektir.

açlık	40b/15	
bāzırgānlık	26a/08	
eyilik	48b/07	
pādişāhlık	39b/04	
yakınlıktan	24a/17	

2.2.1.2.1.10. {+IX}

Eski Anadolu Türkçesinde yalnızca yuvarlak şeklinin görüldüğü bu isimden isim yapım ekinin, eserde düz örnekleri de mevcuttur:

dilli	48b/02	
bağlu	20b/07	
gizlü	37b/08	

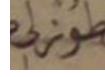
koşulı

15b/04

tuzlu

19a/19

2.2.1.2.1.11. {+kek}

Bu ek eserde kalıplaşmış olarak yalnızca “erkek” sözcüğünde bulunmaktadır:

erkek

20b/03

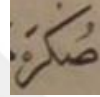

2.2.1.2.1.12. {+rA}

İsimlere gelerek yön ve zaman zarfları türetir:

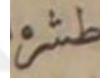
şoğra

15a/14

taşra

43b/03

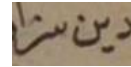

2.2.1.2.1.13. {+sXz}

Yokluk ifade eden isimler türetir. Yazmada bu ekin düz ve yuvarlak biçimleri bulunmaktadır:

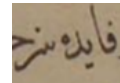
dīnsiz

28a/13

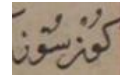
fāyidesiz

31b/16

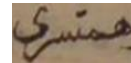
gözsüz

07b/11

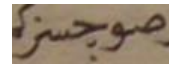
himmetsizi

24a/18

şuçsuz

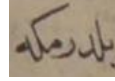
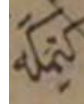
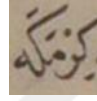
40a/18

2.2.1.2.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

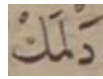
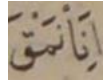
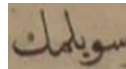
2.2.1.2.2.1. {-mA}

İsim-fiil işlevinde fiillerden isimler türetir:

bildirmege	20b/17	
gétmege	11a/09	
girmege	17b/13	
işlemege	23b/12	
söylemege	35a/01	

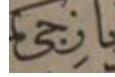
2.2.1.2.2.2. {-mAK}

İsim-fiil işlevinde fiillerden isimler türetir:

acımağ	49b/13	
bulmağ	25b/06	
delmek	18b/07	
inanmağ	17b/05	
söylemek	31b/19	

2.2.1.2.2.3. {-IcI}

Klasik Osmanlı Türkçesinde ünlüsünün hem düz hem de yuvarlak şekilleri görülen bu fiilden isim yapma ekinin metnimizde düz ünlülü örnekleri bulunmaktadır:

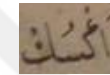
yazıcı	08b/15	

yırtıcı	18b/03	

2.2.1.2.2.4. {-UK}

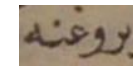
Fiillerden isim türetir:

artuķ	07b/05	

eksük	16a/17	

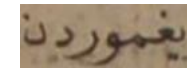
ķonuķ	37a/01	

tutuķ	05b/08	

yaruğına	24a/12	

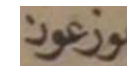
2.2.1.2.2.5. {-mur}

Geçişsiz fiillerden isimler türeten bu ekin metnimizde örneği tektir:

yağmurdan	21a/05	

2.2.1.2.2.6. {-đun }

Fiillerden isimler türeten bu ekin metnimizde örneği tektir:

bozđun	35a/13	

2.2.1.2.2.7. {-miş }

Fiillerden isimler türeten bu ekin metnimizde örneği tektir:

yemişi

49a/18

2.2.1.2.2.8. {-(X)n, -(X)m }

Metinde örneğine az rastladığımız bu ek fiillerden isim türetir:

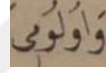
degin

13b/06

ölümi

15a/04

turumumuzda

33a/02

tütün

48a/12

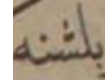

2.2.1.2.2.9. {-(I)ş }

Fiillerden isimler türeten bu ekin metnimizde örneği tek sözcük üzerindedir:

bilişine

36b/02

2.2.1.2.2.10. {-A}

Metinde örneğine az rastladığımız bu ek fiillerden isim türetir:

şapa

42b/18

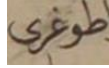
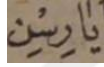
yana

25b/05

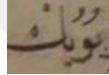
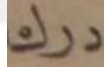
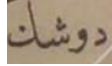
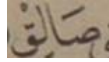
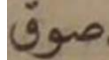
2.2.1.2.2.11. {-I}

Fiillerden isim türetir:

diri	51a/17	
katı	30b/11	
öli	48a/13	
toğrı	46b/07	
yarısın	08a/11	

2.2.1.2.2.12. {-k}

Fiillerden isim türeten işlek bir ektir:

böyük	17a/18	
direk	27a/02	
döşek	37a/08	
şalık	14b/13	
şovuk	46a/16	

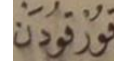
2.2.1.2.2.13. {-U}

Metinde örneğine az rastladığımız bu ek fiillerden isim türetir:

ayru	15a/14	
koğu	49b/02	

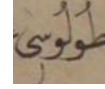
korğudan

17a/14

tolusu

15b/15

2.2.2. Fiiller

2.2.2.1. Fiil Çekim Ekleri

Bu bölümde metinde yer alan fiil çekim eklerine yer verilmiştir.

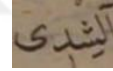
2.2.2.1.1. Zaman Ekleri

2.2.2.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eki: {-dU, -dİ}

Eski Anadolu Türkçesi döneminde görülen geçmiş zaman ekinin ünsüzü daima ötümlüdür. Klasik Osmanlı Türkçesine gelindiğinde ise de ekin ünlüsü uyuma dâhil değildir. Ekin ünlüsü teklik ve çokluk üçüncü kişilerde düz, diğer şahıslarda ise daima yuvarlak olması beklenirken düz biçimleri de görülmektedir. Görülen geçmiş zaman ekinin metindeki örnekleri şu şekildedir:

alışdı

11a/09

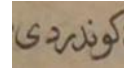
başladılar

16b/15

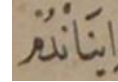
gönderdi

28b/17

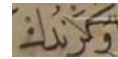
inandum

17b/03

öğrendük

17a/14

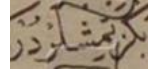
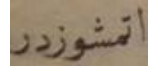
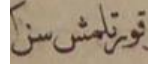
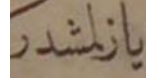
2.2.2.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki: {-mİş}

Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi eserde de bu ek düz biçimde kullanılmıştır.

anlamış

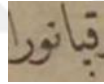
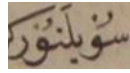
38a/15

benzetmişlerdür	12a/09	
etmişüzdür	31a/16	
kırtılmışsız	49a/04	
yazılmışdur	20a/17	

2.2.2.1.1.3. Geniş Zaman Eki: {-(X)r

Eserde bu zaman eki hem düz hem de yuvarlak biçimde kullanılmıştır.

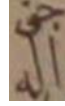
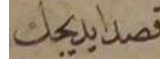
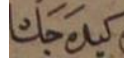
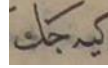
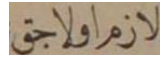
bağar	22a/05	
döner	18a/04	
kapınur	40a/10	
söylenür	17a/03	
yedirir	40a/03	

2.2.2.1.1.4. Gelecek Zaman Ekleri

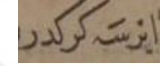
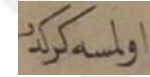
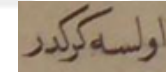
Eski Anadolu Türkçesinde dört tane gelecek zaman eki bulunmaktadır: {-(y)IsAr}, {-(y)A}, {-sA gerek}, {-(y)AcAK}. Klasik Osmanlı Türkçesine gelindiğinde ise bu metinde de bu eklerden sadece ikisi yer almaktadır:

2.2.2.1.1.4.1. {-(y)AcAK}

Aslında sıfat-fiil eki olan bu ek metinde gelecek zaman işleviyle oldukça yaygın olarak kullanılmıştır:

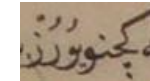
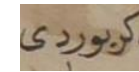
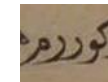
alacak	34a/03	
kaşd edecek	40a/19	
gèdecek	09a/03	
gèyecek	26b/16	
lāzım olacak	35b/06	

2.2.2.1.1.4.2. {-sA gerek}

ayırса gerekdür	21a/10	
olmasа gerekdür	21b/16	
ölse gerekdür	52a/19	

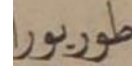
2.2.2.1.1.5. Şimdiki Zaman Eki: {-(X)r; -yor}

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman için özel bir ek olmamasına karşın yine bu dönemde kullanılan geniş zaman {-(X)r} şimdiki zaman eki olarak kullanılmıştır. Fakat yer yer şimdiki zaman {-yor} ekinin de kullanıldığı görülmektedir:

êşidürüz	11a/01	
gêçinüyoruz	24a/04	
gêdiyordu	44b/13	
görüürüm	27a/18	

tırıyor

34b/08

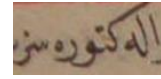
2.2.2.1.2. Tasarlama Kip Ekleri

2.2.2.1.2.1. İstek Kipi: {-(y)A}

Eski Anadolu Türkçesi için istek kipinin dilek-istek, tavsiyede gereklilik, şart ve gereklilik gibi çok çeşitli işlevlerde kullanıldığı bilinmektedir. Durum Klasik Osmanlı Türkçesinde de aynı şekilde devam etmektedir.

ala getüresiz

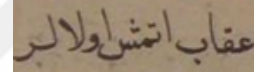
41a/01

(dilek-istek işlevinde).

‘ikāb etmiş olalar

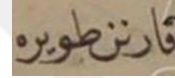
28a/10

(tavsiye işlevinde).

karnın toyıra

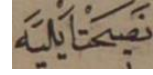
42a/09

(gereklilik işlevinde).

naşīhat eyleye

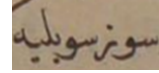
07b/16

(gereklilik işlevinde).

söz söyleye

37b/18

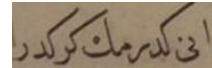
(dilek-istek işlevinde).

2.2.2.1.2.2. Gereklilik Kipi

İstek kipi eki Eski Anadolu Türkçesi döneminde gereklilik kipi olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra bu dönemde gereklilik kipi çeşitli sözcük ve yapılarla da ifade edilmiştir. Metinde gereklilik kipi çoğunlukla {-mAK gerek} yapısıyla yer almaktadır:

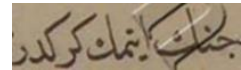
anı gèdermek gerekdür

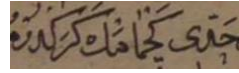
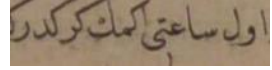
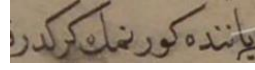
37a/17

ceng ètmek gerekdür

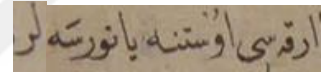
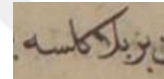
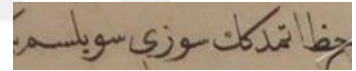
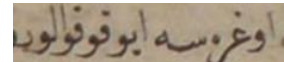
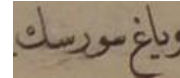
45a/13

haddi geçmemek gerekdür	09a/13	
ol sā'ati anmak gerekdür	21a/08	
yanında görünmek gerekdür	26a/11	

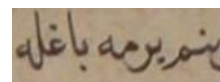
2.2.2.1.2.3. Şart Kipi Eki: {-sA}

Bu ek Klasik Osmanlı Türkçesinde, Eski Anadolu Türkçesinde kullanıldığı şekliyle aynı biçimde devam etmektedir:

arkası üstüne yatarsalar	20b/18-19	
bir belā gelse	41b/03	
haz etmedigin sözi söylesem	35a/05	
uğrasa eyü қоқu olur	49b/03	
yağ sürseñ yene	49a/18-19	

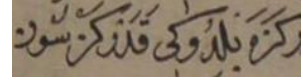
2.2.2.1.2.4. Emir Kipi Ekleri

Her bir şahıs için ayrı ekler kullanılan emir kipi eklerinin metnimizde tüm şahıslarda örneği bulunmaktadır. 1. ve 2. teklik şahıslarda düz; diğer şahıslarda ise yuvarlak biçimleri bulunmaktadır:

benim yërime bağla (2. teklik şahıs için).	30b/01	

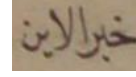
gezebildiği kadar
gezsün (3. teklik şahıs için).

08b/18

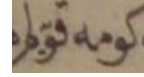
haber alayın
(1.teklik şahıs için).

38a/02

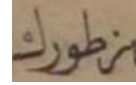
göme koyalum
(1. çokluk şahıs için).

47a/02

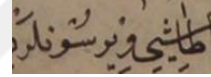
siz тұруң
(2. çokluk şahıs için).

41a/08

ташыывәрсүнлер
(3. çokluk şahıs için).

07a/02

2.2.2.1.3. Şahıs Ekleri

Türkçenin fiil çekiminde işi yapan kişiyi ifade eden ekler şahıs eki olarak tanımlanır. Türkçede şahıs ekleri üçe ayrılır:

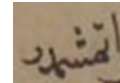
2.2.2.1.3.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri

Bu şahıs ekleri zamir kökenli olup, emir, şart, görülen geçmiş zamanların dışında kullanılır:

2.2.2.1.3.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {+m}

etmişemdür

36b/16

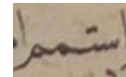
gelem

38a/03

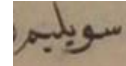
istemem

31b/03

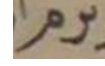
söyleyem

35a/08

y rem

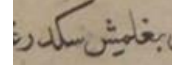
36b/14

2.2.2.1.3.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+sIn, +sIn}

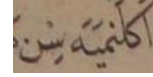
bağlamışsındur

20b/06

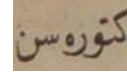
eglenmeyesin

13a/02

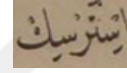
get resin

23b/02

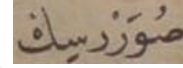
istersin

15a/06

şorarsın

16b/14

2.2.2.1.3.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+ }

bil r

16b/09

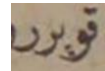
girmiş

07a/12

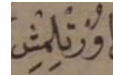
 parur

28b/12

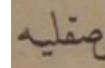
 rtilmiş

08a/13

şaklaya

35a/09

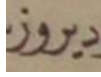
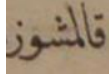
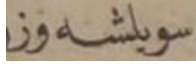
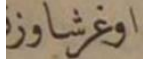

2.2.2.1.3.1.4.  okluk 1. Şahıs Eki: {+Uz, +vUz}

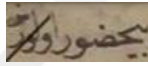
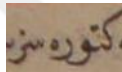
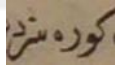
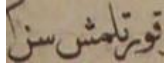
a laruz

44a/12

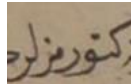
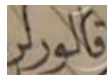
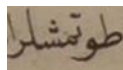

dêrüz	42a/06	
qalmışuz	43a/02	
söyleşevüz	41b/11	
uğraşavuz	44a/09	

2.2.2.1.3.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+sIz}

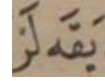
bî-ħużūr olursız	49b/10	
bilmezsiz	25a/11	
getüresiz	41a/01	
göresiz	35a/14	
qurtılmışız	49a/04	

2.2.2.1.3.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki: {+lAr}

beñzetmişlerdür	12a/09	
getürmezler	21b/10	
qalurlar	40b/14	
tutmuşlar	43a/11	

yağalar

15b/04

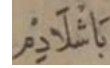
2.2.2.1.3.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri

İkinci tip şahıs ekleri görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılan iyelik kökenli şahıs ekleridir:

2.2.2.1.3.2.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {+m}

başladım

14b/09

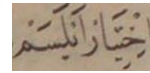
çekdim

17b/01

ihtiyār eylesem

14b/01

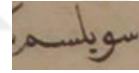
işledüm

18b/14

söylesem

35a/05

2.2.2.1.3.2.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+n}

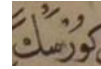
aldın

47a/10

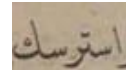
görsen

48a/17

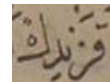
istersen

40b/09

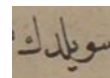
kazandın

16b/13

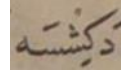
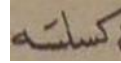
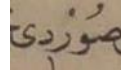
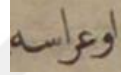

söyledin

36b/12

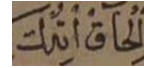
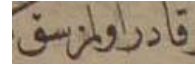
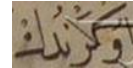
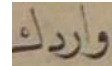

2.2.2.1.3.2.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+Ø}

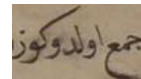
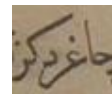
değişse	14b/06	
gèçdi	32b/05	
kesilse	20b/19	
şordı	16b/15	
uğrasa	49b/02	

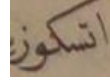
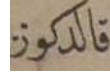
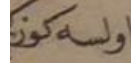
2.2.2.1.3.2.4. Çokluk 1. Şahıs Eki: {+K}

Esasında bu ek geçmiş zaman sıfat-fiilinin ek aktarması yoluyla oluşturulmuştur:

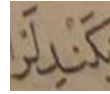
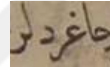
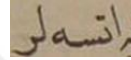
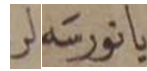
diledük	09a/15	
ilhāk ètdük	09a/16	
kādir olmazsak	41b/16	
öğrendük	17a/14	
varduk	25b/05	

2.2.2.1.3.2.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+ηUz}

cem' olduğuz	44a/10	
çağırdınız	44a/11	

�tsen��z	33a/05	
�ald��nuz	40b/16	
olsa��nuz	43a/16	

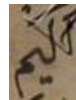
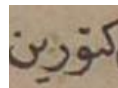
2.2.2.1.3.2.6.  okluk 3.  ahıs Eki: {+IAr}

begendiler	14a/01	
�a��rdılar	30a/08	
n�� ��tseler	52b/15	
sevindiler	17a/13	
yatarsalar	20b/18-19	

2.2.2.1.3.3.     nc   Tip  ahıs Ekleri

    nc   tip  ahıs eklerini emir eklerinden meydana gelir:

2.2.2.1.3.3.1. Teklik 1.  ahıs Eki: {+AyIn, +AyIm}

alayım	07a/14	
��t��reyin	28b/14	
tutayım	07a/02	

varayım 07a/01

وَأَرْيَمُ

yumurdlayayın 42b/19

يُمْرِدْلِيَهُ بِن

2.2.2.1.3.3.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+Ø}

mesrūr ol 13a/13

مَسْرُودٌ أَوَّل

muhtaşar kıl 04b/19

مُخْتَصِرٌ قِيلَ

sa'y eyle 15b/07

سَعَى إِلَهَ

taḥşıl ét 11a/13

تَحْصِيلٌ إِلَيْهِ

yanında dur 11a/12-13

يَأْتِيَنَّكَ دَارٌ

2.2.2.1.3.3.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+sUn}

alsun 43b/05

السُّون

gezsün 08b/18

كَزَّ سُون

ḥāşıl olsun 07b/01

حَاصِلٌ أَوْ لَسُون

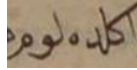
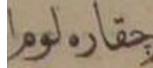
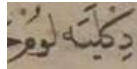
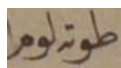
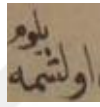
toğrılson 36a/18

طَوَّغِرْلَسُون

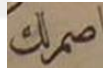
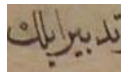
zafer bulsun 42b/08

ظَفَرٌ بُولَسُون

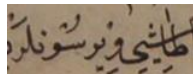
2.2.2.1.3.3.4. Çokluk 1. Şahıs Eki: {+AlUm}

añladalum	41a/06	
çıkaralum	47a/03	
dinleyelüm	18b/11	
tutalum	35b/15	
üleşmeyelüm	46b/19	

2.2.2.1.3.3.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+η, +Uη}

görün	52b/16	
ışmarlañ	34a/17	
tedbîr eyleñ	43b/19	

2.2.2.1.3.3.6. Çokluk 3. Şahıs Eki: {+sUnlAr}

taşyıvêrsünler	07a/02	

2.2.2.2. Fiil Yapım Ekleri

Türkçede yeni gövdeler üretmek için sıklıkla baş vurulan yol yapım eklerini kullanmaktır. Eserde de bu doğrultuda fiilden fiil ve isimden fiil türeten çokça kelime geçmektedir.

2.2.2.2.1. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

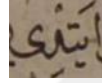
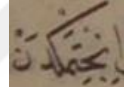
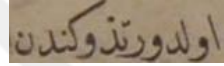
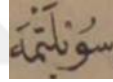
2.2.2.2.1.1. Çatı Ekleri

Fiillerin çatılarını ettirgenlik, oldurganlık, işteşlik ve dönüşlülük bakımından değiştiren eklere çatı ekleri adı verilir. Eserde kullanılan çatı ekleri şunlardır:

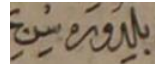
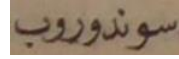
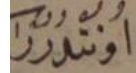
2.2.2.2.1.1.1. Ettirgen Çatı

2.2.2.2.1.1.1.1. {-I)t-}

Bu ekin tespit edildiği örnekler şöyledir:

eyitdi	08a/10	
incitmekden	18a/15	
öldürtdüğinden	50a/11	
söyletme	16b/17	

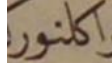
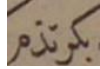
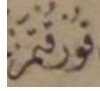
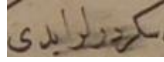
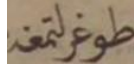
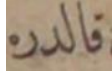
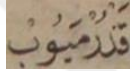
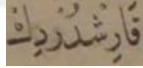
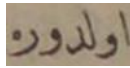
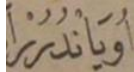
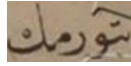
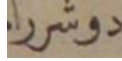
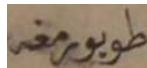
2.2.2.2.1.1.1.2. {-dUr-}

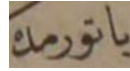
aldur	52a/17	
bildüresin	10b/05	
sevindürüp	24a/17	
unutdurur	07a/01	

2.2.2.2.1.1.2. Oldurganlık

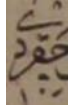
2.2.2.2.1.1.2.1. {-I)t-}

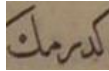
Metnimizde bu ekin hem ötümlü hem de ötümsüz biçimine rastlanmıştır:

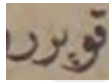
aqlatur	38a/15	
benzetdüm	22a/16	
korqutmaz	19a/06	
segirdürler idi	33a/12	
toğrılتماğa	46a/14	
2.2.2.2.1.1.2.2. {-dUr-}		
qaldura	28b/03	
qandurmayup	19b/01	
qarışdurdıñ	18a/07	
öldüre	29b/17	
uyandurur	16b/10	
2.2.2.2.1.1.2.3. {-Ur-}		
bitürmek	32a/09	
düşürür	24b/16	
geçürdi	14a/04	
toyurmağa	24a/16	

yaturmada	20b/17	

2.2.2.2.1.1.2.4. {-Ar-}

çıkardı	08a/08	

gèdermek	37a/17	

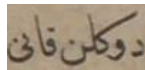
koparur	28b/12	

2.2.2.2.1.1.3. Edilgenlik

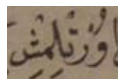
2.2.2.2.1.1.3.1. {(X)l-}

açılmışdur	37b/03	

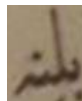
bırağılmadan	35b/16	

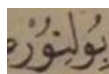
dökilen kanı	29b/10	

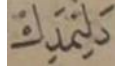
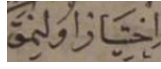
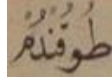
kesile	22a/14	

örtilmiş	08a/13	

2.2.2.2.1.1.3.2. {(X)n-}

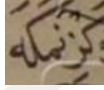
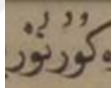
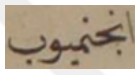
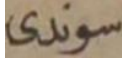
biline	47a/17	

bulınur	16a/12	

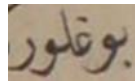
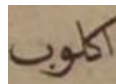
delinmedin	18b/16	
ihtiyār olınmaḵ	10a/07	
toḵundum	17b/01	

2.2.2.2.1.1.4. Dönüşlülük

2.2.2.2.1.1.4.1. {-(X)n-}

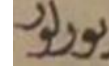
gezinmege	48a/09	
görünür	48a/10	
incinmeyüp	25b/03	
kaçınmaḵ	48b/12	
sevindi	28b/15	

2.2.2.2.1.1.4.2. {-(X)l-}

ayrıldı	28a/02	
boğılır	34b/10	
egilüp	41a/07	
katılmaḡ	15a/06	

yorılır

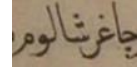
40b/05

2.2.2.2.1.1.5. İşteşlik: {- (X)ş-}

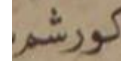
çağırışalum

44a/08

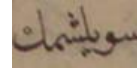
görüšem

30b/01

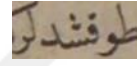
söyleşmek

24a/02

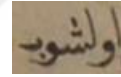
tokışdılar

29b/09

üleşüp

46b/17

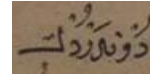

2.2.2.2.1.1.6. {-der-}

Geçişli fiil yapan bir ektir. Yazmada iki yerde geçmektedir.

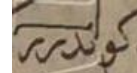
dönderdük

09a/14

gönderür

30a/10

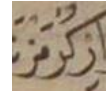

2.2.2.2.1.1.7. {-gür-}

Geçişli fiil yapan ve seyrek görülen bir ektir. Yazmada tek yerde geçmektedir.

ërgürmez

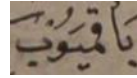
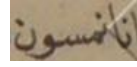
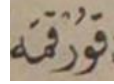
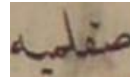
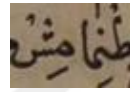
18b/03

2.2.2.2.1.1.8. Fiillerde Olumsuzluk

2.2.2.2.1.1.8.1. {-mA-}

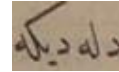
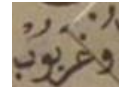
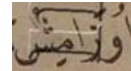
Türkçenin hemen hemen bütün dönemlerinde yaygın bir şekilde kullanılan bu ek fiillerin olumsuz şekillerini oluşturur:

bakmayup	10a/04	
inanmasun	47a/10	
korkma	12b/08	
şaklamaya	52b/18	
kınmamış	07a/14	

2.2.2.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

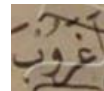
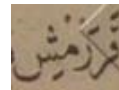
2.2.2.2.2.1. {+A-}

İsimlerden hem geçişli hem de geçişsiz fiiller türeten ektir:

benzer	09b/11	
diledi ki	37b/18	
uğrayup	19a/13	
uzamış	13a/10	

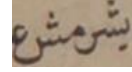
2.2.2.2.2.2. {+(A)r-}

İsimlerden geçişsiz fiiller türeten ektir:

ağarup	13a/09	
kararmış	13a/10	

yeşermiş

21b/05

2.2.2.2.2.3. {+IA-}

İsimlerden fiil türeten en işlek ektir:

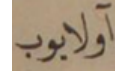
añlamış

38a/15

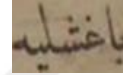
avlayup

32b/04

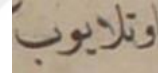
bağışlaya

30b/18

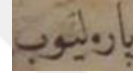
otlayup

23b/07

yaralayup

42a/17

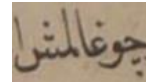

2.2.2.2.2.4. {+AI-}

İsimlerden fiil yapan ek yazmada tek yerde görülmektedir:

çoğalmış

21b/04

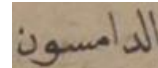

2.2.2.2.2.5. {+da-}

İsimlerden fiil yapan ek yazmada tek yerde görülmektedir:

aldamasun

28b/10

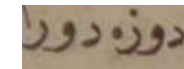

2.2.2.2.2.6. {+et-}

İsimlerden fiil türeten bu ekin yazmada ötümlü ve ötümsüz biçimleri görülmektedir:

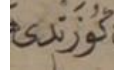
düzedür

47a/06

gözetdi

10b/09

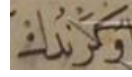

2.2.2.2.2.7. {+re-}

İsimlerden fiil yapan ek yazmada tek yerde görülmektedir:

öğrendük

17a/14

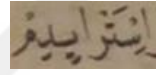

2.2.2.2.2.8. {+te-}

İsimlerden fiil yapan ek yazmada tek yerde görülmektedir:

ister idim

19a/11

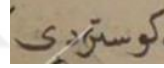
(<iz+de-)

2.2.2.2.2.9. {+ter-}

İsimlerden fiil yapan ek yazmada tek yerde görülmektedir:

gösterdi

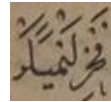
47b/13

2.2.2.2.2.10. {+lan-}

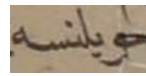
fağırılanmayalar

10b/01

huyılansa

36b/10

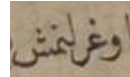
otlanur

23b/07

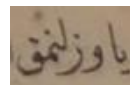
uğurlanmış

29b/06

yavuzlanmak

32a/03

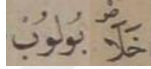
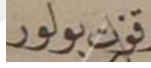
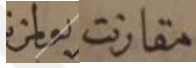
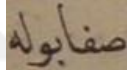
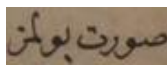
2.2.2.3. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller, bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiilin bir araya gelerek oluşturduğu sözcük öbekleridir. Birleşik fiiller, yardımcı fiilin önüne isim veya fiil gelmesi bakımından ikiye ayrılırlar:

2.2.2.3.1. İsim+Yardımcı Fiil Şeklinde Olan Birleşik Fiiller

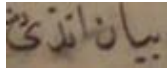
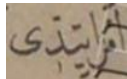
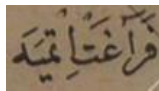
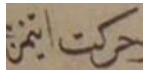
İsimlere eklenerek birleşik fiiller türeten yardımcı fiiller şunlardır: *bul-*, *èt-*, *eyle-*, *ol-*, *kal-*, *kıl-* ve *vér-*. Metnimizdeki yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiil örnekleri şu şekildedir:

2.2.2.3.1.1. bul-

ḥalāṣ bulup	15b/11-12	
ḡuvvet bulur	23b/07	
muḡārenet bulmaz	03a/11-12	
ṣafā bula	51a/10	
ṣūret bulmaz	03a/10	

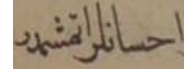
2.2.2.3.1.2. èt-

İsimlere gelerek onlardan geçişsiz birleşik fiiller türeten en işlek yardımcı fiillerdendir:

beyān ètdi	31a/17	
emr ètdi	13b/11	
ferāḡat ètmeye	09a/09	
ḡareket ètmez	23b/19	

ihsānlar  tmemişd r

36b/16

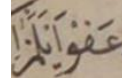

2.2.2.3.1.3. eyle-

 simplere gelerek onlardan ge işsiz birleşik fiiller t reten en işlek yardımcı fiillerdendir:

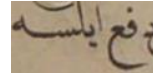
 afv eylemez

12b/04

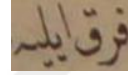
def  eylese

42b/07

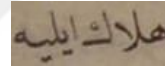
far  eyleye

27a/01

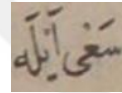
hel k eyleye

40a/14

sa y eyle

15b/07

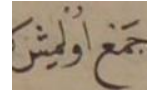

2.2.2.3.1.4. ol-

 simplere gelerek onlardan ge işsiz birleşik fiiller t reten en işlek yardımcı fiildir:

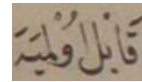
cem  olmiş

11b/18

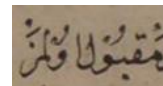
k bil olmaya

14b/13

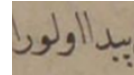
ma b l olmaz

07b/15

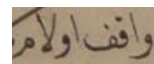
peyd  olur

20b/11

v qıf olam

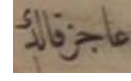
38a/03

2.2.2.3.1.5. kal-

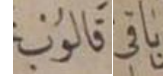
‘āciz kaldı

32a/15

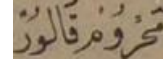
bākī kalup

13b/10-11

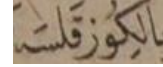
maḥrūm kalur

19a/15

yalıñuz kalsa

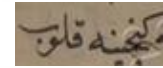
19a/04

2.2.2.3.1.6. kıl-

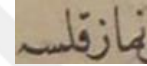
gencīne kılup

02b/08

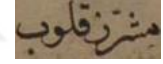
namāz kılsa

42b/05

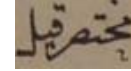
müşerrez kılup

01b/13

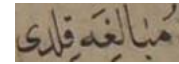
muḥtaşar kıl

04b/19

mübālağa kıldı

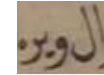
10b/16

2.2.2.3.1.7. vèr-

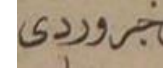
el vère

12a/11

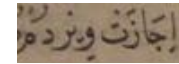
ḥaber vèrdi

33b/02

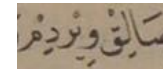
icāzet vèrdüm

11a/03

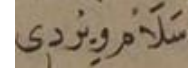
şalık vèrdim

14b/13

selām vèrdi

11a/15

2.2.2.3.2. Fiil+Yardımcı Fiil Şeklinde Olan Birleşik Fiiller

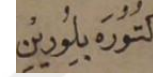
Fiillerin zarf-fiil şekillerine yardımcı fiil getirilmesiyle oluşan bu birleşik fiillere tasvirî fiiller de denilmektedir.

2.2.2.3.2.1. Yeterlilik

Eski Anadolu Türkçesinde bil- ve u- yeterlilik fiilleri kullanılmıştır. Metnimizde u-fiilinin sadece olumsuz şekli kullanılmıştır:

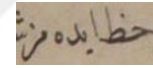
götürebilürin

06b/19

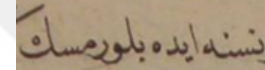
haz edemez

23b/04

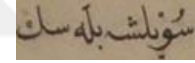
nesne edebilür misin

52a/02

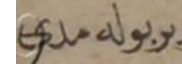
söyleşebilesin

43a/06

yér bulamadı

29b/12

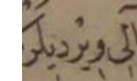

2.2.2.3.2.2. Tezlik

Aniden meydana geliş ifade eden ve tezlik anlamı katan fiildir:

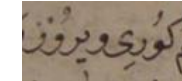
alıvèrdiler

48a/14

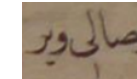
görivèrür

10a/03

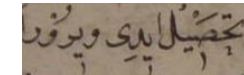
şalıvèr

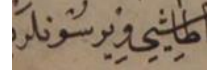
30a/19

taḥşîl edivèrür

10a/04

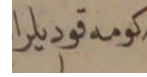

2.2.2.3.2.3. Süreklilik

Eski Anadolu Türkçesinde süreklilik fiili için “ko-” ve “yoru-” fiilleri kullanılmıştır. Metnimizde şu örnekler bulunmaktadır.

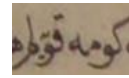
gömeğodılar

47a/05

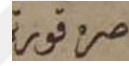
gömeğoyalum

47a/02

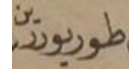
şarağor

30a/16

turiyorurın

51b/10

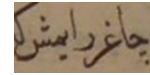

2.2.3. Cevher Fiili

“er-“ cevher fiilinin Türkçedeki görevi isim soylu sözcükleri fiilleştirmek ve basit zamanlı kiplerden birleşik zamanlı kipler oluşturmaktır. Cevher fiilinin örnekleri şunlardır:

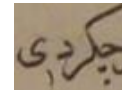
çağırır ımiş

46a/19

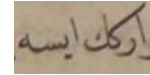
çekerdi

23a/17

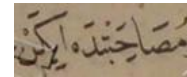
erkek ise

20b/03

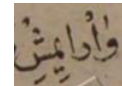
muşāḥabetde iken

18a/08

var imiş

08a/04

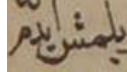
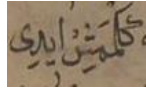
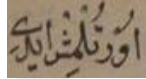
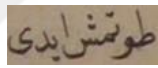

2.2.3.1. Birleşik Çekimler

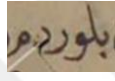
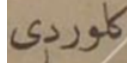
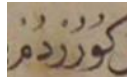
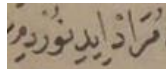
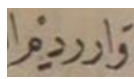
Metinde mevcut olan birleşik çekimler şunlardır:

2.2.3.1.1. Hikâye Çekimi

2.2.3.1.1.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Hikâyesi

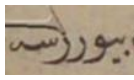
bilmiş idim	45b/05	
êşitmiş idim	46a/05	
gelmemiş idi	09b/11	
örtülmüş idi	08b/01	
tutmuş idi	32a/13	

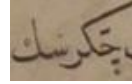
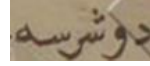
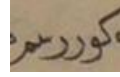
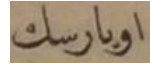
2.2.3.1.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi

bilürdim	43b/13	
gelürdi	33a/12	
görürdüm	11b/18	
murâd edinürdim	14b/10	
varurdım	14b/10	

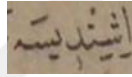
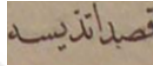
2.2.3.1.2. Şart Çekimi

2.2.3.1.2.1. Geniş Zamanın Şartı

buyurursa	40b/08	

çekersen	20a/09	
düşerse	45a/13	
görürsem	37b/15	
uyarsa	41a/13	

2.2.3.1.2.2. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

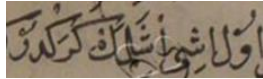
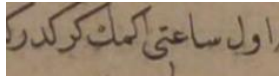
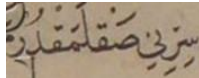
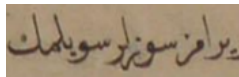
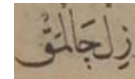
êşitdiyse	19b/19	
kaşd êtdiyse	38b/19	

2.2.4. Fiilimsiler

2.2.4.1. İsim-Fiiller

“Fiillerin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil isimleridir” (Köktekin, 2022: s. 124). Metinde yer alan isim-fiiller şunlardır:

2.2.4.1.1. {-mAK}

ol işi işlemek gerekdür	08b/08	
ol sā'ati açmak gerekdür	21a/08	
sırrını saklamakdur	11b/09	
yaramaz sözler söylemek	31b/19	
zil çalmak	18b/09	

2.2.4.1.2. {-mA}

başın kurtarmağa 21b/13

باشن قورتارمغه

bunu yemeğe kaşd eder 27b/14

بونى يىمگه قاشد ايدى

helāk olmada 07b/12

هلاک ائولمدا

susemi aramağa başladı 08a/19

سوسىمى ارامغه باشلادی

yol gözetmeğe başladı 28b/04

يول گوزتمگه باشلادی

2.2.4.1.3. {-Iş}

kendü bilişine 36b/02

کندو بلیشینه

2.2.4.2. Sıfat-Fiiller

Sıfat-fiiller, aldığı eklerle fiilin zamana bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştıran sıfat ve fiil nitelikli fiillerdir.

2.2.4.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiilleri

2.2.4.2.1.1. {-mIş}

ölmüş balık gibi 36a/03

اولمش بالیق گبی

ölmüş hayvāndan 27a/05/06
olurlar

اولمش حیواند الورلر

şoyılmış ādem gibidür 20b/14

صویلمش آدم گبی درا

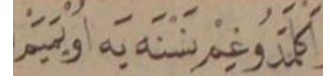
tecrübe olınmış 31b/07/08
zarardan

تجریه اولمش ضرردن

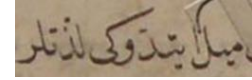
2.2.4.2.2. Görülen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiili

2.2.4.2.2.1. {-dUK}

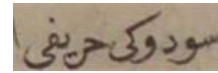
añlamaduğım 16b/01
nesneye uymayam

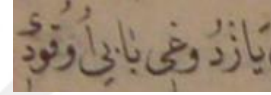
meyl êtdügi 20a/06
lezzetler

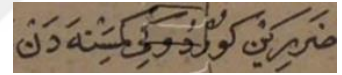
sevdügi herîfi 29b/17

yazduğı bâbı okudı 14a/02

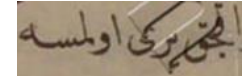
zararın gördügi 09a/10
kimesneden

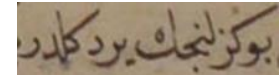
2.2.4.2.3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiili

2.2.4.2.3.1. {(y)AcAK}

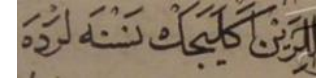
aķacak yeri olmasa 23a/13

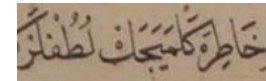
bu gizlenecek yer degildür 50b/19

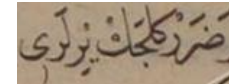
göñüllerin anlayacak 06a/11
nesnelerde

hātırā gelmeyecek luṭuflar 16a/04

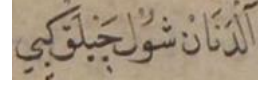
zarar gelecek yerleri 12a/05

2.2.4.2.4. Geniş Zaman Sıfat-Fiilleri

2.2.4.2.4.1. {-y)An}

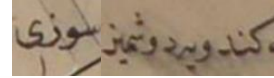
aldanan şol çaylak gibi 19b/05

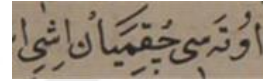
çekilen zahmet 20a/05

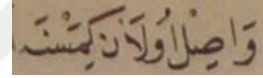
kendüye düşmeyen sözi 24a/05/06

ötesi çıkmayan işi 08b/09

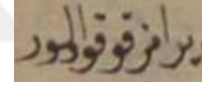
vāşıl olan kimesne 15a/02

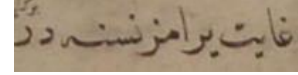
2.2.4.2.4.2. {-mAz}

Olumsuz geniş zaman sıfat-fiil ekidir.

yaramaz köku olur 49b/02

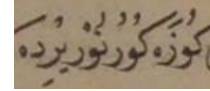

yaramaz nesnedür 20a/07

2.2.4.2.4.3. {-Ur}

göze görünür yerde 48a/10

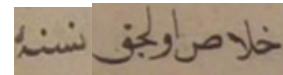
2.2.4.3. Zarf-Fiiller

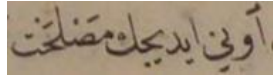
Cümlede yüklem anlamını farklı biçimlerde etkileyen ve herhangi bir şahıs ve zaman belirtmeden kullanılan zarf görevindeki fiil yapılarıdır.

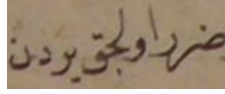
2.2.4.3.1. Zaman Zarf-Fiilleri

2.2.4.3.1.1. {-y)IcAK}

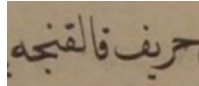
halāş olıcağ nesne'i 22a/10/11

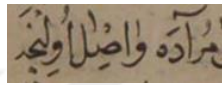

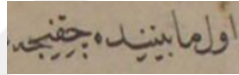
onı edicek maşlahat 17a/04

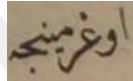
zarar olıcaķ yêrden 38a/19

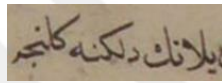
2.2.4.3.1.2. {-y)IncA}

herîf kâlkınca 37a/10

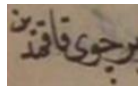
murâda vâşıl olınca 10b/04

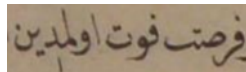
ol mâbeyninde çıkınca 20b/12

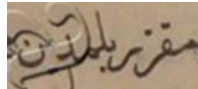
uğramayınca 26a/06

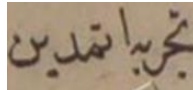
yılanın deligine gelince 47b/16

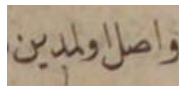
2.2.4.3.1.3. {-mAdIn}

bir çivi kaçmadın 24a/12

fırşat fevt olmadın 36a/08

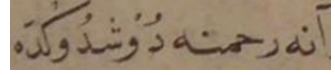
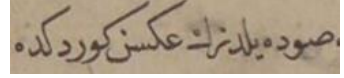
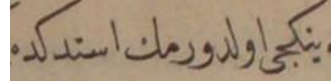
mukarrer bilmedin 37b/09

tecrûbe etmedin 28a/05

vâşıl olmadındur 48b/01

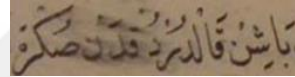
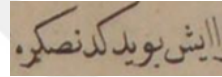
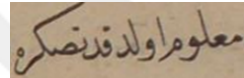
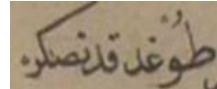
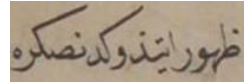
2.2.4.3.1.4. {-dUKdA}

Bu ek, {-dUK} sıfat-fiilinin üzerine {+dA} bulunma hâli ekinin gelmesiyle oluşan birleşik bir zarf-fiildir:

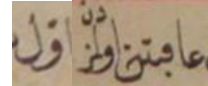
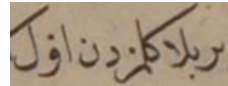
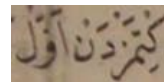
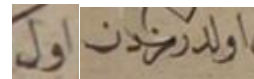
ana rahmine düşdükde	20a/18	
şuda yıldızıñ 'aksini gördükde	38b/13	
yengeci öldürmek istedükde	32b/02	

2.2.4.3.1.5. {-dUKdAn}

Bu ek, {-dUK} sıfat-fiilinin üzerine {+dAn} ayrılma hâli ekinin gelmesiyle oluşan birleşik bir zarf-fiildir:

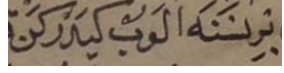
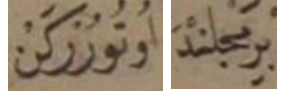
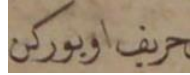
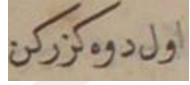
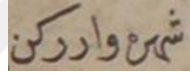
başın kaldurdukdan şonra	13a/17	
iş böyüdükden şonra	35b/03	
ma'lûm oldukdan şonra	37b/05	
toğdukdan şonra	20b/12	
zuhûr êtdükden şonra	26b/12	

2.2.4.3.1.6. {-mAzdAn}

'ākıbetin olmazdan evvel	45b/01-02	
bir belā gelmezden evvel	35b/07	
gêtmezden evvel	16a/02	
öldirmezden evvel	50b/07-08	

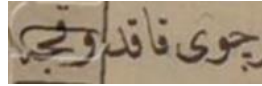
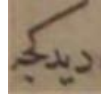
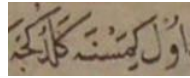
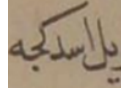
2.2.4.3.2. Hâl Zarf-Fiilleri

2.2.4.3.2.1. {-ken}

bir nesne alup gèderken	07a/13	
bir meclisde otururken	11a/10-11	
herif uyurken	30a/01	
ol deve gezerken	40b/06	
şehre varırken	29b/08	

2.2.4.3.2.2. {-dUkçA}

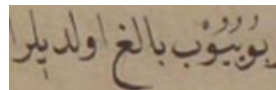
Durum bildiren bu ekin yazmada hem yuvarlak hem de düz biçimde yer aldığı görülmektedir.

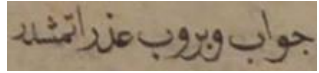
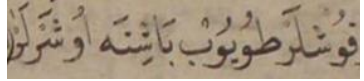
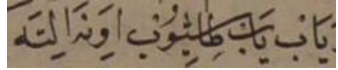
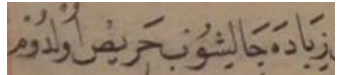
çivi kaçdukça	24a/10	
dedikçe	37a/04	
ol kimesne geldükçe	17b/19	
yel esdikçe	27b/11	

2.2.4.3.3. Bağlama Zarf-Fiili

2.2.4.3.3.1. {-(y)Up}

Eski Anadolu Türkçesinde bağlama ünlüsü yuvarlak olan {-(y)Up} zarf-fiil ekinin Klasik Osmanlı Türkçesine gelindiğinde aynı şekilde devam ettiğini söyleyebiliriz.

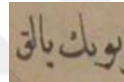
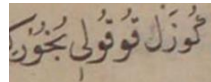
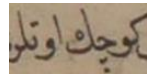
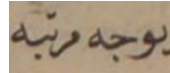
böyüyüp bālig oldılar	22b/15	

cevāb vèrüp ğadr étmişdür	50a/07	
kuşlar tıyup başına üşerler	19b/06	
yap yap taşıyup evine èlete	06b/18	
ziyāde çalışup ħarīş oldum	14a/14	

2.2.5. Sıfatlar

Sıfatlar, isimleri niteleme, belirtme ve gösterme gibi yönlerden tanımlayan ve tarif eden kelime türüdür.

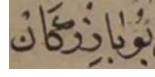
2.2.5.1. Niteleme Sıfatları

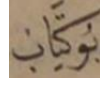
böyük balık	35b/12	
eyü ādem	09b/10	
güzel qoqlı buhūr	15b/04	
küçük otlar	28b/11	
yüce mertebe	24b/02	

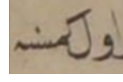
2.2.5.2. Belirtme Sıfatları

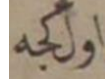
2.2.5.2.1. İşaret Sıfatları

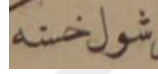
Eski Anadolu Türkçesinde işaret sıfatları kullanılan bu, ol ve şol sözcükleri Klasik Osmanlı Türkçesinde de aynı şekilde kullanılmıştır.

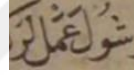
bu bāzīrgān 08a/06

bu kitāb 14a/05

ol kimesne 23b/05

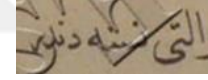
ol gēce 29b/17

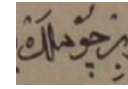
şol ḥasta 36b/01

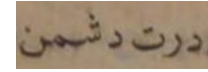
şol ‘ameller 19a/10

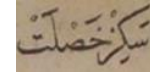
2.2.5.2.2. Sayı Sıfatları

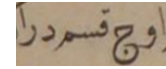
2.2.5.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

altı nesnedendür 31b/14

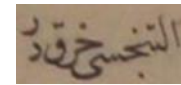
bir çömlek 08b/19

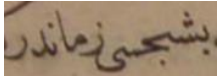
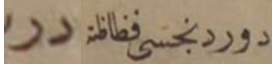
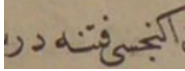
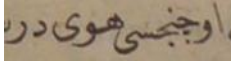
dört düşmen 21a/03

sekiz ḥaşlet 11b/06

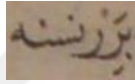
üç kısımduṛ 35b/04

2.2.5.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

altıncısı ḥarkḍur 32a/02

bēšincisi zamāndur	32a/01	
dördüncisi fezāzatdur	31b/18-19	
ekincisi fitnedür	31b/16	
üçüncisi hevādur	31b/17	

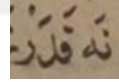
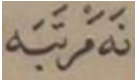
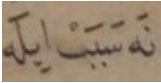
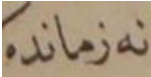
2.2.5.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

birer nesne	22a/02	

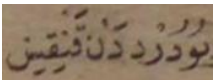
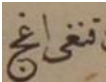
2.2.5.2.3. Soru Sıfatları

Metinde bulunan soru sıfatları şunlardır:

2.2.5.2.3.1. ne

ne kadar	13a/11	
ne mertebe	13b/13	
ne sebeb ile	14a/05	
ne zamānda	45a/01	

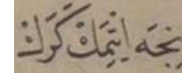
2.2.5.2.3.2. ƙanġı

bu dördden ƙanġısın	14a/19	
ƙanġı ağaç	25a/16	

2.2.5.2.3.3. nèce

nèce etmek gerek

12b/14

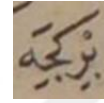
2.2.5.2.4. Belirsizlik Sıfatları

İsimlerin belirsizlik durumlarını gösteren belirsizlik sıfatlarına metnimizden örnekler şu şekildedir:

2.2.5.2.4.1. bir

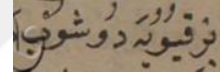
bir gèce

16b/07

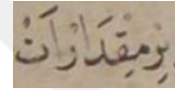
bir kuyuya düşüp

07b/11

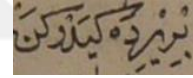
bir miqdār et

19b/06

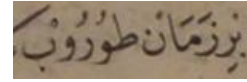
bir yerde gèderken

06b/16

bir zamān tırup

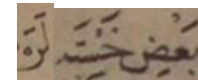
11a/05

2.2.5.2.4.2. ba'zı

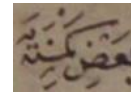
ba'zı hastalara

14a/15-16

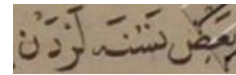
ba'zı kimesneye

10a/02

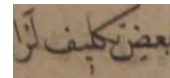
ba'zı nesnelerden

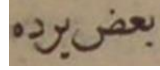
15a/13

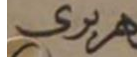
ba'zı teklîfler

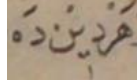
21a/01

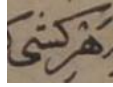

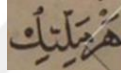
ba'zı yèrde	39a/11	

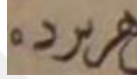
2.2.5.2.4.3. her

her biri	02b/05	

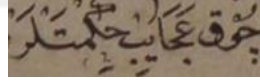
her dīnde	14b/02	

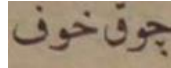
her kişi	07a/07	

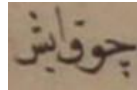
her milletin	06a/08	

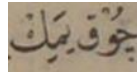
her yèrde	24a/16	

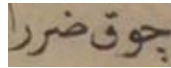
2.2.5.2.4.4. çok

çok 'acāyib hikmetler	10a/19	

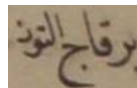
çok havf	25b/18	

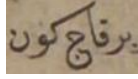
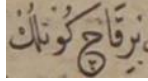
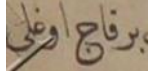
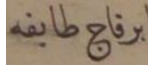
çok iş	32a/08	

çok yemek	17b/11	

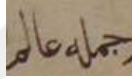
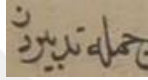
çok zarar	34b/13	

2.2.5.2.4.5. birkaç

birkaç altun	47a/07	

birkaç gün	29b/04	
birkaç kötülük	18b/05	
birkaç oğlu	22b/14	
birkaç t̄ayife	28a/05	

2.2.5.2.4.6. cümle

cümle 'ālem	30a/16	
cümle tedbīrden	42b/11	

2.2.6. Zarflar

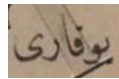
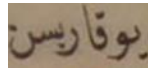
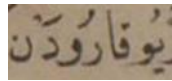
Zarflar yer-yön zarfları, zaman zarfları, azlık-çokluk zarfları ve nitelik-nasıllık zarfları olmak üzere dörde ayrılır:

2.2.6.1. Yer-Yön Zarfları

Metinde şu yer-yön zarfları kullanılmıştır:

2.2.6.1.1. yoḡaru

Yazmada yoḡaru sözcüğünün hem düz hem de yuvarlak biçimi bulunmaktadır.

yoḡarı	22a/06	
yoḡarısın	36a/14	
yoḡarudan	16b/15	

2.2.6.1.2. aşğa

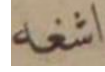
aşğa

17a/17

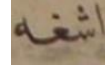
aşğa

46b/02

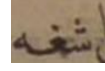
aşğa

50a/02

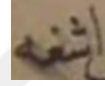
aşğa

51a/13

aşğa

51a/14

2.2.6.1.3. içerü

içerü

06b/17

içerü

08a/13

içerü

18a/08

içerü

30a/13

2.2.6.1.4. karşı

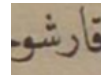
karşı

39b/15

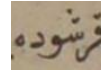
karşı

44b/14

karşıda

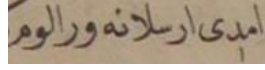
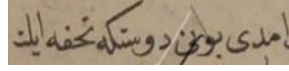
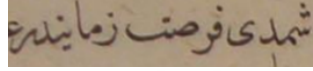
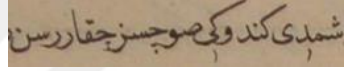
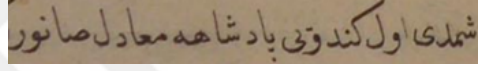
47b/13

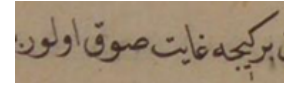
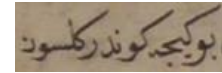
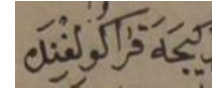
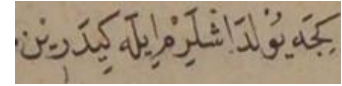
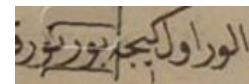
2.2.6.2. Zaman Zarfları

Metnimizde kullanılan zaman zarfları şunlardır:

2.2.6.2.1. ěmdi, Őimdi

ěmdi arslana varalum	41b/14	
ěmdi bunu dostıŋa tuhfe eyle	30b/07	
Şimdi fırsat zamānidur	25a/03	
Şimdi kendüŋi Şuçsuz çıkarursın	53a/03	
Şimdi ol kendüyi pādiŐāha mu‘ādil Şanur	35a/16	

2.2.6.2.2. ğeċe

bir ğeċe ğāyet Şovuk olur	46a/16	
bu ğeċe ğönder gelsün	30a/10	
ğeċe ċaraŋulıĝında	08b/17	
ğeċe yoldaşlarım ile ğederin	17a/07	
ol ğeċe būrinür	52a/10	

2.2.6.2.3. gündüz

aķını gündüze ķarasın
geceye benzetdüm

22b/02

افنى كوندوزه وقره سن كيجيه بگزنده

gece gündüz evinde

27a/13

كيجيه كوندوز اولكه

gece ve gündüzün

22b/03

كيجيه وكوندزك

2.2.6.2.4. geç

geç eltsün

34a/17

كچ الشو

2.2.6.2.5. bugün

bugün

31a/05

بوكون

bugün

47a/01

بوكون

bugün bize ise

44a/04

بوكون بزه ايسه

2.2.6.2.6. dāyimā

dāyimā

21a/17

دایما

dāyimā

41b/11

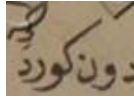
دایما

2.2.6.2.7. dün

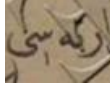
dün gece

52a/14

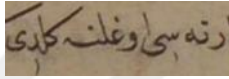
دوون كيجيه

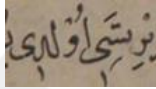
dün gördüğü	38b/15	

2.2.6.2.8. erte

ertesi	38b/14	

ertesi	48a/05	

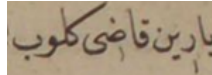
ertesi oğluna geldi	50a/17	

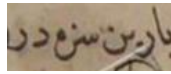
ertesi oldu	08b/04	

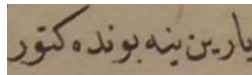
2.2.6.2.9. hālā

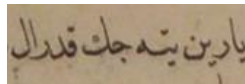
hālā	31b/07	

2.2.6.2.10. yarın

yarın kâdî gelüp	47b/04	

yarın sizedür	44a/05	

yarın yène bunda getir	47a/17	

yarın yetecek kadar al	47a/02	

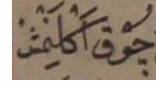
2.2.6.3. Azlık-Çokluk Zarfları

Azlık-çokluk zarfları, azlık, çokluk, miktar ve derece bildiren zarflara verilen addır. Metinde yer alan azlık-çokluk zarfları şunlardır:

2.2.6.3.1. çok

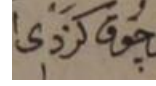
çok eglenmiş

07a/14

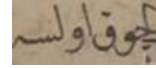
çok gezdi

08b/19

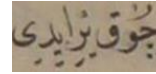
çok olsa

39b/10

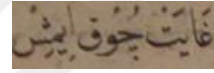
çok yer idi

17b/12

gāyet çok imiş

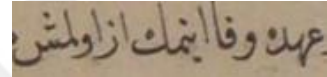
11a/01

2.2.6.3.2. az

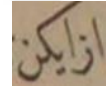
‘ahde vefā etmek az olmuş

21b/08

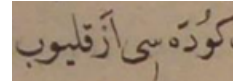
az iken

35b/02

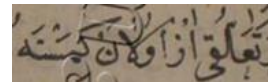
gövdesi az alup

13a/09

ta‘allukı az olan kimesne

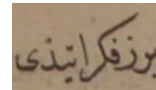
08b/11

2.2.6.3.3. biraz

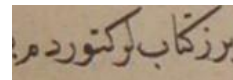
biraz fikr etti

28a/03

biraz kitāblar getürdüm

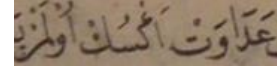
22b/10

2.2.6.3.4. eksük

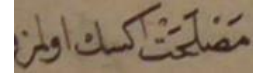
‘adāvet eksük olmaz

16a/17

maşlahat eksük olmaz

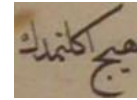
26a/19

2.2.6.3.5. hîç

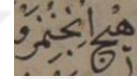
hîç anlatmadın

52a/14

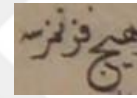
hîç incinmez

08b/12

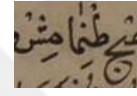
hîç kazanmazsa

23a/07

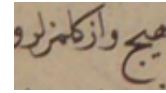
hîç tınmamış

07a/14

hîç vazgelmezler

46b/01

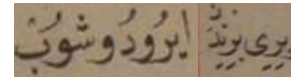
2.2.6.4. Nitelik Zarfları

Bu tür zarflar, hâl, durum, sebep, netice, beraberlik gibi anlamlar ifade etmektedir.

2.2.6.4.1. ayru

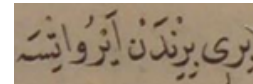
biri birinden ayru düşüp

15a/15-16

biri birinden ayru etse

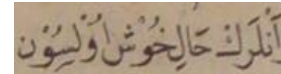
15a/14

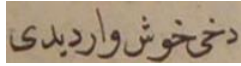
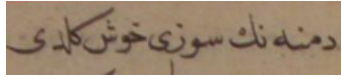
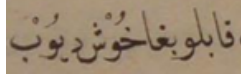
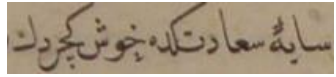

2.2.6.4.2. hōş

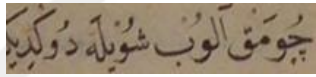
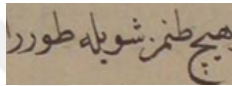
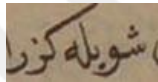
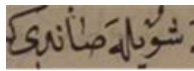
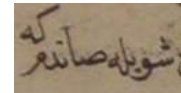
anların hâli hōş olsun

15b/02

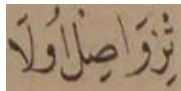
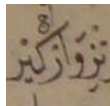

dağı hōş var dēdi	38a/04	
dimneniñ sözi hōş geldi	28a/01	
qaplubāğa hōş dēyüp	33a/14	
sāye' -i sa'ādetiñde hōş gèçürdik	42a/05	

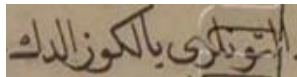
2.2.6.4.3. şöyle

çomaq alup şöyle dögdı	17a/19	
hîç tınmaz şöyle tırur	23b/15	
şöyle gezer	41a/14-15	
şöyle şandı	08a/14	
şöyle şandum ki	51a/07	

2.2.6.4.4. tēz

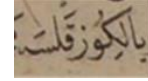
tēz vāşıl ola	13a/01	
tēz var aç gir	18a/02	

2.2.6.4.5. yalnız, yalnız

altunları yalnız aldıñ	47a/10	

yalnız ҡalsa

19a/04

2.2.7. Zamirler

İsim soylu olan ve ismin yerine kullanılan zamirler eserde de genel kullanıma uygun olarak yer almaktadır.

2.2.7.1. Şahıs Zamirleri

Eserdeki şahıs zamirleri ses, yapı ve kullanım açısından bugün kullanılan biçimlerle örtüşmektedir. Yalnızca 3. teklik ve çokluk şahıs zamirleri farklı biçimde kullanılmaktadır:

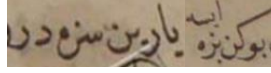
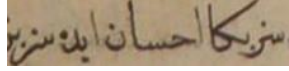
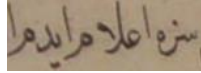
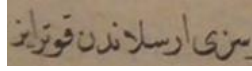
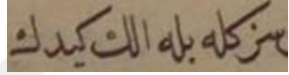
2.2.7.1.1. Teklik 1. Şahıs Zamiri: ben

baña mu'āvenet eyle	08a/11	
ben dağı saña icāzet vêrdüm	11a/03	
ben ot otların	40a/06	
benden ҡorқar	43a/04	
beni saña arslan gönderdi	28b/17	

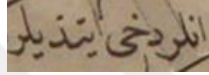
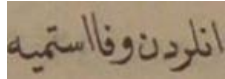
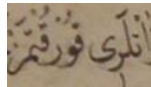
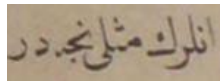
2.2.7.1.2. Teklik 2. Şahıs Zamiri: sen

saña icāzet vêrdüm	11a/03	
sen bu gèce ol ağacın içine giresin	47b/03	
sen kimsin ve murādın nedür	11a/15	

2.2.7.1.5. Çokluk 2. Şahıs Zamiri: siz

bugün bize ise yarın sizedür	44a/04-05	
siz baña ihsân edesiz	43b/02	
size i'lâm edem	38a/03	
sizi arslandan ķu[r]tarayın	34a/14	
siziñle bile aluñ gëdün	43a/17	

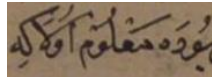
2.2.7.1.6. Çokluk 3. Şahıs Zamiri: anlar

anlar dağı eyitdiler	44a/06	
anlara havâle ola	33a/11	
anlardan vefâ istemeye	46a/11	
anları ķorkutmaz	19a/06	
anların mişli nêcedür	22b/13	

2.2.7.2. İşaret Zamirleri

Eserde bu, bular, ol ve şol işaret zamirleri geçmektedir:

2.2.7.2.1. bu, bunlar

bu da ma'lûm ola ki	09a/07	

bunlar da eyitdiler 40b/16

بۇنلاردا ئىيتدىلەر

bunları beyān eder 12b/15

بۇنلارنى بىيان ئىدەر

bunun üzerine 10a/10

بۇنىڭ ئۈزۈپىگە

murādım budur ki 25a/02

مەرادىم بۇدۇركە

2.2.7.2.2. a (ol zamirinin ekleşmedeki hâli), anlar

aña zarar ergusmez 18b/03

ئەڭە زىررەز ئازگۇرەز

anı gèdermek gerekdür 49b/15

انى كېدەرمەك كركدۇر

anıñ rızāsın isteyesin 39a/01

ئانڭ رىزاسىن ئىستەيسىن

anlar ile bile getürdüm 22b/10

ئانلار بىلە كەتۈردۈم

baña andan ḥavf yokdur 36b/19

بىڭا اندان ھەۋف يوقدۇر

2.2.7.2.3. ol

eyü söz oldur ki 36b/07

ئەيسۈز اولدۇركە

murādım oldur ki 47b/03

مەرادىم اولدۇركە

ol ḥaddi geçmemek
gerekdür 09a/13

ئول ھەددى كەچمەك كركدۇر

ol işi terk eder 45b/03

اول شی ترک ایدر

ol nedür 38b/01

اول ندر

2.2.7.2.4. şol (<şu+ol)

dünyā şol kemik gibidür 19b/02

دنیا شول کمیک بی دزیکه

şol ‘ākil kimesne 46a/01

شول عاقل کیمسنه

şol deligi gördiñ mi 47b/14

شول دلیکی کوردی می

şol göze çekilen sürme 23a/09

شول گوزه چکین سرمه کی

şol kadar fikir ederin 39a/07

شول قدر فکر ایدرین

2.2.7.3. Belirsizlik Zamirleri

Eserde geçen belirsizlik zamirleri şunlardır:

2.2.7.3.1. kimse

bir kimseye 24b/13

برکسیه

hîç kimse 39b/15

هیچ کسه

kimse saña bu töhmeti
étmez 17a/03

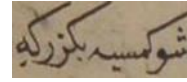
برکسه سا بویه تهمتی اینتر

kimseyi yaramazlığıla
aṭmayam 18a/17

برکسه بی یارمازلیغیلا اتمایم

şu kimseye benzer ki

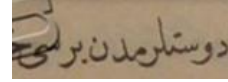
44b/17

2.2.7.3.2. biri, birisi, her biri

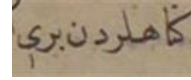
dostlarımdan birisi

35a/11

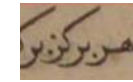
günāhlardan biri

50b/12

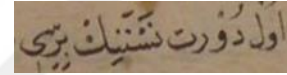
her biriniz

41a/01

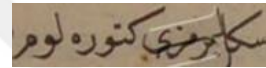
ol dört nesnenin birisi

14a/18

saña birimizi getürelüm

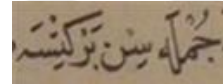
34a/11

2.2.7.3.3. cümle

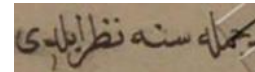
cümlesin berkitse

15a/15

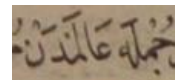
cümlesine nazar eyledi

51a/13

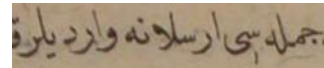
cümle 'ālemde

19a/02

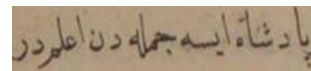
cümlesi arslana vardılar

42a/02

pādişāh ise cümleden
'ālimdür

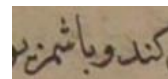
35b/01

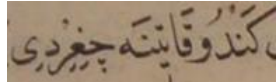
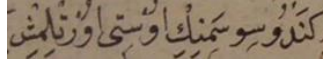
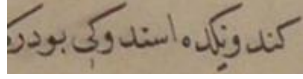
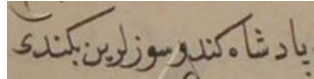

2.2.7.4. Dönüşlülük Zamiri “kendü”

kendü başımız

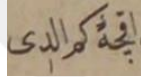
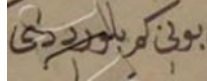
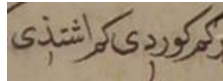
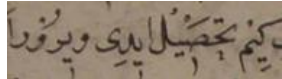
41b/16

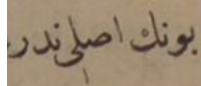
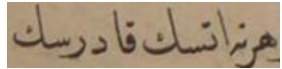
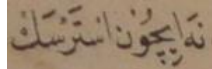
kendü atına ıırdı	13a/07	
kendü susemini üsti örtölmöş	08a/13	
kendüni de istedüi budur	25b/16	
pādişāh kendü sözlerin begendi	26b/07	

2.2.7.5. Soru Zamirleri

2.2.7.5.1. kim

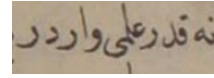
açe' i kim aldı	47b/04	
bu luı bize kim eder	33a/09	
bunu kim bilür dedi	47a/12	
kim gördi kim eşitdi	49a/11	
kim taşıl ediverür	10a/04	

2.2.7.5.2. ne

buni alı nedür	31a/17	
her ne etsen ādırsın	37b/04	
ne içün istersin	15a/01	

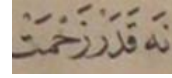
ne kadar ‘ilmi vardır

26b/13

ne kadar zahmet

13b/14

2.2.7.5.3. mı/mi

Bu soru zamiri eserde sadece düz biçimde geçmektedir:

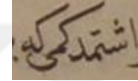
bitürdün mi

44b/09

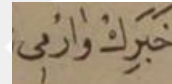
êşitmediñ mi ki

32a/11

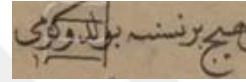
hâberin var mı

48a/07

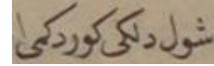
hîçbir nesne bulduñız mı

41a/10

şol deligi görđin mi

47b/14

2.2.8. Edatlar

“Edatlar kalıplaşmış, donmuş yahut manaca aşınmış sözler olduklarından dilde anlam elemanı olarak değil sadece görev elemanı olarak kullanılırlar” (Efendioğlu, 2006: s. 193).

Süleyman Efendioğlu (2006), edatları şu şekilde değerlendirmiştir:

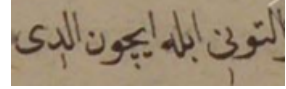
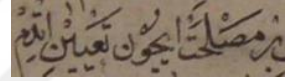
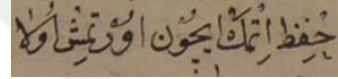
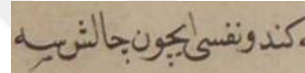
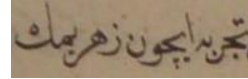
Türkçede doğrudan doğruya edat türeten ek olmadığı için dil ya başka dillerden alıntılama yapmış yahut da kalıplaşma yoluna başvurmuştur. Bu kalıplaşma ise dört şekilde olmuştur: **1.** Ad çekimi veya zarf-fiil ekleri ile çekimlenen ve başlangıçta özel anlamlar taşıyan kelimelerin kalıplaşması: Dilimizde bazı bağlama edatları ile çekim edatlarının çoğu bu şekilde oluşmuştur. **2.** Kelime grubu kalıplaşması: Türkçede bazı isim tamlamaları, sıfat tamlamaları ve edat grupları kalıplaşarak yeni bir edat oluşturabilir. Dilimizde bu yapıda birçok bağlama edatı vardır. **3.** Birleşik Kelime Kalıplaşması: “ki” veya “kim” bağlacının, kendinden önceki isimlerle birleşip kalıplaşması sonucu yeni bağlama edatları ortaya çıkmıştır. **4.** Başlangıçta özel anlamlar taşıyan cümlelerin kalıplaşması: Cümle menşeli (kökenli) edatlar, çekim edatlarında görülmeyip bağlama edatlarıyla ünlem edatlarında, özellikle de bağlama edatlarında, karşımıza çıkmaktadır.

2.2.8.1. Çekim Edatları

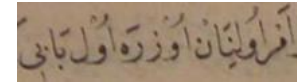
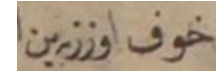
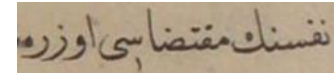
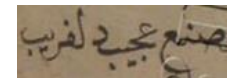
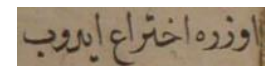
“İsimlerden sonra gelerek, bağlı bulundukları isimlerle cümlelerin diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. bakımlardan ilgiler kuran kelimelerdir” (Hacıeminoğlu, 1992: s. IX). Metinde geçen çekim edatlarına örnekler şu şekildedir:

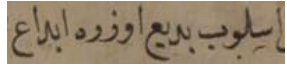
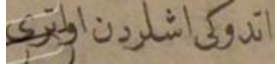
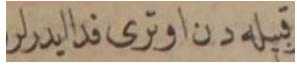
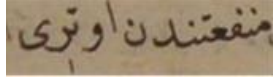
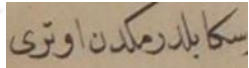
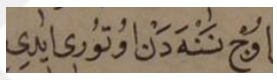
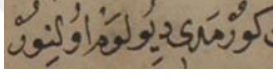
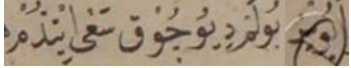
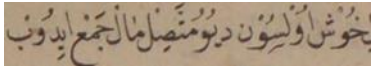
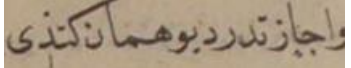
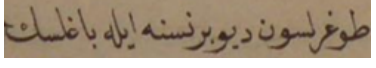
2.2.8.1.1. Sebep Edatları

2.2.8.1.1.1. için

altunı ebleh için aldı	47a/13	
bir maşlahat için ta'yîn ëtdim	10a/15	
hıfz etmek için örtmiş ola	08a/15	
kendü nefsi için çalışsa	42b/07	
tecrübe için zehir yemek	26a/02	

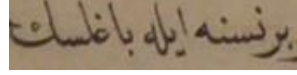
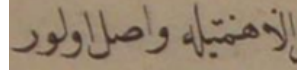
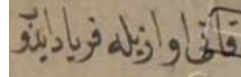
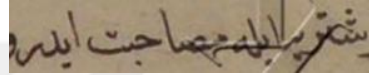
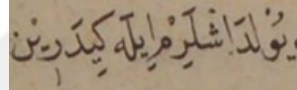
2.2.8.1.1.2. üzre

emr olınan üzre ol bâbı	14a/01	
hıavf üzreyin	48b/04	
nefsiniñ muḳtezāsı üzre	52b/12	
şun'-ı 'acīb-i dil-firīb üzre ihtirā' édüp	01b/05-06	

üslüb-ı bedî' üzre ibdā'	01b/05	
2.2.8.1.1.3. ötüri, ötri		
étdügi işlerden ötri	50a/11	
ķabīleden ötri fedā éderler	41b/01	
menfa'atinden ötri	39a/14	
saña bildirmekden ötri	34b/05	
üç nesneden ötüri idi	06a/15	
2.2.8.1.1.4. dèyü		
görmedi dèyü levh olunur	07b/14	
eyüsin bulam dèyü çok sa'y étdüm	17b/06-07	
hōş olsun dèyü muttaşıl māl cem' édüp	15b/02	
icāzetdür dèyü hemān gètdi	41b/06	
toğrılusun dèyü bir nesne ile bağlasun	36a/18	

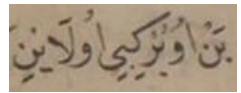
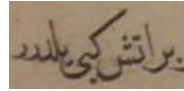
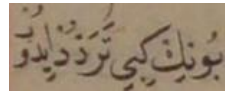
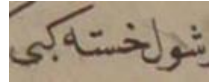
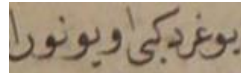
2.2.8.1.2. Vasıta Edatları

2.2.8.1.2.1. ile

bir nesne ile bağlasun	36a/18	
illā himmet ile vāşıl olur	26a/07	
katı āvāz ile feryād edüp	30b/11	
şetrebe ile muşāḥabet eder	29a/14	
yoldaşlarım ile gederin	17a/07	

2.2.8.1.3. Benzerlik Edatları

2.2.8.1.3.1. gibi

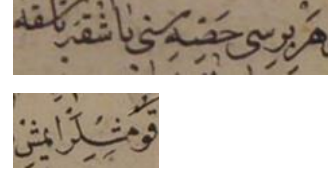
ben uyur gibi olayın	16b/12	
bir âteş gibi yaldırır	46a/16	
bunıñ gibi tereddüd edüp	18a/09	
şol ḥasta gibi	45b/17	
yoğurd gibi uyunur	20b/02	

2.2.8.1.4. Başkalık Edatları

2.2.8.1.4.1. başka

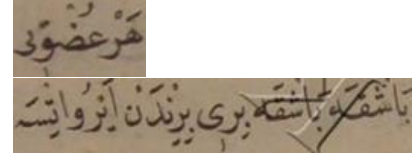
her birisi hisşesini
başka başka komışlar imiş

08a/05-06

her 'uzvı başka başka
biri birinden ayru étse

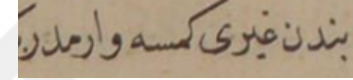
15a/13-14

2.2.8.1.4.2. ğayrı

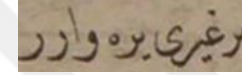
benden ğayrı kimse var
mıdır

34b/03

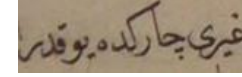
bir ğayrı yère varur

30a/06

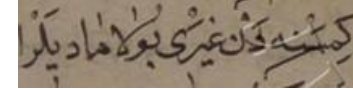
ğayrı çāreñ de yokdur

44a/16

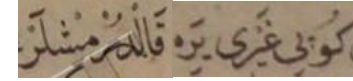
kimesneden ğayrı
bulamadılar

10a/12

küpi ğayrı yère
kaldurmuşlar

18a/04-05

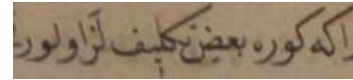

2.2.8.1.5. Hâl Edatları

2.2.8.1.5.1. göre

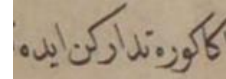
aña göre ba'zı teklîfler
olur

21a/01

aña göre tedārikin éde

35b/08

cüşsesine göre kuvveti
yokdur

28b/08

جسته سنه کوره فکرتی نو قدر

hâline göre bir
maşlaḥatda bulunur

26b/01

حاله کوره بر مصلحتی بولینور

kemāline göre ri'āyet
èder

27a/10

کماله کوره رعایت ایدر

2.2.8.1.6. Miktar Edatları

2.2.8.1.6.1. kadar

anlar eşidecek kadar
āvāz ile

16b/12

آنلر ایشیدجک قدر اواز ایلله

gezebildiği kadar gezsün

08b/18

گزمه بیلدیوکی قدر گزسون

her ne kadar fikir étdim

19a/07

هر نه قدر فکر ایتدیم

ne kadar 'ilmi vardır

26b/13

نه قدر علمی واردر

sözi lâzım olduğu kadar
söylemekdür

11b/14

سوزی لازم اولدوغی قدر سؤیتمکدور

2.2.8.1.7. Zaman Edatları

2.2.8.1.7.1. evvel

bir belā gelmezden evvel
gelecegin anlaya

35b/07

بر بلا گمزدن اول که چکین اکیله

evvel kendü nefesine
naşihat eyleye

07b/16

اول کند و نفسنه نصیحت ایلایه

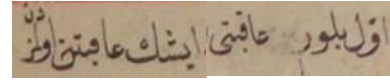
hind vilāyetine gétmezden
evvel

16a/02

هند ولایتیه گتمزدن اول

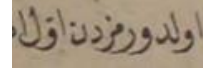
işin ‘ākıbetin olmazdan
evvel bilür ‘ākıbeti

45b/01-
02

öldürmezden evvel

50b/11

2.2.8.1.7.2. sonra

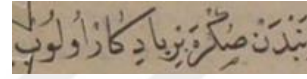
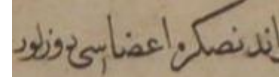
andan sonra a ‘zāsı düzilür

20b/02

benden sonra bir yādigār

13b/10

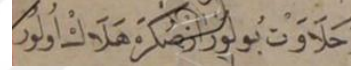
olup

halāvet bulur az sonra

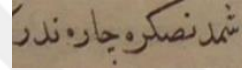
19b/09

helāk olur

şimden sonra çāre nedür

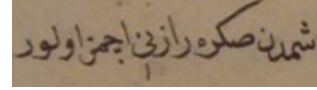
31a/19

şimden sonra rāzını açmaz

51a/11

olur

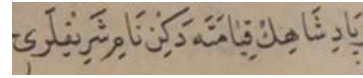
2.2.8.1.8. Yer-Yön Edatları

2.2.8.1.8.1. degin

pādişāhın kıyāmete

13b/06

degin nām-ı şerīfleri

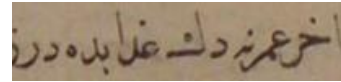

2.2.8.1.8.2. dek

āhir ‘ömrüne dek

20a/17

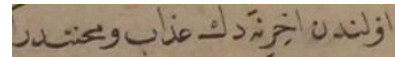
‘azābdadur

evvelinden āhirine

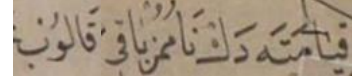
20a/16

dek ‘azāb ve miḥnetdür

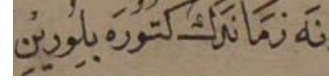
kıyāmete dek
nāmumuz bākī kalup

13b/10-11

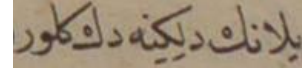
ne zamāna dek
götürebilürin

06b/19

yılanın deligine dek
gelür

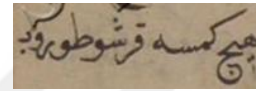
47b/17

2.2.8.1.8.3. karşı

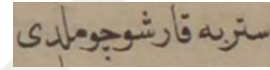
hiç kimse karşı тұrup

39b/15

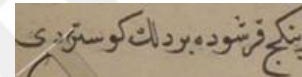
şetrebe karşı çömeldi

44b/14

yengeç karşıda bir
delik gösterdi

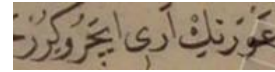
47b/13

2.2.8.1.8.4. içerü

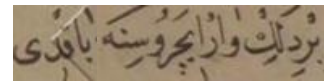
‘avratın eri içerü girer

18a/08

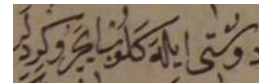
bir delik var içerüsine
bağdı

48a/09-10

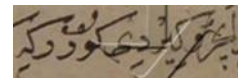
dostı ile gelüp içerü
girdiler

08a/18

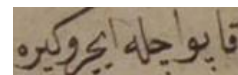
içerü girdi görür ki

08a/13

kapu açıla içerü gire

30a/13

2.2.8.2. Bağlama Edatları (Bağlaçlar)

“Cümleleri veya cümle içinde kelimeleri ve kelime gruplarını ya mânâ bakımından, yahut şekil itibarıyla birbirine bağlayan sözlerdir.” (Hacıeminoğlu 1992: s. 112).

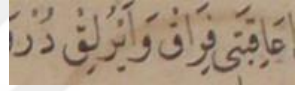
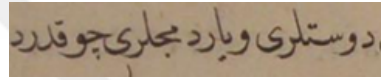
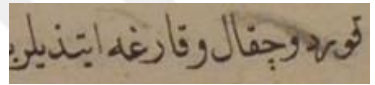
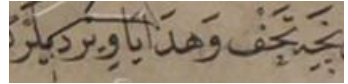
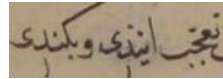
Cümlelerin kalıplaşması cümle menşeli edatları meydana getirmiştir. Ancak cümlelerin kalıplaşarak edatlaşması zaman istediğinden, edatın cümle soylu olduğu bazen fark edilmekte bazen de kalıplaşmanın ileri safhalarında bu durum hiç hissedilememektedir. Bu durum özellikle bağlama edatlarında, karşımıza çıkmaktadır. (bk. Efendioğlu, 2006: s. 196)

Metnimizde mevcut olan bağlama edatları şunlardır:

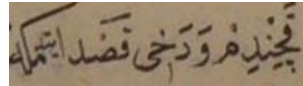
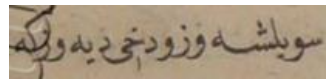
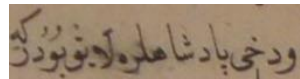
2.2.8.2.1. Sıralama Bağlaçları

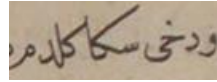
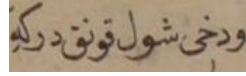
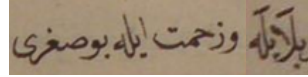
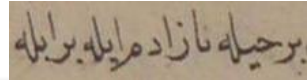
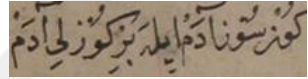
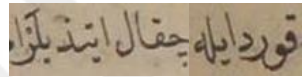
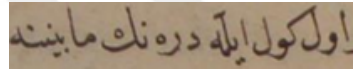
Birbiri arka gelen sözcükleri “ve” anlamında birbirine bağlayan edatlardır:

2.2.8.2.1.1. ve

‘ākıbeti firāk ve ayrılıkdur	15b/01	
dostları ve yardımcıları çokdur	32a/07	
ķurd ve çakal ve ķarġa eyitdiler	42a/16	
nēce tuħfe ve hedāyā vėrdiler	10b/08	
ta‘accüp ętdi ve begendi	26b/03	

2.2.8.2.1.2. daħı

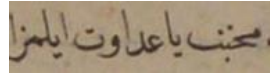
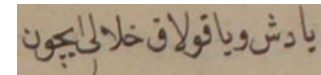
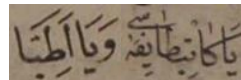
ķaçındım ve daħı ķaşd ėtdim ki	18a/17	
söyleşevüz ve daħı deyevüz ki	41b/11	
ve daħı pādīşāhlara lāyık budur ki	27a/03	

ve daħı saña geldim	38b/06	
ve daħı şol konuğdur ki	52b/19	
2.2.8.2.1.3. ile		
belā ile ve zaħmet ile bu şıgırı	23a/18-19	
bir ẖīlebāz ādem ile bir ebleh	46b/14	
gözsüz ādem ile bir gözli ādem	07b/11	
ķurd ile çaķal eyitdiler	41b/08-09	
ol göl ile derenin mābeynine	36a/04	

2.2.8.2.2. Denkleştirme Bağlaçları

Birbirine denk iki unsuru bağlayan edatlardır:

2.2.8.2.2.1. yā

muħabbet yā `adāvet eylemez	50b/06	
yā diş veyā ķulaķ ẖilāli içün	26b/02	
yā kātib ŧāyifesi veyā eṭibbā	10a/06-07	

2.2.8.2.2.2. yāhūd, veyāhūd

‘avdet ʿetmege mecāl olmaya veyāhūd anıñ gibi	16a/07	
bir yêrde yatan ādem gibi yāhūd timsāh ile	44b/19	
ne zamānda şoqacağın bilmeye yāhūd arslan ile	44b/18	
nef̣ olmağ içün yāhūd kendüye zarar ola dèyü	28a/14- 15	
var gèt veyāhūd sen túrursıñ biz gèderüz	52b/07	

2.2.8.2.2.3. veyā

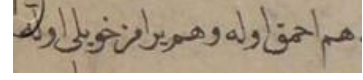
anıñ gibi veyā andan ķavī	16a/07	
‘askerī veyā ġayrı muşāhibleri	39a/15	
bir marāza veyā bir veca‘a mübtelā olsa	20b/16-17	
göre veyā bile idi	39a/15	
ķorķusından veyā ihtiyācından ʿeder	36a/16	

2.2.8.2.3. Karşılaştırma Bağlaçları

2.2.8.2.3.1. hem...hem

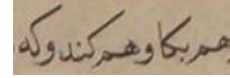
hem ahmaq ola ve hem
yaramaz hūylı ola

48b/12

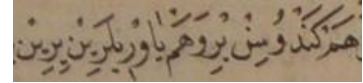
hem baña ve hem
kendüñe

45b/01

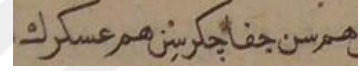
hem kendüsin yêr ve
hem yavrıların yêrin

48a/01

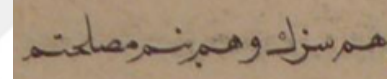
hem sen cefâ çekersin
hem ‘askerîñ

53a/19

hem siziñ ve hem benim
maşlaḥatım

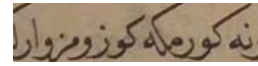
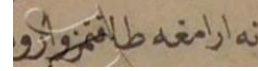
41a/02

2.2.8.2.3.2. ne...ne

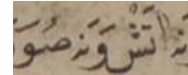
ne aramağa tākātımız var
ve ne görmege gözümüz var

41a/12

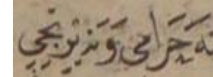
ne âteş ve ne şu

18b/03

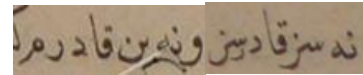
ne ḥarāmī ve ne yırtıcı

18b/03

ne siz kādırsız ve ne ben
kādirim

33a/04-05

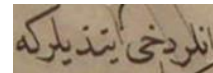

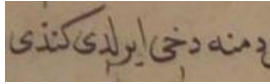
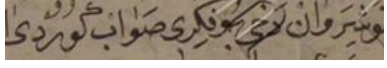
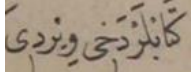
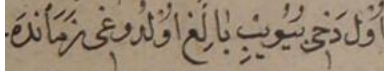
2.2.8.2.4. Pekiştirme Bağlaçları

2.2.8.2.4.1. daḥı

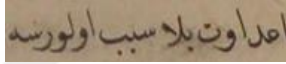
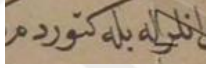
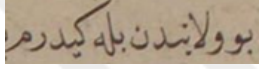
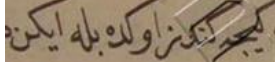
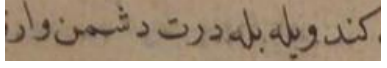
anlar daḥı eyitdiler ki

44a/06

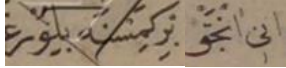
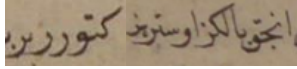
dimne dağı ayrıldı gətdi	28a/02	
enūşirvān dağı bu fikri şavāb gördi	10a/13	
kitāblar dağı vərđi	12b/13	
ol dağı böyüyp bāliğ olduğı zamānda	06b/06	

2.2.8.2.4.2. bile

‘adāvet bile sebeb olursa	39a/05	
anlar ile bile getürdüm	22b/10	
bu vilāyetden bile gèderem	31b/02	
gece gündüz eviñde bile iken	27a/13	
kendü ile bile dört düşmen var	21a/03	

2.2.8.2.5. Cümle Başı Bağlaçları

2.2.8.2.5.1. ancağ

anı ancağ bir kimesne bilür	12a/13-14	
ancağ yalnız usturasın getürür	31a/06-07	

belī var ancak ھاڤتā saṇa
vāfir sögdi

بای وارا بنجی حتی سکا وافر سوکدی

2.2.8.2.5.2. ammā

bir yere götürürler ammā
şol şart eyle ki

بربر، کتورر لراما شرط ایله که

çok zarar etmişdür ammā
şöyle ki

چوق ضرر اتمشدیر اما شو بیله که

ḥalāş bulam ammā hele
ihmāl de etmiş olmayalum

خلاص بولما ما هله اهلک اتمش و میله لوم

kimiñ āvāzıdur ammā şu
kadar bilürin ki

کیمک اوازیدر اما شو قدر بیلورین که

sevinür ammā mürüvvet
şāhibi olup

سونر اتمار قوت صاحبی اولوب

2.2.8.2.5.3. eger

eger buğday da gēdecek
olursa

اگر بغدایند کید جک اولورسه

eger gēdermezse kendü
gēder

اگر کدرمزه کند و کدر

eger istersen bizim
yanımızdan ayrılma

اگر استرسک بزم یانمزدن ایولمه

eger öyle olmazsa
başlamaz

اگر اولمه اولمزه باشلماز

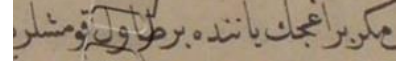
eger saṇa gelürse ḥāzır
baş ol

اگر سکا کورسه حاضر باش کول

2.2.8.2.5.4. meger

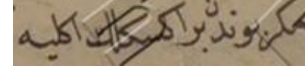
meger bir ağacıñ yanında
bir tavul qomışlar

27b/11

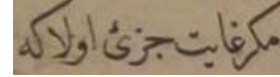
meger bundan bir
eksiklik anlaya

39a/13

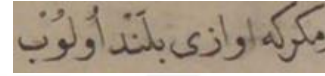
meger gāyet cüz'ī ola ki

39a/08

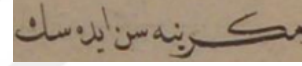
meger ki āvāzı bülend
olup

27b/16

meger yene sen edesiñ

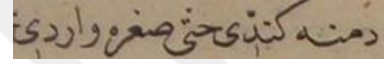
33a/09

2.2.8.2.5.5. hattā

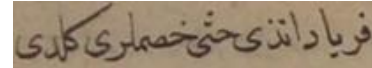
dimne gètdi hattā şığıra
vardı

38a/04

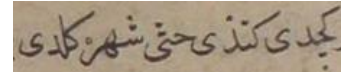
feryād ètdi hattā
ḥaşımları geldi

31a/08

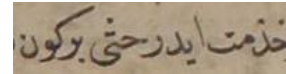
gèçti gètdi hattā şehre
geldi

29b/12

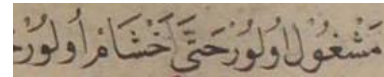
ḥıdmet èder hattā bir gün
fırşat bulur

29b/05

meşğul olur hattā aḥşām
olur

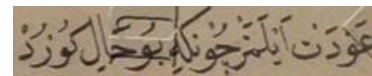
18b/13

2.2.8.2.5.6. çünki

'avdet eylemez çünki bu
ḥālî gördüm

16a/10

gêtdiler arslanıñ çünki
huzûrına vardılar

29a/05

کندیلر ارسلا نك چونكه حضورنه واردیلر

ölürem dèdi çünki
yengeç bu sözleri eşitdi

32b/16-17

اولورم دیدی چونکه ینج بوسوز لری

اشتدی

vekîl-i bahr çünki toyıñ
sözini eşitdi

43b/11

وکیل بحر چونکه طوبک سوزینی اشتدی

yeg ola ammā çünki
pādişāhlar kelāmın

13b/02

ایک اوله امانا چونکی پادشاهلر کلامین

2.2.8.2.5.7. ki

aḥmaḫ kimseyim ki
inandum ve aldandum

17b/03-04

اخمی کیمسه یم که ایناندم والذندم

her ḥastaya ki varurdım

14b/10

هر خسته که وارردیم

ḥukm éderin ki dèdigiñ
gibidür

37b/16

حکم ایدره ین که دیدک کی در

kaçan ki bunı böyle
gördi

30b/17

نچن که بونی بویه کوردی

muḫarreblerinden birine
şordı ki bu kimdür

26a/14-15

مقربلردن بون صورتیکه بو کمدر

2.2.8.2.5.8. kim

demişlerdür kim ‘āḳil
olan kimesneyi muşāḥib édin

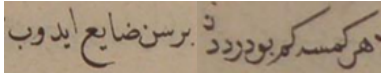
48b/08

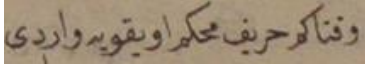
دیمشلردر که عاقل اولان کیمسه ی مصاحب ایدین

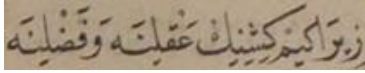
ḥazḫ éder kim sāyir
maşlaḫatın ḫor

18b/12

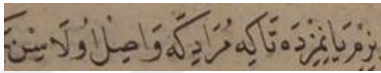
خط ایدز کیر سایر مصالحین خور

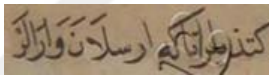
her kimse kim bu	23a/06-	
dördden birisin žāyi‘ édüp	07	

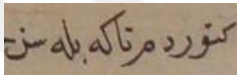
vaḳtā kim ḥerīf muḥkem	29b/19	
uyḳuya vardı		

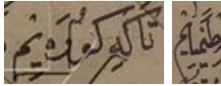
zīrā kim kişiniḡ ‘aḳlına	11b/06	
ve faḳlına		

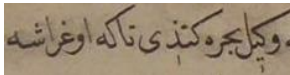
2.2.8.2.5.9. tā ki

bizim yanımızda tā ki	11a/04	
murādına vāşıl olasın		

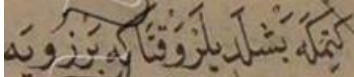
gêtdiler tā ki arslana	44b/12	
varalar		

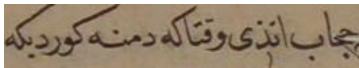
getürdüm tā ki bilesin	33b/19	

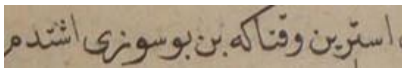
tınmayayım tā ki	07a/12-13	
göreyim		

vekīl-i bahre gêtđi tā	44a/13	
ki uğraşa		

2.2.8.2.5.10. vaḳtā ki

gêtmege başladılar	11a/09	
vaḳtā ki berzeveyh		

ḥicāb êtdi vaḳtā ki	51a/14	
dimne gördi ki		

isterin vaḳtā ki ben	38b/04	
bu sözi eşitdim		

revān oldı vaqtā ki
kelīle gördi ki

45a/06

روان اولدی وقتا که کلیلہ کوردیکه

ta 'bīr étmişler vaqtā
ki enūširvān bu kitābı

10a/01

تغیر ایشلر وقتا که انوشیروان بو کتابی

2.2.8.3. Ünlemler

2.2.8.3.1. Seslenme Ünlemleri

2.2.8.3.1.1. èy

èy baba

47a/18

ای بابا

èy kādī

31a/12

ای قاضی

èy oğullar

22b/17

ای اوغوللار

èy pādīšāh

10b/19

ای پادشاه

èy yalancı

53a/09

ای یالانچی

2.2.8.3.1.2. hey

hey cāzū

30b/15

هی جازو

hey dimne

46b/12

هی دمنه

hey kuş

46b/06

هی قوش

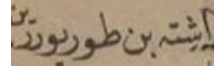
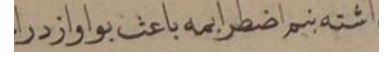
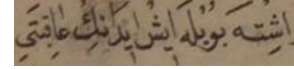
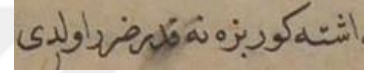
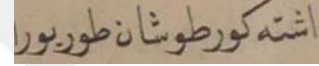
hey müslimānlar

49a/11

هی مسلمانلار

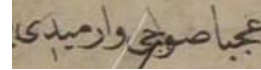
2.2.8.3.2. Gösterme Ünlemleri

2.2.8.3.2.1. işte

işte ben tırıyorurın	51b/10	
işte benim ıztırābıma bā‘ iş bu āvāzdur	27b/03	
işte böyle iş édenin ‘ākıbeti	48a/18	
işte gör bize ne kadar zarar oldu	43b/15	
işte gör tavşan tırıyor	34b/08	

2.2.8.3.3. Soru Ünlemleri

2.2.8.3.3.1. ‘acabā

‘acabā şuçı var mıydı	49b/07	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi

[1b]⁷

(1) hamd u sipâs [u] şedîdü'l-esâs bî-hadd ü kıyâs ol (2) cenâb-ı rabbe'l-erbâb ve mâlikü'r-riqâba ki bilâ-resm ü mişâl (3) ü nazar ü istidlâl-i efrâd-ı mümkinâtı maṭmûre'-i 'ademden (4) ma'mûre'-i vücûda ve mekâmin-i gaybdan müzâhir-i şuhûda getürüp (5) mādde'-i 'âlemi üslûb-ı bedî' üzre ibdâ' ve şun'-ı 'acîb-i dil-firîb (6) üzre ihtirâ' édüp saḳf-ı zerrîn-i zînet hûy beyt (7) eyle tezyîn ü saṭḥ-ı 'anberîn naḳş-ı menbit gül ü reyâhîn (8) eyle reng-i nigâristânı çîn édüp nüshâ'-ı insânı aḥsen-i (9) taḳvîmde imlâ ve emîn üslûbda inşâ buyurup ta' lîmü'l-esmâ (10) mûcibince 'âmme'-i esmâ'-ı ta' lîm ü kâffe'-i ḥaḳâyık lâ-taḥşîni (11) tefhîm édüp câme'-i ḳâbiliyyet benî âdemi tîrâz (12) eyle muṭarraz ve cerîde'-i dilkeş-i ḥılḳati maẓmûn (13) hemânî ile müşerrez ḳılup sāyir eşnâf-ı ḥayvâ[nâ]ta gâlib-i muṭlak

[2a]

(1) ve isti'dād-ı zâtına göre anı cümleden alyak görüp ta'zîm ü tekrîm (2) ü iclâl ü tefhîm ile ol muḳarrer-i behîşt-âyîn içre ḥilâfet emrin (3) ta'yîn etti ve tecdîd-i merâsim-i dîn ü bâ-yed-i mu'allim yakîn için (4) lisân-ı nübüvvetde mev'ûd olan nehc-i ma'hûd üzre mâye'-i 'âşire'-i (5) hicriyyede fîh-i zâhire'-i islâmiyyeyi bir pâdişâh-ı dîn-penâh (6) süleymân-ı câh sikender-i sipâhıy fermân-ı lâ-zeme'l-iz'ânına teşhîr (7) eyledi zihî ḥüdâ-yı lâ-yezâl ve sultân-ı bî-mişâl ki anıy zâtı (8) celîlü's-sıfâtına ḥuṭabâ-yı belâbil ü kırâ-yı 'anâdil-i menâbir-i aḡşân (9) ü maḥâfîl-i ḥamâyil-i efnânda lisân-ı faşîḥ'ül-beyân birle temcîd ü tebcîl (10) eyler envâ'-ı sibâ' u hevâm ḥabâyâ-yı icâm u ekâmda ve eşnâf-ı (11) vuḥuş u atyâr u zevâyâ-yı evkârda (12) rıfḳınca tesbîḥ ü tehlîl eyler ba'de'z-taḥmîd ü taḥiyyât (13) şalavât u teslîmât mütevâşılât u revâyiḥ-i fevâyiḥ [u] taḥiyyât-ı ze'kiyât (14) cenâb-ı risâlet-penâh nübüvvet-i destgâh mesned-nişîn-i bârgâh (15) tûṭî'-i nevây mu'ciz-nümâ (16) müşerref-i şeref muḳarreb-i ḳurb (17) sâhib-i zeyl şâhib-i şer'-i ḳavîm (18) pîşvâ-yı cemâ'at-i enbiyâ ü muḳtedâ (19) 'işâbe'-i aşfiyâ muḥammed muştafâ 'aleyhi şalavât-ı mādâmetü'l-arz

⁷ Metinde kırmızı ile yazılmış sözcükler yazmanın örijinalinde bu şekilde gösterildiği için kırmızı ile yazılmıştır.

[2b]

(1) vüs-simā'-ı Һazretiniң ravza-ı muṭahhar ve meşhed-i münevver ve merḳad-ı mu'atṭarına (2) olsun ki şāh-rāh reşād ve minhāc-ı necāh 'ibāda irşād (3) eyledi dağı mübārizan-ı meydān belāgat vaḳāyizān-ı 'unvān (4) feṣāhat āl ü evlād ü aḥfād-ı emcād u aṣḥāb-ı güzīn-i ecnād (5) vesāyir ehl-i beyt ḥālīşü'l-i'tikādları üzerlerine ki her biri (6) ḡazā vü cihād ve fetḥ-i bilād ve def'-i zulm ve 'inād u ḳam' ehl-i yağı ve fesād (7) bābında sa'y u ictihād edüp derün pürnürlerin cevāhir-i delāyil (8) dīn-i metīne-i ḥazīne ve z'wāhir-i mebanī şer'-i mübīne gencīne ḳılup (9) bī-rūy-ı Һazret-i seyyidü'l-enām olmağıla muḥyī-i āşār-ı dīn-i islām olmışlardır (10) şalla'llāhu 'aleyhi ve 'aleyhim ecma'īn ve 'alāü't-tābi'īn bā-ḥasāni'l (11) ile'l-yevmü'd-dīn ve ba'dehū ḳālū'l-nebīyy şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem (12) şıdḳ-ı resūlullāh ma'lūm ola ki bu dīn sa'ādet-āyīn ve bu ümmet (13) icābet-i seyyidü'l-mürselīn cemī'-i āfāk ve etvārı ve dükeli (14) ḳurā ve emşarı tutup ḡülzār-ı cihān-ı ezhār envār-ı islām (15) ve envār-ı āşār ḥayrū'l-enām ile reşk-i bağ-ı irem ve elṭāf-ı perverdigār (16) ile muḡtenem olması muḳarrerdür ve bu ḥāl-i ferḥunde fāl-ı sa'ādet-māl (17) vücūda gelmege kār-ı salṭanatda kāmil bir imām-ı 'ādilden lā-büddür ki (18) mīzān-ı 'adl ve re'fet ve ḳıştās-ı 'adālet ve merḥamet ile ḳāyim

[3a]

(1) olup tenfīz-i aḥkām ve taḳlīd-i ḥukkām ve faşl-ı ḥuşūmāt (2) ve ref'-i münāza'āt ve zabṭ-ı umūr melik-i millet ve icrā-yı ḳavā'id (3) siyāset ve 'adālet ve esās ehl-i şūr ve fesād-ı ḳal' (4) ve ḳam' ve 'ırḳ-ı ḳaṭṭā'-ı ṭarīḳi ḳaṭ' ede bu sebebdendür ki cenāb-ı (5) Һazret-i ḥaḳ ve ḳādir-i muṭlaḳ kitāb-ı kerīminde anlara itā'ati (6) kendü itā'atine mülḥaḳ eyleyüp buyurur (7) zīrā tenfīz-i şerāyi'-i dīn-i (8) metīn ve aẓḥār-ı şe'āyir-i islām-ı sa'ādet-ḳarīn āyīne'-i (9) mücellā-yı rüzigārda siyāset-i pādīşāhān dīndār ve eyālet-i (10) 'adālet ḥulefā'-ı şerī'at-güzārdan ḡayrı ile şūret bulmaz (11) ve şaḥīfe'-i 'ālemde anıñ müddeti intihā'-ı 'ömr-i 'āleme muḳārenet (12) bulmaz nētekim Һazret-i resūl-i ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem (13) bu ma'nāya işāret buyurup buyurmuşlardır (14) ya'nī dīn ve salṭanat birbirine lāzım ve biri āḥiriyle ḳāyimdür (15) demek olur hem şer'-i melik⁸ ercümend-i dāred hem melik-i (16) şer'⁹ ser-bülend-i dāred ve fi'l-ḥaḳīḳa pādīşāhlar sāye'-i (17) perverdigār-ı lā-yezāl ve emīn-i ḥüdā-yı müte'āldür ki

⁸ 'şer'-i melik' sözcüğünün başında bulunan z (ذ) harfi sözcük ve anlama uymadığından yazılmamıştır.

⁹ 'şer'' sözcüğünün başında bulunan z (ذ) harfi sözcük ve anlama uymadığından yazılmamıştır.

rüy-ı zemîn-i (18) zîver ‘adl ü re’ fetler ile maḥallî ve âyîne’-i cihân-ı şayḳal ḥimāyet (19) ve ri’āyetler ile mücellâ olur heybetler ile ḥavādiş vaktın

[3b]

(1) mürtefi’ ve eyāletler ile maḥāvif ve miḥen-i münkaṭı’ olur şöyle ki (2) bir zamân-ı ‘ālem bunlardan ḥālî olsa nizām-ı ‘ālem münḥal ü kār (3) ḥavāş ü ‘avām muḥtel olup her nefsi tabî’atları muḳteżāsınca (4) hareket ve mübteğā-yı hevālarına müsāra’at etmekle bir mertebe (5) yağı vü ‘udvān ve zulm ü tuğyān üzerine olalar idi ki emr-i (6) me’āş ve mu’ādillerini ebedü’l-ābād tedārik etmekden ḳalup bā-şıdḳ (7) zümre’-i bāğiye’-i fācire olup ḥayrū’d-dünyā ve’l-āḥiret olurlar (8) idi bir güzîde’-i aşḥāb ‘ömer bin el-ḥaṭṭāb raḳî-allāhu ‘anh buyurur ki (9) ya’nî ki pâdişāhların men’ ve (10) def’ êtdüğü ḳur’ānı men’ ve def’ êtdüğinden ziyādedür zîrā (11) ekser-i ḥalḳ-ı cihân pür-teşvîşdür beyn ve ‘ākıbet-endîş olmamağıla (12) ‘azāb-ı ‘ācilden ḡayrı bir emr-i ḥāyil ile me’āşiden ictināb (13) ve imtinā’ êtmeyüp aḥbār-ı va’d u va’îdi istimā’ êtmezler eğerçi ki (14) fikr şayup ve ‘aḳl-ı kāmîl ve ḥāṭır-ı yakzān ve fehmi şāmil ile (15) tedebbür-i āyāt ḳur’ān-ı mecîd ve tefekkür-i aḥbār-ı pür-tehvîl ve tehdîd êdüp (16) nehc-i ḳavīm ve şırāt-ı müstaḳīm üzerine olanlar ki maḡhar-ı āyet-i kerīme’i (17) der-i cebel-i metīn şer’isiniden ḡayrı (18) vesīleye teşebbüsden müstağnilerdür lîkin anların dahı sedād-ı ḥālleri (19) intizām-ı aḥvāl-i cumhūra mevḳūf u merbûṭ ve istikāmet-i meşālih

[4a]

(1) ve zabṭ-ı umûrlarına mu’allaḳ u menûṭdur pes sîret-i pâdişāhân (2) şāḥib-i ‘adl u inşāf ta’yîn ve keyfiyyet-i mu’āmele’-i re’āyā u berāyā (3) tebyîn-i emr hem ve lâzım olmağın ḥukemā’-ı müteḳaddimîn ve ‘ulemā’-ı sālîfîn (4) bu kitāb-ı sa’ādet-i ‘unvānı bā’iş meyl-i ṭibā’ olmağ için (5) vuḥuş ve tuyûr ve sibā’ lisānından kāl-bünyānū’l-merşuş (6) tarz-ı¹⁰ ḥāş ve nemaṭ-ı maḡşuş üzerine ḥikmet ü hezeli birbiriyle (7) mümtezic ve ol ḥikāyāt-ı zımnında fevāyid-i ḥikmet ve meyāmin-i (8) mev’izeti mûnderic eyleyüp te’lîf ü taşnîf ü terkîb (9) ü tarşîf êtmişlerdür her şehriyār-ı kām-kār ki cibilleti ‘adl u (10) inşāf u fîtratı faẓl u a’tāf üzerine olup re’āyā ile (11) ḥüsn-i mu’āmele ve anlara iḥsān u mücāmele ḳaşd êtmişlerdür bu (12) nüsha’-ı pür-ḥikmetde meyl ü muḥabbet gösterüp şānına i’tinā (13) ve bununla ḡayrıdan istiğnā êtmişlerdür ve’l-ḥamdüli’llāh-i te’ālā ki ḥazret-i (14) pâdişāh-ı dîn-penāḥ maḡhar-ı envārū’s-sultān-ı zıllu’llāhu nāşir-i āşār (15) ḥayr u iḥsān merkez-i dāyire’-i emn ü emān

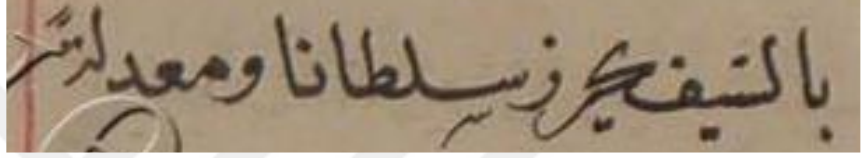
¹⁰ ‘tarz’ sözcüğü metinde ‘tarz’ şeklinde yazılarak yazım ve anlam bütünlüğünü bozmaktadır.

mümeħhed-i kavā'idü'l-salṭanata (16) ale'l-āhire müşeyyide mu'ākıdü'l-ḫilāfetü'z-zāhire (17) şehriyār-ı cāme'-i ber-kāmet o duhte-i pādīşāhı eyitti der-şān o menzil-i şedde (18) mevlā melükü'l-'arab ve'l-'acem ve'l-rūm kāsırü'l-ekāsire ve ḫahramānū'l-ḫurūm (19) mağzu'l-islām ve'l-müslimīn ḫāmi'ü'l-küfre ve'l-mülḫidīnū'l-mü'eyyid 'al[e'l]

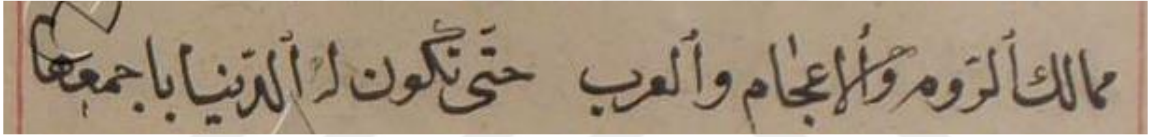
[4b]

(1) [al]e'l-a'dā'ü'l-manşūr mine's-semā'-i sulṭānū'l-ḫalḫ bürhānū'l-ḫaḫḫ (2) muḫarrir-i memālikü'd-dünyā maẓhar-ı kelimetullāhü'l-'ulyā ḫāmī-i ḫavzetü'l-islām ve' (3) l-īmān māḫī-i āsārü'l-küfrü't-tuğyān sālīk-i cādde'-i revāc şer'-i (4) mübīn ve revnaḫ-ı millet seyyidü'l-mürselīn şehriyār-ı ḫazā-yı şavlet

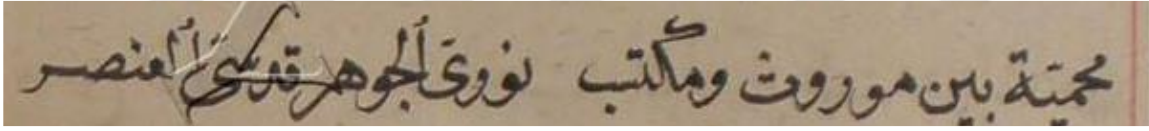
(5) kām-kār ḫadr-i ḫudret

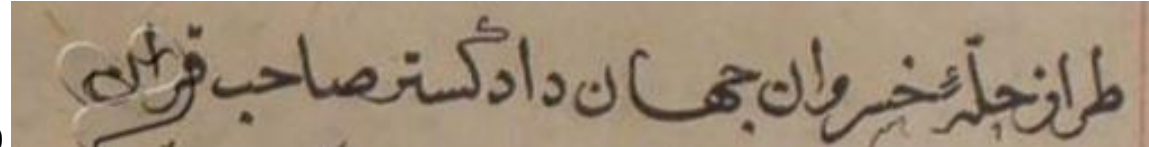
(6)

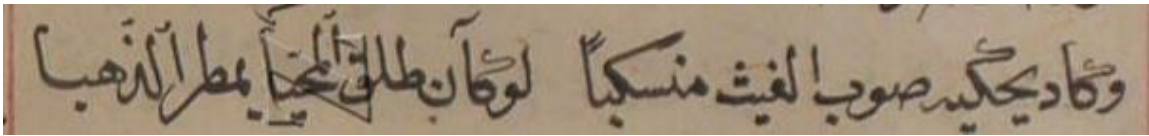
(7)

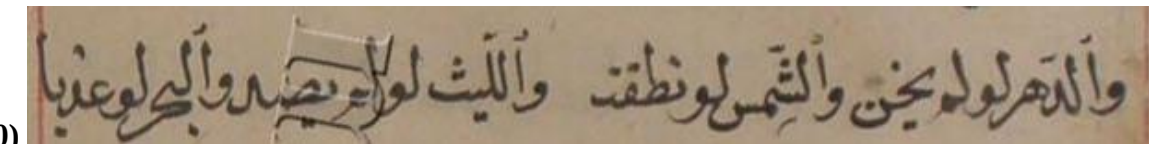
(8)

(9)

(10)

(11) eyā sulṭān-ı melik-i 'adl u inşāf naẓīriḫ ḫelmedi melik cihāna (12) vüçüd ḫele murāda ʿirdi 'ālem bu dem ʿirdi daḫı emn ü emāna (13) çerāḫın senden eyler mihr-i rūşen ne var başı ayırırsa āsumāna (14) bahār 'adliḫile bāḫ-ı 'ālem bi-ḫamdi'llāḫ ki döndi ḫülistāna (15) şu deḫlü oldı cārī anda emriḫ dönüpdür anda ol āb-ı revāna (16) seniḫ devriḫde ʿetmez kimse

efgān meger meclisde çeng ile çeğāne (17) zamānında enūşirvān olaydı dēyeydi ben de ērdim
bir zamāna (18) saña kimse bahāne bulmadı hīç egerçi lutfā ērersen bahāne (19) kelāmı gel
uzatma muhtaşar kıl çü gelmez vaşfi ol şāhın beyāna

[5a]

(1) haṭālardan anı şakla ilāhī ‘ināyet eyle bu halk-ı cihāna

(2) farsī beyt

چه حاجت که گویم من اوصاف شاه

(3)

که و صافا و بس بود مهر و ماه ز خوشی دتاب عنایتش پیرس

(4)

ز بهرام ابینانش پیرس مدار قرار فلک معدلت و

(5) kuṭb-ı dāyire’-i melik ü milletü’s-sultān ibnü’s-sultān-ı mefḥar (6) dūdmān-ı āl-i ‘oşmān
sultān mehmed hān bin ibrahīm hān ḥalleda’llāhu (7) te’ālā zılāl-i ḥilāfete ve ebbed-i nevāl-i
‘āṭifete ve re’fete beyne’l-enām (8) ale’l-kıyāmü’s-sā’ate ve sā’atü’l-kıyām ḥaḳḳā bir pādīşāh-
ı ‘adālet- (9) guster ve şehriyār-ı bülend-aḥterdür ki bilād u ‘ibād eknāf u eṭrāfda (10) yümn-i
ferāset ve ḥüsn-i siyāseti ile ma’mūr u mesrūrdur ve aşḳā’ (11) ve erbā’-ı memālik-i cevher
ehl-i yağı ve fesāddan medrūs ve mehcūrdur (12) beyt zebānı olsa eyid her diyārın şenā-hānı
olaydı (13) şehriyārın ebvāb-ı cevr-i ḥayf kufl u intişāfıla maḳfūl (14) ve esbāb-ı refāhiyyet-i
ra’iyyet mebsūṭ ve mebzūldur kıṭ’a

(15) - (16)

جهانرا ندیدست چشم جهان چون او پادشاهی مرغیت نواز
دورش بجهان الله اسود شد عراقین و روم و دیار حجاز

(17) ilāhī bu dūdmān-ı ‘alīyyü’ş-şānıñ mişbāh-ı necāh-ı hılāfet ve (18) kām-kārīleri ve sirāc-ı vehhāc ‘āzamet ve şehriyārīleri (19) zulmet-i dūhūrda tā ğurre’-i tebāşīr şubh-ı neşūr-ı şarşar havādiş-i reyb

[5b]

(1) menvinden maħrūs u maşūn olup sāha’-ı şebistān-ı vūcūd (2) ve fezā-yı kāşāne’-i şuhūdā tevfiķ-i enfās-ı rūhu’llāh ile (3) fūrūzān ve nūr-ı hidāyet-i sūbhānı ile dıraḥşān ola emīr (4) bahretti’n-nebīyyü’l-emīn bu kitāb-ı müsteṭāba ṭabī‘at-ı sa‘ādet ḥılķatlerinde (5) nev‘an meyl ü raġbet olup bu ‘abd-ı ḥaķīr keşīrū’t-taķşīrlerine ta‘mīm-i (6) fevāyid-i enām ve tekşīr-i menāfi’-i ḥāş u ‘ām içün emr-i lāzımu’l-ittibā‘ ve (7) fermān-ı cihān-muṭā‘ları vārid oldı ki kitāb-ı mezbūruñ ebķār-ı (8) ma‘ānisi ki tutuķ-ı elfāz-ı ‘ibretiyye’-i ğarībe ve ḥucub-ı kelimāt-ı muġlaķa’-i ‘acībe (9) ile maḥcūb u mestūr ve ol sebeb ile metrūk u mehcūrdur (10) menāzır-ı ‘ibārāt-ı rūmiyye ve menāşsa’-ı ıstılāḥāt-ı türkiyye üzre (11) cilve-ger ola tā ki her şahş-ı şāḥib her bī-meūnet im‘ān-ı nażar ol (12) nāzenīnān ḥīle’-i beyāndan behre-ver ve her merd-i dānāya bī-zahmet (13) taḥayyül ve külfet te‘emmül-i müyesser ola mişāl bī-mişāle ittibā‘ u imtişāl (14) farż-ı ‘ayn ve zimmetde deyn görölüp bu emr-i şa‘bū’l-menāle şürū‘ ve (15) iştiġāl olındı ḥazret-i rabb-i ‘izzet ü ceberūt ḥallāķ-ı ‘ālemü’l-melik (16) ve’l-melekūtdan mutażarrı‘ ve mes’ül ve mütevaķķı‘ u me’mūldür ki vefķ-i rızā (17) ve tıbķ irtizāsı üzerine zebān-ı kalem ve kalem zebānı cārī ve ‘uyüb (18) ve tenāfürden ‘ārī edüp ḥazret-i pādīşāh-ı cihān ḥalīfe’-i zebānıñ şeref (19) ü iltifāt sa‘ādet-i āyātlarına muķārin edüp bu bende’i bī-miķdār ü zerre’-i

[6a]

(1) ḥāksārıñ tuḥfe’-i ḥaķīr-i pūr-taķşīrlerin ma‘zūr buyurup nażar-ı (2) ‘atıfet ķimiyā ḥāşiyyetlerle manzūr buyuralar bi-‘avni’llāhi te‘ālā (3) mütercimü hāze’l-kitāb el-faķīr muşṭafā (4) ḥalīfe eş-şehīr bi-kātib ķelebī (5) burundan muķaddem (6) bu kitābı fārisīden ‘arabīye dönderüp te’līf eden kimesne bu (7) bābı kendüsi bu kitāba ilḥāķ etmişdür ma‘lūm ola ki zamān-ı evvelde (8) her milletıñ ve her tāyifenıñ pādīşāhları ve ḥakīmleri ve ‘āķilleri (9) ‘ilm iḥyā ve ḥikmeti ri‘āyet edüp kendülerıñ muşāḥabetlerini (10) ‘ilm ü ḥikmete şarf edüp sāyir maşlahatlarından anı muķaddem (11) tutarlar idi göñüllerin anlayacak nesnelerde bundan şerīf (12) nesne tutmazlar idi ol ‘ilm ü ḥikmete ‘ömr uzunlıķları ile ve (13) neķe neķe tecrübeler ve küllī himmetler ile vāşıl olmuşlar idi ve anı ba‘zı (14) meşel şüretinde īrād eyleyüp ekşerini cānaverler ve kuşlar aġzından (15) yazduķları üç nesneden ötürı idi birisi budur ki bu şüretde (16) getürmekde vūs‘at olup istediġi gibi kelāmı ta‘bīr etmek mümkün

olur (17) ve birisi daħı budur ki bu űüretde ĩrād eylemekde alupda ziyāde te'űĩr (18) olur ve ĩrād ētdükleri himetleri tamām gōsterüp āűikāre mertebesine (19) ıarmıű olurlar ve birisi daħı budur ki ögrenmek murād ēdinen tāze

[6b]

(1) kimesnelere cānaverler ve kuűlar hikāyetini münāsib gördiler zĩrā ki (2) tāze kimesneler cānaverler ve kuűlar hikāyetinden hazz ēderler istedikleri (3) zamānda gāyet hıfz ēderler böyüyip 'ākıl ve bālīg oldukları zamānda (4) ol hikāyetlerden kendüye nāfi' olanı ile 'amel ēdüp nee menāfi' (5) görürler űu kimesne gibi ki atası anıcün vāfir māl cem' ētmiű olup (6) ol daħı böyüyip bālīg olduėı zamānda hāceti midārı hırcanup (7) emr-i me'āűda ġayra ihtiyācdan hālāű olur bu kitābı mü'ellifi eydür (8) bu kitābı okıyan kimesneye lāzımdur ki bu kitāb ne icün vāz' o (9) olunduėın bile ve bu cānaverler hikāyetin vāz' ēden hukemānı (10) ve 'ualānı murādı ne idügin bile ve kemāl-i mertebe baűire üzerine (11) olup anılayup iz'ān ēde murādı hemān mücerred okıma olmaya zĩrā anılamak (12) murādı olmayup mücerrede hemān okıma olursa kendüye bir kıyide tahűĩl (13) ētmemiű olur zĩrā űol kimesneler ki 'ilmi ve ma'rifeti okıyup (14) mücbĩ ve hukmĩ ile 'amel ēdüp hāa tābi' olmasa ol kimesne ol sa'y (15) ētdüėi nesneden hemān zahmet ve miħnet tahűĩl ētmiű olur űol kimesne (16) gibi ki 'ulemā zıkr ētmiűdür ki bir kimesne bir yerde ġederken bir defĩneye rāst (17) ġelür ierü görür ki vāfir bĩ-nihāye māl var fıkr ēder ki bu mālı ġötüre (18) bildüėi kıadar yap yap taűıyup evine ēlete yene fıkr ēder eydür ben (19) bu kıadar mālı yalnız ne zamāna dek ġötürebilürin ve hem ol ok

[7a]

(1) zahmetdür māl bulduėımı baa unutturur lĩkin varayım ādemler (2) tutayım bunı baa taűıyıvėrsünler dēyüp varur ādemler tutup (3) ġelür bu mālı anlara taűıdır her kıűi ġötürdüėini kendü evine (4) ēledür ol kimesne bilmez defĩne üstinde tırrur defĩne tamām (5) olduėdan űonra ol kimesne de evine varur görür ki aűlā (6) nesne yok māl evine ġelmemiű 'aklı baűından ġedüp varur (7) ol tutduėı kimesneleri bulur görür ki her kıűi ġötürdüėini (8) kendü evine ēletmiű kendüye hemān ol mālı āyi' olmasına (9) sebep olduėı aldı ol mālдан müntefi' olmadı küllĩ peűĩmān (10) oldu űol kimesne ki okıyup 'ālim ola 'ilmi ile 'amel eylemeye (11) ol 'ilmden fāyidelenmemiű olur űol kimesne gibi ki ġee ile uyana (12) bir hırsuz ġirmiű hırsuzı ırdüėini tıymıű eyitmiű ki tınmayayım (13) tā ki ġöreyim ne iűler ā bir nesne alup ġederken alkup (14) elinden alayım pes hı tınmamıű hırsuz ev iinde ok eglenmiű (15) hattā ev űāhibine uyu ġalebe ētmiű hırsuz da ol aralıda alacā ın (16) alur ve

gèder ev şāhibi uyanup görür ki hırsuz esbābı almış (17) gètmış kendü kendüye ‘itāb ètmege başlar ve bildüğünin fāyidesin (18) görmez ve dağı dèmişlerdür ki ‘ilm tamām olmaz illā ‘amel ile olur (19) ‘ilm bir ağaçdur ‘amel anın meyvesidür ehl-i ‘ilm olan ‘ilmi taleb ètdüğü

[7b]

(1) kendüye bir nef‘ hāşıl olsun dèyüdür eger bildüğün ‘amele getürmese (2) ol ‘ilm aña nāfi‘ olmamış olur ve ol ‘ālim ki ‘ilminin mevci ile (3) ‘amel eylemeye ol yène cāhil şayılır ‘ālim şayılmaz ve ol aşıl kimesne’i (4) ekşer görürsin ki zararın ve ziyānın ve kabāhatin bildüğü nesnelere (5) artux ikdām ve mübāşiret èder ol kimesneden ki ol işlere bilmelikle (6) mübāşeret¹¹ ètmişdür şol hasta gibi ki ta‘āmın eyüsini ve yaramazını (7) bilürken hırş gālib olur ol yaramaz olup ağır ta‘āmlardan isti‘māl (8) èder kendünün marazına nāfi‘ olup sebeb-i şihhat olacak nesneleri (9) terk èder işin eyüsini koyup yaramazını işleyen kimesneler de ‘özri (10) maqbūl olmayan ol kimesnedür ki bilüp eyleye şunun gibi ki bir (11) gözsüz ādem ile bir gözli ādem bir kuyuya düşüp helāk olsalar (12) helāk olmada berāberdür līkin halk katında ol gözli ādemnin ‘özri (13) maqbūl degildür gözsüz gibi zīrā ol gözsüz ādem bilmezlik ile (14) düşmişdür ammā ol gözli ādem niçün görmedi dèyü levh olunur (15) ‘özri maqbūl olmaz ve dağı ‘ālim olan kimesneye lāzımdur ki (16) evvel kendü nefesine naşihat eyleye ve naşihatın tuta sonra gayrı (17) kimesnelere eyleye ve dağı lāyık degildür ehl-i ‘ilm olan kimesneye ki (18) bir kimesne’i ‘ayıblaya ki ol iş kendüde vardır şol gözsüz gibi (19) bir gözsüzü dağı ‘ayıblaya ki ne’ ‘aceb gözi yokdur dèyü ve dağı lāyık degildür ki

[8a]

(1) kendünün nef‘i ve fāyidesi için gayrılarının zararını isteye (2) zīrā eyle eden ādeme lāyıkdur ki ol bāzırgānın başına gelen (3) anın başına gele ol bāzırgānın kıssası budur ki bir bāzırgān (4) var imiş ve bir yoldaşı varmış müşterek bunların susemleri varmış (5) susemlerini bir ev içine komışlar līkin her birisi hişşesini başka başka (6) komışlar imiş bu bāzırgān kaşd ètdi ki yoldaşının susemini (7) alup uğurlaya vardı yoldaşının susemine bir nişān eyledi ki (8) gece ile varup almak istedikde yanılmaya boynından ridāsını çıkardı (9) ve ol yoldaşının susemine örtdi ve kodı gètdi (10) bir dostı vardı aña vardı eyitdi yoldaşının susemini (11) uğurlamak isterin baña mu‘āvenet eyle saña yarısın vèreyim (12) dèdi ol dağı rāzī oldu andan sonra bāzırgānın yoldaşı (13) içeri girdi görür ki kendü suseminin üsti örtilmiş yoldaşı (14)

¹¹ ‘mübāşeret’ sözcüğü metinde ‘mübāşiret’ şeklinde yazılmıştır.

bāzīrgānıñ ridāsıyla şöyle şandı ki tozdan ve topraqdan (15) hıfz etmek içün örtmiş ola bāzīrgān vāfir du‘ālar etti (16) līkin anıñ susemini örtmek dağı evlādur dēyü ol ridāyı kendü (17) susemi üstinden alup bāzīrgānıñ susemi üstine örtti (18) vaqtā ki ahşām oldu bāzīrgān ol dostı ile gelüp içerü girdiler (19) karanlıqda yoldaşınıñ susemi aramağa başladı eli ol örttüğü

[8b]

(1) ridāya rāst geldi ki kendü suseminiñ üstinde örtülmüş idi (2) şandı ki kendü örttüğü gibi yoldaşınıñ susemi üstinde ola (3) hemān susemiñ yarısını aldı ve yarısını ol dostına kodı (4) vaqtā ki ertesi oldu yoldaşile geldiler içerü girdiler bāzīrgān (5) gördi ki geden susem kendü susemi ve yoldaşınıñ susemi (6) hālī üzerine turur gāyet bī-huzūr olur hīç tınmaz şāyed ki (7) tavīle dağı artuq rüsvāy olma dēyü muşannif-i kitāb eydür ben bu (8) meşeli anuñiçün getürdüm ki bir kişi ol işi işlemek gerekdür ki (9) ötesi çıka ötesi çıkmayan işi işlememek gerek ve hem bu da (10) ma‘lūm olmağ gerekdür ki kişi āhiretini dünyāsına gālib getürmek (11) gerekdür zīrā ki dünyāya muhabbetini ve ta‘alluqı az olan kimesne dünyādan (12) ayrıldığı zamānda hīç incinmez ve bī-huzūr olmaz ve dağı lāyık degildür ki (13) kişi haq te‘ālānıñ luftından ümīd kese zīrā gāh olur ki ümīd (14) etmedüğü yerdən bir ni‘met hāşıl olur bu kelāmı muşaddağ (15) kışşalardan biri budur ki bir yazıcı kimesne var imiş gāyet fakīr (16) ve muhtāc olup ašlā gēyecegi kalmayup çıplak kalmış idi (17) bir gece eviniñ içinde görür ki bir hırsuz gezer gece karanlığında (18) eyitdi benim evimde alacak nesne yokdur gezebildiği kadar gezsün (19) hırsuz dağı çok gezdi āhir bir çömlek buldı içinde bir miqdār

[9a]

(1) buğday var boş gētmeyeyim dēyü arkasından kaftānıñ çıkardı ortalığa (2) yaydı buğdayı içine dökdi kaldurup götürmek istedikde ev (3) şāhibi gördi eyitdi eger buğday da gēdecek olursa hālīm gāyet (4) müşkil olur ‘uryān kaldüğüm gibi aç da kaluram dēyü hemān yerinden (5) kalkar bir degenek alur hırsuzıñ üzerine yörür hırsuz bunu (6) görür kaftānile buğdayı birağur kaçır gēder ev şāhibi kaftānı alur gēyer (7) ve buğdayı yēne yerine qor ve dağı bu da ma‘lūm ola ki ‘ākil olan kimesne (8) bu maqūle nesneye de aldanup emr-i me‘āş içün talebden ve kesbden (9) ferāğat etmeye ve dağı bir kişi kesbini helāl yoldan etmek gerekdür ve dağı (10) bir kerre zararın gördüğü kimesneden hāzer üzerine olmağ gerekdür (11) şol gögercin gibi olmamağ gerekdür ki yavrisını alurlar boğarlar(lar)¹² (12) yēne orada yavrı eder

¹² ‘boğarlar’ sözcüğü ‘boğarlarlar’ şeklinde ‘lar’ şahıs ekinin fazla kullanımıyla hatalı yazılmıştır.

yene alurlar boğarlar(lar) ve dahı hâk te‘ālā (13) her nesneye bir hadd vemişdür ol haddi geçmemek gerekdür muşannif-i (14) kitāb eydür vaqtā ki biz bu kitābı fārisiden ‘arabīye dönderdük (15) diledük ki biz de bu kitābı ‘arab içinde olan hikmetlerden ilhāk edevüz (16) pes anıñçün bu bābı ilhāk etdük ki okıyan kimesnelere neçe fā’ideler hāşıl ola

[9b]

(1) bu bāb kistrā enūşirvān hekīm berzeveyhi bu kitābı diyār-ı hindden (2) getürmek için hinde gönderdiğini beyān eder hâk te‘ālā ezeli (3) ezelden her şey’i bir sebep ve her nesne’i bir kimesnenin elinden taqdīr etmişdür (4) ki ol şey’i anıñ devleti zamānında zuhūr eder eyle olsa (5) bu kitāb celīl’ül-kadriñ dahı zuhūrına ve arz-ı hindden fārs (6) vilāyetine gelmesine bā’iş budur ki enūşirvāna hâk te‘ālā cānib-i (7) şerīfinden ilhām olur ki bu kitābı hind vilāyetinden kendü vilāyetine (8) getürde zīrā enūşirvān fār[s]¹³ pādīşāhlarının eyüsi ve güzīdesi (9) idi ehl-i ‘ilmi ve hukemāyı sever idi ve hayra māyil idi ve her kanda (10) bir eyü ādem eşitse ‘ulemādan ve hukemādan yanına getürdür idi (11) kendü zamānında ve dahı evvel kendüye benzer pādīşāh gelmemiş idi (12) bu cümle ile ‘ālim ve fāzıl ve kāmīl kimesne idi nūr-ı ‘aql ile münvver (13) idi cemī’ işleri ‘ākılāne ve hākīmāne idi her kanda bir kitāb eşitse (14) kendüye ve saltanatına nāfi’ ve kendüyi hâk te‘ālāya yakın eder (15) elbette anı getürdür idi yine bir gün sem’ine vāşıl olur ki (16) vilāyet-i hindde bir kitāb-ı ‘acīb vardur ki anı ‘ulemā’-ı hukemā te’līf (17) ve taşnīf etmişdür içinde ‘acāyib hikmetler derc olınmış ki pādīşāhlar (18) siyāsetlerinde ve tedbīr-i memleketlerinde ve ra’iyyet aḥvālın tedārik etmekde (19) lāzım ve mühimdür fehm-i āsān olmak için kuşlar cānaverler ağzından

[10a]

(1) ta’bīr etmişler vaqtā ki enūşirvān bu kitābıñ diyār-ı hindden kendü (2) vilāyetine getirilmesin murād edindi kendü ādemlerinden ba’zı kimesneye (3) eyitdi ki bu maşlahatı baña kim görivürür ve bunun meşakkatine (4) ve zahmetine bakmayup kim tahşīl edivürür anlar dahı fikr (5) ve mülāhaza etdiler ve gördiler ki bu bir emr-i ‘azīm ve çok māl harc (6) olmak lāzım bu ki degme kimesne olmaz bunun için yā kātib t̄ayifesi (7) veyā eṭibbā ve hukemā t̄ayifesinden bir ādem ihtiyār olınmak gerekdür ki (8) vara bu maşlahatı bitürüp ‘uhdesinden gele dediler zīrā bu eki (9) t̄ayife kemāl-i ḥüsn-i tedbīr ve nihāyet-i ḥilm ve ādāb üzerine olup (10) ifşā’-ı sırr etmez dediler re’y ü tedbīri bunun üzerine muḳarrer etdiler (11)

¹³ ‘fārs’ sözcüğündeki ‘s’ harfi metinde yazılmamıştır.

ol t̄ayifeleri yokladılar gördiler bu hıdmete lāyık hekīmbaşı olan (12) berzeveyh nām kimesneden gayrı bulamadılar enūşirvāna ‘arz étdiler (13) enūşirvān daḥı bu fikri şavāb gördi ādem gönderdi hekīm (14) berzeveyhi yanına da‘vet étdi eyitdi sende gāyet eyülik fehm éderem (15) ve saña kemāl-i mertebe ḥüsn-i zannım vardur seni bir maşlahat içün ta‘yīn étdim (16) ol maşlahatı tamām étmek gereksin biz de saña envā‘-ı ri‘āyetler éderüz (17) hemān hāzır ol seni hind vilāyetine göndermek éderem kelīle ve (18) dimne nām kitābı bize taḥşīl édüp getürmek içün dēdi zīrā (19) ol kitābda çok ‘acāyib ḥikmetler var imiş tā ki hind pādīşāhlarının

[10b]

(1) ve fārs pādīşāhlarının üzerine bu kitāb ile faḥırlanmayalar (2) dēdi hekīm berzeveyh daḥı enūşirvānıñ emrine imtişāl édüp (3) ne ola dēdi enūşirvān daḥı eyitdi émdi şakın kemāl-i tedbīr ve ḥīle (4) ve ḥuzū‘ ve ḥuşū‘ üzerine olasın ḥattā murāda vāşıl olunca (5) ba‘dehū bize bir mektüb yazasın bildüresin neçe ma‘kūl ise eyle (6) édelim dēdi hekīm berzeveyh daḥı enūşirvānıñ sözünü qabūl édüp (7) ol kitābı taḥşīl içün hind tarafına müteveccih oldı ḥazīneden (8) yüz biñ akçe vėrdiler ve daḥı neçe tuḥfe ve hedāyā vėrdiler günlerden (9) bir mübārek gün gözetdi hemāndem çıkdı hind cānibine revāne (10) oldı vaḳtā ki vilāyetine yėtişdi kendüyi bir şeyḥ-i ‘azīz şekline ḳodı (11) hind pādīşāhının vezīrlere vesāyir maḳbūl ādemlerine varup gelüp (12) āşinālīk étmege başladı ḥattā şu mertebeye vardı ki pādīşāha duḥūl (13) éder oldı ol pādīşāha melik-i dābişdīm dərler idi vaḳtā ki (14) melik-i dābişdīme dāḥil oldı elin öpdı ve pādīşāha medḥ ve şenā (15) eyledi ki pādīşāh bundan ‘acebe geldi pādīşāh daḥı buña ta‘zīm (16) eyledi ri‘āyetinde mübālağa kıldı ve yanına kıgırdı ve ḥālinden su‘āl (17) eyledi berzeveyh daḥı eyitdi ben fārs vilāyetiniñ ‘ulemāsındanam pādīşāh (18) eyitdi ya bu cānibe gelmege bā‘iş ne oldı berzeveyh daḥı eyitdi (19) éy pādīşāh seniñ vilāyetine geldim ki ‘ilm ve ma‘rifet kesb édem zīrā kim

[11a]

(1) eşidürüz ki seniñ vilāyetinde ḥukemā ve ‘ulemā gāyet çok imiş bizim (2) vilāyetimizde ol ḳadar degil tālib-i ‘ilm ve ma‘rifetem anıḳçün geldim dēdi (3) pādīşāh daḥı eyitdi émdi ben daḥı saña icāzet vėrdüm ṭur bunda (4) bizim yanımızda tā ki murādıña vāşıl olasın hekīm berzeveyh daḥı pādīşāha (5) du‘ā eyledi ve çıkdı ol memleketde bir zamān ṭurup gāḥ vezīrlere (6) ve gāḥ ‘ulemāsına ve gāḥ ol kişilerine varup gelür oldı tā ki kelīle (7) ve dimne kitābına vāşıl olup ala getüre bunlarıñ ortasında berzeveyh (8) bir mertebe ‘ilmile ve faḫlıla meşḥūr oldı ki ḥattā ‘ulemā’-ı hind buña gelüp (9) gétmege başladılar vaḳtā ki berzeveyh ol

ṭāyife ile tamām mertebe alıṣdı (10) fikr ve firāseti kelīle ve dimne kitābın taḥṣīl etmekde oldı bir gün bir meclisde (11) otururken eyitdiler ki seniñ murādınḡ bīdpāy hindīniñ ḡatında ḡāṣıl (12) olur zīrā ol ṭaleb ētdüḡiñ kitābı ol taṣnīf ētmiṣdür anıñ yanında (13) dur var bir ṭarīḡ ile aña duḡūl eyle āṣinālīḡ taḥṣīl ēt lābūd murādına vāṣıl olup (14) ol kitābı taḥṣīl ēdersiñ dēdiler berzeveyh daḡı ol hindīniñ ḡatına vardı (15) selām vērdi hindī daḡı selām aldı sen kimsiñ ve murādınḡ nedür (16) ve bu diyāra niḡūn gelüp ṭurursın dēdi berzeveyh eyitdi bir maṣlaḡat iḡūn reh (17) gelüp ṭururın bir kimesne isterin ki mūrāca‘atım aña ola ve murādımı aña dēyem (18) ‘āḡil olan bu ḡadar sözden aḡlar dēdi vaḡtā ki hind berzeveyhniñ sözüni (19) ēṣitdi ve murādını aḡladı tamām murādātına müsā‘ade ēdüp bī-nihāye luṭf

[11b]

(1) üzerine oldı berzeveyh daḡı vilāyet-i fārsdan getürdüḡi tuḡfelerden (2) hindīye vērmege baṣladı bununla bir mertebe ittiḡād ētdiler ki ta‘bīre ḡābil (3) deḡil bir gün berzeveyh hindīden kelīle ve dimne kitābın ṭaleb eyledi hindī (4) gördi ki bu ṭaleb ētdüḡi kitābı vērmemeye mecāl yok eyitdi sözünḡde iḡtiṣār (5) ēdüp murādınḡı ḡizlediñ ammā ben seni gördüḡüm gibi seniñ ‘ilmine ve faḡlıña (6) istidlāl ētdim zīrā kim kiṣiniñ ‘āḡlına ve faḡlına sekiz ḡaṣlet ile (7) istidlāl olunur evvelkisi ‘ilmi ve ḡikmeti ve mūrūvveti olmaḡdur ēkincisi kendüyi (8) ṣaḡlamak ve ṣatmaḡdur üçüncisi pādiṣāhlara ṭā‘at ve inḡıyād ētmekdür (9) ve naṣīḡat ētmekdür dördüncisi sırrını ṣaḡlamakdur meḡer ol kimesneye (10) ifṣā ēde ki anı ṣaḡlamak muḡarrer ola ḡattā biri birinden ayrılıp ‘adāvetde (11) vāḡi‘ olursa yēne açmaya beṣincisi pādiṣāhlar ḡapusunda luṭf (12) ve mülāyemet ve zīnet üzerine olmaḡdur ve ol ḡapıda olanlara ṭatlu dilile (13) mu‘āmele ētmekdür altıncısı hevā ü hevesi terk ēdüp kendü diline mālīk (14) olup ve sözi lāzım olduḡı ḡadar söylemekdür yēdincisi ulular meclisinde (15) ḡaybet ētmemekdür ya‘nī yaramazlıḡıla aḡmamamḡdur sekizincisi yalan söylememekdür ve yalandan (16) lāzım gelen ḡararı bilmekdür her kimsede ki bu sekiz ḡaṣlet ola ol kimesne (17) elbette maḡṣūdına vāṣıl olur ve ol nesneyi ki dostlarından recā ēde (18) eline girür bu sekiz ḡaṣleti sende cem‘ olmiṣ görürdüm bu cihetden saña (19) ḡāyet muḡabbet ēdüp ṭururın seniñ ḡācetiñ revā ētmek üzerimize lāzım

[12a]

(1) oldı kitābı saña vērürem ammā ḡorḡarın ki bunun ṣoñunda baña ḡarar ‘āzīm (2) ola dēdi vaḡtā ki berzeveyh bu sözi ēṣitdi bildi ki murādına vāṣıl (3) olacaḡdur eyitdi ki seni ol gördüḡüm gibi seniñ ne‘idüḡiñi bildim idi ‘ilmiñ (4) ve faḡlıñ olduḡından mā-‘adā her işiñ ṣoñın fikr ēdüp töḡmet yerlerin (5) vesāyir ḡarar gelecek yerleri bilmekde naḡziriñ yok sözümi

ķab l eyley p (6) ĥacetimi rev  edeceğini bildim idi anıĥ n kel mini istim  ed p saņa (7) sırrımı a dum dedi z r  ki kişi r zını ‘uķal ya ve ‘ulem ya a mak (8) gerekd r ĥayrılara a mamak gerekd r anıĥ n ned r ki esr rı ĥıfz ed p Őaklamakda ‘ulem yı (9) bunun tağlara benzetmişlerd r ki ne ķadar yavuz  ller olsa yerinden ķoparmaęa (10) ķadir olmaz ve ĥ biri Şey’ anı yerinden ayıramaz el-ĥamd li’ll h-i te’ l  ki seniğ gibi (11)  deme tuş oldum  m dd r ki ĥacetim rev  olup mur dım el v re (12) dedi hindi eyitdi ‘ulem  sırrını řuņa benzetmişlerd r ki bir ş şe bir ĥıl f (13) i inde olsa m d m ki ol ş re ĥıl f i inde ola anı ancak (14) bir kimesne bil r ĥayrı kimesne bilmez ķa an ki ĥıl fdan  ıķarsaņ her (15) kimesne g r r z hir olur ben ise bu ez-zam n i inde seniğle  ok a (16) dostluk  tdim ve ĥ yet  ok l tfuğ g rd m sen ise benden bir nesne (17) taleb  dersen ki ben anı ş yi’ olup t yulmasından ĥ yet ile (18) ĥavf  derin me-b d  bir ĥ sid-i m fsid t yup p diş ha ķovlayup (19) benim hel kime sebep ola z r  ki p diş h baņa bu ĥuř řda ĥ yetle

[12b]

(1) ışmarlamışdur kimseye t yulmasun ve kimse eline varmasun d y  sonra (2) ĥ biri nesne ile elinden ĥal ř olmayam z r  kim bu p diş h bir ‘aceb (3) p diş hdur ki birazcuķ nesne ķatında k ll  nesne olur degme bir nesne (4) ile ‘afv eylemez anıĥ nd r ki saņa z hir b -ĥuz rlıķ g ster p ol merde (5) mur dıņa m s ’ade  tmed m dedi berzeveyh daĥı eyitdi  demiņ ĥiř li (6) ĥam desindend r sırrı Őaklamak ve daĥı em net  tdikleri nesneye ĥıfz (7)  tmek l kin benim bu ķadar zaĥmet ve emek  ekdigim mařlaĥat senden beterini ber-mur d (8)  tmek senden ve bu sırrı Őaklamak benden ķorkma bu ķıřřaya benden ve (9) senden ĥayrıya tec v z eylemez ķa an ki hindi berzeveyhniņ s z ne (10) ve ķavline i’tim d eyledi ĥacetini rev  eyledi ve kit b-ı kel le ve dimneniņ (11) n şhasını v rdi ve daĥı bilesince v fir k ğıdılar v rdi gizlice ki (12) kimse bilmeye ve bunun ma’n sına kimse mu t li’ olmaya ve ba’zı (13) kit blar daĥı v rdi ki p diş hlar aĥv l-i ra’iyyetince g rmek gerek (14) ve v zer tat yerlerin n ce  tmek gerek ves yir ĥalk kend  um rların (15) n ce g rmek gerek bunları bey n  der berzeveyh bunları alup kel le ve dimne (16) n şhasını k ğıdlara yazup vaķt  ki tam m yazup f riğ oldu en şirv na (17) gizli mekt b yazdı bir kimesne ile g nderdi g td ği ĥıdmetiņ (18) ‘uhdesinden gel p mur da v şıl olduğın i’l m eyledi en şirv n (19)   n bu ĥaberi  şitdi ş d oldu ve dilediği bu kit bı kend ye

[13a]

(1) t z v şıl ola z r  ķorkardı ki bir  fet  rişe z yi’ ola t z bir  dem (2) g nderdi bir mekt b yazdı ki aşl  eglenmeyesin hem n gelesin (3) berzeveyh hem n ted rik  zerine olup ‘ale’l-

ta' cîl fârs vilâyetine (4) müteveccih oldu vaktâ ki fârs vilâyetine geldi tekrâr ol kitâbı bir hōşca (5) yazup tertîb edüp enūşirvânın kapısına vardı icâzet (6) eşitdi enūşirvâna haber eylediler vaktâ ki enūşirvân berzeveyhniñ geldigin (7) eşitdi şādumân oldu kendü katına çığırdı berzeveyh dahı varup (8) önine secde edüp yêr öpdî selâm vêrdi enūşirvân gördi ki (9) berzeveyhniñ saçı ağırup gövdesi az alup ve yüzi gördi ki (10) ararmış ılları uzamış seferden tamâm zahmet çekmiş bu kitâbın (11) taḥṣîlinde ne adar zahmet ve belâ çekdüğün ve bu adar zamân bunın için (12) eglendüğünü bilüp eyitdi ey efendisine muṭî' ve münḳâd olan şād (13) ve mesrûr ol ki bizim atımızda ḥıdmetin tamâm maḳbûl geçüp umduğundan (14) nêçe mertebe yōarı iḥsânlar görseñ gerekdür dèdi birkaç günden (15) sonra enūşirvân emr eyledi ki ḥazîneyi aalar her ne murâd êderse altundan (16) ve gümüşden vesâyir metâ'dan bî-ḥadd ve bî-ḳıyâs vêreler berzeveyh dahı (17) şükrâne için secdeye varup başın aldurduğundan sonra enūşirvânın (18) devâm-ı devlet için du'â edüp eyitdi ki ḥaḳ te'âlâ baḡa seniñ eyyâm-ı devletinde (19) ḥâtırına gelmeyen iḥsânları ve luṭufları bir mertebe êtmişdür ki mâldan baḡa

[13b]

(1) tamâm istignâ gelmişdür ve dahı ne aṣıl devlet ola ki âsitâne'-i sa'âdetiniz (2) ullığundan ol baḡa yêg ola ammâ çünki pâdişâhlar kelâmın red eylemek (3) olmaz dèyü bir ḥil'at-i dîbâyı iḥtiyâr eyleyüp aldı ve eyitdi ki lîkin (4) 'avâtıf-ı pâdişâhiden bir murâdım vardur pâdişâhın luṭfına nisbet (5) gâyet ḥaḳîrdür bu bendelerinin dünyâda ve âḫiretde 'izzetine sebep olur (6) ve pâdişâhın ıyâmete degin nâm-ı şerîfleri ḡayır ile yâd olmasına sebep (7) olur dèdi enūşirvân ol murâdın nedür söyle revâ olur dèdi berzeveyh (8) eyitdi murâdım oldur ki pâdişâh ḡekîm büzürcimihre emr êde ki bu kitâb içinde (9) benim ismimi ve aḡvâlimi ve bu kitâbın taḥṣîlinde çekdigim zahmetleri yazup (10) bir bâb êde tâ kim benden sonra bir yâdigâr olup ıyâmete dek nâmumuz bâḳî (11) alup ḡayır la yâd olmamıza sebep ola dèdi enūşirvân emr êtdi tâ ki büzür (12) cimihri ḡâzır êtdiler enūşirvân büzürcimihre eyitdi berzeveyhniñ¹⁴ aḡvâline (13) vâḳıf olduğımı bizim emrimize ne mertebe muṭî' ve münḳâddür ve bizim fermânımızla (14) ne adar zahmet irtikâb êtmişdür başını ve mâlını bizim yolımıza oyup bu kitâbı (15) bu maḳûle uzak yêrden taḥṣîl edüp getürmişdür aḡa küllî iḥsân murâdımız (16) olmuşdur lîkin her ne ki mâlı cihetinden teklîf êtdik abûl êtmedi bizden (17) murâd êdindi ki bu kitâbın evveline bir bâb vaz' olına ki oḡlan yaṣından (18) bu zamâna gelince olan cemî'

¹⁴ 'berzeveyhniñ' sözcüğünde [yh] harfleri eksik bulunmaktadır.

aḥvālī anda yazıla tā ki görüp okıyanlara ‘ibret **(19)** ola ki pādişāhlara ne mertebe itā‘at etmek gerekdür büzürcimihre enūşirvānıñ

[14a]

(1) sözüni qabūl édüp begendiler emr olınan üzre ol bābı te‘līf **(2)** ve tertīb étđi enūşirvānıñ ḥuzūrına vardı yazduğı bābı okudı **(3)** enūşirvān ve yanında olanlar hep begendiler pes büzürcimihre kelīle ve dimne **(4)** kitābın taleb eyledi bu yazduğı berzeveyh aḥvālın ol kitābın evveline geçürdi **(5)** tā ki bu kitābı okuyanlar bileler ki bu kitāb hind vilāyetinden ne sebeb ile **(6)** gelmişdür ve pādişāhlara itā‘at ne maḳūle şerīf ‘ameldür ve şerīf **(7)** ol kimsedür ki pādişāhlarıñ iltifātına mazḥar olmuş ola **bāb (8)** bu bāb ḥekīm berzeveyhniñ aḥvālın beyān eder ki benim atam bir sipāhī idi **(9)** ve anam bir zerdeşt dīniniñ ‘ulemā bir ulu kimsenüñ kıızı idi ḥaḳ te‘ālānıñ evvel **(10)** ni‘meti ki baña olmuş idi atam ve anam baña qarındaşlarımdan ziyāde muḥabbet **(11)** ve şefḳat étmişler idi kaçan ki yēdi yaşına dāḥil oldum beni ‘ilm-i tıbb **(12)** okumağa vėrdiler yap yap taḥşīl etmek üzerine oldum vaḳtā ki **(13)** ‘ilm-i tıbbıñ ne mertebe ‘ilm idüğine ve ne vāşıl lāzım ve mühim olduğın **(14)** bildim atama ve anama du‘ā eyleyüp daḥı ziyāde çalışup ḥarīş oldum **(15)** ḥattā şu mertebeye vardum ki ‘ilm-i tıbb ile meşḥūr olup ba‘zı ḥasta **(16)** lara mu‘āleceye başladum pes bundan sonra nefsimi dört nesneniñ ortasında **(17)** ki ḥaḳ-ı cihānıñ himmeti ve sa‘y ol dört nesneniñ biri nedür evvel **(18)** ol dört nesneniñ birisi māldur ve ekincisi dünyā lezzetleridür ve üçüncisi **(19)** şöḥret ve nāmdur ve dördüncisi āḥiret maşlaḥatıdır bu dördden ḳanḳısın

[14b]

(1) iḥtiyār eylesem dēdim gördüm ki ‘ilm-i tıbb cemī‘ āḳiller yanında maḳbūl **(2)** ve her dīnde ma‘mūldur ve tıbb kitāblarında yazmışlar ki ṭabībıñ eyüsi **(3)** oldur ki ḥastalara ve marīzlere ‘ilāc dünyā içün olmaya belki āḥiret **(4)** içün ola zīrā dünyā içün olınan ‘amelıñ mişli şunja beñzer ki bir bāzırgānıñ **(5)** bir ağır bahālu yāḳūtı olsa ki bahāsından küllī ğınā ḥāşıl olurdı **(6)** bir boncuğa değısse ne mertebe ziyān étmiş olup hemān dünyā içün **(7)** olan ‘amel de böyledür ve āḥiret içün olan ‘amelıñ mişli şunja beñzer ki **(8)** bir ekinci çift süre ve zaḥmet çeke sonra neçe ḥāşıl olup müntefi‘ **(9)** ola ben daḥı āḥiret şevābın taleb édüp ḥastalara ‘ilāca başladım **(10)** her ḥastaya ki varurdım elbette anıñ şıḥḥatını cān u dilden murād edinürdim **(11)** şıḥḥate ḳābil olmayanıñ elemiñi ve ıztırābını taḥfīf etmege sa‘y ederdim ḥıdmete **(12)** ḳābil olana bi‘z-zāt ḥıdmet édüp mülāzemet ederdim şol ḥasta ki **(13)** ḥıdmete ḳābil olmaya ‘ilācını şalıḳ vėrdim ve daḥı lāzım ve münāsib **(14)** olan eşribeden vėrürdim bu étđüklerim muḳābelesinde bir nesne **(15)** murād edinmezdim ve ‘ilmde benim

gibi olup māl ve devlet cihetinden ben (16) den eyü olan ādeme hased etmezdim illā meger şalāhına ve halk (17) ile hüsün ve mu‘āmelesine reşk ederdim her kaçan ki nefs-i zālīm (18) devlete meyl edüp ehl-i münāsibin hālīne reşk edeydi nefsimle (19) huşūmet edüp duraydım ki ey nefs-i zālīm ne‘‘aceb kendüğe nāfi‘

[15a]

(1) ve muzır olan nedür bilmezsin ne için isterseñ şol nesne‘i ki aña (2) vāşıl olan kimesne andan çokluk müntefi‘ olmaz ve zahmeti artar ve şalāhı (3) gèder ve ayrıldığı zamānda ğam ve ğuşşası ziyāde olur ey nefs eger (4) mevti ve ölümü anaydık bu fānī milke marīz olmaz idik dünyānıñ kabāhatine (5) bu temiz mi ki aña meyl edenler hep bir bölük ‘ācizler ve cāhillerdür sen de anlara mı (6) katılmağ istersin buña hıçbir kimesne sevinmez illā ki ğāfiller ve mağrūrlar (7) gel bu yanlış fikrden vazgel ecirler ve şevāblar tahşīl etmege sa‘y ve himmet eyle (8) ihmāl eylemeyüp fırsatı fevt eylemege yol kørkūlıdır ve yoldaşlar yār-i muvāfık (9) degildür ve göç yakındır ve hareket zamānı ma‘lūm degildür zinhār zinhār āhiret (10) yarağın görmekde kuşūr eylemege zīrā ki beden-i insān bir za‘īf nesnedür (11) içi toptolu biri birine muhālif ahlātdır ki hayātın düşmānlarıdır elbette (12) hayātın bir gün gètmesi muqarrerdür beden-i insān meselā hemān şuna (13) beñzer ki bir üstād ba‘zı nesnelerden bir şekl-i insān düzse her ‘uzvı (14) başka başka biri birinden ayru etse sonra her ‘uzvı yerlü yerine koyup (15) bir mīh ile cümlesin berkitse sonra ol mīhı çekse alsa her ‘uzv biri birinden (16) ayru düşüp bozulur öyleyse beden-i insāndan dağı hayāt gètse ‘ale‘l-fevr (17) bedenin tertibi bozulup beden bināsı yıkılıp harāb olur ve dağı dostların (18) ve karındaşların şöhbetine mağrūr olma ve dağı anların şöhbetine harīş ve tālib olma ki (19) anların şöhbetinden nèce nèce ğuşşalar ve nèce nèce ıztırāb ve elemeler olduğından

[15b]

(1) mā-‘adā ‘ākıbeti firāk ve ayrılıkdır ve dağı ehlin ve ‘ayālın hātırı için (2) ve anların hālī hōş olsun dēyü muttaşıl māl cem‘ edüp zahmet çekmege (3) hem dünyāda huzūr etmeyesin ve hem āhiretde hālın harāb ola şol (4) güzel køkūlı buhūr gibi ki kendüye āteşe yakalar ve ğayrılar ve rāyihasından (5) ve køküsünden haz edüp müntefi‘ olalar ve dağı devlet ve māl çokluğına (6) mağrūr olma ve anın saña müsā‘ade etdüğine sevinme hastaların ‘ilācın (7) sa‘y eyle bunun çok zahmeti vardır dēyüp terk eyleme bir kimesne‘i marāzdan (8) ve veca‘dan halāş edüp şihhat-i hālīne ve huzūr veistirāhatine vāşıl (9) edüp nèce nèce ecirler ve şevāblar tahşīl eyle bu hāleti bir kimesneye etdiğin (10) zamānda ne kadar şevāb hāşıl olur bu kanda kaldı ki nèce hastalara bī-çārelere nef‘in (11) olup her birisinin sa‘y ve himmetinle mübtelā

oldukları derdden hālāş (12) bulup kırtılalar evvelki hāllerine varalar lāyıkdur ki bu maķūle’i kimesneniñ (13) şevābı gāyet çok ola ve daħı bunıñ muķābelesinde olmaya ki nef’-i dūnyevī (14) ye meyl ēdūp āhiret şevābın terk ēdesin ki birçok mesā’ī ez-bahā ile (15) şatmış olursın şol bāzırgān gibi ki bir ev tolusı ‘ūdı var ve ben (16) bunı eger yap yap şatarsam kaçan olur dēyü hemān bir uğurdan bir alçaķ (17) bahā ile şatar sen de şaķın öyle olma dēyü nefsimde bu naşīhatleri eyleyüp (18) hastaların ‘ilācına mübāşeret eyleyüp ol bābda küllī itmāmlar eylemege (19) başladum tā benim üzerime devlet kapular açılup pādīşāhların iltifātına

[16a]

(1) başladum tā benim üzerime devlet kapuları açılup pādīşāhların iltifātına (2) mazhar oldum hind vilāyetine gētmezden evvel ve daħı hind vilāyetinden (3) geldükden sonra nēçe nēçe ihsānlar gördüm hattā akrān ve emsālinden yokaı (4) oldum hātıra gelmeyecek luţflar gördüm pes bundan sonra bu ‘ilm-i tıbbıñ (5) fevāyidine nazar ētdim gördüm ki tabīb olan kimesne hastaya şöyle (6) ‘ilāc ētmege kādır degildür ki ol marāz ol hastadan gētdikten sonra (7) tekrār ‘avdet ētmege mecāl olmaya veyāhūd anıñ gibi veyā andan kavī (8) bir ğayrı marāz ‘arız olmaya illā meger ‘amel-i ħayr ve ‘amel-i āhiret ki (9) şāhibini cemī’ belālardan ve cemī’ marāzlardan kırtarur şöyle ki bir daħı (10) ‘avdet eylemez çünkü bu hāli gördüm ‘ilm-i tıbbdan çekilüp emr-i dīn için (11) sa’y ētmege başladum ol ise bir müşkil nesne ne kolaylığıla (12) tahşīl olur ve ne mu’allim bulunur ‘ilm-i tıbb kitāblarında ise aña aşlā işāret (13) yok dīn ve millet ise gāyet çok ħalk-ı cihānıñ kimisi mā-teķaddemden (14) ābā’an ve ced gördükleri dīn ne ise anıñ üzerine ve kimisi daħı (15) ħavfından bir dīn ile mütedeyyin olmuş ve kimisi daħı dūnyā tahşīli için (16) bir dīn tutmuş ve bunların her birisi kendü dīnini ħaķ anlayup ğayrı dīnleri (17) bātıl-ı kıyās eyler ortalarında ihtilāf ‘adāvet eksük olmaz pes bunı (18) ma’kūl gördüm ki her milletin ‘ulemāsı ile ihtilāf eyleyüp ahvāllerine muţtālī’ (19) olam ola ki ħaķķı ve bātılı anlayup biri birinden fark ēdem ve ħaķķa tābī’

[16b]

(1) olam bilmedüğim ve anlamadüğim nesneye uymayam pes bu re’yi vücūda getürüp (2) bunlarla tamām ihtilāt üzerine oldum bunlardan her birisi ile ki (3) muşāḥabet ētdim kendü dīnini medḥ ēder ve ğayrısını zem ēder gördüm (4) ‘aķıl kabūl ēdecek bu sözleri yok bildüm ki hep bunlar inşāfdan (5) ḥāric kaçan ki bunlardan bu hāleti gördüm bunların hıçbirine tābī’ olmağı (6) revā görmedüm zīrā bunlardan birine inanup aldanmak şol ħırsuzlara aldanması (7) gibi olur ki hikāyet olunur ki bir gece meger bir ħırsuz birkaç yoldaşları (8) ile bir kimesneniñ evi üstine çıkar ev şāhibi bunların ħareketinden (9) uyanur bilür ki tam üstinde ādem var bu

zamānda tam üstünde (10) olmaz illā hırsuz olur dēyüp ‘avratını yap yap uyandırur eydür ki (11) şaķın āvāz ētme şöyle zan ēderin ki tam üstünde hırsuz var (12) ben uyur gibi olayın sen beni anlar ēşidecek kadar āvāz ile uyandır ki (13) sen bu kadar mālī ve menālī kanda cem‘ eylediñ ve nēce kazandıñ eger ben saña ne (14) ne şorarsıñ neylersin dērsem tekrār yēne şor ibrām eyle dēdi ‘avrat (15) dahı dēdügi gibi şordı hırsuzlar yoķarudan diñlemege başladılar (16) ev şāhibi eyitdi haķ te‘ālā bir ni‘metdür saña vērmiş hemān yē iç bir hōşca (17) gēçin ne şorarsın söyletme şāyed bir kimesneniñ kulağına dege saña (18) ve baña bir zarar ola ‘avrat yēne ibrām ēdüp eyitdi şimdi burada (19) yakın yerde bir kimse yoķdur koŗķma söyle kimse ēşitmez ev şāhibi eyitdi

[17a]

(1) ben bu kadar mālī ve menālī hep hırsuzlıķdan cem‘ ēdüp tūrurın (2) ‘avrat eyitdi ne tarīķ ile ētdiñ haķ içinde seniñ eyüliñ (3) söylenür kimse saña bu töhmeti ētmez ev şāhibi eyitdi ben bir efsün bilürem (4) hırsuzlıķ bābında onı ēdicek maşlahat kolay olur kimse (5) bilmege mecāl olmaz ve şüphe dahı ētmezler ‘avrat eyitdi ol nēcedür ev (6) şāhibi eyitdi buniñ gibi fikrim olduğı zamānda ay aydını olduğı (7) gece yoldaşlarım ile gēderin mālını uğurlayacak ādemiñ eviniñ tamı (8) üstine çıkarın ay aydını girdügi penceresine varurın yēdi kerre (9) şevlem şevlem dērin ev içinde bir nesne kalmaz illā baña hep āşikāre olur istēdügim (10) kadar alurın andan sonra ay aydınına yēne yapışurın yēne ol kelimeyi (11) yēdi kerre söylerin ve çıkarın yoldaşlarıma aldugim esbābları yükledirin (12) andan sonra yap yap iner gēderüz dēdi vaķtā ki hırsuzlar bu (13) muşāhabeti ēşitdiler gāyet sevindiler el-ḥamdüli’llāh murādımıza vāşıl olduķ ve hem (14) bir nesne öğrendük ki havfdan ve koŗķudan emīn olduķ dēdiler bir pāre (15) tevaķķuf ēdüp turdılar hattā ev şāhiblerini hep uyudı şanup (16) başları olan hırsuz hemān pencere ağızına gelüp yēdi kerre şevlem (17) şevlem dēdi ve ay aydınına yapışup istēdigi aşığı ine başı aşığa (18) eviñ ortasına düşdi hemān ev şāhibi kaķup eline bir böyük (19) çomak alup şöyle dögdı ki hırsuzı zebün ētdi eyitdi ben

[17b]

(1) bu kadar māl kazanmaķdan nēce zaḥmet çekdim ve nēce ādemiñ hātırına toķundum (2) sen ister misiñ ki kolayca arķaņa urasın götüre gēdesiñ sen kimsiñ (3) söyle dēdi hırsuz eyitdi ben ol gāfil aḥmak kimseyim ki inandum (4) ve aldandum ve bu belāya giriftār oldum ḥekīm berzeveyh eydür işte aldanmaķ (5) āḥir böyle ēder gördüm ki inanmaķ ve aldanmaķ kişiyi bī-‘āķıbet helāke ēltür (6) tekrār her dīni ve her milleti yoķlamaķ üzerine oldum ve bunlardan bir eyüsün (7) bulam dēyü çok sa‘y ētdüm hiçbirisinden bir nesne ēşitmedim ki benim katımda (8)

mağbûl olup başa şifâ vere fikr êtdüm ki atalarım dîni üzerine olam (9) cümleden büyük derdim yene fikr êtdim ki kişiniñ atası dîni olmağdan ol (10) dîne girmek lâzım gelmez bir kişiniñ atası sâhir olmağdan kendü sâhir olmağ lâzım (11) gelmez şol kimesne gibi ki gâyet çok yemek yêr imiş demişler ki niçün çok (12) yersin eyitmiş ki zîrâ atam çok yêr idi hekîm berzeveyh eydür gördüm ki (13) atam dînine girmeye de mecâl olmadı tekrâr diledim ki yene bu dînlerin aḥvâlin (14) yoklayam ve şoram ola ki ḥaḫḫa vâsıl olam lîkin gördüm ki ecel ḫarîb (15) olmuş bu ḫâleti üzerine gedersem fırsat fevt olup âḫirine (16) ‘amelsüz gétmek lâzım gelür pes bunı ol gördüm ki ‘amel-i şâliḫe meşğûl (17) olam zîrâ gâḫ ol dîni ve gâḫ bu dîni yoklayup bunların aḥvâlin görüp (18) bilmek üzerine iken ‘ömr gelüp geçer ‘amel-i şâliḫ êtmîş oluram şol kimseniñ (19) ‘avratına ‘aşık olur ‘avrat erinden ḫavf êdüp ol kimesne geldükçe gizlenmek

[18a]

(1) içün yol üzerinde bir zîr-i zemîn yapar ḫapusını şu küpiniñ yanında êder günlerde (2) bir gün ‘avratıñ eri ḫapuya gelür ‘avrat tıyar ḫerîfe eydür têz var aç gir (3) şaklan ḫerîf küp tırdığı yere varur ittifâḫ küp oradan ḫalkmış (4) bulunur ḫerîf döner ‘avrata gelür eydür orada küp yok küpi gayrı yere (5) ḫaldurmışlar ‘avrat eydür aḫmak küpden ne istersin saña kötü söyledüğimden (6) murâd zîr-i zemîniñ ḫapusın bulmağ içündür aḫmaḫlığı ḫo var tedârik eyle (7) dêr ḫerîf eydür neçe tedârik êdeyin ki ortalığı ḫarışdurdıñ bunlar (8) bu muşâḫabetde iken ‘avratıñ eri içerü girer ḫerîfi görür ḫerîfi muḫkem (9) döger pâdişâha êltür hekîm berzeveyh eydür ben daḫı bunıñ gibi tereddüd êdüp (10) gâḫ şuña gâḫ buña yapışmağdan ḫorḫdum pes ḫaşd êtdüm ki bir ‘amele (11) başlayam ki cemî‘ ḫalk anıñ eyüligine ittifâḫ êtmîş olup ve her dînde (12) mağbûl ola elümi şakındım ḫırsuzlıḫdan ve âdem öldürmekden ve âdem dögmekden (13) ve bir kimseniñ mālına ḫaşb êdüp güc ile almağdan ve bir kimseniñ (14) mālına ḫıyânet etmekden ve altımı zinâ etmekden ve dilimi yalan söylemekden ve bir kimse[ye] (15) zararlı olan sözi söylemekden daḫı bir kimseyi incitmekden ve azgunluḫdan (16) ve bühtândan ve bir kimseyi ḫaybet ve mesâvî etmekden ve siḫirden hep bunlardan (17) ḫaçındım ve daḫı ḫaşd êtdim ki kimseyi yaramazlıḫla anmayam ve âḫireti ve ḫıyâmeti (18) ve şevâbı ve ‘iḫâbı inkâr êtmedim yaramazlardan ḫaçındım eyü âdemlerle ve şâliḫ (19) kimesnelerle şoḫbet ve muḫârinet êtdüm ve daḫı şalâḫı gördüm ki ḫiç

[18b]

(1) anıñ gibi yoldaş olmaz ve ḫaḫ te‘âlânıñ ‘inâyeti olıcak ele getürmekde ḫolay (2) ve şalâḫı olan kimesneler mağbûl ḫalk-ı ‘âlem olurlar ve daḫı şalâḫ bir nesne (3) dür ki ḫiçbir âfet anı

zarar  erg rmez ne  ateş ve ne şu ve ne şar m  ve ne yırtıcı (4) c naverler ve eger bir kimesne şal hdan ve şal h n şonunda olan men f  (5) den i r z eyley p d ny n n birkaç k t l k devletine maġr r olup aldansa (6) ġ yet  ok ziy n  tm ş olur şol b zirc n gibi ki bir la  f cevheri (7) var bu cevhere bir delik delmek i  n bir g nde y z altuna bir hakk k t tup (8) alup evine get rdi evinin bir k şesinde bir zil aşılm ş t rurdu (9) hakk k n g zi a a duş oldu b zirc n ol hakk ka eyd r zil  almak (10) bil r misin hakk k da ı eyd r ġ yet a  la bil rin b zirc n da ı eyd r (11) al bir h şca  al dinleyel m hakk k da ı alur h b  v zıla bir h şca (12)  alar b zirc n bir mertebe h zz  der kim s yir maşlahatın  or bunu dinlemege (13) meřġ l olur hatt  a ş m olur hakk k b zirc na benim  cretimi v r ben (14) g derin d r b zirc n eyd r bel  işled m ne emr  dinse anı t tdum işledim benim (15) hakk mı elbette v rmek gerekd r d y  ibr m  der pes b zirc n z r r   ıkarur (16)  cretini v r r cevheri y ne delinmedi n  alur hek m berzeveyh eyd r d ny ya (17) ne  adar  ibret g zi ile ba dumsa  ab hati z h r eyledi ictin b  zerine (18) oldum bunu re y  tdim ki  ib dete meřġ l olam z r   ib det şol (19)  alk n gibid r ki ş hibini yaramazlı dan şa lar ve şol  apudur ki cennete

[19a]

(1) a ılır ve şal h  olan kimesne s k n  va  rı ziy de olup ş kir olur (2)  an  at  der c mle   lemd  m staġn  olur d ny dan ictin b  zerine (3) olur cem   şerlerden  urtılır şehvet ve hev y  nefsi terk  der p k (4) olur yalnız  alsa ma z n olmaz şasedi terk  der a a c mle   lemin  mu abbeti z hir (5) olur  a l  k mil olur her işin   k betine ve şonına n zar  der şon (6) peş m nlik dan em n olur  alk dan  ork maz ve anları  ork tmaz hek m berzeveyh (7) eyd r bu  ib det emrinden her ne  adar fikr  tdim ise raġbetim ziy de oldu (8) hatt   aş   tdim ki tam m ehl-i  ib det olam l kin y ne  avf  tdim ki (9)   bidler z hidler ma şetine şabr  demey p evvelki mu  t d olduġum (10) semte g dem bu  ib det emrini de başa  ıkaramayam ve şol  ameller ki evvel (11) anı işley p mu  belesinde  ayır lar ve ecirler ve şev blar ister idim (12) z yi  ola işlenmemiş ola şol kelb gibi ki aġzına bir kemik alup bir şuya (13) uġrayup ol şu i inde aġzında olan kemigin  aksini g r r anı da ı kemik (14) şanup almak istedikde aġzında olan kemik de şuya d ş p g der idi (15) ma r m  alur pes  ib detden  avf eyled m ta amm l  demeyem d y  mur d (16)  dindim ki y ne evvelki h l  zerine  ar r t tam ba deh  ba a bu fikr z hir oldu ki (17)  ib detde olan  ula me  ş ve muz ya a ile ehl-i d ny n n bel  ve mi netini (18)  ıy s  td m ve bir c nibi terc h  dem pes bu z hir oldu ki d ny  lezzetlerinin (19) şon  ve   k beti ne e d rl  bel  v  ġuřsa ve ġamdur d ny  şol t zlı şu gibi

[19b]

(1) dūr ki her ne kadar içseñ kandurmayup şusuzlığın ziyāde eder ki (2) ve dağı dünyā şol kemik gibidūr ki bir kelb anı bulur ve anda et kokuşu (3) anlar sa'y eder ki ol eti bula buña bir mertebe çalışur hattā ağızı (4) hep kan olur her ne kadar çalışsa ağzının kanından gayrı nesne hāşıl (5) edemez ve dağı dünyāya meyl edüp aldanın şol çaylak gibidūr ki (6) bir miqdār et eline girürse yer kuşlar tıyup başına üşerler ardına (7) düşüp kova kova ol eti ağzından düşürdürler hemān ta'ab ve zahmeti (8) kalur ve dağı dünyā şol bal kutusu gibidūr ki altında zehir kāyıl ola (9) anı yeyen kimesne evvelinde lezzet ve hālāvet bulur az şonra helāk olur (10) ve dağı dünyā şol uyur ādemin düşi gibidūr ki uyurken mesrūr olur sevinür (11) uyandığı zamānda şonra bī-huzūrlık görür ki ve dağı dünyā şol (12) şemsiñ gibidūr azacuk aydın eder fevrī yene gāyib olur seni (13) karanlıkda kōr ve dağı dünyāyı çoğaldan kimesne şol ebrişim kurdına (14) benzer ki her ne kadar ipek tahşil edüp şararsa ol kadar kendüye (15) zarar edüp çıkmağa kādır olmayup helāk olur hekīm berzeveyh eydür (16) gāh dünyānın bir hālın fikr edüp dünyāyı terk etmek üzerine olup (17) āhireti ihtiyār ederin ve gāh āhiret için çekilen zahmetleri fikr ederin (18) āhireti terk etmek isterin ben hemān şol merve şehrinin kādīsına (19) döndüm ki eki haşumın birisinden evvel ne eşitdiyse yene anıñla hüküm

[20a]

(1) eyledi andan şonra öbirisinden ne eşitdiyse yene anıñla hüküm eyledi (2) bir maslahatda her eki haşumın murādı üzerine hüküm eyledi pes bunun (3) üzerine karar tutdum ki 'ibādet üzerine kāyim ve sābit olam (4) anıñçün ki devlet-i ebedīye ve istirāhat-ı külliye nisbet bu 'ibādet emrinde (5) çekilen zahmet ve meşakkāt az nesnedür belki hīç şey' degildür hem gördüm ki (6) nefsiñ meyl edtüğü lezzetler ve şehvānī fi'illerdür bunlar ise 'azāb-ı ebedīye (7) sebep olduğı cihetden gāyet yaramaz nesnedür birisi birazcuk lezzete neçe meyl eder ki (8) şonunda gāyet çok acılıklar ola bir kimesneye deseler ki sen yüz yıl 'ömr (9) sürersen ve bu yüz yılın her gününde 'azāb çekersen bir hayşıyyet eyle ki (10) her gün on kere cemī' a'zānı pāre pāre edüp biri birinden ayırurlar (11) yene bir yere götürürler ammā şol şart eyle ki yüz yıl tamām olduğdan şonra (12) cemī' 'azāblardan kurtılup rāhat-ı ebedīye vāşıl olursın min-ba'di (13) elem görmezsen deseler ol kimesneye lāyık budur ki ol zahmetleri (14) irtikāb ve ihtiyār eyleyüp şonunda rāhat-ı ebedīyeye vāşıl ola pes (15) dünyāda birkaç günlük zahmete ādem niçün katlanmaya şabr etmeye dünyā (16) ise evvelinden āhirine dek 'azāb ve miñnetdür anıñçün insān evvel 'ömrden (17) āhir 'ömrüne dek 'azābdadur zīrā tıbb kitāblarında

yazılmışdır ki menî ki andan (18) veled olmak muḳadder olmuşdur ana rahmine düşdükdə ananın menî (19) si ile ve kanı ile qarışub bir miḳdār ḡalīz olur bir miḳdār zamāndan sonra

[20b]

(1) bir yıl peydā olur ol kanlu menîyi tahrik eder hattā peynir şuyı gibi olur (2) yene bir miḳdār zamāndan sonra yoḡurd gibi uyunur andan sonra a'zāsı düzilür (3) eger erkek ise yüzi anasının arkasından cānibe olur ve eger kız ise (4) yüzi anasının yüzünden tarafa olur çeşesi eki dizleri üstünde turur (5) ve elleri kendünün ayakları üstünde turur bir derenin içinde turur gūyā ki bir kīseye (6) bir nesne koyup aḡzını bağlamışındur ḡāyet güç ile nefes vērür alır cemî' (7) a'zāsı gūyā bağlı gibidür üstü yanında anasının karnının aḡırlığı (8) ve eşeyligi ve altı yanında zulmet ve muzāyaka ve göbeginden bir baḡırsak (9) anasının göbeline muttaşıl olup ḡidāsı ol baḡırsak yolından hāşıl (10) olur tā velādet zamānında bu zulemātı ve bu tarlıkları çeker vaḳtā ki (11) toḡmak zamānı olur bir yıl peydā olur anasının rahminde veledi tahrik (12) eder ve başını ol mābeyninde çıkınca ḡāyet muzāyaka çeker toḡduḡdan sonra (13) bedenine her ne toḡınsa ḡāyet elem çeker hattā ol hevādan bile zīrā ol (14) zamānda veled soyulmuş ādem gibidür andan sonra günden güne dürlü dürlü (15) ıztırāblarda olmaḡa baş[ay]u ḡāh aç olur ta'am istemege kādır olmaz (16) ve ḡāh şusuz olur şü istemege kādır olmaz ve eger bir maraza veyā bir veca'a (17) mübtelā olsa bildirmege kādır olmaz kaldurmada yaturmada götürmede komada (18) vesāyir ahvālde gördiḡi zahmetlerden mā'adā arkası üstüne yatarsa (19) lar dönmege kādır olmaz kaçan südden kesilse bu dürlü zahmetlere daḡı mübtelā

[21a]

(1) olur edeb öğredeler ve aḡa göre ba'zı teklīfler olur kaçan bāliḡ olsa (2) ehli ve evlādı ve mālı ve hırş ve kazanmak ve ḡam ve ḡuşşaları hücum eder (3) bunun birle kendü ile bile dört düşmen var kan ve şafrā ve sevdā (4) ve balḡam ve benī ādemden neḡe düşmenler vesāyir ḡayvānātdan ve ıssıdan (5) ve şovuḡdan ve yaḡmurdan ve yellerden ve bunun gibi neḡe korkulu nesnelerden (6) ḡavf üzerine olur ve en sonra ḡāyet kocalık belāsı ve pīrlik (7) zahmeti ve eger bu zikr olınan ıztırābların hıçbirisi olmayup ve olmasına (8) daḡı i'timādın ve i'tikādın olursa ol sā'ati anmak gerekdür ki ecel (9) gelüp seni dünyādan ve ehlin den ve 'ayālinden ve dostlarından ve hışımlarından (10) ve daḡı ḡāyet muḡabbet etdüḡin nesnelerden ayırsa gerekdür ve öldükden sonra (11) daḡı müşkil belālara giriftār olsa gerekdür pes vācibdür ki muḡabbet-i dünyāyı (12) göñülden çıkarup 'ömr-i nāzenini anın taḡaşşülünde zāyi' etmemek gerekdür zīrā (13) zīrā 'aẓīm ziyāndur ki bākīyi fāniye deḡişesin ḡuşuşā bu

zamāndaki (14) eyülikler kemlige dönmişdür ve halkın himmeti hayır işlemekten kaçır olmışdur (15) egerçi ki melik-i ‘ādil enūşirvān bin kubād bir pādīşāhdur ki tālī’-i (16) sa’d ve himmeti bülend kudreti çok ‘aklı ve fikri şavāb üzerine ‘adle (17) ve ihsāna ve seḥāya māyil ‘ahdinde sābit merḥameti ve şefkati gālīb ve dāyimā (18) re‘āyā ahvālın yoklayup tefakḥud eder halkın ahvāline vākıf ‘ilmi ve ma‘rifeti (19) ve ‘ulemāyı ve hukemāyı ve hayrı ve ihsānı sever zālimleri sevmez ve bahādur

[21b]

(1) ve degme sözle aldanmaz re‘āyāya nāfi‘ olanı edüp anlara nāfi‘ olmayan (2) nesne’i def‘ eder līkin görürem ki zamānenin işleri ‘aksine dönmiş (3) halk ortasında şadākat getmiş nāfi‘ olan nesneler kalmamış (4) zararlı olan nesneler çoğalmış eyülik ağacı kurumuş yaramazlık (5) ağacı yeşermiş ‘adl yok zulm çok ‘ilm getmiş cehl gelmiş denā’et ve hıssat (6) çoğalmış seḥā ve kerem kalmamış her kişi muḥabbet ve dostluğu gèdermiş buğz (7) ve ‘adāvet üzerine olmuş evliyā ve meşāyihdan kerāmet alınmış hulf (8) ve ‘ad çoğalmış ve ‘ahde vefā etmek az olmuş şıdk kesādda kizb revācda (9) hak getmiş bātıl gelmiş memleket hākimlerinde fesād ve fışk rüşvet şāyi‘ olmuş (10) akçe hātrı çün Allāhın emrini yerine getürmezler hırş ziyāde olmuş ve cā (11) hillerin başı göge ermiş ehl-i ‘ilmler ayağ altında kalmış fikr ètdüm ki insān (12) maḥlūkātın eşrefi ve efdali iken meyl ètmez illā yaramazlığa meyl eder ve bu mertebeyi (13) anlamaz kimse yoğ iken kendü başın kurtarmağa sa’y ètmez bu hāl baña gāyet (14) ‘aceb geldi yene fikr ètdüm gördüm ki insān bu hāletden kopup böyle (15) āndan birazcuḥ lezzetdür ki ol yemektür ve içmekdür ve koḳlamaḥdur ve görmektür (16) ve eşitmektür ve yapışmaḥdur bunlar bu hōd her zamān murādınca da olmasa gerekdür (17) bu kadar azacuḥ ḥakīr lezzetden ötri kendüye nāfi‘ olan terk edüp (18) başın kurtaracak nesneye sa’y ètmez dünyāda ve āhirette hālī ḥarāb olur (19) bir maḥūle insānın misli şol kimesneye benzer gibi bir yavuz filden kaçup

[22a]

(1) bir kuyuya kendüyi atup kuyunun eki tarafında eki dāne ağaç bitmiş imiş (2) ol eki ağaca eki el ile yapışup ayaklarını kuyunun eki tarafında birer nesne (3) üzerine ḳor meger ol ayağı başduğı dörd dāne yılanların başı imiş ki (4) ol kuyunun taşlarının arasından başların çıkarmışlar imiş kuyunun (5) aşağısına bakar görür ki aşağıda bir ejder ağız açmış ṭurur başın kaldurup (6) yōḳarı bakar görür ki eki şıçan biri ak biri ḳara ol yapışduğı ağaçları (7) dişleri ile muttaşıl keserler bunu tamām ıztırāb alır bu belādan ḥalāş içün (8) bir dermān arayup ihtimām üzerine iken görür ki kuyunun yanında bir (9) miḳdār arı cem‘ olup bal ètmişler ol

baldan alup bir miqdār yemege (10) meşğul olur kendüniñ ıztırābın ondur sebep halāş olıcak (11) nesne'i tedārik etmeden qalır bunı fıkır etmez ki ayakları dört yılan üstinde (12) dūr ol dört yilandan birisi ne zamānda hücūm edüp şoka helāk (13) muqarrer olur ve dahı ol eki şıçanlar muttaşıl ol tutduğı ağaçları kesmek (14) üzerinedūr kaçan ki ol ağaçlar kesile ejderiñ ağzına düşer bu hāleti (15) fıkır etmez muttaşıl ğaflet üzerine olur 'ākıbeti helāk olur hekīm (16) berzeveyh eydür ben bu kuyuyu dünyāya benzetdüm ki içi toptolu belā ve miḥnet (17) ve mehlekeler ola mişli mevte benzetdüm ve ol dört yılanı beden-i insānda (18) olan ahlāt-ı erba'aya benzetdüm ki insāniñ bināsı anıñ üzerine örilmışdür (19) şafrā ve balğam ve kan ve sevdādur her kaçan bu dörtden birisi hücūm edüp

[22b]

(1) hareket ede beden-i insāna ḥalel gelüp helāk olur ve ol eki ağacı ḥayāta (2) benzetdüm ve ol eki şıçanıñ aķını gündüze qarasın geceye benzetdüm ve anlarıñ (3) ol ağacı kesdiklerini gece ve gündüzün 'ömr-i insānı ifnā edüp ḥayātını düketmesine (4) benzetdüm ve ol ejderi insāniñ 'ākıbet-i mübtelā olacağı nesneye benzetdüm ki (5) hıçbir vechle andan ḥalāşa mecāl yoqdur ve ol balı dünyā lezzetlerine benzetdüm ki (6) insān kendü nefsinin aḥvālinden ğāfil eder ve başına gelecek ḥālātı aḥdıramaz (7) hekīm berzeveyh eydür ben bu zıkr olınan umūrı fıkır edüp kendü ḥālime (8) rāzī oldum ve kādır olduğum kadar 'ameli ıslāḥ etmege sa'y etdüm ümīd (9) dūr ki gèderek hidāyete vāşıl olam pes ḥāl üzerine ṣābit ve dāyım ve lā-büt (10) oldum hindden biraz kitāblar getürdüm bu kitābı dahı anlar ile bile getürdüm ki (11) kitāb-ı kelīle ve dimnedūr melik dābişlīm hekīm bīdpāya eyitdi ki eki dost ki (12) ortalarında bir qovcı ḥāyin olsa ki ortalarında 'ad[ā]vet¹⁵ peydā eylese (13) anlarıñ mişli nēcedūr beyān eyle hekīm beydebā dahı eyitdi anlarıñ mişli şuḡa (14) beñzer ki bir mālđār bāzırgān varmış bu bāzırgāniñ birkaç oğlu varmış (15) vaqtā ki bu oğlanlar böyüyüp bālīg oldılar atalarıñ mālın ḥarcamağa¹⁶ başladılar (16) bir şan'ata yapışmadılar ki ol şan'atdan aqçe kazanup ḥarc edeler ataları (17) bāzırgān bunlara naşīḥat edüp eyitdi ki ey oğullar bunı ma'lūm (18) ediñüz kim ehl-i dünyā üç nesneye tālībdūr ki ol nesneye vāşıl (19) olmaz illā dört nesne ile ammā ol üç nesne ki anı ister evvelkisi emr-i

¹⁵ 'adāvet' sözcüğü metinde asıl kelime harflerinin dizilişi bakımından hatalı yazılmıştır.

¹⁶ 'ḥarcamağa' sözcüğü metinde ḥ (ح) harfi yerine noktasız ḥ (ح) harfi ile yazılmıştır.

[23a]

(1) ma'îşetde vüs'atdûr êkincisi halk katında mertebesi olmağdur üçüncisi (2) zād-ı âhîretdür ammā ol dört nesne ki bu zıkr olan üç nesneye (3) sebebdür evvelkisi mālî eyü tarîkden kazanmağdur êkincisi kazandukdan sonra (4) hıfz edüp ve ma'külile işledüp artırmakğdur üçüncisi birine (5) harc etmekdûr kendü me'âşında ve dördüncisi ehline vesâyir müstahak (6) olanlara vèrmekdûr ki âhîretde de kendüye nef'i ola her kimse kim bu dördden (7) birisin zāyi' edüp telef ètmeye murādına vâsıl olamaz zîrā eger hîç kazanmazsa (8) mālî olmaz ve eger kazanup bir hōşca zabt ètmezse elbette gède gède düketse fakîr (9) olıcağdur şol göze çekilen sürme gibi ki azacuk azacuk gètmek ile hep (10) cümle dükenür kalmaz ve eger kazanup ve artırup yèrine ve maḥaline harc ètmezse (11) yène ol kimesne fuḳarādan şayılr ve bu ḥarcanmamakla ol māl anıñ (12) yanına kalmaz elbette yène gèdecekdûr şol havuz gibi ki aña muttaşıl yabāndan (13) şu girse ve akacak yèri olmasa bir gün elbette bir taraftan yıkar ḥarāb eder (14) olanca şuyı da zāyi' olur pes bāzîrgānıñ oğulları atalarının (15) naşîhatin kabûl ètdiler böyük oğlı bāzîrgānlige heves edüp menvin (16) vilāyetine sefer ètdi kendüye bir 'araba düzdirdi ve aña girdi bu 'arabayı (17) eki şıgır çekerdı ol eki şıgırın birine şetrebe¹⁷ ve birine bendebe¹⁸ dèrler idi (18) yolda bir balçıklı yère rāst gelür şetrebe nām şıgır bu balçığa batar nèçe belā ile (19) ve zahmet ile bu şıgır balçıkdan çıkarup yène 'arabaya koşmağa

[23b]

(1) mecāl olmaz orada qor ve üzerine bir ādem qor ki balçığı kurıyup ve ıztırābı (2) def' olduğdan sonra yène bu şıgır aramızdan getüresin yetişdiresin (3) dèyü kendüsi gèder ve ol kodoğ kimesne orada bir miqdār tırdukda[n] (4) sonra ḥaz edemez şetrebe dedikleri şıgır orada qor gèder bāzîrgānıñ (5) ardına yetişür bāzîrgān neye geldiñ dèyü sorar ol kimesne şetrebe öldi (6) anıñçün geldüm gètdüm dèr şetrebe orada kalur a'lā otlı şulı yèrler imiş (7) otlayup gezmege başlar kemāl-i mertebe semirür otlanur kuvvet bulur tamām ḥaz (8) eder ḥazından gāh boynuzların yère sürüp ve gāh āvāz peydā edüp bildigi (9) gibi harekete başlar meger ol araya yakın yèrde bir arslan varmış ki dāyim (10) oralarda olur imiş ve yanında yırtıcı cānaverlerden de varmış kurd ve (11) çaḳal ve tilki vesâyir cānaverlerden ne ki varısa

¹⁷ 'şetrebe' sözcüğü Toska, *Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mes'ûd Çevirisi* (II), s. 38. çalışmasında 'şenzebe' olarak geçmektedir.

¹⁸ 'bendebe' sözcüğü metinde farklı şekilde yazılmıştır. Toska, a.g.t., s. 38. çalışmasında 'bendebe' olarak yer almaktadır.

bunlar cümlesi arslanın (12) emrine tâbi‘ anıñ emrinden taşra iş işlemege kâdir degiller imiş bu arslan ki (13) ‘ömründe şıgır görmiş degil ve âvâzın eşitmiş degil imiş şetrebeneñ âvâzın (14) eşidür kendü bildügi şadâ degil bundan tamâm mertebe havf eder ve yanında (15) olan cânaverlere havfını bildirmemek de ister hîç tınmaz şöyle turur ol kendü ile (16) bile olan cânaverler de eki çaķal var idi birine kelîle ve birine dimne dërler idi (17) cânaverler arasında bunlar gâyet eyü tedbîr ve edeb ile meşhûrlar idi (18) dimne ki mertebesi kelîleden yüce idi lîkin himmeti alçaķ idi ve kendü hâline (19) râzî degil idi kelîleye eyitdi arslan bir yerde turur hareket etmez bî-huzûrlığı

[24a]

(1) var hemîşe böyle etmez idi nedür aşlı dedi kelîle eyitdi bu sözi (2) niçün söylersin pâdişâhın ahvâlin söyleşmek saña ve baña lâyıķ degildür (3) bizim mertebe kendü hâlimiz bilmekdür biz pâdişâhımızñ kapusunda ni‘metin yeyüp (4) anıñ ihsânı ile geçinüyoruz bizim mertebemiz o mertebe degildür ki pâdişâhlar ahvâlin (5) söyleşüp ağzımıza alavuz bu su‘âlden vazgel zîrâ bir kimesne kendüye düşmeyen (6) sözi söylese veyâ kendüye düşmeyen işi işlese ol maymûnın başına (7) gelen anıñ başına gelür dedi dimne eyitdi ol maymûn kıssası neçe (8) dür kelîle eyitdi bir maymûn tağda görür ki bir dülger bir ağacı eki arkırı (9) ağacın üzerine komış ve ol ağacın üzerine at gibi binmiş ol ağacı (10) yarar her bir çivi kaçdukça öbir çivi çıkarur ittifâķ dülgerin bir maşlahat (11) düşer ağacı kor geder maymûn gelür dülger etdügi gibi ağacın üstine biner ardını yarılan tarafına (12) eyler ve yüzini çividen tarafa eder haşiiyyetini¹⁹ ağacın yaruğına girür öbir çivi kaçmadın (13) ağacın çivisini çıkarur haşiiyyeti ağacın yaruğında şakl[an]ur qalur maymûnın (14) uşşı geder bu hâletde dülger çıka gelür maymûnı helâk eder dimne eyitdi (15) söziñi anladum eşitdüm lîkin pâdişâhlara her yakın olan kimesne karnın²⁰ (16) yakın²¹ içün yakın olmaz zîrâ kişi her yerde karnın toyurmağa kâdirdür belki (17) pâdişâhlara yakınlıktan murâd dostların sevindürüp düşmenlerin yerindir (18) mekdür âdemiñ alçağı ve himmetsizi ve mürüvvetsizi o kimsedür ki azacuķ nesneye (19) râzî ola ve anıñla mesrûr ola şol kelb gibi ki bir kırı kemigi bulur

¹⁹ ‘haşiiyyet’ sözcüğü metinde ħ (ح) harfi yerine noktasız ħ (ح) harfi ile yazılmıştır.

²⁰ ‘karnın’ sözcüğünde ķ (ق) harfi noktasız şekilde yazılmıştır.

²¹ ‘yakın’ sözcüğü metinde ķ (ق) harfi noktasız şekilde yazılmıştır.

[24b]

(1) anıñla sevinür ammā mürüvvet şāhibi olup himmeti bülend olan kimesne azacuk (2) nesneye meyl édüp anıñla sevinmez belki yüce mertebe ister şol arslan (3) gibi ki bir tavşan қор аңа yapışur şol kimesne gibi yüce mertebeye (4) vāşıl olup ğayrı kimesnelere eyüligе қādir ola ol kimesneniñ (5) eger ki ‘ömr[i] kışadur olursa yēne ‘ömri uzunlardan şayılır şol kimesne ki (6) vūs‘atı ve devleti olmayup kendüye ve ğayrıya nef‘i olmaya ol kimesneniñ (7) eger ki ‘ömri ğāyet uzun da olursa yēne ‘ömri kışalardan şayılır (8) hemān қарнын тоырмағ için çalışan ādemi ҳayvānāt zümresinden (9) şaymak gerekdür kelīle eyitdi söyledüñiñ añladum līkin her tāyifeniñ bir mertebesi (10) ve her kimesneye bir düşeri vardur ol dēdigiñ mertebeye tālīb olmağa (11) bizim istiḥkākımız yoқdur hemān tek biz kendü ḥālimizi yavuklamayalum ol (12) dēdigiñ bizim gibiye düşmez dēdi dimne eyitdi mertebeler ḥalk²² mābeyninde (13) müştarekdür anıñ bir kimseye ihtişāşı yoқdur her kimseniñ gibi cevheri (14) olsa himmeti bülend ola kendüyi alçaqlıkdan kırtarup yüce mertebeye (15) vāşıl ēder ve ol kimesneniñ ki himmeti alçaq ola kendüyi yüce mertebeden (16) alçaq mertebeye düşürür ammā alçaq mertebeden yüce mertebeye vāşıl olmaқ (17) gücdür ve zaḥmetlerdür yerden bir ağır taşы қaldurup omzıña bindirmek (18) gibidür ve yüce mertebeden alçaq mertebeye inmek қola[y]dur omzuñdaki (19) taşы yēre atmaқ gibidür öyle ya bize lāyıқdur ki himmetimizle kendü mertebemizden

[25a]

(1) yoқarı mertebeleri tālīb olavuz bir yerde қарār ētmeyevüz kelīle eyitdi (2) ya ol dēdigiñ nesnedür dimne eyitdi murādım budur ki kendümi (3) arslana ‘arz ēdem zīrā ki şimdi fırsat zamānıdur ‘aқlıñıñ (4) perişānlıǵı var ve yanında olanlar da bunıñ ḥālini ve ıztırābını bilmezler ümīd (5) dür ki ben varam ba‘zı tedbīr ve naşīḥat ēdem baña meyl ve muḥabbet édüp (6) anıñ yanında maқbūl olam dēdi kelīle eyitdi ne bildiñ arslanıñ (7) şimdi ıztırābı ve ḥayreti varduǵına dimne eyitdi ‘aқıl ve ferāset (8) ile bildüm zīrā ki ‘āқıl olan kimesne yoldaşınıñ zāhirde olan (9) ḥālī ile bātında olan ḥālini bilür kelīle eyitdi arslan yanında nēçe (10) mertebe istersin ki pes pādişāḥlar muşāhibi olmadıñ ve dağı anlarıñ (11) ḥıdmeti²³ ve қānūnların bilmezsiz dimne eyitdi kişi ‘āқıl olup қuvvetli (12) olıcaқ böyük maşlaḥatları ve ağır yükler аңа ıztırāb vērmez kelīle eyitdi (13) pādişāḥlar her ‘āқıl olup ehl-i fażl olana

²² ‘ḥalk’ sözcüğü metinde ḥ (ح) harfi noktasız şekilde ḥ (ح) harfi ile yazılmıştır.

²³ ‘ḥıdmet’ sözcüğü metinde noktasız h (ح) harfi ile yazılmıştır.

ri ‘āyet étmez belki kendüye (14) yakın olup hıdmet ile taḳarrüb-i kesb édenlere iḳbāl éder zīrā pādişāhların (15) mişli hemān üzüm ağacı gibidür ki her eyü ağaca yöriyüp uzanmaz belki kendüye (16) yakın ḳanḡı ağaç ise aḡa ta ‘alluḡ éder pes sen nēce arslana nef‘-i ser-cā édersen (17) sen ḥōd anıḡ muḳarreblerinden degilsin dimne eyitdi senin dēdiğin aḡladum (18) hep gērçekdür līkin pādişāhlara yakın olup muḳarreb olanlar ḳāḳ (19) evvelden öyle olmadılar anlar da gēderek muḳarreb olmışlardır ben daḡı

[25b]

(1) anlar vāşıl olduḡı mertebeye vāşıl olmaḡ isterin himmetimle ve bu da ma ‘lūm (2) dur ki her kimse ki pādişāhlar ḳapusına mülāzemet eylese ve zaḡmet-i iḡtiyār (3) eyleyüp kimsenin sözinden incinmeyüp mezellet-i iḡtiyār eylese elbette ol (4) kişi pādişāhdan murādına vāşıl olur kelīle eyitdi teslīm édelüm ki (5) arslana vāşıl olarıḡ hıdmetine varduḡ yana maḳūle hıdmet ile (6) ve ḡāl ile anıḡ yanında mertebe bulmaḡ istersin dimne eyitdi vaḳtā ki (7) hıdmetine varam evvelā ḡūyını ögrenürem andan sonra tamām şadāḳat üzerine (8) hıdmet éderem ḳādir olduḡum ḳadar emrine muḡālefet étmezem ḳaçan bir nesne étmek (9) dilese görürem eger ol iş nefsinde şavāb ve ma ‘ḳūl ise eyüligi (10) tarafların söylerin tamām ḡaz éder ve eger ol iş nefsinde yaramaz ise (11) ol yaramazlığı²⁴ tarafların aḡa gösterürin ve ol işin işlememesi (12) münāsib idügin tamām aḡladırın luḡf ile mülāyemet ile bu ḡāletleri (13) éderin ümīddür ki arslan benden gördügin ḡayrıdan görmemek ile (14) baḡa tamām iltifāt eyleye zīrā kişi ‘āḳıl olıcaḡ ḡaḳḳı bāḡıl bāḡılı ḡaḳ göstermek (15) cāyızdūr arslan ḳaçan ki benim bu ḡālimi gör baḡa meyl étmesi muḳarredür zīrā (16) kendüniḡ de istedügi budur kelīle eyitdi eger senin fikrin bu ise émdi (17) ḡāyet ḡazer üzerine olmaḡ gerek sen zīrā pādişāhlara yakın olmaḡda (18) ḳoḡ ḡavf vardur zīrā ‘ulemā dēmişlerdür ki üç nesneye iḳdām (19) ücret étmez illā aḡmaḡ ve bī-‘aḳl olan éder ve daḡı ol üç nesneden

[26a]

(1) az kimse ḳurtılır evvelkisi pādişāhlara yakın olmaḡ ékincisi ‘avratlara (2) esrārını keşf eylemek üçüncisi tecrübe için zehir yemek ve hem ‘ulemā (3) pādişāhları böyük şarp ḡaḡa beḡzetmişlerdür ki anda bī-nihāye yemişler (4) ola anda yırtıcı yavuz cānaverler sākin olur ḳıḳması müşkil ve ḳıḳdıḡdan sonra (5) inde ḡurması müşkil dimne eyitdi gērçeksın dēdiğinde līkin kişi böyle (6) muḡāḡaralı yerlere uḡramayınca devlete vāşıl olmaz devlet ḳazā

²⁴ ‘yaramazlığı’ sözcüğü önlük arḡlık-uyumu dışında kullanılmıştır.

yanındadır (7) ‘ulemā demişdür ki üç nesneye kişi vāşıl olmaz illā himmet ile vāşıl olur (8) birisi pādişāhlar maşlahatı ve birisi deryāda bāzırgānlık etmek ve birisi de (9) düşmāna gālib olmak dağı ‘ulemādan demişlerdür ki ‘ālim ve fāzıl²⁵ olan kimesne (10) eki yērdēn gayrı yērdē görünmek lāyık degildür pādişāhlar yanında mağrūr (11) ve mūkerrem veyāhūd ehl-i Allāh yanında görünmek gerekdür fīl gibi ki anıñ eyūligi (12) kendü ‘āleminde vahşī iken gezerkendür ve bir de pādişāhlar bindügi zamāndadır (13) kelīle eyitdi haq te‘ālā işiñi rāst getürsin hayırlar vērsün dēdi (14) pes dimne gētdi arslana vardı selām vērdi arslan mūkarreblerinden (15) birine şordı ki bu kimdür dēdiler falān fulāndur arslan eyitdi ben bunıñ (16) atasın bilürdüm kendüye eyitdi ya sen kanda olursıñ dimne eyitdi (17) pādişāhıñ āsitānesinde hıdmetdeyin bu āsitāne’-i sa‘ādeti kıble’-i hācet (18) bilürem bakarken ki bir hıdmet düşe ben anı kendü re’yimle ve nefsimle edem (19) zīrā pādişāh kapusıdur bunda maşlahat eksük olmaz ve ne kadar haqīr hıdmetkār da

[26b]

(1) olursa hāline göre bir maşlahatda bulınur şol yollar üstinde yatan bir (2) kırıca ağaç gibi ki yā diş veyā kulak hılālī içün isti‘māl olunur (3) vaqtā ki arslan dimneniñ sözlerin eşitdi ta‘accüp ētdi ve begendi (4) bildi ki bu bir naşīhat içün ve rey içün gelmişd[ür]²⁶ haşmı kaplana eyitdi ‘ilm (5) ve fazlı olan kimesne her ne kadar hūr ve haqīr olsa elbette ol fazīlet anı (6) bildirir ve mertebesin yüce ēder şol od yalını gibi ki her ne kadar şaklasañ (7) elbette kendüye belürdür dimne gördi ki pādişāh kendü sözlerin begendi (8) eyitdi pādişāhıñ re‘āyāsına ve dağı kaposında olan erkān-ı devletinde (9) lāyık olan budur ki hāllerin pādişāha i‘lām edeler ve re’yleri ve naşīhatleri (10) ne ise söyleyeler zīrā pādişāhlarlan anlarıñ hāllerin bunıñla bilür şol (11) yērdē içinde olan tohum gibi ki arpa mıdur buğday mıdur bilinmez çāk bitüp yērdēn (12) zuhūr ētdükden sonra ma‘lūm olur pes her kişiyē lāzımdur ki kendüniñ (13) ne kadar ‘ilmi vardır pādişāha ne kadar nef‘i vardır bildire ve pādişāha da (14) lāzımdur ki her kişiyē miqdārınca ri‘āyet eyleye zīrā eki nesne vardır ki (15) hīçbir kimesne anı yērdēn gēdüp āhır yēre kōmaya eger pādişāhda olursa (16) birisi budur ki ayağa gēyecek ve birisi başa gēyecek zīrā cāhil (17) sayılır ol kimesne ki başa gēyecegi ayağa gēye ve ayağa gēyecegi başa gēye (18) bir kişi la‘l ve yāqūtı kālāya ve kırşūna gēçürse ol kişi cāhil sayılır (19) anıñçün dērler ki bir kişi ol kimse ile muşāhabet ve mūkārenet ētsün ki

²⁵ fāzıl sözcüğünde ž (ض) harfi noktasız z (ص) ile yazılmıştır.

²⁶ ‘gelmişdür’ sözcüğünde [ür] hecesi yazılmamıştır.

[27a]

(1) sağını şolından fark eyleye maşlahata mübāşeret edenler nā-ehl olıcağ (2) tutdukları işe zararları olur zīrā büyük direk ile tūran binālar (3) kāmış ile olmaz ne kadar çok da olursa ve dahı pādīşāhlara lāyık budur ki (4) bir mertebesi alçağ ḥaḳīr ādemde bir kemāl görse anı ri‘āyet eyleye anı ḥaḳīr (5) görmeye ki zamānla maḳbūl olur şol bağırsak gibi ki bir ölmüş ḥayvāndan (6) olurlar kiriş ederler yaya geçürürler pādīşāhları²⁷ maḳbūli olur ve maşlahat (7) dimnede lāzım olur dimne kendüniñ pādīşāha taḳarrüb-i mücerred atasın bildüğinden (8) ötri degildür belki fazlından ve himmetinden ötri olduğın sāyir cānaverlere (9) bildirmek için eyitdi ki pādīşāha kimseyi kendüye taḳrīb etmez atası (10) ḥātır için belki her kişiniñ kemāline göre ri‘āyet eder görmez misinüz ki (11) kişiniñ bedeninden yakın nesnesi yoğ iken kendüyü incidür ba‘zı (12) nesne zuhūr etse ḥāricden devā ile anı ref‘ etmege sa‘y eder şol (13) şıcan gibi ki gece gündüz evinde bile iken zararı olduğı çün def‘ edersin (14) ve şol toğan gibi ki vahşī kuş iken nef‘i olduğı çün getürür ri‘āyet (15) edersin vaḳtā ki dimne kelāmından fāriğ oldı arslanın dimneye muḥabbeti (16) dahı ziyāde oldı ve luṭfla dimneye cevāblar vērdi dimne gördi ki (17) pādīşāh tamām luṭf üzerine fırsat buldı eyitdi pādīşāhı ḥaylī (18) zamāndur bir yerde oturur görürüm hīçbir yere ḥareket etmez aşı ne ola (19) arslan kıssayı açmadan kaçup nesne yokdur dēyü söylerken şetrebe

[27b]

(1) orman içinde bir pek āvāzla yene şadā etdi arslanın bu āvāz kulağına (2) degecek arslan ıztırāb etdi kıssayı dēmemege ḳādir olamadı dimneye (3) eyitdi işte benim ıztırābıma bā‘ iş bu āvāzdur ammā ile müzeyyen ki bu āvāz (4) kimiñ āvāzıdır ammā şu kadar bilürin ki kendüsi de āvāzına göre ola eger (5) öyle olursa bize bunda tırnak çokluğ münāsib olmaz dimne eyitdi hemān (6) hemān ıztırābınız bu āvāzdan mıdur yoksa ḡayrı nesne var mıdur arslan (7) eyitdi hemān budur ḡayrı degildür dimne eyitdi pādīşāha lāyık degildür ki (8) bu kadar nesneden ötri mekāniñ terk ēde pādīşāhlar taḡ gibi ṡābit ḳadem (9) olmağ gerek ba‘zı meşelde gelmişdür ki her bülend āvāza ve her büyük nesneye iltifāt (10) etmek olmaz arslan eyitdi ol nēcedür dimne eyitdi bu tilki bir gün bir (11) ormanda gēder imiş meger bir ağacın yanında bir tavul ḳomışlar yēl esdikçe (12) ağacın tılları tavula ṡoḳınur āvāz peydā olur tilki bu āvāzı eşidür (13) ol cānibe müteveccih olur görür ki bir büyük nesne ve bülend āvāzı var bu bir (14) semiz eti çok yēyecek ancak dēyü kemāl-i mertebe sevinüp bunu yēmege ḳaşd eder (15)

²⁷ ‘pādīşāhları’ sözcüğü metinde harf dizilişi olarak hatalı yazılmıştır.

çalışur tavulı bir yerinden deler görür ki içi bōş gāyet bī-ḥuzūr olur (16) eydür meger ki āvāzı bülend olup ve cüşsesi büyük olan nesne (17) küfre yaramaz bī-menfa‘at olur imiş dimne eydür ben bu meşeli anuñçün (18) getürdüm ki pādīşāhın ḥātırı bu āvāzdan perīşān olmaya ve eger fermān (19) olursa ben kulların bu maşlahata ta‘yīn edeler tā ki varup aşlın bulup

[28a]

(1) pādīşāha cevāb getürem arslana dimneniñ sözi ḥōş geldi (2) eyitdi var gör nedür aşlı dimne daḥı ayrıldı gètdi vaqtā ki dimne (3) gètdi arslan biraz fikr ètdi ve dimneyi gönderdigine pişmān oldu (4) ve kendü kendüye eyitdi ben bu işi işledim ammā ma‘kūl ètmedüm ki ben bunu (5) tecrübe ètmedin rāzımı buña açdım zīrā birkaç tāyife vardır ki anlara (6) i‘timād cāyız degildür biri budur ki bī-sebeb pādīşāha ḳapusından cefā ve miḥnet (7) görmiş ola ve biri daḥı budur ki kemāl-i hırş ile ma‘rūf ola ve biri (8) daḥı budur ki māl ve ḥürmeti pādīşāh ḳapusunda gètmüş ola ve biri daḥı budur ki (9) ehl-i şer ehl-i fesād olan ḥayrı sevmeye ve biri daḥı budur ki alāy kimesneler (10) ile bir suç ètmüş ola anlar ‘afv edeler buña ‘ikāb ètmüş olalar (11) ve biri anlara azacuk ‘itāb edüp buña küllī ‘ikāb ètmüş olalar ve biri (12) daḥı budur ki bir düşmen olan kimesneyi kendüniñ üzerine geçürmüş olalar (13) ve biri daḥı budur ki dīnsiz ola ve biri daḥı budur ki ve biri daḥı (14) budur ki pādīşāha yaramazlık ḳaşd ède kendüye nef‘ olmağ için yāḥūd (15) kendüye zarar ola dēyü pādīşāha nāfi‘ olan nesne’i istemeye ve biri (16) daḥı budur ki pādīşāhın düşmeni ile dost ola pes pādīşāhlara (17) lāyık degildür ki bu tā‘ife’-i mezbūrdan birine maşlahat ısmarlaya ve i‘timād (18) eyleye çāk imtiḥān eyleyüp tecrübe ètme neçe bu dimne ise benim ḳapımda (19) bī-i‘tibār ḥōr ḥākīr idi ve neçe cefā görmüş idi ihtimāldür ki ol

[28b]

(1) zamānda ḥātırında bir ‘adāvet ḳalmış ola bu maşlahatda baña ḥıyānet eyleye ve (2) cāyızdür ki ol āvāz şāḥibi benden büyük bir pādīşāh ola vara aña tābi‘ ola (3) anı ḳaldura benim üstüme getüre dēyü muḫtarib olup aşağı yōḳarı gezinüp (4) yol gözetmege başladı nāgāḥ dimne’i irāḳdan gördi yalnız yanında kimse (5) yōḳ yüregi bir miḳdār yerine geldi vardı mekānında ḳarār ètdi çün dimne (6) geldi şordu ki ne eylediñ ve ne gördiñ dimne eyitdi bir şıgır gördüm (7) anıñ āvāz imiş ki pādīşāhın ḳulağına tōkındı arslan eyitdi ḳuvveti (8) ve ḳudreti nēcedür dimne eyitdi cüşsesine göre ḳuvveti yōḳdur çāk yanına (9) vardum akrān ve emşāl gibi söyleşdüm hīç ḳuvvet ve ḳudret anlamaz arslan (10) eyitdi şaḳın seni aldamasun ve öyle ètdüğini za‘findan anlama (11) görmez misin ki pek yēl küçük otları ḳoparmaz ammā büyük ağaçları ve büyük (12) taşları ḳoparur ve hem büyük devletliler ve şāḥib-i sa‘ādetler

kendülerinden (13) alçak kimesnelere kaşd etmezler dimne eyitdi pādişāha ol şığırdan ıztırāb (14) gelmesün ki ben varayın anı götüreyin pādişāha kıl edeyin emrine muṭī (15) olsun arslan bu söziden gāyet hāz eder mi sevindi eyitdi yōri (16) var getir dimne daḥı vardı gētdi şetrebeye geldi niçün geldüm bilür misin dēdi (17) şığır eyitdi yok dimne eyitdi beni saḡa arslan gönderdi seni ister (18) ve daḥı dēdi ki eger eglenmeyüp hemān gelürse şimdikiñ eglenüp baḡa gelüp (19) bulaşmaduḡınıñ şuçını baḡışlayam şetrebeye eyitdi arslan dēdiḡiñ kimdür

[29a]

(1) ve kandaşur dimne eyitdi ol yırtıcı cānaverleriñ pādişāhidur şetrebeye (2) bunu eşidecek gāyet hāvf ētdi dimneye eyitdi eger sen baḡa zarar (3) gelmeyeceğini boynıḡa alursaḡ varayın ve illā varmak olmaz dēdi dimne daḥı (4) boynına alup inandırdı hemān şetrebeye dimne ile bile kalkdılar arslandan (5) cānibe gētdiler arslanıñ çünkü huzūrına vardılar arslan şetrebeye (6) luṭf üzerine olup ta'zīm ētdi ve hātırın şordı bu diyāra ne (7) zamānda geldüḡin ve gelmeñize sebeb ne olmışdur dēyü şordı şetrebeye daḥı (8) kıssasını hikāyet eyledi arslan eyitdi şimden sonra bizden ayrılma kādır olduḡımız (9) kadar saḡa ri'āyet ederüz şetrebeye daḥı arslana du'ā eyledi bile oldılar (10) arslan şetrebeyi yanından ayırmayup 'aqlını ve re'yini beḡenüp hemrāz (11) ēdindi ekşer umūreyn anıḡla müşāvere eder idi günden güne şetrebeye (12) muḡabbeti ziyāde oldu hattā cemī' dostlarından buḡa muḡabbeti ziyāde oldı (13) bu hāl üzerine neçe ruzigār geçürdiler dimne gördi ki arslan (14) ekşer şetrebeye ile müşāḡabet eder ve cemī' umūreyn anıḡla müşāvere eder (15) oldı ve yabānda ve evinde hep anıḡla olur dimne şetrebeye ḡased (16) ēdüp 'adāvet üzerine oldı bir gün kelīleye bu hālden şikāyet (17) eyleyüp eyitdi ki ben baḡa ne eyledim görür misin arslana nāfi' olanı (18) işleyüp kendüme küllī zarar ētdim ki elimle bir düşmeni getürdim kendü (19) yerime geçürdim kelīle eyitdi saḡa olan ol 'ābid kimseye olan gibi

[29b]

(1) olmuş dimne eyitdi ol neçedür kelīle eyitdi bir 'ābide bir pādişāh (2) bir ağır bahālu kaftān vērüp bir hırsuz bunu görüp ol (3) 'ābide varur eydür saḡa geldim ki seniñle tıram ve senden ba'zı nesne (4) öğrenem 'ābid daḥı hōş n'ola şafā geldiñ der birkaç gün 'ābid ile bile (5) olur tamām ḡıdmet eder hattā bir gün fırsat bulur kaftān alur gēder (6) 'ābid gelür görür ki kaftān yok uğurlanmış bulur bilür ki yoldaşı (7) almışdur çıkar ol hırsuzu aramaḡa gēder bir şehre teveccüh eder ol (8) şehre varırken yolda görür ki ēki yabān koçları baş başa toḡışurlar (9) hattā bir mertebe toḡışdılar ki başlarından kanlar akmaḡa başladı bir (10) tilki de gelüp ol

dökilen kanı yalamağa başladı bu eki қоç yène (11) biri biri ile tilkiyi ortalıkda helāk ètdiler ‘ābid bunı gördi (12) ve geçti gètdi hattā şehre geldi bir yèr bulamadı illā bir fāhişe ‘avratıñ (13) evine kındı meger ol fāhişe ‘avratıñ bir cāriyesi vardı ki öbirinle (14) zinā èder idi cāriye ise bir kimesneye ‘aşık olmış ol kimesneden gayrı (15) kimesneyi istemez idi ol fāhişe ‘avrata bu cihetden zarar olmuş (16) idi zīrā cāriyenin ücreti gelmez oldu bunı kaşd ètdi ki ol cāriyenin (17) sevdügi herīfi ol gece öldüre şarāb getürüp ol herīfe (18) vāfir içirüp mest ètdi herīf cāriyeyi koinına alup yatdı (19) vaqtā kim herīf muhkem uykuya vardı ol fāhişe ‘avrat bir kemiş aldı

[30a]

(1) içine zehir kodı herīf uyurken dübürinin deligine kemişin ucını (2) şokdı kemişin öbir tarafını ağızına tutdı ki üfleyüp zehri (3) herīfin içine ulaşıra dahı ol üflemenden evvel herīfin (4) dübürinden bir yel çıkar ol zehri fāhişenin boğazına sürer fāhişe (5) orada helāk olur ol ‘ābid bunı görür şabāh kalkar oradan (6) göçer bir gayrı yère varur bir başmağcının evine konar ol başmağcı (7) ‘avratına ısmarlar ki bu konuğı bir hōşca²⁸ gör eyüce ri‘āyet eyle beni (8) yabāna çağırdılar anda gèderin dèr başmağcı varur gèder meger başmağcının (9) ‘avratı bir kimesneyi sever imiş vāsıtaları imiş başmağcının ‘avratı (10) berberin haber ‘avratına gönderür ki ol kimesneyi bu gece gönder gelsün (11) zīrā başmağcı gètdi nışf-ı leyde sarhōş gelür yatur bir ‘ālem èdelüm dèr (12) berberin ‘avratı da herīfe haber èder herīf dahı yatsu zamānında gelür (13) kapu yanında tırur tā ki kapu açıla içerü gire bu aralıkda başmağcı da evine (14) gelür görür ki kapu dibinde bir kimesne tırur gönlüne bir şüphe düşer içerü girür (15) ‘avratını muhkem döger evinde bir böyük direk var imiş ‘avratını (16) ol direge şarakor tamām cümle ‘ālem uyudukdan sonra berberin ‘avratı (17) başmağcının ‘avratına gelür eydür herīf taşrada çokdan tırur (18) n’eylemek gerek bir tedārik eyle dèr başmağcının ‘avratı berberin ‘avratına (19) eydür eger baña bir eyülik ètmek murādınise beni bu direkden çöz şalıvèr

[30b]

(1) sen kendünjı benim yèrime bağla tā ki varam dostumla görüşem yène tēzce (2) gelürem dèdi berberin ‘avratı buña rāzī oldu başmağcının ‘avratını (3) ol direkden çözdi ve kendüyı anın yèrine bağladı başmağcının ‘avratı (4) dahı gelmedin başmağcı uyandı ve ‘avratını ādıyla

²⁸ ‘hōşca’ sözcüğünde harfe dayalı yazım hatası bulunmaktadır. ‘h’ sesi (ح) ile yazılmalıdır.

çağırdı berberin 'avratı (5) cevāb vèrmedi kòrkusından her ne kadar ki çağırdı söylemedi (6) başmağcının gāzabı ziyāde oldu kalkdı eline bir bıçak aldı ve berber (7) 'avratının burnını kesdi ve eyitdi al ėmdi bunu dostıya tuhfe eyle (8) vaktā ki başmağcının 'avratı geldi gördi ki yoldaşının burnı kesilmiş (9) gāyet bī-ħużūr oldu direkden çözdü ve kendüyi yerine bağladı ve berberin (10) 'avratı burnını eline aldı ve evine gètdi hep bu hāletleri ol 'ābid gördi (11) ve eşidür andan sonra başmağcının 'avratı katı āvāz ile feryād ėdüp (12) ağlamağa başladı ve hāk te'ālāya yalvarup erine bed-du'ā ėdüp eyitdi kim (13) yā rab eger erim baña zulm eyledi ise yine benim burnumı yerine getür andan sonra (14) başmağcıya çağırdı eyitdi kalk ėtdüğü işi gör ve hāk te'ālānın (15) baña rahmetini gör yine benim burnumı yerine getürdi başmağcı hey cāzū nedür bu (16) söylediğini duyup döşeginden kalkdı mūm yakdı 'avratına baktı (17) gördi ki burnı yerinde kaçan ki bunu böyle gördi ėtdüğü işlere peşīmān (18) oldu ve 'avratına yalvardı ki bu ėtdüğü zulmün günāhını bağışlaya helāl (19) eyleye ve kendüsi tevbe eyledi ki bir dahı bu makūle şüphe ile bu aşıl

[31a]

(1) nā-ma'kūl iş işlemeye 'avratına yalvardı ben senin gibi mestüreye (2) böyle iş işledim kerem eyle helāl eyleye āhirete kalmasun 'avrat (3) dahı helāl ėdüp erini inandırdı ez-ġn-cānib berberin 'avratı evine varur (4) fikr ėder ki erine vesāyir halka ne cevāb vèrsün burnının kesildüğüne (5) vaktā ki şabāħ olur berber kalkar 'avratına eydür aletlerimi getür bugün (6) ba'zı büyük kimesnelere varasım gerekdür 'avratı dahı ancak yalnız usturasın (7) getürür berber bī-ħużūr olur usturayı atar 'avratı dahı feryād ėder meded meded (8) burnum burnum dèr bir mertebe feryād ėtdi hattā haşımları geldi berberi (9) tutdılar kādīya ėletdiler kādī berbere şordı ki sebeb n'oldı ki (10) 'avratının burnını kesdi berber cevāba kādīr olmadı hayrān oldu (11) kaldı kādī hüküm eyledi ki berbere kışās ėdüp burnın keseler (12) 'ābid orada eyitdi ėy kādī bu ħuşūşda öğüt ihtimām (13) ėtmek gerek ki hırsuz degildür benim kaftānımı uğurlayan ve dahı tilkiyi (14) ol ėki koçlar degildür öldiren ve dahı ol fāhişe 'avratı ol (15) zehir degildür öldiren ve dahı berberin 'avratının burnını berber degildür kesen (16) bil ki hep bunları biz kendü kendümüze ėtmişüzdür kādī 'ābide şordı ki (17) bunun aşlı nedür 'ābid dahı hep bir bir ol kışşaları beyān ėtdi dimne eyitdi ben (18) bu meşeli dinledüm hemān benim hālime beñzer dahı kimseden olmadı yine kendümden (19) oldu līkin şimden sonra çāre nedür kelīle eyitdi senin fikrin nedür

[31b]

(1) dimne eyitdi fikrim budur ki n'eylersem eyleyem bu şıgırı arslandan ayıram (2) belki bu vilāyetden bile gēderem bu bābda ihmāl etmek gayrete düşer nesne (3) degildür ve evvelki mertebe istemem ümīddür ki yēne evvelki mertebemi ala getürem (4) ve 'uḳālā dēmişlerdür ki 'āḳilden artık mertebe olan kimesne pes nesneniñ taḫşīlinde kemāl-i (5) mertebe sa'y ve ihtimām gerek evvelkisi bir kişi evvel vāşıl olduğı (6) mertebeye yēne vāşıl olmağa sa'y etmekdür êkincisi tecrübe olunmış zarardan (7) kaçınmaḳdur üçüncisi ḥālā elinde olan menfa'ati ḥıfz eylemekdür dördüncisi (8) mübtelā olduğı miḥnetden kendüyi kurtarmaḳdur beşincisi kendüye (9) gelecek nef'i ve zararı mülāḥaza etmekdür ben ise yēne evvelki mertebeme (10) vāşıl olmağa bir çāre mülāḥaza etmedüm illā şıgırı bir tarīḳ ile öldürüp (11) arslandan ayıram ve yēne evvelki ḥuzūruma vāşıl olam ve hem arslana da (12) bu ḥayırludur ki ol şıgırla çok çok muşāḥabeti arslana çok (13) zarar etmişdür kelīle eyitdi ol şıgırdan arslana ne zarar olmuşdur (14) dimne eyitdi belī zarar olmuşdur zīrā pādīşāhlara zarar altı nesnedendür (15) evvelkisi ḥırmāndur ya'nī kendüniñ ḥayr-ı ḥwāḥlarını ve muḥlişlerini yanından (16) gēderüp maḥrūm etmek êkincisi fitnedür ya'nī fiksiz ve fāyidesiz ceng (17) etmek üçüncisi hevādur ya'nī 'avrat tāyifesine kemāl-i muḥabbet (18) ve şarāba ve şikāra düşmek ve daḫı bunıñ gibilere dördüncisi fezāḫat (19) dur ya'nī ḡāyet yavuzluḳ ve yaramaz sözler söylemek ve yeri degil iken sögmek

[32a]

(1) ve öldürmek ve dögmek beşincisi zamāndur ki anıñ zamānında ḳaḫt (2) ola ve tā'ūn ola ve daḫı bunıñ gibi ne varsa altıncısı ḫarḳdur (3) ya'nī yavuzluḳ yerde yavuzlanmamaḳ ve yavuzlanmayacaḳ yerde yavuzlanmaḳ arslan (4) ise bu şıgıra bir mertebe muḥabbet etmişdür ki ta'bīr olunmaz bu şıgırıñ arslana (5) çok şırrı var dēyü kim eşite bu cihetdendür dēdi kelīle eyitdi (6) ya sen buña nēçe ḳādir olabilürsin ki şıgır senden ḳuvvetlidür arslanıñ (7) maḥbūbıdır ve daḫı dostları ve yardımcıları çokdur dimne eyitdi (8) sen benim küçüklüğüme ve za'īfligime bakma benim elimden çok iş (9) gelür zīrā maşlaḫat bitürmek böyüklük ile ve ḳuvvetle olmaz nēçe küçük (10) ve za'īf ādemlerden 'ameller zuhūr etmişdür ki böyükler ve ḳavīler anıñ (11) etmesinden 'āciz olmuşlardur eşitmediñ mi ki bir za'īf ḳarḡacuç bir 'azīm (12) yılanı bir ḥīle ile öldirmişdür kelīle eyitdi ol nēçedür dimne eyitdi (13) bir taḡda bir ağaç başında bir ḳarḡa meḳān tutmuş idi bu ağacıñ (14) yanında bir yılan ini var idi her yaz ol ḳarḡa zamānında yavrı çıkarsa (15) ol çıkan yavırcaḳların yer idi bu ḳarḡa bunıñ elinden 'āciz ḳaldı (16) bir gün bir ḳaḳal dostı var idi bu yılandan aña şikāyet eyledi (17) ve eyitdi seniñle bir

nesne müşāvere edeyin ma‘ḳūl midür ve hem baña tābī‘ (18) olur mısın çaḳal eyitdi ol nedür
ḳarğa eyitdi isterin yılan (19) uyurken varam gözlerin çıkarayın çaḳal eyitdi bu re’y eyü re’y

[32b]

(1) degildür bir ḥīle eyle ki hem yılandan ḳurtulasın ve hem saña zarar gelmeye (2) tā ki ol
ḳaplubāğa gibi olmayasın ki yengeci öldürmek istedikde yengeç (3) anı öldirdi ḳarğa eyitdi ol
nēçedür çaḳal eyitdi bir ḳaplubāğa (4) var idi bir şu kenārında mekān tutmuş idi her gün balıḳ
avlayup (5) yer idi bunıñ üzerine nēce rūzigār geçdi ki āsūde ḥāl geçinür idi (6) gēde gēde bu
ḳaplubāğa pīr oldı balıḳ avlamağa ḳudreti olmaz oldı (7) kendüniñ bu ḥāline gāyet bī-ḥuzūr
olup tūrurken bir yengeç bunıñ bu ḥālini (8) görüp yanına geldi eyitdi sende gāyet bī-ḥuzūrlıḳ
gördüm nedür (9) aşı baña söyle ḳaplubāğa eyitdi nēce bī-ḥuzūr olmayam ki şimdiden bu or
(10) talıḳda balıḳ avlayup geçinürdüm hīç balıḳ eksilmez idi bir gün gördüm ki (11) eki
balıḳçı buraya geldiler birisi birine eyitdi ben burada gāyet çok balıḳ (12) görürem bu
balıḳları bir uğurdan avlayalım birisi eyitdi öñümüzde (13) bir yerde vāfir balıḳ bilürem evvel
anı tamām edelüm şonra buña gelem ḳaplubāğa (14) eyitdi ben bunu muḳarrer bildüm ki ol
balıḳçılar orayı tamām idükden şonra (15) buraya gelürler ve burada hīç balıḳ ḳomazlar hep
avlarlar benim ḥālim ḥarāb (16) olur artuḳ dirlige mecāl olmaz ölürem dedi çünki yengeç bu
sözleri (17) eşitdi ve gētdi balıḳlara vardı bu kışşayı haber vėrdi balıḳlar (18) daḳı
ḳaplubāğaya geldiler eyitdiler ki biz saña müşāvereğe geldik ve naşīḥat (19) istemeğe geldik
zīrā ‘āḳıl olan kimesne düşmenden daḳı müşāvere eder

[33a]

(1) ḳaçan ki ol düşmen fikrinde ve tedbīrinde şāyib olursa sen ise bu ḳadar (2) rūzigār
gēcürmişşindür ve fikriñ ve re’yin şavābdur ve bizim tūrurumuzda (3) saña nef de vardur
bize bir naşīḥat eyle dēdiler ḳaplubāğa balıḳlar[a] eyitdi (4) bu balıḳçılarla ceng edüp
muḳātele etmek olmaz ol ḥāle ne siz ḳādırsız (5) ve ne ben ḳādirim līkin sizin için bir eyü
tedbīr eglerem öyle etsenüz size (6) gāyet eyü olurdu hep ḥalāş olurduñuz balıḳlar eyitdiler ol
nēce (7) dūr ḳaplubāğa eyitdi ben bir sazlı yer bilürin şuyı bī-nihāye ve ḳamışları (8) çok eger
oraya varup düşebileydiñüz ıztırābdan emīn olurduñuz (9) balıḳlar eyitdiler bu luḫı bize kim
eder meger yēne sen edesiñ ḳaplubāğa (10) daḳı ḥōş dēyüp bu balıḳlardan her gün eki balıḳ
götürüp eletürdi bir yüksek (11) yere ki kendü anlara ḥavāle ola varduğı gibi ol eki balıḳı
yēridi ve yēne (12) gelürdi balı[ḳ]cuḳlar birbirinden evvel segirdürler idi ki evvel beni götür
dēyü bu ḥālede (13) iken yengeç daḳı geldi eyitdi ben de olduḳum yerden ḥaz edemedim beni
de (14) ol dēdigiñ yere elet ḳaplubāğa ḥōş dēyüp gāyetle ḥaz etti ki (15) bunıñ gibi şikār

elime girdi d y  yengeci g t r p g derken y ne ol y ksek (16) y re yaklaşur yenge  g r r ki orada v fir balık kemikleri var bildi ki bu bunu (17) hel k  decekd r eyitdi k dir olduğum kadar  alışuram eger g lib (18) olursam sa adet benim ve eger mağl b olursam hele b r  mağd ram (19) dir g  tm ş olup  ayret elinde olmuş olam d y p hem n  ki  eng l ile

[33b]

(1) kaplubag n n boğazına yapışdı ve muhkem şıkd  hatt  kaplubaga  ldi (2) yenge  d ndi balıklara geldi ve kışşayı haber v rdi balı[k]cuklar ş dm n olup (3) t ze hay t buldılar ol  ak l ol karėaya eyitdi ben bu meşeli anı   n get rd m ki (4) anı n zarar  kişinin kend ye r ci  olur her h leye m b şeret  tmemek (5) gerekd r l kin bir h le bil rin eger o a k dir olurs n ol yılanı (6)  ldirirsin karėa eyitdi var g ky zine  ık n zar eyle g zet b yle ki (7) bir  avratlar ta ındığı cev hir esb bından bir kıymetlisine g z n r st (8) gel p alabilesin va t-ı ır k y re  onmayasın ki seni yavuklamayalar (9) yanına yaklaşup geld klerin ce da ı bir mi d r g desin y ne  onasın t  ol (10) yılanı n ini  stine gelesin ve ol cev hir esb bını ol ini n  stine (11) atasın cev hirlerin almağ    n ol yılanı tam m  derler yılanı n şerrinden (12) hal ş olurs n karėa bu re yi şav b g rdi hem n perv z (13)  tdi g rdi ki bir  avrat bir tam  stinde  usl  der boğmağını (14)  ıkarup esb b   stine  omış hem n indi boğmağı aldı ve (15) u dı  avrat h y d di bir a  kimesne karėanı n ardına (16) d şdiler hatt  yılan inine varınca s rdiler g rdiler karėa (17) ol boğmağı oraya atdı vardılar boğmağı almağa g rdiler ki bir  az m (18) yılan var hem n  şdiler  ld rdiler dimne eyitdi ben bu meşeli anı   n (19) get rd m t  ki bilesin h leni n kimisi n fi  d r kimisi zararlıdur kel le

[34a]

(1) eyitdi şıg r bu kadar  uvvet ile eger re yi ve fikri olmasa da y ne sen (2) d diği n bil rsin d di dimne eyitdi bel  şıg r sen d diği n gibi (3) d r l kin ol beni dost şanur ba a aldanur  aflet ile anı aşağı alacak (4) benim benden  ayrı kimse degild r ol t vşan ol arslanı aşağı aldığı (5) gibi kel le eyitdi ol n ced r dimne eyitdi bir otlı şul  g zel (6) y rde bir arslan vardı ve anda olan c naverci kler arslan  ork sından (7) ol y re varamazlar idi bir g n bu c naverci kler ittif k  tdiler arslana vardılar (8) eyitdiler sen bizden birimizi degme nesne ile şik r  demezsın za met (9)  ekersin biz bir nesne fikr  td k şa a n fi  arslan eyitdi ol (10) ned r c naverler eyitdiler eger sen bizi incitmey p bizimle şul   zerine olurs n (11) her g n bizden şa a birimizi get rel m anı  ad  desin arslan da ı (12) bu h le r z i oldu bunlar ile şul   zerine oldu bunlar da her g n (13) bu a bir hayv n get r rleri idi ittif k bir g n nevbet bir t vşan geldi (14) t vşan bu c naverlere eyitdi eger ba a uyars nız sizi arslandan  u[r]tarayın (15) ve

hem size zarar gelmesün cānaverler eyitdiler ne ola muvāfaqat ēdelüm (16) bize dēyecek nedür söyle biz de ēdelüm tavşan eyitdi benimle göndereceğünüz (17) kimesneye ısmarlañ ki beni geç ēltsün hattā evini zamānı geçe tavşan bir miqdār (18) eglenecek arslan ıztırāb[a] düşdi aşağı yokañ kırımğa başladı ğazaba (19) geldi hattā tavşan gördi yalnız eyitdi nereden gelürsin ğanı cānaverler

[34b]

(1) tavşan eyitdi beni cānaverler gönderdi bir tavşan ile dañı saña ğıdā içün (2) kaçan ki şuraya geldim bir arslan rāst geldi elimden aldı arslan (3) eyitdi burada benden ğayrı kimse var mıdur baña mu‘āraza ēder tavşan (4) eyitdi belī var ancak hattā saña vāfir sögdi mühmelāt söyledi ben dañı (5) saña geldim saña bildirmekden ötri arslan kemāl-i mertebe ğazaba geldi tavşana (6) eydür yōri ğedelüm baña anı göster tavşan dañı arslan bir kuyıya ēletür ki (7) suyu vāfir ve hem şāfī tūri şu ğāyet deriñ arslana eydür bañ (8) işte gör tavşan tūriyor arslan dañı bañar kendüniñ ve bu tavşanıñ (9) ‘aksini görür şu içinde hemān atılır ki ol arslan helāk ēde (10) şuya boğılır ğeder tavşan hemān cānaverlere gelür kışşayı ğaber vērür (11) hep sevinürler arslandan kırtıldıklarına kelīle eydür eger sen de şıgırın (12) helākine kādır isen ki arslana zarar gelmeye mübāşeret eyle ma‘küldür (13) zīrā sığır bize vesāyir ‘askere çok zarar etmişdür ammā şöyle ki anıñ (14) helāki arslanıñ helāki ile ola eyleme ol tedbīri terk eyle zīrā hıyānet (15) olmasun dēdi pes dimne birkaç ğün arslana varmadı ondan sonra (16) bir ğün tenhāca bī-ħuzūrlık şūreti ile arslan eyitdi niçün birkaç ğün (17) gözükmediñ ğayır mıdur dimne eyitdi pādīşāhıñ istemedüği bir nesne oldı (18) ve hem ben de rāzī degülem arslan eyitdi bir yaramaz sözdür ki arslan (19) eyitdi söyle nedür dimne eyitdi bu bir sözdür ki eşiden ğaz etmez ve söyleyen

[35a]

(1) ğazab olur bu söz söylemege mecāl yokdur illā meger kimin içün söylendi (2) ise ol kimseniñ kemāl-i ‘aqlına ve hażmına i‘tikād ola zīrā ‘ākil (3) olan eşitdüği zamānda taħammül ēder ğazaba gelmez zīrā kendüyedür nef‘i (4) ğayrıya degildür sen ise kemāl-i ‘aql ile mevşūfsun ve ben de bunu bilürem ki (5) ben saña ğaz etmediğiñ sözi söylesem baña incinmezsin zīrā ben seni (6) kendü nefsim üzerine tercīh ēdüp naşīhat ētdüğümü bilürsin (7) ve eger benim sözüme inanmazsañ da benim üzerime lāzımdur ki seniñ (8) ğaqq-ı ni‘metiñ ri‘āyet ēdüp söyleyem zīrā demişlerdür ki ol kimse ki (9) tabībden marazını pādīşāhdan naşīhatin dostlarından re’yini şaklaya (10) ol kimse kendüniñ helākinden ğavf eylesün ol söz budur ki (11) baña dostlarımdan birisi ğaber vērdi ki şetrebe ‘askerkeñ büyücekleri ile (12) bir

gün tenhā çağırıp muşāḥabet ètmiş ve demiş ki ben arslanı tecrübe (13) ètdüm ve şınadım kuvvetini ve re'yini vesāyir aḥvālını hep za'îf bozğun (14) gördüm bir kışşa zuḥūr ède göresiz demiş vaqtā ki bunu èşitdim bildim ki (15) şıgır gāyet ḥāyin imiş sen aḡa bu kadar iḥsān ve luṭf eylediḡ ḡattā kendüḡe (16) berāber ètdiḡ şimdi ol kendüyi pādişāha mu'ādil şanur fikri (17) budur ki sen bu maḡāmdan gètdükden sonra kendü sizin yèriḡüze geçüp (18) pādişāh ola ve bu da ma'lūmdur ki bir pādişāh bir kimesne'i mertebede (19) ve devletde ve mālda ve re'yde kendüye berāber anlasa anı gèdermek

[35b]

(1) gerekdür eger gèdermezse kendü gèder pādişāh ise cümleden 'ālimdür ve 'ākıldür (2) ben fikr èderin ki buḡa bir tedbīr èdesin daḡı az iken tedārik olunup (3) te'ḡīr olunmaya zīrā iş böyüdükden sonra tedārike ḡābil olmaz def'i müşkil (4) olur zīrā demişlerdür ki ādem üç kısımdur èkisi ḡāzimdür ve birisi 'ācizdür (5) ol ḡāzimiḡ birisi ol kimsedür ki başına bir belā geldüḡi zamānda aşlā (6) ḡayrete varmaya ve şaşmaya def'inde lāzım olacaḡ ne ise göre tedārik (7) eyleye ve birisi daḡı budur ki bir belā gelmezden evvel geleceḡin anlaya ve bile ve (8) aḡa göre tedārikin ède ḡoya ammā 'āciz ol kimesnedür ki her işde ḡayrān ola (9) tereddüd eyleye ve belā geldüḡi zamānda serāsime ola bir nesneye ḡādir olmaya (10) bunların mişli şol üç balıḡ gibidür arslan eyitdi ol nēcèdür dimne (11) eyitdi bir yèrde bir gölcük varmış ki şuyı bir büyük dereden gelür imiş (12) ve yoldan ırāḡ olmaḡ ile kimse varmaz imiş içinde üç iri büyük balıḡ (13) varmış birisi gāyet zīrek imiş ve birisi ondan daḡı zīrek imiş ve birisi (14) gāyet ile aḡmaḡ imiş ittifāḡ bir gün èki balıḡçı ol göle varurlar orada (15) biri biriyle söyleşürler ki aḡ bıraḡup bu üç balıḡı elbette tūtalum ol (16) gāyet zīrek olan balıḡ daḡı aḡlar bıraḡılmadan hemān ol şū gelen yoldan dereye (17) çıkar gèder ve ol zīrek olan balıḡ gètmez tūrur ḡattā balıḡçılar aḡların (18) bıraḡurlar ve ol şū gelen yèrin tūtarlar bu zīrek balıḡ görür ki hep yollar (19) tūtilmiş gāyet bī-ḡuzūr olur ne ḡōş ol tedārik ètmedin dèr hemān

[36a]

(1) tedbīre mübāşeret èder ve eydür ne ḡadar tedbīr èdem ki ben bundan (2) ḡalāş bulam ammā hele ihmāl de ètmiş olmayalum dèyü kendüyi dereye (3) ölmüş balıḡ gibi ḡarın yoḡarı şunıḡ üzerine çıkarur balıḡçı bunu ölmüş (4) şanur alur ol göl ile dereniḡ mābeynine taşraya atar hemān balıḡ (5) şıçrar kendüyi dereye atar ḡalāş olur ḡutılır ammā öbir iple balıḡ (6) şū içinde aşaḡı yoḡarı gezmege başlar ḡattā aḡı çekerler içinde ḡalır (7) tūtarlar ben bu meşeli anıḡçün getürdüm ki şıḡırınḡ emrinde 'acele üzerine olasın (8) te'ḡīr ètmeyesin ki pādişāhlar fırsat fevt olmadın işlemek gerekdür (9) işi arslan eydür söziḡi anladum līkin şıḡırdan recā

étmez ki baña ‘āṣī (10) olup benim yaramazlığıma kaçd éde ben aña hıçbir yaramazlık étmeyüp (11) тұrurın dimne eyitdi gérçek buyurursañız līkin pādişāhıñ aña kemāl-i (12) ihsānı ve kemāl-i lutfı ol mertebe életmişdür zīrā ki bir kimesne yaramaz olup (13) bed-aşl olsa bir eyüligе vāşıl olınca tamām eyülik üzerine olur (14) hattā bir devlete vāşıl olınca ba‘dehū yoğarısın istemege başlar huşūşā (15) bir hāyin ve gaddār ola zīrā bed-aşl ve yaramaz olan kimesneler pādişāhlara (16) hıdmet eylemez illā korkusından veyā ihtiyācından éder kaçan ki murādına (17) vāşıl ola yène evvelki hālne varur habāset-i zuhūr şol kelb kıyruğı gibi ki (18) toğrılson dēyü bir nesne ile bağlasuñ çözüldüğü gibi yène evvelki (19) hālne varur ve hem bir kışı kendüniñ dostlarıñıñ naşīhatın tutmayup

[36b]

(1) dēdiklerine i‘timād étmeye ‘ākıbeti eyü olmaz şol hasta gibi ki tabībıñ dēdüğine (2) tutmayup kendü bilişine gēde pādişāhlarıñ hıdmetinde olanlara lāzımdur ki (3) pādişāha nāfi‘ olan nesneyi tahşīl eyleye ve mu‘āvenet eyleye ve pādişāha (4) yaramayan nesneden pādişāhı men‘ éde ve dağı dēmişlerdür ki dostlarıñ (5) eyüsi ve hayırlısı ol kimsedür ki haqqı söyleye yüze gülmeye (6) ve işlerüñde eyüsi oldur ki şonı hayır ola ve ‘avratıñ eyüsi oldur ki (7) erine muvāfık ola ve eyü söz oldur ki eyüler uğrından şudür éde ve pādişāhlarıñ (8) eyüsi oldur ki söz gelmeden ‘ār étmeye ve gānī ādemiñ eyüsi oldur ki (9) harīş olmaya ve ‘amelleriñ eyüsi oldur ki ‘ibādete mu‘ayyen ola (10) ve pādişāhlarıñ gāyet ‘ācizi oldur ki bir nesne huylansa bī-huzūr (11) ola dinlenmeye anıñ tedbīrin étmeye ‘ākıbet gēde gēde melikine zarar gelür (12) arslan eyitdi gāyet eyü söyledıñ naşīhat éden kimesneniñ sözini (13) götürmek gerekdür līkin şetrebe sen dēdiğıñ gibi baña düşmen olduğı taqdırce (14) ol baña zarara kādır degildür ben et yērem ol ot yēr ol benim yēyeceğimdür (15) hıç ondan baña havf yoğdur līkin ben anı helāk étmeye mecāl yoğdur zīrā (16) mābeynimizde bu kadar ‘ahd ve amān olmışdur ve ben aña bu kadar ihsānlar étmışemdür (17) hep ‘askerī bunı bilürler eger ben aña şimdi gadr édersem kend(ü) nefsimi (18) hōr ve haqīr éderem kimse baña tābi‘ olmaz olur dimne eyitdi şaқın o benim (19) yēyeceğimdür baña andan havf yoğdur dēyü mağrūr olma zīrā şetrebe saña kendüsi zarara

[37a]

(1) kādirdür zīrā dēmişlerdür ki bir konuğ gelse sen anıñ dağı aḥvālın (2) bilmedin aña inanma ki anıñ vāsıtası ile saña bir zarar gelmek cāyızdır ol (3) kehle pireden gelen zarar gibi arslan eyitdi ol neçedür dimne eyitdi (4) bir kehle bir kimseniñ döşeginden bir neçe zamān mekān tutup dēdikçe (5) ol kimesneniñ қanından şavurup ve üstinde yap yap rıfıkla gezüp (6) geçinür

idi bu mülāyemet ile başın kurtarmış idi bir gece bir yere gelüp (7) konuk oldu kehle pireye eyitdi bu gece bizim yanımızda bile ol yumşak (8) döşek ve güzel kân ye iç hāz eyle pire dahı geldi konuk oldu (9) vaktā ki ol kimesne yatdı uyudı pire herīfi muhkem tutdı ısırdı (10) hattā herīfi uyandurdı herīf kalkınca pire şıçradı herīf kalkdı (11) görüp bir kehle turur tutdı öldirdi dimne eyitdi ben bu meşeli (12) anıñçün zıkr etdim ki kendü zarara kâdir olmayan bir zarara sebep olmak (13) kâbildür eger şetrebeden korkmazsañ kendü ‘askerinden kork ki şetrebe anları (14) kendüyi döndermişdür ve seni anlara geçmişdür arslana dimneniñ (15) sözleri te’şir etdi dimneye eyitdi ya nēce etmek gerekdür dimne (16) eyitdi dişiñ ıztırābı vere kay etmek gerekdür şol düşmenden ki (17) hāvf vardır hemān anı gēdermek gerekdür arslan eyitdi şetrebeyi (18) çağırdup gönlümde olanı söyleyeyin sonra her nereye isterse gēder (19) emr edeyin dimne bu sözden hāz etmedi bildi ki eger arslan şığıra

[37b]

(1) söyleyüp ve şığırın cevābıñ eşide dimneniñ kızbine ve yalanına vākıf (2) olur rüsvāy olur arslana eyitdi çağırup suçını kendüye (3) söylemek ma’kūl nesne degildür zīrā mādēm ki ortalık dahı açılmışdur (4) ve seniñ aña ne edeceğin ma’lūm olmamışdur her ne etsen kādirsın (5) ammā ortalık ma’lūm olduğdan sonra korkarın ki kâdir olduğı kadar (6) dem’a çalışsa kâdir olursa seniñle muķātele ēde eger etmeyüp ayrılursa (7) saña gālīb olup ayrılmış olur murādını edemeyesin ‘ākıl pādişāhlar bir (8) kimesneniñ suçı gizlū olsa ‘uķūbetin de āşikāre ēderler arslan (9) eyitdi bir pādişāh ki bir kimesneye suçını muķarrer bilmedin mücerred zānn ile (10) ‘uķūbet ēde ol ‘uķūbeti ol kendü nefsine etmiş olur dimne eyitdi (11) hele gāfil olma eger saña gelürse hāzır baş ol mülāyimse aldanma (12) şekline baķduğın zamānda bilürsin ki elbette bir fikri vardır zīrā (13) ‘alāmeti oldur ki rengi ve levni müteğayyir olmuş ve a’zāsı ditrer ve görürsin ki (14) sağına ve solına baķar ve bu yerlerin hāzırlar arslan eyitdi ne ola (15) ben ‘ākıl deprenmeyeyin ve eger ol dediklerin anda görürsem hemān muķarrer (16) hükm ēderin ki dedigin gibidür şek ve şüphe yok dimne çün bildi ki (17) arslan tamām şetrebeden döndi ve kendüniñ murādı üzerine olacagın (18) anladı diledi ki şığıra vara aña da ba’zı söz söyleye ki fesād kanında (19) līkin kendü kendüye gētmegi münāsib görmedi belki arslan söz ile varmaki²⁹

²⁹ ‘varmaki’ sözcüğü okunuş itibarıyla önlük-artlık uyumuna uymamaktadır.

[38a]

(1) kaşd êtdi ki bir kimse göre arslana söyleye kendüye tōhmet yeri (2) ola arslana eyitdi şığıra ben varayın emriñüz olursa haber alayın (3) ve söyledeyin şāyed bir nesneye vākıf olam gelem size i'lām edem arslan (4) dañı hōş var dēdi dimne gētdi hattā şığıra vardı mahşūr olmak (5) şeklinde vaqtā ki şığır bunu gördi şafā geldiñ seni çokdan görmedik (6) nedür hālîñ eyü misîñ hōş mısıñ dēdi dimne eyitdi nēce eyü olsun (7) ol kimseniñ hālî ki kendü nefesine mālîk olmaya ihtiyārî gayrlar (8) elinde ola ve dāyim andan havf üzerine ola bir ān ve bir sâ'at geçmez ki (9) öldirmek havfından berî ola şığır eyitdi ezel-i āzalde muḳadder olan zuhūr (10) êtdi kimdür ki dünyāya tamām vāşıl ola maḡrūr olmaya ve kimdür ki nefis (11) hevāsına tābi' ola ve helāk olmaya ve kimdür ki nisā t̄ayifesine (12) 'āşîḳ ola ve ol aña fitne olmamış ola ve kimdür ki bed-aşl olan kimesnelere (13) mürāca'at êde ve ihānet görmeye ve kimdür ki yaramazlara ḳarışa ve peşīmān (14) olmaya kimdür ki pādîşāhlara muşāhib ola ta'ab ve zahmet çekmeye (15) şığır eyitdi ne nedür aşlı bu anlatır ki arslandan bir yaramazlık anlamış (16) olasın dimne eyitdi belî anladum ammā kendüme mūte'allîḳ degil lîkin sen bilürsîñ (17) dimne eyitdi benim üstümde ne ḳadar ḥaḳḳ ḥuḳûḳıñ vardır seniñle benim ortamda (18) ne ḳadar muḥabbet ve meveddet vardır çāḳ arslan beni saña gönderelden (19) berî seni görüp gözetmekdeyin saña bir zarar olıcaḳ yērden seni

[38b]

(1) şaḳınurın şığır eyitdi ol nedür dimne eyitdi benim bir dostum baña geldi (2) haber vērdi ki arslan ba'zı muşāhiblerine dēmiş ki şığırın semizliği baña (3) 'aceb gelür ve hîçbir maşlahatıma da yaramaz şunu yēmek isterin ve dostlarıma (4) etinden ulaşıdırmak isterin vaqtā ki ben bu sözi eşitdim arslan (5) bî-vefā idüğine ve 'uhde ve peymānı dürüst degil idüğine ḥükm eyledim (6) ve dañı saña geldim dostluḳ muḳteżāsınca haber vērdim tedārikiñ eyle (7) şaḳın dēdi vaqtā ki³⁰ şığır dimneniñ kelāmın eşitdi gerçēk şandı (8) kendüye dostluḳ muḳteżāsınca naşîḥat êder şandı dimne eyitdi (9) arslan bu sözi söylemege sebeb nedür ben aña mūte'allîḳ veyā 'askerine mūte'allîḳ (10) bir suç êtmedim meger ba'zı yaramaz kimesneler muşāhibi olmışdur anlar beni (11) aña geçmişlerdür yalandan ba'zı nesneler isnād êtmışlerdür zīrā yaramaz ādemler (12) eyü ādemleri başından çıkarurlar hattā tecrübesi ḥatā êder şol ördek (13) gibi ki şuda yıldızın 'aksini gördükde balıḳ şanur tutmak ister bunu (14) nēce kere êtdikden şonra bilür ki aşlı yoḡ imiş ferāḡat êder êrtesi (15) ittifāḳ orada bir

³⁰ 'vaqtā ki' sözcüğü'nün metinde yazımında k (ق) ve t (ت) harfleri noktasız yazılmıştır.

gerçekden balık görür muḳayyed olmaz zīrā anı da dün gördiği (16) gibi şanur eger arslana benden ba‘zı yaramaz nesne nakl étdiler ise inansa (17) ‘aceb degildür zīrā benden ğayrı nècesin tecrübe étmışdür dedikleri gibi (18) çıkmışdur beni de öyle şanur ve eger kimse nesne söylemedi ise sebebsiz (19) baña yaramazlık ḳaşd étdiyse ‘acebdür bu da ma‘lumdur ki demişlerdür

[39a]

(1) ‘acebdür ol kimse ki sen anıñ rızāsın isteyesin o rāzī olmaya (2) ve bundan ‘aceb odur ki sen anıñ rızāsın isteyesin ol seniñ (3) yaramazlığın isteye eger anıñ da bize ‘udvānı bir sebebden ise yène rāzī (4) olmak ihtimāldurur bir evvel ‘adāvet yoğıdı ol sebep ile gelmiş oldu (5) yène de ğetmek cāyızdır ammā ‘adāvet bile sebep olursa rāzī olmak (6) ihtimāli yokdur zīrā evvelden ‘adāvetdür tırıyor yène de tırur anıñ (7) def‘ine çāre olmaz şol ḳadar fikr éderin arslan ile benim ortamda (8) bir sebep ‘adāvet olacak nesneyi bilmezsin meger ğāyet cüz‘ī ola ki (9) her dost mābeyninde o ḳadar olur līkin ‘aql ve kerem şāhibi olanlar (10) ol ḳadar nesneye bakmazlar ‘afv éderler eger arslan baña bir sebep için éderse (11) hīçbir sebep bilmem illā ğāh u ğāh ba‘zı yerde naşīhat éderdim ve kendü (12) olsun dedüğü yerde olmasun dēr idim ‘arzına ve mertebesine (13) meger bundan bir eksiklik anlaya baña bir ḳaşd éde ben hōd bu muḫālefetleri (14) étmездim illā kendüniñ menfa‘atinden ötri éderdim ve daḫı āşīkāre (15) eylemezdim ki ‘askerī veyā ğayrı muşāhibleri göre veyā bile idi belki (16) tenhāda söylerdim ve ta‘zīm ve tevḳīr ile söyler idim ve daḫı bu da muḳarrer (17) ve ma‘lumdur ki bir kimesne müşāvere zamānında naşīhat éden kimesneden (18) hürmet ve ruḫşat istese müşāvereniñ menfa‘atinden maḫrūm olur (19) ve bir ḫasta ṭabībden ‘ilāc zamānında hürmet ve ruḫşat istese

[39b]

(1) marazı ziyāde olur ve bir müşkili olan kimesne bir ‘ālimden müşkilin (2) şorduğı zamānda ol ‘ālimden hürmet ve ruḫşat istese dīn (3) emrinde ğünāhkār olur ve eger bunlardan hīçbirisi degil ise ihtimāldür ki (4) pādişāhlık ğurūrından ola zīrā pādişāhlık bir nesnedür key ğāh olur ki (5) ‘iḳāba müstahāḳ olanlar iḫsān mazḫar düşerler ve ğāh iḫsāna müstahāḳ (6) olanlar ‘iḳāba mazḫar olur sebep lāzım olmaz demişlerdür ki deryāya (7) girmek muḫātaralı maşlahatdur ammā andan artuḳ muḫātara pādişāhlara (8) ḳarīb olmaḳdur dimne eyitdi pādişāh bunu saña nece eydür ki seniñ (9) bu ḳadar hünelerin ve fazlın vardır şetrebe eyitdi ihtimāldür ki benim (10) hünirim helākime sebep ola ki bir ağacın yemişi ğāyet çok olsa ol (11) ağacın dallarını eger helāk éder ve ṭavusunḳı kuyruğı helākine sebep (12) olur ve bir at eyü

olsa muttaşıl binüp sekredmek ile helāk olur (13) ve dahı bir ādemde çok hūner olsa ḥasūdları çoğalmış bir cüz'ī (14) bahāne ile ittifāk ēdüp helāk ēderler ve eger bunlardan hıçbirisi olmazsa (15) taḳdīr-i rabbānī böyle iḳtizā ētdi ola ki aḡa hıç kimse ḳarşu ṭurup (16) def' ētmege ḳādir degildür arslanların ḳuvvetine baḳmaz tābūta şoḳar ve bir (17) za'īf ādem bir yavuz fīl zebūn ēder ve her ehlini maḥrūm ēder ve cāhillere (18) ni'meti bī-nihāye vērür gāh olur bir faḳīri ḡanī ēder ve gāh olur bir ḡanīyi (19) faḳīr ēder ḥikmet ehline iḳtizā ētdüğine göre dimne eyitdi

[40a]

(1) arslanın saḡa bu fikri hıç bu dēdiklerinin birisinden ötri dēdikleri (2) niḡ birisinden ötri degildür belki hemān bī-vefālīkdandır ki evvel (3) luṭf yüzün gösterir şoḡra ḳahr ēder evvel balın yēdirir şoḡra zehrin vērür (4) zīrā bu ḡaddār ve cebbārdur şetrebe eyitdi ben anıḡ luṭfin gördüm şimdi (5) ḳahrın görem gibi eger ecel muḳadder olmasa ben arslan yanında neylerdim (6) ol et yēr ben ot otların hıç mābeynimizde münāsebet yok hep bu baḡa (7) ḥırş belāsı ve ṭul-i emel belāsıdur ki ben bir ḥōşca kendü 'ālemimde iken (8) beni böyle belāya giriftār eylediler şol arı gibi ki nīlūfer çiçeginden ḡāyet (9) ḥaz ēder gördükden şoḡra bir dahı ayrılmaz tā ki ol nīlūferiḡ yaprakları (10) düşer levz³¹ ḳapanur arı içinden ḳalur helāk olur ve şol kimesne ki (11) dūnyādan kendüye yētecek ḳadar nesneye rāzī olmayup dahı ziyādelar (12) isteyüp çoğalmış üzerine ola anıḡ ḥālī şol siḡek ḥālī gibidür ki (13) güzel ḳoḳulı otlarla ḳanā'at ētmeye vara fīliḡ ḳulaḡından aḳan şuya (14) tālib ola fīl de ḳulaḡıyla ura helāk eyleye dimne eyitdi bu sözleri (15) ḳurtarmaḡa bir çāre işte şetrebe ne eylemek gerek çāre var mıdur eger (16) arslan benim ḳatlim murād ēdinürse bā-ḥuşūş baḡa fikrini dēmemiş ola (17) eger arslanıḡ baḡa yaramaz ḳaşd olmayup ādemlerinin eger benim helākime ḳaşdı (18) olur ise de yēne yēter zīrā eydürler ki zālīm bir şuḳsuz kimesneniḡ (19) helākine ḳaşd ēdecek helāk ēderler ne ḳadar ol zālīmler za'īfler

[40b]

(1) olup ol kimesne ḳavī de olursa nēte ki ḳarḡa ve ḳurd ve çāḳal (2) deveyi ḥīle ile helāk ētdükleri gibi dimne eyitdi ol nēedür şetrebe (3) eyitdi bir arslan vardı birbiriyle yakın yērde bir ormanda meḳān ṭutmuş (4) idi üç yoldaşı ve muşāḥibi var idi biri ḳurd ve biri ḳarḡa (5) ve biri çāḳal idi ittifāk bir ḳārbān ol yoldan gēderken ol deve yorılır (6) ol deve gezerken ol

³¹ 'levz' sözcüḡündeki z 'j' harfi metinde noktasız yazılmıştır.

ormana girür arslanın yanına varur arslan deveye (7) hālinden su'āl eder deve başına geleni söyler arslan eydür ne istersin (8) nedür murādın deve eydür pādişāh her ne buyurursa anı ederin arslan (9) eydür eger isterseñ bizim yanımızdan ayrılma huzūr ile geçin güzel otlı yerlere ve (10) dünyāda birkaç gün 'ömriñi hōşluğıla geçür deve arslanın sözün (11) kabūl eder arslanın yanında kalur bir gün arslan kendüye şikāra geder (12) bir fīle rāst gelür muhkem şavaş ederler arslan döner yerine gelür yüzünden (13) gözünden kan akar fīlin zahmından mecrūh olur birkaç gün taşra şikāra (14) çıkmağa mecāl olmaz kurd ve çaçal ve karga ol günlerde aç kalurlar zīrā (15) arslandan kalanı bunlar yerler idi bunlara gāyet açlık kār eyledi arslan da (16) bunlardan bu hālī bildi ve eyitdi aç kaldıñuz yeyecek istersinüz bunlar da eyitdiler (17) biz nêçe olursak olalım ammā pādişāh da bu cihetden ba'zı za'if müşāhede (18) étdük ne olaydı bir nesne tedārikine kādır olayduk pādişāhın bu ıztırabı (19) def' édeydük arslan eyitdi beni sevip muhabbet étdiñüzde şek ve şüphe yokdur

[41a]

(1) velīkin varuñ her biriniz bir köşeye gédün şāyed bir şikār ala getüresiz benden (2) tarafa sevk édün ben dahı çıkayın hem sizin ve hem benim maşlahatım (3) tamām édeyin kurd ve çaçal ve karga arslanın yanından gédüp bir köşeye (4) vardılar eyitdiler bu deve ile bizim ne münāsebetimiz var ne onıñ tabī'atı bizim tabī'atımıza (5) uyar ve ne onıñ re'yi bizim re'yimize uyar hemān ittifāk édelüm pādişāha (6) yënmesi ma'kūl idüñ añladalum hem anıñ maşlahatı bitsün hem bizim çaçal (7) eyitdi bu pādişāha egilüp söylenmege mecāl yokdur zīrā pādişāh oña (8) 'ahd ve amān étmişdür 'ahdinden dönmez karga eyitdi siz tūruñ tā ben arslana (9) varup yène gelince hemān karga arslana gétđi kargayı gördüğü (10) gibi hīçbir nesne bulduñuz mı dēdi karga eyitdi bir nesne'i ol kimse (11) görür ki araya ve evvel kimse görür ki gözi ola bizim ise açlıkdan (12) ne aramağa tākātımız var ve ne görmege gözümüz var līkin cümlemiz bir nesne üzerine (13) ittifāk étdik eger sen de uyarsañ devlet bizim ve illā hālımız hārāb dēdi (14) arslan eyitdi ol nedür karga eyitdi şu deve ki ot otlar işi (15) güci yok şöyle gezer arslan bunu eşidicek gāzaba geldi eyitdi (16) yok size ne 'aceb hātā étdiñüz ve ne yaramaz re'yinüz varmış hīç merhametiñüz yoğ (17) imiş nêçe sen bu sözi baña söylemege ikdām étdiñ bilmez misiñ ki ben deve ile (18) nêçe 'ahd ve amān étmişemdür aña bī-vefālīk édüp 'özre mecāl yokdur karga (19) eyitdi ben pādişāhın dēdüğünü bilürin līkin bir nefsi bir ev halkından ötri

[41b]

(1) fedā ederler ve bir ev halkını bir kabīleden ötri fedā ederler ve bir kabīleyi bir şehir (2) halkından ötri fedā ederler ve bir şehir halkını pādişāhın uğurına (3) fedā ederler kaçan bir belā gelse ben buña bir çāre bulurın ne pādişāh emr etsün (4) ve ne bī-vefālīk etmiş olsun biz de murādımıza vāşıl olmuş olalum arslan (5) bu sözi eşidicek sākin oldı kargā gördi ki arslan tınmadı (6) ikrārdur ve icāzetdür dēyü hemān gētdi yoldaşlarına geldi eyitdi arslana (7) söyledim ikrārını aldım ammā şu tarīkle olıcak ya nēce etmek gerekdür arslan (8) hem ‘ahdin bozmaya ve hem bize tābi’ olup deveyi helāk ēde kurd ile (9) çaķal eyitdiler emr seniñ her nēce dērsiñ öyle olsun pes kargā eyitdi (10) şöyle fikr ederin ki biz ölevüz deve öle bir yere gelevüz arslanın hālinden (11) ve aç kalduğundan söyleşevüz ve daħı dēyevüz ki arslan bize dāyimā (12) ihsān üzerine idi eger şimdi biz kendü hālīne aħmak ve maħzūn olmaķ (13) ve kırmaķ anlamazsa bize hātırcıģı münkesir olur ve bizim küfrān nağmeligimize haml (14) eder gelün emdi arslana varalum kendüniñ bize olan ihsānını ve sāye’-i (15) sa’ādetinde hōş geçdigimizi zıkr edelüm ve daħı dēyelüm ki eger bir fāyideye (16) kādīr olmasaķ dirīğ etmezdik eger kādīr olmazsaķ kendü başımız yolına fedā olsun (17) andan sonra her birimiz dēsün ki pādişāh beni yēsün tek ačlıķdan ölmesün (18) kaçan ki her birimiz böyle dēye üçümüz yēne bir cevāb söylesün ki anı yēmege māni’ ola (19) ol söyleyende kurtıla biz de kūtılavuz ola ki yēnmek deveye muķarrer ola

[42a]

(1) ve arslan da ‘ahdin bozmamış ola pes ittifāķla deve de bunlara muvāfaķat (2) etdi ittifāķla cümlesi arslana vardılar kargā evvel başladı eyitdi (3) eyi başladı eyitdi ēy pādişāh birkaç gündür ki yēyecek cihetinden (4) ıztırāb çekersin lāyık budur ki bizim hātırımız hōş ola bizim kendü nefsimizi (5) saña fedā etmek ile zīrā biz seniñ sāye’-i sa’ādetiñde hōş geçürdik ve bizden (6) sonra gelen kardaşlarımız ve evlādımız daħı seniñ devletiñde geçineler dērüz senden (7) sonra hīçbirimize dirlik kalmaz ve dirlik olsa da hayır olmaz ben isterin ki (8) beni yēyesin hemān kurd ile çaķal eyitdi sen söyleme seniñ ne kudretiñ (9) ola ki pādişāh yēyüp karnın toyıra çaķal eyitdi ben toyıırın beni yēsün (10) kurd ile kargā eyitdi sen murdār koķarsin ve etiñ de yaramazdur koķaruz ki (11) seni yērse seniñ etiñ pādişāhı helāk ēde kurd eyitdi līkin ben böyle (12) degülin beni yēsün kargā ile çaķal eyitdi bir kimesne kendüniñ helākin (13) isterse kurd eti yēsün zīrā kurd eti hunnāk marāzın getürür deve şöyle (14) şandı ki bunlar dēdügi gibidürse kurtıla arslana eyitdi ēy (15) pādişāh benim etim tatlu güzeldür ve hażmı güzeldür ve hem pādişāhı tamām toyıırur (16) kurd ve çaķal ve kargā eyitdiler belī

g r eksin  biz sende bu h ali bilmezdik (17) ey  s yledi  bildir-di  hem n deveni   zerine atladılar yaralayup y diler (18)  etrebe eyd r ben bu me eli arslana ve mu  ahiblerine g re get rdim z r  bil rin ki (19) ka an bunlar ittifa la benim hel kime ka d  deler beni hel k  derler eger i

[42b]

(1) arslan  re'yi  yle degil ise de z r  p di    i   abi'ati ne kadar  ayır (2) ve  ef at  zerine ise m fsidler  atı  ok ifs d  tmek ile  abi'atini (3) d nder p  err'-i zulme m yil  tmek k bild r  u gibi ki her ne kadar m l yim ise de (4) a a a a ta a te'  r  der dimne eyitdi y  fikri  ned r  etrebe eyitdi fikrim (5) u ra ma dur z r  bir ki i ne e bi  yıl nam z k lsa ve ne e sada alar v rse (6) bir s 'at m c hede  der  dem kadar  ev b eline girmeye h    zerine olursa (7) bir kimesne kend  nefsi i  n  alı sa ve nefsinden zulmi def' eylese (8) an   ev b  g yet  ok olur ve da ı ey   adı s ylen r d  mense gerek zafer bulsun (9) gerek bulmasun dimne eyitdi l y k ve da ı degild r ki bir ki i evvel emrden (10) kend  nefsinin ortaya ata da ı ba'z  tedb r k bil iken z r  olursa kend yi (11) z yi'  tm   olur  yleye m n sib budur ki ki i u ra ı c mle tedb rden (12)  onraya koya  etrebe eyitdi ya ne e  edel m dimne eyitdi d  menden (13) ol u ra a m b  eret  tmek ma'  l degild r hem ki i bir za' f d  meni (14) h   r ve h  r g rmemek gerekd r bu kanda k ld  ki k v  ola ve mu'ayyenleri ola (15) arslan gibi z r  d  meni h  r g ren kimesneni  ba ına vek l-i ba ra t y (16) k  ından gelen gel r  etrebe eyitdi ol n ced r dimne eyitdi bir t y k  ı (17) bir deniz ken rında me  n t tm   idi di isi ile bile va t  ki yumurdlayacak zam n (18) oldu di isi erkeğine eyitdi benim yumurdlayacak zam nım geldi ba a bir k yt  ve  apa (19) y r ted rik  t anda yumurdlayay n d di erkegi eyitdi ey  y ri  var  u yakın

[43a]

(1) ot yakın bu bizim h limize muv f kdur di isi eyitdi g r ek  yled r biz (2) o d d  i e aldanm   burada k alm  uz d r l kin deniz ta up bizim yuvam   (3) ve yavr m   g t r p g derse ne e olur erkegi eyitdi anlamazam ki deniz bizim (4)  zerimize bu i d m   de z r  benden kork r di isi eyitdi bu s zi (5) ne 'aceb s yledi  g r ek im   ki i kend  nefsinin bilmez d dikleri z r  sen neye (6) k adirs i  ki vek l-i ba r ile s yle ebiles i  hem n ba a bir y r ted rik eyle (7) bu s zleri k o g der erkegi bun  s zin di lemedi di isi g rdi ki s zin (8) di lemedi eyitdi dost n  na   hatin di lemeyen kimesneni  ba ına ol (9) k pluba an  ba ına gelen gel r ki ol da dostlar n  na   hatin di lememi  (10) idi erkegi eyitdi ol n ced r di isi eyitdi bir b  ar var idi anda  eki (11) d  ne  rdek ve bir k pluba a me  n t tm   lar idi biri

birine  onşısı (12) olmağ ile m  beynlerinde dostluk ve mu abbet olmuş idi ittifa  bir g n ol (13) bınarın  uyı eksil r  almaz ol  ki  rdek g r rl r ki şu  almadı burayı (14) terk  d p  ayrı y re g tmek gerek d diler  aplubağaya All hla ışmarladu  (15) d diler  aplubağaya eyitdi şunun eksilmesi aşıl benim gibi ş li ‘size yaramazdur ki (16) h   şusuza bir g n dirilmege   dir deg lem amma siz her nerede olmanız ge inmek (17)   bild r bir h let  d n beni sizinle bile alu  g d n  rdekler eyitdiler biz seni (18) alup g tmege   re yokdur ill  bir ş rtla  aplubağaya ol ş rt ned r d di (19)  rdekler eyitdiler şu ş rtla ki  a an biz seni hev  y zine  ıkaravuz halk

[43b]

(1) seni g rd ği vaktin  ağrışsalar gerekd r şa ın anlara cev b v rmek (2) isteme  aplubağaya da ı  ab l  d p eyitdi siz ba a i s n  edesiz ben h   (3) sizin s z n zden taşra iş  der miyin l kin beni ne ş r   ile g t r rs n z (4) d di  rdekler eyitdiler bir ağacın ortasına ağzınla yapış ol ağacın bir tarafın (5) birimiz ağzına alsun ve bir tarafın birimiz ağzına alsun ve bir tarafın birimiz ağzına (6) alsun hev  y zinde alalum g del m  aplubağaya da ı bu a r    oldu bu (7) minv l  zerine g t rdiler vakt  ki halk bunu g rdiler  ağrışdılar h y (8) bir  aplubağaya  ki  rdeğın ortasında bu  aplubağaya bunları  şitdi g r (9) ol ki d y p ağız a duğı bir oldu y re d ş p p re p re olduğı (10) bir oldu erkegi eyitdi s z n  d nledim l kin denizden  or ma d şisi (11) da ı orada yumurdladı vek l-i ba r   nki t y n s z n   şitdi denizi (12) b yitdi hatt  geldi t y n yavrıları yuvasın aldı get rdi d şisi (13) bunu g ricek erkeğine eyitdi ben bunu b yle olacağın bil rdim ve bu (14)  adar zarar olacağın bil rdim ve bu  adar zarar olacağın anlardım z r  sen (15) kend  h l n bilmezsin işte g r bize ne  adar zarar oldu erkegi eyitdi ben evvel (16) d d ğim s zi   ir de s ylerem eger vek l-i ba r bilmezlik ile bize i d m  derse (17) ben de a a ne eylerem g resin hem n yoldaşlarına g tdi denizden ş  yet (18) eyledi ve kend ye size olan zarar  s yledi siz benim yoldaşlarım size ba a (19) bu huş şda mu  venet eyley p bir tedb r eylen i tim ld r ki ba a olan size de

[44a]

(1) ola d di yoldaşları da ı   dir olduğumuz  adar sen n huş şunda (2) sa’y  edel m vel kin i tim ld r ki biz denizle mu  beleye   dir olmayavuz t y (3) eyitdi siz hele cem’ olu  varalum s yir  uşlara da h limizden ş  yet (4) eyleyel m ve d yel m ki siz de bizim gibi  uşlarsınız bize yardım eylen bug n bize ise (5) yarın sized r vardılar hep  uşları cem’  tdiler ve ş  yet  tdiler (6) anlar da ı eyitdiler ki   dir olduğumuz  adar şa a mu  venet  edel m vel kin (7) i tim ld r ki denizle mu  beleye   dir olmayavuz t y eyitdi  y  uşlar (8) gel n hep cebel-i   fa varalum  ağrışalum p diş hımız ‘an aya ola ki (9) bize g rine gelev z

uz denizle uğraşavuz kuşlar daḥı böyle eyitdiler ‘anḳā da **(10)** bunlara çıkdı görindi ve dēdi ki niḳūn cem‘ olduḡuz ve beni niḳūn **(11)** çağırduḡuz kuşlar şikāyet eyleyüp eyitdiler sen bizim efendimiz ve pādīşāhımızsın **(12)** biz seni vekīl-i baḥrden ḳavī anlaruz gel bize uçmaz eli vēr ‘anḳā daḥı ḥōş dēyüp **(13)** ‘asker ile ve ḥadem ve ḥışmıla vekīl-i baḥre gētdi tā ki uğraşa vaḳtā ki **(14)** vekīl-i baḥr kendüniḡ ‘anḳā ile söyleşemeyeceḡin bildi ṭoyın yavrıların **(15)** vērdi bu meşelden murād odur ki düşmen ne ḳadar ḥaḳīr ve za‘īf ise de **(16)** ḥōr görmek olmaz dimne eyitdi ḡayrı çāreḡ de yoḳdur arslan ile **(17)** uğraşmak gereksin şetrebe eyitdi ben arslan ile uğraşmam ve daḥı ‘adāvet de **(18)** ētmem ve vaż‘ımı taḡyīr de ētmem çāḳ kendü cānından baḡa yaramazlık zāhir olmayınca **(19)** dimne şetrebeniḡ bu sözinden ḥaḡ ētmedi zīrā şetrebe arslana taḡyīr

[44b]

(1) vaż‘ ētmeyecek ve dimneniḡ dēdüḡi ‘alāmet şetrebeden zuhūr ētmeyecek **(2)** arslan dimne sū‘ izan ētmek ihtimālī olur şetrebe eyitdi sen arslana **(3)** baḳduḡın gibi bilürsın arslanıḡ saḡa yaramaz ḳaşdı var idüḡin şetrebe **(4)** eyitdi ben anı nēce bilürin dimne eyitdi eger arslanı görürsenḡ ki **(5)** saḡa baḳduḡı zamān da senden ṭarafa çōmele göḡsini ḳaldura senden **(6)** ṭarafa pek pek baḳa ḳulaḳların şıḳa ve aḡzın aça ve ḳuyruḡın yēre **(7)** ura bil ki seni helāk ētmek ister şetrebe eyitdi eger bu ‘alāmetler görürsem **(8)** ḥīç şūphe ḳalmaz ki beni helāk ētmek ister vaḳtā ki dimne şıḡırı taḥrīk **(9)** den fāriḡ oldı kelīleye geldi eyitdi maşlaḥatı neylediḡ bitürdiḡ mi dimne **(10)** eyitdi yaḳlaşdı yaḳında sen de ben de murādımıza vāşıl oluruz bunda ḥīç **(11)** şūphe eyleme ve daḥı böyle anlama ki ēki dost ortasında dostluḳ ṭura **(12)** ortada ḥīlekār kimse olıcaḳ pes kelīle ve dimne gētdiler tā ki arslana varalar **(13)** rāst geldiler ol da arslana gēdiyordu³² vaḳtā ki arslan şetrebeyi **(14)** gördi şetrebe ḳarşu çōmeldi ve ḳulaḳlarını şıḳdı ve aḡzını açdı **(15)** ve ḳuyruḡıyla yēre urdı şetrebe muḳarrer bildi ki arslan üzerine atılır kendü **(16)** kendüye eyitdi pādīşāhlara i‘timād eyleyen ḥuşūşā ehl-i fesād ve ehl-i **(17)** kizb olanlar kemāl-i mertebe gēçmiş olalar hemān şu kimseye beḡzer ki bir yılan **(18)** ile bir yērde yata ne zamānda şoḳacaḡın bilmeye yāḥūd arslan ile **(19)** bir yērde yatan ādem gibi yāḥūd timsāḥ ile şuda yüzen ādem gibidür ki

³² gēdiyordu sözcüḡündeki r (ﺭ) harfi d (ﺩ) harfi yerine hatalı yazılmıştır.

[45a]

(1) ne zamānda gelüp helāk edecekini bilmez pes şetrebe bunları fikr eyleyüp (2) boynızların hāzırlamağa başladı lāzım gelürse arslan ile ceng êde (3) vaqtā ki arslan gördi şetrebe de dimneniñ dēdügi ‘alāmetler zāhir oldu (4) muḳarrer bildi ki kendü ile cenge uğraşmağa gelmişdür hemān şetrebeniñ (5) üstine atladı şetrebe daḥı muḳābele eyledi bir mertebe ceng êtdiler ki ḥattā (6) êkisinden de vāfir ḳanlar revān oldu vaqtā ki kelīle gördi ki arslan ḡālib (7) oldu maşlahat bitdi dimneye eyitdi nēce yaramaz oldu kelīle eyitdi ve êtdügiñ (8) işiñ ‘āḳıbeti nēce yaramaz oldu dimne eyitdi nēce yaramaz oldu kelīle eyitdi (9) arslan rüsvāy oldu ve şetrebe helāk oldu ve ‘asker iḥtilāf üzerine (10) oldu ve seniñ ḳabāḥatiñ zuhūr oldu sen ḥōd ehl-i şalāḥ geçürdiñ bilmez misin ki (11) dünyāda kemāl-i ḥamāḳat oldur ki yoldaşına ceng teklīf êdesin ol (12) mertebeye iḥtiyāc yoḡ iken belki ceng lāzım gelüp ceng êderken fırsat (13) düşerse ceng êtmek gerekdür tā ki bir muḥātara olup mücib-i nekbet (14) olmaya ve hem ceng êtmez sizin belki murādına vāşıl ola bir vezīr³³ ki pādīşāhına (15) ceng êtmek emr êde ḡayrı tarīḳle murāda vuşul mümkün iken ol vezīr (16) ol pādīşāhıñ ḡāyet ‘adūsı ve düşmenidür bir kimesne mekr ve ḥīle êtse (17) ve işiñ nēce olacaḡın bilmeye anıñ ‘ameli seniñ ‘ameliñ gibi olur ben seni (18) böyle müfsid olup kendü re’yiñi ve fikriñi begenüp kimseniñ re’yin begenmedigiñ (19) bilürdim ben seni görüp ve kelāmıñı eşidelden berī senden bir zarar tevaḳḳu‘

[45b]

(1) êderdim hem baña ve hem kendüñe zīrā ‘āḳıl olan kimesne işiñ ‘āḳıbetin olmazdan (2) evvel bilür ‘āḳıbeti eyü olup istēdügi gibi olmaḳ aḡlarsa ol işe başlar (3) eger öyle olmazsa başlamaz ol işi terk êder ben seniñ ḳabāḥatleriñi ḳāḳ (4) oldan izhār eyleyüp saña dēsem olurdu līkin sözüme bir şāhid (5) bulmazidi ve baña mu‘āvenet êder kimse yoḡ imiş ve hem bunu muḳarrer bilmiş idim ki (6) benim sözüm saña fāyide êtmez ve ol yaramaz fikrleriñden seni döndermez idi (7) ammā şimdi ki seniñ ‘aḳlıñıñ ve fikriñiñ za‘fını bildim ve êtdiḡiñ işiñ (8) şonı yaramaz idüḡin bildim ve seniñ ‘ayıblarıñı ḳabāḥatleriñi saña bir bir söyleyen (9) cümleden biri budur ki söziñ güzel ammā fi‘liñ yaramaz dēmişlerdür ki pādīşāhlara (10) bundan büyük sebep helāk olmaz ki muşāḥibleriñiñ sözi eyü olup fi‘lleri (11) yaramaz ola arslanı maḡrūr êtmedi illā seniñ datlu diliñ sözde (12) ḡayır yoḡdur illā fi‘l ile zāhirde ḡayır yoḡdur illā bāṭın ile mālda ḡayır (13) yoḡdur illā süḥā[n]ıla ve ḡerçekde ḡayır yoḡdur illā vefā

³³ vezīr sözcüḡünde ‘v’ ve ‘z’ harfleri yer açısından hatalı yazılmıştır.

ile ‘ilm-i fıkhdā hayır yokdur (14) illā şalāh ile şadākada hayır yokdur illā eyü hālīş niyyet ile hayātda hayır (15) yokdur illā şihhat ile ve sürür ile ve emīnlik ile ve bir kimesneye bir ‘azīm belā (16) nāzil olsa anı tedārik edüp ‘ilācın étmez illā ‘ākīl olup fi‘li eyü olan (17) kimesne éder şol hasta gibi ki aña nēçe dürlü marazlar hücüm étse aña ‘ilāc (18) étmez illā tabīb-i hāzık éder ve dahı edeb ‘ākīlden sarhōşlığını gēderür ammā ahmaķın (19) sarhōşlığın ziyāde éder nēte ki gün gözi olanların nūrın ziyāde éder

[46a]

(1) ammā yēr senin gör līkin ziyāde éder şol ‘ākīl kimesne ki ne kadar devlete (2) vāşıl olsa mağrūr olmaya şol tağ gibidür ki ne kadar pek yēl esse (3) hareket étmez ammā şol ahmaķ ki azacuk devlet anı mağrūr éde şol yaş ot (4) gibidür ki azacuk yēlden müteharrik olur ve senin bu işlerin baña bir nesne andırdı ki (5) eşitmiş idim ki kaçan bir pādīşāh şālīh olsa ammā vezīrleri yaramaz olsalar (6) ol pādīşāhın hayrı halkdan kesilür kimse kadir olmaz ki andan bir menfa‘at (7) göre anın meşeli pāk-i şāfī şu gibidür ki içinde timsāh ola kimse andan (8) şu almağa kadir olmaz pādīşāhların yaraşığı ve ra‘iyyet³⁴ muķarrebleri çoğ (9) olup ve hem mābeynlerinde muşāfāt ve şulh olup birbirine ‘adū olmamaķdur (10) murād edindiñ ki arslana senden ğayrı bir kimesne yakın olmaya bir kişinin (11) ğāyet hamāķatındur ki yoldaş isteye anlardan vefā istemeye ve ‘avrat tāyifesin (12) seve ğalīzlık³⁵ eyleye ve kendü nefsinin nef‘ini isteye halkın zararın isteye (13) velīkin benim naşīhatlerimin şaňa fāyidesi yokdur benim şaňa bu sözlerim ol (14) kimesnenin bir kuşa toğrımağa kābil olmayanı toğrıltmağa sa‘y étme dedügi (15) gibidür dimne eyitdi ol nēcedür kelīle eyitdi bir alā maymūnlar bir tağda (16) mekān tutmuşlar idi ittifāk bir gece ğāyet şovuk olur bir āteş gibi yaldırır (17) bir nesne görürler bunu āteş şanurlar her taraftan buña otun cem‘ éderler üzerine (18) yıgarlar ve her taraftan üflemeğe başlarlar ittifāk oraya yakın bir ağaç varmış üstinde (19) bir kuş varmış bu maymūnlara çağırır ımış ki ol üflediginüz ot degildür zahmet

[46b]

(1) çekmeñ bunlar ise hīç vazgelmezler ve bunun sözün dinlemezler imiş kuş görmüş ki (2) sözün dinlemezler ağaçdan aşığa inüp maymūnlara naşīhat étmeğe gēderken (3) bir kimesne rāst gelür eydür hey kuş kanda gēdersin kuş eydür şu maymūnlar (4) bir nesneyi āteş şanup muttasıl zahmet çeküp üfleyüp yakmak isterler (5) olacak nesne degil idüğini haber vērmeğe

³⁴ ‘ra‘iyyet’ sözcüğü için metinde yazım eksikliği bulunmaktadır. Uzunluk ve hemze bulunmamaktadır.

³⁵ ‘ğalīzlık’ sözcüğü için metinde z ‘ظ’ harfi noktasız yazılmıştır.

gèderin ol kimesne daħı eydür (6) hey kuş toğrılmağa kâbil olmayanıñ toğrılmasun taleb eyleme ve daħı edeb (7) kâbül ètmeyene edeb öğretme zîrâ toğrı olmayana ‘ilâc eden kimesne (8) sonra peşimân olur görmez misiñ ki kesilmege kâbil olmayan taşda kılıç şınanılmaz (9) ve egilmeyen ağaç egilmek için ‘ilâc olunmaz ol kuş ol kimseniñ sözin (10) dinlemeyüp maymûnlar yanında yaklaşdı tâ ki vara bunlara ol yaldırın nesneniñ (11) ahvâlin bildire hemân maymûniñ birisi kuşı tutar başını kıparur bu saña naşîhat (12) dinlemeyüp edeb öğrenmedüñiñ meşelidür hey dimne saña hîle ve hud‘a galebe (13) eylemiş bu hud‘a hemân şerîk muğfile benzer dimne eyitdi ol nêcedür (14) kelîle eyitdi bir hîlebâz âdem ile bir ebleh yoldaş olup bâzîrgânligi gètdiler (15) bir gün bu elde gèderken ebleh hîlebâzdan gerü kalur bir kîse bulur ki içinde (16) biñ altun var alu ol hîlebâza haber vèrür dönerler kendü şehirlerine (17) gelürler şehirlerine yaklaşıdukları gibi bir yerde oturlar ki bu altunı üleşüp (18) takşîm ederler ebleh eyitdi bu altunıñ yarısın sen al ve yarısın baña vèr (19) hîlebâz fikr ètmîş idi ki altun hep ala gède eyitdi yok üleşmeyelüm

[47a]

(1) zîrâ ayrılık seçilik muhabbete ve şâfi-dillige keder vèrür lîkin sen kendüñe bugün (2) yarın yetecek kadar al ben de o kadar alayın bâkî sen bir yerde gömekoyalum her kaçan (3) lâzım olursa yene seniñle varalum çıkaralum alalum bâkî sen yene gömelüm (4) ebleh eyitdi güzel söylediñ içinden bir miqdâr aldı ebleh de o miqdâr (5) vèrdi bâkî sen bir büyük ağaç dibine gömekodılar andan sonra bir gün hîlebâz (6) ağaca gelür tamâmen altunları çıkarur ve yerini yene düzedür evvelki gibi ebleh birkaç (7) aydan sonra eydür nafağa lâzım oldu gel varalum ol altunlardan birkaç altun (8) çıkaralum hîlebâz da ne ola dèr varurlar gèderler orayı qazarlar hîç nesne bulmazlar (9) hemân hîlebâz saçın yolar gögsin döger feryâd eder şimden sonra bir kimesneye (10) inanmasun vardıñ altunları yalnız aldıñ çıkardıñ ebleh inkâr eder ben (11) ètmedim haberim yokdur dèyü and içèr hîlebâz daħı ziyâde hücum eder sende (12) gayrı bunu kim bilür dèdi ki ala dèr andan sonra eblehi alur kâdîya èletür (13) kâdîya ne söyler altunı ebleh için aldı dèr kâdî hîlebâza eydür şâhidiñ (14) var mı hîlebâz eydür belî vardur ol ağaç ki anıñ dibinde gömekomış idik ol (15) şâhiddür dèr kâdî ta‘accüp eder ağacı şâ[hid]³⁶ getürdüğinden sözine i‘timâd ètmedi (16) emr ètdi ki hîlebâzı kefile vèreler hîlebâzı kefile vèrdiler kâdî kefile (17) eyitdi bu âdemi yarın yene bunda getür tâ ki ağacıñ şehâdetiniñ aşlı

³⁶ ‘şâhid’ sözcüğü için metinde hece eksikliği bulunmaktadır. [hid] hecesi yazılmamıştır.

biline **(18)** h̄ilebāz evine gētdi babasına k̄ādīyı söyledi eyitdi ēy baba ben bu ağaç **(19)** kışşasın bir nesneye i‘timād ēdüp söyledim eger sen ol nesneyi ēdecek

[47b]

(1) olursañ altunları aluruz ve hem bir o kadar dahı eblehden alurız h̄ilebāzıñ **(2)** babası eyitdi ol nesne nedür h̄ilebāz eyitdi ol ağacı ben yokladım içine **(3)** girecek bir yeri var murādım oldur ki sen bu gēce ol ağacıñ içine giresiñ **(4)** gizlenesiñ yarın k̄ādī gelüp akçe‘i kim aldı dēyü ağaca şorarsa sen dē ki **(5)** ebleh aldı babası eyitdi ēy oğul ba‘zı teklīf vardur ki kişiye zarar **(6)** getürüp başına belā getürür şakın seniñ bir ‘ameliñ ol kazıñ ‘ameline dönmesün **(7)** h̄ilebāz eyitdi ol nēcedür babası eyitdi bir kazıñ yanında bir yılan mekān **(8)** tutmuş idi her-bār ki kaz yavırı ēdeydi yılan varur ol yavrıları yer idi **(9)** kaz ise ol yere gāyet alışmış idi terk ētmege mecāl yoğidi yılandan **(10)** çekdügi cefālara gāyette bī-ḥuzūr oldı bir yengeç bunıñ bu hāliline vākıf **(11)** oldı yanına geldi hālinden şordı niçün bī-ḥuzūrsıñ dēdi yılandan **(12)** çekdügi alı söyledi yengeç eyitdi saña bir nesne dēyeyin eger ēdersen yılandan **(13)** öcünji alursıñ kaz eyitdi ol nedür yengeç qarşuda bir delik gösterdi **(14)** eyitdi şol deligi gördiñ mi anda bir gelincik vardur yılanıñ düşmenidür var ve vāfir **(15)** balık al bir mıkḍārın gelincigiñ yuvasınıñ ağzına қо ve gayrı sen de birer birer düze **(16)** қо çāk yılanıñ deligine gelince zīrā gelincik yuvası yanındaki balığı yer³⁷ sonra **(17)** dahı birisindekiyi yer hattā yılanıñ deligine dek gelür vardı kaz bunı böyle **(18)** eyledi gelincik geldi yılanı tutdı öldürdi sonra gelincik ‘ādet ēdindi **(19)** oraya gelüp gētmege başladı balık için balık bulamayacak kazıñ yavrılarını görür

[48a]

(1) h̄iç tevakkuf ētmez hem kendüsin yer ve hem yavrıların yerin bu meşeli saña anıñçün **(2)** getürdüm ki tā ki bilesin bir kimesne bir h̄ileyi ki muhkem ētmeye ‘ākıbite ol **(3)** h̄ilesi anı bir ‘azīm belāya giriftār ēder h̄ilebāz eydür eşitdim söyledüğün **(4)** bundan korkma bu çāk öyle şandüğün gibi zararlı nesne degildür babası **(5)** oğlunuñ sözine tābi‘ oldı vardı ağacıñ içine girdi értesi k̄ādī **(6)** h̄ilebāzı ve eblehi alur ağaca varur şorar eydür h̄iç seniñ bu kışşadan **(7)** haberin var mı şehādet ēder misiñ ağaç içinden babası belī bilürem altunları **(8)** ebleh aldı dēr k̄ādī bu işden gāyet ‘acebe geldi fikre vardı ağacı **(9)** tolanup çevre yanında gezinmege başladı gördi ki bir delik var içerusine **(10)** bakdı h̄iç nesne görmedi zīrā babası göze görünür

³⁷ ‘yer’ sözcüğündeki y ‘ـې’ harfi noktasız yazılmıştır.

yerde tırmamış idi (11) emr eyledi ki otun getüreler ve âteş getüreler getürdiler dahı âteşi yaqdılar (12) tütün eylediler bir miqdār şabr ve taḥammül eyledi sonra tākati kalmadı hattā çağırup (13) feryād eyledi kādī emr eyledi çıkardılar öli gibi ḥılebāzın ḥılesi tıyulup (14) ḥılebāza küllī ‘ikāb êtdiler eblehe altunları alıvêrdiler kelīle eyitdi (15) bu meşeli anıçün getürdüm ki tā belesine ḥıle ve ḥud‘a kendü şāḥibini magbūn (16) êder sen ise bu êkisin cem‘ êtmişşindür ve dahı êtdüğün işin (17) sonunda neticesin görseñ gerekdür bunun birile ki sen kendüñe bir iş êtmişşindür ki (18) aslā başın kurtarmağa saña çäre kalmamışdur işte böyle iş êdenin ‘ākıbeti (19) öyle olacaqdur zīrā sen êki yüzlü ve êki dillüsin ırmaqların tatlılığı deñize

[48b]

(1) vāşıl olmadındur ve bir cemā‘atın biri biriyle şulḥ ve şalāḥı ortalarında (2) müfsid olmaduğı vaktın dër ve qarındaşların ittifākı ortalarına êki dilli kimesne (3) girmeyincedür zīrā êki dilli kimesne yılana beñzer lisānından zehir aqdıḡı cihetden (4) ḥavf üzreyin ol delikden akan zehirden ve ḥavf êderin ki aldayasın (5) bir tarīk ile anıçün saña yakın olmağ istemezsin ki ‘uḡalā demişlerdür ehl-i (6) fücürdan ve ehl-i fesāddan ihtirāz eyleñ egerçi yakın ḥaşmın da olursa zīrā yaramaz (7) olan kimesneye ne kadar eyilik de êdersen saña andan gelmez illā zarar gelür (8) ve hem demişlerdür kim ‘ākıl olan kimesneyi muşāḥib edin egerçi ki yaramaz (9) ḥūylı ise de zīrā ‘aqlından fāyide görürsün yaramaz ḥūylarından ictināb (10) êdersün ve dahı kerīm olan kimesne ile mu‘āmele eyle egerçi ‘aql da yoğ (11) ise de sen anın kereminden fāyidelenürsün ve ol senin ‘aqlından fāyidelenür (12) ammā şol kimesne ki hem aḡmak ola ve hem yaramaz ḥūylı ola andan kaçınmağ (13) gerekdür senden dahı kaçınmağ gerekdür bir kimesne senden neçe vefā ve kerem umsın ki (14) sen pādīşāḡına ne eylemişşindür o seni bu kadar ādem êdüp ve neçe neçe (15) iḡsānlar êtmış iken senin mişlin şol bāzırgān dëdüḡı gibidür ki bir yerin (16) şıçanları demür yeye ba‘īd degildür ki toğanları fīli götüre gëde dimne eyitdi (17) ol neçedür kelīle eyitdi bir memleketde bir bāzırgān var idi bir gün bāzırgānlıḡa (18) gëtmek ister yüz batman demüri varımış kendü bilişlerinden birisine emānet (19) vërür gëder emānet kōduḡı ādem bu demürleri şatar ve aḡçesin ḡarclatur vaktā ki

[49a]

(1) seferden gelür ol kimesneden demürini ister ol kimesne eydür demürlerünḡi (2) evin bir köşesine kōmı şıçanlar gelmiş yemiş bāzırgān eyitdi (3) dërler idi ki şıçan dışinden keskin nesne yoğdur gerçek imiş hele el-ḡamdüli’llāḡ ki (4) siz kurtılmışsınız o kimesne bāzırgāndan bu sözi eşidecek ḡāyette mesrūr (5) oldu ḡaz êtdi bāzırgāna eyitdi bu gëce bize

gel oturalum şöhet edelüm bāzīgān dahı (6) hōş dēyüp va‘de eyledi ve bir hīle ile ol kimesneniñ bir küçük (7) oğlancuğın uğurladı ve şakladı bunlar oğlanı aramak üzerine iken (8) bāzīgān da va‘desi üzerine çıka geldi oğlandan bāzīgāna şordılar (9) bāzīgān eyitdi kaçan bu cānibe gelürdim gördim ki bir toğan bir oğlanı (10) kaptı götürdi belki ol oğlan bu oğlandur ola hemān ol kimesne feryād (11) etdi eyitdi hey müslimānlar kim gördi kim eşitdi ki toğanlar oğlan kapa (12) bāzīgān dahı eyitdi bir yeriñ şıçanları yüz batman demüri yeyeler ‘aceb degildür ki (13) toğanları fıl kapa ol kimesne bildi ki oğlan bāzīgāndadır bāzīgāna eyitdi (14) demüriñ ben yedim al demüriñi vēr oğlanımı bu meşeli ben saña onıñçün getürdim ki (15) sen pādīşāhıña ki gadr ve bī-vefālīk eylediñ hiçbir kimesne şimden sonra saña (16) i‘timād edüp dostluk etmez ve dahı bildim ki muhabbetiñ seniñ şüretā imiş (17) aslı yoğ imiş ve dahı ben seniñ tabī‘atiñ bir dürlü dahı olsun dēyü naşīhat (18) eylemez zīrā bilürin ki yemişi acı olan ağaca bal ve yağ sürseñ yene yemişi (19) acı vērür hīç fāyide eylemez ve dahı ben seniñle muşāḥabetden korkup tururın

[49b]

(1) zīrā ādeme eyüler muşāḥabetinden eyülik te‘şīr eder ve yaramazlar muşāḥabetinden (2) yaramazlık te‘şīr eder şol yel gibi yaramaz koçulu nesneye uğrasa yaramaz koçu olur (3) eyü koçulu yere uğrasa eyü koçu olur ve dahı bilürem ki benim bu sözlerim saña (4) güç gelür ammā ‘aceb olmaz ki sefihler ‘ulemāniñ sözini ‘aynına almazlar kelīleniñ (5) sözi burada tamām oldı ez-īn-cānib vaktā ki arslan şıgırı öldirdi (6) ve gāzabı geçdi fikr eyledi etdügi işleri fi‘l-cümle bī-ḥuzūr oldı eyitdi (7) bu şıgır baña gāyet muhabbet ve şādık idi ‘acabā şuçı var mıydı yoksa (8) yok mıydı şu işi şuña etmemek gerek idi ne ‘aceb tehevür etmişüz dēyü gāyette (9) bī-ḥuzūr oldı dimne arslandan bu hālī göricek kelīleniñ yanından (10) gēdüp arslanıñ yanına geldi eyitdi ey pādīşāh yene bī-ḥuzūr olursız (11) hak te‘ālā düşmeniñi hūd kendü eliñde helāk eyledi arslan eyitdi (12) şetrebeniñ ‘aqlına ve keremine ve güzel hūylarına bī-ḥuzūram bizimle olan şöhetlerini (13) ve hürmetlerini zıkr etdim gāyet acımak geldi dimne eyitdi ne acırsıñ kişi (14) düşmenine acır mı bir kişiden zarar gelmek ihtimālī olıcak her ne kadar fāyidesi (15) olursa anı gēdermek gerekdür bir yılan bir ādemiñ barmağın şoksa (16) ol barmağı kesüp yabāna atarlar ki zehriniñ zararı sāyir bedene sirāyet (17) etmesün dēyü pes arslan dimneniñ sözine i‘tirāf eyledi andan sonra (18) arslan yap yap şıgırıñ aḥvālın ve dimneniñ aḥvālın teftīş edüp (19) şormağa başlar dimneniñ kızbi ve hıyaneti zāhir olur dimneyi eşid

[50a]

(1) ‘azābla öldirir şerrinden müslimānlar hālāş olur müfsidlerin hemīşe (2) belāsı ziyāde olup başı aşāğa ola bu bāb ki arslan ile şıgıra (3) mūte‘allik aḥvāl idi tamām oldu (4) bu bāb bir kimesne kendüye nef‘ olmağ için bir ġayrın zararın dilese (5) ‘ākıbeti nēce olacaḡdur anı beyān eder melik dābişlīm ḥekīm bīdpāya (6) dēdi ki dimnenin ifsād ve ḡabāḡatine arslan ne tarīḡ ile vāḡıf (7) oldu ki öldürdi ve dimne ne tarīḡ ile cevāb vērüp ġadr etmişdür (8) ḥekīm beydebā eyitdi arslan vaḡtā ki şıgırı öldirdi ve bunun üzerine (9) birkaç gün geḡti ḡaplan ki arslanın emīni ve üstādı idi bir geḡe (10) ḡıḡdı gezerek kelīle ve dimnenin ḡapusu yanına geldi gördi ki kelīle dimneye (11) etdüğü işlerden ötri ve şıgırı bī-günāḡ öldürtdüğinden ötri (12) muḡkem azarlayup söyler ve daḡı bu cümleden sonra arslan dimnenin (13) bu etdikleri işlere ve şıgıra etdüğü iftirālara vāḡıf olup kendüyü öldirecegin (14) söyler ve daḡı hem eydür ki bugünden sonra ben seninle dostluḡ etmezem rāzımı (15) saḡa açmazam zīrā ‘ulemā dēmişlerdür ki ḡayırlu olmayan ādemden ırağ olmaḡ gerek (16) ve ḡovcıyı geḡdermek gerek vaḡtā ki ḡaplan bu sözleri eşitdi döndi (17) arslanın anası da ertesı oḡluna geldi gördi ki arslan şıgırdan (18) ötri ġāyet bī-ḡuzūr ve ġamnāk oḡluna eyitdi bu bī-ḡuzūrlık nesne def‘ (19) eylemez belki seni arıḡladur ve ḡuvvetini geḡderür ve ‘aḡlını za‘īf eder nedür bī-ḡuzūrlıḡın

[50b]

(1) baḡa söyle eger bir bī-ḡuzūr olacaḡ nesne ise aḡa göre tedārik olsun (2) ve eger şıgırı öldürdüğünden ötri ise birinde ve saḡa da ma‘lūm (3) oldu ki ol derdmend şıgırı bī-günāḡ öldürdin aşlanın bir şuḡı (4) yoḡ idi ve saḡa muḡālefeti ve düşmenleriyle ittiḡādi yoḡ idi eger öldürmezden (5) evvel kendü kendüne anın ḡālın fikr etmiş olaydın göḡlünde sen anın dostluḡın (6) bilürdin zīrā bir kimesne bir kimesneye muḡabbet yā ‘adāvet eylemez illā göḡlünde (7) ol kimesnenin ne idüğünü bilür sen daḡı baḡa bildir ki şıgırı öldürmezden (8) evvel ve öldürdüğün zamānda ve öldürdikden sonra nēce idin şıgırı (9) kendüne nēce bilürdin arslan eyitdi şıgıra ben ġāyet muḡabbet üzerine idim (10) ve her ḡuşūşumda i‘timād ve i‘tiḡād etmiş idim ve her vaḡ‘ı benim maḡbūlüm idi (11) öldürmezden evvel aḡlā bir yaramazlık anlamamış idim ve etdiğim işe ġāyette peşimān (12) olmuşımdur ve bunu muḡarrer bildüm ki günāḡlardan biri anda yoḡ idi beni bu kıssaya (13) iḡdām etdiren ol ḡovcı ḡabīs idi yoksa nefsinde ol aḡa müstahāḡ degil idi (14) velikin ḡıḡbir nesne eşitdigimi baḡa söyle şüphem bārī zāyil olsun arslanın (15) anası eyitdi bir mu‘temed[ün]-‘aleyḡ kimesne baḡa eyitdi dimne bu etdüğü işi etmedi (16) illā şıgıra ḡasedinden etdi senin yanında şıgırın mertebesine taḡammül edemedi (17) arslan eyitdi bunu saḡa kim dēdi arslanın anası eyitdi bunu baḡa söyleyen (18)

ifşâ olmamasın murâd edindi lâıyık degıldür ki ben bunu saña açam arslan eyitdi (19) gerçeksın velîkin bu gizlenecek yer degıldür belki bu keşf olacak üzerine şehâdet

[51a]

(1) olunup sevâb tahşîl etmek gerekdür tâ ki hak zâhir olup bir mazlûmın (2) kanı zâyî olmaya zîrâ bir suçlının suçını saklamak ol suçda (3) bile şerîk olmakdur pâdişâhlar mücerred şüphe ile iş etmek lâıyık degıldür (4) huşûşâ kan etmek gâyet emr-i ‘azîmdür gerek Allâh katında gerek benim katımda (5) zîrâ dimneye de sığıra êdügim gibi şüphe ile bir iş etmek münâsib (6) degıldür ve bu kıssayı saña söyleyen bunu kendü üstinden ayırıp senin (7) üstine eylemiş arslanın anası eyitdi gerçeksın lîkin ben şöyle şandım ki (8) bu kadar söz ile sen iktifâ edüp baña yalan olmak ihtimâlin vermeyesin arslan (9) eyitdi sen benim yanımda yalan ile müttehem degilsın velîkin isterin ki ol (10) deyn kimdür bilem ve gönlüm bununla şafâ bula saña ise bundan zarar yokdur arslanın (11) anası eyitdi belki zarar vardur kimse baña şimden sonra râzını açmaz olur (12) ve inanmaz olur arslan emr eyledi dimneyi getürdiler ve hep ‘asker bile geldi (13) arslan bunların cümlesine nazar eyledi ve başını aşağı tutdı şetrebeye (14) êdigi işden hicâb êtdi vaktâ ki dimne gördi ki arslan başın aşağı (15) tutup bî-hużûr ‘askere eyitdi bir kıssa mı zâhir oldu ki pâdişâh sizi (16) böyle cem’ eder arslanın anası dimnenin bu sözünü eşidecek eyitdi (17) pâdişâhın bî-hużûrlığı ve ıztırâbı seni diri koyup öldürmedüğinden (18) ötridür ortalığı ifsâd eyleyüp ve kovcılık eyleyüp şetrebeyi öldürdüp (19) böyle yaramaz iş êdüğün için dimne eyitdi gerçek imiş dedükleri ki

[51b]

(1) bir kimesne kendüye rızık ve hayır talebinde olsa aña belâ ve miñnet muğarrerdür (2) anıñçün zâhidler ve ‘âbidler halkdan çekilüp küşe’-i vahdetde olurlar ben (3) pâdişâha küllî hıdmet êtdim anların kendünün düşmenin kendüye bildirdim (4) ben bildüğimi ve anladüğümü pâdişâha i’lâm eyledim ve benim hep dediklerim pâdişâha (5) ma’lûm olmışdur pâdişâh êddiği işi kemâl-i mertebe bilüp êtmışdür ve eger (6) bugünde sorup bilmek murâd êderse yene de ma’lûm ve zâhir olur benim (7) gerçegüm ve yalanım zîrâ taşda ve ağaçda âteş vardur hîle ile zâhir olur (8) bu aşillar gizlenmege mecâl yokdur zîrâ suçlu âdemin suçı teftiş ve tefahhus (9) olunduğı gibi zâhir ve âşikâre olur eger ben suçlu olaydım kaçardım ıklım (10) gèderdim bunda mı tıururdım ben êdüğim işden utanmazın işte ben tıuruyorun (11) eger pâdişâhın şüphesi varsa beni teftiş eylesün baña bir mu’temed[ün]-‘aleyh (12) müslimân kimesne’i müfettiş vèrsün şöyle ki bir kimesnenin sözün (13) dinlemeye ve kimseye nisbet ve ‘arzı olmaya düşmenlerimin ve beni sevmeyenlerin (14) sözünü benim hakkımda dinlemeye

zîrâ pâdişâh yanında hürmetim olmağ ile benim düşmenim (15) çokdur eger böyle etməyüp baña zulm ederse emr-i Allâhın almadan ne gelür (16) ammâ şol kimesne ile şüphe ile iş işleye anıñ hâli şol ‘avrat gibidür ki (17) kavli kendüye naşîhat eyledi ol zamânda ki bir kimseyi şanup kendüyi (18) aña teslîm etmişdür arslan eyitdi ol nêcedür dimne eyitdi bir kimesne (19) var idi ve bunıñ bir güzel ‘avratı varıdı ve ol kimseniñ bir naqqâş qonşısı

[52a]

(1) vardı bu kimesneniñ ‘avratına ‘âşık idi ‘avrat bir gün ‘âşıkına (2) eydür hîçbir nesne edebilür misin ki gece geldigin zamânda ben seni anıñla (3) bilsem ve saña çıkam âvâz ile haber etmege ihtiyâc olmaya ol ‘âşıkı (4) eyitdi bilürem ben bir çârşeb edineyin ba‘zı yeri ağ olsun ve ba‘zı (5) yeri kara olsun kaçan anı bürinüp geldi zamânda hemân çıkasın ortamızda (6) ‘alâmet ol olsun bunlar bu sözi söyleşürken ‘avratıñ bir kulu (7) var imiş bu sözi hep dinler imiş birkaç gün geçdikden sonra naqqâş (8) pâdişâhın sarâyına iş işlemege getmiş ol kul hemân naqqâşın evine varur (9) kızına yalvarur eydür ol çârşebi baña vër bir gecelige yene getüreyim dër ol da vërür (10) çârşebi alur ol gece bürinür kâtınısına gelür kâtınısı ol ‘alâmeti (11) göricek hemân çıkarur ‘âşıkı şanur kendüye teslîm eder ne ise (12) olur hemân yene çârşebi eltür naqqâşın kızına teslîm eder naqqâş da (13) sarâydan gelür çârşebi alur bürinür geder ‘avrata varur ‘avrat hemân çıkar (14) eydür dün gece ne ‘aceb terketdün maşlahat gördükden sonra hîç anlatmadın (15) hemân getdin naqqâş bu sözi eşitdugi gibi bilür ki kendüye reng olmuş (16) evine gelür kızını muhkem döger kız dañı çârşebi vërdüğini ikrâr eder naqqâş çârşebi (17) aldur âteşe yakar dimne eydür ben bu meşeli anıñcün getürdim ki pâdişâh tâ ki şüphe (18) ile iş etmeye ben bunu ölümden qorquğımdan söylemezsin zîrâ ne kadar (19) korksa ölümden halâşa mecâl yokdur her dünyâyâ gelen ölse gerekdür

[52b]

(1) huşûşâ pâdişâhım benim öldüğimden hazz edersem ölümimi ben isterin (2) belki tâlib olurun ‘ulemâ demişlerdür ki bir kişi bir günâh eylese andan sonra (3) nefsinı öldürmege rızâ vërse ol kişi pâk olur âhiretde ‘azâbdan (4) kurtılır ‘asker eyitdi sen bu sözleri pâdişâhı sevdiğinden ötri (5) söylemezsin belki kendü nefsinı içün söylersin başın kurtarmağ istersin (6) seniñ gibi müfsid cânaverlerle olmağ ma‘kûl degildür pâdişâh kapusunda (7) olanları terk eyle var gêt veyâhüd sen tırursın biz gederüz vaqtâ ki (8) dimne bu cevâbları eşitdi bî-huzûr olup çıkdı arslanın anası (9) eyitdi ‘acebdür ki sen bu kadar kabâhat etdin yene her söyleyene güzel (10) güzel cevâblar vëürsin dimne eyitdi niçün inşâf ile söylemezsin benim (11) nañs-i tâli‘mdendür ki her nesne bozulup kimse haqqı söylemez her kişi kendü (12) nefsinin

muktezāsı üzre söyler pādişāhın kapusunda olanlar pādişāhın (13) mülāyemetini ve yumşaklığını ve kendülere nazar ve ihsānı var idügin bildüklerinden (14) kendü nefisleri muktezāsınca söylerler gerek haqqına muvāfiq olsun gerek (15) olmasun zīrā pādişāh her ne söyleseler ve her ne etseler tınmaz arslanın anası (16) eyitdi görüñ şu harāmzāde şu aşıl bir ‘azīm iş etmişdür yene (17) kendüsini suçsuz çıkarur dimne eyitdi bu dediklerin şol kimesnedür ki (18) rāzı şaklamaya söyleye ve dağı şol erdür ki ‘avrat libāsın gēye ve dağı (19) şol ‘avratdur ki er libāsın gēye ve dağı şol konuğdur ki kendüyi ev

[53a]

(1) şāhibi şana ve dağı şol kimsedür ki pādişāh huzūrında halk ortasında (2) şormadıqları sözi söyleye arslanın anası eyitdi sen etdügin (3) işleri bilmez misin şimdi kendüñi suçsuz çıkarursın dimne eyitdi ol (4) kimesne ki yaramazlık üzerinedür ol hiçbir kimesneye hayır şanmaz arslanın (5) anası eyitdi ey harāmzāde pādişāhın huzūrında sen baña bu kadar söz (6) söylersin ‘acebdür ki pādişāh seni diri qor öldürmez dimne eyitdi (7) harāmzāde ol kimesnedür ki aña naşihatler olına ve yene bilmeye ve ol (8) naşihat edüp eyilik şana bī-şuçsuz öldürmek isteye arslanın anası (9) eyitdi ey yalancı ister misin ki bu günāhdan halāş olasın dimne (10) eyitdi yalancı ol kimesnedür ki olmayan nesne’i söyleye vaqtā ki arslanın (11) anası gördi ki arslan aślā söylemez arslanın bu söylemedüğinden (12) şöyle zan etdi ki dimneye bu dedikleri iftirā ola aşlı olmaya (13) ve eyitdi pādişāhın yanında bir kimesne ki ‘özr dileye ve kimse cevāb vērüp (14) söylemeye ol gerçekdür yalan degildür ola arslan bu sözi eşidecek (15) emr eyledi dimnenin boynına zencir urdılar kendüyi habse gönderdi ve teftişine (16) emr eyledi arslanın anası eyitdi baña ma‘lūm oldu ki bu yalancı müfsid (17) gāyet yaramaz kimesnedür her kimse bunun haqqında yaramazlık söyler bir eyüligin (18) söyler yokdur baña bunun kıssasın bu mu‘temed[ün]-‘aleyh emīn kimesne haber vērđi (19) teftiş zahmeti lāzım degil hem sen cefā çekersin hem ‘askerin arslan

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN

A

āb < Far. *āb* su

ā. (04b/15)

āb-ı revān ‘akan su’ (04b/15)

ābā’an < Ar. *ābā’an* babadan, atadan

ā. (16a/14)

ābā’an ve ced ‘babadan, kuşaktan kuşağa’ (16a/14)

ābād < Ar. *ābād* sonu olmayan, sonsuz

ā. (03b/06)

ebedü’l-ābād ‘asla, hiçbir zaman’ (03b/06)

‘abd < Ar. *‘abd* kul, köle, hizmetçi

‘a. (05b/05)

‘abd-ı ḥaḳīr ‘değersiz kul, köle’ (05b/05)

‘ābid < Ar. *‘ābid* Allah’a ibadet ve kulluk eden kimse

‘ā. (29a/19), (29b/04), (29b/04), (29b/06), (29b/11), (30a/05), (30b/10), (31a/12), (31a/17)

‘ā.+e (29b/01), (29b/03), (31a/16)

‘ā.+ler (19a/09), (51b/02)

‘acabā < Ar. *‘acebā* merak, şüphe bildiren soru zarfı → **‘acāyib**, **‘aceb**

‘a. (49b/07)

‘acāyib < Ar. *‘aca’ib* garip, tuhaf, şaşılacak şey → **‘acabā**, **‘aceb**

‘a. (09b/17), (10a/19)

‘aceb < Ar. *‘aceb* şaşırma, hayret, garip → **‘acabā**, **‘acāyib**

‘a. (07b/19), (12b/02), (14b/19), (21b/14), (38b/03), (38b/17), (39a/02), (41a/16), (43a/05), (49a/12), (49b/04), (49b/08), (52a/14)

‘a.+dür (38b/19), (39a/01), (52b/09), (53a/06)

‘a.+e (10b/15), (48a/08)

ne’ ‘aceb ‘ne tuhaf’ (07b/19), (14b/19)

‘aceb ol- ‘şaşmak’ (49b/04)

‘**acele** < Ar. ‘*acele* çabukluk, tezlik

‘a. (36a/07)

‘**Acem** < Ar. ‘*Acem* İran ülkesi, İranlı

‘A. (04a/18)

ve’l- ‘Acem ‘ve İran’ (04a/18)

acı acılık, ağızda yakıcı etki bırakan

a. (49a/18), (49a/19)

acı- acımak, üzülmek, merhamet etmek

a.-mak (49b/13)

a.-r (49b/14)

a.-rsın (49b/13)

acılık acı olma durumu

a.+lar (20a/08)

‘**acīb** < Ar. ‘*acīb* tuhaf, şaşırtıcı, garip → ‘**acībe**

‘a. (01b/05), (09b/16)

kitāb-ı ‘acīb ‘tuhaf kitap’ (09b/16)

şun ‘-ı ‘acīb-i dil-firīb ‘hayranlık veren gönül aldatıcı güzel eser’ (01b/05)

‘**acībe** < Ar. ‘*acībe* şaşılabacak, hayret edilecek şey → ‘**acīb**

‘a. (05b/08)

hucub-ı kelimāt-ı muğlağa'-i 'acībe 'şaşılacak karışık, kapalı kelimelerin perdeleri'
(05b/08)

'**ācil** < Ar. 'ācil çok acele, çabucak

'ā.+den (03b/12)

'azāb-ı 'ācil 'acele ızdırıp' (03b/12)

'**āciz** < Ar. 'āciz āciz, güçsüz, kuvvetsiz

'ā. (32a/11), (32a/15), (35b/08)

'ā.+dür (35b/04)

'ā.+i (36b/10)

'ā.+ler (15a/05)

'āciz ol- 'āciz, güçsüz olmak' (32a/11), (35b/08)

aç aç, yemek yeme isteği ve ihtiyacı duyan

a. (09a/04), (20b/15), (40b/14), (40b/16), (41b/11)

aç- açmak

a. (18a/02)

a.-a (44b/06)

a.-alar (13a/15)

a.-am (50b/18)

a.-dı (44b/14)

a.-dım (28a/05)

a.-dugı (43b/09)

a.-dum (12a/07)

a.-madan (27a/19)

a.-mamağ (12a/08)

a.-mağ (12a/07)

a.-maya (11b/11)

a.-maz (51a/11)

a.-mazam (50a/15)

a.-mış (22a/05)

açıl- açılmak

a.-a (30a/13)

a.-mışdur (37b/03)

a.-up (15b/19), (16a/01)

a.-ur (19a/01)

açlık aç olma, acıkma durumu

a. (40b/15)

a.+dan (41a/11), (41b/17)

ād isim, nam

ā.+ı (42b/08)

ā.+ıyla (30b/04)

‘ad < Ar. ‘*add* kabul etme, sayma

‘a. (21b/08), (34a/11)

‘ad èt- ‘kabul etmek’ (34a/11)

a‘dā < Ar. *a‘dā* düşmanlar

a‘. (04b/01)

‘ale’l-a‘dā’ü’l-mansūr ‘zafere ulaşan düşmanlar ile’ (04b/01)

ādāb < Ar. *ādāb* adet, usûl, yol yordam

ā. (10a/09)

‘adālet < Ar. ‘*adālet* hak ve hukuka uyma → ‘**adl**

‘a. (02b/18), (03a/03), (03a/10)

eyālet-i ‘adālet ‘il, şehir hakkaniyeti’ (03a/10)

ķıstās-ı ‘adālet ‘hakkaniyet terâzisi’ (02b/18)

‘**adālet-guster** < Ar. ‘*adālet* ve Far. *guster* adalet yayan, dağıtan

‘a. (05a/08), (05a/09)

pādişāh-ı ‘adālet-guster ‘adalet dağıtan hükümdar’ (05a/08)

‘**adāvet** < Ar. ‘*adāvet* düşmanlık, hasımlık → **buğz**

‘a. (16a/17), (21b/07), (22b/12), (28b/01), (29a/16), (39a/04), (39a/05), (39a/08), (44a/17), (50b/06)

‘a.+de (11b/10)

‘a.+dür (39a/06)

‘adāvet èt- ‘düşmanlık etmek’ (44a/17)

‘adāvet eyle- ‘düşmanlık etmek’ (50b/06)

ādem < Ar. *ādem* insan, insan oğlu

ā. (07b/11), (07b/11), (07b/13), (07b/14), (09b/10), (10a/07), (10a/13), (13a/01), (16b/09), (18a/12), (18a/12), (20a/15), (20b/14), (23b/01), (35b/04), (39b/17), (42b/06), (44b/19), (44b/19), (46b/14), (48b/14), (48b/19)

ā.+de (27a/04), (39b/13)

ā.+den (21a/04), (50a/15)

ā.+e (08a/02), (12a/11), (14b/16), (49b/01)

ā.+i (01b/11), (24b/08), (47a/17)

ā.+iñ (07b/12), (12b/05), (17a/07), (17b/01), (19b/10), (24a/18), (36b/08), (49b/15), (51b/08)

ā.+ler (07a/01), (07a/02), (38b/11)

ā.+lerden (32a/10)

ā.+leri (38b/12)

ā.+lerinden (10a/02)

ā.+lerine (10b/11)

ā.+lerinin (40a/17)

ā.+lerle (18a/18)

benī ādem ‘Âdem oğulları, insanlar’ (21a/04)

‘**adem** < Ar. ‘*adem* var olmama, yokluk

‘a.+den (01b/03)

maṭmūre’-i ‘adem ‘yokluk, ölüm mezarı’ (01b/03)

‘**adet** < Ar. ‘*adet* örf, töre, gelenek

‘a. (47b/18)

‘ādet edin- ‘alışkanlık durumuna gelmek’ (47b/18)

‘**ādil** < Ar. ‘*ādil* adaletli, doğru

‘ā. (21a/15)

‘ā.+den (02b/17)

imām-ı ‘ādil ‘adaletli önder’ (02b/17)

melik-i ‘ādil ‘adaletli padişah’ (21a/15)

‘**adl** < Ar. ‘*adl* adalet, doğruluk → ‘**adālet**

‘a. (02b/18), (‘adl ü re’ fet) (03a/18), (‘adl u inşāf) (04a/02), (‘adl u inşāf) (04a/09),
(‘adl u inşāf) (04b/11), (21b/05)

‘a.+e (21a/16)

‘a.+iṇile (04b/14)

mīzān-ı ‘adl ‘adalet terazisi’ (02b/18)

şāhib-i ‘adl ‘adalet sâhibi’ (04a/02)

sultān-ı melik-i ‘adl ‘adaletli padişah, hükümdar’ (04b/11)

‘**adū** < Ar. ‘*adūv* düşman → **düşmān, düşmen, haşım, haşum, yağı**

‘a. (46a/09)

‘a.+sı (45a/16)

āfāk < Ar. ‘*āfāk* ufuklar, etraf

ā. (02b/13)

cemī’-i āfāk ‘çevrenin bütünü’ (02b/13)

āfet < Ar. *āfet* felaket, bela, musibet

ā. (13a/01), (18b/03)

‘afv < Ar. *‘afv* af, bağışlama

‘a. (12b/04), (28a/10), (39a/10)

‘afv èt- ‘bağışlamak’ (28a/10), (39a/10)

‘afv eyle- ‘bağışlamak’ (12b/04)

ağ ağ, iplik veya telden kafes şeklinde örülmüş örgü

a. (35b/15), (52a/04)

a.+1 (36a/06)

a.+lar (35b/16)

a.+ların (35b/17)

ağaç ağaç

a. (22a/01), (25a/16), (26b/02), (32a/13), (46a/18), (46b/09), (47a/05), (47a/14), (47a/18), (48a/07)

a.+a (22a/02), (25a/15), (47a/06), (47b/04), (48a/06), (49a/18)

a.+da (51b/07)

a.+dan (46b/02)

a.+dur (07a/19)

a.+1 (21b/04), (21b/05), (22b/01), (22b/03), (24a/08), (24a/09), (24a/11), (25a/15), (47a/15), (47b/02), (48a/08)

a.+ıñ (24a/09), (24a/09), (24a/11), (24a/12), (24a/13), (24a/13), (27b/11), (27b/12), (32a/13), (39b/10), (39b/11), (43b/04), (43b/04), (47a/17), (47b/03), (48a/05)

a.+lar (22a/14)

a.+ları (22a/06), (22a/13), (28b/11)

ağar- ağarmak, ak olmak, beyazlaşmak

a.-up (13a/09)

ağır taşınması ve yerinden kaldırılması güç olan, değerli

a. (07b/07), (14b/05), (24b/17), (25a/12), (29b/02)

ağırlık ağır olma durumu, yük

a.+1 (20b/07)

ağız ağız

a. (22a/05), (43b/09)

a.+1 (19b/03)

a.+ımıza (24a/05)

a.+ın (44b/06)

a.+ına (17a/16), (19a/12), (22a/14), (30a/02), (43b/05), (43b/05), (43b/05), (47b/15)

a.+ında (19a/13), (19a/14)

a.+ından (06a/14), (09b/19), (19b/07)

a.+ını (20b/06), (44b/14)

a.+ınıñ (19b/04)

a.+ıyla (43b/04)

ağla- ağlamak

a.-mağa (30b/12)

ağşān < Ar. *ağşān* ağaç dalları

a. (02a/08)

ķırā-yı ‘anādīl-i menābir-i ağşān ‘ağaç dallarındaki minberlerde bñlbñllerin konaklaması’ (02a/08)

aħbār < Ar. *aħbār* haberler, sözler

a. (03b/13), (03b/15)

aħbār-ı va‘d ‘söz verilen haberler, sözler’ (03b/13)

tefekkür-i aħbār-ı pür-tehvīl ‘korku dolu haberleri, sözleri düşünme’ (03b/15)

‘ahd < Ar. ‘*ahd* yemin, söz

‘a. (ahd ve amān) (36b/16), (ahd ve amān) (41a/08), (ahd ve amān) (41a/18)

‘a.+e (21b/08)

‘a.+in (41b/08), (42a/01)

‘a.+inde (21a/17)

‘a.+inden (41a/08)

‘ahd èt- ‘yemin etmek, söz vermek’ (41a/08)

‘ahd ol- ‘söz vermek, yemin etmek’ (36b/16)

aḥfād < Ar. *aḥfād* torunlar, nesiller

a. (evlād ü aḥfād-ı emcād) (02b/04)

aḥfād-ı emcād ‘şerefli torunlar, nesiller’ (02b/04)

āḥir < Ar. *āḥir* nihayet, son, sonunda → **āḥir**

ā. (08b/19), (17b/05), (20a/17), (26b/15), (43b/16)

ā.+ine (17b/15), (20a/16)

ā.+iyle (03a/14)

āḥir < Ar. *āḥir* son, sonunda → **āḥir**

ā.+e (04a/16)

ale’l-āḥir ‘sonrasında’ (04a/16)

āḥiret < Ar. *āḥiret* ölümden sonra gidilecek alem, öbür dünya

ā. (03b/07), (14a/19), (14b/03), (14b/07), (14b/09), (15a/09), (15b/14), (16a/08), (19b/17)

ā.+de (13b/05), (15b/03), (21b/18), (23a/06), (52b/03)

ā.+dür (23a/02)

ā.+e (31a/02)

ā.+i (18a/17), (19b/17), (19b/18)

ā.+ini (08b/10)

‘amel-i āḥiret ‘öbür dünyanın işleri’ (16a/08)

ve'l-āhiret 've öbür dünya' (03b/07)

zād-ı āhiret 'öbür dünyanın yiyeceği' (23a/02)

aḥkām < Ar. *aḥkām* hükümler, kanunlar, emirler

a. (03a/01)

tenfīz-i aḥkām 'hükümleri yürütme' (03a/01)

aḥlāt < Ar. *aḥlāt* bir karışımı meydana getiren unsurlar

a. (22a/18)

a.+dur (15a/11)

aḥlāt-ı erba'a 'kadim tıp anlayışında insanın cismani varlığını oluşturan (kan, balgam, sevdâ ve safra) dört temel unsur' (22a/18)

aḥmak < Ar. *aḥmak* anlayışsız, akli kıt

a. (17b/03), (18a/05), (25b/19), (35b/14), (41b/12), (46a/03), (48b/12)

a.+ıñ (45b/18)

aḥmaklık kıt zekalı olma, akılsızlık durumu

a.+ı (18a/06)

aḥsen < Ar. *aḥsen* çok (daha, en) güzel

a. (01b/08)

aḥsen-i taḥvīm 'yaratılışın en güzeli' (01b/08)

aḥşām akşam vakti, günün sonu

a. (08a/18), (18b/13)

aḥvāl < Ar. *aḥvāl* hâller, durumlar, hadiseler

a. (03b/19), (12b/13), (50a/03)

a.+de (20b/18)

a.+i (13b/18)

a.+imi (13b/09)

a.+in (09b/18), (14a/04), (14a/08), (17b/13), (17b/17), (21a/18), (24a/02), (24a/04), (37a/01), (46b/11), (49b/18), (49b/18)

a.+inden (22b/06)

a.+ine (13b/12), (21a/18)

a.+ini (35a/13)

a.+lerine (16a/18)

aḥvāl-i ra'īyyet 'halkın hâlleri' (12b/13)

intizām-ı aḥvāl-i cumhūr 'halkın hâllerinin düzeni' (03b/19)

aķ ak, beyaz renkli

a. (22a/06)

a.+ını (22b/02)

aķ- akmak

a.-a (42b/04), (42b/04)

a.-acaķ (23a/13)

a.-an (40a/13), (48b/04)

a.-ar (40b/13)

a.-dugı (48b/03)

a.-maġa (29b/09)

aķçe akçe, eskiden kullanılan para birimi

a. (10b/08), (21b/10), (22b/16)

a.+i (47b/04)

a.+sin (48b/19)

‘**āķıbet** < Ar. ‘*ākıbet* son, nihayet, sonuç → **netıce**, **nihāyet**

‘ā. (22b/04), (36b/11)

‘ā.+e (48a/02)

‘ā.+i (15b/01), (19a/19), (22a/15), (36b/01), (45a/08), (45b/02), (48a/18), (50a/05)

‘ā.+in (45b/01)

‘ā.+ine (19a/05)

‘ākıbet-i mübtelā ‘düşkünlüğün sonu’ (22b/04)

‘ākıbet-endiṣ < Ar. ‘ākıbet ve Far. endiṣ sonunu düşünen

‘ā. (03b/11)

‘ākıbet-endiṣ ol- ‘sonunu düşünmek’ (03b/11)

‘akıl < Ar. ‘akl akıl, kavrama, düşünce → ‘akl

‘a. (16b/04), (25a/07)

‘ākılāne < Ar. ‘ākıl ve Far. –āne akıllıca

‘ā. (09b/13)

‘ākıl < Ar. ‘ākıl akıllı

‘ā. (06b/03), (09a/07), (11a/18), (25a/08), (25a/11), (25a/13), (25b/14), (32b/19), (35a/02), (37b/07), (37b/15), (45b/01), (45b/16), (46a/01), (48b/08)

‘ā.+den (31b/04), (45b/18)

‘ā.+dür (35b/01)

‘ā.+ler (14b/01)

‘ā.+leri (06a/08)

‘ākıl ol- ‘akıllı, bilgili olmak’ (06b/03), (09a/07), (25a/08), (25a/11), (25b/14), (32b/19), (35a/02), (45a/01), (45b/16), (48b/08)

‘akis < Ar. ‘aks bir şeyin ters, karşıt görüntüsü, yansıma

‘a.+ine (21b/02)

‘a.+ini (19a/13), (34b/09), (38b/13)

‘akl < Ar. ‘akl akıl, kavrama, düşünce → ‘akıl

‘a. (03b/14), (09b/12), (19a/05), (35a/04), (39a/09), (48b/10)

‘a.+ı (07a/06), (21a/16)

‘a.+ına (11b/06), (35a/02), (49b/12)

‘a.+ından (48b/09)

‘a.+ını (29a/10)

‘a.+ının (25a/03)

‘a.+ından (48b/11)

‘a.+ını (50a/19)

‘a.+ının (45b/07)

‘aql-ı kāmīl ‘tam, olgun akıl’ (03b/14), (19a/05)

kemāl-i ‘aql ‘akıl olgunluğu’ (35a/02), (35a/04)

nūr-ı ‘aql ‘akıl ışığı’ (09b/12)

aḳrān < Ar. *aḳrān* denk, eş

a. (16a/03), (28b/09)

al kurnazlık, hile, aldatma → **ḥīle**, **ḥud‘a**, **mekr**

a.+ı (47b/12)

āl < Ar. *āl* aile, sülale

a. (āl ü evlād) (02b/04), (05a/06)

dūdīmān-ı āl-i ‘Oḡmān ‘Osman hanedanı, soyu’ (05a/06)

al- almak

a. (18b/11), (30b/07), (46b/18), (47a/02), (47b/15), (49a/14)

a.-a (11a/07), (31b/03), (41a/01), (46b/19), (47a/12)

a.-abilesin (33b/08)

a.-acağın (07a/15)

a.-acağ (08b/18), (34a/03)

a.-alum (43b/06), (47a/03)

a.-avuz (24a/05)

a.-ayım (07a/14)

a.-ayın (38a/02), (47a/02)

a.-dı (08b/03), (11a/15), (13b/03), (29b/19), (30b/06), (30b/10), (33b/14), (34b/02), (43b/12), (47a/04), (47a/13), (47b/04), (47b/05), (48a/08)

a.-dım (41b/07)

a.-dın (47a/10)

a.-duğı (34a/04)

a.-duğım (17a/11)

a.-ıvèrdiler (48a/14)

a.-madan (51b/15)

a.-mağ (33b/11)

a.-mağa (33b/17), (46a/08)

a.-mak (08a/08), (19a/14)

a.-makdan (18a/13)

a.-mazlar (49b/04)

a.-mış (07a/16)

a.-mışdur (29b/07)

a.-sa (15a/15)

a.-sun (43b/05), (43b/05), (43b/06)

a.-u (46b/16)

a.-uñ (43a/17)

a.-up (07a/13), (08a/07), (08a/17), (12b/15), (17a/19), (18b/08), (19a/12), (22a/09), (29a/04), (29b/18), (43a/18)

a.-ur (07a/16), (09a/05), (09a/06), (18b/11), (20b/06), (22a/07), (29b/05), (36a/04), (47a/12), (48a/06), (52a/10), (52a/13)

a.-urın (17a/10)

a.-urız (47b/01)

a.-urlar (09a/11), (09a/12)

a.-ursan (29a/03)

a.-ursın (47b/13)

a.-uruz (47b/01)

alā karışık renkli, alaca, benekli

a. (46a/15)

a'la < Ar. *a'la* daha iyi, pek güzel, hoş

a'. (18b/10), (23b/06)

'alā < Ar. *'alā harf-i ceri* üzerine, üstüne, ile

'a. (02b/10)

'alāü't-tābi'īn 'peygamberden sonra gelen ikinci nesil üzerine' (02b/10)

'ale'l-a'dā'ü'l-manşūr 'zafere ulaşan düşmanlar ile' (04b/01)

ale'l-āhir 'sonrasında' (04a/16)

'ale'l-fevr 'acele ile, hemen' (15a/16)

ale'l-kıyāmü's-sā'at 'ayaklanma, ayağa kalkma zamanı ile' (05a/08)

'ale'l-ta'cīl 'acele ile, hızla' (13a/03)

'alāmet < Ar. *'alāmet* alâmet, nişan, belirti

'a. (44b/01), (52a/06)

'a.+i (37b/13), (52a/10)

'a.+ler (44b/07), (45a/03)

alāy < Yun. *alayi* 'den Ar. ve Far. *ālāy* topluluk, kalabalık

a. (28a/09)

alçaq değersiz, kıymetsiz

a. (15b/16), (23b/18), (24b/15), (24b/16), (24b/16), (24b/18), (27a/04), (28b/13)

a.+ı (24a/18)

alçaklık alçak, değersiz olma durumu

a.+dan (24b/14)

alda- aldatmak, kandırmak

a.-masun (28b/10)

a.-yasın (48b/04)

aldan- kanmak, kapılmak, oyuna gelmek

a.-an (19b/05)

a.-dum (17b/04)

a.-ma (37b/11)

a.-mak (16b/06), (17b/04), (17b/05)

a.-ması (16b/06)

a.-maz (21b/01)

a.-mış (43a/02)

a.-sa (18b/05)

a.-up (09a/08)

a.-ur (34a/03)

aldur- aldırmak, getirtmek

a. (52a/17)

‘**ālem** < Ar. ‘*ālem* ālem, dünya, cihan → **cihān, dünyā**

‘ā. (03b/02), (03b/02), (04b/12), (04b/14), (05b/15), (18b/02), (30a/11), (30a/16)

‘ā.+de (03a/11), (19a/02)

‘ā.+e (03a/11)

‘ā.+i (01b/05)

‘ā.+imde (40a/07)

‘ā.+inde (26a/12)

‘ā.+iñ (19a/04)

‘ālem ét- ‘eğlenmek’ (30a/11)

bāğ-ı ‘ālem ‘dünya bahçesi’ (04b/14)

Ḥallāk-ı ‘ālemü’l-melik ‘alemlerin padişahı olan yaratıcı; Allah’ (05b/15)

ḥalk-ı ‘ālem ‘bütün insanlar; cihan’ (18b/02)

intihā’-ı ‘ömr-i ‘ālem ‘dünyanın varlığının sonu’ (03a/11)

mādde’-i ‘ālem ‘dünyanın, evrenin özü’ (01b/05)

nizām-ı ‘ālem ‘dünya düzeni’ (03b/02)

ṣaḥīfe’-i ‘ālem ‘dünya sayfası, safhası’ (03a/11)

zamān-ı ‘ālem ‘dünya vakti’ (03b/02)

alet araç, gereç

a.+lerimi (31a/05)

‘**aleyh** < Ar. ‘*aleyh* üzere, üzerine

‘a. (50b/15), (51b/11), (53a/18)

mu‘temedün-‘aleyh ‘kendisine güvenilen’ (50b/15), (51b/11), (53a/18)

‘**aleyhi** < Ar. ‘*aleyhi* onun üzerine

‘a. (02a/19), (02b/10), (02b/11), (03a/12)

ṣalla’llāhu-‘aleyhi ve sellem ‘Allah’ın selamı onun üzerine olsun’ (02b/11), (03a/12)

ṣalla’llāhu-‘aleyhi ve aleyhim ‘Allah’ın selamı onun üzerine ve üzerlerine olsun’
(02b/10)

‘**aleyhim** < Ar. ‘*aleyhim* onların üzerine

‘a. (02b/10)

ṣalla’llāhu-‘aleyhi ve aleyhim ‘Allah’ın selamı onun üzerine ve üzerlerine olsun’
(02b/10)

alın- alınmak, örnek alınmak

a.-mı (21b/07)

alış- alışmak, bağlanmak

a.-dı (11a/09)

a.-mı (47b/09)

‘**ālim** < Ar. ‘*ālīm* ilim sâhibi olan, bilen, bilgin → **ḥukemā**

‘**ā.** (07a/10), (07b/02), (07b/03), (07b/15), (09b/12), (26a/09)

‘**ā.+den** (39b/01), (39b/02)

‘**ā.+dür** (35b/01)

‘**ālīm ol-** ‘bilgin olmak’ (07a/10), (07b/15), (11a/18), (26a/09)

‘**ālīy** < Ar. ‘*ālī* yüksek, yüce

‘**a.** (05a/17)

dūdman-ı ‘ālīyyü’ş-şān ‘yüce itibarlı hanedan’ (05a/17)

Allāh < Ar. *Allāh* Allah, tanrı

A. (26a/11), (51a/04)

A.+ıñ (21b/10), (51b/15)

A.+la (43a/14)

ehl-i Allāh ‘Allah’ın has kulu’ (26a/11)

emr-i Allāh ‘Allah’ın buyruğu’ (51b/15)

alt alt, aşağı bakan yüzey

a.+ı (20b/08)

a.+ımı (18a/14)

a.+ında (19b/08), (21b/11)

altı altı rakamı

a. (31b/14)

altıncı altıncı

a.+sı (11b/13), (32a/02)

altun altın, sarı-kızıl ve parlak renkli kıymetli maden

a. (46b/16), (46b/19), (47a/07)

a.+a (18b/07)

a.+dan (13a/15)

a.+ı (46b/17), (47a/13)

a.+ıñ (46b/18)

a.+lardan (47a/07)

a.+ları (47a/06), (47a/10), (47b/01), (48a/07), (48a/14)

alyak önce, önde

a. (02a/01)

‘**ām** < Ar. ‘*āmm* herkese ait, halk tabakası → ‘**āmm**e, ‘**avām**

‘ā. (ḥāṣ u ‘ām) (05b/06)

amān < Ar. *emān* emin olma, güven

a. (ahd ve amān) (36b/16), (ahd ve amān) (41a/08), (ahd ve amān) (41a/18)

amān ét- ‘yardım istemek’ (41a/08), (41a/18)

amān ol- ‘emin, güvende olmak’ (36b/16)

‘**amel** < Ar. ‘*amel* iş, eylem, hareket

‘a. (06b/04), (06b/14), (07a/10), (07a/18), (07a/19), (07b/03), (14b/07), (16a/08), (16a/08), (17b/16), (17b/18)

‘a.+dür (14a/06)

‘a.+e (07b/01), (18a/10)

‘a.+i (22b/08), (45a/17)

‘a.+ine (47b/06)

‘a.+ıñ (14b/04), (14b/07), (45a/17), (47b/06)

‘a.+ler (19a/10), (32a/10)

‘a.+leriñ (36b/09)

‘amel-i āḥiret ‘öbür dünyanın işleri’ (16a/08)

‘amel ét- ‘hareket etmek, iş görmek’ (06b/04), (06b/14)

‘amel eyle- ‘hareket etmek’ (07a/10), (07b/03)

‘amel-i ḥayır ‘iyi hareket ve hizmet’ (16a/08)

‘amel-i şālīh ét- ‘iyi hareket ve hizmet etmek’ (17b/16), (17b/18)

‘**amelsüz** eylemsiz, işsiz

‘a. (17b/16)

ammā < Ar. *ammā* ama, fakat, ancak

a. (07b/14), (11b/05), (12a/01), (13b/02), (20a/11), (22b/19), (23a/02), (24b/01), (24b/16), (27b/03), (27b/04), (28a/04), (28b/11), (34b/13), (35b/08), (36a/02), (36a/05), (37b/05), (38a/16), (39a/05), (39b/07), (40b/17), (41b/07), (43a/16), (45b/07), (45b/09), (45b/18), (46a/01), (46a/03), (46a/05), (48b/12), (49b/04), (51b/16)

‘**āmmē** < Ar. ‘*āmmē* umum halk, herkese ait → ‘**ām**, ‘**avām**

‘ā. (01b/10)

‘āmmē’-i esmā’-ı ta ‘līm ‘öğretilen isimlerin hepsi’ (01b/10)

ān < Ar. *ān* zamanın kısa bir bölümü, dem

ā. (38a/08)

ā.+dan (21b/15)

aṇ- anmak, hatırlamak

a.-aydık (15a/04)

a.-mak (21a/08)

a.-mamağdur (11b/15)

a.-mayam (18a/17)

aṇa ona → **oṇa**

a. (07b/02), (08a/10), (11a/13), (11a/17), (11a/17), (13b/15), (15a/01), (15a/05), (16a/12), (18b/03), (18b/09), (19a/04), (21a/01), (23a/12), (23a/16), (24b/03), (25a/12), (25a/16), (25b/11), (28b/02), (32a/16), (35a/15), (35b/08), (36a/10), (36a/11), (36b/16), (36b/17), (37a/02), (37b/04), (37b/18), (38a/12), (38b/09), (38b/11), (39b/15), (41a/18), (43b/17), (45b/17), (45b/17), (50b/01), (50b/13), (51b/01), (51b/18), (53a/07)

ana ana, anne

a. (20a/18)

a.+m (14a/09), (14a/10)

a.+ma (14a/14)

a.+nın (20a/18)

a.+sı (50a/17), (50b/15), (50b/17), (51a/07), (51a/11), (51a/16), (52b/08), (52b/15), (53a/02), (53a/05), (53a/08), (53a/11), (53a/16)

a.+sının (20b/03), (20b/04), (20b/07), (20b/09), (20b/11)

‘**anādil** < Ar. ‘*anādil* bülbüller

‘a. (02a/08)

‘kırā-yı ‘anādil-i menābir-i ağşān ‘ağaç dallarındaki minberlerde bülbüllerin konaklaması’ (02a/08)

‘**anberīn** < Ar. ‘*anber* ve Far. -īn amber kokulu

‘a. (01b/07)

saḥ-ı ‘anberīn ‘amber kokulu yüzey’ (01b/07)

ancaḳ ancak, fakat, sadece

a. (12a/13), (27b/14), (31a/06), (34b/04)

and ant, yemin → **peymān**

a. (47a/11)

anda onda, orada

a. (04b/15), (04b/15), (13b/18), (19b/02), (26a/03), (26a/04), (30a/08), (34a/06), (37b/15), (42b/19), (43a/10), (47b/14), (50b/12)

andan ondan → **ondan**

a. (08a/12), (15a/02), (16a/07), (17a/10), (17a/12), (20a/01), (20a/17), (20b/02), (20b/14), (22b/05), (25b/07), (30b/11), (30b/13), (36b/19), (38a/08), (39b/07), (41b/17), (46a/06), (46a/07), (47a/05), (47a/12), (48b/07), (48b/12), (49b/17), (52b/02)

aḡdır- andırmak, hatırlatmak

a.-dı (46a/04)

a.-maz (22b/06)

‘**anh**’ < Ar. ‘anh ondan

a. (03b/08)

raḍīallāhu-‘anh ‘Allah ondan razı olsun’ (03b/08)

anı onu → **onı**

a. (02a/01), (05a/01), (06a/10), (06a/13), (09b/15), (09b/16), (11b/10), (12a/10), (12a/13), (18b/14), (19a/11), (19a/13), (19b/02), (19b/09), (22b/19), (26a/18), (26b/05), (26b/15), (27a/04), (27a/04), (27a/12), (28b/03), (28b/14), (32b/03), (32b/13), (34a/03), (34a/11), (34b/06), (35a/19), (36b/15), (37a/17), (38b/15), (40b/08), (41b/18), (44b/04), (45b/16), (46a/03), (48a/03), (49b/15), (50a/05), (52a/05)

anıḡ onun → **anıḡ, onuḡ**

a. (02a/07), (03a/11), (07a/19), (08a/03), (08a/16), (09b/04), (11a/12), (12a/17), (14b/10), (15b/06), (16a/07), (16a/14), (18a/11), (18b/01), (21a/12), (22a/18), (23a/11), (23b/12), (24a/04), (24a/07), (24b/13), (25a/06), (25a/17), (25b/06), (26a/11), (28b/07), (30b/03), (32a/01), (32a/10), (33b/04), (34b/13), (36b/11), (37a/01), (37a/02), (39a/01), (39a/02), (39a/03), (39a/06), (40a/04), (40a/12), (41a/06), (42b/08), (45a/17), (46a/07), (47a/14), (48b/11), (50b/05), (50b/05), (51b/16)

a.+çün (06b/05), (09a/16), (11a/02), (12a/06), (12a/08), (20a/04), (20a/16), (23b/06), (26b/19), (33b/03), (33b/18), (36a/07), (37a/12), (48a/01), (48a/15), (48b/05), (51b/02), (52a/17)

a.+çündür (12b/04)

a.+la (19b/19), (20a/01), (24a/19), (24b/01), (24b/02), (29a/11), (29a/14), (29a/15), (52a/02)

‘**anḡā**’ < Ar. ‘anḡā’ Kaf daḡında bulunduḡuna inanılan efsanevi kuş, simurg

‘a. (44a/09), (44a/12), (44a/14)

‘a.+ya (44a/08)

aḡla- anlamak, kavramak, idrak etmek

a.-dı (11a/19), (37b/18)

a.-duḡımı (51b/04)

a.-dum (24a/15), (24b/09), (25a/17), (36a/09), (38a/16)

a.-ma (28b/10), (44b/11)

a.-maduğım (16b/01)

a.-mamış (50b/11)

a.-mağ (06b/11)

a.-maz (21b/13), (28b/09)

a.-mazam (43a/03)

a.-mazsa (41b/13)

a.-mış (38a/15)

a.-r (11a/18), (19b/03)

a.-rdım (43b/14)

a.-rsa (45b/02)

a.-ruz (44a/12)

a.-sa (35a/19)

a.-ya (35b/07), (39a/13)

a.-yacak (06a/11)

a.-yup (06b/11), (16a/16), (16a/19)

ağlar onlar → anlar

a.+ın (51b/03)

anlar onlar → ağlar

a. (10a/04), (16b/12), (22b/10), (25a/19), (25b/01), (28a/10), (38b/10), (44a/06)

a.+a (03a/05), (04a/11), (07a/03), (15a/05), (21b/01), (28a/05), (28a/11), (33a/11),
(37a/14), (43b/01)

a.+dan (46a/11)

a.+ı (19a/06), (37a/13)

a.+ıñ (03b/18), (15a/18), (15a/19), (15b/02), (22b/02), (22b/13), (22b/13), (25a/10), (26b/10)

añlat- anlatmak, açıklamak, belirtmek

a.-alum (41a/06)

a.-ırın (25b/12)

a.-madıñ (52a/14)

a.-ur (38a/15)

anuç onun → **anıñ, onuñ**

a.+çün (27b/17)

a.+içün (08b/08)

‘**ār** < Ar. ‘*ār* utanma, utanç

‘ā. (36b/08)

‘ār ét- ‘utanmak’ (36b/08)

ara aralık, mesafe

a.+sında (23b/17)

a.+sından (22a/04)

a.+ya (23b/09)

ara- aramak, yoklamak

a.-mağa (08a/19), (29b/07), (41a/12)

a.-mağ (49a/07)

a.-ya (41a/11)

a.-yup (22a/08)

‘**Arab** < Ar. ‘*Arab* Arab(istan)

‘A. (04a/18), (09a/15)

melükü’l-‘Arab ‘Arapların sultanı’ (04a/18)

‘**araba** < Ar. ‘*araba* araba, taşıt

‘a. (23a/16)

‘a.+ya (23a/19)

‘a.+y1 (23a/16)

‘**Arabī** < Ar. ‘*Arabī* Araplara ait, Arapça

‘A.+ye (06a/06), (09a/14)

aralık aralık, iki şey arasındaki (zamani) mesafe

a.+da (07a/15), (30a/13)

ard art, arka taraf, geri → **arķa**

a.+ımızdan (23b/02)

a.+ına (19b/06), (23b/05), (33b/15)

a.+ı1ı (24a/11)

arı arı, bal yapan kanatlı böcek

a. (22a/09), (40a/08), (40a/10)

arıķlat- zayıflatmak

a.-ur (50a/19)

‘**āriż** < Ar. ‘*ārīż* sonradan ortaya çıkan

‘ā. (16a/08)

‘āriż ol- ‘sonradan ortaya çıkmak’ (16a/08)

‘**ārī** < Ar. ‘*ārī* (bir şeyden) kurtulmuş, soyunmuş olan

‘ā. (05b/18)

‘ārī èt- ‘kurtarmak’ (05b/18)

arķa art, peş → **ard**

a.+s1 (20b/18)

a.+sından (09a/01), (20b/03)

a.+ņa (17b/02)

arķırı yanlamasına, çapraz

a. (24a/08)

arpa arpa, tahıl cinsi

a. (26b/11)

arслан aslan, yırtıcı ve çok kuvvetli hayvan aslan → **aslan**

a. (23b/09), (23b/12), (23b/19), (24b/02), (25a/09), (25b/13), (25b/15), (26a/14), (26a/15), (26b/03), (27a/19), (27b/02), (27b/06), (27b/10), (28a/03), (28b/07), (28b/09), (28b/15), (28b/17), (28b/19), (29a/05), (29a/08), (29a/10), (29a/13), (32a/03), (34a/06), (34a/06), (34a/09), (34a/11), (34a/18), (34b/02), (34b/02), (34b/05), (34b/06), (34b/08), (34b/09), (34b/16), (34b/18), (34b/18), (35b/10), (36a/09), (36b/12), (37a/03), (37a/17), (37a/19), (37b/08), (37b/14), (37b/17), (37b/19), (38a/03), (38a/18), (38b/02), (38b/09), (39a/07), (39a/10), (40a/05), (40a/16), (40b/03), (40b/06), (40b/07), (40b/08), (40b/11), (40b/12), (40b/15), (40b/19), (41a/14), (41a/15), (41b/04), (41b/05), (41b/07), (41b/11), (42a/01), (42b/15), (44a/16), (44a/17), (44b/02), (44b/13), (44b/15), (44b/18), (45a/02), (45a/03), (45a/06), (45a/09), (49b/05), (49b/11), (49b/17), (49b/18), (50a/02), (50a/06), (50a/08), (50a/12), (50a/17), (50b/09), (50b/17), (50b/18), (51a/08), (51a/12), (51a/13), (51a/14), (51b/18), (53a/11), (53a/14), (53a/19)

a.+a (25a/03), (25a/16), (25b/05), (26a/14), (28a/01), (29a/09), (29a/17), (31b/11), (31b/12), (31b/13), (32a/04), (34a/07), (34b/07), (34b/12), (34b/15), (37a/14), (37b/02), (38a/01), (38a/02), (38b/16), (41a/08), (41a/09), (41b/06), (41b/14), (42a/02), (42a/14), (42a/18), (44a/19), (44b/02), (44b/12), (44b/13), (46a/10)

a.+dan (29a/04), (31b/01), (31b/11), (34a/14), (34b/11), (38a/15), (40b/15), (49b/09)

a.+ı (34a/04), (35a/12), (44b/04), (45b/11)

a.+ıñ (23b/11), (25a/06), (27a/15), (27b/01), (29a/05), (32a/06), (34b/14), (38b/04), (40a/01), (40a/17), (40b/06), (40b/10), (40b/11), (41a/03), (41b/10), (42b/01), (44b/03), (49b/10), (50a/09), (50a/17), (50b/14), (50b/17), (51a/07), (51a/10), (51a/16), (52b/08), (52b/15), (53a/02), (53a/04), (53a/08), (53a/10), (53a/11), (53a/16)

a.+larıñ (39b/16)

art- artmak, çoğalmak

a.-ar (15a/02)

artık fazla

a. (31b/04)

artır- artırmak, çoğaltmak

a.-mağdur (23a/04)

a.-up (23a/10)

artuk artık, bundan sonra

a. (07b/05), (08b/07), (32b/16), (39b/07)

arz < Ar. *arz* yeryüzü, toprak; diyar, memleket

a. (02a/19), (09b/05)

arz-ı Hind ‘Hindistan diyarı’ (09b/05)

şalavāt-ı mādāmetü’l-arz ‘yeryüzü boyunca salat’ (02a/19)

‘**arz** < Ar. ‘*arz* sunma, takdim etme

‘a. (10a/12), (25a/03)

‘a.+ı (51b/13)

‘a.+ına (39a/12)

‘arz ét- ‘sunmak’ (10a/12), (25a/03)

āsān < Far. *āsān* kolay

ā. (09b/19)

fehm-i āsān ‘kolay anlayış’ (09b/19)

āṣār < Ar. *āṣār* eserler, yazılmış eserler

ā. (02b/09), (02b/15), (04a/14), (04b/03)

envār-ı āṣār ‘eserlerin ışığı’ (02b/15)

māḥī-i āṣārü’l-küfrü’-t-ṭuğyān ‘taşkınlık gösteren küfürlü eserleri yok eden’ (04b/03)

muḥyī-i āṣār-ı dīn-i islām ‘İslam dini eserlerini güçlendiren’ (02b/09)

nāṣir-i āṣār ‘eserleri yayımlayan’ (04a/14)

aşfiyā < Ar. *aşfiyā* ‘saf ve temiz kimseler, ermişler

a. (02a/19)

‘işābe’-i aşfiyā ‘ermişlerin sarığı’ (02a/19)

aşhāb < Ar. *aşhāb* sahabe

a. (02b/04), (03b/08)

aşhāb-ı güzīn-i ecnād ‘ashabın seçkin askerleri’ (02b/04)

güzīde’-i aşhāb ‘seçkin sahabe’ (03b/08)

aşıl < Ar. *aşl* kök; esas, gerçek

a. (07b/03), (13b/01), (30b/19), (43a/15), (52b/16)

a.+1 (24a/01), (27a/18), (28a/02), (31a/17), (32b/09), (38a/15), (38b/14), (47a/17), (49a/17), (53a/12)

a.+ın (27b/19)

a.+lar (51b/08)

aşıl- asılmak, sarkıtılmak

a.-mıştururdu (18b/08)

‘**āşī**’ < Ar. ‘*āşī*’ isyancı, baş kaldıran

‘ā. (36a/09)

‘āşī ol- ‘baş kaldırmak’ (36a/09)

āsītāne < Far. *āstāne* eşik, başşehir

ā. (13b/01), (26a/17)

ā.+sinde (26a/17)

āsītāne’-i sa ‘ādet ‘mutluluk eşiği, başşehir’ (13b/01), (26a/17)

aşkā < Ar. *aşkā* ‘bölgeler

a. (05a/10)

‘**asker**’ < Ar. ‘*asker*’ er, ordu görevlisi

‘a. (44a/13), (45a/09), (51a/12), (52b/04)

‘a.+e (34b/13), (51a/15)

‘a.+ine (38b/09)

‘a.+iñ (53a/19)

‘a.+iñden (37a/13)

‘a.+keñ (35a/11)

‘askerī < Ar. ‘asker askerliğe ait

‘a. (36b/17), (39a/15)

aşlā < Ar. *aşlā* hiç, hiçbir zaman

a. (07a/05), (08b/16), (13a/02), (16a/12), (35b/05), (48a/18), (50b/11), (53a/11)

aşlan aslan, yırtıcı ve çok kuvvetli hayvan aslan → **arслан**

a.+iñ (50b/03)

āsūde < Far. *āsūde* huzurlu, sakin, rahat

ā. (32b/05)

āsumān < Far. *āsmān* gök, gökyüzü

ā.+a (04b/13)

aşağa aşağı, alt taraf, alçak kısım → **aşağı**

a. (17a/17), (46b/02), (50a/02), (51a/13), (51a/14)

aşağı aşağı, alt taraf, alçak kısım → **aşağa**

a. (17a/17), (28b/03), (34a/03), (34a/04), (34a/18), (36a/06)

a.+da (22a/05)

a.+sına (22a/05)

‘āşık < Ar. ‘āşık âşık

‘ā. (17b/19), (29b/14), (38a/12), (52a/01)

‘ā.+ı (52a/03), (52a/11)

‘ā.+ına (52a/01)

‘āşık ol- ‘aşırı sevgi duymak’ (17b/19), (29b/14), (38a/12)

āşikāre < Far. *āşikāre* açık, meydanda, belli

ā. (06a/18), (17a/09), (37b/08), (39a/14), (51b/09)

āşikāre  t- ‘ortaya  ıkarmak, belli etmek’ (37b/08)

āşikāre eyle- ‘meydana  ıkarmak, belli etmek’ (39a/14)

āşikāre ol- ‘meydana  ıkmak, g r nmek’ (17a/09), (51b/09)

         < Far. *     * tanışıklık, yakınlık

 . (10b/12), (11a/13)

          t- ‘yakınlık g stermek’ (10b/12)

      < Ar. *     * onuncu

 . (02a/04)

m    ’-i ‘     ’-i hicriyye ‘onuncu (g n-ay-yıl) hicretin    ’ (02a/04)

at at, binek ve y k hayvanı

a. (24a/09), (39b/12)

at- atmak, fırlatmak, bırakmak, koymak

a.-a (42b/10)

a.-ar (31a/07), (36a/04), (36a/05)

a.-arlar (49b/16)

a.-asın (33b/11)

a.-dı (33b/17)

a.-mak (24b/19)

a.-up (22a/01)

ata ata, baba

a.+ları (22b/16)

a.+larım (17b/08)

a.+larının (22b/15), (23a/14)

a.+m (14a/08), (14a/10), (17b/12), (17b/13)

a.+ma (14a/14)

a.+sı (06b/05), (17b/09), (17b/10), (27a/09)

a.+sın (26a/16), (27a/07)

a‘ṭāf < Ar. *a‘ṭāf* şefkatler, iyilikler, yardımlar

a‘. (faẓl u a‘ṭāf) (04a/10)

āteş < Far. *āteş* ateş, kor → **od**

ā. (18b/03), (46a/16), (46a/17), (46b/04), (48a/11), (51b/07)

ā.+e (15b/04), (52a/17)

‘āṭifet < Ar. *‘āṭifet* cömertlik, ihsan, şefkat → **‘avāṭif**

‘ā. (06a/02)

‘ā.+e (05a/07)

ebbed-i nevāl-i ‘āṭifet ‘sonsuz cömertlik bağıışı’ (05a/07)

naẓar-ı ‘āṭifet ‘şefkatli bakış’ (06a/02)

atıl- atılmak, hedefe yönelmek

a.-ur (34b/09), (44b/15)

atla- atlamak, fırlamak

a.-dı (45a/05)

a.-dılar (42a/17)

aṭyār < Ar. *aṭyār* kuşlar

a. (vuḥūş u aṭyār) (02a/11)

‘avām < Ar. ‘avām halk tabakası, umum, herkes → **‘ām**, **‘amme**

‘a. (ḥavāş u ‘avām) (03b/03)

‘avāṭif < Ar. ‘avāṭif lütuflar, atıfetler → **‘āṭifet**

‘a. (13b/04)

‘avāṭif-ı pādişāhī ‘padişaha ait lutuflar’ (13b/04)

āvāz < Far. *āvāz* ses, yüksek ses → **şadā**

ā. (16b/11), (16b/12), (23b/08), (27b/01), (27b/03), (27b/12), (28b/02), (28b/07), (30b/11), (52a/03)

ā.+a (27b/09)

ā.+dan (27b/06), (27b/18)

ā.+dur (27b/03)

ā.+ı (27b/12), (27b/13), (27b/16)

ā.+ıdur (27b/04)

ā.+ıla (18b/11)

ā.+ın (23b/13), (23b/13)

ā.+ına (27b/04)

ā.+la (27b/01)

āvāz èt- ‘bağırmak’ (16b/11)

‘**avdet** < Ar. ‘avdet dönüş, geri geliş

‘a. (16a/07), (16a/10)

‘avdet èt- ‘geri dönmek’ (16a/07)

‘avdet eyle- ‘geri dönmek’ (16a/10)

avla- avlamak, (hayvanı) yakalamak, ele geçirmek

a.-mağa (32b/06)

a.-rlar (32b/15)

a.-yalum (32b/12)

a.-yup (32b/04), (32b/10)

‘**avrat** < Ar. ‘avret kadın, zevce

‘a. (16b/14), (16b/18), (17a/02), (17a/05), (17b/19), (18a/02), (18a/05), (29b/19), (31a/02), (31b/17), (33b/13), (33b/15), (46a/11), (51b/16), (52a/01), (52a/13), (52b/18)

‘a.+a (18a/04), (29b/15), (52a/13)

‘a.+dur (52b/19)

‘a.+1 (30a/09), (30a/09), (30a/12), (30a/16), (30a/18), (30b/02), (30b/03), (30b/04), (30b/08), (30b/10), (30b/11), (31a/03), (31a/06), (31a/07), (31a/14), (51b/19)

‘a.+1na (17b/19), (30a/07), (30a/10), (30a/17), (30a/18), (30b/16), (30b/18), (31a/01), (31a/05), (52a/01)

‘a.+1nı (16b/10), (30a/15), (30a/15), (30b/02), (30b/04)

‘a.+1nıñ (30b/07), (31a/10), (31a/15)

‘a.+1ñ (18a/02), (18a/08), (29b/12), (29b/13), (36b/06), (52a/06)

‘a.+lar (33b/07)

‘a.+lara (26a/01)

ay (I) ay, gök cismi

a. (17a/06), (17a/08), (17a/10), (17a/17)

ay (II) ay, senenin on iki bölümünden her biri

a.+dan (47a/07)

ayağ ayak → **ayağ**

a. (21b/11)

ayağ ayak → **ayağ**

a.+a (26b/16), (26b/17), (26b/17)

a.+1 (22a/03)

a.+ları (20b/05), (22a/11)

a.+larını (22a/02)

‘**ayāl** < Ar. ‘*iyāl* birinin geçindirmekle sorumlu olduğu kişiler, aile fertleri, eş, çocuk vb.

‘a.+iñ (15b/01)

‘1.+iñden (21a/09)

āyāt < Ar. *āyāt* ayetler; işaretler, alâmetler → **āyet**

ā. (03b/15)

ā.+larına (05b/19)

sa ‘ādet-i āyāt ‘mutluluk işaretleri’ (05b/19)

tedebbür-i āyat ‘(Kur’ân’ın) ayetleri düşünme’ (03b/15)

aydın aydınlık, ışıklı

a. (19b/12)

a.+ı (17a/06), (17a/08)

a.+ına (17a/10), (17a/17)

aydın et- ‘ışıklandırmak’ (19b/12)

āyet < Ar. *āyet* Kur’ân’daki sureleri meydana getiren ayet → **āyāt**

ā. (03b/16)

mazhar-ı āyet-i kerīme ‘şerefli ayete erişen, ulaşan’ (03b/16)

‘ayīb < Ar. ‘ayb utanılacak davranış, kusur

‘a.+larıyı (45b/08)

‘ayıbla- < Ar. ‘ayb ayıp saymak, kusurlu bularak kınamak

‘a.-ya (07b/18), (07b/19)

ayır- ayırmak, uzaklaştırmak

a.-am (31b/01), (31b/11)

a.-amaz (12a/10)

a.-ırsa (04b/13)

a.-mayup (29a/10)

a.-sa (21a/10)

a.-up (51a/06)

a.-urlar (20a/10)

āyīne < Ar. *āyīne* ayna

ā. (03a/08), (03a/18)

āyine’-i cihān-ı şaykal ‘parlak dünyanın aynası’ (03a/18)

āyīne’-i mücellā-yı rūzigār ‘zamanın parlak aynası’ (03a/08)

‘**ayn**’ < Ar. ‘*ayn* göz, kaynak; asıl, tıpkısı, kendisi

‘a. (05b/14)

‘a.+ına (49b/04)

farz-ı ‘ayn ‘herkese farz olan’ (05b/14)

ayrıl- ayrılmak, ayrı kalmak, uzaklaşmak

a.-dı (28a/02)

a.-duğı (08b/12), (15a/03)

a.-ma (29a/08), (40b/09)

a.-maz (40a/09)

a.-mış (37b/07)

a.-up (11b/10)

a.-ursa (37b/06)

ayrılık ayrılık, ayrı olma, farklılık → **seçilik**

a. (47a/01)

a.+dur (15b/01)

ayru ayrı

a. (15a/14), (15a/16)

az az, (miktar–mesafe-zaman olarak) kısa, çok olmayan

a. (08b/11), (13a/09), (19b/09), (20a/05), (21b/08), (26a/01), (35b/02)

a‘zā < Ar. *a‘zā* ‘vücudu meydana getiren parçalar, organlar

a‘.+sı (20b/02), (20b/07), (37b/13)

a‘.+ı (20a/10)

‘**azāb**’ < Ar. ‘*azāb* acı, işkence, eziyet, sıkıntı

‘a. (03b/12), (20a/06), (20a/09), (20a/16)

‘a.+dadur (20a/17)

‘a.+dan (52b/03)

‘a.+la (50a/01)

‘a.+lardan (20a/12)

‘azāb-ı ‘ācil ‘acele ıztırıp’ (03b/12)

‘azāb-ı ebedīye ‘sonsuz ıztırıp’ (20a/06)

azacuk az miktarda olan, biraz

a. (19b/12), (21b/17), (23a/09), (23a/09), (24a/18), (24b/01), (28a/11), (46a/03), (46a/04)

āzal < Ar. *āzāl* (başlangıcı olmayan zaman) ezeller

ā.+de (38a/09)

ezel-i āzal ‘başlangıcı olmayan zamanlar’ (38a/09)

‘**azamet** < Ar. ‘*azamet* büyüklük, yücelik, ihtişam

‘a. (05a/18)

azarla- azarlamak, çıkışmak

a.-yup (50a/12)

azgunluk azgınca davranış, saldırganlık

a.+dan (18a/15)

aẓhār < Ar. *aẓher* apaçık, aşıkâr

a. (03a/08)

aẓhār-ı şe‘âyir-i islām-ı sa‘ādet-ķarīn ‘mutluluĝa ermiş islam’ın âdetlerinin açıklığı’ (03a/08)

‘**aẓīm** < Ar. ‘*aẓīm* büyük, ulu

‘a. (10a/05), (12a/01), (21a/13), (32a/11), (33b/17), (45b/15), (48a/03), (52b/16)

‘a.+dür (51a/04)

emr-i ‘aẓīm ‘büyük buyruk’ (10a/05), (51a/04)

‘aẓīm ol- ‘büyük, şiddetli olmak’ (12a/01)

‘**azīz** < Ar. ‘*azīz* kıymetli, değerli

‘a. (10b/10)

şeyh-i ‘azīz ‘kıymetli hoca, ihtiyar’ (10b/10)

B

bāb < Ar. *bāb* kapı, bölüm

b. (09b/01), (13b/10), (13b/17), (14a/07), (14a/08), (50a/02), (50a/04)

b.+da (15b/18), (31b/02)

b.+ı (06a/07), (09a/16), (14a/01), (14a/02)

b.+ında (02b/07), (17a/04)

baba < Far. *bābā* baba, ata

b. (47a/18)

b.+sı (47b/02), (47b/05), (47b/07), (48a/04), (48a/07), (48a/10)

b.+sına (47a/18)

ba‘de < Ar. *ba‘de* sonra

b. (02a/12)

ba‘de’z-tahmīd ‘şükürden sonra’ (02a/12)

ba‘dehū < Ar. *ba‘dehū* ondan sonra, daha sonra

b. (02b/11), (10b/05), (19a/16), (36a/14)

bāğ < Far. *bāğ* bağ, bahçe

b. (02b/15), (04b/14)

bāğ-ı ‘ālem ‘dünya bahçesi’ (04b/14)

reşk-i bāğ-ı irem ‘cennet bahçesini kıskandıran’ (02b/15)

bağırsak bağırsak

b. (20b/08), (20b/09), (27a/05)

bağışla- bağışlamak, affetmek

b.-ya (30b/18)

b.-yam (28b/19)

bāğiye < Ar. *bāğī* doğru yoldan ayrılan kimse, âsi

b. (03b/07)

zümre' -i bāğiye' -i fâcire 'doğru yoldan sapmış günahkâr topluluğu' (03b/07)

bağla- bağlamak, tutturmak

b. (30b/01)

b.-d1 (30b/03), (30b/09)

b.-mıssındur (20b/06)

b.-suñ (36a/18)

bağlu bağlı, bir yere bağlanmış olan

b. (20b/07)

bahā < Far. *bahā* değer, bedel, kıymet

b. (15b/17)

b.+sından (14b/05)

bahādur < Far. *bahādur* cesur, yiğit → **qahramān**

b. (21a/19)

bahālu < Far. *bahā* + T. +*lu* fiyatı yüksek olan, kıymetli

b. (14b/05), (29b/02)

bahāne < Far. *bahāne* sebep, mazeret

b. (04b/18), (04b/18), (39b/14)

bahār < Far. *bahār* bahar mevsimi

b. (04b/14)

bā-ḥasān < Far. *bā* ve Ar. *ḥasān* güzellik, iyilik ile

b. (02b/10)

bā-ḥasāni'l ile'l-yevmü'd-dīn 'güzellik ile din gününe kadar' (02b/10)

baḥr < Ar. *baḥr* deniz, büyük nehir veya göl

b. (43a/06), (43b/11), (43b/16), (44a/14)

b.+a (42b/15)

b.+den (44a/12)

b.+e (44a/13)

vekīl-i baħr ‘deniz yetkilisi’ (42b/15), (43a/06), (43b/11), (43b/16), (44a/12), (44a/13), (44a/14)

bā-ħuṣūṣ < Far. *bā* ve Ar. *ħuṣūṣ* özellikle, bilhassa

b. (40a/16)

ba‘īd < Ar. *ba‘īd* uzak, ırak

b. (48b/16)

bā‘is < Ar. *bā‘is* sebep, sebep olan şey

b. (04a/04), (09b/06), (10b/18), (27b/03)

baḳ- bakmak, seyretmek, görüp incelemek

b. (34b/07)

b.-a (44b/06)

b.-ar (22a/05), (22a/06), (34b/08), (37b/14)

b.-arken (26a/18)

b.-dı (30b/16), (48a/10)

b.-duğı (44b/05)

b.-duğıñ (37b/12), (44b/03)

b.-dumsa (18b/17)

b.-ma (32a/08)

b.-mayup (10a/04)

b.-maz (39b/16)

b.-mazlar (39a/10)

bāḳī < Ar. *bāḳī* ölümsüz, ebedi, sürekli

b. (13b/10), (47a/02), (47a/03), (47a/05)

b.+yi (21a/13)

bal bal, asel

b. (19b/08), (22a/09), (49a/18)

b.+dan (22a/09)

b.+ı (22b/05)

b.+ın (40a/03)

balçık koyu kıvamdaki yapışkan çamur

b.+a (23a/18)

b.+dan (23a/19)

b.+ı (23b/01)

balçıklı yapışkan çamurlu

b. (23a/18)

balgam < Ar. *balğam* eskiden beden yapısının esasını teşkil ettiği kabul edilen dört unsurdan biri

b. (21a/04), (22a/19)

balık balık

b. (32b/04), (32b/06), (32b/10), (32b/10), (32b/11), (32b/13), (32b/15), (33a/10), (33a/16), (35b/10), (35b/12), (35b/16), (35b/17), (35b/18), (36a/03), (36a/04), (36a/05), (38b/13), (38b/15), (47b/15), (47b/19), (47b/19)

b.+ı (33a/11), (35b/15), (47b/16)

b.+lar (32b/17), (33a/06), (33a/09)

b.+lara (32b/17), (33a/03), (33b/02)

b.+lardan (33a/10)

b.+ları (32b/12)

balıkçı balıkçı, balık tutan veya satan kimse

b. (32b/11), (35b/14), (36a/03)

b.+lar (32b/14), (35b/17)

b.+larla (33a/04)

balıkcuk (küçük ve zavallı anlamında) balıkcık

b.+lar (33a/12), (33b/02)

bāliġ < Ar. *bāliġ* bulûğa eren, ergin

b. (06b/03), (06b/06), (21a/01), (22b/15)

bāliġ ol- ‘buluğa ermek, erginliğe ulaşmak’ (06b/03), (06b/06), (21a/01), (22b/15)

baña bana

b. (07a/01), (07a/02), (08a/11), (10a/03), (12a/01), (12a/19), (13a/18), (13a/19), (13b/02), (14a/10), (14a/10), (16b/18), (17a/09), (17b/08), (19a/16), (21b/13), (24a/02), (25a/05), (25b/14), (25b/15), (28b/01), (28b/18), (29a/02), (29a/17), (30a/19), (30b/13), (30b/15), (32a/17), (32b/09), (34a/03), (34a/14), (34b/03), (34b/06), (35a/05), (35a/11), (36a/09), (36b/13), (36b/14), (36b/15), (36b/18), (36b/19), (38b/01), (38b/02), (38b/19), (39a/10), (39a/13), (40a/06), (40a/16), (40a/17), (41a/17), (42b/18), (43a/06), (43b/02), (43b/18), (43b/19), (44a/18), (45b/01), (45b/05), (46a/04), (46b/18), (49b/07), (50b/01), (50b/07), (50b/14), (50b/15), (50b/17), (51a/08), (51a/11), (51b/11), (51b/15), (52a/09), (53a/05), (53a/16), (53a/18)

bār-gāh < Far. *bār-gāh* izinle girilebilecek makam, huzur

b. (02a/14)

mesned-nişîn-i bār-gāh ‘yüce mevki, makam’ (02a/14)

bārī < Far. *bārī* hiç olmazsa, öyleyse

b. (33a/18), (50b/14)

barmağ parmak

b.+ı (49b/16)

b.+ını (49b/15)

baş- basmak, ayak altına almak

b.-duğı (22a/03)

bā-şıdk < Far. *bā* ve Ar. *şıdk* doğruluk, gerçeklik ile

b. (03b/06)

başīre < Ar. *başīre* (kalp gözü ile) görme, idrak

b. (06b/10)

baş baş, kafa, önde gelen; başlangıç

b. (29b/08), (37b/11)

b.+a (19a/10), (26b/16), (26b/17), (26b/17), (29b/08)

b.+ı (04b/13), (17a/17), (21b/11), (22a/03), (50a/02)

b.+ımız (41b/16)

b.+ın (13a/17), (21b/13), (21b/18), (22a/05), (37a/06), (51a/14)

b.+ına (08a/02), (08a/03), (19b/06), (22b/06), (24a/06), (24a/07), (35b/05), (40b/07),
(42b/15), (43a/08), (43a/09), (47b/06)

b.+ında (32a/13)

b.+ından (07a/06), (38b/12)

b.+ını (13b/14), (20b/12), (46b/11), (51a/13)

b.+ıı (48a/18), (52b/05)

b.+ları (17a/16)

b.+ların (22a/04)

b.+larından (29b/09)

başka diğer, farklı, değişik

b. (08a/05), (08a/05), (15a/14), (15a/14)

başla- başlamak

b.-dı (08a/19), (10b/12), (11b/02), (28b/04), (29b/09), (29b/10), (30b/12), (34a/18),
(42a/02), (42a/03), (45a/02), (47b/19), (48a/09)

b.-dılar (11a/09), (16b/15), (22b/15)

b.-dım (14b/09)

b.-dum (14a/16), (15b/19), (16a/01), (16a/11)

b.-maz (45b/03)

b.-r (07a/17), (23b/07), (23b/09), (36a/06), (36a/14), (45b/02), (49b/19)

b.-rlar (46a/18)

b.-yam (18a/11)

b.-yu (20b/15)

başmağcı ayakkabıcı

b. (30a/06), (30a/08), (30a/11), (30a/13), (30b/04), (30b/15)

b.+nın (30a/06), (30a/08), (30a/09), (30a/17), (30a/18), (30b/02), (30b/03), (30b/06), (30b/08), (30b/11)

b.+ya (30b/14)

bat- batmak, bir şeyin içine gömülmek

b.-ar (23a/18)

bāṭıl < Ar. *bāṭıl* geçersiz, hükümsüz, esassız, boş

b. (16a/17), (21b/09), (25b/14)

b.+ı (16a/19), (25b/14)

bāṭıl-ı kıyās ‘geçersiz, hükümsüz karşılaştırma’ (16a/17)

bāṭın < Ar. *bāṭın* içsel, görünmeyen

b. (45b/12)

b.+da (25a/09)

batman ağırlık ölçüsü

b. (48b/18), (49a/12)

bā-yed < Far. *bā* ve Ar. *yed* el ile, kudret ile

b. (02a/03)

bā-yed-i mu‘allim ‘öğretmenin eli, kudreti ile’ (02a/03)

ba‘zı < Ar. *ba‘z* ve Far. *-ı* bir takım, bir kısım, kimi, ara sıra

b. (06a/13), (10a/02), (12b/12), (14a/15), (15a/13), (21a/01), (25a/05), (27a/11), (27b/09), (29b/03), (31a/06), (37b/18), (38b/02), (38b/10), (38b/11), (38b/16), (39a/11), (40b/17), (42b/10), (47b/05), (52a/04), (52a/04)

bāzīrgān < Far. *bāzergān* bezirgan, tüccar

b. (08a/03), (08a/06), (08a/15), (08a/18), (08b/04), (15b/15), (18b/06), (18b/09), (18b/10), (18b/12), (18b/14), (18b/15), (22b/14), (22b/17), (23b/05), (48b/15), (48b/17), (49a/02), (49a/05), (49a/08), (49a/09), (49a/12)

b.+a (18b/13), (49a/05), (49a/08), (49a/13)

b.+dadur (49a/13)

b.+dan (49a/04)

b.+ıñ (08a/02), (08a/03), (08a/12), (08a/14), (08a/17), (14b/04), (22b/14), (23a/14), (23b/04)

bāzīrgānlık bezirganlık, tüccarlık → **bāzīrgānlık**

b.+a (23a/15), (46b/14)

bāzīrgānlık bezirganlık, tüccarlık → **bāzīrgānlık**

b. (26a/08)

b.+a (48b/17)

bāzīrgānlık ét- ‘tüccarlık yapmak’ (26a/08)

bed-aşl < Far. *bed* ve Ar. *aşl* aslı, soyu kötü olan

b. (36a/13), (36a/15), (38a/12)

bed-aşl ol- ‘aslı kötü olmak’ (36a/13), (38a/12)

bed-du ‘ā < Far. *bed* ve Ar. *du ‘ā* kötülük için edilen dua, ilenç

b. (30b/12)

bed-du ‘ā ét- ‘kötülük için dua etmek’ (30b/12)

beden < Ar. *beden* vücut, gövde

b. (15a/10), (15a/12), (15a/16), (15a/17), (22a/17), (22b/01)

b.+e (49b/16)

b.+inden (27a/11)

b.+ine (20b/13)

b.+iñ (15a/17)

beden-i insān ‘insan vücudu’ (15a/10), (15a/12), (15a/16), (22a/17), (22b/01)

bedī < Ar. *bedī* ‘ender, eşi ve benzeri görülmemiş, yeni

b. (01b/05)

üslûb-ı bedī ‘yeni usûl,tarz’ (01b/05)

begen- beğenmek, hoşlanmak

b.-di (26b/03), (26b/07)

b.-diler (14a/01), (14a/03)

b.-medigiñ (45a/18)

b.-üp (29a/10), (45a/18)

behişt-āyīn < Far. *behişt* ve Far. *āyīn* cennet gibi, cennete benzer

b. (02a/02)

muḳarrer-i behişt-āyīn ‘cennet benzeri kararlaştırılmış’ (02a/02)

behre-ver < Far. *behre-ver* hissedar, hissesi olan, nasipli

b. (05b/12)

belā < Ar. *belā* ‘dert, gam, keder, sıkıntı, musibet

b. (13a/11), (19a/17), (belā vü gūşşa) (19a/19), (22a/16), (23a/18), (35b/05), (35b/07), (35b/09), (41b/03), (45b/15), (47b/06), (51b/01)

b.+dan (22a/07)

b.+lara (21a/11)

b.+lardan (16a/09)

b.+sı (21a/06), (40a/07), (50a/02)

b.+sıdur (40a/07)

b.+ya (17b/04), (40a/08), (48a/03)

belābil < Far. *belābil* bülbüller

b. (02a/08)

ḥuṭabā-yı belābil ‘hutbe veren (güzel şakıyan) bülbüller’ (02a/08)

belāgat < Ar. *belāgat* ekili, güzel ve yerinde söz söyleme

b. (02b/03)

bele böyle

b.+siṇe (48a/15)

belī < Ar. *belī* evet

b. (18b/14), (31b/14), (34a/02), (34b/04), (38a/16), (42a/16), (47a/14), (48a/07)

belki < Ar. *bel* ve Far. *ki* belki

b. (14b/03), (20a/05), (24a/16), (24b/02), (25a/13), (25a/15), (27a/08), (27a/10), (31b/02), (37b/19), (39a/15), (40a/02), (45a/12), (45a/14), (49a/10), (50a/19), (50b/19), (51a/11), (52b/02), (52b/05)

belürt- belirtmek, göstermek

b.-ür (26b/07)

ben ben

b. (04b/17), (06b/18), (08b/07), (10b/17), (11a/03), (11b/05), (12a/15), (12a/17), (14b/09), (15b/15), (16b/12), (16b/13), (17a/01), (17a/03), (17a/19), (17b/03), (18a/09), (18b/13), (19b/18), (22a/16), (22b/07), (25a/05), (25a/19), (26a/15), (26a/18), (27b/17), (27b/19), (28a/04), (28a/04), (28b/14), (29a/17), (31a/01), (31a/17), (31b/09), (32b/11), (32b/14), (33a/05), (33a/07), (33a/13), (33b/03), (33b/18), (34b/04), (34b/18), (35a/04), (35a/05), (35a/05), (35a/12), (35b/02), (36a/01), (36a/07), (36a/10), (36b/14), (36b/15), (36b/16), (36b/17), (37a/11), (37b/15), (38a/02), (38b/04), (38b/09), (39a/13), (40a/04), (40a/05), (40a/06), (40a/07), (41a/02), (41a/08), (41a/17), (41a/19), (41b/03), (42a/07), (42a/09), (42a/11), (42a/18), (43b/02), (43b/13), (43b/15), (43b/17), (44a/17), (44b/04), (44b/10), (45a/17), (45a/19), (45b/03), (47a/02), (47a/10), (47a/18), (47b/02), (49a/14), (49a/14), (49a/17), (49a/19), (50a/14), (50b/09), (50b/18), (51a/07), (51b/02), (51b/04), (51b/09), (51b/10), (51b/10), (52a/02), (52a/04), (52a/17), (52a/18), (52b/01)

bende < Far. *bende* köle, esir

b.+i (05b/19)

b.+leriniñ (13b/05)

Bendebe *Kelîle ve Dimne* 'deki iki sığırdan birinin ismi, Bendebe

B. (23a/17)

benden benden

b. (12a/16), (12b/08), (12b/08), (13b/10), (14b/15), (14b/16), (25b/13), (28b/02), (34a/04), (34b/03), (38b/16), (38b/17), (41a/01), (43a/04)

beni beni

b. (14a/11), (16b/12), (28b/17), (30a/07), (30a/19), (33a/12), (33a/13), (34a/03), (34a/17), (34b/01), (38a/18), (38b/10), (38b/18), (40a/08), (40b/19), (41b/17), (42a/08), (42a/09), (42a/12), (42a/19), (43a/17), (43b/03), (44a/10), (44b/08), (50b/12), (51b/11), (51b/13)

benī < Ar. *benī* oğullar

b. (01b/11), (21a/04)

benī âdem 'Âdem oğulları, insanlar' (21a/04)

benim benim

b. (08b/18), (12a/19), (12b/07), (13b/09), (14a/08), (14b/15), (15b/19), (16a/01), (17b/07), (18b/13), (18b/14), (25b/15), (27b/03), (28a/18), (28b/03), (30b/01), (30b/13), (30b/15), (31a/13), (31a/18), (32a/08), (32a/08), (32b/15), (33a/18), (34a/04), (35a/07), (35a/07), (36a/10), (36b/14), (36b/18), (38a/17), (38a/17), (38b/01), (39a/07), (39b/09), (40a/16), (40a/17), (41a/02), (42a/15), (42a/19), (42b/18), (43a/15), (43b/18), (45b/06), (46a/13), (46a/13), (49b/03), (50b/10), (51a/04), (51a/09), (51b/04), (51b/06), (51b/14), (51b/14), (52b/01), (52b/10)

b.+le (34a/16)

beñze- benzemek, (o şey) gibi görünmek

b.-r (09b/11), (14b/04), (14b/07), (15a/13), (19b/14), (21b/19), (22b/14), (31a/18), (44b/17), (46b/13), (48b/03)

beñzet- benzetmek, benzer duruma getirmek

b.-düm (22a/16), (22a/17), (22a/18), (22b/02), (22b/02), (22b/04), (22b/04), (22b/05)

b.-mişlerdür (12a/09), (12a/12), (26a/03)

berāber < Far. *berāber* birlikte, bir ve eşit seviyede

b. (35a/16), (35a/19)

b.+dür (07b/12)

berāyā < Ar. *berāyā* halk

b. (re‘āyā u berāyā) (04a/02)

berber berber

b. (30b/06), (31a/05), (31a/07), (31a/10), (31a/15)

b.+e (31a/09), (31a/11)

b.+i (31a/08)

b.+iñ (30a/10), (30a/12), (30a/16), (30a/18), (30b/02), (30b/04), (30b/09), (31a/03), (31a/15)

berī < Ar. *berī* temizlenmiş, arınmış; kurtulmuş

b. (38a/09), (38a/19), (45a/19)

berī ol- ‘kurtulmak’ (38a/09)

berkit- sağlamlaştırmak

b.-se (15a/15)

ber-murād < Far. *ber* ve Ar. *murād* isteğine kavuşan

b. (12b/07)

ber-murād èt- ‘arzusuna kavuşturmak’ (12b/07)

ber-ķāmet < Far. *ber* ve Ar. *ķāmet* boyda, endamda

b. (04a/17)

şehriyār-ı cāme’-i ber-ķāmet ‘boydan elbiseli hükümdar’ (04a/17)

Berzeveyh *Kelîle ve Dimne*’deki hekimin adı, Berzeveyh

B. (10a/12), (10b/02), (10b/06), (10b/17), (10b/18), (11a/04), (11a/07), (11a/09), (11a/14), (11a/16), (11b/01), (11b/03), (12a/02), (12b/05), (12b/15), (13a/03), (13a/07), (13a/16), (13b/07), (14a/04), (17b/04), (17b/12), (18a/09), (18b/16), (19a/06), (19b/15), (22a/16), (22b/07)

B.+i (09b/01), (10a/14)

B.+niñ (11a/18), (12b/09), (13a/06), (13a/09), (13b/12), (14a/08)

bêşinci beşinci

b.+si (11b/11), (31b/08), (32a/01)

beter < Far. *bedter* çok kötü

b.+ini (12b/07)

beyân < Ar. *beyân* açıklama, anlatma, bildirme

b. (02a/09), (09b/02), (12b/15), (14a/08), (22b/13), (31a/17), (50a/05)

b.+a (04b/19)

b.+dan (05b/12)

beyân et- ‘açıklamak, anlatmak’ (09b/02), (12b/15), (14a/08), (31a/17), (50a/05)

beyân eyle- ‘açıklamak, bildirmek’ (22b/13)

lisân-ı faşîh’ül-beyân ‘anlaşılır biçimde anlatılan dil’ (02a/09)

hîle’-i beyân ‘anlatının aldatıcılığı’ (05b/12)

Beydebâ Kelîle ve Dimne’de adı geçen hekim ve bilge, Beydeba → **Bîdpây**

B. (22b/13), (50a/08)

beyn < Ar. *beyn* ara, arasında

b. (03b/11), (05a/07)

beyne’l-enâm ‘halk arasında’ (05a/07)

beyt < Ar. *beyt* ev, hane, mesken

b. (01b/06), (02b/05), (05a/12)

ehl-i beyt ‘ev halkı; Hz. Muhammed’in âilesi’ (02b/05)

bıçak bıçak

b. (30b/06)

bıñar pınar, su gözü

b. (43a/10)

b.+ıñ (43a/13)

bırağıl- bırakılmak, salıvermek

b.-madan (35b/16)

bırağ- bırakmak, koymak, salmak

b.-up (35b/15)

b.-ur (09a/06)

b.-urlar (35b/18)

bī- ‘ākıbet < Far. *bī* ve Ar. ‘ākıbet sonsuz

b. (17b/05)

bī- ‘aql < Far. *bī* ve Ar. ‘aql akılsız

b. (25b/19)

bī- ‘aql ol- ‘akılsız olmak’ (25b/19)

bi- ‘avni’ llāh < Ar. *bi* ve ‘avn ve ilāh Allah’ın yardım ile

b. (06a/02)

bi- ‘avni’ llāh-i te ‘ālā ‘yüce Allah’ın yardımıyla’ (06a/02)

bī-çāre < Far. *bī* ve çāre çaresiz, zavallı

b.+lere (15b/10)

Bīdpāy *Kelīle ve Dimne*’de adı geçen hekim ve bilge, Bidpay → **Beydebā**

B. (11a/11)

B.+a (22b/11), (50a/05)

bī-günāh < Far. *bī* ve günāh günahsız, suçsuz

b. (50a/11), (50b/03)

bī-ḥadd < Far. *bī* ve Ar. *ḥadd* sınırsız, pek çok

b. (bī-ḥadd ü kıyās) (01b/01), (13a/16)

bi-ḥamdi'llāh < Ar. *bi* ve *ḥamd* ve *ilāh* Allah'a şükür ile

b. (04b/14)

bī-ḥuzūr < Far. *bī* ve Ar. *ḥuzūr* huzursuz, rahatsız

b. (08b/06), (08b/12), (27b/15), (30b/09), (31a/07), (32b/07), (32b/09), (35b/19), (36b/10), (47b/10), (49b/06), (49b/09), (49b/10), (50a/18), (50b/01), (51a/15), (52b/08)

b.+am (49b/12)

b.+sıı (47b/11)

bī-ḥuzūr ol- 'huzursuz olmak' (08b/06), (08b/12), (27b/15), (30b/09), (31a/07), (32b/09), (35b/19), (36b/10), (47b/10), (49b/06), (49b/09), (49b/10), (50b/01)

bī-ḥuzūrlık < Far. *bī* ve Ar. *ḥuzūr* huzursuzluk, rahatsızlık

b. (12b/04), (19b/11), (32b/08), (34b/16), (50a/18)

b.+ı (23b/19), (51a/17)

b.+ıı (50a/19)

bī-i'tibār < Far. *bī* ve Ar. *i'tibār* değersiz, önemsiz

b. (28a/19)

bi-kātib < Ar. *bi* ve *kātib* yazan, yazıcı ile

b. (bi-Kātib Çelebī) (06a/04)

bī-kıyās < Far. *bī* ve Ar. *kıyās* eşsiz, karşılaştırmaz

b. (13a/16)

bil- bilmek

b. (31a/16), (44b/07)

b.-di (12a/02), (26b/04), (33a/16), (37a/19), (37b/16), (40b/16), (44a/14), (44b/15), (45a/04), (49a/13)

b.-digi (23b/08)

b.-dim (12a/03), (12a/06), (14a/14), (35a/14), (45b/07), (45b/08), (49a/16)

b.-diñ (25a/06)

b.-dügi (06b/18), (07b/04), (23b/14)

b.-dügimi (51b/04)

b.-dügin (07b/01)

b.-düginden (27a/07)

b.-düginiñ (07a/17)

b.-düklerinden (52b/13)

b.-düm (16b/04), (25a/08), (32b/14), (50b/12)

b.-e (06b/09), (06b/10), (35b/07), (39a/15)

b.-eler (14a/05)

b.-em (51a/10)

b.-esin (33b/19), (48a/02)

b.-medin (37a/02), (37b/09)

b.-medügim (16b/01)

b.-mege (17a/05)

b.-mek (17b/18), (51b/06)

b.-mekde (12a/05)

b.-mekdür (11b/16), (24a/03)

b.-melikle (07b/05)

b.-mem (39a/11)

b.-meye (12b/12), (44b/18), (45a/17), (53a/07)

b.-mez (07a/04), (12a/14), (41a/17), (43a/05), (45a/01), (45a/10), (53a/03)

b.-mezdik (42a/16)

b.-mezin (39a/08)

b.-mezler (25a/04)

b.-mezlik (07b/13), (43b/16)

b.-mezsın (15a/01), (43b/15)

b.-mezsiz (25a/11)

b.-miş (45b/05)

b.-sem (52a/03)

b.-üp (07b/10), (13a/12), (51b/05)

b.-ür (12a/14), (16b/09), (18b/10), (25a/09), (26b/10), (28b/16), (29b/06), (38b/14), (45b/02), (47a/12), (50b/07), (52a/15)

b.-ürdim (43b/13), (43b/14), (45a/19)

b.-ürdiñ (50b/06), (50b/09)

b.-ürdüm (26a/16)

b.-ürem (17a/03), (26a/18), (32b/13), (35a/04), (48a/07), (49b/03), (52a/04)

b.-ürin (18b/10), (27b/04), (33a/07), (33b/05), (41a/19), (42a/18), (44b/04), (49a/18)

b.-ürken (07b/07)

b.-ürler (36b/17)

b.-ürsin (34a/02)

b.-ürsın (35a/06), (37b/12), (38a/16), (44b/03)

bilād < Ar. *bilād* beldeler, şehirler

b. (02b/06), (bilād u ‘ibād) (05a/09)

feth-i bilād ‘şehirlerin kuşatması’ (02b/06)

bilā-resm < Ar. *bilā* ve *resm* benzersiz, emsalsiz

b. (bilā-resm ü mişāl) (01b/02)

bildir- bildirmek, anlatmak, haber vermek → **bildür-**

b. (50b/07)

b.-dim (51b/03)

b.-diñ (42a/17)

b.-e (26b/13), (46b/11)

b.-mege (20b/17)

b.-mek (27a/09)

b.-mekden (34b/05)

b.-memek (23b/15)

b.-ir (26b/06)

bildür- bildirmek, anlatmak, haber vermek → **bildir-**

b.-esin (10b/05)

bile ile, birlikte

b. (20b/13), (21a/03), (22b/10), (23b/16), (27a/13), (29a/04), (29a/09), (29b/04), (31b/02), (37a/07), (39a/05), (42b/17), (43a/17), (51a/03), (51a/12)

b.+since (12b/11)

bilin- bilinmek, anlaşılma

b.-e (47a/17)

b.-mez (26b/11)

biliş bilmek işi; tanıdık

b.+ine (36b/02)

b.+lerinden (48b/18)

bī-meūnet < Far. *bī* ve Ar. *meūnet* külfetsiz; sıkıntısız, zahmetsiz

b. (05b/11)

bī-menfa‘at < Far. *bī* ve Ar. *menfa‘at* faydasız

b. (27b/17)

bī-menfa‘at ol- ‘faydasız olmak’ (27b/17)

bī-miḳdār < Far. *bī* ve Ar. *miḳdār* değersiz, kıymetsiz

b. (bī-miḳdār ü zerre) (05b/19)

bī-miṣāl < Far. *bī* ve Ar. *miṣāl* benzersiz, eşsiz

b. (02a/07)

b.+e (05b/13)

sultān-ı bī-miṣāl ‘benzersiz hükümdar’ (02a/07)

bin < Ar. *ibn* oğul, erkek evlat → **ibn**

b. (03b/08), (05a/06), (21a/15)

Enûşirvān bin Kūbād ‘Kubad oğlu Enûşirvān’ (21a/15)

‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb ‘Hattab oğlu Ömer’ (03b/08)

sultān Mehmed ḥān bin İbrāhim ḥān ‘İbrahim padişah oğlu Mehmet padişah’
(05a/06)

biḡ bin rakamı

b. (10b/08), (42b/05), (46b/16)

bin- binmek

b.-dügi (26a/12)

b.-er (24a/11)

b.-miş (24a/09)

b.-üp (39b/12)

binā < Ar. *binā* ‘yapı, kuruluş

b.+lar (27a/02)

b.+sı (15a/17), (22a/18)

bindir- bindirmek, (birini bir şey üzerine) çıkarmak

b.-mek (24b/17)

bī-nihāye < Far. *bī* ve Ar. *nihāye* sonsuz

b. (06b/17), (11a/19), (26a/03), (33a/07), (39b/18)

bir bir; tek

b. (02a/05), (02b/17), (03b/02), (03b/04), (03b/08), (03b/12), (04b/17), (05a/08),
(06b/12), (06b/16), (06b/16), (06b/16), (07a/12), (07a/13), (07a/19), (07b/01), (07b/10),

(07b/11), (07b/11), (07b/18), (07b/19), (08a/03), (08a/04), (08a/05), (08a/07), (08a/10), (08b/08), (08b/14), (08b/15), (08b/17), (08b/17), (08b/19), (08b/19), (09a/05), (09a/09), (09a/10), (09a/13), (09b/03), (09b/03), (09b/10), (09b/13), (09b/15), (09b/16), (10a/05), (10a/07), (10a/15), (10b/05), (10b/09), (10b/10), (11a/05), (11a/08), (11a/10), (11a/10), (11a/13), (11a/16), (11a/17), (11b/02), (11b/03), (12a/12), (12a/12), (12a/14), (12a/16), (12a/18), (12b/02), (12b/03), (12b/17), (13a/01), (13a/01), (13a/02), (13a/04), (13a/19), (13b/03), (13b/04), (13b/10), (13b/10), (13b/17), (14a/08), (14a/09), (14a/09), (14b/04), (14b/05), (14b/06), (14b/08), (14b/14), (15a/05), (15a/10), (15a/12), (15a/13), (15a/13), (15a/15), (15b/07), (15b/09), (15b/15), (15b/16), (15b/16), (16a/08), (16a/09), (16a/11), (16a/15), (16a/16), (16b/07), (16b/07), (16b/08), (16b/16), (16b/16), (16b/17), (16b/18), (16b/19), (17a/03), (17a/09), (17a/14), (17a/14), (17a/18), (17b/06), (17b/07), (17b/10), (18a/01), (18a/02), (18a/10), (18a/13), (18a/13), (18a/14), (18a/15), (18a/16), (18b/02), (18b/04), (18b/06), (18b/07), (18b/07), (18b/07), (18b/08), (18b/08), (18b/11), (18b/11), (18b/12), (19a/12), (19a/12), (19a/18), (19b/02), (19b/03), (19b/06), (19b/16), (20a/02), (20a/08), (20a/09), (20a/11), (20a/19), (20a/19), (20b/01), (20b/02), (20b/05), (20b/05), (20b/06), (20b/08), (20b/11), (20b/16), (20b/16), (21a/15), (21b/19), (21b/19), (22a/01), (22a/05), (22a/08), (22a/08), (22a/09), (22b/12), (22b/14), (22b/16), (23a/08), (23a/13), (23a/13), (23a/16), (23a/18), (23b/01), (23b/03), (23b/09), (23b/19), (24a/05), (24a/08), (24a/08), (24a/08), (24a/10), (24a/10), (24a/19), (24b/03), (24b/09), (24b/10), (24b/13), (24b/17), (25a/01), (25b/08), (26a/12), (26a/18), (26b/01), (26b/01), (26b/04), (26b/18), (26b/19), (27a/04), (27a/04), (27a/05), (27a/18), (27b/01), (27b/10), (27b/10), (27b/11), (27b/11), (27b/13), (27b/13), (27b/15), (28a/10), (28a/12), (28b/01), (28b/02), (28b/05), (28b/06), (29a/16), (29a/18), (29b/01), (29b/01), (29b/02), (29b/02), (29b/05), (29b/07), (29b/09), (29b/09), (29b/12), (29b/12), (29b/13), (29b/14), (29b/19), (30a/04), (30a/06), (30a/06), (30a/07), (30a/09), (30a/11), (30a/14), (30a/14), (30a/15), (30a/18), (30a/19), (30b/06), (30b/19), (31a/08), (31a/17), (31a/17), (31b/05), (31b/10), (31b/10), (32a/04), (32a/11), (32a/11), (32a/12), (32a/13), (32a/13), (32a/13), (32a/14), (32a/16), (32a/16), (32a/17), (32b/01), (32b/03), (32b/04), (32b/07), (32b/10), (32b/12), (32b/13), (33a/03), (33a/05), (33a/07), (33a/10), (33b/05), (33b/07), (33b/07), (33b/09), (33b/13), (33b/13), (33b/17), (34a/05), (34a/06), (34a/07), (34a/09), (34a/13), (34a/13), (34a/13), (34a/17), (34b/01), (34b/02), (34b/06), (34b/16), (34b/17), (34b/18), (34b/19), (35a/12), (35a/14), (35a/18), (35a/18), (35b/02), (35b/05), (35b/07), (35b/09), (35b/11), (35b/11), (35b/11), (35b/14), (36a/12), (36a/13), (36a/14), (36a/15), (36a/18), (36a/19), (36b/10), (37a/01),

(37a/02), (37a/04), (37a/04), (37a/04), (37a/06), (37a/06), (37a/11), (37a/12), (37b/07), (37b/09), (37b/09), (37b/12), (38a/01), (38a/03), (38a/08), (38a/08), (38a/15), (38a/19), (38b/01), (38b/10), (38b/15), (39a/03), (39a/04), (39a/08), (39a/10), (39a/13), (39a/13), (39a/17), (39a/19), (39b/01), (39b/01), (39b/04), (39b/10), (39b/12), (39b/13), (39b/13), (39b/16), (39b/17), (39b/18), (39b/18), (40a/07), (40a/09), (40a/15), (40a/18), (40b/03), (40b/03), (40b/05), (40b/11), (40b/12), (40b/18), (41a/01), (41a/01), (41a/03), (41a/10), (41a/12), (41a/19), (41a/19), (41b/01), (41b/01), (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/03), (41b/03), (41b/10), (41b/15), (41b/18), (42a/12), (42b/05), (42b/06), (42b/07), (42b/09), (42b/13), (42b/16), (42b/17), (42b/18), (43a/06), (43a/10), (43a/11), (43a/12), (43a/16), (43a/17), (43a/18), (43b/04), (43b/04), (43b/05), (43b/05), (43b/08), (43b/09), (43b/10), (43b/19), (44b/17), (44b/18), (44b/19), (45a/05), (45a/13), (45a/14), (45a/16), (45a/19), (45b/04), (45b/08), (45b/08), (45b/15), (45b/15), (46a/04), (46a/05), (46a/06), (46a/10), (46a/10), (46a/14), (46a/15), (46a/15), (46a/16), (46a/16), (46a/17), (46a/18), (46a/19), (46b/03), (46b/04), (46b/14), (46b/14), (46b/15), (46b/15), (46b/17), (47a/02), (47a/04), (47a/05), (47a/05), (47a/09), (47a/19), (47b/01), (47b/03), (47b/06), (47b/07), (47b/07), (47b/10), (47b/12), (47b/13), (47b/14), (47b/15), (48a/02), (48a/02), (48a/03), (48a/09), (48a/12), (48a/17), (48b/01), (48b/05), (48b/13), (48b/15), (48b/17), (48b/17), (48b/17), (49a/02), (49a/06), (49a/06), (49a/09), (49a/09), (49a/12), (49a/17), (49b/14), (49b/15), (49b/15), (50a/04), (50a/04), (50a/09), (50b/01), (50b/03), (50b/06), (50b/06), (50b/11), (50b/15), (51a/01), (51a/02), (51a/05), (51a/15), (51b/01), (51b/11), (51b/12), (51b/17), (51b/18), (51b/19), (51b/19), (52a/01), (52a/04), (52a/06), (52a/09), (52b/02), (52b/02), (52b/16), (53a/13), (53a/17)

biraz biraz, azıcık

b. (22b/10), (28a/03)

birazcuk az, pek az

b. (12b/03), (20a/07), (21b/15)

birbiri birbiri, bir öteki

b.+nden (33a/12)

b.+ne (03a/14), (46a/09)

b.+yle (04a/06), (40b/03)

birçok oldukça çok, epeyce fazla

b. (15b/14)

birer bir, başlı başına; (birer birer) teker teker

b. (22a/02), (47b/15), (47b/15)

biri bir kimse, herhangi bir şahıs; bir tanesi

b. (02b/05), (03a/14), (08b/15), (11b/10), (14a/17), (15a/11), (15a/14), (15a/15), (16a/19), (20a/10), (22a/06), (22a/06), (28a/06), (28a/07), (28a/07), (28a/08), (28a/09), (28a/11), (28a/11), (28a/13), (28a/13), (28a/13), (28a/15), (29b/11), (29b/11), (35b/15), (40b/04), (40b/04), (40b/05), (43a/11), (45b/09), (48b/01), (50b/12)

b.+miz (41b/17), (41b/18), (43b/05), (43b/05), (43b/05)

b.+mizi (34a/08), (34a/11)

b.+nde (50b/02)

b.+nden (11b/10), (15a/14), (15a/15), (16a/19), (20a/10)

b.+ne (15a/11), (16b/06), (23a/04), (23a/17), (23a/17), (23b/16), (23b/16), (26a/15), (28a/17), (32b/11), (43a/11)

b.+si (06a/15), (06a/17), (06a/19), (08a/05), (14a/18), (16a/16), (16b/02), (20a/07), (22a/12), (22a/19), (26a/08), (26a/08), (26a/08), (26b/16), (26b/16), (32b/11), (32b/12), (35a/11), (35b/04), (35b/05), (35b/07), (35b/13), (35b/13), (35b/13), (46b/11)

b.+sin (23a/07)

b.+sindekiyi (47b/17)

b.+sinden (19b/19), (40a/01), (40a/02)

b.+sine (48b/18)

b.+sini (15b/11)

b.+şiz (41a/01)

b.+yle (35b/15), (48b/01)

birile ile, birlikte → **birle**

b. (48a/17)

birle ile, birlikte → **birile**

b. (02a/09), (21a/03)

birkaç birkaç, az sayıda

b. (13a/14), (16b/07), (18b/05), (20a/15), (22b/14), (28a/05), (29b/04), (33b/15), (34b/15), (34b/16), (40b/10), (40b/13), (42a/03), (47a/06), (47a/07), (50a/09), (52a/07)

bī-rū < Far. *bī* ve *rū* riyasız

b. (02b/09)

bī-rūy-ı Һazret-i ‘seyyidü’l-enām ‘yaratılmışların efendisi riyasız (Hz. Muhammed)’
(02b/09)

bī-sebeb < Far. *bī* ve Ar. *sebeb* sebepsiz, nedensiz

b. (28a/06)

bī-şuṣuz < Far. *bī* ve T. *şuṣuz* suçsuz, günahsız

b. (53a/08)

bit- (I) bitmek, sona ermek

b.-di (45a/07)

b.-sün (41a/06)

bit- (II) yetişmek, büyümek, uzamak

b.-miş (22a/01)

b.-üp (26b/11)

bitür- bitirmek, tamamlamak

b.-diğ (44b/09)

b.-mek (32a/09)

y.-üp (10a/08)

bī-vefā < Far. *bī* ve Ar. *vefā* vefasız, sadakatsiz

b. (38b/05)

bī-vefālīk < Far. *bī* ve Ar. *vefā* vefasız olma durumu → **bī-vefālīk**

b.+dandur (40a/02)

bī-vefālīk < Far. *bī* ve Ar. *vefā* vefasız olma durumu → **bī-vefālīk**

b. (41a/18), (41b/04), (49a/15)

bī-vefālīk et- ‘sözünde durmamak’ (41a/18), (41b/04)

bī-vefālīk eyle- ‘sözünde durmamak’ (49a/15)

biz biz

b. (09a/14), (09a/15), (10a/16), (24a/03), (24b/11), (31a/16), (32b/18), (34a/09), (34a/16), (40b/17), (41b/04), (41b/10), (41b/12), (41b/19), (42a/05), (42a/16), (43a/01), (43a/17), (43a/19), (44a/02), (44a/12), (52b/07)

b.+den (42a/05)

b.+e (24b/19)

bī-zaḥmet < Far. *bī* ve Ar. *zaḥmet* sıkıntısız

b. (05b/12)

bizden bizden

b. (13b/16), (29a/08), (34a/08), (34a/11)

bize bize

b. (10a/18), (10b/05), (27b/05), (33a/03), (33a/09), (34a/16), (34b/13), (39a/03), (41b/08), (41b/11), (41b/13), (41b/14), (43b/15), (43b/16), (44a/04), (44a/04), (44a/09), (44a/12), (49a/05)

bizi bizi

b. (34a/10)

bizim bizim

b. (11a/01), (11a/04), (13a/13), (13b/13), (13b/13), (13b/14), (24a/03), (24a/04), (24b/11), (24b/12), (33a/02), (37a/07), (40b/09), (41a/04), (41a/04), (41a/05), (41a/06), (41a/11), (41a/13), (41b/13), (42a/04), (42a/04), (43a/01), (43a/02), (43a/03), (44a/04), (44a/11)

b.+le (34a/10), (49b/12)

bi'z-zāt < Ar. *bi* ve *zāt* kendisi, şahsen

b. (14b/12)

boğ- boğmak, nefessiz bırakarak öldürmek

b.-arlar (09a/11), (09a/12)

boğaz (ağızla gırtlak arasındaki kısım) boğaz

b.+ına (30a/04), (33b/01)

boğıl- boğulmak, nefes alamamak

b.-ur (34b/10)

boğmak gerdanlık, kolye

b.+ı (33b/14), (33b/17), (33b/17)

b.+ını (33b/13)

boncuk boncuk, boncuk tanesi

b.+a (14b/06)

boş boş, dolu olmayan

b. (09a/01), (27b/15)

boyn boyun, baş ile gövde arasındaki eklem

b.+ına (29a/04), (53a/15)

b.-ıña (29a/03)

b.+ından (08a/08)

boynız boynuz → **boynuz**

b.+ların (45a/02)

boynuz boynuz → **boynız**

b.+ların (23b/08)

boz- bozmak, iptal etmek

b.-mamış (42a/01)

b.-maya (41b/08)

bozgun bozulmuş, perişan

b. (35a/13)

bozul- bozulmak

b.-up (15a/17), (52b/11)

b.-ur (15a/16)

bölik bölüm, takım

b. (15a/05)

böyi- büyümek, etkisi artmak

b.-dükden (35b/03)

böyit- büyütme, genişletme

b.-di (43b/12)

böyle böyle, bunun gibi, bu şekilde

b. (17b/05), (21b/14), (24a/01), (26a/05), (30b/17), (31a/02), (33b/06), (39b/15), (40a/08), (41b/18), (42a/11), (43b/13), (44a/09), (44b/11), (45a/18), (47b/17), (48a/18), (51a/16), (51a/19), (51b/15)

b.+dür (14b/07)

böyü- büyüme

b.-yip (06b/03), (06b/06)

b.-yüp (22b/15)

böyük büyük, iri; kudretli

b. (17a/18), (17b/09), (23a/15), (25a/12), (26a/03), (27a/02), (27b/09), (27b/13), (27b/16), (28b/02), (28b/11), (28b/11), (28b/12), (30a/15), (31a/06), (35b/11), (35b/12), (45b/10), (47a/05)

b.+ler (32a/10)

böyüklük büyük olma durumu, irilik

b. (32a/09)

bu bu

b. (02b/12), (02b/12), (02b/16), (03a/04), (03a/13), (04a/04), (04a/11), (04b/12), (05a/01), (05a/17), (05b/04), (05b/05), (05b/14), (05b/19), (06a/06), (06a/06), (06a/07), (06a/15), (06a/17), (06b/07), (06b/08), (06b/08), (06b/09), (06b/17), (06b/19), (07a/03), (08a/06), (08b/07), (08b/09), (08b/14), (09a/07), (09a/08), (09a/14), (09a/15), (09a/16), (09b/01), (09b/01), (09b/05), (09b/07), (09b/12), (10a/01), (10a/03), (10a/05), (10a/06), (10a/08), (10a/08), (10a/11), (10a/13), (10b/01), (10b/18), (11a/16), (11a/18), (11b/04), (11b/16), (11b/18), (11b/18), (12a/02), (12a/15), (12a/19), (12b/02), (12b/07), (12b/08), (12b/08), (12b/19), (12b/19), (13a/10), (13a/11), (13b/05), (13b/08), (13b/09), (13b/14), (13b/15), (13b/17), (13b/18), (14a/04), (14a/05), (14a/05), (14a/08), (14a/19), (14b/14), (15a/04), (15a/05), (15a/07), (15b/09), (15b/10), (15b/12), (15b/17), (16a/04), (16a/10), (16b/01), (16b/04), (16b/05), (16b/09), (16b/13), (17a/01), (17a/03), (17a/12), (17b/01), (17b/04), (17b/13), (17b/15), (17b/17), (18a/08), (18b/07), (19a/07), (19a/10), (19a/16), (19a/18), (20a/04), (20a/09), (20b/10), (20b/10), (20b/19), (21a/07), (21a/13), (21b/12), (21b/13), (21b/14), (21b/16), (21b/17), (22a/07), (22a/14), (22a/16), (22a/19), (22b/07), (22b/10), (22b/14), (22b/15), (23a/02), (23a/06), (23a/11), (23a/16), (23a/18), (23a/19), (23b/02), (23b/12), (24a/01), (24a/05), (24a/14), (25b/01), (25b/12), (25b/15), (25b/16), (26a/15), (26a/17), (26b/04), (27b/01), (27b/03), (27b/03), (27b/06), (27b/08), (27b/10), (27b/12), (27b/13), (27b/17), (27b/18), (27b/19), (28a/04), (28a/17), (28a/18), (28b/01), (28b/15), (29a/06), (29a/13), (29a/16), (29b/10), (29b/15), (30a/07), (30a/10), (30a/13), (30a/19), (30b/10), (30b/15), (30b/18), (30b/19), (30b/19), (31a/12), (31a/18), (31b/01), (31b/02), (31b/02), (31b/12), (32a/04), (32a/04), (32a/05), (32a/13), (32a/15), (32a/16), (32a/19), (32b/06), (32b/07), (32b/07), (32b/09), (32b/12), (32b/16), (32b/17), (33a/01), (33a/04), (33a/09), (33a/10), (33a/12), (33a/16), (33b/03), (33b/12), (33b/18), (34a/01), (34a/07), (34a/12), (34a/14), (34b/08), (34b/19), (35a/01), (35a/15), (35a/17), (35a/18), (35b/15), (35b/18), (36a/07), (36b/16), (36b/16), (37a/06), (37a/07), (37a/11), (37a/19), (37b/14), (38a/15), (38b/04), (38b/09), (38b/19), (39a/13), (39a/16), (39b/09), (40a/01), (40a/01), (40a/04), (40a/06), (40a/14), (40b/16), (40b/17), (40b/18), (41a/04), (41a/07), (41a/17), (41b/05), (42a/16), (42a/18), (42b/14), (43a/01), (43a/04), (43a/04), (43a/07), (43b/06), (43b/08), (43b/13), (43b/14), (43b/19), (44a/15), (44a/19), (44b/07), (46a/04), (46a/13), (46a/19), (46b/11), (46b/13), (46b/15), (46b/17), (46b/18), (47a/17), (47a/18), (47b/03), (47b/10), (48a/01), (48a/04), (48a/06), (48a/08), (48a/15), (48a/16), (48b/14), (48b/19), (49a/04), (49a/05), (49a/09), (49a/10), (49a/14), (49b/03), (49b/07), (49b/09), (50a/02), (50a/04), (50a/12), (50a/13), (50a/16), (50a/18), (50b/12), (50b/15), (50b/19),

(50b/19), (51a/06), (51a/08), (51a/16), (51b/08), (52a/01), (52a/06), (52a/07), (52a/15), (52a/17), (52b/04), (52b/08), (52b/09), (52b/17), (53a/05), (53a/09), (53a/11), (53a/12), (53a/14), (53a/16), (53a/18)

b.+dur (06a/15), (06a/17), (06a/19), (08a/03), (08b/15), (09b/06), (20a/13), (25a/02), (25b/16), (26b/09), (26b/16), (27a/03), (27b/07), (28a/06), (28a/07), (28a/08), (28a/08), (28a/09), (28a/12), (28a/13), (28a/13), (28a/14), (28a/16), (31b/01), (35a/10), (35a/17), (35b/07), (42a/04), (42b/11), (45b/09)

bugün bugün

b. (31a/05), (44a/04), (47a/01)

b.+de (51b/06)

b.+den (50a/14)

buğday buğday, buğday tanesi

b. (09a/01), (09a/03), (26b/11)

b.+ı (09a/02), (09a/06), (09a/07)

buğz < Ar. *buğz* kin, nefret, düşmanlık → ‘adāvet

b. (21b/06)

Bahretti’n *Kelile ve Dimne*’de adı geçen Emir Bahrettin

B. (05b/04)

Bahretti’n-nebīyyü’l-emīn ‘güvenilir peygamberin Bahrettin’i’ (05b/04)

buḥūr < Far. *buḥūr* güzel koku yayan ağaç, amber

b. (15b/04)

bul- bulmak, ulaşmak

b.-a (19b/03), (51a/10)

b.-am (17b/07), (36a/02)

b.-amadı (29b/12)

b.-amadılar (10a/12)

b.-amayacak (47b/19)

b.-dı (08b/19), (27a/17)

b.-dılar (33b/03)

b.-duğımı (07a/01)

b.-duşuz (41a/10)

b.-madı (04b/18)

b.-mağ (18a/06)

b.-mak (25b/06)

b.-masun (42b/09)

b.-maz (03a/10), (03a/12)

b.-mazidi (45b/05)

b.-mazlar (47a/08)

b.-sun (42b/08)

b.-up (15b/12), (27b/19)

b.-ur (07a/07), (19b/02), (19b/09), (23b/07), (24a/19), (29b/05), (29b/06), (46b/15)

b.-urın (41b/03)

bulaş- bulaşmak, (istenmedik bir işe) karışmak

b.-madugının (28b/19)

bulın- bulunmak, elde etmek, var olmak

b.-ur (16a/12), (18a/04), (26b/01)

buña buna

b. (10b/15), (11a/08), (15a/06), (18a/10), (19b/03), (28a/05), (28a/10), (28a/11), (29a/12), (30b/02), (32a/06), (32b/13), (34a/13), (35b/02), (41b/03), (43b/06), (46a/17)

bunda bunda

b. (11a/03), (26a/19), (27b/05), (44b/10), (47a/17), (51b/10)

bundan bundan

b. (06a/11), (10b/15), (14a/16), (16a/04), (23b/14), (36a/01), (39a/02), (39a/13), (45b/10), (48a/04), (51a/10)

bunı bunu → **buğı**

b. (07a/02), (09a/05), (15b/16), (16a/17), (17b/16), (18b/12), (18b/18), (22a/07), (22a/11), (22b/17), (27b/14), (28a/04), (29a/02), (29b/02), (29b/11), (29b/16), (30a/05), (30b/07), (30b/17), (32b/14), (33a/16), (35a/04), (35a/14), (36a/03), (36b/17), (38a/05), (38b/13), (39b/08), (41a/15), (43b/07), (43b/13), (43b/13), (45b/05), (46a/17), (47a/12), (47b/17), (50b/12), (50b/17), (50b/17), (50b/18), (52a/18)

buğı bunu → **bunı**

b. (51a/06)

bunıg bunun → **bunuğ**

b. (10a/03), (10a/06), (12a/09), (12b/12), (13a/11), (15b/07), (15b/13), (17a/06), (18a/09), (20a/02), (21a/03), (21a/05), (25a/04), (26a/15), (31a/17), (31b/18), (32a/02), (32b/07), (32a/15), (32b/05), (33a/15), (43a/07), (46b/01), (47b/10), (50a/08), (51b/19), (53a/17), (53a/18)

b.+la (04a/13), (11b/02), (26b/10), (51a/10)

bunlar bunlar

b. (16b/04), (18a/07), (20a/06), (21b/16), (23b/11), (23b/17), (34a/12), (34a/12), (40b/15), (40b/16), (42a/14), (42a/19), (46b/01), (49a/07), (52a/06)

b.+a (22b/17), (40b/15), (42a/01), (44a/10), (46b/10)

b.+dan (03b/02), (16b/02), (16b/05), (16b/06), (17b/06), (18a/16), (39b/03), (39b/14), (40b/16)

b.+ı (12b/15), (12b/15), (31a/16), (43b/08), (45a/01)

b.+ıg (08a/04), (11a/07), (16a/16), (16b/05), (16b/08), (17b/17), (35b/10), (51a/13)

b.+la (16b/02)

bunuğ bunun → **bunıg**

b. (10a/10), (12a/01), (48a/17)

bura bu yer

b.+da (16b/18), (32b/11), (32b/15), (34b/03), (43a/02), (49b/05)

b.+ya (32b/11), (32b/15)

b.+y1 (43a/13)

burun koklama organı burun; ön kısım

b.+dan (06a/05)

b.+1 (30b/08), (30b/17)

b.+ın (31a/11)

b.+ını (30b/07), (30b/10), (31a/10), (31a/15)

b.+ının (31a/04)

b.+um (31a/08), (31a/08)

b.+umı (30b/13), (30b/15)

buyur- buyurmak, emretmek, söylemek

b.-alar (06a/02)

b.-mişlardır (03a/13)

b.-up (01b/09), (03a/13), (06a/01)

b.-ur (03a/06), (03b/08)

b.-ursa (40b/08)

b.-ursanız (36a/11)

bühtān < Ar. *buhtān* iftira

b.+dan (18a/16)

bülend < Far. *bulend* yüksek, yüce, ulu

b. (21a/16), (24b/01), (24b/14), (27b/09), (27b/13), (27b/16)

bülend-aḥter < Far. *bulend* ve *aḥter* yıldızı yüksek olan, talihli

b.+dür (05a/09)

şehriyār-ı bülend-aḥter ‘talihli padişah’ (05a/09)

bünyān < Ar. *bunyān* yapı, bina

b. (04a/05)

kāl-bünyānū'l-merşūş 'güçsüz yapının sağlamlığı' (04a/05)

bürhān < Ar. *burhān* kanıt, delil

b. (04b/01)

bürhānū'l-ḥaqq 'Allah'ın delili' (04b/01)

bürin- bürünmek, örtünmek, giymek

b.-üp (52a/05)

b.-ür (52a/10), (52a/13)

büyücek odukça büyük olan

b.+leri (35a/11)

Büzürcimihr *Kelîle* ve *Dimne*'de adı geçen hükümdar Enûşirvân'ın veziri, hekim
Büzürcimihr

B.+e (13b/08), (13b/12), (13b/19), (14a/03)

B.+i (13b/11), (13b/12)

C

cādde < Ar. *cādde* geniş, uzun ve düzgün yol

c. (04b/03)

sālik-i cādde'-i revāc 'kıymetli yola girmiş olan yolcu' (04b/03)

cāh < Ar. *cāh* yüksek mevki, makam, rütbe

c. (02a/06)

Süleymān-ı cāh 'mevki sâhibi Süleyman' (02a/06)

cāhil < Ar. *cāhil* bilgisiz, bilmeyen kimse

c. (07b/03), (26b/16), (26b/18)

c.+lerdür (15a/05)

c.+lere (39b/17)

c.+leriñ (21b/11)

cāme < Far. *cāme* elbise, giyecek şey

c. (01b/11), (04a/17)

cāme’-i kâbiliyyet ‘yetenek ve güç elbisesi’ (01b/11)

şehriyâr-ı cāme’-i ber-kāmet ‘boydan elbiseli hükümdar’ (04a/17)

cān < Far. *cān* can, ruh; gönül

c. (cān u dil) (14b/10)

c.+ından (44a/18)

cānaver < Far. *cān* ve *āver* canavar, canlı

c.+ler (06a/14), (06b/01), (06b/02), (06b/09), (09b/19), (18b/04), (23b/16), (23b/17), (26a/04), (34a/10), (34a/15), (34a/19), (34b/01)

c.+lerden (23b/10), (23b/11)

c.+lere (23b/15), (27a/08), (34a/14), (34b/10)

c.+leriñ (29a/01)

c.+lerle (52b/06)

cānavercik < Far. *cān* ve *āver* ve T. +cik canavarcık, zavallı ve küçük canlı

c.+ler (34a/06), (34a/07)

cānib < Ar. *cānib* yan, taraf, yön → **cihet**

c. (09b/06)

c.+e (10b/18), (20b/03), (27b/13), (29a/05), (49a/09)

c.+i (19a/18)

c.+ine (10b/09)

cānib-i şerīf ‘şerefli taraf’ (09b/06)

cārī < Ar. *cārī* geçerli, yürürlükte olan

c. (04b/15), (05b/17)

cāriye < Ar. *cāriye* esir alınan ve sâhibinin malı sayılan kız veya kadın

c. (29b/14)

c.+niḡ (29b/16), (29b/16)

c.+si (29b/13)

c.+yi (29b/18)

cāyız < Ar. *cā'iz* yerinde, uygun, doğru olan

c. (28a/06)

c.+dür (25b/15), (28b/02), (37a/02), (39a/05)

cāzū < Far. *cādū* cadı, büyücü

c. (30b/15)

cebbār < Ar. *cebbār* zor kullanan (kimse), zorba

c.+dur (ğaddār ve cebbār) (40a/04)

cebel < Ar. *cebel* dağ

c. (03b/17), (44a/08)

cebel-i kâf 'Kaf dağı' (44a/08)

der-i cebel-i metīn 'dayanıklı dağ kapısı' (03b/17)

ceberūt < Ar. *ceberūt* (Allah için) kudret, ululuk, büyüklük

c. ('izzet ü ceberūt) (05b/15)

ced < Ar. *cedd* ata, büyükbaba

c. (16a/14)

ābā'an ve ced 'babadan, kuşaktan kuşağa' (16a/14)

cefā < Ar. *cefā* cefa, eziyet → **cevr**, **zūlm**

c. (28a/06), (28a/19), (53a/19)

c.+lara (47b/10)

cehl < Ar. *cehl* bilgisizlik, cāhillik

c. (21b/05)

celīl < Ar. *celīl* çok yüce, ulu, mertebesi yüksek

c. (02a/08), (09b/05)

celîlül-ğadr ‘çok yüce kıymet’ (09b/05)

celîlü’ş-şıfât ‘çok yüce vasıflar’ (02a/08)

cem’ < Ar. *cem* ‘toplama, bir araya getirme

c. (06b/05), (11b/18), (15b/02), (16b/13), (17a/01), (22a/09), (44a/03), (44a/05), (44a/10), (46a/17), (48a/16), (51a/16)

cem’ èt- ‘toplamak, bir araya getirmek’ (06b/05), (15b/02), (17a/01), (44a/05), (46a/17), (48a/16), (51a/16)

cem’ eyle- ‘toplamak, bir araya getirmek’ (16b/13)

cem’ ol- ‘toplanmak, bir araya gelmek’ (11b/18), (22a/09), (44a/03), (44a/10)

cemā’at < Ar. *cemā*’at cemaat, topluluk

c. (02a/18)

c.+in (48b/01)

pīşvā-yı cemā’at-i enbiyā ‘peygamberler topluluğunun önderi’ (02a/18)

cemī’ < Ar. *cemī*’ bütün, hep, tüm

c. (02b/13), (09b/13), (13b/18), (14b/01), (16a/09), (16a/09), (18a/11), (19a/03), (20a/10), (20a/12), (20b/06), (29a/12), (29a/14)

cemī’-i āfāk ‘çevrenin bütünü’ (02b/13)

Cenāb < Ar. *cenāb* hazret, saygınlık anlamında hitap

C. (01b/02), (03a/04), (02a/14)

Cenāb-ı ħazret-i Ĥāk ‘Hazreti Allah’ (03a/04)

Cenāb-ı rabbe’l-erbāb ‘rablik iddia edenlerin rabbi Allah’ (01b/02)

Cenāb-ı risālet-penāh ‘sığınılacak peygamber Hz. Muhammed’ (02a/14)

ceng < Far. *ceng* savaş, kavga

c. (31b/16), (33a/04), (45a/02), (45a/05), (45a/11), (45a/12), (45a/12), (45a/13), (45a/14), (45a/15)

c.+e (45a/04)

ceng  t- ‘savaşmak, d v şmek’ (31b/16), (33a/04), (42a/02), (45a/12), (45a/05), (45a/13), (45a/14), (45a/15)

cennet < Ar. *cennet* cennet, bah e

c.+e (18b/19)

cer de < Ar. *cer de* defter

c. (01b/12)

cer de’ -i dilkeş-i h l at ‘yaratılışın g n l  ekici defteri’ (01b/12)

cev b < Ar. *cev b* cevap, yanıt, karşılık

c. (28a/01), (30b/05), (31a/04), (41b/18), (43b/01), (50a/07), (53a/13)

c.+a (31a/10)

c.+ı  (37b/01)

c.+lar (27a/16), (52b/10)

c.+ları (52b/08)

cev hir < Ar. *cev hir* cevherler, de erli taşlar

c. (02b/07), (33b/07), (33b/10)

c.+lerin (33b/11)

cev hir-i del y l ‘delillerin cevherleri’ (02b/07)

cevher < Ar. *cevher* var olan bir şeyin  z , m cevher; de er, kıymet

c. (05a/11)

c.+e (18b/07)

c.+i (18b/06), (18b/16), (24b/13)

erb ’ -ı mem lik-i cevher ‘de erli  lkelerin d rd ’ (05a/11)

cevr < Ar. *cevr* cefa, eziyet → **cef , z lm**

c. (05a/13)

ebv b-ı cevr-i  ayf ‘z l m eziyetinin kapıları’ (05a/13)

c billet < Ar. *c billet* yaratılış, huy

c.+i (04a/09)

cihād < Ar. *cihād* Hak yolunda yapılan savaş, gaza → **ġazā**

c. (ġazā vü cihād) (02b/06)

cihān < Ar. *cihān* dünya, kâinat; herkes → **‘ālem, dünyā**

c. (02b/14), (03a/18), (03b/11), (05b/18)

c.+a (04b/11), (05a/01)

c.+ıñ (14a/17), (16a/13)

āyine’-i cihān-ı şaykal ‘parlak dünyanın aynası’ (03a/18)

ekser-i halk-ı cihān ‘dünyadaki insanların çoğunluğu’ (03b/11)

gülnār-ı cihān-ı ezhār ‘çiçekler dünyasının gül bahçesi’ (02b/14)

hazret-i pādīshāh-ı cihān ‘alemin saygıdeğer padişahı’ (05b/18)

halk-ı cihān ‘dünyadaki tüm yaratılmışlar’ (05a/01), (14a/17), (16a/13)

cihān-muṭā < Ar. *cihān* ve *muṭā* ‘dünyanın kendisine itaat ettiği ve önünde boyun eğdiği

c.+ları (05b/07)

fermān-ı cihān-muṭā ‘dünyanın itaat ettiği buyruk’ (05b/07)

cihet < Ar. *cihet* yön, taraf, yer → **cānib**

c.+den (11b/18), (20a/07), (29b/15), (40b/17), (48b/03)

c.+dendür (32a/05)

c.+inden (13b/16), (14b/15), (42a/03)

cilve-ger < Ar. *cilve* ve Far. *ger* tecelli eden, ortaya çıkan

c. (05b/11)

cilve-ger ol- ‘ortaya çıkmak’ (05b/11)

cumhūr < Ar. *cumhūr* halk topluluğu, halk

c. +a (03b/19)

intizām-ı ahvāl-i cumhūr ‘halkın hâllerinin düzeni’ (03b/19)

cümle < Ar. *cumle* bütün, hep

c. (09b/12), (19a/02), (19a/04), (23a/10), (30a/16), (42b/11)

c.+den (02a/01), (17b/09), (35b/01), (45b/09), (50a/12)

c.+miz (41a/12)

c.+si (23b/11), (42a/02)

c.+sin (15a/15)

c.+sine (51a/13)

cüsse < Ar. *cüsse* gövde, beden, kalıp

c.+si (27b/16)

c.+sine (28b/08)

cüz'î < Ar. *cüz'î* pek az, az miktarda

c. (39a/08), (39b/13)

cüz'î ol- 'az miktarda olmak' (39a/08)

Ç

çağır- çağırmaq, seslenmek → **çığır**

ç.-dı (30b/04), (30b/05), (30b/14)

ç.-dılar (30a/08)

ç.-dınuz (44a/11)

ç.-ır (46a/19)

ç.-up (35a/12), (37b/02), (48a/12)

çağırt- çağirtmek, davet ettirmek

ç.-up (37a/18)

çağırış- karşılıklı bağırmaq, birbirine seslenmek, haykırmak

ç.-alum (44a/08)

ç.-dılar (43b/07)

ç.-salar (43b/01)

çāk < Far. *çāk* yırtık, parça

ç. (07a/13), (25a/18), (26b/11), (28a/18), (28b/08), (38a/18), (44a/18), (45b/03), (47b/16), (48a/04)

çaķal çakal, kurt ve tilkiye benzer yabani hayvan

ç. (23b/11), (23b/16), (32a/16), (32a/18), (32a/19), (32b/03), (33b/03), (40b/01), (40b/05), (40b/14), (41a/03), (41a/06), (41b/09), (42a/08), (42a/09), (42a/12), (42a/16)

çal- çalgı çalmak, ses çıkartmak

ç. (18b/11)

ç.-ar (18b/12)

ç.-mak (18b/09)

çalış- çalışmak, çabalamak, iş yapmak

ç.-an (24b/08)

ç.-sa (19b/04), (37b/06), (42b/07)

ç.-up (14a/14)

ç.-ur (19b/03), (27b/15)

ç.-uram (33a/17)

çāre < Far. *çāre* çıkar yol, kurtuluş yolu

ç. (31a/19), (31b/10), (39a/07), (40a/15), (40a/15), (41b/03), (43a/18), (48a/18)

ç.+η (44a/16)

çāre ol- ‘çözüm, kurtuluş yolu bulmak’ (39a/07)

çārşeb < Far. *çār* ve *şeb* çarşaf, kadınların büründüğü örtü

ç. (52a/04)

ç.+i (52a/09), (52a/10), (52a/12), (52a/13), (52a/16), (52a/16)

çaylak çaylak, yırtıcı bir kuş

ç. (19b/05)

çegāne < Far. *çengāne* vurma aleti, çalgı

ç. (04b/16)

çek- çekmek, hareket ettirmek; sıkıntı içinde olmak

ç.-digim (12b/07), (13b/09)

ç.-dim (17b/01)

ç.-dügi (47b/10), (47b/12)

ç.-dügin (13a/11)

ç.-e (14b/08)

ç.-er (20b/10), (20b/12), (20b/13)

ç.-erdi (23a/17)

ç.-erler (36a/06)

ç.-ersen (20a/09)

ç.-ersin (34a/09), (42a/04), (53a/19)

ç.-mege (15b/02)

ç.-meñ (46b/01)

ç.-meye (38a/14)

ç.-miş (13a/10)

ç.-se (15a/15)

ç.-üp (46b/04)

çekil- çekilmek, sürülmek, ayrılmak; sıkıntıya katlanmak

ç.-en (19b/17), (20a/05), (23a/09)

ç.-üp (16a/10), (51b/02)

celebī okumuş yazmış ve ilmiyle tanınmış kişilere verilen ünvan

ç. (bi-Kātib Çelebī) (06a/04)

çene çene, yüzün hareketli olan uç kısmı

ç.+si (20b/04)

çeng < Far. *çeng* bir tür telli çalgı, çeng

ç. (04b/16)

çengāl < Far. *çengāl* çengel, hayvan pençesi

ç. (33a/19)

çerāğ < Far. *çerāğ* ışık, ışık veren şey

ç.+ın (04b/13)

çevre etraf, civar

ç. (48a/09)

çığır- çağırmaq, seslenmek → **çağır**-

ç.-dı (13a/07)

çık- çıkmak, içeriden dışarıya gitmek, ayrılmak; gerçekleşmek

ç. (33b/06)

ç.-a (08b/09)

ç.-ageldi (49a/08)

ç.-agelür (24a/14)

ç.-am (52a/03)

ç.-an (32a/15)

ç.-ar (16b/08), (29b/07), (30a/04), (35b/17), (52a/13)

ç.-arın (17a/08), (17a/11)

ç.-asın (52a/05)

ç.-ayın (41a/02)

ç.-dı (10b/09), (11a/05), (44a/10), (50a/10), (52b/08)

ç.-dıkdan (26a/04)

ç.-ınca (20b/12)

ç.-mağa (19b/15), (40b/14)

ç.-ması (26a/04)

ç.-mayan (08b/09)

ç.-mışdur (38b/18)

çıkār- dışarı çıkmasını sağlamak; muaf tutmak ve aklamak

ç.-alum (47a/03), (47a/08)

ç.-amayam (19a/10)

ç.-avuz (43a/19)

ç.-ayın (32a/19)

ç.-dı (08a/08), (09a/01)

ç.-dılar (48a/13)

ç.-dın (47a/10)

ç.-mış (06a/19)

ç.-mışlar (22a/04)

ç.-sa (32a/14)

ç.-sañ (12a/14)

ç.-up (21a/12), (23a/19), (33b/14)

ç.-ur (18b/15), (24a/10), (24a/13), (36a/03), (47a/06), (52a/11), (52b/17)

ç.-urlar (38b/12)

ç.-ursın (53a/03)

çıplak çıplak, giyeceğı olmayan

ç. (08b/16)

çiçek çiçek

ç.+inden (40a/08)

çift tarlayı sürme işi

ç. (14b/08)

çīn < Far. *çīn* kıvrım, büküm, kırıksıklık

ç. (01b/08)

çīn et- ‘doğrultmak, düzeltmek’ (01b/08)

çivi çivi, mih → **mīh**

ç. (24a/10), (24a/10), (24a/12)

ç.+den (24a/12)

ç.+sini (24a/13)

çoğ çok, fazla → **çok**

ç. (46a/08)

çoğal- çoğalmak, artmak

ç.-miş (21b/04), (21b/06), (21b/08), (39b/13), (40a/12)

çoğalt- çoğaltmak, arttırmak

ç.-an (19b/13)

çok çok, fazla → **çoğ**

ç. (06b/19), (07a/14), (08b/19), (10a/05), (10a/19), (11a/01), (12a/16), (15b/07), (15b/13), (16a/13), (17b/07), (17b/11), (17b/11), (17b/12), (18b/06), (20a/08), (21a/16), (21b/05), (25b/18), (27a/03), (27b/14), (31b/12), (31b/12), (31b/12), (32a/05), (32a/08), (32b/11), (33a/08), (34b/13), (39b/10), (39b/13), (42b/02), (42b/08)

ç.+ca (12a/15)

ç.+dan (30a/17), (38a/05)

ç.+dur (32a/07), (51b/15)

çokluk çok olma durumu, fazlalık

ç. (15a/02), (27b/05)

ç.+ına (15b/05)

çomak değnek, sopa

ç. (17a/19)

çömel- çömelmek, yere çökmek

ç.-di (44b/14)

ç.-e (44b/05)

çömlek çömlek, kap

ç. (08b/19)

çöz- çözmek, (bağlı bir şeyi) açmak

ç. (30a/19)

ç.-di (30b/03), (30b/09)

çözül- çözülmek, (bağlı durumdan) açılmak

ç.-dügi (36a/18)

çü < Far. *çū* çünkü → **çün, çünkü**

ç. (04b/19)

çün < Far. *çūn* çünkü → **çü, çünkü**

ç. (12b/19), (21b/10), (27a/13), (27a/14), (28b/05), (37b/16)

çünki < Far. *çūn-ki* çünkü → **çü, çün**

ç. (13b/02), (16a/10), (29a/05), (32b/16), (43b/11)

çürük çürümüş olan

ç. (37a/16)

D

da da, dahi, hatta → **dahı, de**

d. (07a/15), (08b/09), (09a/03), (09a/04), (09a/07), (21b/16), (23a/14), (24b/07), (25a/04), (25a/19), (25b/01), (26a/19), (26b/13), (27a/03), (30a/12), (30a/13), (31b/11), (34a/01), (34a/12), (35a/07), (35a/18), (37b/18), (38b/03), (38b/15), (38b/19), (39a/03), (39a/16), (40b/15), (40b/16), (40b/17), (42a/01), (42a/07), (43a/09), (44a/03), (44a/09), (44b/05), (44b/13), (47a/08), (48b/06), (48b/10), (49a/08), (50a/17), (50b/02), (52a/09), (52a/12)

Dābişlīm *Kelīle ve Dimne*'de adı geçen padişah Dabişlim, Debşelim → **Dābişdīm**

D. (22b/11), (50a/05)

Dābişdīm *Kelīle ve Dimne*'de adı geçen padişah Dabişdim, Debşelim → **Dābişlīm**

D. (10b/13)

D.+e (10b/14)

melik-i Dābişdīm ‘padişah Dabişdim’ (10b/13), (10b/14)

dahı dahi, da, de; bile; üstelik → **da, de**

d. (02b/03), (03b/18), (04b/12), (06a/17), (06a/19), (06b/06), (07a/18), (07b/15), (07b/17), (07b/19), (07b/19), (08a/12), (08a/16), (08b/07), (08b/12), (08b/19), (09a/07), (09a/09), (09a/09), (09a/12), (09b/05), (09b/11), (10a/04), (10a/13), (10b/02), (10b/03), (10b/06), (10b/08), (10b/15), (10b/17), (10b/18), (11a/03), (11a/03), (11a/04), (11a/14), (11a/15), (11b/01), (12b/05), (12b/06), (12b/11), (12b/13), (13a/07), (13a/16), (13b/01), (14a/14), (14b/09), (14b/13), (15a/16), (15a/17), (15a/18), (15b/01), (15b/05), (15b/13), (16a/02), (16a/09), (16a/14), (16a/15), (16b/15), (17a/05), (18a/09), (18a/15), (18a/17), (18a/19), (18b/02), (18b/10), (18b/10), (18b/11), (19a/13), (19b/02), (19b/05), (19b/08), (19b/10), (19b/11), (19b/13), (20b/19), (21a/08), (21a/10), (21a/11), (22a/13), (22b/10), (22b/13), (25a/10), (25a/19), (25b/19), (26a/09), (26b/08), (27a/03), (27a/16), (28a/02), (28a/07), (28a/08), (28a/08), (28a/09), (28a/12), (28a/13), (28a/13), (28a/13), (28a/16), (28b/16), (28b/18), (29a/03), (29a/07), (29a/09), (29b/04), (30a/03), (30a/12), (30b/04), (30b/19), (31a/03), (31a/06), (31a/07), (31a/13), (31a/14), (31a/15), (31a/17), (31a/18), (31b/18), (32a/02), (32a/07), (32b/18), (32b/19), (33a/10), (33a/13), (33b/09), (34a/11), (34b/01), (34b/04), (34b/06), (34b/08), (35b/02), (35b/07), (35b/13), (35b/16), (36b/04), (37a/01), (37a/08), (37b/03), (38a/04), (38b/06), (39a/14), (39a/16), (39b/13), (40a/09), (40a/11), (41a/02), (41b/11), (41b/15), (42a/06), (42b/08), (42b/09), (42b/10), (43b/02), (43b/06), (43b/11), (44a/01), (44a/06), (44a/09), (44a/12), (44a/17), (44b/11), (45a/05), (45b/18), (46b/05), (46b/06), (47a/11), (47b/01), (47b/17), (48a/11), (48a/16), (48b/10), (48b/13), (49a/05), (49a/12), (49a/16), (49a/17), (49a/17), (49a/19), (49b/03), (50a/12), (50a/14), (50b/07), (52a/16), (52b/18), (52b/18), (52b/19), (53a/01)

dāhil < Ar. *dāhil* içinde, içinde bulunan

d. (10b/14), (14a/11)

dāhil ol- ‘girmek, katmak’ (10b/14), (14a/11)

dal dal, ağaç gövdesinden çıkan kol → **tal**

d.+larını (39b/11)

dānā < Far. *dānā* âlim, bilgin

d.+ya (05b/12)

merd-i dānā ‘bilgin adam’ (05b/12)

dāne < Far. *dāne* tane, adet

d. (22a/01), (22a/03), (43a/11)

dāred < Far. *dāred* sâhip, malik

d. (03a/15), (03a/16)

ercümend-i dāred ‘itibar sâhibi’ (03a/15)

ser-bülend-i dāred ‘yücelik sâhibi’ (03a/16)

datlu tatlı, hoş → **ṭatlu**

d. (45b/11)

da‘vet < Ar. *da‘vet* çağırma

d. (10a/14)

da‘vet èt- ‘çağırma’ (10a/14)

dāyim < Ar. *dā‘im* devamlı, sürekli, her zaman → **dāyimā**

d. (22b/09), (23b/09), (38a/08)

dāyimā < Ar. *dā‘imā* sürekli, devamlı, her zaman → **dāyim**

d. (21a/17), (41b/11)

dāyire < Ar. *dā‘ire* devlet makamı, saha, alan

d. (04a/15), (05a/05)

ḫuṭb-ı dāyire’-i melik ‘padişah makamının merkezi’ (05a/05)

merkez-i dāyire’-i emn ‘güven alanının merkezi’ (04a/15)

de de, dahi → **dā, dahı**

d. (04b/17), (07a/05), (07b/09), (09a/08), (09a/15), (10a/16), (14b/07), (15a/05), (15b/17), (17b/13), (19a/10), (19a/14), (23a/06), (23b/10), (23b/15), (23b/16), (25b/16), (26a/08), (26a/12), (27b/04), (29b/10), (33a/03), (33a/13), (33a/13), (34a/16), (34b/11), (34b/18), (35a/04), (36a/02), (37b/08), (38b/18), (39a/05), (39a/06), (40a/14), (40a/18), (40b/01), (41a/13), (41b/04), (41b/19), (42a/01), (42a/10), (42b/01), (42b/03), (43b/16), (43b/17), (43b/19), (44a/04), (44a/15), (44a/16), (44a/17), (44a/18), (44b/10), (44b/10),

(45a/03), (45a/06), (47a/02), (47a/04), (47b/15), (48b/07), (48b/09), (48b/11), (51a/05), (51b/06)

dè- demek, söylemek, anlatmak → **eyit-**

d. (47b/04)

d.-di (08a/12), (10a/18), (10b/02), (10b/03), (10b/06), (11a/02), (11a/16), (11a/18), (12a/02), (12a/07), (12a/12), (12b/05), (13a/14), (13b/07), (13b/07), (13b/11), (16b/14), (17a/12), (17a/17), (17b/03), (24a/01), (24a/07), (24b/12), (25a/06), (26a/13), (28b/16), (28b/18), (29a/03), (30b/02), (32a/05), (32b/16), (33b/15), (34a/02), (34b/15), (38a/04), (38a/06), (38b/07), (41a/10), (41a/13), (42b/19), (43a/18), (43b/04), (44a/01), (44a/10), (47a/12), (47b/11), (50a/06), (50b/17)

d.-digiñ (24b/10), (24b/12), (25a/17), (28b/19), (33a/14), (34a/02), (34a/02), (36b/13), (37b/16)

d.-digiñde (26a/05)

d.-digüñ (25a/02)

d.-dikçe (37a/04)

d.-dikleri (23b/04), (38b/17), (43a/05), (53a/12)

d.-diklerim (51b/04)

d.-diklerin (37b/15)

d.-diklerine (36b/01)

d.-diklerinin (40a/01), (40a/01)

d.-dikleriñ (52b/17)

d.-diler (10a/08), (10a/10), (11a/14), (17a/14), (26a/15), (33a/03), (43a/14), (43a/15)

d.-dim (14b/01)

d.-dügi (16b/15), (39a/12), (42a/14), (44b/01), (45a/03), (46a/14), (48b/15)

d.-dügim (43b/16)

d.-dügine (36b/01)

d.-dügini (41a/19)

d.-düğine (43a/02)

d.-dükleri (51a/19)

d.-mek (03a/15)

d.-memege (27b/02)

d.-memiş (40a/16)

d.-miş (35a/12), (35a/14), (38b/02)

d.-mişdür (26a/07)

d.-mişler (17b/11)

d.-mişlerdür (07a/18), (25b/18), (26a/09), (31b/04), (35a/08), (35b/04), (36b/04), (37a/01), (38b/19), (39b/06), (45b/09), (48b/05), (48b/08), (50a/15), (52b/02)

d.-r (18a/07), (18b/14), (23b/06), (29b/04), (30a/08), (30a/11), (30a/18), (31a/08), (35b/19), (39a/12), (43a/02), (47a/08), (47a/12), (47a/13), (47a/15), (48a/08), (48b/02), (52a/09)

d.-rin (17a/09)

d.-rler (10b/13), (23a/17), (23b/16), (26b/19), (49a/03)

d.-rsem (16b/14)

d.-rsin (41b/09)

d.-rüz (42a/06)

d.-seler (20a/08), (20a/13)

d.-sem (45b/04)

d.-sün (41b/17)

d.-ye (41b/18)

d.-yecek (34a/16)

d.-yelüm (41b/15), (44a/04)

d.-yem (11a/17)

d.-yevüz (41b/11)

d.-yeydi (04b/17)

d.-yeyin (47b/12)

d.-yü (07b/14), (07b/19), (08a/16), (08b/07), (09a/01), (09a/04), (12b/01), (13b/03), (15b/02), (15b/16), (15b/17), (17b/07), (18b/15), (19a/15), (23b/03), (23b/05), (27a/19), (27b/14), (28a/15), (28b/03), (29a/07), (32a/05), (33a/12), (33a/15), (36a/02), (36a/18), (36b/19), (41b/06), (47a/11), (47b/04), (49a/17), (49b/08), (49b/17)

d.-yüdür (07b/01)

d.-yüp (07a/02), (15b/07), (16b/10), (33a/10), (33a/14), (33a/19), (43b/09), (44a/12), (49a/06)

def < Ar. *def* savuşturma, kovma, ortadan kaldırma

d. (02b/06), (03b/10), (03b/10), (21b/02), (23b/02), (27a/13), (39b/16), (40b/19), (42b/07), (50a/18)

d.+i (35b/03)

d.+inde (35b/06)

d.+ine (39a/07)

def'ët- 'kovmak, uzaklaştırmak' (03b/10), (03b/10), (21b/02), (27a/13), (39b/16)

def'eyle- 'kovmak, gidermek' (42b/07), (50a/18)

def'-i zulm 'eziyeti ortadan kaldırma' (02b/06)

defîne < Ar. *defîne* gömü, kıymetli eşya, hazine

d. (07a/04), (07a/04)

d.+ye (06b/16)

deg- değmek, erişmek, ulaşmak

d.-e (16b/17)

d.-ecek (27b/02)

degenek sopa, çomak

d. (09a/05)

degil değil, yok → **degül**

d. (11a/02), (11b/03), (23b/13), (23b/13), (23b/14), (23b/19), (31b/19), (38a/16), (38b/05), (39b/03), (42b/01), (46b/05), (50b/13), (53a/19)

d.+dür (07b/13), (07b/17), (07b/19), (08b/12), (15a/09), (15a/09), (16a/06), (20a/05), (24a/02), (24a/04), (26a/10), (27a/08), (27b/07), (27b/07), (28a/06), (28a/17), (31a/13), (31a/14), (31a/15), (31a/15), (31b/03), (32b/01), (34a/04), (35a/04), (36b/14), (37b/03), (38b/17), (39b/16), (40a/02), (42b/09), (42b/13), (46a/19), (48a/04), (48b/16), (49a/12), (50b/18), (50b/19), (51a/03), (51a/06), (52b/06), (53a/14)

d.+ler (23b/12)

d.+sin (51a/09)

d.+sin (25a/17)

degin -e kadar, -e dek → **dek**

d. (13b/06)

değiş- değişmek, değiştirmek

d.-esin (21a/13)

d.-se (14b/06)

degme olur olmaz, sıradan, herhangi bir

d. (10a/06), (12b/03), (21b/01), (34a/08)

degül değil, yok → **degil**

d.+em (34b/18), (43a/16)

d.+in (42a/12)

dek -e kadar, -e değin → **degin**

d. (06b/19), (13b/10), (20a/16), (20a/17), (47b/17)

del- delmek, delik açmak

d.-er (27b/15)

d.-mek (18b/07)

delāyil < Ar. *delā'il* deliller

d. (02b/07)

cevāhir-i delāyil ‘delillerin cevherleri’ (02b/07)

delik delik, oyuk, derin çukur

d. (18b/07), (47b/13), (48a/09)

d.+den (48b/04)

d.+i (47b/14)

d.+ine (30a/01), (47b/16), (47b/17)

delin- delinmek, üzerinde delik açılmak

d.-medin (18b/16)

dem < Far. *dem* zaman, çağ

d. (04b/12)

dem’a < Ar. *dem’a* göz yaşı damlası

d. (37b/06)

demür demir

d. (48b/16)

d.+i (48b/18), (49a/12)

d.+ini (49a/01)

d.+in (49a/14)

d.+inî (49a/14)

d.+leri (48b/19)

d.+lerünî (49a/01)

denā’et < Ar. *denā’et* alçaklık, âdîlik, zillet → **hisset**

d. (21b/05)

deñiz deniz, deryâ → **deryā**

d. (42b/17), (43a/02), (43a/03)

d.+den (43b/10), (43b/17)

d.+e (48a/19)

d.+i (43b/11)

d.+le (44a/02), (44a/07), (44a/09)

deḡlū kadar

d. (04b/15)

depreñ- kımıldamak, harekete gelmek

d.-meyeyin (37b/15)

der < Far. *der* kapı

d. (03b/17)

der-i cebel-i metīn ‘dayanıklı dağ kapısı’ (03b/17)

derc < Ar. *derc* toplama, bir araya getirme; (kitaba) yazma

d. (09b/17)

derc olın- ‘toplanmak, (kitap) yazılmak’ (09b/17)

derd < Far. *derd* dert, sıkıntı, üzüntü

d.+den (15b/11)

d.+im (17b/09)

derd-mend < Far. *derd* ve *mend* dertli, üzüntülü

d. (50b/03)

dere dere, akarsu

d.+den (35b/11)

d.+niñ (20b/05), (36a/04)

d.+ye (35b/16), (36a/02), (36a/05)

deriñ derin

d. (34b/07)

dermān < Far. *dermān* çare, çıkış yolu

d. (22a/08)

der-şān < Far. *der* ve Ar. *şān* şöhretli, itibar içinde

d. (04a/17)

derûn < Far. *derûn* iç, kalp

d. (02b/07)

deryā < Far. *deryā* deniz → **deñiz**

d.+da (26a/08)

d.+ya (39b/06)

dest-gāh < Far. *dest* ve *gāh* kudret, iktidar

d. (02a/14)

nübüvvet-i destgāh ‘kudretli peygamberlik’ (02a/14)

devā < Ar. *devā* ‘çâre, ilaç, derman

d. (27a/12)

devām < Ar. *devām* devam, süreklilik

d. (13a/18)

devām-ı devlet ‘devletin sürekliliği’ (13a/18)

deve deve, uzun yük ve binek hayvanı

d. (40b/05), (40b/06), (40b/07), (40b/08), (40b/10), (41a/04), (41a/14), (41a/17), (41b/10), (42a/01), (42a/13)

d.+niñ (42a/17)

d.+ye (40b/06), (41b/19)

d.+yi (40b/02), (41b/08)

devlet < Ar. *devlet* hükûmet, büyük rütbe; mutluluk, tâlih

d. (13a/18), (13b/01), (14b/15), (15b/05), (15b/19), (16a/01), (20a/04), (26a/06), (41a/13), (46a/03)

d.+de (35a/19)

d.+e (14b/18), (26a/06), (36a/14), (46a/01)

d.+i (09b/04), (24b/06)

d.+inde (26b/08)

d.+ine (18b/05)

d.+iñde (13a/18), (42a/06)

devām-ı devlet ‘devletin süreklililği’ (13a/18)

devlet-i ebedīye ‘sonsuz büyüklük ve mutluluk’ (20a/04)

erkān-ı devlet ‘devletin ileri gelenleri’ (26b/08)

eyyām-ı devlet ‘devletin güç ve iktidarı’ (13a/18)

devletli < Ar. *devlet* ve T. +*li* nimet ve mutluluğa ermiş kimse

d.+ler (28b/12)

devr < Ar. *devr* devir, zaman

d.+iñde (04b/16)

deyn < Ar. *deyn* borç

d. (05b/14), (51a/10)

dıraḥşān < Far. *dıraḥşān* parlak, ışıklı, aydınlık

d. (05b/03)

dıraḥşān ol- ‘parlak, aydınlık olmak’ (05b/03)

dībā < Far. *dībā* ipekli kumaş

d.+y1 (13b/03)

hıl ‘at-i dībā ‘ipekli kumaş kaftan’ (13b/03)

dil (I) < Far. *dil* kalp, göñül → **göñül**

d.+den (cān u dil) (14b/10)

dil (II) dil; lisan → **zebān**

d.+ile (11b/12)

d.+ine (11b/13)

d.+imi (18a/14)

d.+iñ (45b/11)

dile- dilemek, istemek

d.-di (37b/18)

d.-digi (12b/19)

d.-dim (17b/13)

d.-dük (09a/15)

d.-se (25b/09), (50a/04)

d.-ye (53a/13)

dil-firīb < Far. *dil* ve *firīb* gönül aldatan

d. (01b/05)

şun ‘-ı ‘acīb-i dil-firīb ‘hayranlık veren gönül aldatıcı güzel eser’ (01b/05)

dilkeş < Far. *dil* ve *keş* gönül çekici, gönül cezbedici

d. (01b/12)

cerīde’-i dilkeş-i hılķat ‘yaratılışın gönül çekici defteri’ (01b/12)

dilli oyalayıcı konuşan, konuşkan → **dillü**

d. (48b/02), (48b/03)

dillü oyalayıcı konuşan, konuşkan → **dilli**

d.+siq (48a/19)

Dimne *Kelīle ve Dimne*’de adı geçen iki çakaldan biri, Dimne

d. (10a/18), (11a/07), (11a/10), (11b/03), (12b/15), (14a/03), (23b/16), (23b/18), (24a/07), (24a/14), (24b/12), (25a/02), (25a/07), (25a/11), (25a/17), (25b/06), (26a/05), (26a/14), (26a/16), (26b/07), (27a/07), (27a/15), (27a/16), (27b/05), (27b/07), (27b/10), (27b/17), (28a/02), (28a/02), (28a/18), (28b/05), (28b/06), (28b/08), (28b/13), (28b/16), (28b/17), (29a/01), (29a/03), (29a/04), (29a/13), (29a/15), (29b/01), (31a/17), (31b/01), (31b/14), (32a/07), (32a/12), (33b/18), (34a/02), (34a/05), (34b/15), (34b/17), (34b/19), (35b/10), (36a/11), (36b/18), (37a/03), (37a/11), (37a/15), (37a/19), (37b/10), (37b/16), (38a/04), (38a/06), (38a/16), (38a/17), (38b/01), (38b/08), (39b/08), (39b/19), (40a/14), (40b/02), (42b/04), (42b/09), (42b/12), (42b/16), (44a/16), (44a/19), (44b/02), (44b/04), (44b/08), (44b/09), (44b/12), (45a/08), (46a/15), (46b/12), (46b/13), (48b/16), (49b/09),

(49b/13), (50a/07), (50b/15), (51a/14), (51a/19), (51b/18), (52a/17), (52b/08), (52b/10), (52b/17), (53a/03), (53a/06), (53a/09)

D.+de (27a/07)

D.+dür (22b/11)

D.+i (28b/04)

D.+niñ (12b/10), (26b/03), (28a/01), (37a/14), (37b/01), (38b/07), (44b/01), (45a/03), (49b/17), (49b/18), (49b/19), (50a/06), (50a/10), (50a/12), (51a/16), (53a/15)

D.+ye (27a/15), (27a/16), (27b/02), (29a/02), (37a/15), (45a/07), (50a/10), (51a/05), (53a/12)

D.+yi (28a/03), (49b/19), (51a/12)

kitāb-ı Kelīle ve Dimne ‘Kelīle ve Dimne kitabı’ (12b/10), (22b/11)

dīn < Ar. *dīn* din, inanç

d. (02a/03), (02b/08), (02b/09), (02b/11), (02b/12), (03a/07), (03a/14), (16a/10), (16a/13), (16a/14), (16a/15), (16a/16), (39b/02)

d.+de (14b/02), (18a/11)

d.+e (17b/10)

d.+i (17b/06), (17b/08), (17b/09), (17b/17), (17b/17)

d.+ine (17b/13)

d.+ini (16a/16), (16b/03)

d.+iniñ (14a/09)

d.+leri (16a/16)

d.+leriñ (17b/13)

bā-ḥasāni’l ile’l-yevmü’d-dīn ‘güzellik ile din gününe kadar’ (02b/11)

dīn-i metīne-i ḥazīne ‘sağlam inanç hazinesi’ (02b/08)

emr-i dīn ‘dinin buyruğu’ (16a/10)

muḥyī-i āṣār-ı dīn-i islām ‘İslam dini eserlerini güçlendiren’ (02b/09)

tecdīd-i merāsīm-i dīn ‘din merasimini yenileme’ (02a/03)

tenfīz-i şerāyī‘-i dīn-i metīn ‘sağlam dinin hükümlerini yürütme’ (03a/07)

dīndār < Ar. *dīn* ve Far. *dār* dinine bağlı olan

d. (03a/09)

dinle- dinlemek, (söylenen şeye) uymak → **istimā‘**

d.-dim (43b/10)

d.-düm (31a/18)

d.-medi (43a/07), (43a/08)

d.-mege (16b/15), (18b/12)

d.-memiş (43a/09)

d.-meye (51b/13), (51b/14)

d.-meyen (43a/08)

d.-meyüp (46b/10), (46b/12)

d.-mezler (46b/01), (46b/02)

d.-r (52a/07)

d.-yelüm (18b/11)

dinlen- dinlenmek, kulak verilmek

d.-meye (36b/11)

dīn-penāh < Ar. *dīn* ve Far. *penāh* dinin koruyucusu ve sığınağı

d. (02a/05), 04a/14)

hazret-i pādīshāh-ı dīn-penāh ‘dinin koruyucusu saygıdeğer hükümdar’ (04a/13)

pādīshāh-ı dīn-penāh ‘dinin koruyucusu hükümdar’ (02a/05)

dīnsiz < Ar. *dīn* ve T. +*siz* dinsiz, inançsız

d. (28a/13)

dip dip, bir yerin en aşağı kısmı veya yanı başı

d.+inde (30a/14), (47a/14)

d.+ine (47a/05)

direk direk, sütun, dayanak

d. (27a/02), (30a/15)

d.+den (30a/19), (30b/03), (30b/09)

d.+e (30a/16)

diri canlı, sağ

d. (51a/17), (53a/06)

dirîğ < Far. *dirîğ* yazık, esirgeme, kıyamama

d. (33a/19), (41b/16)

dirîğ ét- 'esirgemek, kıyamamak' (33a/19), (41b/16)

diril- dirilmek, canlanmak

d.-mege (43a/16)

dirlik canlılık, hayat

d. (42a/07), (42a/07)

d.+e (32b/16)

diş diş

d. (26b/02)

d.+inden (49a/03)

d.+iñ (37a/16)

d.+leri (22a/07)

dişi dişi cins

d.+si (42b/17), (42b/18), (43a/01), (43a/04), (43a/07), (43a/10), (43b/10), (43b/12)

ditre- titremek

d.-r (37b/13)

diyār < Ar. *diyār* memleket, ülke, belde

d. (09b/01), (10a/01)

d.+a (11a/16), (29a/06)

d.+ıñ (05a/12)

diyār-ı Hind ‘Hindistan ülkesi’ (09b/01), (10a/01)

diz diz, bacaktaki oynak kısım

d.+leri (20b/04)

dost < Far. *dūst* dost, yakın arkadaş; sevgili

d. (22b/11), (28a/16), (34a/03), (39a/09), (44b/11)

d.+ı (08a/10), (08a/18), (32a/16)

d.+ına (08b/03)

d.+ınıñ (43a/08)

d.+ıña (30b/07)

d.+ları (32a/07)

d.+larıma (38b/03)

d.+larımdan (35a/11)

d.+ların (24a/17)

d.+larından (11b/17), (29a/12), (35a/09)

d.+larınıñ (36a/19), (43a/09)

d.+ların (15a/17), (36b/04)

d.+larıñdan (21a/09)

d.+um (38b/01)

d.+umla (30b/01)

dostluğ dost olma durumu, muhabbet

d. (12a/16), (38b/06), (38b/08), (43a/12), (44b/11), (49a/16), (50a/14)

d.+ı (21b/06)

d.+ın (50b/05)

dostluğ ét- ‘yakınlık kurmak’ (12a/16), (49a/16)

dög- dövme, darbetmek

d.-di (17a/19)

d.-er (18a/09), (30a/15), (47a/09), (52a/16)

d.-mek (32a/01)

d.-mekden (18a/12)

dök- dökmek, koymak

d.-di (09a/02)

dökil- dökülmek, etrafa yayılmak

d.-en (29b/10)

dön- dönmek, yönelmek, benzetmek, değişmek, caymak

d.-di (04b/14), (33b/02), (37b/17), (50a/16)

d.-düm (19b/19)

d.-er (18a/04), (40b/12)

d.-erler (46b/16)

d.-mege (20b/19)

d.-mesün (47b/06)

d.-mez (41a/08)

d.-miş (21b/02)

d.-mişdür (21a/14)

d.-üpdür (04b/15)

dönder- döndürmek, çevirmek

d.-dük (09a/14)

d.-mez (45b/06)

d.-mişdür (37a/14)

d.-üp (06a/06), (42b/03)

dörd dört rakamı → **dört**

d. (22a/03)

d.+den (14a/19), (23a/06)

dördüncü dördüncü

d.+si (11b/09), (14a/19), (23a/05), (31b/07), (31b/18)

dört dört rakamı → **dörd**

d. (14a/16), (14a/17), (14a/18), (21a/03), (22a/11), (22a/12), (22a/17), (22b/19), (23a/02)

d.+den (22a/19)

döşek yatak

d. (37a/08)

d.+inden (30b/16), (37a/04)

du ‘ā < Ar. *du* ‘ā’ dua, yakarış, niyaz

d. (11a/05), (13a/18), (14a/14), (29a/09)

d.+lar (08a/15)

du‘ā ét- ‘Allah’a yalvarmak’ (08b/15), (13a/18)

du‘ā eyle- ‘Allah’a yalvarmak’ (11a/05), (14a/14), (29a/09)

dūdmān < Far. *dūd* ve *mān* hânedan, sülâle, soy

d. (05a/06), (05a/17)

dūdmān-ı āl-i ‘Osmān ‘Osman hanedanı, soyu’ (05a/06)

dūdmān-ı ‘alīyyü’ş-şān ‘yüce itibarlı hanedan’ (05a/17)

duhte < Far. *duhte* iğne ile dikilmiş

d. (04a/17)

duhte-i pādişāh ‘hükümdarın dikilmiş (elbisesi, kaftanı)’ (04a/17)

duhūl < Ar. *duhūl* girme, dahil olma

d. (10b/12), (11a/13)

duhūl ét- ‘girmek, dahil olmak’ (10b/12)

duhūl eyle- ‘girmek, dahil olmak’ (11a/13)

dur- durmak, hareketsiz kalmak, (ayakta) dikilmek → **tur-**

d. (11a/13)

d.-aydım (14b/19)

duş tutulma, uğrama, rastlama

d. (18b/09)

duş ol- ‘rastlamak, erişmek’ (18b/09)

duy- duymak, işitmek

d.-up (30b/16)

dübür < Ar. *dubur* (insan ve hayvan vücudunda) arka kısım, makat

d.+inden (30a/04)

d.+ini (30a/01)

dühür < Ar. *duhūr* zamanlar, devirler

d.+da (05a/19)

zulmet-i dühür ‘zamanların karanlığı’ (05a/19)

dükeli hep, bütün

d. (02b/13)

düken- tükenmek, bitmek

d.-ür (23a/10)

düket- tüketmek, bitirmek, harcamak

d.-mesine (22b/03)

d.-se (23a/08)

dülger < Far. *durger* (tahta ve ağaç işlerinde) yapı ustası, marangoz

d. (24a/08), (24a/11), (24a/14)

d.+i (24a/10)

dün dün; gece

d. (38b/15), (52a/14)

dünyā < Ar. *dunyā* dünya, cihan → ‘**ālem, cihān**

d. (03b/07), (04b/02), (14a/18), (14b/03), (14b/04), (14b/06), (16a/15), (19a/18), (19a/19), (19b/02), (19b/08), (19b/10), (19b/11), (20a/15), (22b/05), (22b/18)

d.+da (13b/05), (15b/03), (20a/15), (21b/18), (40b/10), (45a/11)

d.+dan (08b/11), (19a/02), (21a/09), (40a/11)

d.+nın (15a/04), (18b/05), (19a/17), (19b/16)

d.+sına (08b/10)

d.+ya (08b/11), (18b/16), (19b/05), (22a/16), (38a/10), (52a/19)

d.+yı (19b/13), (19b/16), (21a/11)

ehl-i dünyā ‘dünya adamı’ (19a/17), (22b/18)

ḥayrū’ d-dünyā ‘dünyanın en hayırlısı’ (03b/07)

muḥabbet-i dünyā ‘dünya sohbeti’ (21a/11)

muḥarrir-i memālikū’ d-dünyā ‘dünya ülkelerinin yazarı’ (04b/02)

dünyevī < Ar. *dunye* dünya ile ilgili

d.+ye (15b/13)

nef’-i dünyevī ‘dünyaya ait fayda, çıkar’ (15b/13)

dürlü türlü, çeşitli

d. (19a/19), (20b/14), (20b/14), (20b/19), (45b/17), (49a/17)

dürüst < Far. *durust* doğru, düzgün

d. (38b/05)

düş düş, rüya

d.+i (19b/10)

düş- düşmek; yakalanmak; kapılmak; yola koyulmak; uygun olmak

d.-di (17a/18), (34a/18)

d.-diler (33b/16)

d.-dükde (20a/18)

d.-e (26a/18)

d.-ebileydiñüz (33a/08)

d.-er (22a/14), (24a/11), (30a/14), (31b/02), (40a/10)

d.-erler (39b/05)

d.-erse (45a/13)

d.-mek (31b/18)

d.-meyen (24a/05), (24a/06)

d.-mez (24b/12)

d.-mişdür (07b/14)

d.-üp (07b/11), (15a/16), (19a/14), (19b/07), (43b/09)

düşer gereken, yakışan iş

d.+i (24b/10)

düşmān < Far. *duşmān* düşman, hasım → ‘**adū, düşmen, haşım, haşum, yağı**

d.+a (26a/09)

d.+larıdur (15a/11)

düşmen < Far. *duşmen* düşman, hasım → ‘**adū, düşmān, haşım, haşum, yağı**

d. (21a/03), (28a/12), (33a/01), (36b/13), (44a/15)

d.+den (32b/19), (37a/16), (42b/12)

d.+i (28a/16), (29a/18), (42b/13), (42b/15)

d.+idür (45a/16), (47b/14)

d.+im (51b/14)

d.+in (51b/03)

d.+ine (49b/14)

d.+iñi (49b/11)

d.+ler (21a/04)

d.+lerimiñ (51b/13)

d.+lerin (24a/17)

d.+leriñle (50b/04)

d.+se (42b/08)

düşür- düşürmek

d.-ür (24b/16)

düşürt- düşürtmek, düşürmesini sağlamak

d.-ürler (19b/07)

düz- düzmek, düzenlemek

d.-e (47b/15)

d.-se (15a/13)

düzdir- düzdürmek, hazırlatmak

d.-di (23a/16)

düzet- düzeltmek

d.-ür (47a/06)

düzil- düzülmek, düzene koymak

d.-ür (20b/02)

E

ebbed < Ar. *ebed* sonsuz, sonu olmayan → **ebed**

e. (05a/07)

ebbed-i nevāl-i ‘āṭıfet ‘sonsuz cömertlik bağışı’ (05a/07)

ebed < Ar. *ebed* sonsuz, sonu olmayan → **ebbed**

e. (03b/06)

ebedü’l-ābād ‘asla, hiçbir zaman’ (03b/06)

ebedī < Ar. *ebedī* sonsuz, sürekli → **ebedīye**

e.+ye (20a/06)

‘azāb-ı ebedī ‘sonsuz ızdırap’ (20a/06)

ebedīye < Ar. *ebedīye* sonsuz → **ebedī**

e. (20a/04)

e.+ye (20a/12), (20a/14)

devlet-i ebedīye ‘sonsuz büyüklük ve mutluluk’ (20a/04)

rāḥat-ı ebedīye ‘sonsuz huzur’ (20a/12), (20a/14)

ebkār < Ar. *ebkār* daha önce söylenmemiş söz, anlam

e. (05b/07)

ebkār-ı ma‘ānī ‘önceden söylenmemiş sözün manaları’ (05b/07)

ebleh < Ar. *ebleh* ahmak, akli kıt

e. (46b/14), (46b/15), (46b/18), (47a/04), (47a/04), (47a/06), (47a/10), (47a/13), (47b/05), (48a/08)

e.+den (47b/01)

e.+e (48a/14)

e.+i (47a/12), (48a/06)

ebrişim < Far. *ebrişum* ipek

e. (19b/13)

ebvāb < Ar. *ebvāb* kapılar

e. (05a/13)

ebvāb-ı cevri-i ḥayf ‘zulüm eziyetinin kapıları’ (05a/13)

ecel < Ar. *ecel* ölüm zamanı

e. (17b/14), (21a/08), (40a/05)

ecir < Ar. *ecir* mânevî karşılık, sevap → **sevāb**

e.+ler (15a/07), (15b/09), (19a/11)

ecma‘īn < Ar. *ecma‘īn* hepsi, bütünü

e. (02b/10)

ecnād < Ar. *ecnād* askerler

e. (02b/04)

aşhāb-ı güzīn-i ecnād ‘ashabın seçkin askerleri’ (02b/04)

edeb < Ar. *edeb* edep, terbiye

e. (21a/01), (23b/17), (45b/18), (46b/06), (46b/07), (46b/12)

édin- edinmek; sâhip olmak; yerine koymak; devamlı yapmak

è. (48b/08)

è.-di (10a/02), (13b/17), (29a/11), (47b/18), (50b/18)

è.-dim (19a/16)

è.-diñ (46a/10)

è.-en (06a/19)

è.-eyin (52a/04)

è.-mezdüm (14b/15)

è.-ürdim (14b/10)

è.-ürse (40a/16)

‘âdet edin- ‘alışkanlık durumuna gelmek’ (47b/18)

murād edin- ‘istemek, dilemek’ (05a/19), (10a/02), (13b/17), (14b/10), (14b/15), (19a/15), (40a/16), (46a/10), (50b/18)

efḍal < Ar. *efḍal* faziletli, çok üstün

e.+i (21b/12)

efendi < Yun. *afēndis* sâhip, mâlik, hükmü geçen

e.+miz (44a/11)

e.+sine (13a/12)

efḡān < Far. *efḡān* haykırma, feryat

e. (04b/16)

efnān < Ar. *efnān* çeşitler

e.+da (02a/09)

maḥāfil-i ḥamāyil-i efnān ‘çeşitli bağlanan yerler’ (02a/09)

efrād < Ar. *efrād* fertler, kişiler

e. (01b/03)

istidlāl-i efrād-ı mümkünāt ‘muhtemel kişilerin delile dayalı çıkarımı’ (01b/03)

efsūn < Far. *efsūn* büyü, sihir

e. (17a/03)

eg- eğmek, bükmek

e.-er (39b/11)

eger < Far. *eger* eğer, şâyet

e. (07b/01), (09a/03), (15a/03), (15b/16), (16b/13), (18b/04), (20b/03), (20b/03), (20b/16), (21a/07), (23a/07), (23a/08), (23a/10), (24b/05), (24b/07), (25b/09), (25b/10), (25b/16), (26b/15), (27b/04), (27b/18), (28b/18), (29a/02), (30a/19), (30b/13), (33a/08), (33a/17), (33a/18), (33b/05), (34a/01), (34a/10), (34a/14), (34b/11), (35a/07), (35b/01), (36b/17), (37a/13), (37a/19), (37b/06), (37b/11), (37b/15), (38b/16), (38b/18), (39a/03), (39a/10), (39b/03), (39b/14), (40a/05), (40a/15), (40a/17), (40a/17), (40b/09), (41a/13), (41b/12), (41b/15), (41b/16), (43b/16), (44b/04), (44b/07), (45b/03), (47a/19), (47b/12), (50b/01), (50b/02), (50b/04), (51b/05), (51b/09), (51b/11), (51b/15)

egerçi < Far. *egerçi* her ne kadar, gerçi

e. (03b/13), (04b/18), (21a/15), (42a/19), (48b/06), (48b/08), (48b/10)

egil- eğilmek

a.-mek (46b/09)

a.-meyen (46b/09)

e.-üp (41a/07)

egle- eğlemek, alıkoymak

e.-rem (33a/05)

eglen- oyalanmak, beklemek

e.-dügini (13a/12)

e.-ecek (34a/18)

e.-meyesin (13a/02)

e.-meyüp (28b/18)

e.-miş (07a/14)

e.-üp (28b/18)

ehl < Ar. *ehl* ehil, usta; sâhip

e. (02b/05), (02b/06), (03a/03), (05a/11), (07a/19), (07b/17), (09b/09), (14b/18), (19a/08), (19a/17), (21b/11), (22b/18), (25a/13), (26a/11), (28a/09), (28a/09), (44b/16), (44b/16), (45a/10), (48b/05), (48b/06)

e.+i (21a/02)

e.+ine (23a/05), (39b/19)

e.+ini (39b/17)

e.+iñ (15b/01)

e.+iñden (21a/09)

ehl-i Allāh ‘Allah’ın has kulu’ (26a/11)

ehl-i beyt ‘ev halkı; Hz. Muhammed’in âilesi’ (02b/05)

ehl-i dünyā ‘dünya adamı’ (19a/17), (22b/18)

ehl-i fażl ‘üstünlük sâhibi’ (25a/13)

ehl-i fesād ‘kötülük sâhibi’ (28a/09), (44b/16), (48b/06)

ehl-i fücür ‘günah sâhibi’ (48b/05)

ehl-i ‘ibādet ‘Allah’a kulluk eden’ (19a/08)

ehl-i ‘ilm ‘ilim sâhibi’ (07a/19), (07b/17), (09b/09), (21b/11)

ehl-i kizb ‘yalan söyleyen’ (44b/16)

ehl-i münāsib ‘uygun olan’ (14b/18)

ehl-i şalāḥ ‘doğruluk sâhibi’ (45a/10)

ehl-i şer ‘kötülük sâhibi’ (28a/09)

ehl-i şūr ‘fitne sâhibi’ (03a/03)

ehl-i yağı ‘düşmanlık eden’ (02b/06), (05a/11)

ejder < Far. *ejder* büyük yılan

e. (22a/05)

e.+i (22b/04)

e.+iñ (22a/14)

ekām < Ar. *ekām* tepeler, bayırlar

e.+da (icām u ekām) (02a/10)

ekāsire < Ar. *ekāsire* eski İran hükümdarları, şahlar

e. (04a/18)

kāsirü’l-ekāsire ‘şahları kıran, yok eden’ (04a/18)

èki iki rakamı

è. (10a/08), (19b/19), (20a/02), (20b/04), (22a/01), (22a/01), (22a/02), (22a/02), (22a/02), (22a/06), (22a/13), (22b/01), (22b/02), (22b/11), (23a/17), (23a/17), (23b/16), (24a/08), (26a/10), (26b/14), (29b/08), (29b/10), (31a/14), (32b/11), (33a/10), (33a/11), (33a/19), (35b/14), (43a/10), (43a/13), (43b/08), (44b/11), (48a/19), (48a/19), (48b/02), (48b/03)

è.+si (35b/04)

è.+sin (48a/16)

è.+sinden (45a/06)

èkinici ikinci

è.+si (11b/07), (14a/18), (23a/01), (23a/03), (26a/01), (31b/06), (31b/16)

ekinci çiftçi

e. (14b/08)

eknāf < Ar. *eknāf* yerler, taraflar

e. (eknāf u eṭrāf) (05a/09)

ekrem < Ar. *ekrem* çok cömert

e. (03a/12)

h azret-i res l-i ekrem ‘c mertlik s hibi  erefli peygamber, Hz. Muhammed’ (03a/12)

ek er < Ar. *ek er* pek  ok, genellikle

e. (03b/11), (07b/04), (29a/11), (29a/14)

e.+ini (06a/14)

ek er-i halk-ı cih n ‘d nyadaki insanların  o unlu u’ (03b/11)

eksiklik eksiklik, noksanlık

e. (39a/13)

eksil- eksilmek, azalmak

e.-mesi (43a/15)

e.-mez (32b/10)

e.- r (43a/13)

eks k eksik, noksan

e. (16a/17), (26a/19)

el el

e. (12a/11), (22a/02)

e.+e (18b/01)

e.+i (08a/19), (44a/12)

e.+imden (32a/08), (34b/02)

e.+ime (33a/15)

e.+imle (29a/18)

e.+in (10b/14)

e.+inde (31b/07), (33a/19), (38a/08)

e.+inden (07a/14), (09b/03), (12b/02), (32a/15)

e.+ine (11b/18), (12b/01), (17a/18), (19b/06), (30b/06), (30b/10), (42b/06)

e.+in de (49b/11)

e.+leri (20b/05)

e.+ümi (18a/12)

ël il, ülke

è.+de (46b/15)

è.+ler (12a/09)

elbette < Ar. *el-bette* kesinlikle, mutlaka

e. (09b/15), (11b/17), (14b/10), (15a/11), (18b/15), (23a/08), (23a/12), (23a/13), (25b/03), (26b/05), (26b/07), (35b/15), (37b/12)

elem < Ar. *elem* acı, ızdırıp, sıkıntı

e. (20a/13), (20b/13)

e.+ini (14b/11)

e.+ler (15a/19)

èlet- iletmek, götürmek, ulaştırmak → **èlt-**

è. (33a/14)

è.-diler (31a/09)

è.-e (06b/18)

è.-miş (07a/08)

è.-mişdür (36a/12)

è.-ür (07a/04), (34b/06), (47a/12)

è.-ürdi (33a/10)

elfāz < Ar. *elfāz* sözler

e. (05b/08)

tutuk-ı elfāz-ı ‘ibretiyye’-i ġarībe ‘işitilmemiş şekilde ders çıkarıcı örtülü sözler’ (05b/08)

el-fakīr < Ar. *el* ve *faķīr* fakiriniz, bendeniz

e. (06a/03)

el-ḥamdüli'llāh < Ar. *el* ve *ḥamd* ve *ilāh* Allah'a şükürler olsun

e. (12a/10), (17a/13), (49a/03)

el-ḥamdüli'llāh-i te'ālā 'yüce Allah'a şükürler olsun' (12a/10)

el-Ḥaṭṭāb < Ar. *el* ve *Ḥaṭṭāb* Hz. Muhammed'in sahabeti ve ikinci İslam halifesinin adı

e. (03b/08)

'Ömer bin el-Ḥaṭṭāb 'Hattab oğlu Ömer' (03b/08)

êlt- iletmek, ulaştırmak → **êlet-**

ê.-sün (34a/17)

ê.-ür (17b/05), (18a/09), (52a/12)

elṭāf < Ar. *elṭāf* lutuflar

e. (02b/15)

elṭāf-ı perverdigār 'Allah'ın lutufları' (02b/15)

emān < Ar. *emān* güven, emniyet → **emn**

e. (emn ü emān) (04a/15)

e.+a (emn ü emān) (04b/12)

emānet < Ar. *emānet* geri alınmak üzere birine verilmiş olan

e. (12b/06), (48b/18), (48b/19)

emānet êt- 'koruması için bırakmak' (12b/06)

emcād < Ar. *emcād* ulu kimseler, şeref sâhipleri

e. (02b/04)

aḥfād-ı emcād 'şerefli torunlar, nesiller' (02b/04)

êmdi şimdi

ê. (10b/03), (11a/03), (25b/16), (30b/07), (41b/14)

emek zahmet, eziyet

e. (12b/07)

emel istek, arzu

e. (40a/07)

tūl-i emel ‘sonu gelmeyen arzu’ (40a/07)

emīn < Ar. *emīn* güvenilir, emniyetli

e. (01b/09), (03a/17), (05b/04), (17a/14), (19a/06), (33a/08), (53a/18)

e.+i (50a/09)

Bahretti’n-nebīyyü’l-emīn ‘güvenilir peygamberin Bahrettin’i’ (05b/04)

emīn-i Hūdā-yı müte‘āl ‘yüce Allah’ın güvenilirliği’ (03a/17)

emīn ol- ‘inanmak, güvenmek’ (17a/14), (19a/06), (33a/08)

emīnlik < Ar. *emīn* ve T. +*lik* emin olma durumu

e. (45b/15)

emīr < Ar. *emīr* bey, reis

e. (05b/03)

emn < Ar. *emn* emniyet, güven → **emān**

e. (emn ü emān) (04a/15), (emn ü emān) (04b/12)

merkez-i dāyire’-i emn ‘güven alanının merkezi’ (04a/15)

emr (I) < Ar. *emr* iş, husus, olay

e. (03b/05), (03b/12), (05b/14), (06b/07), (09a/08), (22b/19)

emr-i hāyil ‘korkunç iş, olay’ (03b/12)

emr-i ma’īšet ‘yaşam işi’ (22b/19)

emr-i me’āş ‘yaşam işi’ (03b/05), (06b/07), (09a/08)

emr-i şa’bū’l-menāl ‘zorlukla erişilen husus’ (05b/14)

emr (II) < Ar. *emr* emir, buyruk → **fermān**

e. (04a/03), (05b/06), (10a/05), (13a/15), (13b/08), (13b/11), (14a/01), (16a/10), (18b/14), (37a/19), (41b/03), (41b/09), (45a/15), (47a/16), (48a/11), (48a/13), (51a/04), (51a/12), (51b/15), (53a/15), (53a/16)

e.+den (42b/09)

e.+imize (13b/13)

e.+in (02a/02)

e.+inde (20a/04), (36a/07), (39b/03)

e.+inden (19a/07), (23b/12)

e.+ine (10b/02), (23b/12), (25b/08), (28b/14)

e.+ini (19a/10), (21b/10)

e.+iñ (04b/15)

e.+iñüz (38a/02)

emr-i Allāh ‘Allah’ın buyruğu’ (51b/15)

emr-i ‘aẓīm ‘büyük buyruk’ (10a/05), (51a/04)

emr-i dīn ‘dinin buyruğu’ (16a/10)

emr-i lāzımu’l-ittibā‘ ‘uyulması gerekli olan emir’ (05b/06)

emr ét- ‘buyurmak’ (13b/08), (13b/11), (37b/19), (41b/03), (45a/15), (47a/16)

emr eyle- ‘buyurmak’ (13a/15), (48a/11), (48a/13), (51a/12), (53a/15), (53a/16)

emr olın- ‘buyurulmak’ (14a/01)

tebyīn-i emr ‘buyruğu açıklama’ (04a/03)

emṣāl < Ar. *emṣāl* eş, benzer, yaşıt

e. (28b/09)

e.+imden (16a/03)

emṣār < Ar. *emṣār* şehirler, beldelere

e.+ı (02b/14)

eñ en, en üstün

e. (21a/06)

enām < Ar. *enām* yaratılmışlar, halk

e. (02b/09), (02b/15), (05a/07), (05b/06)

beyne’l-enām ‘halk arasında’ (05a/07)

bī-rūy-ı Һazret-i seyyidü'l-enām 'yaratılmışların efendisi riyasız (Hz. Muhammed)'

Һayrū'l-enām 'yaratılmışların en hayırlısı' (02b/15)

ta'mīm-i fevāyid-i enām 'insanların faydalarını genelleme' (05b/05)

enbiyā < Ar. *enbiyā* 'nebiler, peygamberler

e. (enbiyā ü muḳtedā) (02a/18)

pīṣvā-yı cemā'at-i enbiyā 'peygamberler topluluğunun önderi' (02a/18)

enfās < Ar. *enfās* nefesler

e. (05b/02)

tevḫīḳ-i enfās-ı rūḫu'llāh 'İsa peygamberin (ölüleri diriltten) nefesi Allah'ın yardımı (ile)' (05b/02)

Enūṣırvān *Kelīle ve Dimne*'deki hükümdarın adı, Enūṣırvān, Nūṣırevān

E. (04b/17), (09b/01), (09b/08), (10a/01), (10a/13), (10b/03), (12b/18), (13a/06), (13a/08), (13a/15), (13b/07), (13b/11), (13b/12), (14a/03), (21a/15)

E.+a (09b/06), (10a/12), (12b/16), (13a/06)

E.+ıı (10b/02), (10b/06), (13a/05), (13a/17), (13b/19), (14a/02)

Enūṣırvān bin Ḳubād 'Kubad oğlu Enūṣırvān' (21a/15)

envā < Ar. *envā* 'çeşitler, türler

e. (02a/10), (10a/16)

envā'-ı sibā 'yırtıcı hayvan türleri' (02a/10)

envā'-ı ri'āyet 'çeşitli saygı ve tazim' (10a/16)

envār < Ar. *envār* nurlar, ışıklar

e. (02b/14), (02b/15), (04a/14)

envār-ı āṣār 'eserlerin ışığı' (02b/15)

envār-ı islām 'İslam'ın nurları' (02b/14)

mazhar-ı envārü's-sultān-ı zıllu'llāhu 'Allah'ın gölgesi olan hükümdarın nurlarının tecellisi' (04a/14)

er erkek, koca → **erkek**

e. (52b/19)

e.+dür (52b/18)

e.+i (18a/02), (18a/08)

e.+im (30b/13)

e.+inden (17b/19)

e.+ine (30b/12), (31a/04), (36b/07)

e.+ini (31a/03)

êr- varmak, ulaşmak

ê.-di (04b/12), (04b/12)

ê.-dim (04b/17)

ê.-ersen (04b/18)

ê.-miş (21b/11)

erbā' < Ar. *erbā'* dört, dördüncü → **erba'a**

e. (05a/11)

erbā'-ı memālik-i cevher 'değerli ülkelerin dördü' (05a/11)

erba'a < Ar. *erba'a* dört, dördüncü → **erbā'**

e.+ya (22a/18)

aḥlāt-ı erba'a 'kadim tıp anlayışında insanın cismani varlığını oluşturan (kan, balgam, sevdâ ve safrâ) dört temel unsur' (22a/18)

erbāb < Ar. *erbāb* sâhipler

e. (01b/02)

Cenāb-ı rabbe'l-erbāb 'rablik iddia edenlerin rabbi Allah' (01b/02)

ercümend < Far. *erc-mend* şerefli, itibarlı

e. (03a/15)

ercümend-i dâred 'itibar sâhibi' (03a/15)

èrgür- ulaşmak → **èriş-**

è.-mez (18b/03)

èriş- erişmek, ulaşmak → **èrgür-**

è.-e (13a/01)

erkān < Ar. *erkān* ileri gelenler, üstler

e. (26b/08)

erkān-ı devlet ‘devletin ileri gelenleri’ (26b/08)

erkek erkek → **er**

e. (20b/03)

e.+i (42b/19), (43a/03), (43a/07), (43a/10), (43b/10), (43b/15)

e.+ine (42b/18), (43b/13)

erte bir sonraki, yarın

è.+si (08b/04), (38b/14), (48a/05), (50a/17)

es- esmek

e.-dikçe (27b/11)

e.-se (46a/02)

esās < Ar. *esās* asıl yapı, ana unsur, temel

e. (01b/01), (03a/03)

şedīdü’l-esās ‘kuvvetli asıl’ (01b/01)

esbāb < Ar. *eşvāb* giyecek, elbise

e.+ı (07a/16), (33b/14)

e.+ından (33b/07)

e.+ını (33b/10)

e.+ları (17a/11)

esbāb < Ar. *esbāb* sebepler

e. (05a/14)

esbāb-ı refāhiyyet-i ra'īyyet 'halkın huzurunun sebepleri' (05a/14)

esmā < Ar. *esmā* ' isimler

e. (01b/09), (01b/10)

'āmmē' -i esmā' -ı ta 'līm 'öğretilen isimlerin hepsi' (01b/10)

ta 'limü'l-esmā 'isimlerin öğretilmesi' (01b/09)

eşnāf < Ar. *eşnāf* sınıflar

e. (01b/13), (02a/10)

eşnāf-ı hayvānāt 'hayvanların sınıfları' (01b/13)

eşnāf-ı vuḥūṣ 'vahşi hayvanların sınıfları' (02a/10)

esrār < Ar. *esrār* sırlar, bilinmeyenler

e.+ı (12a/08)

e.+ıḡı (26a/02)

eşeylik cinsiyet

e.+i (20b/08)

eşid eş, denk

e. (49b/19)

èşit- işitmek, duymak → **istimā**

e.-di (11a/19), (12a/02), (12b/19), (13a/06), (13a/07), (26b/03), (32b/17), (38b/07), (43b/08), (43b/11), (49a/11), (50a/16), (52b/08)

è.-digimi (50b/14)

è.-diler (17a/13)

è.-dim (35a/14), (38b/04), (48a/03)

è.-diyse (19b/19), (20a/01)

è.-dügi (35a/03), (52a/15)

è.-düm (24a/15)

è.-e (32a/05), (37b/01)

è.-ecek (16b/12), (29a/02), (49a/04), (51a/16), (53a/14)

è.-elden (45a/19)

è.-en (34b/19)

è.-icek (41a/15), (41b/05)

è.-medim (17b/07)

è.-mediñ (32a/11)

è.-mekdür (21b/16)

è.-mez (16b/19)

è.-miş (23b/13), (46a/05)

è.-se (09b/10), (09b/13)

è.-ür (23b/14), (27b/12), (30b/11)

è.-ürüz (11a/01)

eşref < Ar. *eşref* çok şerefli

e.+i (21b/12)

eşribe < Ar. *eşribe* içecekler

e.+den (14b/14)

eş-şehîr < Ar. *eş* ve *şehîr* meşhur, ün kazanmış

e. (06a/04)

et et, insan veya hayvan vücudunun kas ve yağdan oluşan kemikle deri arasındaki kısım

e. (19b/02), (19b/06), (36b/14), (40a/06)

e.+i (19b/03), (19b/07), (27b/14), (42a/13), (42a/13)

e.+im (42a/15)

e.+inden (38b/04)

e.+iñ (42a/10), (42a/11)

êt- etmek, yapmak → **eyle-**

è. (11a/13), (42b/19)

è.-di (02a/03), (08a/06), (08a/15), (10a/14), (13b/11), (14a/02), (17a/19), (23a/16), (26b/03), (27b/01), (27b/02), (28a/03), (28b/05), (29a/02), (29a/06), (29b/16), (29b/18), (31a/08), (31a/17), (33a/14), (33b/13), (37a/15), (38a/01), (38a/10), (39b/15), (42a/02), (47a/16), (49a/05), (49a/11), (50b/16), (51a/14), (53a/12)

è.-digi (51a/14)

è.-digim (50b/11)

è.-digiñ (15b/09), (45b/07)

è.-digiñüzde (40b/19)

è.-dik (13b/16), (41a/13)

è.-dikden (38b/14)

è.-dikleri (12b/06)

è.-diler (10a/05), (10a/10), (10a/12), (11b/02), (13b/12), (23a/15), (29b/11), (34a/07), (38b/16), (44a/05), (44a/05), (45a/05), (48a/14)

è.-dim (10a/15), (11b/06), (12a/16), (16a/05), (16b/03), (17b/09), (18a/17), (18b/18), (19a/07), (19a/08), (19a/08), (29a/18), (37a/12), (49b/13), (51b/03)

è.-diren (50b/13)

è.-diñ (17a/02), (35a/16), (41a/17), (52b/09)

è.-diñüz (41a/16)

è.-diyse (38b/19)

è.-dügi (03b/10), (06b/15), (07a/19), (11b/04), (20a/06), (24a/11), (30b/17), (30b/18), (49b/06), (50a/11), (50a/13), (50b/15), (51b/05)

è.-dügim (51a/05), (51b/10)

è.-düginden (03b/10)

è.-dügine (15b/06), (39b/19)

è.-dügini (28b/10)

è.-dugiñ (11a/12), (21a/10), (30b/14), (45a/07), (51a/19), (53a/02)

è.-dügümi (35a/06)

è.-dügün (48a/16)

è.-dük (09a/16), (34a/09), (40b/18)

è.-dükden (26b/12)

è.-dükleri (06a/18), (40b/02), (50a/13)

è.-düklerim (14b/14)

è.-düm (17b/07), (17b/08), (18a/10), (18a/19), (19a/18), (21b/11), (21b/14), (22b/08), (35a/13)

è.-e (03a/04), (06b/11), (11b/10), (11b/17), (13b/08), (13b/10), (22b/01), (27b/08), (28a/14), (34b/09), (35a/14), (35b/08), (36a/10), (36b/04), (36b/07), (37b/06), (37b/10), (38a/13), (39a/13), (41b/08), (42a/11), (43a/04), (45a/02), (45a/15), (46a/03)

è.-ebilür (52a/02)

è.-ecegin (45a/01)

è.-ecegin (37b/04)

è.-ecegin (12a/06)

è.-ecek (16b/04), (40a/19), (47a/19)

è.-ecekdür (33a/17)

è.-eler (22b/16), (26b/09), (27b/19), (28a/10), (42a/19)

è.-elim (10b/06)

è.-elüm (25b/04), (30a/11), (32b/13), (34a/15), (34a/16), (41a/05), (41b/15), (42b/12), (44a/02), (44a/06), (49a/05)

è.-em (10b/19), (16a/19), (19a/18), (25a/03), (25a/05), (26a/18), (36a/01), (38a/03)

è.-emedi (50b/16)

è.-emedim (33a/13)

è.-emeyem (19a/15)

è.-emeyesin (37b/07)

è.-emeyüp (19a/09)

è.-emez (19b/05), (23b/04)

è.-emezsinj (34a/08)

è.-en (06a/06), (06b/09), (08a/02), (36b/12), (39a/17), (46b/07)

è.-eniñ (48a/18)

è.-enler (15a/05), (27a/01)

è.-enlere (25a/14)

è.-er (06b/17), (06b/18), (07b/05), (07b/08), (07b/09), (09a/12), (09b/02), (09b/04), (09b/14), (10b/13), (12b/15), (14a/08), (16b/03), (16b/03), (17b/05), (18a/01), (18b/12), (18b/15), (19a/02), (19a/03), (19a/04), (19a/05), (19b/01), (19b/03), (19b/12), (20a/07), (20b/01), (20b/12), (21a/02), (21a/18), (21b/02), (21b/12), (22b/06), (23a/13), (23b/08), (23b/14), (24a/12), (24a/14), (24b/15), (25a/14), (25a/16), (25b/10), (25b/19), (26b/06), (27a/10), (27a/12), (27b/14), (28b/15), (29a/11), (29a/14), (29a/14), (29b/05), (29b/07), (29b/14), (30a/12), (31a/04), (31a/07), (32b/19), (33a/09), (33b/13), (34b/03), (35a/03), (36a/01), (36a/16), (38b/08), (38b/12), (38b/14), (39b/11), (39b/17), (39b/17), (39b/18), (39b/19), (40a/03), (40a/09), (40b/07), (40b/11), (41b/14), (42b/04), (42b/06), (43b/03), (45b/03), (45b/05), (45b/17), (45b/18), (45b/19), (45b/19), (46a/01), (47a/09), (47a/10), (47a/11), (47a/15), (48a/03), (48a/07), (48a/16), (49b/01), (49b/02), (50a/05), (50a/19), (51a/16), (52a/11), (52a/12), (52a/16)

è.-erdim (14b/11), (14b/12), (14b/17), (39a/11), (39a/14), (45b/01)

è.-erem (10a/14), (10a/17), (25b/08), (36b/18)

è.-erin (12a/18), (16b/11), (19b/17), (19b/17), (25b/13), (35b/02), (37b/16), (39a/07), (40b/08), (41b/10), (48b/04)

è.-erken (45a/12)

è.-erler (06b/02), (06b/03), (27a/06), (33b/11), (37b/08), (39a/10), (39b/14), (40a/19), (40b/12), (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/03), (42a/19), (46a/17), (46b/18)

è.-erse (13a/15), (39a/10), (43b/16), (51b/06), (51b/15)

è.-ersem (36b/17), (52b/01)

è.-ersen (25a/16)

è.-ersenj (12a/17), (47b/12), (48b/07)

è.-ersin (11a/14), (27a/13), (27a/15), (48b/10)

è.-erüz (10a/16), (29a/09)

è.-esin (15b/14), (35b/02)

è.-esin (33a/09), (34a/11), (45a/11)

è.-esiz (43b/02)

è.-evüz (09a/15)

è.-eydi (14b/18), (47b/08)

è.-eydük (40b/19)

è.-eyin (18a/07), (28b/14), (32a/17), (37a/19), (41a/03)

è.-icek (17a/04)

è.-ivèrür (10a/04)

è.-inse (18b/14)

è.-inüz (22b/18)

è.-me (16b/11), (28a/18), (46a/14)

è.-meden (22a/11)

è.-medi (13b/16), (37a/19), (44a/19), (45b/11), (47a/15), (50b/15)

è.-medigin (35a/05)

è.-medim (18a/18), (38b/10), (47a/11)

è.-medin (28a/05), (35b/19)

è.-medügin (08b/14)

è.-medüm (12b/05), (28a/04), (31b/10)

è.-mege (07a/17), (10b/12), (14b/11), (15a/07), (16a/06), (16a/07), (16a/11), (22b/08), (27a/12), (36b/15), (39b/16), (46b/02), (47b/09), (52a/03)

è.-mek (06a/16), (08a/15), (09a/09), (10a/16), (11b/19), (12b/07), (12b/08), (12b/14), (13b/19), (14a/12), (19b/16), (19b/18), (21b/08), (25b/08), (26a/08), (27b/10), (30a/19), (31a/13), (31b/02), (31b/16), (31b/17), (33a/04), (37a/15), (37a/16), (41b/07), (42a/05), (42b/02), (42b/03), (42b/13), (44b/02), (44b/07), (44b/08), (45a/13), (45a/15), (51a/01), (51a/03), (51a/04), (51a/05)

è.-mekde (09b/18), (11a/10)

è.-mekden (03b/06), (18a/14), (18a/14), (18a/16)

è.-mekdür (11b/08), (11b/09), (11b/13), (23a/05), (31b/06), (31b/09)

è.-mekle (03b/04)

è.-mem (44a/18), (44a/18)

è.-memek (21a/12), (33b/04), (49b/08)

è.-memekdür (11b/15)

è.-memiş (06b/13)

è.-mesi (25b/15)

è.-mesinden (32a/11)

è.-mesün (49b/17)

è.-meye (09a/09), (20a/15), (23a/07), (36b/01), (36b/08), (36b/11), (40a/13), (48a/02), (52a/18)

è.-meyecek (44b/01), (44b/01)

è.-meyene (46b/07)

è.-meyesin (15b/03), (36a/08)

è.-meyevüz (25a/01)

è.-meyüp (03b/13), (36a/10), (37b/06), (51b/15)

è.-mez (04b/16), (10a/10), (17a/03), (21b/12), (21b/13), (21b/18), (22a/11), (22a/15), (23b/19), (24a/01), (25a/13), (25b/19), (27a/09), (27a/18), (34b/19), (45a/14), (45b/06), (45b/16), (45b/18), (46a/03), (48a/01), (49a/16)

è.-mezdik (41b/16)

è.-mezdim (14b/16), (39a/14)

è.-mezem (25b/08), (50a/14)

è.-mezin (36a/09)

è.-mezler (03b/13), (17a/05), (28b/13)

è.-mezse (23a/08), (23a/10)

è.-miş (06b/05), (06b/15), (07a/15), (14b/06), (17b/18), (18a/11), (18b/06), (28a/10), (28a/10), (28a/11), (33a/19), (35a/12), (36a/02), (37b/10), (41b/04), (42b/11), (46b/19), (48b/15), (50b/05), (50b/10)

è.-mişdür (06a/07), (06b/16), (07b/06), (09b/03), (09b/17), (11a/12), (13a/19), (13b/14), (31b/13), (32a/04), (32a/10), (34b/13), (38b/17), (41a/08), (50a/07), (51b/05), (51b/18), (52b/16)

è.-mişemdür (36b/16), (41a/18)

è.-mişler (10a/01), (14a/11), (22a/09)

è.-mişlerdür (04a/09), (04a/11), (04a/13), (38b/11)

è.-mişşindür (48a/16), (48a/17)

è.-mişüz (49b/08)

è.-mişüzdür (31a/16)

è.-ün (41a/02), (43a/17)

è.-se (15a/14), (27a/12), (45a/16), (45b/17)

è.-seler (52b/15)

è.-señ (37b/04)

è.-señüz (33a/05)

è.-sün (26b/19), (41b/03)

è.-üp (01b/06), (01b/08), (01b/11), (02b/07), (03b/15), (05b/18), (05b/19), (06a/09), (06a/10), (06b/04), (06b/14), (10a/18), (10b/02), (10b/06), (11a/19), (11b/05), (11b/13), (12a/04), (12a/06), (12a/08), (13a/05), (13a/08), (13a/18), (13b/15), (14a/01), (14b/09), (14b/12), (14b/18), (14b/19), (15b/02), (15b/05), (15b/08), (15b/09), (15b/14), (16b/18), (17b/19), (18a/09), (18a/13), (19b/05), (19b/14), (19b/15), (19b/16), (20a/10), (21b/01), (21b/17), (22a/12), (22a/19), (22b/03), (22b/07), (22b/17), (23a/04), (23a/07), (23a/15), (23b/08), (24b/02), (25a/05), (28a/11), (29a/16), (30b/11), (30b/12), (31a/03), (31a/11), (33a/04), (35a/06), (35a/08), (39b/14), (41a/18), (43a/14), (43b/02), (45b/16), (47a/19), (48b/14), (49a/16), (49b/18), (51a/08), (53a/08)

è.-üpturdılar (17a/15)

è.-üptururın (11b/19), (17a/01)

‘ad èt- ‘kabul etmek’ (34a/11)

‘adāvet èt- ‘düşmanlık etmek’ (44a/17)

‘afv èt- ‘bağışlamak’ (28a/10), (39a/10)

‘ahd èt- ‘yemin etmek, söz vermek’ (41a/08)

‘ālem èt- ‘eğlenmek’ (30a/11)

amān èt- ‘yardım istemek’ (41a/08), (41a/18)

‘amel èt- ‘hareket etmek, iş görmek’ (06b/04), (06b/14)

‘amel-i şālīh èt- ‘iyi hareket ve hizmet etmek’ (17b/18)

‘ār èt- ‘utanmak’ (36b/08)

‘ārī èt- ‘kurtarmak’ (05b/18)

‘arz èt- ‘sunmak’ (10a/12), (25a/03)

āšikāre èt- ‘ortaya çıkarmak, belli etmek’ (37b/08)

āšinālīk èt- ‘yakınlık göstermek’ (10b/12)

āvāz èt- ‘bağırarak’ (16b/11)

‘avdet èt- ‘geri dönmek’ (16a/07)

aydın èt- ‘ışıklandırmak’ (19b/12)

bāzīrgānlīk èt- ‘tüccarlık yapmak’ (26a/08)

bed-du‘ā èt- ‘kötülük için dua etmek’ (30b/12)

ber-murād èt- ‘arzusuna kavuşturmak’ (12b/07)

beyān èt- ‘açıklamak, anlatmak’ (09b/02), (12b/15), (14a/08), (31a/17), (50a/05)

bī-vefālīk èt- ‘sözünde durmamak’ (41a/18), (41b/04)

cem‘ èt- ‘toplamak, bir araya getirmek’ (06b/05), (15b/02), (17a/01), (44a/05), (46a/17), (48a/16), (51a/16)

ceng èt- ‘savaşmak, dövüşmek’ (31b/16), (33a/04), (42a/02), (45a/12), (45a/05), (45a/13), (45a/14), (45a/15)

çīn èt- ‘doğrultmak, düzeltmek’ (01b/08)

da‘vet èt- ‘çağırma’ (10a/14)

def’ èt- ‘kovmak, uzaklaştırmak’ (03b/10), (03b/10), (21b/02), (27a/13), (39b/16)

dirīğ èt- ‘esirgemek, kıyamamak’ (33a/19), (41b/16)

dostluğ èt- ‘yakınlık kurmak’ (12a/16), (49a/16)

du‘ā èt- ‘Allah’a yalvarmak’ (08b/15), (13a/18)

duḥūl èt- ‘girmek, dahil olmak’ (10b/12)

emānet èt- ‘koruması için bırakmak’ (12b/06)

emr èt- ‘buyurmak’ (13b/08), (13b/11), (37b/19), (41b/03), (45a/15), (47a/16)

eyilik èt- ‘iyilik yapmak’ (48b/07)

eyūlik èt- ‘iyilik yapmak’ (30a/19)

faḵīr èt- ‘muhtaç bırakmak’ (39b/19)

fark èt- ‘ayırt etmek, seçmek’ (16a/19)

fāyide èt- ‘yarar sağlamak’ (45b/06)

fedā èt- ‘uğruna vermek, gözden çıkarmak’ (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/03), (42a/05)

fehm èt- ‘anlamak’ (10a/14)

ferāğat èt- ‘vazgeçmek, el çekmek’ (09a/09), (38b/14)

feryād èt- ‘bağırma, haykırmak’ (30b/11), (31a/07), (31a/08), (47a/09), (49a/10)

fıkr èt- ‘düşünmek’ (06b/17), (06b/18), (12a/04), (17b/08), (17b/09), (19a/07), (19b/17), (21b/11), (21b/14), (22a/11), (22a/15), (22b/07), (28a/03), (31a/04), (34a/09), (35b/02), (39a/07), (41b/10), (46b/19), (50b/05)

ğadr èt- ‘zulmetmek, haksızlık etmek’ (36b/17), (50a/07)

ğāfil èt- ‘habersiz bırakmak’ (22b/06)

ğalebe èt- ‘üstün gelmek, yenmek’ (07a/15)

- ğanī èt- ‘zenginleştirmek’ (39b/18)
- ğaşb èt- ‘zorla ele geçirmek’ (18a/13)
- ğaybet èt- ‘arkasından söyleme, çekiştirme’ (11b/15), (18a/16)
- giriŧtār èt- ‘düşürmek, uğratmak’ (48a/03)
- ğusl èt- ‘yıkanmak’ (33b/13)
- haber èt- ‘haber vermek’ (30a/12), (52a/03)
- haķīr èt- ‘değersiz ve küçük görmek’ (36b/18)
- halās èt- ‘kurtarmak’ (15b/08)
- hālet èt- ‘hal etmek, çözüm bulmak’ (43a/17)
- haml èt- ‘bir sebebe yormak’ (41b/13)
- harāb èt- ‘yıkma, kötü duruma sokma’ (23a/13)
- harc èt- ‘sarfetmek, harcamak’ (22b/16), (23a/05), (23a/10)
- hareket èt- ‘kımıldamak, canlanmak’ (22b/01), (23b/19), (27a/18), (46a/03)
- hased èt- ‘kıskanmak’ (14b/16), (29a/15)
- hāşıl èt- ‘elde etmek, edinmek’ (19b/04)
- haŧā èt- ‘yanlış yapmak’ (38b/12), (41a/16)
- havf èt- ‘korkmak’ (12a/18), (17b/19), (19a/08), (23b/14), (29a/02), (48b/04)
- haz èt- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (15b/05), (23b/04), (23b/07), (25b/10), (28b/15), (33a/13), (33a/14), (34b/19), (35a/05), (37a/19), (40a/09), (44b/19), (49a/05)
- hāzık èt- ‘ustalık etmek’ (45b/18)
- hāzır èt- ‘hazırlamak’ (13b/12)
- haẓz èt- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (06b/02), (18b/12), (52b/01)
- helāk èt- ‘mahvetmek, yok etmek’ (24a/14), (29b/11), (33a/17), (34b/09), (36b/15), (39b/11), (39b/14), (40a/19), (40b/02), (41b/08), (42a/11), (42a/19), (44b/07), (44b/08), (45a/01)
- helāl èt- ‘hakkı olarak kabul etmek’ (31a/03)

heves èt- ‘heveslenmek’ (23a/15)

hıdmet èt- ‘iş görmek, çalışmak’ (14b/12), (25b/08), (29b/05), (51b/03)

hıfz èt- ‘korumak, saklamak’ (06b/03), (08a/15), (12a/08), (12b/06), (23a/04)

hıyānet èt- ‘hâince davranmak’ (18a/14)

hicāb èt- ‘utanmak, mahcup olmak’ (51a/14)

hīle èt- ‘aldatmak, kandırmak’ (45a/16)

huşūmet èt- ‘düşmanlık etmek’ (14b/19)

huzūr èt- ‘rahatlık duymak’ (14b/03)

hücūm èt- ‘saldırmak, atılmak’ (21a/02), (22a/12), (22a/19), (45b/17), (47a/11)

hükūm èt- ‘hakkında karar vermek’ (37b/16)

ıslāh èt- ‘düzeltmek’ (22b/08)

ıztırāb èt- ‘acı çektirmek’ (27b/02)

ibrām èt- ‘zorlamak, ısrar etmek’ (16b/18), (18b/15)

ictihād èt- ‘gayret etmek, çalışmak’ (02b/07)

ictināb èt- ‘kaçınmak, sakınmak’ (48b/09)

ifnā èt- ‘yok etmek’ (22b/03)

ifsād èt- ‘kargaşa çıkarmak’ (42b/02)

ifşā èt- ‘açıklamak, açığa vurmak’ (11b/10)

ifşā’-ı sırr èt- ‘sırrı açığa çıkarmak’ (10a/10)

iftirā èt- ‘asılsız suç yüklemek’ (50a/13)

ihmāl èt- ‘gereken önemi vermeme’ (31b/02), (36a/02)

ihsān èt- ‘bağışlamak’ (36b/16), (43b/02), (48b/15)

ihtimām èt- ‘özen göstermek’ (31a/12)

ihtirā’ èt- ‘daha önce benzeri olmayan yeni şeyler söyleme’ (01b/06)

ihtişār èt- ‘kısaca ifade etmek’ (11b/04)

ihtiyār èt- ‘seçmek, tercih etmek’ (19b/17)

‘ikāb èt- ‘azap vermek, eziyet etmek’ (28a/10), (28a/11), (48a/14)

ikbāl èt- ‘yüzünü döndürmek, meyletmek’ (25a/14)

ikdām èt- ‘gayret etmek, çaba göstermek’ (41a/17), (43a/04), (43b/16), (50b/13)

ikrār èt- ‘gizlemeyip açıklamak’ (52a/16)

iktifā èt- ‘yetinmek’ (51a/08)

iktizā èt- ‘gerekmek’ (39b/15), (39b/15), (39b/19)

‘ilāc èt- ‘çare bulmak, ilaç vermek’ (16a/06), (45b/16), (45b/17), (46b/07)

i‘lām èt- ‘bildirmek, anlatmak’ (26b/09), (38a/03)

ilhāk èt- ‘eklemek, katmak’ (06a/07), (09a/05), (09a/16)

iltifāt èt- ‘ilgi ve alaka göstermek’ (27b/09)

imtinā‘ èt- ‘kaçınmak’ (03b/13)

imtişāl èt- ‘uymak’ (10b/02)

inkār èt- ‘kabul etmemek’ (18a/18), (47a/10)

inkıyād èt- ‘boyun eğmek, itaat etmek’ (11b/08)

īrād èt- ‘söylemek’ (06a/18)

irtikāb èt- ‘kötü iş yapmak’ (13b/14)

isnād èt- ‘dayandırmak, atfetmek’ (38b/11)

istidlāl èt- ‘delillere dayanarak hükme varmak’ (11b/06)

istiğnā èt- ‘muhtaç olmamak, ihtiyaç duymamak’ (04a/13)

istimā‘ èt- ‘dinlemek’ (03b/13), (12a/06)

isti‘māl èt- ‘kullanmak’ (07b/07)

iṭā‘at èt- ‘emre uymak’ (13b/19)

‘itāb èt- ‘azarlamak’ (07a/17), (28a/11)

i‘tikād èt- ‘inanmak’ (50b/10)

i‘timād èt- ‘güvenmek’ (36b/01), (47a/15), (47a/19), (49a/16), (50b/10)

ittifāk èt- ‘uyuşmak, anlaşmak’ (18a/11), (34a/07), (39b/14), (41a/05), (41a/13)

ittihād èt- ‘aynı ikirde olmak’ (11b/02)

iz‘ān èt- ‘anlamak, kavramak’ (06b/11)

ķabāhat èt- ‘suç işlemek’ (52b/09)

ķabūl èt- ‘değerlendirmek, razı olmak’ (10b/06), (13b/16), (14a/01), (16b/04), (23a/15), (40b/11), (43b/02), (46b/07)

ķahr èt- ‘perişan etmek, mahvetmek’ (40a/03)

ķanā‘at èt- ‘yetinmek’ (19a/02), (40a/13)

ķarār èt- ‘durmak’ (25a/01), (28b/05)

ķaşd èt- ‘girişmek, iyi veya kötü işe niyet etmek’ (04a/11), (08a/06), (18a/10), (19a/08), (27b/14), (28a/14), (28b/13), (29b/16), (36a/10), (38a/01), (38b/19), (39a/13), (40a/19), (42a/19)

ķaṭ‘ èt- ‘yol almak (03a/04)

ķay èt- ‘kusmak, istifrağ etmek’ (37a/16)

ķesb èt- ‘kazanmak, edinmek’ (10b/19)

ķışāş èt- ‘misilleme yapmak’ (31a/11)

ķıyās èt- ‘karşılaştırmak’ (19a/18)

ķiriş èt- ‘yaya geçirmek’ (27a/06)

ķul èt- ‘hükmü altına almak’ (28b/14)

ķuṭf èt- ‘iyilikte bulunmak’ (33a/09)

mağbūn èt- ‘aldatmak, kandırmak’ (48a/15)

mağrūr èt- ‘gururlanmak, kendini beğenmek’ (45b/11), (46a/03)

maḥrūm èt- ‘yoksun bırakmak’ (31b/16), (39b/17)

ma‘ķul èt- ‘akıllıca, mantıklı davranmak’ (28a/04)

ma‘lūm èt- ‘bilinmek, belli etmek’ (22b/17)

māyil èt- ‘eğilmek, meyletmek’ (42b/03)

medḥ èt- ‘övmek’ (16b/03)

men' èt- 'engellemek, yasaklamak' (36b/04)

mesāvī èt- 'kötülükler yapmak' (18a/16)

mest èt- 'kendinden geçirmek' (29b/18)

meyl èt- 'eğilmek, yönelmek, ilgi göstermek' (14b/18), (15a/05), (15b/14), (19b/05), (20a/06), (20a/07), (21b/12), (21b/12), (24b/02), (25b/15)

mu'āmele èt- 'davranmak' (11b/13)

mu'āraza èt- 'karşı koymak' (34b/03)

mu'āvenet èt- 'yardımda bulunmak' (44a/06), (45b/05)

muḥabbet èt- 'karşılıklı konuşmak' (11b/19), (21a/10), (25a/05), (32a/04), (40b/19)

muḥālefet èt- 'karşı çıkmak' (25b/08), (39a/13)

muḥkem èt- 'sağlamlaştırmak' (48a/02)

muḳārenet èt- 'yakınlaşmak, bir araya gelmek' (26b/19)

muḳārin èt- 'birlikte olmak' (05b/19)

muḳārinet èt- 'birlikte, bir arada olmak' (18a/19)

muḳarrer èt- 'kararlaştırmak' (10a/10)

muḳātele èt- 'karşılıklı vuruşmak' (33a/04), (37b/06)

murād èt- 'istemek, dilemek' (13a/15), (51b/06)

muṣāḥabet èt- 'karşılıklı konuşmak' (16b/03), (29a/14), (35a/12)

muwāfaḳat èt- 'uygun görmek, uymak' (34a/15), (42a/01)

mübāşeret èt- 'başlamak, girişmek' (07b/06), (27a/01), (33b/04), (36a/01), (42b/13)

mübāşiret èt- 'başlamak, yapmaya girişmek' (07b/05)

mücāhede èt- 'uğraşmak, didinmek' (42b/06)

mülāḥaza èt- 'etrafıca düşünmek' (10a/05), (31b/09)

mülāzemet èt- 'sürekli meşgul olmak' (14b/12)

mürāca'at èt- 'başvurmak' (38a/13)

müsā'ade èt- 'izin vermek' (11b/19), (12b/05), (15b/06)

müsāra'at èt- 'acele etmek, çabuk olmak' (03b/04)

müşāhede èt- 'görmek, gözlemek' (40b/17)

müşāvere èt- 'danışmak' (29a/11), (29a/14), (32a/17), (32b/19)

naql èt- 'ulaştırmak, aktarmak' (38b/16)

naşīhat èt- 'öğüt vermek' (11b/09), (22b/17), (25a/05), (35a/06), (36b/12), (38b/08), (39a/11), (39a/17), (46b/02), (53a/08)

naẓar èt- 'bakmak' (16a/05), (19a/05)

pāre èt- 'parçalamak' (20a/10)

pervāz èt- 'uçmak' (33b/12)

peydā èt- 'meydana getirmek' (23b/08)

recā èt- 'istemek, dilemek' (11b/17), (36a/09)

ref' èt- 'ortadan kaldırmak, gidermek' (27a/12)

reşk èt- 'kıskanmak' (14b/17), (14b/18)

revā èt- 'lâayık, uygun olmak' (11b/19), (12a/06)

re'y èt- 'öne sürmek, düşünmek' (18b/18)

ri'āyet èt- 'uymak, bağlı kalmak' (06a/09), (10a/16), (25a/13), (27a/10), (27a/14), (29a/09), (35a/08)

şabr èt- 'sabır göstermek' (19a/09), (20a/15)

şadā èt- 'ses çıkarmak' (27b/01)

şarf èt- 'harcamak' (06a/10)

sa'y èt- 'çalışmak, gayret etmek' (06b/14), (14b/11), (16a/11), (17b/07), (19b/03), (21b/13), (21b/18), (22b/08), (27a/12), (31b/06), (44a/02), (46a/14)

secde èt- 'secdeye kapanmak' (13a/08)

sefer èt- 'yolculuğa çıkmak' (23a/16)

sevķ èt- 'göndermek, yöneltmek' (41a/02)

sirāyet èt- 'geçmek, bulaşmak' (49b/16)

şoḥbet èt- ‘karşılıklı dostça konuşmak’ (49a/05)

su’āl èt- ‘sormak’ (40b/07)

şuç èt- ‘hata yapmak, kabahatli davranmak’ (28a/10), (38b/10)

şudūr èt- ‘meydana gelmek’ (36b/07)

sū’īzan èt- ‘kötü zan beslemek’ (44b/02)

şefkat èt- ‘sevgi göstermek’ (14a/11)

şehādet èt- ‘doğruluğunu tasdik etmek’ (48a/07)

şikār èt- ‘avlamak’ (34a/08)

şikāyet èt- ‘yakınmak, sızlanmak’ (44a/05)

şüphe èt- ‘kuşkulananmak’ (17a/05)

ta‘accüp èt- ‘şaşmak’ (26b/03), (47a/15)

ta‘alluḫ èt- ‘ilgi, ilişiği olmak’ (25a/16)

ta‘bīr èt- ‘ifade etmek’ (06a/16), (10a/01)

tağyīr èt- ‘değiştirmek’ (44a/18)

taḥammül èt- ‘dayanmak, katlanmak’ (19a/15), (35a/03), (50b/16)

taḥfīf èt- ‘hafifletmek’ (14b/11)

taḥrīk èt- ‘hareketlendirmek’ (20b/01), (20b/11)

taḥşīl èt- ‘toplamak, elde etmek, kazanmak’ (06b/12), (06b/15), (10a/04), (10a/18), (11a/10), (11a/13), (11a/14), (13b/15), (14a/12), (15a/07), (19b/14), (51a/01)

taḫdīr èt- ‘ezelden karar verilmek’ (09b/03)

taḫrīb èt- ‘yaklaştırmak’ (27a/09)

taḫsīm èt- ‘bölmek, paylaşmak’ (46b/18)

ṭaleb èt- ‘istemek, dilemek’ (07a/19), (11a/12), (11b/04), (12a/17), (14b/09)

tamām èt- ‘tamamlamak’ (10a/16), (32b/13), (33b/11), (41a/03)

tarşīf èt- ‘kuvvetlendirmek’ (04a/09)

taşnīf èt- ‘kitap yazmak’ (09b/17), (11a/12)

ta'yīn èt- 'belirlemek, yerleştirmek' (02a/03), (10a/15), (27b/19)

ta'zīm èt- 'saygı göstermek' (29a/06)

tecrūbe èt- 'denemek' (28a/05), (28a/18), (35a/12), (38b/17)

tedārik èt- 'sağlamak, hazırlamak' (03b/06), (09b/18), (18a/07), (22a/11), (35b/08), (35b/19), (42b/19), (45b/16)

tedbīr èt- 'önlem almak' (35b/02), (36a/01), (36b/11)

tefaqqud èt- 'arayıp sormak' (21a/18)

tefhīm èt- 'bildirmek, anlatmak' (01b/11)

teftīř èt- 'soruşturmak, araştırmak' (49b/18)

tehdīd èt- 'korkutmak, gözdağı vermek' (03b/15)

tehevvūr èt- 'öfkelenmek, kızmak' (49b/08)

te'hīr èt- 'ertelemek, geciktirmek' (36a/08)

teklīf èt- 'öneride bulunmak' (13b/16), (45a/11)

telef èt- 'mahvetmek, öldürmek' (23a/07)

te'līf èt- '(eser) kaleme almak' (06a/06)

tercīh èt- 'üstün tutmak, seçmek' (19a/18), (35a/06)

tereddūd èt- 'karar verememek' (18a/09)

terk èt- 'bırakmak, vazgeçmek, uzaklaşmak' (07b/09), (11b/13), (15b/14), (19a/03), (19a/04), (19b/16), (19b/18), (21b/17), (27b/08), (43a/14), (45b/03), (47b/09)

tertib èt- 'düzenlemek, sıralamak' (13a/05), (14a/02)

te'sīr èt- 'etkilemek' (37a/15), (42b/04), (49b/01), (49a/02)

teslīm èt- 'bırakmak, gereken yere vermek' (25b/04), (51b/18), (51b/11), (51b/12)

tevaqqu' èt- 'ummak, beklemek' (45a/19)

tevaqquf èt- 'beklemek, durmak' (17a/15), (48a/01)

teveccüh èt- 'doğrulmak, yönelmek' (29b/07)

'uķūbet èt- 'ceza vermek' (37b/10)

- ümīd èt- ‘ummak, beklemek’ (08b/13)
- vāşıl èt- ‘kavuşturmak, ulaştırmak’ (15b/08), (24b/15)
- vāz’ èt- ‘düzenlemek, tertip etmek’ (06b/09), (44b/01)
- vefā èt- ‘sevgi ve dostluk göstermek’ (21b/08)
- yakın èt- ‘yakınlaştırmak’ (09b/14)
- yaramazlık èt- ‘yaramazca davranmak’ (36a/10)
- zabṭ èt- ‘tutmak, sahip olmak’ (23a/08)
- za’īf èt- ‘güçsüzleştirmek’ (50a/19)
- zan èt- ‘sanmak’ (16b/11), (53a/12)
- zarar èt- ‘zararlı çıkmak’ (19b/15), (29a/18), (31b/13), (34b/13)
- zāyi’ èt- ‘boşa harcamak, kaybetmek’ (21a/12), (23a/07), (42b/11)
- zebūn èt- ‘aciz bırakmak’ (17a/19), (39b/17)
- zem èt- ‘yermek, çekiştirmek’ (16b/03)
- zıkr èt- ‘anmak, sözünü etmek’ (06b/16), (37a/12), (41b/15), (49b/13)
- zinā èt- ‘nikahsız birlikte olmak’ (18a/14), (29b/14)
- ziyāde èt- ‘artmak, fazla olmak’ (19b/01), (45b/19), (46a/01)
- ziyān èt- ‘boşuna harcamak, zarar etmek’ (14b/06), (18b/06)
- zuhūr èt- ‘meydana çıkmak, görünmek’ (09b/04), (26b/12), (27a/12), (32a/10), (35a/14), (38a/09), (44b/01)
- zulm èt- ‘eziyet çektirmek’ (30b/18), (51b/15)

eṭibbā < Ar. *eṭibbā*’ tabipler, doktorlar

e. (10a/07)

eṭrāf < Ar. *eṭrāf* taraflar, çevre

e.+da (eknāf u eṭrāf) (05a/09)

eṭvār < Ar. *eṭvār* tavırlar, davranışlar, hâller

e.+1 (02b/13)

ev ev, hâne

e. (07a/14), (07a/15), (07a/16), (08a/05), (09a/02), (09a/06), (15b/15), (16b/08), (16b/16), (16b/19), (17a/03), (17a/05), (17a/09), (17a/15), (17a/18), (41a/19), (41b/01), (52b/19)

e.+i (16b/08)

e.+imde (08b/18)

e.+inde (29a/15), (30a/15)

e.+ine (06b/18), (07a/03), (07a/05), (07a/06), (07a/08), (18b/08), (29b/13), (30a/06), (30a/13), (30b/10), (31a/03), (47a/18), (52a/08), (52a/16)

e.+ini (34a/17)

e.+iniñ (08b/17), (17a/07), (18b/08)

e.+iñ (17a/18), (49a/02)

e.+iñde (27a/13)

evkār < Ar. *evkār* kuş yuvaları

e.+da (02a/11)

zevāyā-yı evkār ‘kuş yuvalarının köşeleri’ (02a/11)

evlā < Ar. *evlā* daha uygun, daha iyi

e.+dur (08a/16)

evlād < Ar. *evlād* çocuklar, soy

e. (āl ü evlād ü aḥfād-ı emcād) (02b/04)

e.+ı (21a/02)

e.+ımız (42a/06)

evliyā < Ar. *evliyā* ‘Allah’ın sevgili kulları, ermişler, velîler

e. (21b/07)

evvel < Ar. *evvel* önce, ilk olarak, başlangıç → **evvelā**

e. (07b/16), (09b/11), (14a/09), (14a/17), (16a/02), (19a/10), (19b/19), (20a/16), (30a/03), (31b/05), (32b/13), (33a/12), (33a/12), (35b/07), (39a/04), (40a/02), (40a/03), (41a/11), (42a/02), (42b/09), (43b/15), (45b/02), (50b/05), (50b/08), (50b/11)

e.+de (06a/07)

e.+den (25a/19), (39a/06)

e.+inde (19b/09)

e.+inden (20a/16)

e.+ine (13b/17), (14a/04)

zamān-ı evvel ‘eski zaman, geçmiş’ (06a/07)

evvelā < Ar. *evvelā* ilk önce, ilk olarak → **evvel**

e. (25b/07)

evvelki < Ar. *evvel* ve Far. *ki* daha önceki

e. (15b/12), (19a/09), (19a/16), (31b/03), (31b/03), (31b/09), (31b/11), (36a/17), (36a/18), (47a/06)

e.+si (11b/07), (22b/19), (23a/03), (26a/01), (31b/05), (31b/15)

ëy ey, seslenme → **eyā, hey, yā (II)**

e. (10b/19), (13a/12), (14b/19), (15a/03), (22b/17), (31a/12), (42a/03), (42a/14), (44a/07), (47a/18), (47b/05), (49b/10), (53a/05), (53a/09)

eyā < Far. *eyā* ey, hey, nidā → **ëy, hey, yā (II)**

e. (04b/11)

eyālet < Ar. *eyālet* büyük il, şehir

e. (03a/09)

e.+ler (03b/01)

eyālet-i ‘adālet ‘il, şehir hakkaniyeti’ (03a/09)

eyi iyi → **eyü**

e. (42a/03)

eyilik iyilik → **eyülik**

e. (48b/07), (53a/08)

eyilik ét- ‘iyilik yapmak’ (48b/07)

eyit- söylemek, demek → **dè-**

e. (05a/12)

e.-di (08a/10), (08b/18), (09a/03), (10a/03), (10a/14), (10b/03), (10b/17), (10b/18), (10b/18), (11a/03), (11a/16), (11b/04), (12a/03), (12a/12), (12b/05), (13a/12), (13a/18), (13b/03), (13b/08), (13b/12), (16b/16), (16b/18), (16b/19), (17a/02), (17a/03), (17a/05), (17a/06), (17a/19), (17b/03), (22b/11), (22b/13), (22b/17), (23b/19), (24a/01), (24a/07), (24a/08), (24a/14), (24b/09), (24b/12), (25a/01), (25a/02), (25a/06), (25a/07), (25a/09), (25a/11), (25a/12), (25a/17), (25b/04), (25b/06), (25b/16), (26a/05), (26a/13), (26a/15), (26a/16), (26a/16), (26b/04), (26b/08), (27a/09), (27a/17), (27b/03), (27b/05), (27b/07), (27b/07), (27b/10), (27b/10), (28a/02), (28a/04), (28b/06), (28b/07), (28b/08), (28b/10), (28b/13), (28b/15), (28b/17), (28b/17), (28b/19), (29a/01), (29a/02), (29a/08), (29a/17), (29a/19), (29b/01), (29b/01), (30b/07), (30b/12), (30b/14), (31a/12), (31a/17), (31a/19), (31b/01), (31b/13), (31b/14), (32a/05), (32a/07), (32a/12), (32a/12), (32a/17), (32a/18), (32a/18), (32a/19), (32b/03), (32b/03), (32b/08), (32b/09), (32b/11), (32b/12), (32b/14), (33a/03), (33a/07), (33a/13), (33a/17), (33b/03), (33b/06), (33b/18), (34a/01), (34a/02), (34a/05), (34a/05), (34a/09), (34a/14), (34a/16), (34a/19), (34b/01), (34b/03), (34b/04), (34b/16), (34b/17), (34b/18), (34b/19), (34b/19), (35b/10), (35b/11), (36a/11), (36b/12), (36b/18), (37a/03), (37a/03), (37a/07), (37a/11), (37a/15), (37a/16), (37a/17), (37b/02), (37b/09), (37b/10), (37b/14), (38a/02), (38a/06), (38a/09), (38a/15), (38a/16), (38a/17), (38b/01), (38b/01), (38b/08), (39b/08), (39b/09), (39b/19), (40a/04), (40a/14), (40b/02), (40b/03), (40b/16), (40b/19), (41a/07), (41a/08), (41a/10), (41a/14), (41a/14), (41a/15), (41a/19), (41b/06), (41b/09), (42a/02), (42a/03), (42a/08), (42a/09), (42a/10), (42a/11), (42a/12), (42a/14), (42b/04), (42b/04), (42b/09), (42b/12), (42b/12), (42b/16), (42b/16), (42b/18), (42b/19), (43a/01), (43a/03), (43a/04), (43a/08), (43a/10), (43a/10), (43a/15), (43b/02), (43b/10), (43b/13), (43b/15), (44a/03), (44a/07), (44a/16), (44a/17), (44b/02), (44b/04), (44b/04), (44b/07), (44b/09), (44b/10), (44b/16), (45a/07), (45a/07), (45a/08), (45a/08), (46a/15), (46a/15), (46b/13), (46b/14), (46b/18), (46b/19), (47a/04), (47a/17), (47a/18), (47b/02), (47b/02), (47b/05), (47b/07), (47b/07), (47b/12), (47b/13), (47b/14), (48a/14), (48b/16), (48b/17), (49a/02), (49a/05), (49a/09), (49a/11), (49a/12), (49a/13), (49b/06), (49b/10), (49b/11), (49b/13), (50a/08), (50a/18), (50b/09), (50b/15), (50b/15),

(50b/17), (50b/17), (50b/18), (51a/07), (51a/09), (51a/11), (51a/15), (51a/16), (51a/19), (51b/18), (51b/18), (52a/04), (52b/04), (52b/09), (52b/10), (52b/16), (52b/17), (53a/02), (53a/03), (53a/05), (53a/06), (53a/09), (53a/10), (53a/13), (53a/16)

e.-diler (11a/11), (32b/18), (33a/06), (33a/09), (34a/08), (34a/10), (34a/15), (40b/16), (41a/04), (41b/09), (42a/16), (43a/17), (43a/19), (43b/04), (44a/06), (44a/09), (44a/11)

e.-miş (07a/12), (17b/12)

e.-ti (04a/17)

e.-ür (06b/07), (06b/18), (08b/07), (09a/14), (16b/10), (17b/04), (17b/12), (18a/02), (18a/04), (18a/05), (18a/07), (18a/09), (18b/09), (18b/10), (18b/10), (18b/14), (18b/16), (19a/07), (19b/15), (22a/16), (22b/07), (27b/16), (27b/17), (29b/03), (30a/17), (30a/19), (31a/05), (34b/06), (34b/07), (34b/11), (36a/01), (36a/09), (39b/08), (40b/07), (40b/08), (40b/09), (42a/18), (46b/03), (46b/03), (46b/05), (47a/07), (47a/13), (47a/14), (48a/03), (48a/06), (49a/01), (50a/14), (52a/02), (52a/09), (52a/14), (52a/17)

e.-ürler (40a/18)

eyle öyle, o şekilde

e. (08a/02), (09b/04), (10b/05)

eyle- yapmak, etmek → **ét-**

e. (01b/07), (01b/08), (01b/12), (05a/01), (08a/11), (11a/13), (15a/07), (15b/07), (15b/09), (16b/14), (18a/06), (20a/09), (20a/11), (22b/13), (30a/07), (30a/18), (30a/18), (30b/07), (31a/02), (32b/01), (33a/03), (33b/06), (34b/12), (34b/14), (37a/08), (38b/06), (43a/06), (48b/10), (52b/07)

e.-di (02a/07), (02b/03), (08a/07), (10b/15), (10b/16), (10b/17), (11a/05), (11b/03), (12b/10), (12b/10), (12b/18), (13a/15), (14a/04), (18b/17), (20a/01), (20a/01), (20a/02), (29a/08), (29a/09), (30b/13), (30b/19), (31a/11), (32a/16), (40b/15), (43b/18), (45a/05), (47b/18), (48a/11), (48a/12), (48a/13), (48a/13), (49a/06), (49b/06), (49b/11), (49b/17), (51a/12), (51a/13), (51b/17), (53a/15), (53a/16)

e.-diler (13a/06), (40a/08), (48a/12)

e.-dim (29a/17), (38b/05), (51b/04)

e.-diñ (16b/13), (28b/06), (35a/15), (44b/09), (49a/15)

e.-düm (19a/15)

e.-me (15b/07), (34b/14), (44b/11), (46b/06)

e.-mege (15a/08), (15a/10), (15b/18)

e.-mek (13b/02), (26a/02), (30a/18), (40a/15)

e.-mekde (06a/17)

e.-mekdür (31b/07)

e.-meye (07a/10), (07b/03)

e.-meyüp (15a/08)

e.-mez (12b/04), (12b/09), (16a/10), (36a/16), (49a/19), (50a/19), (50b/06)

e.-mezdim (39a/15)

e.-mezin (49a/18)

e.-miş (46b/13), (51a/07)

e.-mişşindür (48b/14)

e.-r (02a/10), (02a/12), (04b/13), (16a/17), (24a/12)

e.-rdim (40a/05)

e.-rem (43b/17)

e.-rsem (31b/01)

e.-rsin (16b/14)

e.-se (22b/12), (25b/02), (25b/03), (42b/07), (52b/02)

e.-sem (14b/01)

e.-sün (35a/10), (51b/11)

e.-ş (43b/19), (44a/04), (48b/06)

e.-ye (07b/10), (07b/16), (07b/17), (25b/14), (26b/14), (27a/01), (27a/04), (28a/18), (28b/01), (30b/19), (31a/02), (35b/07), (35b/09), (36b/03), (36b/03), (40a/14), (46a/12)

e.-yelüm (44a/04)

e.-yem (31b/01)

e.-yen (44b/16)

e.-yüp (03a/06), (04a/08), (06a/14), (12a/05), (13b/03), (14a/14), (15b/17), (15b/18), (16a/18), (18b/05), (20a/14), (25b/03), (28a/18), (29a/17), (43b/19), (44a/11), (45a/01), (45b/04), (51a/18), (51a/18)

‘adāvet eyle- ‘düşmanlık etmek’ (50b/06)

‘afv eyle- ‘bağışlamak’ (12b/04)

‘amel eyle- ‘hareket etmek’ (07a/10), (07b/03)

āşikāre eyle- ‘meydana çıkarmak, belli etmek’ (39a/14)

‘avdet eyle- ‘geri dönmek’ (16a/10)

beyān eyle- ‘açıklamak, bildirmek’ (22b/13)

bī-vefālīk eyle- ‘sözünde durmamak’ (49a/15)

cem‘ eyle- ‘toplamak, bir araya getirmek’ (16b/13)

def‘ eyle- ‘kovmak, gidermek’ (42b/07), (50a/18)

du‘ā eyle- ‘Allah’a yalvarmak’ (11a/05), (14a/14), (29a/09)

duḥūl eyle- ‘girmek, dahil olmak’ (11a/13)

emr eyle- ‘buyurmak’ (13a/15), (48a/11), (48a/13), (51a/12), (53a/15), (53a/16)

farḵ eyle- ‘ayirt etmek, seçmek’ (27a/01)

fāyide eyle- ‘yarar sağlamak’ (49a/19)

feryād eyle- ‘bağırarak, haykırmak’ (48a/13)

fevt eyle- ‘kaybetmek, yitirmek’ (15a/08)

fikr eyle- ‘düşünmek’ (45a/01), (49b/06)

ḡalebe eyle- ‘üstün gelmek, yenmek’ (46b/12)

ḡalīzlık eyle- ‘kabalık etmek’ (46a/12)

giritfār eyle- ‘düşürmek, uğratmak’ (40a/08)

ḡünāh eyle- ‘suç işlemek, hatalı davranmak’ (52b/02)

ḡaber eyle- ‘haber vermek’ (13a/06)

ḥavf eyle- ‘korkmak’ (19a/15), (35a/10)

ḥaṣ eyle- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (37a/08)

helāk eyle- ‘mahvetmek, yok etmek’ (40a/14), (49b/11)

helāl eyle- ‘hakkı olarak kabul etmek, bağışlamak’ (30b/18), (31a/02)

ḥıdmet eyle- ‘hizmet etmek, çalışmak’ (36a/16)

ḥıfz eyle- ‘korumak, saklamak’ (31b/07)

ḥıyānet eyle- ‘hâinlik etmek’ (28b/01)

ḥikāyet eyle- ‘anlatmak’ (29a/08)

ḥīle eyle- ‘aldatmak, kandırmak’ (32b/01)

himmet eyle- ‘gayret etmek, çalışmak’ (15a/07)

ḥükm eyle- ‘hakkında karar vermek’ (19b/19), (20a/01), (20a/02), (31a/11), (38b/05)

ibrām eyle- ‘zorlamak, ısrar etmek’ (16b/14)

ifsād eyle- ‘kargaşa çıkarmak’ (51a/18)

ihmāl eyle- ‘gereken ilgiyi vermemek’ (15a/08)

iḥtilāf eyle- ‘anlaşmazlık çıkarmak, uzlaşmamak’ (16a/18)

iḥtirāz eyle- ‘çekinmek, kaçınmak’ (48b/06)

iḥtiyār eyle- ‘seçmek, tercih etmek, katlanmak’ (13b/03), (14b/01), (20a/14), (25b/02), (25b/03)

i’lām eyle- ‘bildirmek, anlatmak’ (12b/18), (51b/04)

iltifāt eyle- ‘ilgi ve alaka göstermek’ (25b/14)

imtiḥān eyle- ‘denemek, sınamak’ (28a/18)

‘ināyet eyle- ‘lutfetmek, iyilik etmek’ (05a/01)

īrād eyle- ‘söylemek’ (06a/14), (06a/17)

i’rāz eyle- ‘kaçınmak, yüz çevirmek’ (18b/05)

irṣād eyle- ‘doğru yolu göstermek’ (02b/02)

irtikāb eyle- ‘kötü iş yapmak’ (20a/14)

i'timād eyle- 'güvenmek, inanmak' (12b/10), (28a/17), (44b/16)

i'tirāf eyle- 'gerçeği açıklamak' (49b/17)

itmām eyle- 'tamamlamak' (15b/18)

izhār eyle- 'göstermek, açığa çıkarmak' (45b/04)

ķabūl eyle- 'onaylamak' (12a/05)

kār eyle- 'kazanç sağlamak' (40b/15)

kerem eyle- 'lutfetmek, iyilik yapmak' (31a/02)

keşf eyle- 'anlamak, öğrenmek' (26a/02)

ķovcılık eyle- 'kötülük yapmak' (51a/18)

ķuşūr eyle- 'hatalı davranışta bulunmak' (15a/10)

luţf eyle- 'iyilikte bulunmak, bağışlamak' (35a/09)

medħ eyle- 'övmek' (10b/14)

mu'āmele eyle- 'davranmak' (48b/10)

mu'āvenet eyle- 'yardımda bulunmak' (08a/11), (36b/03), (43b/19)

muķābele eyle- 'karşılık vermek' (45a/05)

mübāşeret eyle- 'yapmaya başlamak, girişmek' (15b/18), (34b/12)

mülāzemet eyle- 'sürekli meşgul olmak' (25b/02)

mülħaķ eyle- 'katılmak, eklenmek' (03a/06)

münderic eyle- 'içine konulmak' (04a/08)

naşīħat eyle- 'öğüt vermek' (07b/16), (15b/17), (33a/03), (49a/17), (51b/17)

nażar eyle- 'bakmak' (33b/06), (51a/13)

n'eyle- 'ne yapmak' (16b/14), (28b/06), (29a/17), (30a/18), (31b/01), (40a/05), (40a/15), (43b/17), (44b/09), (48b/14)

nişān eyle- 'işaretlemek' (08a/07)

peydā eyle- 'meydana gelmek' (22b/12)

red eyle- 'kabul etmemek, geri çevirmek' (13b/02)

revā eyle- ‘lâyık, uygun görmek’ (12b/10)

ri‘āyet eyle- ‘uymak, saygı göstermek’ (26b/14), (27a/04), (30a/07)

sa‘y eyle- ‘çalışmak’ (15a/07), (15b/07)

şenā eyle- ‘övmek’ (10b/14)

su‘āl eyle- ‘sormak’ (10b/16)

şart eyle- ‘koşul sunmak’ (20a/11)

şikāyet eyle- ‘yakınmak, sızlanmak’ (29a/16), (32a/16), (43b/17), (44a/03), (44a/11)

şüphe eyle- ‘kuşkulananmak’ (44b/11)

taḥammül eyle- ‘dayanmak, katlanmak’ (48a/12)

taḥşıl eyle- ‘almak, kazanmak’ (15b/09), (36b/03)

ṭaleb eyle- ‘istemek, dilemek’ (11b/03), (14a/04), (46b/06)

ta‘zīm eyle- ‘saygı göstermek’ (10b/15)

tebcıl eyle- ‘yüceltmek, saygı göstermek’ (02a/09)

tecāvüz eyle- ‘el uzatmak, sınırı aşmak’ (12b/09)

tedārik eyle- ‘edinmek, hazırlamak’ (18a/06), (30a/18), (35b/06), (38b/06), (43a/06)

tedbır eyle- ‘önlem almak’ (43b/19)

teftış eyle- ‘araştırmak, incelemek’ (51b/11)

tehlıl eyle- ‘kelime-i tevhid sözünü söylemek’ (02a/12)

tereddüd eyle- ‘karar verememek’ (35b/09)

terk eyle- ‘bırakmak, vazgeçmek, uzaklaşmak’ (15b/07), (34b/14), (52b/07)

teshīr eyle- ‘emri altına almak’ (02a/06)

tevbe eyle- ‘tövbe etmek’ (30b/19)

tırāz eyle- ‘süs işlemek’ (01b/11)

tuhfe eyle- ‘hediye etmek’ (30b/07)

tütün eyle- ‘duman çıkarmak’ (48a/12)

va‘de eyle- ‘söz vermek’ (49a/06)

yardım eyle- ‘destek olmak’ (44a/04)

zuhūr eyle- ‘meydana çıkmak’ (18b/17)

zulm eyle- ‘eziyet etmek’ (30b/13)

eyü iyi → eyi

e. (09b/10), (14b/16), (18a/18), (23a/03), (23b/17), (25a/15), (32a/19), (33a/05), (33a/06), (36b/01), (36b/07), (36b/12), (38a/06), (38a/06), (38b/12), (39b/12), (42a/17), (42b/08), (42b/19), (45b/02), (45b/10), (45b/14), (45b/16), (49b/03), (49b/03)

e.+ce (30a/07)

e.+ler (36b/07), (49b/01)

e.+si (09b/08), (14b/02), (36b/05), (36b/06), (36b/06), (36b/08), (36b/08), (36b/09)

e.+sin (17b/06)

e.+sini (07b/06), (07b/09)

eyülik iyilik → eyilik

e. (10a/14), (21b/04), (30a/19), (36a/13), (49b/01)

e.+e (24b/04), (36a/13)

e.+i (25b/09), (26a/11)

e.+in (53a/17)

e.+iñ (17a/02)

e.+ine (18a/11)

e.+ler (21a/14)

eyülik èt- ‘iyilik yapmak’ (30a/19)

eyyām < Ar. *eyyām* güç, iktidar

e. (13a/18)

eyyām-ı devlet ‘devletin güç ve iktidarı’ (13a/18)

ez-bahā < Far. *ez* ve *behā* değerden, kıymetden

e. (15b/14)

ezel < Ar. *ezel* başlangıcı olmayan geçmiş zaman

e. (38a/09)

e.+den (09b/03)

e.+i (09b/02)

ezel-i āzal ‘başlangıcı olmayan zamanlar’ (38a/09)

ezhār < Ar. *ezhār* çiçekler

e. (02b/14)

gülzār-ı cihān-ı ezhār ‘çiçekler dünyasının gül bahçesi’ (02b/14)

ez-în-cānib < Far. *ez* ve *în* ve Ar. *cānib* bu taraftan, bu yönden

e. (31a/03), (49b/05)

ez-zamān < Far. *ez* ve Ar. *zamān* zamandan, vakitten

e. (12a/15)

F

fācire < Ar. *fācire* kötü hayata düşkün, günahkâr kadın

f. (03b/07)

zümre’-i bāgiye’-i fācire ‘doğru yoldan sapmış günahkâr topluluğu’ (03b/07)

fahırlan- < Ar. *fahır* ve T. +*lan-* övünmek

f.-mayalar (10b/01)

fāhişe < Ar. *fāhişe* kötü ve ahlâksız kadın

f. (29b/12), (29b/13), (29b/15), (29b/19), (30a/04), (31a/14)

f.+niş (30a/04)

fā’ide < Ar. *fā’ide* fayda, yarar → **fāyide**, **fevāyid**, **menfa’at**, **nef’**

f.+ler (09a/16)

fakīr < Ar. *fakīr* muhtaç, zavallı, âciz → **fuķarā**, **muḥtac**

f. (08b/15), (23a/08), (39b/19)

f.+i (39b/18)

faķĩr  t- ‘muhta  bırakmak’ (39b/19)

f l < Ar. *f l* talih, u ur

f. (02b/16)

f l-ı sa‘ det-m l ‘mutluluk verici talih’ (02b/16)

fal n < Ar. *ful n* belirsiz, herhangi bir kimse → **ful n**

f. (26a/15)

f n  < Ar. *f n * sonu olan, ge ici

f. (15a/04)

f.+ye (21a/13)

f ri  < Ar. *f ri * vazge mi , terketmi , el  ekmi 

f. (12b/16), (27a/15), (44b/09)

F ris  < Far. *F ris * Fars a, İran dili

F.+den (06a/06), (09a/14)

far  < Ar. *far * ayır , ba kalık

f. (16a/19), (27a/01)

far   t- ‘ayır  etmek, se mek’ (16a/19)

far  eyle- ‘ayır  etmek, se mek’ (27a/01)

F rs < Far. *Pars* İran, İranlı

F. (09b/05), (09b/08), (10b/01), (10b/17), (13a/03), (13a/04)

F.+dan (11b/01)

vil yet-i F rs ‘ ran  lkesi’ (11b/01)

far  < Ar. *far * (dini) gereklilik, zorunluluk

f. (05b/14)

far -ı ‘ayn ‘herkese farz olan’ (05b/14)

fa  h < Ar. *fa  h* g zel, a ık ve d zg n konu an

f. (02a/09)

lisān-ı faṣīḥ 'ül-beyān 'anlaşılr biçimde anlatılan dil' (02a/09)

faṣl < Ar. *faṣl* ayırma, çözm

f. (03a/01)

faṣl-ı ḥuṣūmāt 'düşmanları ayırma' (03a/01)

fāyide < Ar. *fā'ide* fayda, yarar → **fā'ide**, **fevāyid**, **menfa'at**, **nef'**

f. (45b/06), (48b/09), (49a/19)

f.+si (08a/01), (46a/13), (49b/14)

f.+sin (07a/17)

f.+ye (41b/15)

fāyide èt- 'yarar sağlamak' (45b/06)

fāyide eyle- 'yarar sağlamak' (49a/19)

fāyidelen- < Ar. *fā'ide* ve T. +*len-* yararlanmak

f.-memiş (07a/11)

f.-ür (48b/11)

f.-ürsin (48b/11)

fāyidesiz < Ar. *fā'ide* ve T. +*siz* yararsız

f. (31b/16)

fāzıl < Ar. *fāzıl* erdemli, faziletli

f. (09b/12), (26a/09)

fāzıl ol- 'erdemli, faziletli olmak' (26a/09)

fazīlet < Ar. *fazīlet* erdem, kıymet ve üstünlük

f. (26b/05)

fazl < Ar. *fazl* iyilik, lutuf, değer, üstünlük

f. (fazl u a 'ṭāf) (04a/10), (25a/13)

f.+ı (26b/05)

f.+ıla (11a/08)

f.+ına (11b/06)

f.+ından (27a/08)

f.+ıı (12a/04), (39b/09)

f.+ııa (11b/05)

ehl-i fażl ‘üstünlük sâhibi’ (25a/13)

fedâ < Ar. *fidâ* ‘vazgeçme, uğruna verme

f. (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/03), (41b/16), (42a/05)

fedâ etmek- ‘uğruna vermek, gözden çıkarmak’ (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/03), (42a/05)

fedâ ol- ‘uğruna vermek’ (41b/16)

fehm < Ar. *fehm* anlama, anlayış

f. (03b/14), (09b/19), (10a/14)

fehm-i âsân ‘kolay anlayış’ (09b/19)

fehm-i şâmil ‘içine alan anlayış’ (03b/14)

fehm etmek- ‘anlamak’ (10a/14)

ferâğat < Ar. *ferâğat* vazgeçme, bırakma

f. (09a/09), (38b/14)

ferâğat etmek- ‘vazgeçmek, el çekmek’ (09a/09), (38b/14)

ferâset < Ar. *firâset* çabuk anlama, sezgi → **firâset**

f. (05a/10), (25a/07)

yümn-i ferâset ‘anlayışın bereketi’ (05a/10)

ferhunde < Far. *ferhunde* uğurlu, kutlu

f. (02b/16)

hâl-i ferhunde ‘uğurlu durum’ (02b/16)

fermân < Far. *fermân* emir, buyruk → **emr**

f. (02a/06), (05b/07), (27b/18)

f.+ımızla (13b/13)

fermān-ı cihān-muṭā‘ ‘dünyanın itaat ettiği buyruk’ (05b/07)

fermān-ı lā-zeme‘l-iz‘ān ‘kötülük söylememe buyruğuna, emrine uyma’ (02a/06)

fermān ol- ‘emretmek’ (27b/18)

feryād < Far. *feryād* bağırma, haykırış

f. (30b/11), (31a/07), (31a/08), (47a/09), (48a/13), (49a/10)

feryād ét- ‘bağırma, haykırmak’ (30b/11), (31a/07), (31a/08), (47a/09), (49a/10)

feryād eyle- ‘bağırma, haykırmak’ (48a/13)

fesād < Ar. *fesād* bozukluk, karışıklık, kötülük, fitne → **fitne**, **ifsād**

f. (02b/06), (03a/03), (21b/09), (28a/09), (37b/18), (44b/16)

f.+dan (05a/11), (48b/06)

ehl-i fesād ‘kötülük sâhibi’ (28a/09), (44b/16), (48b/06)

fesād-ı kal‘ ‘fitneyi yok etme’ (03a/03)

feşāhat < Ar. *feşāhat* açık, düzgün ve güzel söyleme

f. (02b/04)

feth < Ar. *feth* açma, kuşatma

f. (02b/06)

feth-i bilād ‘şehirlerin kuşatması’ (02b/06)

fevāyid < Ar. *fevā‘id* faydalar, yararlar → **fā‘ide**, **fāyide**, **nef‘**

f. (04a/07), (05b/06)

f.+ine (16a/05)

fevāyid-i hikmet ‘bilgeliliğin faydaları’ (04a/07)

ta‘mīm-i fevāyid-i enām ‘insanların faydalarını genelleme’ (05b/05)

fevāyih < Ar. *fevāyih* güzel kokular

f. (02a/13)

revāyih-i fevāyih ‘güzel kokular ve râyihalar’ (02a/13)

fevrī < Ar. *fevrī* düşünmeden, hemen, âni

f. (19b/12)

fevt < Ar. *fevt* kaybetme, elden kaçırma; ölüm

f. (15a/08), (17b/15), (36a/08)

fevt eyle- ‘kaybetmek, yitirmek’ (15a/08)

fevt ol- ‘yok olmak’ (17b/15) (36a/08)

fezā < Ar. *fezā* ‘geniş alan; gökyüzü

f. (05b/02)

fezā-yı kâşāne’-i şuhūd ‘gözle görülen büyük köşkün geniş alanı’ (05b/02)

fezāzat < Ar. *fezāzat* kabalık, kötü sözlülük

f.+dur (31b/18)

fıkh < Ar. *fıkh* İslam hukuku, fıkıh

f.+da (45b/13)

‘ilm-i fıkh ‘fıkıh ilmi’ (45b/13)

fırşat < Ar. *fırşat* uygun zaman ve durum

f. (25a/03), (27a/17), (29b/05), (36a/08), (45a/12)

fısk < Ar. *fısk* fenalık, günâh, ahlâksızlık

f. (21b/09)

fıtrat < Ar. *fıtrat* yaratılış, mizaç, huy

f.+ı (inşāf u fıtrat) (04a/10)

fih < Far. *fih* onda, içinde, onun hakkında

f. (02a/05)

fih-i zāhire’-i islāmiyye ‘İslam’ın görünüşünün içinde’ (02a/05)

fi‘il < Ar. *fi‘l* iş, eylem, durum → **fi‘l**

f.+lerdür (20a/06)

fıkr < Ar. *fıkr* düşünme, düşünce; görüş

f. (03b/14), (06b/17), (06b/18), (10a/04), (11a/10), (12a/04), (17b/08), (17b/09), (19a/07), (19a/16), (19b/16), (19b/17), (21b/11), (21b/14), (22a/11), (22a/15), (22b/07), (28a/03), (31a/04), (34a/09), (35b/02), (39a/07), (41b/10), (45a/01), (46b/19), (49b/06), (50b/05)

f.+den (15a/07)

f.+e (48a/08)

f.+i (10a/13), (21a/16), (34a/01), (35a/16), (37b/12), (40a/01)

f.+im (17a/06), (31b/01), (42b/04)

f.+inde (33a/01)

f.+ini (40a/16)

f.+iñ (25b/16), (31a/19), (33a/02), (42b/04)

f.+iñi (45a/18)

f.+iñiñ (45b/07)

f.+leriñden (45b/06)

fıkr èt- ‘düşünmek’ (06b/17), (06b/18), (12a/04), (17b/08), (17b/09), (19a/07), (19b/17), (21b/11), (21b/14), (22a/11), (22a/15), (22b/07), (28a/03), (31a/04), (34a/09), (35b/02), (39a/07), (41b/10), (46b/19), (50b/05)

fıkr eyle- ‘düşünmek’ (45a/01), (49b/06)

fıkrsız < Ar. *fıkr* ve T. +siz düşüncesiz, fıkırsız

f. (31b/16)

fîl < Ar. *fîl* fil, iri vücutlu ve hortumlu bir hayvan

f. (26a/11), (40a/14), (49a/13)

f.+den (21b/19)

f.+e (40b/12)

f.+i (39b/17), (48b/16)

f.+iñ (40a/13), (40b/13)

fîl < Ar. *fîl* iş, eylem, durum → **fîl**

f. (45b/12)

f.+i (45b/16)

f.+iḡ (45b/09)

f.+leri (45b/10)

fi'l-cümle < Ar. *fi* ve *cumle* sonuçta, nihayette

f. (49b/06)

fi'l-ḥaḳīḳa < Ar. *fi* ve *ḥaḳīḳa* gerçekten, doğrusu

f. (03a/16)

firāḳ < Ar. *firāḳ* ayrılık

f. (15b/01)

firāset < Ar. *firāset* çabuk anlama, sezgi → **ferāset**

f.+i (11a/10)

fitne < Ar. *fitne* karışıklık, kargaşa, fesat → **fesād, ifsād**

f. (38a/12)

f.+dür (31b/16)

fuḳarā < Ar. *fuḳarā* 'yoksul, zavallı, aciz' → **faḳīr, muḥtāc**

f.+dan (23a/11)

fulān < Ar. *fulān* belirsiz, herhangi bir kimse → **falān**

f.+dur (26a/15)

furṣat < Ar. *furṣat* fırsat, imkan

f. (17b/15)

f.+ı (15a/08)

fücūr < Ar. *fücūr* günâhkarlık, ahlâka aykırılık

f.+dan (48b/06)

ehl-i fücūr 'günah sâhibi' (48b/05)

fürüzān < Far. *furüzān* parlak

f. (05b/03)

G

ğaddār < Ar. *ğaddār* zalim, merhametsiz, hain → **ğadr**

ğ. (36a/15), (ğaddār ve cebbār) (40a/04)

ğadr < Ar. *ğadr* haksızlık, hainlik, zulüm, acımasızlık → **ğaddār**

ğ. (36b/17), (49a/15), (50a/07)

ğadr ét- ‘zulmetmek, haksızlık etmek’ (36b/17), (50a/07)

ğāfil < Ar. *ğāfil* dikkatsiz, habersiz, dalgın → **ğaflet**

ğ. (17b/03), (22b/06), (37b/11)

ğ.+ler (15a/06)

ğāfil ét- ‘habersiz bırakmak’ (22b/06)

ğāfil ol- ‘habersiz bulunmak’ (37b/11)

ğaflet < Ar. *ğaflet* dikkatsizlik, habersizlik, dalgınlık → **ğāfil**

ğ. (22a/15), (34a/03)

gāh < Far. *gāh* bazen, bazı zaman

g. (08b/13), (11a/05), (11a/06), (11a/06), (17b/17), (17b/17), (18a/10), (18a/10), (19b/16), (19b/17), (20b/15), (20b/16), (23b/08), (23b/08), (gāh u gāh) (39a/11), (39a/11), (39b/04), (39b/05), (39b/18), (39b/18)

galebe < Ar. *galebe* üstün gelme, bastırma → **gālib**

ğ. (07a/15), (46b/12)

galebe ét- ‘üstün gelmek, yenmek’ (07a/15)

galebe eyle- ‘üstün gelmek, yenmek’ (46b/12)

gālib < Ar. *gālib* baskın, üstün, yenen → **galebe**

ğ. (01b/13), (07b/07), (08b/10), (21a/17), (26a/09), (33a/17), (37b/07), (45a/06)

gālib-i mutlak ‘kesin hakimiyet sâhibi’ (01b/13)

gālib ol- ‘yenmek, üstün gelmek’ (33a/17), (37b/07)

ġalīz < Ar. *ġalīz* katı, yoğun; kaba, nezâketsiz

ġ. (20a/19)

ġalīzlık < Ar. *ġalīz* ve T. +*lık* kabalık

ġ. (46a/12)

ġalīzlık eyle- ‘kabalık etmek’ (46a/12)

ġam < Ar. *ġamm* üzüntü, dert, keder

ġ. (15a/03), (21a/02)

ġ.+dur (19a/19)

ġamnāk < Ar. *ġamm* ve Far. –*nāk* kederli, dertli

ġ. (50a/18)

ġanī < Ar. *ġanī* zengin → **ġinā**

ġ. (36b/08), (39b/18)

ġ.+yi (39b/18)

ġanī èt- ‘zenginleştirmek’ (39b/18)

ġarībe < Ar. *ġarībe* işitilmemiş, görülmemiş, tuhaf durum

ġ. (05b/08)

tutuk-ı elfāz-ı ‘ibretiyye’-i ġarībe ‘işitilmemiş şekilde ders çıkarıcı örtülü sözler’
(05b/08)

ġaşb < Ar. *ġaşb* zorla ele geçirme

ġ. (18a/13)

ġaşb èt- ‘zorla ele geçirmek’ (18a/13)

ġayb < Ar. *ġayb* gözle görülemeyen, gizli olan şey

ġ.+dan (01b/04)

mekāmin-i ġayb ‘bilinmezliğin gizlendiği yer’ (01b/04)

ġaybet < Ar. *ġaybet* gıybet, görünmeme

ġ. (11b/15), (18a/16)

ğaybet et- ‘arkasından söyleme, çekiştirme’ (11b/15), (18a/16)

ğāyet < Ar. *ğāyet* son derece, pek çok; son, nihayet → **ğāyette**

ğ. (06b/03), (08b/06), (08b/15), (09a/03), (10a/14), (11a/01), (11b/19), (12a/16), (12a/17), (13b/05), (15b/13), (16a/13), (17a/13), (17b/11), (18b/06), (18b/10), (20a/07), (20a/08), (20b/06), (20b/12), (20b/13), (21a/06), (21a/10), (21b/13), (23b/17), (24b/07), (25b/17), (27b/15), (28b/15), (29a/02), (30b/09), (31b/19), (32b/07), (32b/08), (32b/11), (33a/06), (34b/07), (35a/15), (35b/13), (35b/14), (35b/16), (35b/19), (36b/10), (36b/12), (39a/08), (39b/10), (40a/08), (40b/15), (42b/08), (45a/16), (46a/11), (46a/16), (47b/09), (48a/08), (49b/07), (49b/13), (50a/18), (50b/09), (51a/04), (53a/17)

ğ.+le (12a/19)

ğ.+te (47b/10), (49a/04), (49b/08), (50b/11)

ğāyette < Ar. *ğāyet* son derece → **ğāyet**

ğ. (33a/14)

ğāyib < Ar. *ğā'ib* göz önünde olmayan, kayıp

ğ. (19b/12)

ğāyib ol- ‘kaybolmak’ (19b/12)

ğayr < Ar. *ğayr* başka, başkası, diğer

ğ.+a (06b/07)

ğ.+ıñ (50a/04)

ğ.+lar (38a/07)

ğayret < Ar. *ğayret* çaba; kıskançlık

ğ. (33a/19)

ğ.+e (31b/02)

ğayrı < Ar. *ğayr* başka; artık

ğ. (03a/10), (03b/12), (03b/17), (07b/16), (10a/12), (12a/14), (16a/08), (16a/16), (18a/04), (19b/04), (24b/04), (26a/10), (27b/06), (27b/07), (29b/14), (30a/06), (34a/04), (34b/03), (38b/17), (39a/15), (43a/14), (44a/16), (45a/15), (46a/10), (47a/12), (47b/15)

ğ.+dan (04a/13), (25b/13)

ğ.+lar (15b/04)

ğ.+lara (12a/08)

ğ.+ların (08a/01)

ğ.+sını (16b/03)

ğ.+ya (12b/09), (24b/06), (35a/04)

ğazā < Ar. *ğazā* 'savaş, cihat → **cihād**

ğ. (ğazā vü cihād) (02b/06)

ğazab < Ar. *ğazāb* aşırı hiddet, kızgınlık ve öfke

ğ. (35a/01)

ğ.+a (34a/18), (34b/05), (35a/03), (41a/15)

ğ.+ı (30b/06), (49b/06)

ğazab ol- 'öfkelenmek' (35a/01)

gece gece vakti

g. (07a/11), (08a/08), (08b/17), (08b/17), (16b/07), (17a/07), (22b/03), (27a/13), (29b/17), (30a/10), (37a/06), (37a/07), (46a/16), (47b/03), (49a/05), (50a/09), (52a/02), (52a/10), (52a/14)

g.+ye (22b/02)

gecelik geceye mahsus

g.+e (52a/09)

geç geç, zamanından sonra

g. (34a/17)

geç- geçmek, gitmek; yaşamak, aşmak

g.-di (32b/05), (49b/06)

g.-digimizi (41b/15)

g.-dikden (52a/07)

g.-e (34a/17)

g.-er (17b/18)

g.-memek (09a/13)

g.-mez (38a/08)

g.-miş (44b/17)

g.-mişdür (37a/14)

g.-mişlerdür (38b/11)

g.-ti (29b/12), (50a/09)

g.-üp (13a/13), (35a/17)

gêçin- geçinmek, yaşamak

g. (16b/17), (40b/09)

g.-eler (42a/06)

g.-mek (43a/16)

g.-ür (32b/05), (37a/06)

g.-ürdüm (32b/10)

g.-üyoruz (24a/04)

gêçür- geçirmek, yaşamak; kaydetmek; saptamak

g. (40b/10)

g.-di (14a/04)

g.-dik (42a/05)

g.-diler (29a/13)

g.-dim (29a/19)

g.-diñ (45a/10)

g.-miş (28a/12)

g.-mişşindür (33a/02)

g.-se (26b/18)

g.-ürler (27a/06)

gèder- gidermek, yok etmek

g. (43a/07)

g.-mek (35a/19), (37a/17), (49b/15), (50a/16)

g.-mezse (35b/01)

g.-miş (21b/06)

g.-üp (31b/16)

g.-ür (45b/18), (50a/19)

gel- gelmek, varmak, ulaşmak

g. (04b/19), (15a/07), (15a/07), (44a/12), (47a/07), (49a/05)

g.-di (08b/01), (10b/15), (13a/04), (21b/14), (28a/01), (28b/05), (28b/06), (28b/16), (29b/12), (30b/08), (31a/08), (32b/08), (33a/13), (33b/02), (34a/13), (34a/19), (34b/02), (34b/05), (37a/08), (38b/01), (41a/15), (41b/06), (42b/18), (43b/12), (44b/09), (47b/11), (47b/18), (48a/08), (49b/10), (49b/13), (50a/10), (50a/17), (51a/12), (52a/05)

g.-digin (13a/06)

g.-digin (52a/02)

g.-dik (32b/18), (32b/19)

g.-diler (08b/04), (32b/11), (32b/18), (44b/13)

g.-dim (10b/19), (11a/02), (29b/03), (34b/02), (34b/05), (38b/06)

g.-din (23b/05), (29b/04), (38a/05)

g.-dügi (35b/05), (35b/09)

g.-dügin (29a/07)

g.-dükçe (17b/19)

g.-dükden (16a/03)

g.-düklerince (33b/09)

g.-düm (23b/06), (28b/16)

g.-e (04b/12), (08a/03), (10a/08)

g.-ecegin (35b/07)

g.-ecek (12a/05), (22b/06), (31b/09)

g.-elüm (32b/13)

g.-em (38a/03)

g.-en (08a/02), (11b/16), (24a/07), (35b/16), (35b/18), (37a/03), (42a/06), (42b/16), (43a/09), (52a/19)

g.-eni (40b/07)

g.-esin (13a/02), (33b/10)

g.-evüz (41b/10), (44a/09)

g.-ince (13b/18), (41a/09), (47b/16)

g.-meden (36b/08)

g.-medi (04b/11)

g.-medin (30b/04)

g.-mege (02b/17), (10b/18)

g.-mek (37a/02), (49b/14)

g.-memiş (07a/06), (09b/11)

g.-mesine (09b/06)

g.-mesün (28b/14), (34a/15)

g.-meñize (29a/07)

g.-meye (32b/01), (34b/12)

g.-meyecegini (29a/03)

g.-meyecek (16a/04)

g.-meyen (13a/19)

g.-mez (04b/19), (17b/10), (17b/11), (29b/16), (35a/03), (48b/07)

g.-mezden (35b/07)

g.-miş (21b/05), (21b/09), (39a/04), (49a/02)

g.-mişdür (13b/01), (14a/06), (26b/04), (27b/09), (45a/04)

g.-se (37a/01), (41b/03)

g.-sün (30a/10)

g.-ün (41b/14), (44a/08)

g.-üp (08a/18), (10b/11), (11a/08), (12b/18), (17a/16), (17b/18), (21a/09), (22b/01), (28b/18), (29b/10), (33b/08), (37a/06), (45a/01), (45a/12), (47b/04), (47b/19)

g.-üptürürin (11a/17)

g.-üptürürsın (11a/16)

g.-ür (06b/17), (07a/03), (11a/06), (17b/16), (18a/02), (18a/04), (23a/18), (24a/07), (24a/11), (29b/06), (30a/11), (30a/12), (30a/14), (30a/17), (32a/09), (34b/10), (35b/11), (36b/11), (38b/03), (40b/12), (40b/12), (42b/16), (43a/09), (46b/03), (47a/06), (47b/17), (48b/07), (49a/01), (49b/04), (51b/15), (52a/10), (52a/13), (52a/16)

g.-ürdi (33a/12)

g.-ürdim (49a/09)

g.-ürem (30b/02)

g.-ürler (32b/15), (46b/17)

g.-ürse (28b/18), (37b/11), (45a/02)

g.-ürsin (34a/19)

gelincik gelincik, küçük etçil bir memeli hayvan

g. (47b/14), (47b/16), (47b/18), (47b/18)

g.+iñ (47b/15)

gencīne < Far. *gencīne* hazine

g. (02b/08)

gencīne kıl- 'hazine etmek' (02b/08)

gêrçek gerçek, doğru, hakikat

g. (36a/11), (38b/07), (43a/01), (43a/05), (49a/03), (51a/19)

g.+de (45b/13)

g.+dür (25a/18), (53a/14)

g.+sin (26a/05), (50b/19), (51a/07)

g.+sin (42a/16)

g.+üm (51b/07)

gêrçekden gerçekten, hakîkaten, doğrusu

g. (38b/15)

gerek lüzum, lazım olan, ihtiyaç duyulan

g. (08b/09), (12b/13), (12b/14), (12b/15), (25b/17), (27b/09), (30a/18), (31a/13), (31b/05), (40a/15), (42b/08), (42b/09), (43a/14), (49b/08), (50a/15), (50a/16), (51a/04), (51a/04), (52b/14), (52b/14)

g.+dür (08b/08), (08b/10), (08b/11), (09a/09), (09a/10), (09a/11), (09a/13), (10a/07), (12a/08), (12a/08), (13a/14), (13b/19), (18b/15), (21a/08), (21a/10), (21a/11), (21a/12), (21b/16), (24b/09), (26a/11), (31a/06), (33b/05), (35b/01), (36a/08), (36b/13), (37a/15), (37a/16), (37a/17), (41b/07), (42b/14), (43b/01), (45a/13), (48a/17), (48b/13), (48b/13), (49b/15), (51a/01), (52a/19)

g.+sin (10a/16), (44a/17)

gêrû geri, arka

g. (46b/15)

gêt- gitmek, varmak, ulaşmak, göndermek → **var-**

g. (52b/07)

g.-di (08a/09), (26a/14), (28a/02), (28a/03), (28b/16), (29b/12), (30a/11), (30b/10), (32b/17), (38a/04), (41a/09), (41b/06), (43b/17), (44a/13), (47a/18)

g.-dikten (16a/06)

g.-diler (29a/05), (44b/12), (46b/14)

g.-diñ (52a/15)

g.-dükden (35a/17)

g.-düm (23b/06)

g.-e (23a/08), (23a/08), (32b/06), (32b/06), (36b/02), (36b/11), (36b/11), (46b/19),
(48b/16)

g.-ecek (09a/03)

g.-ecekdür (23a/12)

g.-elüm (34b/06), (43b/06)

g.-em (19a/10)

g.-en (08b/05)

g.-er (07a/16), (09a/06), (15a/03), (19a/14), (23b/03), (23b/04), (24a/11), (24a/14),
(27b/11), (29b/05), (29b/07), (30a/08), (34b/10), (35b/01), (35b/17), (37a/18), (40b/11),
(48b/19), (52a/13)

g.-erdim (51b/10)

g.-erek (22b/09), (25a/19)

g.-erem (31b/02)

g.-erin (17a/07), (18b/14), (30a/08), (46b/05)

g.-erken (06b/16), (07a/13), (33a/15), (40b/05), (46b/02), (46b/15)

g.-erler (47a/08)

g.-erse (43a/03)

g.-ersem (17b/15)

g.-ersin (46b/03)

g.-erüz (17a/12), (52b/07)

g.-esin (17b/02), (33b/09)

g.-iyordu (44b/13)

g.-mege (11a/09), (43a/18), (47b/19)

g.-megi (37b/19)

g.-mek (17b/16), (23a/09), (39a/05), (43a/14), (48b/18)

g.-mesi (15a/12)

g.-meyeyim (09a/01)

g.-mez (35b/17)

g.-mezden (16a/02)

g.-miş (07a/17), (21b/03), (21b/05), (21b/09), (28a/08), (52a/08)

g.-se (15a/16)

g.-üş (41a/01), (43a/17)

g.-üp (07a/06), (26b/15), (41a/03), (49b/10)

getür- getirmek, iletmek, ulaştırmak, sağlamak, ortaya çıkarmak

g. (28b/16), (30b/13), (31a/05), (47a/17)

g.-di (18b/08), (30b/15), (43b/12)

g.-diler (48a/11), (51a/12)

g.-dim (29a/18), (42a/18), (49a/14), (52a/17)

g.-dügi (11b/01)

g.-düginden (47a/15)

g.-düm (08b/08), (22b/10), (22b/10), (27b/18), (33b/03), (33b/19), (36a/07), (48a/02),
(48a/15)

g.-e (11a/07), (28b/03)

g.-eler (48a/11), (48a/11)

g.-elüm (34a/11)

g.-em (28a/01), (31b/03)

g.-esin (23b/02)

g.-esiz (41a/01)

g.-eyim (52a/09)

g.-mek (08b/10), (09b/02), (10a/18)

g.-mekde (06a/16), (18b/01)

g.-mese (07b/01)

g.-mezler (21b/10)

g.-mişdür (13b/15)

g.-sin (26a/13)

g.-üp (01b/04), (16b/01), (29b/17), (47b/06)

g.-ür (27a/14), (31a/07), (42a/13), (47b/06)

g.-ürler (20a/11), (34a/13)

getüril- getirilmek, ulaştırılmak

g.-mesin (10a/02)

getürt- getirmesini, ulaştırmasını sağlamak

g.-e (09b/08)

g.-ür (09b/10), (09b/15)

gèy- giymek

g.-e (26b/17), (26b/17), (52b/18), (52b/19)

g.-ecegi (26b/17), (26b/17)

g.-ecek (26b/16), (26b/16)

g.-er (09a/06)

gèyecek giysi

g.+i (08b/16)

gez- gezmek, yürümek, dolaşmak

g.-di (08b/19)

g.-ebildügi (08b/18)

g.-er (08b/17), (41a/15)

g.-erek (50a/10)

g.-erken (40b/06)

g.-erkendür (26a/12)

g.-mege (23b/07), (36a/06)

g.-sün (08b/18)

g.-üp (37a/05)

gezin- gezinmek, dolaşmak

g.-mege (48a/09)

g.-üp (28b/03)

ġidā < Ar. *ġidā* ' yiyecek, besin

ġ. (34b/01)

ġ.+sı (20b/09)

ġulāf < Ar. *ġulāf* 'kılıf, kın

ġ. (12a/12), (12a/13)

ġ.+dan (12a/14)

ġinā < Ar. *ġinā* ' zenginlik → **ġanī**

ġ. (14b/05)

gibi gibi

g. (06a/16), (06b/05), (06b/16), (07a/11), (07b/06), (07b/10), (07b/13), (07b/18), (08b/02), (09a/04), (09a/11), (11b/05), (12a/03), (12a/10), (14b/15), (15b/04), (15b/15), (16a/07), (16b/07), (16b/12), (16b/15), (17a/06), (17b/11), (18a/09), (18b/01), (18b/06), (19a/12), (20b/01), (20b/02), (21a/05), (21b/19), (23a/09), (23a/12), (23b/09), (24a/09), (24a/11), (24a/19), (24b/03), (24b/03), (24b/13), (26a/11), (26b/02), (26b/06), (26b/11), (27a/05), (27a/13), (27a/14), (27b/08), (28b/09), (29a/19), (31a/01), (32a/02), (32b/02), (33a/11), (33a/15), (34a/05), (36a/03), (36a/17), (36a/18), (36b/01), (36b/13), (37a/03), (38b/13), (38b/16), (38b/17), (40a/05), (40a/08), (40b/02), (41a/10), (42b/03), (42b/15), (43a/15), (44a/04), (44b/03), (44b/19), (45a/17), (45b/02), (45b/17), (46a/16), (46b/17), (47a/06), (48a/04), (48a/13), (49b/02), (51a/05), (51b/09), (52a/15), (52b/06)

g.+dür (18b/19), (19a/19), (19b/02), (19b/05), (19b/08), (19b/10), (19b/12), (20b/07), (20b/14), (24b/18), (24b/19), (25a/15), (34a/02), (35b/10), (37b/16), (40a/12), (44b/19), (46a/02), (46a/04), (46a/07), (46a/15), (48b/15), (51b/16)

g.+dürse (42a/14)

g.+lere (31b/18)

g.+ye (24b/12)

gir- girmek, geçmek, varmak

g. (18a/02)

g.-di (08a/13), (23a/16), (33a/15), (48a/05)

g.-diler (08a/18), (08b/04)

g.-dügi (17a/08)

g.-dügini (07a/12)

g.-e (30a/13)

g.-ecek (47b/03)

g.-er (18a/08)

g.-esin (47b/03)

g.-mege (17b/13)

g.-mek (17b/10), (39b/07)

g.-meye (42b/06)

g.-meyincedür (48b/03)

g.-miş (07a/12)

g.-se (23a/13)

g.-ür (11b/18), (24a/12), (30a/14), (40b/06)

g.-ürse (19b/06)

giriŧār < Far. *giriŧār* tutulmuş, yakalanmış

g. (17b/04), (21a/11), (40a/08), (48a/03)

giriŧār èt- ‘düşürmek, uğratmak’ (48a/03)

giriŧār eyle- ‘düşürmek, uğratmak’ (40a/08)

giriŧār ol- ‘tutulmak, yakalanmak’ (17b/04), (21a/11)

gizle- gizlemek, saklamak

g.-diñ (11b/05)

gizlen- gizlenmek, saklanmak

g.-ecek (50b/19)

g.-esin (47b/04)

g.-mege (51b/08)

g.-mek (17b/19)

gizli gizli, saklı → **gizlü**

g. (12b/17)

g.+ce (12b/11)

gizlü gizli, saklı → **gizli**

g. (37b/08)

göbek göbek, karın

g.+inden (20b/08)

g.+ine (20b/09)

göç göç, hicret

g. (15a/09)

göç- göçmek, yurt değiştirmek

g.-er (30a/06)

gögercin güvercin kuşu

g. (09a/11)

gögüs göğüs, bağır

g.+in (47a/09)

g.+ini (44b/05)

gök gök, gökyüzü → **gökyüzi**

g.+e (21b/11)

gökyüzi gök, gökyüzü → **gök**

g.+ne (33b/06)

göl göl

g. (36a/04)

g.+e (35b/14)

gölcük küçük göl

g. (35b/11)

göm- gömmek, (toprağın içine) yerleştirmek

g.-ekodılar (47a/05)

g.-ekomış (47a/14)

g.-ekoyalum (47a/02)

g.-elüm (47a/03)

gönder- göndermek, yollamak

g. (30a/10)

g.-di (10a/13), (12b/17), (13a/02), (28b/17), (34b/01), (53a/15)

g.-digne (28a/03)

g.-dügini (09b/02)

g.-eceğinüz (34a/16)

g.-elden (38a/18)

g.-mek (10a/17)

g.-ür (30a/10)

göñül gönül, kalp → **dil (I)**

g.+den (21a/12)

g.+lerin (06a/11)

g.+üm (51a/10)

g.+ümde (37a/18)

g.+ünde (50b/06)

g.+üne (30a/14)

g.+ünde (50b/05)

gör- görmek; anlamak; karşılaşmak; (iş) yapmak

g. (25b/15), (28a/02), (30a/07), (30b/14), (30b/15), (34b/08), (43b/08), (43b/15), (46a/01)

g.-di (08b/05), (09a/03), (10a/13), (11b/04), (13a/08), (13a/09), (26b/07), (27a/16), (28b/04), (29a/13), (29b/11), (30b/08), (30b/10), (30b/17), (30b/17), (33b/12), (33b/13), (34a/19), (38a/05), (41b/05), (43a/07), (44b/14), (45a/03), (45a/06), (48a/09), (49a/11), (50a/10), (50a/17), (51a/14), (53a/11)

g.-digi (20b/18), (38b/15)

g.-diler (06b/01), (10a/05), (10a/11), (33b/16), (33b/17), (43b/07)

g.-dim (49a/09)

g.-diñ (28b/06), (47b/14)

g.-dügi (09a/10), (41a/09), (43b/01)

g.-dügin (25b/13)

g.-dügüm (11b/05), (12a/03)

g.-dükde (38b/13)

g.-dükden (40a/09), (52a/14)

g.-dükleri (16a/14)

g.-düm (12a/16), (14b/01), (16a/03), (16a/04), (16a/05), (16a/10), (16a/18), (16b/03), (16b/05), (17b/05), (17b/12), (17b/14), (17b/16), (18a/19), (20a/05), (21b/14), (28b/06), (32b/08), (32b/10), (35a/14), (40a/04)

g.-e (35b/06), (38a/01), (39a/15), (46a/07)

g.-em (40a/05)

g.-en (42b/15)

g.-esin (43b/17)

g.-esiz (35a/14)

g.-eyim (07a/13)

g.-icek (43b/13), (49b/09), (52a/11)

g.-ir (29a/17)

g.-ivèrür (10a/03)

g.-medi (07b/14), (37b/19), (48a/10)

g.-medik (38a/05)

g.-medüm (16b/06)

g.-mege (41a/12)

g.-mek (12b/13), (12b/15), (44a/16)

g.-mekde (15a/10)

g.-mekdür (21b/15)

g.-memek (25b/13), (42b/14)

g.-meye (27a/05), (38a/13)

g.-mez (07a/18), (27a/10), (28b/11), (46b/08)

g.-mezseñ (20a/13)

g.-miş (23b/13), (28a/07), (28a/19), (46b/01)

g.-se (27a/04)

g.-señ (13a/14), (48a/17)

g.-üp (02a/01), (13b/18), (17b/17), (29b/02), (32b/08), (37a/11), (38a/19), (45a/19)

g.-ür (06b/17), (07a/05), (07a/07), (07a/16), (08a/13), (08b/17), (09a/06), (12a/15), (18a/08), (19a/13), (19b/11), (22a/05), (22a/06), (22a/08), (24a/08), (27b/13), (27b/15), (29b/06), (29b/08), (30a/05), (30a/14), (33a/16), (34b/09), (35b/18), (38b/15), (41a/11), (41a/11), (47b/19)

g.-ürdüm (11b/18)

g.-ürem (21b/02), (25b/09), (32b/12)

g.-ürler (06b/05), (43a/13), (46a/17)

g.-ürsem (37b/15), (44b/07)

g.-ürseñ (44b/04)

g.-ürsin (07b/04)

g.-ürsiñ (37b/13), (48b/09)

g.-ürüm (27a/18)

g.-üñ (52b/16)

göre göre, uygun olarak, bakılırsa

g. (02a/01), (21a/01), (26b/01), (27a/10), (27b/04), (28b/08), (35b/08), (39b/19), (42a/18), (50b/01)

göril- görülmek, olarak kabul edilmek

g.-üp (05b/14)

görin- görünmek, gözükmek olmak → **görün-**

g.-di (44a/10)

g.-mek (26a/10), (26a/11)

g.-e (44a/09)

görün- görünmek, gözükmek olmak → **görin-**

g.-ür (48a/10)

görüş- görüşmek, konuşmak

g.-em (30b/01)

göster- göstermek; yapmak, etmek

g. (34b/06)

g.-di (47b/13)

g.-ir (40a/03)

g.-mek (25b/14)

g.-üp (04a/12), (06a/18), (12b/04)

g.-ürin (25b/11)

götür- götürmek, taşımak, ulaştırmak

g. (33a/12)

g.-di (49a/10)

g.-diler (43b/07)

g.-düğini (07a/03), (07a/07)

g.-e (06b/17), (17b/02), (48b/16)

g.-ebilürin (06b/19)

g.-eyin (28b/14)

g.-mede (20b/17)

g.-mek (09a/02), (36b/13)

g.-üp (33a/10), (33a/15), (43a/03)

g.-ürsünüz (43b/03)

gövde beden, vücut

g.+si (13a/09)

göz göz

g.+e (23a/09), (48a/10)

g.+i (07b/19), (18b/09), (18b/17), (41a/11), (45b/19)

g.+inden (40b/13)

g.+lerin (32a/19)

g.+ümüz (41a/12)

g.+ünj (33b/07)

gözet- gözetmek, dikkatle bakmak; kollamak

g. (33b/06)

g.-di (10b/09)

g.-mege (28b/04)

g.-mekdeyin (38a/19)

gözlü gözlü, gözü olan

g. (07b/11), (07b/12), (07b/14)

gözsüz gözsüz, gözleri görmeyen

g. (07b/11), (07b/13), (07b/13), (07b/18)

g.+i (07b/19)

gözük- gözükme, görünmek

g.-medin (34b/17)

ğurre < Ar. *ğurre* parlaklık, sabahın ilk ışıkları

ğ. (05a/19)

ğurre' -i tebāşīr 'sabahın ilk ışıklarının başlangıcı' (05a/19)

ğurūr < Ar. *ğurūr* övünme, kendini beğenme

ğ.+ından (39b/04)

ğusl < Ar. *ğusl* yıkanma

ğ. (33b/13)

ğusl ét- 'yıkanmak' (33b/13)

ğuşşa < Ar. *ğuşşa* keder, üzüntü

ğ. (belā vü ğuşşa) (19a/19)

ğ.+lar (15a/19)

ğ.+ları (21a/02)

ğ.+sı (15a/03)

güç güç, kuvvet, zorluk

g. (18a/13), (20b/06), (49b/04)

g.+dür (24b/17)

g.+i (41a/15)

gül < Far. *gul* gül çiçeği

g. (göl ü reyāh̄īn) (01b/07)

göl- gölmek

g.-meye (36b/05)

gülistān < Far. *gulistān* gül bahçesi → **gölzār**

g.+a (04b/14)

gölzār < Far. *gul* ve *-zār* gül bahçesi → **gülistān**

g. (02b/14)

gölzār-ı cihān-ı ezhār ‘çiçekler dünyasının gül bahçesi’ (02b/14)

gümüş gümüş

g.+den (13a/16)

gün gün, zaman, vakit

g. (09b/15), (10b/09), (11a/10), (11b/03), (15a/12), (18a/02), (20a/10), (23a/13), (27b/10), (29a/16), (29b/04), (29b/05), (32a/16), (32b/04), (32b/10), (33a/10), (34a/07), (34a/11), (34a/12), (34a/13), (34b/15), (34b/16), (34b/16), (35a/12), (35b/14), (40b/10), (40b/11), (40b/13), (43a/12), (43a/16), (45b/19), (46b/15), (47a/05), (48b/17), (50a/09), (52a/01), (52a/07)

g.+de (18b/07)

g.+den (13a/14), (20b/14), (29a/11)

g.+dür (42a/03)

g.+e (20b/14), (29a/11)

g.+lerde (18a/01), (40b/14)

g.+lerden (10b/08)

g.+ünde (20a/09)

günāh < Far. *gunāh* günah, suç

g. (52b/02)

g.+dan (53a/09)

g.+ını (30b/18)

g.+lardan (50b/12)

günāh eyle- ‘suç işlemek, hatalı davranmak’ (52b/02)

günāhkār < Far. *gunāh* ve *-kār* günah işleyen, suçlu

g. (39b/03)

gündüz gün, gündüz vakti

g. (27a/13)

g.+e (22b/02)

g.+ünj (22b/03)

günlük günlük, üzerinden gün geçmek

g. (20a/15)

güt- sürdürmek, yürütmek

g.-dügi (12b/17)

gūyā < Far. *gūyā* sözde, sanki

g. (20b/05), (20b/07)

güzel güzel, hoş, iyi

g. (15b/04), (34a/05), (37a/08), (40a/13), (40b/09), (45b/09), (47a/04), (49b/12), (51b/19), (52b/09), (52b/10)

g.+dür (42a/15), (42a/15)

güzīde < Far. *guzīde* seçkin, seçilmiş → **güzīn**

g. (03b/08)

g.+si (09b/08)

güzīde’-i aşhāb ‘seçkin sahabe’ (03b/08)

güzīn < Far. *guzīn* seçkin, seçilmiş → **güzīde**

g. (02b/04)

aşhāb-ı güzīn-i ecnād ‘ashabın seçkin askerleri’ (02b/04)

H

ḥabāṣet < Ar. *ḥabāṣet* kötülük, alçaklık → **ḥabīs**

ḥ. (36a/17)

ḥabāṣet-i zuhūr ‘meydana çıkan kötülük’ (36a/17)

ḥabāyā < Ar. *ḥabāyā* gizli işler, gizli şeyler

ḥ. (02a/10)

ḥabāyā-yı icām ‘gizli ormanlar’ (02a/10)

ḥaber < Ar. *ḥaber* haber, bilgi, nakledilen söz

ḥ. (13a/06), (30a/10), (30a/12), (32b/17), (33b/02), (34b/10), (35a/11), (38a/02), (38b/02), (38b/06), (46b/05), (46b/16), (52a/03), (53a/18)

ḥ.+i (12b/19)

ḥ.+im (47a/11)

ḥ.+iṅ (48a/07)

ḥaber èt- ‘haber vermek’ (30a/12), (52a/03)

ḥaber eyle- ‘haber vermek’ (13a/06)

ḥabīs < Ar. *ḥabīs* kötü, alçak → **ḥabāṣet**

ḥ. (50b/13)

ḥācet < Ar. *ḥācet* ihtiyaç, gerek duyulan, lüzum

ḥ. (26a/17)

ḥ.+i (06b/06)

ḥ.+im (12a/11)

ḥ.+imi (12a/06)

ḥ.+ini (12b/10)

ḥ.+iṅ (11b/19)

kıble’-i ḥācet ‘gerek duyulan mukaddes yer’ (26a/17)

ḥadd < Ar. *ḥadd* sınır, derece

h. (09a/13)

h.+i (09a/13)

ẖadem < Ar. *ẖadem* hizmet edenler

h. (44a/13)

ẖāh < Far. *ẖāh* isteme, isteyiş

h.+larını (31b/15)

ẖayr-ı ẖāh ‘iyilik isteme’ (31b/15)

H̱aḳ < Ar. *H̱aḳḳ* Hak, Allah → **H̱allāḳ**

H. (03a/05), (08b/13), (09a/12), (09b/02), (09b/06), (09b/14), (13a/18), (14a/09), (16b/16), (18b/01), (26a/13), (30b/12), (30b/14), (49b/11)

Cenāb-ı ẖazret-i H̱aḳ ‘Hazreti Allah’ (03a/05)

ẖaḳ < Ar. *ẖaḳḳ* doğru, gerçeklik, adalet → **ẖaḳḳ**

h. (16a/16), (21b/09), (25b/14), (42b/06), (51a/01)

ẖaḳāyık < Ar. *ẖaḳā’ik* gerçekler

h. (01b/10)

kāffe’-i ẖaḳāyık ‘bütün gerçekler’ (01b/10)

ẖākim < Ar. *ẖākim* hükmeden, idare eden

h.+lerinde (21b/09)

ẖakīm < Ar. *ẖakīm* bilgili, akıllı → **ẖekīm, ẖukemā**

h.+leri (06a/08)

ẖakīmāne < Ar. *ẖakīm* ve Far. *-āne* hikmetli olarak

h. (09b/13)

ẖaḳīr < Ar. *ẖaḳīr* değersiz, itibarsız, küçük → **ẖōr**

h. (05b/05), (06a/01), (21b/17), (26a/19), (26b/05), (27a/04), (27a/04), (28a/19), (36b/18), (42b/14), (44a/15)

h.+dür (13b/05)

‘abd-ı hākīr ‘değersiz kul, köle’ (05b/05)

hākīr ét- ‘değersiz ve küçük görmek’ (36b/18)

hākīr ol- ‘değersiz, küçük olmak’ (26b/05)

tuḥfe’-i hākīr-i pūr-takṣīr ‘kusurla dolu değersiz armağan’ (06a/01)

hākḳ < Ar. *ḥaḳḳ* doğru, gerçeklik, adalet; hisse, pay → **hak**

h. (04b/01), (35a/08), (38a/17)

h.+a (06b/14), (16a/19), (17b/14)

h.+ı (16a/19), (25b/14), (36b/05), (52b/11)

h.+ımda (51b/14)

h.+ımı (18b/15)

h.+ına (52b/14)

h.+ında (53a/17)

bürhānū’l-hākḳ ‘Allah’ın delili’ (04b/01)

hākḳ-ı ni‘met ‘bağış, ihsan hakkı’ (35a/08)

hākḳā < Ar. *ḥaḳḳā* gerçekten, doğrusu

h. (05a/08)

hakkāk < Ar. *ḥakkāk* kazıyıcı, kakmacı, mühürcü

h. (18b/07), (18b/10), (18b/11), (18b/13)

h.+a (18b/09)

h.+ıḡ (18b/09)

hāksār < Far. *ḥāk-sār* toprak içinde kalmış

h.+ıḡ (06a/01)

zerre’-i hāksār ‘toprak içindeki küçük parça’ (06a/01)

hāl < Ar. *ḥāl* hâl, durum, vaziyet

h. (02b/16), (19a/16), (21b/13), (22b/09), (25b/06), (29a/13), (32b/05)

h.+de (33a/12)

h.+den (29a/16)

h.+e (33a/04), (34a/12)

h.+i (15b/02), (16a/10), (21b/18), (25a/09), (38a/07), (40a/12), (40a/12), (40b/16),
(42a/16), (49b/09), (51b/16)

h.+im (09a/03), (32b/15)

h.+ime (22b/07), (31a/18)

h.+imi (25b/15)

h.+imiz (24a/03), (41a/13)

h.+imizden (44a/03)

h.+imize (43a/01)

h.+imizi (24b/11)

h.+in (19b/16), (50b/05)

h.+inden (10b/16), (40b/07), (41b/10), (47b/11)

h.+ine (14b/18), (15b/08), (23b/18), (26b/01), (32b/07), (36a/17), (36a/19), (41b/12),
(47b/10)

h.+ini (25a/04), (25a/09), (32b/07)

h.+iñ (15b/03), (38a/06), (43b/15)

h.+leri (03b/18)

h.+lerin (26b/09), (26b/10)

h.+lerine (15b/12)

hāl-i ferḥunde ‘uğurlu durum’ (02b/16)

sedād-ı hāl ‘dürüstlük durumu’ (03b/18)

şihhat-i hāl ‘sağlık durumu’ (15b/08)

hālā < Ar. *hālā* bu zamana kadar, daha, henüz

h. (31b/07)

hālāş < Ar. *hālāş* kurtulma, kurtuluş

h. (06b/07), (12b/02), (15b/08), (15b/11), (22a/07), (22a/10), (33a/06), (33b/12), (36a/02), (36a/05), (50a/01), (53a/09)

h.+a (22b/05), (52a/19)

hālāş ét- ‘kurtarmak’ (15b/08)

hālāş ol- ‘kurtulmak’ (06b/07), (12b/02), (22a/10), (33a/06), (33b/12), (36a/05), (50a/01), (53a/09)

hālāt < Ar. *hālāt* hâller → **hālet**

h.+ı (22b/06)

hālāvet < Ar. *hālāvet* tatlılık, hoşluk

h. (19b/09)

halel < Ar. *halel* bozukluk, zarar

h. (22b/01)

hālet < Ar. *hālet* hâl, nitelik → **hālāt**

h. (43a/17)

h.+de (24a/14)

h.+den (21b/14)

h.+i (15b/09), (16b/05), (17b/15), (22a/14)

h.+leri (25b/12), (30b/10)

hālet ét- ‘hal etmek, çözüm bulmak’ (43a/17)

hālī < Far. *kālī* halı, yere serilen yaygı

h. (08b/06)

hālī < Ar. *hālī* boş, tenhâ

h. (03b/02)

hālī ol- ‘boş, ıssız olmak’ (03b/02)

hālīfe < Ar. *hālīfe* birinin yerine geçen, vekil, kalfa

h. (05b/18), (06a/04)

ḥalīfe’ -i zebān ‘dil, konuşma vekili’ (05b/18)

ḥālīṣ < Ar. *ḥālīṣ* saf, temiz, samimi

ḥ. (02b/05), (45b/14)

ḥālīṣü’l-i ‘tikād ‘saf ve samimi inanç’ (02b/05)

ḥalk < Ar. *ḥalk* halk, yaratılmışlar, insanlar

ḥ. (03b/11), (04b/01), (05a/01), (07b/12), (12b/14), (14a/17), (14b/16), (16a/13), (17a/02), (18a/11), (18b/02), (21b/03), (23a/01), (24b/12), (43a/19), (43b/07), (53a/01)

ḥ.+a (31a/04)

ḥ.+dan (19a/06), (46a/06), (51b/02)

ḥ.+ından (41a/19), (41b/02)

ḥ.+ını (41b/01), (41b/02)

ḥ.+ın (21a/14), (21a/18), (46a/12)

ekṣer-i ḥalk-ı cihān ‘dünyadaki insanların çoğunluğu’ (03b/11)

ḥalk-ı ‘ālem ‘bütün insanlar; cihan’ (18b/02)

ḥalk-ı cihān ‘dünyadaki tüm yaratılmışlar’ (05a/01), (14a/17), (16a/13)

mine’s-semā’ -i sulṭānū’l-ḥalk ‘gökyüzünden insanların sultanı’ (04b/01)

Ḥallāk < Ar. *Ḥallāk* yaratıcı, Allah → **Ḥak**

Ḥ. (05b/15)

Ḥallāk-ı ‘ālemü’l-melik ‘alemlerin padişahı olan yaratıcı; Allah’ (05b/15)

ḥalleda’llāh < Ar. *ḥuld* ve *Allāh* Allah daim eylesin

ḥ. (05a/06)

ḥalleda’llāh-u te’ālā ‘yüce Allah daim eylesin’ (05a/06)

ḥamāḳat < Ar. *ḥamāḳat* ahmaklık, budalalık

ḥ. (45a/11)

ḥ.+ındur (46a/11)

kemāl-i ḥamāḳat ‘tam ahmaklık’ (45a/11)

ḥamāyil < Ar. *ḥamā'il* bağlanan şey, kayış

ḥ. (02a/09)

maḥāfil-i ḥamāyil-i efnān 'çeşitli bağlanan yerler' (02a/09)

ḥamd < Ar. *ḥamd* şükür, minnet → **taḥmīd**

ḥ. (ḥamd u sipās) (01b/01), (04a/13)

ve'l-ḥamdüli'llāh-i te'ālā 've yüce Allah'a şükürler olsun' (04a/13)

ḥāmī < Ar. *ḥāmī* koruyan, sâhip çıkan

ḥ. (04b/02)

ḥāmī-i ḥavzetü'l-islām ve'l-imān 'İslam'ın sınırlarını ve imanı koruyan' (04b/02)

ḥamīde < Ar. *ḥamīde* övülmeye layık

ḥ.+sindendür (12b/06)

ḥaml < Ar. *ḥaml* yükleme, yorma, atıf

ḥ. (41b/13)

ḥaml ét- 'bir sebebe yormak' (41b/13)

ḥān han, padişahların ve beylerin isminin sonuna getirilen ünvan

ḥ. (05a/06), (05a/06)

ḥabs < Ar. *ḥabs* tutma, suçluların kapatıldığı yer

ḥ.+e (53a/15)

ḥarāb < Ar. *ḥarāb* kötü durumda, perişan

ḥ. (15a/17), (15b/03), (21b/18), (23a/13), (32b/15), (41a/13)

ḥarāb ét- 'yıkma, kötü duruma sokma' (23a/13)

ḥarāb ol- 'kötüleşmek, yıkılmak' (15a/17), (15b/03), (21b/18), (32b/15)

ḥarāmī < Ar. *ḥarāmī* haydut, yol kesen

ḥ. (18b/03)

ḥarāmzāde < Ar. *ḥarām* ve Far. *zāde* soysuz ve ahlâksız kimse

ḥ. (52b/16), (53a/07), (53a/05)

ḥarc < Ar. *ḥarc* sarfetme, masraf, harcama

ḥ. (10a/05), (22b/16), (23a/05), (23a/10)

ḥarc èt- ‘sarfetmek, harcamak’ (22b/16), (23a/05), (23a/10)

ḥarc ol- ‘harcamak, sarfetmek’ (10a/05)

ḥarca- harcamak, sarfetmek

ḥ.-mağa (22b/15)

ḥarcan- harcanmak, sarfedilmek

ḥ.-mamakla (23a/11)

ḥ.-up (06b/06)

ḥarclat- harcatmak, sarfettirmek

ḥ.-ur (48b/19)

ḥareket < Ar. *ḥareket* hareket, kımıldama; davranış; yola çıkma

ḥ. (03b/04), (15a/09), (22b/01), (23b/19), (27a/18), (46a/03)

ḥ.+e (23b/09)

ḥ.+inden (16b/08)

ḥareket èt- ‘kımıldamak, canlanmak’ (22b/01), (23b/19), (27a/18), (46a/03)

ḥāric < Ar. *ḥāric* dış, dışında

ḥ. (16b/05)

ḥ.+den (27a/12)

ḥarīṣ < Ar. *ḥarīṣ* aşırı istekli, hırslı

ḥ. (14a/14), (15a/18), (36b/09)

ḥarīṣ ol- ‘aşırı istekli ve hırslı olmak’ (14a/14), (36b/09)

ḥark < Ar. *ḥark* yırtma, yarma

ḥ.+dur (32a/02)

ḥāṣ < Ar. *ḥāṣṣ* mahsus, özel, saf; seçkin → **ḥavāṣ**

ḥ. (04a/06), (ḥāṣ u ‘ām) (05b/06)

tarz-ı hāş ‘özel biçim’ (04a/06)

tekşir-i menāfi ‘-i hāş ü ‘ām ‘seçkinler ve halkın yararlarını çoğaltma’ (05b/06)

hased < Ar. *hased* kıskançlık, çekememe

h. (14b/16), (29a/15)

h.+i (19a/04)

h.+inden (50b/16)

hased ét- ‘kıskanmak’ (14b/16), (29a/15)

hāşıl < Ar. *hāşıl* sonuç, meydana gelen

h. (07b/01), (08b/14), (09a/16), (11a/11), (14b/05), (14b/08), (15b/10), (19b/04), (20b/09)

hāşıl ét- ‘elde etmek, edinmek’ (19b/04)

hāşıl ol- ‘meydana gelmek, ortaya çıkmak’ (07b/01), (08b/14), (09a/19), (11a/11), (14b/05), (14b/08), (15b/10), (20b/09)

haşım < Ar. *haşım* düşman → ‘adū, düşmān, düşmen, haşum yağı

h.+ı (26b/04)

h.+ıñ (20a/02), (48b/06)

h.+ları (31a/08)

hāsīd < Ar. *hāsīd* kıskanç, hasetçi → **hasūd**

h. (12a/18)

hāsīd-i müfsīd ‘ara bozan hasetçi’ (12a/18)

hāşīyyet < Ar. *hāşīyyet* bir şeye has nitelik → **haşīyyet**

h.+lerle (06a/02)

haşīyyet < Ar. *haşīyyet* kişiye özgü olan şey → **hāşīyyet**

h.+i (24a/13)

h.+ini (24a/12)

haşlet < Ar. *haşlet* yaratılıştan gelen özellik, huy → **hişāl**

h. (11b/06), (11b/16)

h.+i (11b/18)

hasta < Far. *haste* hasta, sağlığı bozuk olan → **marīz**

h. (07b/06), (14b/12), (36b/01), (39a/19), (45b/17)

h.+dan (16a/06)

h.+lara (14a/15), (14a/16), (14b/03), (14b/09), (15b/10)

h.+ların (15b/06), (15b/18)

h.+ya (14b/10), (16a/05)

hasūd < Ar. *hasūd* çok kıskanç, kıskanan → **hāsīd**

h.+ları (39b/13)

haşum < Ar. *haşm* düşman → ‘**adū, dūshmān, düşmen, haşım, yağı**

h.+ın (19b/19)

haṭā < Ar. *haṭā* ‘yanlışlık, kabahat

h. (38b/12), (41a/16)

h.+lardan (05a/01)

haṭā et- ‘yanlış yapmak’ (38b/12), (41a/16)

hāṭır < Ar. *hāṭır* düşünme, akıl; hâl, gönül, değer

h. (03b/14), (27a/10)

h.+a (16a/04)

h.+ı (15b/01), (21b/10), (27b/18)

h.+ıma (13a/19)

h.+ımız (42a/04)

h.+ın (29a/06)

h.+ına (17b/01)

h.+ında (28b/01)

hāṭır-ı yakzān ‘uyanık gönül’ (03b/14)

ḥatırcık < Ar. *ḥatır* ve Tür. +*cık* akla gelme, değeri olma

ḥ.+ı (41b/13)

ḥattā < Ar. *ḥattā* bile, dahi, üstelik, hem

ḥ. (07a/15), (10b/04), (10b/12), (11a/08), (11b/10), (14a/15), (16a/03), (17a/15), (18b/13), (19a/08), (19b/03), (20b/01), (20b/13), (29a/12), (29b/05), (29b/09), (29b/12), (31a/08), (33b/01), (33b/16), (34a/17), (34a/19), (34b/04), (35a/15), (35b/17), (36a/06), (36a/14), (37a/10), (38a/04), (38b/12), (43b/12), (45a/05), (47b/17), (48a/12)

ḥavādiş < Ar. *ḥavādiş* haberler, olaylar

ḥ. (03a/19), (05a/19)

ḥavādiş-i reyib ‘şüpheli olaylar’ (05a/19)

ḥavāle < Ar. *ḥavāle* gönderme, işi birinin sorumluluğuna bırakma

ḥ. (33a/11)

ḥavāş < Ar. *ḥavāşş* ileri gelenler, seçkin sınıf → **ḥāş**

ḥ. (ḥavāş u ‘avām) (03b/03)

ḥavf < Ar. *ḥavf* korku

ḥ. (12a/18), (17b/19), (19a/08), (19a/15), (21a/06), (23b/14), (25b/18), (29a/02), (35a/10), (36b/15), (36b/19), (37a/17), (38a/08), (48b/04), (48b/04)

ḥ.+dan (17a/14)

ḥ.+ından (16a/15), (38a/09)

ḥ.+ını (23b/15)

ḥavf èt- ‘korkmak’ (12a/18), (17b/19), (19a/08), (23b/14), (29a/02), (48b/04)

ḥavf eyle- ‘korkmak’ (19a/15), (35a/10)

ḥavuz < Ar. *ḥavz* havuz

ḥ. (23a/12)

ḥavze < Ar. *ḥavze* etraf, sınır

ḥ. (04b/02)

ḥāmī-i ḥavzetü’l-islām ve’l-imān ‘İslam’ın sınırlarını ve imanı koruyan’ (04b/02)

hāy < Far. *hāy* ah, hey anlamında nidâ → **hey**

h. (33b/15), (43b/07)

ḥayāt < Ar. *ḥayāt* hayat, yaşam

ḥ. (15a/16), (33b/03)

ḥ.+a (22b/01)

ḥ.+da (45b/14)

ḥ.+ını (22b/03)

ḥ.+ıñ (15a/11), (15a/12)

ḥayf < Ar. *ḥayf* yazık, zulüm

ḥ. (05a/13)

ebvāb-ı cevri-i ḥayf ‘zulüm eziyetinin kapıları’ (05a/13)

ḥayır < Ar. *ḥayr* hayır, iyilik → **ḥayr**

ḥ. (13b/06), (16a/08), (21a/14), (34b/17), (36b/06), (42a/07), (42b/01), (45b/12), (45b/12), (45b/12), (45b/13), (45b/13), (45b/14), (45b/14), (51b/01), (53a/04)

ḥ.+a (09b/09)

ḥ.+ı (21a/19), (28a/09), (46a/06)

ḥ.+la (13b/11)

ḥ.+lar (19a/11), (26a/13)

‘amel-i ḥayır ‘iyi hareket ve hizmet’ (16a/08)

ḥayır ol- ‘faydalı, iyi olmak’ (36b/06), (42a/07)

ḥayırlu < Ar. *ḥayr* ve T. +*lu* hayırlı, faydalı, iyi

ḥ. (50a/15)

ḥ.+dur (31b/12)

ḥ.+sı (36b/05)

hāyil < Ar. *hā'il* korkunç, dehşetli

h. (03b/12)

emr-i hāyil ‘korkunç iş, olay’ (03b/12)

ḥāyin < Ar. *ḥā*’in hıyanet ve kötülük eden, acımasız

ḥ. (22b/12), (35a/15), (36a/15)

ḥāyin ol- ‘kötü niyetli olmak’ (22b/12)

ḥaylī < Far. *ḥaylī* oldukça fazla, epey

ḥ. (27a/17)

ḥayr < Ar. *ḥayr* hayır, iyilik → **ḥayır**

ḥ. (02b/15), (03b/07), (ḥayr u iḥsān) (04a/15), (31b/15)

ḥayr-ı ḥāh ‘iyilik isteme’ (31b/15)

ḥayrū’d-dünyā ‘dünyanın en hayırlısı’ (03b/07)

ḥayrū’l-enām ‘yaratılmışların en hayırlısı’ (02b/15)

ḥayrān < Ar. *ḥayrān* hayrete düşmüş, şaşkın

ḥ. (31a/10), (35b/08)

ḥayrān ol- ‘şaşırmak’ (31a/10), (35b/08)

ḥayret < Ar. *ḥayret* şaşırma, şaşkınlık → **şaş-**, **ta‘accüp**

ḥ.+e (35b/06)

ḥ.+i (25a/07)

ḥaysiyyet < Ar. *ḥaysiyyet* şeref, onur, itibar

ḥ. (20a/09)

ḥayvān < Ar. *ḥayevān* hayvan, canlı varlık

ḥ. (34a/13)

ḥ.+dan (27a/05)

ḥayvānāt < Ar. *ḥayvānāt* hayvanlar

ḥ. (24b/08)

ḥ.+a (01b/13)

ḥ.+dan (21a/04)

eşnâf-ı hayvânât ‘hayvanların sınıfları’ (01b/13)

haz < Ar. *hazz* hoş giden duygu, zevk → **hazz**

h. (15b/05), (23b/04), (23b/07), (25b/10), (28b/15), (33a/13), (33a/14), (34b/19), (35a/05), (37a/08), (37a/19), (40a/09), (44a/19), (49a/05)

hazr- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (15b/05), (23b/04), (23b/07), (25b/10), (28b/15), (33a/13), (33a/14), (34b/19), (35a/05), (37a/19), (40a/09), (44b/19), (49a/05)

hazr eyle- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (37a/08)

haz < Ar. *hazā* bu, şu, o

h. (06a/03)

mütercim-ü hāzr- l-kitāb ‘bu kitabın tercüme edeni’ (06a/03)

hazer < Ar. *hazer* sakınma, çekinme

h. (09a/10), (25b/17)

hazık < Ar. *hazık* usta, maharetli

h. (45b/18)

hazık- ‘ustalık etmek’ (45b/18)

ṭabīb-i hāzık ‘usta doktor’ (45b/18)

hazm < Ar. *hazm* sindirim; düşünceli hareket ve sabır

h.+ı (42a/15)

h.+ına (35a/02)

hazır < Ar. *hazır* huzurda ve göz önünde olma, mevcut

h. (10a/17), (13b/12), (37b/11)

hazır- ‘hazırlamak’ (13b/12)

hazırla- hazır etmek, uygun duruma getirmek

h.-mağa (45a/02)

h.-r (37b/14)

hazim < Ar. *hazim* ihtiyatlı, akıllı, tedbirli

h.+dür (35b/04)

h.+iñ (35b/05)

hazîne < Ar. *hazîne* hazine, define, devlet malı

h. (02b/08)

h.+den (10b/07)

h.+yi (13a/15)

dīn-i metīne-i hazîne ‘sağlam inanç hazinesi’ (02b/08)

hazret < Ar. *hazret* hazret, saygı ve yüceltme için kullanılan unvan

h. (02b/09), (03a/05), (03a/12), (04a/13), (05b/15), (05b/18)

h.+iniñ (02b/01)

bī-rüy-ı hazret-i seyyidü’l-enām ‘yaratılmışların efendisi riyasız (Hz. Muhammed)’
(02b/09)

Cenāb-ı hazret-i Hāk ‘Hazreti Allah’ (03a/05)

hazret-i pādīshāh-ı cihān ‘alemin saygıdeğer padişahı’ (05b/18)

hazret-i pādīshāh-ı dīn-penāh ‘dinin koruyucusu saygıdeğer hükümdar’ (04a/13)

hazret-i rabb-i ‘izzet ‘kudret sâhibi yüce Allah’ (05b/15)

hazret-i resûl-i ekrem ‘cömertlik sâhibi şerefli peygamber, Hz. Muhammed’ (03a/12)

vü’s-simā’-ı hazret ‘şahsının huzuru ile’ (02b/01)

hazz < Ar. *hazz* hoşla giden duygu, zevk → **haz**

h. (06b/02), (18b/12), (52b/01)

h.+ından (23b/08)

hazz-ê- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (06b/02), (18b/12), (52b/01)

hedāyā < Ar. *hedāyā* hediyeler, armağanlar

h. (10b/08)

hekīm < Ar. *hakīm* doktor, tabip → **hakīm**

h. (09b/01), (10a/13), (10b/02), (10b/06), (11a/04), (13b/08), (14a/08), (17b/04), (17b/12), (18a/09), (18b/16), (19a/06), (19b/15), (22a/15), (22b/07), (22b/11), (22b/13), (50a/05), (50a/08)

hekīmbaşı < Ar. *ḥakīm* ve T. *baş* baş doktor, kıdemli doktor

h.+sı (10a/11)

helāk < Ar. *helāk* ölme, mahvolma, yok olma

h. (07b/11), (07b/12), (19b/09), (19b/15), (22a/12), (22a/15), (22b/01), (24a/14), (29b/11), (30a/05), (33a/17), (34b/09), (36b/15), (38a/11), (39b/11), (39b/12), (39b/14), (40a/10), (40a/14), (40a/19), (40b/02), (41b/08), (42a/11), (42a/19), (44b/07), (44b/08), (45a/01), (45a/09), (45b/10), (49b/11)

h.+e (17b/05)

h.+i (34b/14), (34b/14)

h.+ime (12a/19), (39b/10), (40a/17), (42a/19)

h.+in (42a/12)

h.+inden (35a/10)

h.+ine (34b/12), (39b/11), (40a/19)

helāk èt- ‘mahvetmek, yok etmek’ (24a/14), (29b/11), (33a/17), (34b/09), (36b/15), (39b/11), (39b/14), (40a/19), (40b/02), (41b/08), (42a/11), (42a/19), (44b/07), (44b/08), (45a/01)

helāk eyle- ‘mahvetmek, yok etmek’ (40a/14), (49b/11)

helāk ol- ‘mahvolmak, yok olmak, ölmek’ (07b/11), (07b/12), (19b/09), (19b/15), (22a/15), (22b/01), (30a/05), (38a/11), (39b/12), (40a/10), (45a/09), (45b/10)

helāl < Ar. *ḥalāl* helal, meşru, uygun

h. (09a/09), (30b/18), (31a/02), (31a/03)

helāl èt- ‘hakkı olarak kabul etmek’ (31a/03)

helāl eyle- ‘hakkı olarak kabul etmek, bağışlamak’ (30b/18), (31a/02)

hele < Far. *hele* özellikle, her şeyden önce, hiç değilse; sonunda

h. (33a/18), (36a/02), (37b/11), (44a/03), (49a/03)

hem < Far. *hem* hem, üstelik

h. (03a/15), (03a/15), (04a/03), (06b/19), (08b/09), (15b/03), (15b/03), (17a/13), (20a/05), (26a/02), (28b/12), (31b/11), (32a/17), (32b/01), (32b/01), (34a/15), (34b/07), (34b/18), (36a/19), (41a/02), (41a/02), (41a/06), (41a/06), (41b/08), (41b/08), (42a/15), (42b/13), (45a/14), (45b/01), (45b/01), (45b/05), (46a/09), (47b/01), (48a/01), (48a/01), (48b/08), (48b/12), (48b/12), (50a/14), (53a/19), (53a/19)

hemān < Far. *hemān* hemen, çabucak; yaklaşık

h. (06b/11), (06b/12), (06b/15), (07a/08), (08b/03), (09a/04), (10a/17), (13a/02), (13a/03), (14b/06), (15a/12), (15b/16), (16b/16), (17a/16), (17a/18), (19b/07), (19b/18), (24b/08), (24b/11), (25a/15), (27b/05), (27b/06), (27b/07), (28b/18), (29a/04), (31a/18), (33a/19), (33b/12), (33b/14), (33b/18), (34b/09), (34b/10), (35b/16), (35b/19), (36a/04), (37a/17), (37b/15), (40a/02), (41a/05), (41a/09), (41b/06), (42a/08), (42a/17), (43a/06), (43b/17), (44b/17), (45a/04), (46b/11), (46b/13), (47a/09), (49a/10), (52a/05), (52a/08), (52a/11), (52a/12), (52a/13), (52a/15)

hemāndem < Far. *hemān* ve *dem* derhal, çabucak, hemen

h. (10b/09)

hemānī < Far. *hemān* hemen, çabukluk

h. (01b/13)

hemīşe < Far. *hemīşe* dâima, her zaman

h. (24a/01), (50a/01)

hemrāz < Far. *hem-rāz* sırdaş, dost

h. (29a/10)

hep hep, bütün, her zaman

h. (14a/03), (15a/05), (16b/04), (17a/01), (17a/09), (17a/15), (18a/16), (19b/04), (23a/09), (25a/18), (29a/15), (30b/10), (31a/16), (31a/17), (32b/15), (33a/06), (34b/11), (35a/13), (35b/18), (36b/17), (40a/06), (44a/05), (44a/08), (46b/19), (51a/12), (51b/04), (52a/07)

her < Far. *her* her, bütün, hepsi

h. (02b/05), (03b/03), (04a/09), (05a/12), (05b/11), (05b/11), (05b/12), (06a/08), (06a/08), (07a/03), (07a/07), (08a/05), (09a/13), (09b/03), (09b/03), (09b/09), (09b/13), (11b/16), (12a/04), (12a/14), (13a/15), (13b/16), (14b/02), (14b/10), (14b/17), (15a/13), (15a/14), (15a/15), (15b/11), (16a/16), (16a/18), (16b/02), (17b/06), (17b/06), (18a/11), (19a/05), (19a/07), (19b/01), (19b/04), (19b/14), (20a/02), (20a/09), (20a/10), (20b/13), (21b/06), (21b/16), (22a/19), (23a/06), (24a/10), (24a/15), (24a/16), (24b/09), (24b/10), (24b/13), (25a/13), (25a/15), (25b/02), (26b/05), (26b/06), (26b/12), (26b/14), (27a/10), (27b/09), (27b/09), (30b/05), (32a/14), (32b/04), (33a/10), (33b/04), (34a/11), (34a/12), (35b/08), (37a/18), (37b/04), (39a/09), (39b/17), (40b/08), (41a/01), (41b/09), (41b/17), (41b/18), (42b/03), (43a/16), (46a/17), (46a/18), (47a/02), (49b/14), (50b/10), (50b/10), (52a/19), (52b/09), (52b/11), (52b/11), (52b/15), (52b/15), (53a/17)

herbār < Far. *her* ve *bār* her defa, daima, her zaman

h. (47b/08)

herīf < Ar. *harīf* adam

h. (18a/03), (18a/04), (18a/07), (29b/18), (29b/19), (30a/01), (30a/12), (30a/17), (37a/10), (37a/10)

h.+e (18a/02), (29b/17), (30a/12)

h.+i (18a/08), (18a/08), (29b/17), (37a/09), (37a/10)

h.+iñ (30a/03), (30a/03)

hevā (I) < Ar. *hevā* istek, arzu, heves → **heves**

h. (hevā ü heves) (11b/13)

h.+dur (31b/17)

h.+larına (03b/04)

h.+sına (38a/11)

h.+yı (19a/03)

mübtēgā-yı hevā ‘istenilen, arzu edilen’ (03b/04)

hevā (II) < Ar. *hevā* ‘hava, yeryüzündeki hava boşluğu

h. (43a/19), (43b/06)

h.+dan (20b/13)

hevām < Ar. *hevāmm* böcekler, haşereler

h. (02a/10)

heves < Ar. *heves* istek, arzu → **hevā (I)**

h. (23a/15)

h.+i (hevā ü heves) (11b/13)

heves ét- ‘heveslenmek’ (23a/15)

hey hey, ey anlamında nidâ → **éy, eya, hāy, yā (II)**

h. (30b/15), (46b/03), (46b/06), (46b/12), (49a/11)

heybet < Ar. *heybet* ululuk, azamet

h.+ler (03a/19)

hezel < Ar. *hezl* mizah, latîfe, ciddi olmayan söz

h.+i (hikmet ü hezel) (04a/06)

hıdmet < Ar. *hıdmet* hizmet

h. (14b/12), (25a/14), (25b/05), (25b/08), (26a/18), (29b/05), (36a/16), (51b/03)

h.+deyin (26a/17)

h.+e (10a/11), (14b/11), (14b/13)

h.+i (25a/11)

h.+inde (36b/02)

h.+ine (25b/05), (25b/07)

h.+iñ (12b/17), (13a/13)

hıdmet ét- ‘iş görmek, çalışmak’ (14b/12), (25b/08), (29b/05), (51b/03)

hıdmet eyle- ‘hizmet etmek, çalışmak’ (36a/16)

hıdmetkār < Ar. *hıdmet* ve Far. *-kār* hizmet eden, hizmetçi

h. (26a/19)

hıfz < Ar. *hıfz* koruma, saklama

h. (06b/03), (08a/15), (12a/08), (12b/06), (23a/04), (31b/07)

hıfz̄ ét- ‘korumak, saklamak’ (06b/03), (08a/15), (12a/08), (12b/06), (23a/04)

hıfz̄ eyle- ‘korumak, saklamak’ (31b/07)

hılķat < Ar. *hılķat* yaratılma, yaratılış

h.+i (01b/12)

cerīde’ -i dilkeş-i hılķat ‘yaratılışın gönül çekici defteri’ (01b/12)

hırmān < Ar. *hırmān* nasipsizlik, mahrumiyet

h.+dur (31b/15)

hırş < Ar. *hırş* hırs, kuvvetli istek

h. (07b/07), (21a/02), (21b/10), (28a/07), (40a/07)

kemāl-i hırş ‘tam kuvvetli istek’ (28a/07)

hırsuz hırsız, başkasının malını çalan

h. (07a/12), (07a/14), (07a/15), (07a/16), (08b/17), (08b/19), (09a/05), (16b/07), (16b/10), (16b/11), (17a/16), (17b/03), (29b/02), (31a/13)

h.+ı (17a/19), (29b/07)

h.+ıñ (07a/12), (09a/05)

h.+lar (16b/15), (17a/12)

h.+lara (16b/06)

hırsuzlık hırsızlık, başkasının malını çalma işi

h. (17a/04)

h.+dan (17a/01), (18a/12)

hışım hısım, akraba

h.+larıñdan (21a/09)

hışset < Ar. *hışset* alçaklık, âdilik, değersizlik → **denā’et**

h. (21b/05)

hışm < Ar. *hışm* öfke, kızgınlık

h.+ıla (44a/13)

hıyānet < Ar. *hıyānet* ihânet, hâinlik

h. (18a/14), (28b/01), (34b/14)

h.+i (49b/19)

hıyānet etmek- ‘hâince davranmak’ (18a/14)

hıyānet eyle- ‘hâinlik etmek’ (28b/01)

hicāb < Ar. *hicāb* utanma, sıkılma, mahcûbiyet

h. (51a/14)

hicāb etmek- ‘utanmak, mahcup olmak’ (51a/14)

hicriyye < Ar. *hicriyye* İslami takvimde tarih başlangıcı

h.+de (02a/05)

māye’-i ‘āşire’-i hicriyye ‘onuncu (gün-ay-yıl) hicretin özü’ (02a/04)

hiç < Far. *hiç* hiç, asla

h. (04b/18), (07a/14), (08b/06), (08b/12), (18a/19), (20a/05), (23a/07), (23b/15), (28b/09), (32b/10), (32b/15), (36b/15), (39b/15), (40a/01), (40a/06), (41a/16), (43a/16), (43b/02), (44b/08), (44b/10), (46b/01), (47a/08), (48a/01), (48a/06), (48a/10), (49a/19), (52a/14)

hiçbir hiçbir, hiç olmayan

h. (12a/10), (12b/02), (15a/06), (18b/03), (22b/05), (26b/15), (27a/18), (36a/10), (38b/03), (39a/11), (41a/10), (49a/15), (50b/14), (52a/02), (53a/04)

hiçbiri hiçbir, hiç olmayan

h.+mize (42a/07)

h.+ne (16b/05)

h.+si (21a/07), (39b/03), (39b/14)

h.+sinden (17b/07)

hidāyet < Ar. *hidāyet* doğru yol

h. (05b/03)

h.+e (22b/09)

nūr-ı hidāyet-i sübhān ‘her türlü kusurdan uzak olan Allah’ın doğru yolunun ışıǵı’
(05b/03)

hikāyāt < Ar. *hikāyāt* hikāyeler

h. (04a/07)

hikāyāt-ı zımn ‘hikāyelerin içi’ (04a/07)

hikāyet < Ar. *hikāyet* hikāye

h. (16b/07), (29a/08)

h.+in (06b/09)

h.+inden (06b/02)

h.+ini (06b/01)

h.+lerden (06b/04)

hikāyet eyle- ‘anlatmak’ (29a/08)

hikāyet olın- ‘anlatılmak’ (16b/07)

hikmet < Ar. *hikmet* hakimlik, bilgelik, hakikate uygun manâlı söz

h. (hikmet ü hezel) (04a/06), (04a/07), (39b/19)

h.+e (‘ilm ü hikmet) (06a/10), (‘ilm ü hikmet) (06a/12)

h.+i (06a/09), (11b/07)

h.+ler (09b/17), (10a/19)

h.+lerden (09a/15)

h.+leri (06a/18)

fevāyid-i hikmet ‘bilgeliğin faydaları’ (04a/07)

hilāfet < Ar. *hilāfet* halife olma durumu, halifelik

h. (02a/02), (04a/16), (05a/17)

h.+e (05a/07)

mu ‘ākıdü’l-hilāfetü’z-zāhire ‘halifeliğin parlak anlaşılanları’ (04a/16)

mişbāh-ı necāh-ı hīlāfet ‘halifeliğe kavuşma ışığı, meşalesi’ (05a/17)

zılāl-i hīlāfet ‘halifeliğin gölgesi’ (05a/07)

hīlāl < Ar. *hīlāl* bir ucu sivri diğer ucu yassı olan çöp, kurdan

h. +i (26b/02)

hīl‘at < Ar. *hīl‘at* kaftan → **kaftān**

h. (13b/03)

hīl‘at-i dībā ‘ipekli kumaş kaftan’ (13b/03)

hīle < Ar. *hīle* aldatma, kandırma, düzen, oyun → **al, hūd‘a, mekr**

h. (05b/12), (10b/03), (32a/12), (32b/01), (33b/05), (40b/02), (45a/16), (46b/12), (48a/15), (49a/06), (51b/07)

h. +niñ (33b/19)

h. +si (48a/03), (48a/13)

h. +ye (33b/04)

h. +yi (48a/02)

hīle‘-i beyān ‘anlatının aldatıcılığı’ (05b/12)

hīle‘-et- ‘aldatmak, kandırmak’ (45a/16)

hīle‘-eyle- ‘aldatmak, kandırmak’ (32b/01)

hīlebāz < Ar. *hīle* ve Far. *bāz* hile yapan, hileci → **hīlekār**

h. (46b/14), (46b/19), (47a/05), (47a/08), (47a/09), (47a/11), (47a/14), (47a/18), (47b/02), (47b/07), (48a/03)

h. +a (46b/16), (47a/13), (48a/14)

h. +dan (46b/15)

h. +ı (47a/16), (47a/16), (48a/06)

h. +ıñ (47b/01), (48a/13)

hīlekār < Ar. *hīle* ve Far. *-kār* hile yapan, hileci → **hīlebāz**

h. (44b/12)

hilkat < Ar. *hilkat* yaratılma, yaratılış

h. +lerinde (05b/04)

hilm < Ar. *hilm* yumuşak huyluluk, uysallık

h. (10a/09)

nihāyet-i hilm ‘uysallığın sonu’ (10a/09)

himāyet < Ar. *himāyet* himaye, koruma, sahip çıkma

h. (03a/18)

himmet < Ar. *himmet* yardım, ihsan; çalışma, gayret

h. (15a/07), (26a/07)

h.+i (14a/17), (21a/14), (21a/16), (23b/18), (24b/01), (24b/14), (24b/15)

h.+imizle (24b/19)

h.+imle (25b/01)

h.+inden (27a/08)

h.+iyle (15b/11)

h.+ler (06a/13)

himmet eyle- ‘gayret etmek, çalışmak’ (15a/07)

himmetsiz < Ar. *himmet* ve T. +siz iyilik etmeyen, çabasız

h.+i (24a/18)

Hind Hindistan

H. (09b/07), (10a/17), (10a/19), (10b/07), (10b/09), (10b/11), (11a/08), (11a/18), (14a/05), (16a/02), (16a/02)

H.+de (09b/16)

H.+den (09b/01), (09b/05), (10a/01), (22b/10)

H.+e (09b/02)

arż-ı Hind ‘Hindistan diyarı’ (09b/05)

diyār-ı Hind ‘Hindistan ülkesi’ (09b/01), (10a/01)

‘ulemā’-ı Hind ‘Hindistan alimleri’ (11a/08)

vilāyet-i Hind ‘Hindistan ülkesi’ (09b/16)

Hindī Hindistan’a ait, Hindistanlı

H. (11a/15), (11b/03), (12a/12), (12b/09)

H.+den (11b/03)

H.+niñ (11a/11), (11a/14)

H.+ye (11b/02)

hişāl < Ar. *hişāl* huylar, mizaçlar → **haşlet**

h.+i (12b/05)

hişşe < Ar. *hişşe* pay, hak

h.+sini (08a/05)

hōd < Far. *hōd* kendi, bizzat

h. (21b/16), (25a/17), (39a/13), (45a/10), (49b/11)

hōr < Far. *hōr* değersiz, bayağı, hakir → **hakīr**

h. (26b/05), (28a/19), (36b/18), (42b/14), (42b/15), (44a/16)

hōş < Far. *hōş* hoş, güzel, latif

h. (15b/02), (28a/01), (29b/04), (33a/10), (33a/14), (35b/19), (38a/04), (38a/06), (41b/15), (42a/04), (42a/05), (44a/12), (49a/06)

h.+ca (13a/04), (16b/16), (18b/11), (18b/11), (23a/08), (30a/07), (40a/07)

hōşluk < Far. *hōş* ve T. +*luk* hoşluk, hoş olma durumu

h.+ıla (40b/10)

hüb < Far. *hüb* güzel, latif

h. (18b/11)

hucub < Ar. *hucub* hicaplar, perdeler

h. (05b/08)

hucub-ı kelimāt-ı muğlağa'-i 'acîbe 'şaşılacak karışık, kapalı kelimelerin perdeleri'
(05b/08)

hud'a < Ar. *hud'a* hile, düzen, oyun, aldatma → **al, hîle, mekr**

h. (46b/12), (46b/13), (48a/15)

hukemā < Ar. *hukemā* 'hakîmler, ilim adamları → 'âlim, hakîm

h. (04a/03), (09b/16), (10a/07), (11a/01)

h.+dan (09b/10)

h.+nın (06b/09)

h.+yı (09b/09), (21a/19)

hukemā'-ı müteḳaddimîn 'eski ilim adamları' (04a/03)

'ulemā'-ı hukemā 'ilim sahibi bilginler, âlimler' (09b/16)

hukkām < Ar. *hukkām* hâkimler

h. (03a/01)

taḳlîd-i hukkām 'hâkimlere benzeme' (03a/01)

hukūk < Ar. *hukūk* haklar; dostluk

h.+ın (38a/17)

hulefā' < Ar. *hulefā'* halifeler

h. (03a/10)

hulefā'-ı şerī'at-güzār 'İslami kuralları yerine getiren halifeler' (03a/10)

hulf < Ar. *hulf* verdiği sözü tutmama

h. (21b/07)

hunnāk < Ar. *hunnāk* bademcik iltihabı, boğak

h. (42a/13)

huşūmāt < Ar. *huşūmāt* hasımlar, düşmanlar

h. (03a/01)

faşl-ı huşūmāt 'düşmanları ayırma' (03a/01)

huşūmet < Ar. *huşūmet* hasımlık, düşmanlık

h. (14b/19)

huşūmet èt- ‘düşmanlık etmek’ (14b/19)

huşūş < Ar. *huşūş* konu, iş, has olma

h.+da (12a/19), (31a/12), (43b/19)

h.+umda (50b/10)

h.+uñda (44a/01)

huşūşā < Ar. *huşūşā* özellikle, bilhassa → **huşūşā**

h. (21a/13), (36a/14), (44b/16), (52b/01)

huşūşā < Ar. *huşūşā* özellikle, bilhassa → **huşūşā**

h. (51a/04)

huşū ‘ < Ar. *huşū* ‘ alçak gönüllülük, tevâzu → **huşū** ‘

h. (10b/04)

huṭabā < Ar. *huṭabā* ‘ hatipler

h. (02a/08)

huṭabā-yı belābil ‘hutbe veren (güzel şakıyan) bülbüller’ (02a/08)

hūy < Far. *hūy* yaratılış, mizaç, alışkanlık

h. (01b/06)

h.+ını (25b/07)

h.+larına (49b/12)

h.+larından (48b/09)

huylan- kuşgulanmak, tedirgin olmak

h.-sa (36b/10)

hūylı < Far. *hūy* ve T. +lı huyly, yaratılışlı

h. (48b/09), (48b/12)

huşū ‘ < Ar. *huşū* ‘ alçak gönüllülük, tevâzu → **huşū** ‘

h. (10b/04)

huzūr < Ar. *huzūr* huzur, rahatlık; makam, kat

h. (15b/03), (15b/08), (40b/09)

h.+ına (14a/02), (29a/05)

h.+ında (53a/01), (53a/05)

h.+uma (31b/11)

huzūr èt- ‘rahatlık duymak’ (14b/03)

hücūm < Ar. *hucūm* saldırma, üstüne atılma

h. (21a/02), (22a/12), (22a/19), (45b/17), (47a/11)

hücūm èt- ‘saldırmak, atılmak’ (21a/02), (22a/12), (22a/19), (45b/17), (47a/11)

Hüdā < Far. *Hudā* Allah

H. (02a/07), (03a/17)

emīn-i Hüdā-yı müte‘āl ‘yüce Allah’ın güvenilirliği’ (03a/17)

Hüdā-yı lāyezāl ‘ebedi olan Allah’ (02a/07)

hük̄m < Ar. *hukm* karar, emir, yargı

h. (19b/19), (20a/01), (20a/02), (31a/11), (37b/16), (38b/05)

hük̄m èt- ‘hakkında karar vermek’ (37b/16)

hük̄m eyle- ‘hakkında karar vermek’ (19b/19), (20a/01), (20a/02), (31a/11), (38b/05)

hük̄mī < Ar. *hukmī* hükümle ilgili

h. (06b/14)

hüner < Far. *huner* ustalık, mahâret, mârifet

h. (39b/13)

h.+im (39b/10)

h.+leriñ (39b/09)

hürmet < Ar. *hurmet* saygı, şeref

h. (39a/18), (39a/19), (39b/02)

h.+i (28a/08)

h.+im (51b/14)

h.+lerini (49b/13)

hüsñ < Ar. *husn* güzellik, iyilik → **hüsün**

h. (04a/11), (05a/10), (10a/09), (10a/15)

hüsñ-i mu'āmele 'iyi davranış' (04a/11)

hüsñ-i siyāset 'iyi yönetim' (05a/10)

hüsñ-i zann 'iyi ve güzel fikir besleme' (10a/15)

kemāl-i hüsñ-i tedbīr 'noksansız iyi önlem' (10a/09)

hüsün < Ar. *husn* güzellik, iyilik → **hüsñ**

h. (14b/17)

I

ı- olmak, cevherî fiilin ekleşmedeki art damaksıl biçimi → **i-**

ı.-mış (46a/19)

ıklīm < Ar. *iklīm* ülke, diyar

ı. (51b/09)

ırağ ırak, uzak → **ırak**

ı. (50a/15)

ırak ırak, uzak → **ırağ**

ı. (33b/08), (35b/12)

ı.+dan (28b/04)

vaqt-ı ırak 'uzak zaman, aralık' (33b/08)

ırk < Ar. *ırk* nesil, kök

ı. (03a/04)

'ırk-ı kaṭṭā'-ı ṭarīk 'yolun sonunu veren kökü' (03a/04)

ırmağ ırmak, akarsu

1.+larıŋ (48a/19)

ıçır- ısırmak, (böcek vs.) sokmak

1.-dı (37a/09)

ıŝlāh < Ar. *ıŝlāh* düzeltme, iyileştirme

1. (22b/08)

ıŝlāh èt- ‘düzeltmek’ (22b/08)

ıŝmarla- < Far. *sipār* tembih etme, teslim ve emanet etme

1.-duŋ (43a/14)

1.-mışdur (12b/01)

1.-r (30a/07)

1.-ŋ (34a/17)

1.-ya (28a/17)

ıŝı ısı, sıcak

1.+dan (21a/04)

ıŝılāḫāt < Ar. *ıŝılāḫāt* terimler, tabirler

1. (05b/10)

menaŝŝa’-ı ıŝılāḫāt-ı Türkiyye ‘Türklere ait terimlerin görünmesi’ (05b/10)

ıztırāb < Ar. *ıztırāb* acı, eziyet, zahmet, sıkıntı

1. (15a/19), (22a/07), (25a/12), (27b/02), (28b/13), (42a/04)

1.+a (34a/18)

1.+dan (33a/08)

1.+ı (23b/01), (25a/07), (37a/16), (40b/18), (51a/17)

1.+ıma (27b/03)

1.+ın (22a/10)

1.+ını (14b/11), (25a/04)

1.+ıŋuz (27b/06)

ı.+larda (20b/15)

ı.+ların (21a/07)

ıztırāb  t- ‘acı  ektirmek’ (27b/02)

İ

i- olmak, cevher  fiili → ı-

i.-di (03b/05), (03b/08), (06a/11), (06a/12), (06a/13), (06a/15), (08b/01), (08b/16), (09b/09), (09b/09), (09b/09), (09b/10), (09b/11), (09b/12), (09b/13), (09b/13), (09b/15), (10b/13), (12a/03), (12a/06), (14a/08), (14a/09), (14a/10), (14a/11), (17b/12), (19a/14), (23a/17), (23b/16), (23b/16), (23b/17), (23b/18), (23b/18), (23b/19), (24a/01), (28a/19), (28a/19), (29a/11), (29b/14), (29b/15), (29b/16), (32a/13), (32a/14), (32a/15), (32a/16), (32b/04), (32b/04), (32b/05), (32b/05), (32b/10), (33a/12), (34a/07), (34a/13), (37a/06), (37a/06), (39a/15), (40b/04), (40b/04), (40b/05), (40b/15), (41b/12), (42b/17), (43a/10), (43a/10), (43a/11), (43a/12), (45b/06), (46a/16), (46b/19), (47b/08), (47b/08), (47b/09), (48a/10), (48b/17), (49a/03), (49b/07), (49b/08), (50a/03), (50a/09), (50b/04), (50b/04), (50b/10), (50b/12), (50b/13), (50b/13), (51b/19), (52a/01)

i.-dik (15a/04), (47a/14)

i.-dim (19a/11), (39a/12), (45b/05), (46a/05), (49a/02), (50b/09), (50b/10), (50b/11)

i.-di  (50b/08)

i.-d  in (06b/10), (25b/12), (44b/03), (45b/08), (52b/13)

i.-d  ine (14a/13), (38b/05), (38b/05)

i.-d  ini (46b/05), (50b/07)

i.-d  i  (41a/06)

i.-d  i i (12a/03), (41a/06)

i.-d  ken (32b/14)

i.-ken (17b/18), (18a/08), (21b/12), (21b/13), (22a/08), (26a/12), (27a/11), (27a/13), (27a/14), (31b/19), (33a/13), (35b/02), (40a/07), (42b/10), (45a/12), (45a/15), (48b/15), (49a/07)

i.-miş (08a/04), (08a/06), (08b/15), (10a/19), (11a/01), (17b/11), (22a/01), (22a/03), (22a/04), (23b/06), (23b/10), (23b/12), (23b/13), (27b/11), (27b/17), (28b/07), (30a/09), (30a/09), (30a/15), (35a/15), (35b/11), (35b/12), (35b/13), (35b/13), (35b/14), (38b/14), (41a/17), (43a/05), (45b/05), (46b/01), (49a/03), (49a/16), (49a/17), (51a/19), (52a/07)

i.-se (10b/05), (12a/15), (12a/16), (16a/11), (16a/12), (16a/13), (16a/14), (19a/07), (20a/06), (20a/16), (20b/03), (20b/03), (25a/16), (25b/09), (25b/10), (25b/16), (26b/10), (28a/18), (29b/14), (30b/13), (31b/09), (32a/04), (33a/01), (35a/02), (35a/04), (35b/01), (35b/06), (38b/16), (38b/18), (39a/03), (39b/03), (40a/18), (41a/11), (42b/01), (42b/02), (42b/03), (44a/04), (44a/15), (46b/01), (47b/09), (48a/16), (48b/09), (48b/11), (50b/01), (50b/02), (51a/10), (52a/11)

i.-señ (34b/12)

ne'idügi 'ne olduğı (hakkında kesin bilgi olmayan için kullanılır)' (12a/03)

'ibād < Ar. *'ibād* kullar

'i. (bilād u 'ibād) (05a/09)

'i.+a (02b/02)

'ibādet < Ar. *'ibādet* ibadet, tapınma → **ṭā'at**

'i. (18b/18), (19a/07), (19a/08), (19a/10), (20a/03), (20a/04)

'i.+de (19a/17)

'i.+den (19a/15)

'i.+e (18b/18), (36b/09)

ehl-i 'ibādet 'Allah'a kulluk eden' (19a/08)

'ibārāt < Ar. *'ibārāt* ibareler, sözler

'i. (05b/10)

menāzır-ı 'ibārāt-ı Rūmiyye 'Anadolu'nun ibarelerinin görünüşü' (05b/10)

ibdā' < Ar. *ibdā'* meydana getirme, yaratma

i. (01b/05)

ibn < Ar. *ibn* oğul → **bin**

i. (05a/05)

ibnū's-sultān-ı mef̄har 'kendisiyle övünülen padişahın oğlu' (05a/05)

İbrāhim *Kelīle ve Dimne*'de adı geçen padişah, Sultan IV. Mehmet'in babası İbrahim Han

İ. (05a/06)

sultān Mehmed hān bin İbrāhim hān 'İbrahim padişah oğlu Mehmet padişah'
(05a/06)

ibrām < Ar. *ibrām* ısrar etme, usandırma, zorlama

i. (16b/14), (16b/18), (18b/15)

ibrām èt- 'zorlamak, ısrar etmek' (16b/18), (18b/15)

ibrām eyle- 'zorlamak, ısrar etmek' (16b/14)

'ibret < Ar. *'ibret* uyarıcı ders

'i. (13b/18), (18b/17)

'ibret ol- 'uyarıcı ders vermek' (13b/18)

'ibretiyye < Ar. *'ibretiyye* ders çıkarıcı olma

'i. (05b/08)

tutuk-ı elfāz-ı 'ibretiyye'-i ġarībe 'işitilmemiş şekilde ders çıkarıcı örtülü sözler'
(05b/08)

icābet < Ar. *icābet* kabul etme, uyma

i. (02b/13)

icābet-i seyyidü'l-mürselīn 'peygamberlerin önderine (Hz. Muhammed) uyma'
(02b/13)

icām < Ar. *icām* sık ağaçlıklar, ormanlar

i. (icām u ekām) (02a/10)

ḥabāyā-yı icām 'gizli ormanlar' (02a/10)

icāzet < Ar. *icāzet* izin, müsâade

i. (11a/03), (13a/05)

i.+dür (41b/06)

iclāl < Ar. *iclāl* saygı gösterme, yüceltme, büyüklük

i. (tekrīm ü iclāl ü tefhīm) (02a/02)

icrā < Ar. *icrā* 'yapma, yürütme, uygulama

i. (03a/02)

icrā-yı kavā'id 'kanunları yürütme' (03a/02)

ictihād < Ar. *ictihād* çalışma, gayret → **sa'y**

i. (sa'y u ictihād) (02b/07)

ictihād èt- 'gayret etmek, çalışmak' (02b/07)

ictināb < Ar. *ictināb* kaçınma, sakınma → **imtinā'**

i. (03b/12), (18b/17), (19a/02), (48b/09)

ictināb èt- 'kaçınmak, sakınmak' (48b/09)

iç iç taraf

i.+i (15a/11), (22a/16), (27b/15)

i.+inde (07a/14), (08b/17), (08b/19), (09a/15), (09b/17), (12a/13), (12a/13), (12a/15), (13b/08), (17a/02), (17a/09), (19a/13), (20b/05), (26b/11), (27b/01), (34b/09), (35b/12), (36a/06), (36a/06), (46a/07), (46b/15)

i.+inden (40a/10), (47a/04), (48a/07)

i.+ine (08a/05), (09a/02), (30a/01), (30a/03), (47b/02), (47b/03), (48a/05)

iç- içmek

i. (16b/16), (37a/08)

i.-er (47a/11)

i.-mekdür (21b/15)

i.-señ (19b/01)

içerü iç kısım, içeri

i. (06b/17), (08a/13), (08a/18), (08b/04), (18a/08), (30a/13), (30a/14)

i.+sine (48a/09)

ıçır- ıçirmek, ıçmesini sağlamak

i.-üp (29b/18)

ıçre ıçinde

i. (02a/02)

ıçün ıçin

i. (02a/03), (04a/04), (05b/06), (06b/08), (08a/01), (08a/15), (09a/08), (09b/02), (09b/19), (10a/06), (10a/15), (10a/18), (10b/07), (11a/16), (13a/11), (13a/17), (13a/18), (14b/03), (14b/04), (14b/04), (14b/06), (14b/07), (15a/01), (15b/01), (16a/10), (16a/15), (18a/01), (18b/07), (19b/17), (22a/07), (24a/16), (24b/08), (26a/02), (26b/02), (26b/04), (26b/04), (27a/09), (27a/10), (28a/14), (33a/05), (33b/11), (34b/01), (35a/01), (39a/10), (42b/07), (46b/09), (47a/13), (47b/19), (50a/04), (51a/19), (52b/05)

i.+dür (18a/06)

ifnā < Ar. *ifnā* 'yok etme, tüketme

i. (22b/03)

ifnā èt- 'yok etmek' (22b/03)

ifsād < Ar. *ifsād* bozma, kargaşalık → **fesād, fitne**

i. (42b/02), (50a/06), (51a/18)

ifsād èt- 'kargaşa çıkarmak' (42b/02)

ifsād eyle- 'kargaşa çıkarmak' (51a/18)

ifşā < Ar. *ifşā* 'açığa çıkarma, yayma, ilân etme

i. (10a/10), (11b/10), (50b/18)

ifşā èt- 'açıklamak, açığa vurmak' (11b/10)

ifşā' -ı sırr èt- 'sırrı açığa çıkarmak' (10a/10)

ifşā ol- 'açığa çıkmak' (50b/18)

iftirā < Ar. *iftirā* 'suç atma, suçlama → **isnād**

i. (53a/12)

i.+lara (50a/13)

iftirā ét- ‘asılsız suç yüklemek’ (50a/13)

ihānet < Ar. *ihānet* hâinlik etme, vefâsızlık

i. (38a/13)

ihmāl < Ar. *ihmāl* boşlama, önem vermeme

i. (15a/08), (31b/02), (36a/02)

ihmāl ét- ‘gereken önemi vermeme’ (31b/02), (36a/02)

ihmāl eyle- ‘gereken ilgiyi vermemek’ (15a/08)

ihsân < Ar. *ihsân* iyilik, lütuf, bağışlama → **kerem, luṭf, luṭuf**

i. (ihsân u mücāmele) (04a/11), (ḥayr u ihsân) (04a/15), (13b/15), (35a/15), (39b/05), (41b/12), (43b/02)

i.+a (21a/17), (39b/05)

i.+ı (21a/19), (24a/04), (36a/12), (52b/13)

i.+ını (41b/14)

i.+lar (13a/14), (16a/03), (36b/16), (48b/15)

i.+ları (13a/19)

ihsân ét- ‘bağışlamak’ (36b/16), (43b/02), (48b/15)

kemāl-i ihsân ‘tam iyilik, lütuf’ (36a/11)

iḥtilāf < Ar. *iḥtilāf* anlaşmazlık, uyuşmazlık, ayrılık

i. (16a/17), (16a/18), (45a/09)

iḥtilāf eyle- ‘anlaşmazlık çıkarmak, uzlaşmamak’ (16a/18)

iḥtilāṭ < Ar. *iḥtilāṭ* karışıp görüşme

i. (16b/02)

iḥtimāl < Ar. *iḥtimāl* mümkün olma, olabilirlik

i.+dür (28a/19), (39b/03), (39b/09), (43b/19), (44a/02), (44a/07)

i.+durur (39a/04)

i.+i (39a/06), (44b/02), (49b/14)

i.+in (51a/08)

ihtimām < Ar. *ihtimām* özenme, gayret gösterme, dikkatli bakma → **i'tinā**

i. (22a/08), (31a/12), (31b/05)

ihtimām ét- 'özen göstermek' (31a/12)

ihtirā' < Ar. *ihtirā'* yeni bir şey ortaya koyma, buluş

i. (01b/06)

ihtirā' ét- 'daha önce benzeri olmayan yeni şeyler söyleme' (01b/06)

ihtirāz < Ar. *ihtirāz* çekinme, kaçınma, sakınma

i. (48b/06)

ihtirāz eyle- 'çekinmek, kaçınmak' (48b/06)

ihtişār < Ar. *ihtişār* kısaltma, özetleme

i. (11b/04)

ihtişār ét- 'kısaca ifade etmek' (11b/04)

ihtişāş < Ar. *ihtişāş* uzmanlık, bir konuda tecrübe sâhibi olma

i.+ı (24b/13)

ihtiyāc < Ar. *ihtiyāc* gerekli olan, gereksinim

i. (45a/12), (52a/03)

i.+dan (06b/07)

i.+ından (36a/16)

ihtiyār < Ar. *ihtiyār* seçme, tercih, katlanma

i. (10a/07), (13b/03), (14b/01), (19b/17), (20a/14), (25b/02), (25b/03)

ihtiyār ét- 'seçmek, tercih etmek' (19b/17)

ihtiyār eyle- 'seçmek, tercih etmek, katlanmak' (13b/03), (14b/01), (20a/14), (25b/02), (25b/03)

ihtiyār olın- 'seçilmek' (10a/07)

mezellet-i ihtiyār ‘hakirliğe katlanma’ (25b/03)

zaḥmet-i ihtiyār ‘sıkıntıya katlanma’ (25b/02)

iḥtiyārī < Ar. *iḥtiyārī* mecburi olmayan, isteğe bağlı

i. (38a/07)

iḥyā < Ar. *iḥyā* ‘ortaya çıkarma, canlandırma

i. (06a/09)

‘iḳāb < Ar. *‘iḳāb* azap, eziyet

‘i. (28a/10), (28a/11), (48a/14)

‘i.+a (39b/05), (39b/06)

‘i.+ı (18a/18)

‘iḳāb ét- ‘azap vermek, eziyet etmek’ (28a/10), (28a/11), (48a/14)

iḳbāl < Ar. *iḳbāl* yönelme, kıymet verme, iyi karşılama

i. (25a/14)

iḳbāl ét- ‘yüzünü döndürmek, meyletmek’ (25a/14)

iḳdām < Ar. *iḳdām* gayret etme, çabalama

i. (07b/05), (25b/18), (41a/17), (43b/16), (50b/13)

i.+ı (43a/04)

iḳdām ét- ‘gayret etmek, çaba göstermek’ (41a/17), (43a/04), (43b/16), (50b/13)

iḳrār < Ar. *iḳrār* kabullenme, doğrulama, söyleme

i. (52a/16)

i.+dur (41b/06)

i.+ını (41b/07)

iḳrār ét- ‘gizlemeyip açıklamak’ (52a/16)

iktifā < Ar. *iktifā* ‘yetinme, yeterli bulma

i. (51a/08)

iktifā ét- ‘yetinmek’ (51a/08)

iktizā < Ar. *iktizā* gerekme, lüzum

i. (39b/15), (39b/19)

iktizā èt- ‘gerekmek’ (39b/15), (39b/15), (39b/19)

ilā < Ar. *ilā*- harf-i ceri e kadar, e deġin

i. (02b/11)

ile’l-yevmü’d-dīn ‘dīn gününe kadar’ (02b/11)

bā-ḥasāni’l ile’l-yevmü’d-dīn ‘güzellik ile dīn gününe kadar’ (02b/11)

ilāc < Ar. *ilāc* ilaç, çâre, devâ

‘i. (14b/03), (16a/06), (39a/19), (45b/17), (46b/07), (46b/09)

‘i.+a (14b/09)

‘i.+in (15b/06), (45b/16)

‘i.+ina (15b/18)

‘i.+inı (14b/13)

‘ilāc èt- ‘çare bulmak, ilaç vermek’ (16a/06), (45b/16), (45b/17), (46b/07)

ilāhī < Ar. *ilāhī* ey Allah’ım anlamında hitap sözü

i. (05a/01), (05a/17)

i’lām < Ar. *i’lām* bildirme, anlatma

i. (12b/18), (26b/09), (38a/03), (51b/04)

i’lām èt- ‘bildirmek, anlatmak’ (26b/09), (38a/03)

i’lām eyle- ‘bildirmek, anlatmak’ (12b/18), (51b/04)

ile ile, birlikte, ve

i. (01b/13), (02a/02), (02b/15), (02b/16), (02b/18), (03a/10), (03a/18), (03a/19), (03a/19), (03b/01), (03b/12), (03b/14), (04a/10), (04b/16), (05a/10), (05b/02), (05b/03), (05b/09), (05b/09), (06a/12), (06a/13), (06b/04), (06b/14), (07a/10), (07a/11), (07a/18), (07b/02), (07b/11), (07b/13), (08a/08), (08a/18), (09b/12), (09b/12), (10b/01), (11a/09), (11a/13), (11b/06), (11b/12), (12a/17), (12b/02), (12b/04), (12b/17), (13b/06), (14a/05), (14a/15), (14b/17), (15a/15), (15b/14), (15b/17), (16a/15), (16a/18), (16b/02), (16b/08),

(16b/12), (17a/02), (17a/07), (18a/13), (18b/17), (19a/17), (20a/19), (20a/19), (20b/06), (21a/03), (22a/02), (22a/07), (22b/10), (22b/19), (23a/09), (23a/18), (23a/19), (23b/15), (23b/17), (24a/04), (25a/08), (25a/09), (25a/14), (25b/05), (25b/06), (25b/12), (25b/12), (25b/13), (26a/07), (26b/19), (27a/02), (27a/03), (27a/12), (27b/03), (28a/07), (28a/10), (28a/16), (29a/04), (29a/14), (29b/04), (29b/11), (30b/11), (30b/19), (31b/10), (32a/09), (32a/12), (33a/19), (34a/01), (34a/03), (34a/08), (34a/12), (34b/01), (34b/14), (34b/16), (35a/04), (35a/11), (35b/12), (35b/14), (36a/04), (36a/18), (37a/02), (37a/06), (37b/09), (37b/19), (39a/04), (39a/07), (39a/16), (39b/12), (39b/14), (40b/02), (40b/09), (41a/04), (41a/17), (41b/08), (42a/05), (42a/08), (42a/10), (42a/12), (42b/02), (42b/17), (43a/06), (43a/12), (43b/03), (43b/16), (44a/13), (44a/13), (44a/14), (44a/16), (44a/17), (44b/18), (44b/18), (44b/19), (45a/02), (45a/04), (45b/12), (45b/12), (45b/13), (45b/14), (45b/14), (45b/15), (45b/15), (45b/15), (46b/14), (48b/05), (48b/10), (49a/06), (50a/02), (50a/06), (50a/07), (51a/03), (51a/05), (51a/08), (51a/09), (51b/07), (51b/14), (51b/16), (51b/16), (52a/03), (52a/18), (52b/10)

ilhāk < Ar. *ilhāk* ekleme, katma, ilave etme

i. (06a/07), (09a/15), (09a/16)

ilhāk èt- ‘eklemek, katmak’ (06a/07), (09a/05), (09a/16)

ilhām < Ar. *ilhām* içe doğma, esin

i. (09b/07)

ilhām ol- ‘esin vermek’ (09b/07)

illā < Ar. *illā* mutlaka, özellikle, ille, ancak

i. (07a/18), (14b/16), (15a/06), (16a/08), (16b/10), (17a/09), (21b/12), (22b/19), (25b/19), (26a/07), (29a/03), (29b/12), (31b/10), (35a/01), (36a/16), (39a/11), (39a/14), (41a/13), (43a/18), (45b/11), (45b/12), (45b/12), (45b/13), (45b/13), (45b/14), (45b/14), (45b/15), (45b/16), (45b/18), (48b/07), (50b/06), (50b/16)

‘ilm < Ar. *‘ilm* ilim, bilme, bilgi

i. (06a/09), (‘ilm ü hikmet) (06a/10), (‘ilm ü hikmet) (06a/12), (07a/18), (07a/19), (07a/19), (07b/02), (07b/17), (10b/19), (11a/02), (14a/11), (14a/13), (14a/13), (14a/15), (14b/01), (16a/04), (16a/10), (16a/12), (21b/05), (26b/04), (45b/13)

‘i.+de (14b/15)

‘i.+den (07a/11)

‘i.+i (06b/13), (07a/10), (07a/19), (09b/09), (11b/07), (21a/18), (26b/13)

‘i.+ile (11a/08)

‘i.+ine (11b/05)

‘i.+iniñ (07b/02)

‘i.+iñ (12a/03)

‘i.+ler (21b/11)

ehl-i ‘ilm ‘ilim sâhibi’ (07a/19), (07b/17), (09b/09), (21b/11)

‘ilm-i fikh ‘fıkıh ilmi’ (45b/13)

‘ilm-i tıbb ‘hekimlik bilimi’ (14a/11), (14a/13), (14a/15), (14b/01), (16a/04), (16a/10), (16a/12)

tâlib-i ‘ilm ‘bilgi, bilim isteyen’ (11a/02)

iltifât < Ar. *iltifât* ilgilenme, güler yüz gösterme

i. (şeref ü iltifât) (05b/19), (25b/14), (27b/09)

i.+ına (14a/07), (15b/19), (16a/01)

iltifât et- ‘ilgi ve alaka göstermek’ (27b/09)

iltifât eyle- ‘ilgi ve alaka göstermek’ (25b/14)

imām < Ar. *imām* imam, önder

i. (02b/17)

imām-ı ‘ādil ‘adaletli önder’ (02b/17)

im‘ân < Ar. *im‘ân* dikkatle araştırma

i. (05b/11)

im‘ân-ı nazar ‘çok dikkatli bakma’ (05b/11)

īmān < Ar. *īmān* iman, dini inanç

i. (04b/03)

hāmī-i havzetü’l-islām ve’l-īmān ‘İslam’ın sınırlarını ve imanı koruyan’ (04b/03)

imlā < Ar. *imlā* ' doğru yazma bilgisi, yazım

i. (01b/09)

imtiḥān < Ar. *imtiḥān* sınaama, deneme

i. (28a/18)

imtiḥān eyle- 'denemek, sınamak' (28a/18)

imtinā' < Ar. *imtinā'* kaçınma, çekinme, geri durma → **ictināb**

i. (03b/13)

imtinā' ét- 'kaçınmak' (03b/13)

imtiṣāl < Ar. *imtiṣāl* uyma, ayak uydurma, emre boyun eğme

i. (ittibā' u imtiṣāl) (05b/13), (10b/02)

imtiṣāl ét- 'uymak' (10b/02)

in in, yaban hayvanlarının barındığı kovuk

i.+de (26a/05)

i.+i (32a/14), (33b/10)

i.+ine (33b/16)

i.+iḡ (33b/10)

in- inmek, aşağıya doğru gelmek

i.-di (33b/14)

i.-e (17a/17)

i.-er (17a/12)

i.-mek (24b/18)

i.-üp (46b/02)

'inād < Ar. *'inād* ayak direme, direnme

'i. ('inād u ḵam') (02b/06)

inan- inanmak, güvenmek, doğru olduğunu kabul etmek

i.-dum (17b/03)

i.-ma (37a/02)

i.-mağ (17b/05)

i.-masun (47a/10)

i.-maz (51a/12)

i.-mazsağ (35a/07)

i.-sa (38b/16)

i.-up (16b/06)

inandır- inandırmak, inanmasını sağlamak

i.-dı (29a/04), (31a/03)

‘ināyet < Ar. *‘ināyet* lütuf, iyilik

‘i. (05a/01)

‘i.+i (18b/01)

‘ināyet eyle- ‘lutfetmek, iyilik etmek’ (05a/01)

incin- incinmek, kırılmak, üzülmek

i.-meyüp (25b/03)

i.-mez (08b/12)

i.-mezsın (35a/05)

incit- incitmek, zarar vermek, kırmak

i.-mekden (18a/15)

i.-meyüp (34a/10)

i.-ür (27a/11)

inkār < Ar. *inkār* yadsıma, tanımama, kabul etmeme

i. (18a/18), (47a/10)

inkār ét- ‘kabul etmemek’ (18a/18), (47a/10)

inkıyād < Ar. *inkıyād* boyun eğme, itâat etme

i. (11b/08)

inḳıyād èt- ‘boyun eğmek, itaat etmek’ (11b/08)

inṣāf < Ar. *inṣāf* vicdanlı ve merhametli davranma

i. (‘adl u inṣāf) (04a/02), (‘adl u inṣāf), (inṣāf u fiṭrat) (04a/10), (‘adl u inṣāf) (04b/11), (52b/10)

i.+dan (16b/04)

insān < Ar. *insān* insan, fert

i. (15a/10), (15a/12), (15a/13), (20a/16), (21b/11), (21b/14), (22b/06)

i.+a (22b/01)

i.+da (22a/17)

i.+dan (15a/16)

i.+ı (01b/08), (22b/03)

i.+ıḡ (21b/19), (22a/18), (22b/04)

beden-i insān ‘insan vücudu’ (15a/10), (15a/12), (15a/16), (22a/17), (22b/01)

nüşḥa’-ı insān ‘insanın eşi, tıpkısı’ (01b/08)

‘ömr-i insān ‘insan hayatı’ (22b/03)

şekl-i insān ‘insan biçimi’ (15a/13)

inṣā < Ar. *inṣā* ‘yapma, yazma

i. (01b/09)

intihā’ < Ar. *intihā*’ son, bitme, nihâyet

i. (03a/11)

intihā’-ı ‘ömr-i ‘âlem ‘dünyanın varlığının sonu’ (03a/11)

intiṣāf < Ar. *intiṣāf* haklaşma, zaman, yarı olma

i.+ıla (ḳufl u intiṣāf) (05a/13)

intizām < Ar. *intizām* düzen, tertip

i. (03b/19)

intizām-ı aḥvāl-i cumhūr ‘halkın hâllerinin düzeni’ (03b/19)

ip ip, iplik

i.+le (36a/05)

ipek ipek, ince ve parlak tel

i. (19b/14)

īrād < Ar. *īrād* söyleme

ī. (06a/14), (06a/17), (06a/18)

īrād ét- ‘söylemek’ (06a/18)

īrād eyle- ‘söylemek’ (06a/14), (06a/17)

i‘rāz < Ar. *i‘rāz* yüz çevirme, kaçınma

i. (18b/05)

i‘rāz eyle- ‘kaçınmak, yüz çevirmek’ (18b/05)

irem < Ar. *irem* cennet bahçesi

i. (02b/15)

reşk-i bāğ-ı irem ‘cennet bahçesini kıskandıran’ (02b/15)

iri büyük, kocaman

i. (35b/12)

irşād < Ar. *irşād* doğru yolu gösterme, mânen aydınlatma

i. (02b/02)

irşād eyle- ‘doğru yolu göstermek’ (02b/02)

irtikāb < Ar. *irtikāb* kötü bir iş yapma

i. (13b/14), (20a/14)

irtikāb ét- ‘kötü iş yapmak’ (13b/14)

irtikāb eyle- ‘kötü iş yapmak’ (20a/14)

irtizā < Ar. *irtizā* ‘râzı ve memnun olma

i.+sı (05b/17)

‘işābe < Ar. *‘işābe* başa sarılan sarık

‘i. (02a/19)

‘iṣābe’-i aşfiyā ‘ermişlerin sarığı’ (02a/18)

isim < Ar. *ism* isim, ad

i.+imi (13b/09)

İslām < Ar. *İslām* İslām dini

İ. (02b/09), (02b/14), (03a/08), (04a/19), (04b/02)

aẓhār-ı şe‘āyir-i islām-ı sa‘ādet-ķarīn ‘mutluluğa ermiş islam’ın âdetlerinin açıklığı’ (03a/08)

envār-ı islām ‘İslam’ın nurları’ (02b/14)

hāmī-i havzetü’l-islām ve’l-imān ‘İslam’ın sınırlarını ve imanı koruyan’ (04b/02)

mağzu’l-islām ‘İslam’ın özü’ (04a/19)

muḥyī-i āṣār-ı dīn-i islām ‘İslam dini eserlerini güçlendiren’ (02b/09)

islāmiyye < Ar. *islāmiyye* İslam dini ile ilgili, İslam’a uygun

i.+yi (02a/05)

fīh-i zāhire’-i islāmiyye ‘İslam’ın görünüşünün içinde’ (02a/05)

isnād < Ar. *isnād* haksız yere yakıştırma, iftira → **iftirā**

i. (38b/11)

isnād èt- ‘dayandırmak, atfetmek’ (38b/11)

iste- istemek, dilemek, arzu etmek

i.-digi (17a/17)

i.-dügi (06a/16), (25b/16), (45b/02)

i.-dügim (17a/09)

i.-dükde (08a/08), (09a/02), (19a/14), (32b/02)

i.-dükleri (06b/02)

i.-me (43b/02)

i.-medügi (34b/17)

i.-mege (20b/15), (20b/16), (32b/19), (36a/14)

i.-mem (31b/03)

i.-meye (28a/15), (46a/11)

i.-mez (29b/15)

i.-mezin (48b/05)

i.-r (17b/02), (19a/11), (22b/19), (23b/15), (24b/02), (28b/17), (38b/13), (44b/07), (44b/08), (48b/18), (49a/01), (53a/09)

i.-rin (08a/11), (11a/17), (19b/18), (25b/01), (32a/18), (38b/03), (38b/04), (42a/07), (51a/09), (52b/01)

i.-rler (46b/04)

i.-rse (37a/18), (42a/13)

i.-rseñ (15a/01), (40b/09)

i.-rsin (18a/05), (25a/10), (52b/05)

i.-rsiñ (15a/06), (25b/06), (40b/07)

i.-rsiñüz (40b/16)

i.-se (39a/18), (39a/19), (39b/02)

i.-ye (08a/01), (39a/03), (46a/11), (46a/12), (46a/12), (53a/08)

i.-yesin (39a/01), (39a/02)

i.-yüp (40a/12)

isti'dād < Ar. *isti'dād* yetenek, yatkınlık

i. (02a/01)

isti'dād-ı zāt 'şahsının yeteneği' (02a/01)

istidlāl < Ar. *istidlāl* delile dayalı sonuç çıkarma

i. (01b/03), (11b/06), (11b/07)

istidlāl èt- 'delillere dayanarak hükme varmak' (11b/06)

istidlāl-i efrād-ı mümkināt 'muhtemel kişilerin delile dayalı çıkarımı' (01b/03)

istidlāl olın- ‘hükme varılmak’ (11b/07)

istignā < Ar. *istignā* ‘tok gözlülük, tenezzül etmeme

i. (04a/13), (13b/01)

istignā èt- ‘muhtaç olmamak, ihtiyaç duymamak’ (04a/13)

istihkāk < Ar. *istihkāk* hakkı olma, lâyük olma

i.+ımız (24b/11)

istikāmet < Ar. *istikāmet* doğruluk, dürüstlük

i. (03b/19)

istikāmet-i meşālih ‘işlerin doğruluğu’ (03b/19)

istimā ‘ < Ar. *istimā* ‘dinleme, kulak verme → **diñle-**, **êşit-**

i. (03b/13), (12a/06)

istimā èt- ‘dinlemek’ (03b/13), (12a/06)

isti’ māl < Ar. *isti’ māl* kullanma

i. (07b/07), (26b/02)

isti’ māl èt- ‘kullanmak’ (07b/07)

isti’ māl olın- ‘kullanılmak’ (26b/02)

istirāhat < Ar. *istirāhat* dinlenme

i. (20a/04)

i.+ine (15b/08)

istirāhat-ı külliye ‘bütünüyle dinlenme yeri’ (20a/04)

iş iş, amel

i. (07b/18), (23b/12), (25b/09), (25b/10), (31a/01), (31a/02), (32a/08), (35b/03), (43b/03), (48a/17), (48a/18), (51a/03), (51a/05), (51a/19), (51b/16), (52a/08), (52a/18), (52b/16)

i.+de (35b/08)

i.+den (48a/08), (51a/14), (51b/10)

i.+e (27a/02), (45b/02), (50b/11)

i.+i (08b/08), (08b/09), (24a/06), (28a/04), (30b/14), (36a/09), (41a/14), (45b/03), (49b/08), (50b/15), (51b/05)

i.+iñ (07b/09), (12a/04), (19a/05), (25b/11), (45a/08), (45a/17), (45b/01), (45b/07), (48a/16)

i.+iñi (26a/13)

i.+ler (07a/13)

i.+lerden (50a/11)

i.+lere (07b/05), (30b/17), (50a/13)

i.+leri (09b/13), (21b/02), (49b/06), (53a/03)

i.+leriñ (46a/04)

i.+leründe (36b/06)

işāret < Ar. *işāret* işaret, belirti, iz; gösterme

i. (03a/13), (16a/12)

işle- işlemek, yapmak, çalışmak

i.-dim (18b/14), (28a/04), (31a/02)

i.-düm (18b/14)

i.-mege (23b/12), (52a/08)

i.-mek (08b/08), (36a/08)

i.-mekden (21a/14)

i.-memek (08b/09)

i.-memesi (25b/11)

i.-meye (31a/01)

i.-se (24a/06)

i.-ye (51b/16)

i.-yen (07b/09)

i.-yüp (19a/11), (29a/18)

işlen- işlenmek, yapılmak

i.-memiş (19a/12)

işlet- işlemesini sağlamak, çalıştırmak

i.-üp (23a/04)

işte işte, sonuç olarak, bu kadar

i. (17b/04), (27b/03), (34b/08), (40a/15), (43b/15), (48a/18), (51b/10)

iştigāl < Ar. *iştigāl* uğraşma, meşgul olma

i. (05b/15)

iştigāl olun- ‘uğraşmak, meşgul olmak’ (05b/15)

iṭā‘at < Ar. *iṭā‘at* emre uyma, boyun eğme, söz dinleme

i. (13b/19), (14a/06)

i.+i (03a/05)

i.+ine (03a/06)

iṭā‘at èt- ‘emre uymak’ (13b/19)

‘itāb < Ar. *‘itāb* azarlama, çıkışma

‘i. (07a/17), (28a/11)

‘itāb èt- ‘azarlamak’ (07a/17), (28a/11)

i‘tikād < Ar. *i‘tikād* inanma, inanç

i. (35a/02), (50b/10)

i.+ıḡ (21a/08)

i.+ları (02b/05)

ḥālīşü‘l-i‘tikād ‘saf ve samimi inanç’ (02b/05)

i‘tikād èt- ‘inanmak’ (50b/10)

i‘tikād ol- ‘inanmak’ (35a/02)

i‘timād < Ar. *i‘timād* güvenme, emniyet

i. (12b/10), (28a/06), (28a/17), (36b/01), (44b/16), (47a/15), (47a/19), (49a/16), (50b/10)

i.+ıŋ (21a/08)

i'timād èt- 'güvenmek' (36b/01), (47a/15), (47a/19), (49a/16), (50b/10)

i'timād eyle- 'güvenmek, inanmak' (12b/10), (28a/17), (44b/16)

i'tinā < Ar. *i'tinā* 'dikkat gösterme, özenme → **ihitimām**

i. (04a/12)

i'tirāf < Ar. *i'tirāf* suçunu saklamayıp söyleme, açıklama

i. (49b/17)

i'tirāf eyle- 'gerçeği açıklamak' (49b/17)

itmām < Ar. *itmām* tamamlama, bitirme

i.+lar (15b/18)

itmām eyle- 'tamamlamak' (15b/18)

ittibā' < Ar. *ittibā'* uyma, izinde olma, tabi olma

i. (05b/06), (ittibā' u imtişāl) (05b/13)

emr-i lāzımu'l-ittibā' 'uyulması gerekli olan emir' (05b/06)

ittifāk < Ar. *ittifāk* fikir birliği, anlaşma, uyuşma

i. (18a/03), (18a/11), (24a/10), (34a/07), (34a/13), (35b/14), (38b/15), (39b/14), (40b/05), (41a/05), (41a/13), (43a/12), (46a/16), (46a/18)

i.+ı (48b/02)

i.+la (42a/01), (42a/02), (42a/19)

ittifāk èt- 'uyuşmak, anlaşmak' (18a/11), (34a/07), (39b/14), (41a/05), (41a/13)

ittiḥād < Ar. *ittiḥād* bir olma, birleşme

i. (11b/02)

i.+i (50b/04)

ittiḥād èt- 'aynı ikerde olmak' (11b/02)

iz'ān < Ar. *iz'ān* itaat, kabullenme, boyun eğme

i. (02a/06), (06b/11)

fermān-ı lā-zeme'l-iz'ān 'kötülük söylememe buyruğuna, emrine uyma' (02a/06)

iz'ān èt- 'anlamak, kavramak' (06b/11)

izhār < Ar. *izhār* açığa çıkarma, gösterme

i. (45b/04)

izhār eyle- 'göstermek, açığa çıkarmak' (45b/04)

'izzet < Ar. *'izzet* şeref, kıymet, yücelik, kudret

'i. ('izzet ü ceberût) (05b/15)

'i.+ine (13b/05)

hażret-i rabb-i 'izzet 'kudret sâhibi yüce Allah' (05b/15)

K

ķabāķat < Ar. *ķabāķat* suç, kusur

ķ. (52b/09)

ķ.+i (18b/17)

ķ.+in (07b/04)

ķ.+ine (15a/04), (50a/06)

ķ.+iñ (45a/10)

ķ.+leriñi (45b/03), (45b/08)

ķabāķat èt- 'suç işlemek' (52b/09)

ķābil < Ar. *ķābil* kabul eden, alan; olabilir, mümkün

ķ. (11b/02), (14b/11), (14b/12), (14b/13), (35b/03), (42b/10), (46a/14), (46b/06), (46b/08)

ķ.+dür (37a/13), (42b/03), (43a/17)

ķābil ol- 'mümkün olmak' (14b/11), (14b/13), (35b/03), (46a/14), (46b/06)

ķabīle < Ar. *ķabīle* göçebe topluluk, boy

ķ.+den (41b/01)

ķ.+yi (41b/01)

ķābiliyyet < Ar. *ķābiliyyet* yetenek, beceriklilik, yatkınlık

ķ. (01b/11)

cāme'-i ķābiliyyet 'yetenek ve güç elbisesi' (01b/11)

ķabūl < Ar. *ķabūl* kabul, benimseme, onaylama, râzı olma

ķ. (10b/06), (12a/05), (13b/16), (14a/01), (16b/04), (23a/15), (40b/11), (43b/02), (46b/07)

ķabūl êt- 'değerlendirmek, razı olmak' (10b/06), (13b/16), (14a/01), (16b/04), (23a/15), (40b/11), (43b/02), (46b/07)

ķabūl eyle- 'onaylamak' (12a/05)

ķaç- kaçmak, uzaklaşmak

ķ.-ar (09a/06)

ķ.-ardım (51b/09)

ķ.-up (21b/19), (27a/19)

ķaçan ne zaman

ķ. (12a/14), (12b/09), (14a/11), (14b/17), (15b/16), (16b/05), (20b/19), (21a/01), (22a/14), (22a/19), (25b/08), (25b/15), (30b/17), (33a/01), (34b/02), (36a/16), (41b/03), (41b/18), (42a/19), (43a/19), (46a/05), (47a/02), (49a/09), (52a/05)

ķaçın- kaçınmak, çekinmek, geri durmak

ķ.-dım (18a/17), (18a/18)

ķ.-maķ (48b/12), (48b/13)

ķ.-maķdur (31b/07)

ķadar < Ar. *ķadar* miktar, ölçü, derece

ķ. (06b/18), (06b/19), (08b/18), (11a/02), (11a/18), (11b/14), (12a/09), (12b/07), (13a/11), (13a/11), (13b/14), (15b/10), (16b/12), (16b/13), (17a/01), (17a/10), (17b/01), (18b/17), (19a/07), (19b/01), (19b/04), (19b/14), (19b/14), (21b/17), (22b/08), (25b/08),

(26a/19), (26b/05), (26b/06), (26b/13), (26b/13), (27a/03), (27b/04), (27b/08), (29a/09), (30b/05), (33a/01), (33a/17), (34a/01), (35a/15), (36a/01), (36b/16), (36b/16), (37b/05), (38a/17), (38a/18), (39a/07), (39a/09), (39a/10), (39b/09), (40a/11), (40a/19), (42b/01), (42b/03), (42b/06), (43b/14), (43b/14), (43b/15), (44a/01), (44a/06), (44a/15), (46a/01), (46a/02), (47a/02), (47a/02), (47b/01), (48b/07), (48b/14), (49b/14), (51a/08), (52a/18), (52b/09), (53a/05)

ķadem < Ar. *ķadem* ayak, adım

ķ. (27b/08)

ķādī < Ar. *ķādī* kadı, hâkim

ķ. (31a/09), (31a/11), (31a/12), (31a/16), (47a/13), (47a/15), (47a/16), (47b/04), (48a/05), (48a/08), (48a/13)

ķ.+sına (19b/18)

ķ.+ya (31a/09), (47a/12), (47a/13)

ķ.+y1 (47a/18)

ķādir < Ar. *ķādir* kudret ve kuvvet sâhibi, yapmaya gücü yeten

ķ. (03a/05), (12a/10), (16a/06), (19b/15), (20b/15), (20b/16), (20b/17), (20b/19), (22b/08), (23b/12), (24b/04), (25b/08), (27b/02), (29a/08), (31a/10), (32a/06), (33a/17), (33b/05), (34b/12), (35b/09), (36b/14), (37a/12), (37b/05), (37b/06), (39b/16), (40b/18), (41b/16), (41b/16), (43a/16), (44a/01), (44a/02), (44a/06), (44a/07), (46a/06), (46a/08)

ķ.+dür (24a/16), (37a/01)

ķ.+im (33a/05)

ķ.+siņ (37b/04), (43a/06)

ķ.+siz (33a/04)

ķādir-i mutlak ‘kesin kudret, güç’ (03a/05)

ķādir ol- ‘gücü yetmek, muktedir olmak’ (12a/10), (19b/15), (20b/15), (20b/16), (20b/17), (20b/19), (22b/08), (24b/04), (25b/08), (27b/02), (29a/08), (31a/10), (32a/06), (33b/05), (35b/09), (37a/12), (37b/05), (37b/06), (40b/18), (41b/16), (41b/16), (44a/01), (44a/02), (44a/06), (44a/07), (46a/06), (46a/08)

ḳadr < Ar. *ḳadr* kadir, değer, kıymet

ḳ. (04b/05)

ḳ.+in (09b/05)

celîlül-ḳadr ‘çok yüce kıymet’ (09b/05)

ḳadr-i ḳudret ‘güç, küvvet değeri’ (04b/05)

ḳāf ankâ kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepeçevre kuşattığına inanılan efsânevî dağın adı

ḳ.+a (44a/08)

cebel-i ḳāf ‘Kaf dağı’ (44a/08)

kāffe < Ar. *kāffe* hep, bütün

k. (01b/10)

kāffe’-i ḥaḳāyık ‘bütün gerçekler’ (01b/10)

ḳaftān < Far. *ḳaftān* kaftan, süslü üstlük elbise → **ḥil’at**

ḳ. (29b/02), (29b/05), (29b/06)

ḳ.+ı (09a/06)

ḳ.+ımı (31a/13)

ḳ.+ın (09a/01)

ḳ.+ile (09a/06)

kāğid < Far. *kāğid* kâğıt

k.+lar (12b/11)

k.+lara (12b/16)

ḳahr < Ar. *ḳahr* sıkıntı, keder, üzüntü

ḳ. (40a/03)

ḳ.+ın (40a/05)

ḳahr èt- ‘perişan etmek, mahvetmek’ (40a/03)

ḳahramān < Far. *ḳahremān* yiğit, cesur → **bahādur**

ḳ. (04a/18)

ḳahramānū'l-ḳurūm 'yiğit ve değerli insanlar' (04a/18)

ḳaḥṭ < Ar. *ḳaḥṭ* açlık, kıtlık, yokluk

ḳ. (32a/01)

ḳaḳ- kakmak, çakmak

ḳ.-duḳça (24a/10)

ḳ.-madın (24a/12)

ḳāl < Ar. *ḳāl* söz, laf → **söz**

ḳ. (02b/11)

ḳālū'l-nebīyy 'peygamber sözü' (02b/11)

kāl < Ar. *kāl* zayıf, dayanıksız, güçsüz

k. (04a/05)

kāl-bünyānū'l-merşūş 'güçsüz yapının sağlamlığı' (04a/05)

ḳal' < Ar. *ḳal'* yok etme

ḳ. (03a/03)

fesād-ı ḳal' 'fitneyi yok etme' (03a/03)

ḳal- kalmak, durmak, beklemek, bulunmak, olmak; muhtaç olmak

ḳ.-anı (40b/15)

ḳ.-dı (07a/09), (15b/10), (31a/11), (32a/15), (42b/14)

ḳ.-dınuz (40b/16)

ḳ.-duğından (41b/11)

ḳ.-duğum (09a/04)

ḳ.-madı (43a/13), (48a/12)

ḳ.-mamış (21b/03), (21b/06)

ḳ.-mamışdur (48a/18)

ḳ.-masun (31a/02)

ḳ.-mayup (08b/16)

ķ.-maz (17a/09), (23a/10), (23a/12), (42a/07), (43a/13), (44b/08)

ķ.-mış (08b/16), (21b/11), (28b/01)

ķ.-mışuz (43a/02)

ķ.-sa (19a/04)

ķ.-up (03b/06), (13a/09), (13b/11)

ķ.-upda (06a/17)

ķ.-ur (18b/16), (19a/15), (19b/08), (22a/11), (23b/06), (24a/13), (36a/06), (40a/10), (40b/11), (46b/15)

ķ.-uram (09a/04)

ķ.-urlar (40b/14)

ķalay kalay, bakır vb. sıvanması ile oluşan ince tabaka

ķ.+a (26b/18)

ķaldur- kaldırmak, yukarı doğru hareket ettirmek, alıp götürmek

ķ.-a (28b/03), (44b/05)

ķ.-duķdan (13a/17)

ķ.-mada (20b/17)

ķ.-mışlar (18a/05)

ķ.-up (09a/02), (22a/05), (24b/17)

ķalem < Ar. *ķalem* kalem

ķ. (05b/17), (05b/17)

zebān-ı ķalem ‘kalemin dili, konuşması’ (05b/17)

ķalkķ- ayağa kalkmak, doğrulmak; yok olmak

ķ. (30b/14)

ķ.-ar (09a/05), (30a/05), (31a/05)

ķ.-dı (30b/06), (30b/16), (37a/10)

ķ.-dılar (29a/04)

ķ.-ınca (37a/10)

ķ.-mış (18a/03)

ķ.-up (07a/13), (17a/18)

ķalkān kalkan, siper

ķ. (18b/19)

ķam´ < Ar. *ķam*´ ezip buyruğu altına alma, zaptetme → **ķāmi**´

ķ. (‘inād u ķam´) (02b/06), (03a/04)

ķamıř kamıştan yapılmış olan, içi boş boğumlu bitki

ķ. (27a/03), (29b/19)

ķ.+ıı (30a/01), (30a/02)

ķ.+ları (33a/07)

ķāmi´ < Ar. *ķāmi*´ ezen, zapteden → **ķam**´

ķ. (04a/19)

ķāmi´ü´l-küfr ‘küfrü ezen, zapteden’ (04a/19)

ķāmil < Ar. *ķāmil* bütün, tam, olgunluk → **ķemāl**

k. (02b/17), (03b/14), (09b/12), (19a/05)

‘akıl-ı ķāmil ‘tam, olgun akıl’ (03b/14), (19a/05)

ķāmkār < Far. *ķām-kār* isteğine kavuşmuş, devlet ve ikbal sāhibi

k. (04a/09), (04b/05)

řehriyār-ı ķāmkār ‘devlet sāhibi padişah’ (04a/09)

ķāmkārī < Far. *ķāmkārī* isteğe kavuşmuşluk, mutluluk

k.+leri (05a/18)

ķan kan; soy

ķ. (19b/04), (21a/03), (22a/19), (37a/08), (40b/13), (51a/04)

ķ.+ı (20a/19), (29b/10), (51a/02)

ķ.+ında (37b/18)

ķ.+ından (19b/04), (37a/05)

ķ.+lar (29b/09), (45a/06)

ķanāʿat < Ar. *ķanāʿat* tatminlik, yetinme

ķ. (19a/02), (40a/13)

ķanāʿat   t- ‘yetinmek’ (19a/02), (40a/13)

ķanda nerede, nereye

ķ. (09b/09), (09b/13), (15b/10), (16b/13), (26a/16), (42b/14), (46b/03)

ķ.+dur (29a/01)

ķandur- susuzluğunu gidermek, doyurmak

ķ.-mayup (19b/01)

ķanđı hangi → **ķankı**

ķ. (25a/16)

ķanı nerede, hani

ķ. (34a/19)

ķankı hangi → **ķanđı**

ķ.+sın (14a/19)

ķanlu kanlı, kana bulanmış

ķ. (20b/01)

ķān  n < Ar. *ķān  n* kural, yasa, d  zen

ķ.+ların (25a/11)

ķap- kapmak, yakalayıp tutmak

ķ.-a (49a/11), (49a/13)

ķ.-tı (49a/10)

ķapan- kapanmak, kapalı h  le gelmek

ķ.-ur (40a/10)

ķapı kapı; makam, huzur → **ķapu**

ķ.+da (11b/12)

ķ.+mda (28a/18)

ķaplan kaplan, iri ve yırtıcı hayvan

ķ. (50a/09), (50a/16)

ķ.+a (26b/04)

ķaplubaķa kaplumbaķa

ķ. (32b/02), (32b/03), (32b/06), (32b/09), (32b/13), (33a/03), (33a/07), (33a/09), (33a/14), (33b/01), (43a/11), (43a/15), (43a/18), (43b/02), (43b/06), (43b/08), (43b/08)

ķ.+nıı (33b/01), (43a/09)

ķ.+ya (32b/18), (43a/14)

ķapu kapı, ev; makam, huzur → **ķapı**

ķ. (30a/13), (30a/13), (30a/14)

ķ.+dur (18b/19)

ķ.+lar (15b/19)

ķ.+ları (16a/01)

ķ.+sı (50a/10)

ķ.+sıdur (26a/19)

ķ.+sın (18a/06)

ķ.+sına (13a/05), (25b/02)

ķ.+sında (11b/11), (24a/03), (26b/08), (28a/08), (52b/06), (52b/12)

ķ.+sından (28a/06)

ķ.+sını (18a/01)

ķ.+ya (18a/02)

ķār < Far. *ķār* fayda, çıkar; iş, amel

k. (02b/17), (münhal ü ķār) (03b/02), (40b/15)

ķār eyle- ‘kazanç sağlamak’ (40b/15)

kār-ı salṭanat ‘sultanlık işi’ (02b/17)

ḳara kara, siyah

ḳ. (22a/06), (52a/05)

ḳ.+sın (22b/02)

ḳaraḡulıḳ karanlık → **ḳaraḡulıḳ**

ḳ.+da (08a/19)

ḳ.+ında (08b/17)

ḳaraḡulıḳ karanlık → **ḳaraḡulıḳ**

ḳ.+da (19b/13)

ḳarār < Ar. *ḳarār* kesin hüküm, bir yerde sabit kalma

ḳ. (19a/16), (20a/03), (25a/01), (28b/05)

ḳarār èt- ‘durmak’ (25a/01), (28b/05)

ḳarar- kararmak, rengi siyahlaşmak

ḳ.-mıṣ (13a/10)

kārbān < Far. *kārbān* kervan

k. (40b/05)

ḳardaṣ kardeş → **ḳarındaṣ**

ḳ.+larımız (42a/06)

ḳarḡa karga kuşu

ḳ. (32a/13), (32a/14), (32a/15), (32a/18), (32b/03), (33b/06), (33b/12), (33b/16), (40b/01), (40b/04), (40b/14), (41a/03), (41a/08), (41a/09), (41a/10), (41a/14), (41a/18), (41b/05), (41b/09), (42a/02), (42a/10), (42a/12), (42a/16)

ḳ.+nıṣ (33b/15)

ḳ.+ya (33b/03)

ḳ.+y1 (41a/09)

ḳarḡacuḳ küçük karga

ķ. (32a/11)

ķarın vücudun ķarın bölgesi; mide; anne rahmi

ķ. (36a/03)

ķ.+ın (24a/15), (24a/16), (24b/08), (42a/09)

ķ.+ının (20b/07)

ķarındaş kardeş → **ķardaş**

ķ.+larımdan (14a/10)

ķ.+ların (15a/18), (48b/02)

ķarış- karışmak, içine dağılmak, dâhil olmak

ķ.-a (38a/13)

ķ.-up (20a/19)

ķarışdur- karıştırmak, huzuru bozmak

ķ.-dın (18a/07)

ķarīb < Ar. *ķarīb* yakın

ķ. (17b/14), (39b/08)

ķarīb ol- ‘yakın olmak’ (17b/14), (39b/08)

ķarşu karşı, ileri taraf, aykırı olma

ķ. (39b/15), (44b/14)

ķ.+da (47b/13)

ķaşd < Ar. *ķaşd* amaç, gaye, niyet; kötü niyet

ķ. (04a/11), (08a/06), (18a/10), (18a/17), (19a/08), (27b/14), (28a/14), (28b/13), (29b/16), (36a/10), (38a/01), (38b/19), (39a/13), (40a/17), (40a/19), (42a/19)

ķ.+ı (40a/17), (44b/03)

ķaşd ét- ‘girişmek, iyi veya kötü işe niyet etmek’ (04a/11), (08a/06), (18a/10), (19a/08), (27b/14), (28a/14), (28b/13), (29b/16), (36a/10), (38a/01), (38b/19), (39a/13), (40a/19), (42a/19)

kaşd ol- ‘girişmek, niyet etmek’ (40a/17), (40a/17)

kaşır < Ar. *kāşır* kısa, eksik, kusurlu

ķ. (21a/14)

kaşır ol- ‘kusurlu, âciz olmak’ (21a/14)

kāsir < Ar. *kāsir* kıran, kırıcı

k. (04a/18)

kāsirü’l-ekāsire ‘şahları kıran, yok eden’ (04a/18)

kāşāne < Far. *kāşāne* büyük, süslü köşk

k. (05b/02)

fezā-yı kāşāne’-i şuhūd ‘gözle görülen büyük köşkün geniş alanı’ (05b/02)

kat huzur, makam, ön

ķ.+ı (42b/02)

ķ.+ımda (17b/07), (51a/04)

ķ.+ımızda (13a/13)

ķ.+ına (11a/14), (13a/07)

ķ.+ında (07b/12), (11a/11), (12b/03), (23a/01), (51a/04)

kaṭ < Ar. *kaṭ* kesme, son verme

ķ. (03a/04)

kaṭ’ êt- ‘yol almak, kesmek’ (03a/04)

katı çok

ķ. (30b/11)

katıl- katılmak, dâhil olmak

ķ.-mağ (15a/06)

kāṭın kadın, hanım

ķ.+ısı (52a/10)

ķ.+ısına (52a/10)

kātib < Ar. *kātib* yazı yazan, yazıcı → **muḥarrir**, yazıcı

k. (10a/06)

ḳatıl < Ar. *ḳatıl* öldürme, öldürölme

ḳ.+im (40a/16)

ḳatlan- katlanmak, dayanmak, tahammöl etmek

ḳ.-maya (20a/15)

ḳatṭā' < Ar. *ḳatṭā'* kesme işi yapan, son veren

ḳ. (03a/04)

'ırḳ-ı ḳatṭā'-ı tarīḳ 'yolun sonunu veren kökü' (03a/04)

ḳavā'id < Ar. *ḳavā'id* kurallar → **ḳāyide**

ḳ. (03a/02), (04a/15)

icrā-yı ḳavā'id 'kanunları yürütme' (03a/02)

mümehhed-i ḳavā'idü'l-salṭanat 'sultanlığın kurallarının düzeni' (04a/15)

ḳavī < Ar. *ḳavī* güçlü, kuvvetli, sağlam, güvenilir

ḳ. (16a/07), (40b/01), (42b/14), (44a/12)

ḳ.+ler (32a/10)

ḳavī ol- 'güçlü, sağlam olmak' (42b/14)

ḳavīm < Ar. *ḳavīm* doğru, dürüst

ḳ. (02a/17), (03b/16)

nehc-i ḳavīm 'doğru ve dürüst yol' (03b/16)

şāhib-i şer'-i ḳavīm 'doğru kânun sâhibi' (02a/17)

ḳavl < Ar. *ḳavl* söz, anlaşma

ḳ.+i (51b/17)

ḳ.+ine (12b/10)

ḳay < Ar. *ḳay* kusma, gaseyan

ḳ. (37a/16)

ķay  t- ‘kusmak, istifraē etmek’ (37a/16)

ķ yide < Ar. *ķ `ide* kural, us l → **ķav `id**

ķ. (06b/12)

ķ yil < Ar. *ķ `il* inanma, kabullenme

ķ. (19b/08)

ķ yil ol- ‘razı olmak, kabul etmek’ (19b/08)

ķ yim < Ar. *ķ `im* devam eden, var olan

ķ. (02b/18), (20a/03)

ķ.+d r (03a/14)

ķ yim ol- ‘d im ve sabit olmak’ (02b/19), (20a/03)

ķaz < Far. *ē z* kaz,  rdekgiller familyasından kuŗ cinsi

ķ. (47b/08), (47b/09), (47b/13), (47b/17)

ķ.+ıı (47b/06), (47b/07), (47b/19)

ķaz- kazmak, eŗmek

ķ.-arlar (47a/08)

ķaz  < Ar. *ķaz * h k m, yargı; ilēe, kaymakamlık

ķ. (04b/04), (26a/06)

ŗehriy r-ı ķaz -yı şavlet ‘saldırmaya h kmeden padiŗah’ (04b/04)

ķazan- kazanmak, edinmek, baŗarı saēlamak

ķ.-dıı (16b/13)

ķ.-duēdan (23a/03)

ķ.-maē (21a/02)

ķ.-maēdan (17b/01)

ķ.-maēdur (23a/03)

ķ.-mazsa (23a/07)

ķ.-up (22b/16), (23a/08), (23a/10)

keder < Ar. *keder* üzüntü, sıkıntı

k. (47a/01)

kefîl < Ar. *kefîl* kefalet eden, güvence veren

k.+e (47a/16), (47a/16), (47a/16)

kehle < Far. *kehle* bit, pire

k. (37a/03), (37a/04), (37a/07), (37a/11)

kelām < Ar. *kelām* söz → **söz**

k.+ı (04b/19), (06a/16), (08b/14)

k.+ın (13b/02), (38b/07)

k.+ından (27a/15)

k.+ıñı (12a/06), (45a/19)

kelb < Ar. *kelb* köpek

k. (19a/12), (19b/02), (24a/19), (36a/17)

Kelîle *Kelîle ve Dimne*'de adı geçen iki çakaldan biri, Kelîle

K. (10a/17), (11a/06), (11a/10), (11b/03), (12b/10), (12b/15), (14a/03), (22b/11), (23b/16), (24a/01), (24a/08), (24b/09), (25a/01), (25a/06), (25a/09), (25a/12), (25b/04), (25b/16), (26a/13), (29a/19), (29b/01), (31a/19), (31b/13), (32a/05), (32a/12), (33b/19), (34a/05), (34b/11), (44b/12), (45a/06), (45a/07), (45a/08), (46a/15), (46b/14), (48a/14), (48b/17), (50a/10), (50a/10)

K.+den (23b/18)

K.+nîñ (49b/04), (49b/09)

K.+ye (23b/19), (29a/16), (44b/09)

kitāb-ı Kelîle ve Dimne 'Kelîle ve Dimne kitabı' (12b/10), (22b/11)

kelimāt < Ar. *kelimāt* kelimeler, sözler

k. (05b/08)

hucub-ı kelimāt-ı muğlağa'-i 'acîbe 'şaşılacak karışık, kapalı kelimelerin perdeleri' (05b/08)

kelime < Ar. *kelime* kelime, sözcük

k.+yi (17a/10)

kelimetullāh < Ar. *kelime* ve *ilāh* Allah'ın sözü, lafzı

k. (04b/02)

maẓhar-ı kelimetullāhü'l-'ulyā 'yüce Allah'ın sözünün tecellisi' (04b/02)

kemāl < Ar. *kemāl* en olgun, olgunluk, tamlık, noksansız olma → **kāmil**

k. (06b/10), (10a/09), (10a/15), (10b/03), (23b/07), (27a/04), (27b/14), (28a/07), (31b/04), (31b/17), (34b/05), (35a/02), (35a/04), (36a/11), (36a/12), (44b/17), (45a/11), (51b/05)

k.+ine (27a/10)

kemāl-i 'aql 'akıl olgunluğu' (35a/02), (35a/04)

kemāl-i ḥamākat 'tam ahmaklık' (45a/11)

kemāl-i hırş 'tam kuvvetli istek' (28a/07)

kemāl-i ḥüsn-i tedbīr 'noksansız iyi önlem' (10a/09)

kemāl-i iḥsān 'tam iyilik, lütuf' (36a/11)

kemāl-i luṭf 'tam iyilik, ihsan' (36a/12)

kemāl-i mertebe 'tam ve olgun derece' (06b/10), (10a/15), (23b/07), (27b/14), (31b/04), (34b/05), (44b/17), (51b/05)

kemāl-i muḥabbet 'tam sevgi ve bağlılık' (31b/17)

kemāl-i tedbīr 'tam ve eksiksiz önlem' (10b/03)

kemik kemik

k. (19a/12), (19a/13), (19a/14), (19b/02)

k.+i (24a/19)

k.+iṅ (19a/13)

k.+leri (33a/16)

kemlik kötülük

k.+e (21a/14)

kenār < Far. *kenār* kenar, yan, kıyı

k.+ında (32b/04), (42b/17)

kendü kendi

k. (03a/06), (07a/03), (07a/08), (07a/17), (07b/16), (08a/13), (08a/16), (08b/01), (08b/02), (08b/05), (09b/07), (09b/11), (10a/01), (10a/02), (11b/13), (12b/14), (13a/07), (16a/16), (16b/03), (17b/10), (21a/03), (21b/13), (22b/06), (22b/07), (23a/05), (23b/14), (23b/15), (23b/18), (24a/03), (24b/11), (24b/19), (26a/12), (26a/18), (26b/07), (28a/04), (29a/18), (31a/16), (33a/11), (35a/06), (35a/17), (35b/01), (36b/02), (36b/17), (37a/12), (37a/13), (37b/10), (37b/19), (38a/07), (39a/11), (40a/07), (41b/12), (41b/16), (42a/04), (42b/07), (42b/10), (43a/05), (43b/15), (44a/18), (44b/15), (45a/04), (45a/18), (46a/12), (46b/16), (48a/15), (48b/18), (49b/11), (50b/05), (51a/06), (52b/05), (52b/11), (52b/14)

k.+de (07b/18)

k.+lere (52b/13)

k.+lerinden (28b/12)

k.+leriñ (06a/09)

k.+mden (31a/18)

k.+me (29a/18), (38a/16)

k.+mi (25a/02)

k.+müze (31a/16)

k.+niñ (07b/08), (08a/01), (20b/05), (22a/10), (25b/16), (26b/12), (27a/07), (28a/12), (31b/15), (32b/07), (34b/08), (35a/10), (36a/19), (37b/17), (39a/14), (41b/14), (42a/12), (44a/14), (51b/03)

k.+si (06a/07), (23b/03), (27b/04), (30b/19), (36b/19)

k.+sin (48a/01)

k.+sini (52b/17)

k.+ñe (14b/19), (35a/15), (45b/01), (47a/01), (48a/17), (50b/05), (50b/09)

k.+ñi (30b/01), (53a/03)

k.+ye (06b/04), (06b/12), (07a/08), (07a/17), (07b/01), (09b/11), (09b/14), (12b/19), (15b/04), (19b/14), (21b/17), (23a/06), (23a/16), (24a/05), (24a/06), (24b/06), (25a/13), (25a/15), (26a/16), (27a/09), (28a/04), (28a/14), (28a/15), (31b/08), (33b/04), (35a/19), (37b/02), (37b/19), (38a/01), (38b/08), (40a/11), (40b/11), (43b/18), (44b/16), (50a/04), (51b/01), (51b/03), (51b/17), (52a/11), (52a/15)

k.+yedür (35a/03)

k.+yi (09b/14), (10b/10), (11b/07), (22a/01), (24b/14), (24b/15), (26b/07), (27a/11), (30b/03), (30b/09), (31b/08), (35a/16), (36a/02), (36a/05), (37a/14), (42b/10), (50a/13), (51b/17), (52b/19), (53a/15)

kerāmet < Ar. *kerāmet* velîlerin gösterdiği olağanüstü durum, isabetli söz ve davranış

k. (21b/07)

kere defa, kez → **kerre**

k. (20a/10), (38b/14)

kerem < Ar. *kerem* iyilik, lütuf, cömertlik, merhamet → **ihsân, luṭf, luṭuf**

k. (21b/06), (31a/02), (39a/09), (48b/13)

k.+inden (48b/11)

k.+ine (49b/12)

kerem eyle- ‘lutfetmek, iyilik yapmak’ (31a/02)

kerīm < Ar. *kerīm* kerem sîhibi, cömert; ulu, büyük

k. (48b/10)

k.+inde (03a/05)

kitāb-ı kerīm ‘yüce kitap’ (03a/05)

kerīm ol- ‘yüce, şerefli olmak’ (48b/10)

kerīme < Ar. *kerīme* şerefli, kıymetli

k.+i (03b/16)

mazhar-ı âyet-i kerīme ‘şerefli ayete erişen, ulaşan’ (03b/16)

kerre defa, kez, sefer → **kere**

k. (09a/10), (17a/08), (17a/11), (17a/16)

kes- kesmek, ayırmak, koparmak

k.-di (30b/07)

k.-diklerini (22b/03)

k.-diñ (31a/10)

k.-e (08b/13)

k.-eler (31a/11)

k.-en (31a/15)

k.-erler (22a/07)

k.-mek (22a/13)

k.-üp (49b/16)

kesād < Ar. *kesād* kıtlık, azlık

k.+da (21b/08)

kesb < Ar. *kesb* çalışıp kazanma, kazanç

k. (10b/19), (25a/14)

k.+den (09a/08)

k.+ini (09a/09)

kesb ét- ‘kazanmak, edinmek’ (10b/19)

taḳarrüb-i kesb ‘çalışarak kazanca yaklaşma’ (25a/14)

kesil- kesilmek, koparılmak, ayrılmak

k.-düğine (31a/04)

k.-e (22a/14)

k.-mege (46b/08)

k.-miş (30b/08)

k.-se (20b/19)

k.-ür (46a/06)

keşir < Ar. *keşir* çok, bol

k. (05b/05)

keşirü't-takşir 'çok kusur, kabahat' (05b/05)

keskin çok kesici

k. (49a/03)

keşf < Ar. *keşf* ortaya çıkarma, öğrenme, anlama

k. (26a/02), (50b/19)

keşf eyle- 'anlamak, öğrenmek' (26a/02)

keşf ol- 'ortaya çıkmak, bilinmek' (50b/19)

key < Far. *key* ne zaman, ne vakit

k. (39b/04)

keyfiyyet < Ar. *keyfiyyet* durum, hâl, vaziyet

k. (04a/02)

keyfiyyet-i mu'āmele'-i re'āyā 'müslüman halkın davranış biçimi' (04a/02)

kible < Ar. *kible* kible, Kâbe'nin bulunduğu taraf, mukaddes yer

k. (26a/17)

kible'-i hâcet 'gerek duyulan mukaddes yer' (26a/17)

kıgır- çağırarak, seslenmek

k.-dı (10b/16)

kıl kıl, tüy

k.+ları (13a/10)

kıl- kılmak, yapmak, etmek

k. (04b/19)

k.-dı (10b/16)

k.-sa (42b/05)

k.-up (01b/13), (02b/08)

gencîne kı1- ‘hazine etmek’ (02b/08)

muhtaşar kı1- ‘gösterişsiz, kısa ve öz yapmak’ (04b/19)

mübālağa kı1- ‘abartmak’ (10b/16)

müşerrez kı1- ‘düzenlemek’ (01b/13)

namāz kı1- ‘namaz ibadetini yapmak’ (42b/05)

kı1ıç kı1ıç

kı. (46b/08)

kı1r- kırmak, incitmek

kı.-mak (41b/13)

kı1rā < Ar. *kırā* konaklık etme

kı. (02a/08)

kı1rā-yı ‘anādil-i menābir-i ağşān ‘ağaç dallarındaki minberlerde bülbüllerin konaklaması’ (02a/08)

kı1rın- yürürken salınmak, oynamak

k.-maga (34a/18)

kı1şa az zaman alan

kı.+dur (24b/05)

kı.+lardan (24b/07)

kı1şāş < Ar. *kışāş* misilleme yapma, karşılık

kı. (31a/11)

kı1şāş ét- ‘misilleme yapmak’ (31a/11)

kı1sım < Ar. *kısm* bölüm, cins

kı.+dur (35b/04)

kı1şşa < Ar. *kışşa* hikâye, kısa ve ibretli hikâye, mâcerâ

kı. (35a/14), (51a/15)

kı.+dan (48a/06)

ķ.+lardan (08b/15)

ķ.+ları (31a/17)

ķ.+sı (08a/03), (24a/07)

ķ.+sın (47a/19), (53a/18)

ķ.+sını (29a/08)

ķ.+ya (12b/08), (50b/12)

ķ.+yı (27a/19), (27b/02), (32b/17), (33b/02), (34b/10), (51a/06)

ķıstās < Ar. *ķıstās* ölçü, terâzi, mizan

ķ. (02b/18)

ķıstās-ı ‘adâlet ‘hakkaniyet terâzisi’ (02b/18)

ķıṭ‘a < Ar. *ķıṭ‘a* kıta, dörtlük

ķ. (05a/14)

ķıyām < Ar. *ķıyām* ayakta durma, ayaklanma, işe kalkışma

ķ. (05a/08), (05a/08)

ale’l-ķıyāmü’s-sā‘at ‘ayaklanma, ayağa kalkma zamanı ile’ (05a/08)

sā‘atü’l-ķıyām ‘ayakta durma, ayaklanma zamanı’ (05a/08)

ķıyāmet < Ar. *ķıyāmet* kıyamet; kıyamet günü

ķ.+e (13b/06), (13b/10)

ķ.+i (18a/17)

ķıyās < Ar. *ķıyās* karşılaştırma, mukayese, denk tutma

ķ. (bī-ḥadd ü ķıyās) (01b/01), (16a/17), (19a/18)

bāṭıl-ı ķıyās ‘geçersiz, hükümsüz karşılaştırma’ (16a/17)

ķıyās ét- ‘karşılaştırmak’ (19a/18)

ķıymetli değerli, kıymeti yüksek

ķ.+sine (33b/07)

ķız kız, kız evlat

k. (20b/03), (52a/16)

k.+ı (14a/09)

k.+ına (52a/09), (52a/12)

k.+ını (52a/16)

ki < Far. *ki* ki, çünkü, o kadar, öyle → **kim** (I)

k. (01b/02), (02a/07), (02b/02), (02b/05), (02b/12), (02b/17), (03a/04), (03a/17), (03b/01), (03b/05), (03b/08), (03b/09), (03b/13), (03b/16), (04a/09), (04a/13), (04b/14), (05a/09), (05b/07), (05b/08), (05b/11), (05b/16), (06a/07), (06a/15), (06a/17), (06a/19), (06b/01), (06b/05), (06b/08), (06b/13), (06b/16), (06b/16), (06b/17), (06b/17), (07a/05), (07a/07), (07a/10), (07a/11), (07a/12), (07a/13), (07a/16), (07a/18), (07b/02), (07b/04), (07b/05), (07b/06), (07b/10), (07b/10), (07b/15), (07b/17), (07b/18), (07b/19), (07b/19), (08a/02), (08a/03), (08a/06), (08a/07), (08a/13), (08a/14), (08a/18), (08b/01), (08b/02), (08b/04), (08b/05), (08b/06), (08b/08), (08b/08), (08b/10), (08b/11), (08b/12), (08b/13), (08b/15), (08b/17), (09a/07), (09a/11), (09a/14), (09a/15), (09a/16), (09b/04), (09b/06), (09b/07), (09b/15), (09b/16), (09b/17), (10a/01), (10a/03), (10a/05), (10a/06), (10a/07), (10a/19), (10b/10), (10b/12), (10b/13), (10b/15), (10b/19), (11a/01), (11a/04), (11a/06), (11a/08), (11a/09), (11a/11), (11a/17), (11a/18), (11b/02), (11b/04), (11b/10), (11b/16), (11b/17), (12a/01), (12a/02), (12a/02), (12a/03), (12a/07), (12a/08), (12a/09), (12a/10), (12a/11), (12a/12), (12a/13), (12a/14), (12a/17), (12a/19), (12b/03), (12b/04), (12b/09), (12b/11), (12b/13), (12b/16), (13a/01), (13a/02), (13a/04), (13a/06), (13a/08), (13a/09), (13a/13), (13a/15), (13a/18), (13a/19), (13b/01), (13b/03), (13b/08), (13b/08), (13b/11), (13b/16), (13b/17), (13b/17), (13b/18), (13b/19), (14a/05), (14a/05), (14a/07), (14a/08), (14a/10), (14a/11), (14a/12), (14a/15), (14a/17), (14b/01), (14b/02), (14b/03), (14b/04), (14b/05), (14b/07), (14b/10), (14b/12), (14b/17), (14b/19), (15a/01), (15a/05), (15a/06), (15a/10), (15a/11), (15a/13), (15a/18), (15b/04), (15b/10), (15b/12), (15b/13), (15b/14), (15b/15), (16a/05), (16a/06), (16a/08), (16a/09), (16a/18), (16a/19), (16b/02), (16b/04), (16b/05), (16b/07), (16b/07), (16b/09), (16b/10), (16b/11), (16b/12), (17a/12), (17a/14), (17a/19), (17b/02), (17b/03), (17b/05), (17b/07), (17b/08), (17b/09), (17b/11), (17b/11), (17b/12), (17b/12), (17b/13), (17b/14), (17b/14), (17b/16), (18a/07), (18a/10), (18a/11), (18a/17), (18a/19), (18b/03), (18b/06), (18b/18), (18b/19), (18b/19), (19a/08), (19a/08), (19a/10), (19a/12), (19a/16), (19a/16), (19a/18), (19b/01), (19b/01), (19b/02), (19b/03), (19b/05), (19b/08), (19b/10), (19b/11), (19b/14), (19b/19), (20a/03), (20a/04), (20a/05),

(20a/07), (20a/08), (20a/09), (20a/11), (20a/13), (20a/17), (20a/17), (20b/05), (20b/10), (21a/08), (21a/11), (21a/13), (21a/15), (21a/15), (21b/02), (21b/11), (21b/14), (21b/15), (22a/03), (22a/05), (22a/06), (22a/08), (22a/11), (22a/14), (22a/16), (22a/18), (22b/04), (22b/05), (22b/09), (22b/10), (22b/11), (22b/11), (22b/12), (22b/14), (22b/15), (22b/16), (22b/17), (22b/18), (22b/19), (23a/02), (23a/06), (23a/09), (23a/12), (23b/01), (23b/09), (23b/11), (23b/12), (23b/18), (24a/04), (24a/08), (24a/18), (24a/19), (24b/03), (24b/05), (24b/05), (24b/07), (24b/15), (24b/19), (25a/02), (25a/03), (25a/05), (25a/08), (25a/10), (25a/15), (25b/02), (25b/02), (25b/04), (25b/06), (25b/13), (25b/15), (25b/18), (26a/03), (26a/07), (26a/09), (26a/11), (26a/15), (26a/18), (26b/02), (26b/03), (26b/04), (26b/06), (26b/07), (26b/09), (26b/11), (26b/12), (26b/14), (26b/14), (26b/16), (26b/17), (26b/19), (26b/19), (27a/03), (27a/05), (27a/05), (27a/09), (27a/10), (27a/13), (27a/14), (27a/15), (27a/16), (27b/03), (27b/04), (27b/07), (27b/09), (27b/13), (27b/15), (27b/16), (27b/18), (27b/19), (28a/02), (28a/04), (28a/05), (28a/06), (28a/07), (28a/08), (28a/08), (28a/09), (28a/12), (28a/13), (28a/13), (28a/14), (28a/16), (28a/17), (28a/19), (28b/02), (28b/06), (28b/07), (28b/11), (28b/14), (28b/18), (29a/13), (29a/17), (29a/18), (29b/03), (29b/06), (29b/06), (29b/08), (29b/09), (29b/13), (29b/16), (30a/02), (30a/07), (30a/10), (30a/13), (30a/14), (30b/01), (30b/05), (30b/08), (30b/08), (30b/17), (30b/17), (30b/18), (30b/19), (31a/04), (31a/05), (31a/09), (31a/09), (31a/11), (31a/13), (31a/16), (31a/16), (31b/01), (31b/03), (31b/04), (31b/12), (32a/01), (32a/04), (32a/06), (32a/10), (32a/11), (32b/01), (32b/02), (32b/02), (32b/05), (32b/09), (32b/10), (32b/14), (32b/18), (33a/01), (33a/11), (33a/12), (33a/14), (33a/16), (33a/16), (33b/03), (33b/06), (33b/08), (33b/13), (33b/17), (33b/19), (34a/17), (34b/02), (34b/06), (34b/09), (34b/12), (34b/13), (34b/18), (34b/19), (35a/04), (35a/07), (35a/08), (35a/08), (35a/10), (35a/11), (35a/12), (35a/14), (35a/14), (35a/17), (35a/18), (35b/02), (35b/04), (35b/05), (35b/07), (35b/08), (35b/11), (35b/15), (35b/18), (36a/01), (36a/07), (36a/08), (36a/09), (36a/12), (36a/16), (36a/17), (36b/01), (36b/02), (36b/04), (36b/05), (36b/06), (36b/06), (36b/07), (36b/08), (36b/08), (36b/09), (36b/10), (37a/01), (37a/02), (37a/09), (37a/12), (37a/13), (37a/16), (37a/19), (37b/03), (37b/05), (37b/09), (37b/12), (37b/13), (37b/13), (37b/16), (37b/16), (37b/18), (37b/18), (38a/01), (38a/05), (38a/07), (38a/08), (38a/10), (38a/10), (38a/11), (38a/12), (38a/13), (38a/14), (38a/15), (38b/02), (38b/02), (38b/04), (38b/07), (38b/13), (38b/14), (38b/19), (39a/01), (39a/02), (39a/08), (39a/15), (39a/17), (39b/03), (39b/04), (39b/06), (39b/08), (39b/09), (39b/10), (39b/15), (40a/02), (40a/07), (40a/08), (40a/09), (40a/10), (40a/12), (40a/18), (40b/01), (41a/11), (41a/11), (41a/14), (41a/17), (41b/05), (41b/10), (41b/11),

(41b/15), (41b/17), (41b/18), (41b/18), (41b/19), (42a/03), (42a/04), (42a/07), (42a/09), (42a/10), (42a/14), (42a/18), (42b/03), (42b/09), (42b/11), (42b/14), (42b/17), (43a/03), (43a/06), (43a/07), (43a/09), (43a/13), (43a/15), (43a/19), (43b/07), (43b/09), (43b/19), (44a/02), (44a/04), (44a/06), (44a/07), (44a/08), (44a/10), (44a/13), (44a/13), (44a/15), (44b/04), (44b/07), (44b/08), (44b/08), (44b/11), (44b/12), (44b/13), (44b/15), (44b/17), (44b/19), (45a/03), (45a/04), (45a/05), (45a/06), (45a/06), (45a/10), (45a/11), (45a/13), (45a/14), (45b/05), (45b/07), (45b/09), (45b/09), (45b/10), (45b/17), (45b/19), (46a/01), (46a/02), (46a/03), (46a/04), (46a/04), (46a/05), (46a/06), (46a/07), (46a/10), (46a/11), (46a/19), (46b/01), (46b/08), (46b/10), (46b/15), (46b/17), (46b/19), (47a/12), (47a/14), (47a/16), (47a/17), (47b/03), (47b/04), (47b/05), (47b/08), (48a/02), (48a/02), (48a/02), (48a/09), (48a/11), (48a/15), (48a/17), (48a/17), (48b/04), (48b/05), (48b/08), (48b/12), (48b/13), (48b/15), (48b/16), (48b/19), (49a/03), (49a/03), (49a/09), (49a/11), (49a/12), (49a/13), (49a/14), (49a/15), (49a/16), (49a/18), (49b/03), (49b/04), (49b/05), (49b/16), (50a/02), (50a/06), (50a/07), (50a/08), (50a/09), (50a/10), (50a/14), (50a/15), (50a/16), (50a/17), (50b/03), (50b/07), (50b/12), (50b/18), (51a/01), (51a/07), (51a/09), (51a/14), (51a/14), (51a/15), (51a/19), (51b/12), (51b/16), (51b/17), (52a/02), (52a/15), (52a/17), (52a/17), (52b/02), (52b/07), (52b/09), (52b/11), (52b/17), (52b/18), (52b/19), (52b/19), (53a/01), (53a/04), (53a/06), (53a/07), (53a/09), (53a/10), (53a/10), (53a/11), (53a/12), (53a/13), (53a/16)

kim (I) ki (edat) → **ki**

k. (10b/19), (11b/06), (12b/02), (13b/10), (18b/12), (22b/18), (23a/06), (29b/19), (30b/12), (48b/08)

kim (II) kim

k. (10a/03), (10a/04), (32a/05), (33a/09), (47a/12), (47b/04), (49a/11), (49a/11), (50b/17)

k.+dür (26a/15), (28b/19), (38a/10), (38a/10), (38a/11), (38a/12), (38a/13), (38a/14), (51a/10)

k.+iñ (27b/04), (35a/01)

k.+siñ (11a/15), (17b/02)

kimesne kimse → **kimse**, **kişi**

k. (06a/06), (06b/05), (06b/14), (06b/15), (06b/16), (07a/04), (07a/05), (07a/10), (07a/11), (08b/11), (08b/15), (09a/07), (09b/12), (10a/06), (11a/17), (11b/16), (12a/14), (12a/14), (12a/15), (12b/17), (15a/02), (15a/06), (16a/05), (17b/11), (17b/19), (18b/04), (19a/01), (19b/09), (19b/13), (23a/11), (23b/03), (23b/05), (24a/05), (24a/15), (24b/01), (24b/03), (24b/05), (25a/08), (26a/09), (26b/05), (26b/15), (26b/17), (30a/14), (31b/04), (32b/19), (33b/15), (36a/12), (37a/09), (39a/17), (39b/01), (40a/10), (40b/01), (42a/12), (42b/07), (45a/16), (45b/01), (45b/17), (46a/01), (46a/10), (46b/03), (46b/05), (46b/07), (48a/02), (48b/02), (48b/03), (48b/10), (48b/12), (48b/13), (49a/01), (49a/04), (49a/10), (49a/13), (49a/15), (50a/04), (50b/06), (50b/15), (51b/01), (51b/16), (51b/18), (53a/04), (53a/13), (53a/18)

k.+den (07b/05), (09a/10), (10a/12), (29b/14), (39a/17), (49a/01)

k.+dür (07b/10), (35b/08), (52b/17), (53a/07), (53a/10), (53a/17)

k.+i (07b/03), (07b/18), (15b/07), (35a/18), (51b/12)

k.+ler (06b/02), (06b/13), (07b/09), (18b/02), (28a/09), (36a/15), (38b/10)

k.+lere (06b/01), (07b/17), (09a/16), (24b/04), (28b/13), (31a/06), (38a/12)

k.+leri (07a/07)

k.+lerle (18a/19)

k.+niñ (09b/03), (15b/12), (16b/08), (16b/17), (24b/04), (24b/06), (24b/15), (36b/12), (37a/05), (37b/08), (40a/18), (42b/15), (43a/08), (46a/14), (49a/06), (50b/07), (51b/12), (52a/01)

k.+ye (06b/08), (07b/15), (07b/17), (10a/02), (11b/09), (15b/09), (20a/08), (20a/13), (21b/19), (24b/10), (29b/14), (34a/17), (37b/09), (45b/15), (47a/09), (48b/07), (50b/06), (53a/04)

k.+yi (28a/12), (29b/15), (30a/09), (30a/10), (48b/08)

kimi kimi, bazı

k.+si (16a/13), (16a/14), (16a/15), (33b/19), (33b/19)

kīmiyā < Ar. *kīmīyā* 'kimya bilimi

k. (06a/02)

kimse kimse → **kimesne**, **kişi**

k. (04b/16), (04b/18), (12b/01), (12b/12), (12b/12), (16b/19), (16b/19), (17a/03), (17a/04), (21b/13), (23a/06), (25b/02), (26a/01), (26b/19), (28b/04), (34a/04), (34b/03), (35a/08), (35a/10), (35b/12), (36b/18), (38a/01), (38b/18), (39a/01), (39b/15), (41a/10), (41a/11), (44b/12), (45b/05), (46a/06), (46a/07), (51a/11), (52b/11), (53a/13), (53a/17)

k.+de (11b/16)

k.+den (31a/18)

k.+dür (14a/07), (24a/18), (35b/05), (36b/05), (53a/01)

k.+niñ (17b/18), (18a/13), (18a/13), (24b/13), (25b/03), (35a/02), (37a/04), (38a/07), (45a/18), (46b/09), (51b/19)

k.+nünj (14a/09)

k.+ye (12b/01), (18a/14), (24b/13), (29a/19), (44b/17), (51b/13)

k.+yi (18a/15), (18a/16), (18a/17), (27a/09), (51b/17)

k.+yim (17b/03)

kiriş yay giriş

k. (27a/06)

kiriş ét- ‘yaya geçirmek’ (27a/06)

kīse < Far. *kīse* kese, torba

k. (46b/15)

k.+ye (20b/05)

kisrā < Ar. *kisrā* eski İran hükümdarları için kullanılan ünvan

k. (kisrā Enuşirvān) (09b/01)

kişi insan, kimse, şahıs → **kimesne**, **kimse**

k. (07a/03), (07a/07), (08b/08), (08b/10), (08b/13), (09a/09), (12a/07), (21b/06), (24a/16), (25a/11), (25b/04), (25b/14), (26a/05), (26a/07), (26b/18), (26b/18), (26b/19), (31b/05), (36a/19), (42b/05), (42b/09), (42b/11), (42b/13), (43a/05), (49b/13), (52b/02), (52b/03), (52b/11)

k.+den (49b/14)

k.+lerine (11a/06)

k.+nın (11b/06), (17b/09), (17b/10), (27a/10), (27a/11), (33b/04), (46a/10)

k.+ye (26b/12), (26b/14), (47b/05)

k.+yi (17b/05)

kitāb < Ar. *kitāb* kitap, bir konuda yazılmış manzum veya mensur eser

k. (03a/05), (04a/04), (05b/04), (05b/07), (06a/03), (06b/08), (08b/07), (09a/14), (09b/05), (09b/13), (09b/16), (10b/01), (12b/10), (13b/08), (14a/05), (22b/11)

k.+a (06a/07)

k.+da (10a/19)

k.+ı (06a/06), (06b/08), (09a/14), (09a/15), (09b/01), (09b/07), (10a/18), (10b/07), (11a/12), (11a/14), (11b/04), (12a/01), (12b/19), (13a/04), (13b/14), (14a/05), (22b/10)

k.+ın (11a/10), (11b/03), (14a/04), (14a/04)

k.+ına (11a/07)

k.+ın (06b/07), (10a/01), (13a/10), (13b/09), (13b/17)

k.+lar (12b/13), (22b/10)

k.+larında (14b/02), (16a/12), (20a/17)

kitāb-ı ‘acīb ‘tuhaf kitap’ (09b/16)

kitāb-ı Kelīle ve Dimne ‘Kelīle ve Dimne kitabı’ (12b/10), (22b/11)

kitāb-ı kerīm ‘yüce kitap’ (03a/05)

kitāb-ı mezbūr ‘yazılmış kitap, eser’ (05b/07)

kitāb-ı müsteṭāb ‘hoşa giden ve beğenilen kitap’ (05b/04)

kitāb-ı sa‘ādet-i ‘unvān ‘mutluluk verici kitabın yazı başlığı’ (04a/04)

muşannif-i kitāb ‘kitabın yazarı’ (08b/07), (09a/13)

mütercim-ü hāze’l-kitāb ‘bu kitabın tercüme edeni’ (06a/03)

kizb < Ar. *kizb* yalan → **yalan**

k. (21b/08), (44b/17)

k.+i (49b/19)

k.+ine (37b/01)

ehl-i kizb ‘yalan söyleyen’ (44b/16)

ko- koymak, bırakmak, yerleştirmek

ķ. (18a/06), (43a/07), (47b/15), (47b/16)

ķ.-dı (08a/09), (08b/03), (10b/10), (30a/01)

ķ.-duğı (23b/03), (48b/19)

ķ.-mada (20b/17)

ķ.-maya (26b/15)

ķ.-mazlar (32b/15)

ķ.-mış (24a/09), (33b/14), (49a/02)

ķ.-mışlar (08a/05), (08a/06), (27b/11)

ķ.-r (09a/07), (18b/12), (19b/13), (22a/03), (23b/01), (23b/01), (23b/04), (24a/11), (24b/03), (53a/06)

ķocalıķ ihtiyarlık

ķ. (21a/06)

ķovcı ķekiřtiren kimse, gammaz

ķ. (22b/12), (50b/13)

ķ.+yı (50a/16)

ķovcılık ķekiřtirme, gammazlık

ķ. (51a/18)

ķovcılık eyle- ‘ķötölük yapmak’ (51a/18)

ķoķ koķ, erkek koyun

ķ. (29b/10)

ķ.+lar (31a/14)

ķ.+ları (29b/08)

ķokķ- kokmak, koku yaymak

ķ.-arsıı (42a/10)

ķokķla- koklamak, kokuyu içine çekmek

ķ.-maķdur (21b/15)

ķoku koku → **rāyiķa**

ķ. (49b/02), (49b/03)

ķ.+sı (19b/02)

ķ.+sından (15b/05)

ķokķulı kokusu olan

ķ. (15b/04), (40a/13), (49b/02), (49b/03)

ķolay kolay, zahmetsizce, gl olmayan

ķ. (17a/04), (18b/01)

ķ.+ca (17b/02)

ķ.+dur (24b/18)

ķolaylıķ kolaylık, kolay olma durumu

ķ.+ıla (16a/11)

ķon- konmak, uçmaya son verip bir yerde durmak, yerleşmek

ķ.-ar (30a/06)

ķ.-asıı (33b/09)

ķ.-dı (29b/13)

ķ.-mayasıı (33b/08)

ķoıķşı komşu, evleri birbirine yakın olan

ķ. (43a/11)

ķ.+sı (51b/19)

ķonuk misâfir

ķ. (37a/01), (37a/07), (37a/08)

ķ.+dur (52b/19)

ķ.+ı (30a/07)

ķop- kopmak, ayrılmak, uzaklaşmak

ķ.-up (21b/14)

ķopar- koparmak, yerinden ayırmak

ķ.-maġa (12a/09)

ķ.-maz (28b/11)

ķ.-ur (28b/12), (46b/11)

ķorkķ- korkmak, űrkmek, kaygılanmak

ķ. (37a/13)

ķ.-ar (43a/04)

ķ.-ardı (13a/01)

ķ.-arın (12a/01), (37b/05)

ķ.-aruz (42a/10)

ķ.-duġımdan (52a/18)

ķ.-dum (18a/10)

ķ.-ma (12b/08), (16b/19), (43b/10), (48a/04)

ķ.-maz (19a/06)

ķ.-mazsaŋ (37a/13)

ķ.-sa (52a/19)

ķ.-uptururın (49a/19)

ķorkķı korku, kaygı, endişe → **ķorkķu**

ķ.+sından (34a/06)

ķorkķu korku, kaygı, endişe → **ķorkķı**

ķ.+dan (17a/14)

ķ.+sından (30b/05), (36a/16)

ķorķulu korku veren, ũrkũtũcũ, tehlikeli → **ķorķulu**

ķ.+dur (15a/08)

ķorķulu korku veren, ũrkũtũcũ, tehlikeli → **ķorķulu**

ķ. (21a/05)

ķorķut- korkutmak, korkmasına yol aķmak

ķ.-maz (19a/06)

ķoŗ- (kaŗnıyı) hareket ettirmek

ķ.-maŗa (23a/19)

ķov- kovalamak, arkasına dũŗmek

ķ.-a (19b/07), (19b/07)

ķovla- ķekiŗtirmek, yermek

ķ.-yup (12a/18)

ķoy- koymak, bırakmak, yerleŗtirmek

ķ.-a (35b/08), (42b/12)

ķ.-up (07b/09), (13b/14), (15a/14), (20b/06), (51a/17)

ķoyun kucak, yatan ķiŗinin kollarının arası

ķ.+ına (29b/18)

ķoŗe ķoŗe, uķ yer, kenar → **ķũŗe**

ķ.+sinde (18b/08)

ķ.+sine (49a/02)

ķ.+ye (41a/01), (41a/03)

ķoŗi ķoŗũ, hoŗa gitmeyen

ķ. (18a/05)

ķoŗũlũk ķoŗũlũk, ķoŗũ davranıŗ

ķ. (18b/05)

ķubād *ķelile ve Dimne*’de adı geķen hũkũmdar Enũŗirvān’ın babası, Kubad

Ḳ. (21a/15)

Enûşirvân bin Ḳubād ‘Kubad oğlu Enûşirvân’ (21a/15)

ḳudret < Ar. *ḳudret* güç, kuvvet, iktidar → **ḳuvvet, maḳdūr**

ḳ. (04b/05), (28b/09)

ḳ.+i (21a/16), (28b/08), (32b/06)

ḳ.+iṅ (42a/08)

ḳadr-i ḳudret ‘güç, küvvet değeri’ (04b/05)

ḳufl < Ar. *ḳufl* kilit

ḳ. (ḳufl u intiṣāf) (05a/13)

ḳul kul, köle, hizmetçi

ḳ. (28b/14), (52a/08)

ḳ.+a (19a/17)

ḳ.+ı (52a/06)

ḳ.+ların (27b/19)

ḳul èt- ‘hükmü altına almak’ (28b/14)

ḳulaḳ kulak, işitme

ḳ. (26b/02)

ḳ.+ına (16b/17), (27b/01), (28b/07)

ḳ.+ından (40a/13)

ḳ.+ıyla (40a/14)

ḳ.+ların (44b/06)

ḳ.+larını (44b/14)

ḳullıḳ kul olma durumu, hizmetçilik

ḳ.+ından (13b/02)

ḳurā < Ar. *ḳurā* köyler

ḳ. (02b/14)

Ḳur'ān < Ar. *Ḳur'ān* Kur'an, İslâm dininin temel yazınsal kaynağı

Ḳ. (03b/15)

Ḳ.+ıı (03b/10)

Ḳur'ān-ı mecîd 'şerefli, yüce kitap Kur'an' (03b/15)

ḳurb < Ar. *ḳurb* yakınlık

ḳ. (02a/16)

muḳarreb-i ḳurb 'yakın olan dostlar, yakınlar' (02a/16)

ḳurd (I) kurt, köpekgillerden olan memeli hayvan

ḳ. (23b/10), (40b/01), (40b/04), (40b/14), (41a/03), (41b/08), (42a/08), (42a/10), (42a/11), (42a/13), (42a/13), (42a/16)

ḳurd (II) kurt, omurgasız ve sürünerek hareket eden hayvan

ḳ.+ına (19b/13)

ḳurı kuru, kurumuş olan, canlılığını kaybetmiş

ḳ. (24a/19)

ḳ.+ca (26b/02)

ḳurı- kurumak, nemini çekmek; varlığını kaybetmek

ḳ.-mıṣ (21b/04)

ḳ.-yup (23b/01)

ḳurşūn kurşun, metal element

ḳ.+a (26b/18)

ḳurtar- kurtarmak, uzaklaştırmak, arındırmak

ḳ.-acaḳ (21b/18)

ḳ.-ayın (34a/14)

ḳ.-mağ (52b/05)

ḳ.-mağa (21b/13), (40a/15), (48a/18)

ḳ.-maḳdur (31b/08)

ķ.-mış (37a/06)

ķ.-up (24b/14)

ķ.-ur (16a/09)

ķurtıl- kurtulmak, sıyrılmak, uzaklaşmak → **ķutıl-**

ķ.-a (41b/19), (42a/14)

ķ.-alar (15b/12)

ķ.-asın (32b/01)

ķ.-dıķlarına (34b/11)

ķ.-mışsız (49a/04)

ķ.-up (20a/12)

ķ.-ur (19a/03), (26a/01), (52b/04)

ķurūm < Ar. *ķurūm* kıymetli ve değerli insanlar

ķ. (04a/18)

ķahramānū'l-ķurūm 'yiğit ve değerli insanlar' (04a/18)

ķuşūr < Ar. *ķuşūr* eksiklik, hata

ķ. (15a/10)

ķuşūr eyle- 'hatalı davranışta bulunmak' (15a/10)

ķuş kuş, kanatlı hayvan

ķ. (27a/14), (46a/19), (46b/01), (46b/03), (46b/03), (46b/06), (46b/09)

ķ.+a (46a/14)

ķ.+ı (42b/16), (46b/11)

ķ.+ından (42b/16)

ķ.+lar (06a/14), (06b/01), (06b/02), (09b/19), (19b/06), (44a/07), (44a/09), (44a/11)

ķ.+lara (44a/03)

ķ.+ları (44a/05)

ķ.+larsınız (44a/04)

kūşe < Far. *gūşe* köşe → **köşe**

k. (51b/02)

kūşe' -i vahdet 'yalnızlık köşesi' (51b/02)

ķuṭb < Ar. *ķuṭb* merkez

ķ. (05a/05)

ķuṭb-ı dāyire' -i melik 'padişah makamının merkezi' (05a/05)

ķutıl- kurtulmak, sıyrılmak, uzaklaşmak → **ķurtıl-**

ķ.-avuz (41b/19)

ķ.-ur (36a/05)

ķutu kutu, kap

ķ.+sı (19b/08)

ķuvvet < Ar. *ķuvvet* güç, kuvvet, dayanıklılık → **ķudret, maķdūr**

ķ. (23b/07), (28b/09), (34a/01)

ķ.+i (28b/07), (28b/08)

ķ.+ine (39b/16)

ķ.+ini (35a/13)

ķ.+iņi (50a/19)

ķ.+le (32a/09)

ķuvvetli < Ar. *ķuvvet* ve T. *+li* güçlü, dayanıklı

ķ. (25a/11)

ķ.+dūr (32a/06)

ķuyı kuyu, derin çukur → **ķuyu**

ķ.+nıņ (22a/01), (22a/02), (22a/04), (22a/04), (22a/08)

ķ.+ya (34b/06)

ķuyruk kuyruk

ķ.+ı (36a/17), (39b/11)

ķ.+ın (44b/06)

ķ.+ıyla (44b/15)

ķuytı sessiz, تنها, ıssız → **şapa**

ķ. (42b/18)

ķuyu kuyu, derin çukur → **ķuyı**

ķ.+ya (07b/11), (22a/01)

ķ.+yı (22a/16)

ķüçük küçük, ufak, zayıf

k. (28b/11), (32a/09), (49a/06)

ķüçüklük küçük olma durumu

k.+üme (32a/08)

ķüfr < Ar. *ķüfr* küfür, Allah'ın varlığını kabul etmeme, aykırı (sövme) söz

k. (04b/03)

k.+e (04a/19), (27b/17)

ķāmi'ü'l-ķüfr 'ķüfrü ezen, zapteden' (04a/19)

māhī-i āsārü'l-ķüfrü't-ıuğyān 'taşkınlık gösteren küfürlü eserleri yok eden' (04b/03)

ķüfrān < Ar. *ķufrān* nankörlük, iyilik bilmeme

k. (41b/13)

ķülfet < Ar. *ķulfet* sıkıntı, zahmet

k. (05b/13)

ķüllī < Ar. *ķullī* bütün, hep

k. (06a/13), (07a/09), (12b/03), (13b/15), (14b/05), (15b/18), (28a/11), (29a/18), (48a/14), (51b/03)

ķüllīye < Ar. *ķüllīye* cami etrafında kurulmuş yapıların bütünü, kompleks

k.+ye (20a/04)

istirāhat-ı ķüllīye 'bütünüyle dinlenme yeri' (20a/04)

küp içine su vb. konan toprak kap

k. (18a/03), (18a/03), (18a/04)

k.+den (18a/05)

k.+i (18a/04)

k.+iniñ (18a/01)

L

lā-büdd < Ar. *lā-büdd* gerekli, lazım, mutlak → **lā-büt**

l. (11a/13)

l.+dür (02b/17)

lā-büt < Ar. *lā* ve *büdd* gerekli, lazım → **lā-büd**

l. (22b/09)

lā-büt ol- ‘gerekli, lazım olmak’ (22b/09)

la‘l < Ar. *la‘l* kırmızı ve parlak renkli kıymetli taş

l. (26b/18)

lā-taḥṣīn < Ar. *lā* ve *taḥṣīn* sağlamlaştırmama

l.+i (01b/10)

laṭīf < Ar. *laṭīf* güzel

l. (18b/06)

lā-yezāl < Ar. *lā* ve *yezāl* zeval bulmaz, bitmez, edebî

l. (02a/07), (03a/17)

Ḥüdā-yı lāyezāl ‘ebedi olan Allah’ (02a/07)

sāye’ -i perverdigār-ı lā-yezāl ‘ebedi olan Allah’ın gölgesi’ (03a/16)

lāyık < Ar. *lāyık* uygun, yaraşır, münasip

l. (07b/17), (07b/19), (08b/12), (10a/11), (20a/13), (24a/02), (26a/10), (26b/09), (27a/03), (27b/07), (28a/17), (42a/04), (42b/09), (50b/18), (51a/03)

l.+dur (08a/02), (15b/12), (24b/19)

lāyık ol- ‘uygun olmak, hak etmek’ (26b/09)

lā-zem < Ar. *lā* ve *zemm* kötülüğü söylememe, yermeme

l.+ına (02a/06)

fermān-ı lā-zeme’l-iẓ ‘ān ‘kötülük söylememe buyruğuna, emrine uyma’ (02a/06)

lāzım < Ar. *lāzım* gerekli, lüzumlu

l. (03a/14), (04a/03), (05b/06), (09b/19), (10a/06), (11b/14), (11b/16), (11b/19), (14a/13), (14b/13), (17b/10), (17b/10), (17b/16), (27a/07), (35b/06), (39b/06), (45a/02), (45a/12), (47a/03), (47a/07), (53a/19)

l.+dur (06b/08), (07b/15), (26b/12), (26b/14), (35a/07), (36b/02)

emr-i lāzımı’l-ittibā ‘uyulması gerekli olan emir’ (05b/06)

lāzım ol- ‘gerekmek’ (04a/03), (11b/14), ‘(11b/19), (35b/06), (39b/06), (47a/07)

levm < Ar. *levm* çekiştirme, kınama, aşağılama → **zem**

l. (07b/14)

levm olun- ‘kınanmak, aşağılanmak’ (07b/14)

levn < Ar. *levn* renk → **reng**

l.+i (37b/13)

levz < Ar. *levz* badem, badem biçiminde; sığınma

l. (40a/10)

leyl < Ar. *leyl* gece

l.+de (30a/11)

nısf-ı leyl ‘gece yarısı’ (30a/11)

lezzet < Ar. *lezzet* lezzet, tat, zevk

l. (19b/09)

l.+den (21b/17)

l.+dür (21b/15)

l.+e (20a/07)

l.+ler (20a/06)

l.+leridür (14a/18)

l.+lerine (22b/05)

l.+lerinin (19a/18)

libās < Ar. *libās* elbise, giyecek şey

l.+ın (52b/18), (52b/19)

līkin < Ar. *līkin* ama, fakat

l. (03b/18), (07a/01), (07b/12), (08a/05), (08a/16), (12b/07), (13b/03), (13b/16), (17b/14), (19a/08), (21b/02), (23b/18), (24a/15), (24b/09), (25a/18), (26a/05), (31a/19), (33a/05), (33b/05), (34a/03), (36a/09), (36a/11), (36b/13), (36b/15), (37b/19), (38a/16), (39a/09), (41a/12), (41a/19), (42a/11), (43a/02), (43b/03), (43b/10), (45b/04), (46a/01), (47a/01), (51a/07)

lisān < Ar. *lisān* dil; konuşma biçimi

l. (02a/04), (02a/09)

l.+ından (04a/05), (48b/03)

lisān-ı faṣīḥ'ül-beyān 'anlaşılr biçimde anlatılan dil' (02a/09)

lisān-ı nübüvvet 'peygamberlik dili' (02a/04)

luṭf < Ar. *luṭf* lütuf, iyilik, ihsan, kerem → → **iḥsān, kerem, luṭuf**

l. (11a/19), (11b/11), (25b/12), (27a/17), (29a/06), (35a/15), (40a/03)

l.+a (04b/18)

l.+ı (33a/09), (36a/12)

l.+ın (40a/04)

l.+ına (13b/04)

l.+ından (08b/13)

l.+la (27a/16)

l.+uḡ (12a/16)

kemāl-i luṭf 'tam iyilik, ihsan' (36a/12)

luṭf èt- ‘iyilikte bulunmak’ (33a/09)

luṭf eyle- ‘iyilikte bulunmak, başışlamak’ (35a/09)

luṭuf < Ar. *luṭf* lütuf, iyilik, ihsan, kerem → → **iḥsān, kerem, luṭf**

l.+lar (16a/04)

l.+ları (13a/19)

M

mā-‘adā < Ar. *mā* ve ‘*adā* -den başka

m. (12a/04), (15b/01), (20b/18)

ma‘ānī < Ar. *ma‘ānī* anlamlar

m.+si (05b/08)

ebkār-ı ma‘ānī ‘önceden söylenmemiş sözün manaları’ (05b/08)

mābeyn < Ar. *mā-beyn* iki şeyin arası, ara

m.+imizde (36b/16), (40a/06)

m.+inde (20b/12), (24b/12), (39a/09)

m.+ine (36a/04)

m.+lerinde (43a/12), (46a/09)

mādām < Ar. *mādām* madem, dığı için → **mādem**

m. (12a/13)

mādāme < Ar. *mādāme* devam ettikçe, sürüp gittikçe

m. (02a/19)

şalavāt-ı mādāmetü’l-arz ‘yeryüzü boyunca salat’ (02a/19)

mādde < Ar. *mādde* öz, asıl, esas → **māye**

m. (01b/05)

mādde’-i ‘ālem ‘dünyanın, evrenin özü’ (01b/05)

mādem < Ar. *mādām* madem, dığı için → **mādām**

m. (37b/03)

mağbūn < Ar. *mağbūn* aldanmış, kanmış

m. (48a/15)

mağbūn èt- ‘aldatmak, kandırmak’ (48a/15)

mağlūb < Ar. *mağlūb* yenilmiş, yenik düşmüş

m. (33a/18)

mağlūb ol- ‘yenilmek’ (33a/18)

mağrūr < Ar. *mağrūr* kendini beğenen, kibirli, gururlu

m. (15a/18), (15b/06), (18b/05), (26a/10), (36b/19), (38a/10), (45b/11), (46a/02), (46a/03)

m.+lar (15a/06)

mağrūr èt- ‘gururlanmak, kendini beğenmek’ (45b/11), (46a/03)

mağrūr ol- ‘böbürlenmek, gururlanmak’ (15a/18), (15b/06), (18b/05), (36b/19), (38a/10), (46a/02)

mağz < Far. *mağz* öz, iç

m. (04a/19)

mağzu’l-islām ‘İslam’ın özü’ (04a/19)

maḥāfil < Ar. *meḥāfil* toplantı yerleri, meclisler

m. (02a/09)

maḥāfil-i ḥamāyil-i efnān ‘çeşitli bağlanan yerler’ (02a/09)

maḥal < Ar. *maḥall* yer, mekân → **mekân**

m.+ine (23a/10)

maḥallī < Ar. *maḥallī* bir yere ait olan, yerel

m. (03a/18)

maḥāvif < Ar. *maḥāvif* tehlikeli ve korkulu yerler

m. (03b/01)

maḥbūb < Ar. *maḥbūb* sevilen kimse, sevgili

m.+ıdur (32a/07)

maḥcūb < Ar. *maḥcūb* örtülü, perdeli, kapalı → **mestūr**

m. (maḥcūb u mestūr) (05b/09)

māḥī < Ar. *māḥī* yok eden, mahveden

m. (04b/03)

māḥī-i āṣārū'l-küfrü't-ṭuḡyān 'taşkınlık gösteren küfürlü eserleri yok eden' (04b/03)

maḥlūkāt < Ar. *maḥlūkāt* bütün yaratılmış olanlar

m.+ıı (21b/12)

maḥrūm < Ar. *maḥrūm* yoksun olan, nasipsiz

m. (19a/15), (31b/16), (39a/18), (39b/17)

maḥrūm ət- 'yoksun bırakmak' (31b/16), (39b/17)

maḥrūm ol- 'istediğini elde edememek' (39a/18)

maḥrūs < Ar. *maḥrūs* korunan, gözetilen

m. (maḥrūs u maṣūn) (05b/01)

maḥrūs ol- 'korunmak, gözetilmek' (05b/01)

maḥşūr < Ar. *maḥşūr* etrafı kuşatılmış, sınırlanan

m. (38a/04)

maḥşūr ol- 'kuşatılmak, sınırlanmak' (38a/04)

maḥşūş < Ar. *maḥşūş* has, özgü, husûsi ,özel

m. (04a/06)

nemaṭ-ı maḥşūş 'husûsi tarz, yol' (04a/06)

ma'hūd < Ar. *ma'hūd* bilinen, adı geçen

m. (02a/04)

nehc-i ma'hūd 'bilinen yol, usul' (02a/04)

maḥzūn < Ar. *maḥzūn* üzüntülü, kederli

m. (19a/04), (41b/12)

maḥzūn ol- ‘üzüntülü, kederli olmak’ (19a/04), (41b/12)

ma‘īšet < Ar. *ma‘īšet* yaşama, yaşayış, dirlik

m.+de (23a/01)

m.+ine (19a/09)

emr-i ma‘īšet ‘yaşam işi’ (23a/01)

maḳām < Ar. *maḳām* makam, rütbeli yer

m.+dan (35a/17)

maḳbūl < Ar. *maḳbūl* kabul edilen, geçerli, beğenilen

m. (07b/10), (07b/13), (07b/15), (10b/11), (13a/13), (14b/01), (17b/08), (18a/12), (18b/02), (25a/06), (27a/05)

m.+i (27a/06)

m.+üm (50b/10)

maḳbūl ol- ‘kabul edilmek, beğenilmek’ (07b/10), (07b/15), (17b/08), (18a/12), (25a/06), (27a/05), (27a/06)

maḳdūr < Ar. *maḳdūr* güç, kuvvet → **ḳudret, ḳuvvet**

m.+am (33a/18)

maḳfūl < Ar. *maḳfūl* kilitli

m. (05a/13)

maḳṣūd < Ar. *maḳṣūd* maksat, istenilen şey, gaye

m.+ına (11b/17)

ma‘ḳūl < Ar. *ma‘ḳūl* akla uygun, mantıklı, uygun

m. (10b/05), (16a/18), (25b/09), (28a/04), (32a/17), (37b/03), (41a/06), (42b/13), (52b/06)

m.+dür (34b/12)

m.+ile (23a/04)

ma‘ḳūl ét- ‘akıllıca, mantıklı davranmak’ (28a/04)

maḵūle < Ar. *maḵūle* cins, tür, çeşit

m. (09a/08), (13b/15), (14a/06), (21b/19), (25b/05), (30b/19)

m.+i (15b/12)

māl < Ar. *māl* mal, mülk, varlık → **mīlk**

m. (06b/05), (06b/17), (07a/01), (07a/06), (10a/05), (14b/15), (15b/02), (15b/05), (17b/01), (23a/11), (28a/08)

m.+da (35a/19), (45b/12)

m.+dan (07a/09), (13a/19)

m.+dur (14a/18)

m.+ı (06b/17), (06b/19), (07a/03), (13b/16), (16b/13), (17a/01), (21a/02), (23a/03), (23a/08)

m.+ın (22b/15)

m.+ına (18a/13), (18a/14)

m.+ını (13b/14), (17a/07)

m.+ıı (07a/08)

māldār < Ar. *māl-dār* mal sahibi, varlıklı

m. (22b/14)

mālik < Ar. *mālik* bir şeye sâhip olan, sâhip

m. (01b/02), (11b/13), (38a/07)

mālikü'r-riḵāb 'köleler sâhibi' (01b/02)

mālik ol- 'sahip olmak' (11b/13), (38a/07)

ma'lūm < Ar. *ma'lūm* herkesçe bilinen, belli → **ma'rūf**

m. (02b/12), (06a/07), (08b/10), (09a/07), (15a/09), (22b/17), (26b/12), (37b/04), (37b/05), (50b/02), (51b/05), (51b/06), (53a/16)

m.+dur (25b/01), (35a/18), (38b/19), (39a/17)

ma'lūm ét- 'bilinmek, belli etmek' (22b/17)

ma‘lūm ol- ‘bilinmek’ (02b/12), (06a/07), (08b/10), (09a/07), (26b/12), (37b/05), (50b/02), (51b/05), (53a/16)

ma‘mūl < Ar. *ma‘mūl* yapılmış, işlenmiş

m.+dur (14b/02)

ma‘mūr < Ar. *ma‘mūr* bayındır, şenlikli

m. (ma‘mūr u mesrūr) (05a/10)

ma‘mūre < Ar. *ma‘mūre* bayındır yer, şehir

m. (01b/04)

ma‘mūre’-i vücūd ‘var olan bayındır yer’ (01b/04)

ma‘nā < Ar. *ma‘nā* mânâ, anlam

m.+sına (12b/12)

m.+ya (03a/13)

māni‘ < Ar. *māni‘* engel

m. (41b/18)

māni‘ ol- ‘engellemek’ (41b/18)

manşūr < Ar. *manşūr* galip gelen, zafere ulaşan

m. (04b/01)

‘ale’l-a‘dā’ü’l-manşūr ‘zafere ulaşan düşmanlar ile’ (04b/01)

manẓūr < Ar. *manẓūr* bakılan, görülen

m. (06a/02)

maraz < Ar. *maraz* hastalık, illet

m. (16a/06), (16a/08)

m.+a (20b/16)

m.+dan (15b/07)

m.+ı (39b/01)

m.+ın (42a/13)

m.+ına (07b/08)

m.+ını (35a/09)

m.+lar (45b/17)

m.+lardan (16a/09)

ma‘rifet < Ar. *ma‘rifet* bilgi, ilim, irfan

m. (10b/19)

m.+em (11a/02)

m.+i (06b/13), (21a/18)

marīz < Ar. *marīz* hasta, hastalıklı → **hasta**

m. (15a/04)

m.+lere (14b/03)

marīz ol- ‘hastalanmak’ (15a/04)

ma‘rūf < Ar. *ma‘rūf* bilinen, tanınan → **ma‘lūm**

m. (28a/07)

ma‘rūf ol- ‘bilinmek, tanınmak’ (28a/07)

maşlaḥat < Ar. *maşlaḥat* iş, husus, mesele

m. (10a/15), (11a/16), (12b/07), (17a/04), (24a/10), (26a/19), (27a/06), (28a/17), (32a/09), (45a/07), (52a/14)

m.+a (27a/01), (27b/19)

m.+da (20a/02), (26b/01), (28b/01)

m.+dur (39b/07)

m.+ı (10a/03), (10a/08), (10a/16), (26a/08), (41a/06), (44b/09)

m.+ıdur (14a/19)

m.+ım (41a/02)

m.+ıma (38b/03)

m.+ın (18b/12)

m.+ları (25a/12)

m.+larından (06a/10)

maşūn < Ar. *maşūn* korunmuş, muhafaza edilmiş

m. (mahrūs u maşūn) (05b/01)

maşūn ol- ‘korunmak’ (05b/01)

mā-teḳaddem < Ar. *mā-teḳaddem* geçmiş zaman, eski zaman

m.+den (16a/13)

maṭmūre < Ar. *maṭmūre* mezar, kabir → **merḳad**

m. (01b/03)

maṭmūre’-i ‘adem ‘yokluk, ölüm mezarı’ (01b/03)

māye < Far. *māye* öz, asıl → **mādde**

m. (02a/04)

māye’-i ‘āṣire’-i hicriyye ‘onuncu (gün-ay-yıl) hicretin özü’ (02a/04)

māyil < Ar. *mā’il* bir yana meyletmiş, eğilmiş, hevesli

m. (09b/09), (21a/17), (42b/03)

māyil ét- ‘eğilmek, meyletmek’ (42b/03)

maymūn < Ar. *maymūn* maymun, bir tür memeli hayvan

m. (24a/07), (24a/08), (24a/11)

m.+ı (24a/14)

m.+ıñ (24a/06), (24a/13), (46b/11)

m.+lar (46a/15), (46b/03), (46b/10)

m.+lara (46a/19), (46b/02)

maḏhar < Ar. *maḏhar* tecelli eden, görünür; ulaşan

m. (03b/16), (04a/14), (04b/02), (14a/07), (16a/02), (39b/05), (39b/06)

maḏhar-ı āyet-i kerīme ‘şerefli ayete erişen, ulaşan’ (03b/16)

maẓhar-ı envārü's-sultān-ı zıllu'llāhu 'Allah'ın gölgesi olan hükümdarın nurlarının tecellisi' (04a/14)

maẓhar-ı kelimetullāhü'l-'ulyā 'yüce Allah'ın sözünün tecellisi' (04b/02)

maẓhar ol- 'erişmek, ulaşmak' (14a/07), (16a/02), (39b/06)

mazlūm < Ar. *mazlūm* haksızlığa uğramış, zulüm görmüş

m.+ıı (51a/01)

mazmūn < Ar. *mazmūn* kastedilen anlam, kavram

m. (01b/12)

ma'zūr < Ar. *ma'zūr* mâzereti olan, özrü bulunan

m. (06a/01)

me'āşī < Ar. *me'āşī* günahlar, isyanlar

m.+den (03b/12)

me'āş < Ar. *me'āş* yaşayış, dirlik; ücret, aylık

m. (03b/06), (09a/08), (19a/17)

m.+da (06b/07)

m.+ında (23a/05)

emr-i me'āş 'yaşam işi' (03b/05), (06b/07), (09a/08)

me-bādā < Far. *me-bādā* olmaya ki, olmasın, sakın

m. (12a/18)

mebānī < Ar. *mebānī* esaslar, temeller

m. (02b/08)

zevāhir-i mebānī 'esasların parlaklığı' (02b/08)

mebsūt < Ar. *mebsūt* açılmış, yayılmış

m. (05a/14)

mebzūl < Ar. *mebzūl* çokça saçılmış, bol

m.+dur (05a/14)

mecāl < Ar. *mecāl* güç, kuvvet, derman; fırsat, imkan

m. (11b/04), (16a/07), (17a/05), (17b/13), (22b/05), (23b/01), (32b/16), (35a/01), (36b/15), (40b/14), (41a/07), (41a/18), (47b/09), (51b/08), (52a/19)

mecāl ol- ‘güç, kuvvet, imkan olmak’ (16a/07), (17a/05), (17b/13), (23b/01), (32b/16), (40b/14)

mecīd < Ar. *mecīd* şanı ve şerefi yüce, ulu

m. (03b/15)

Qur’ân-ı mecīd ‘şerefli, yüce kitap Kur’an’ (03b/15)

meclis < Ar. *meclis* toplantı, toplantı yeri

m.+de (04b/16), (11a/10)

m.+inde (11b/14)

mecrūḥ < Ar. *mecrūḥ* yaralanmış, yaralı

m. (40b/13)

mecrūḥ ol- ‘yaralanmak’ (40b/13)

meded < Ar. *meded* yardım, imdat

m. (31a/07), (31a/07)

medḥ < Ar. *medḥ* övme, yüceltme → **ṣenā**

m. (10b/14), (16b/03)

medḥ èt- ‘övmek’ (16b/03)

medḥ eyle- ‘övmek’ (10b/14)

medrūs < Ar. *medrūs* yok edilmiş, yıpranmış

m. (05a/11)

mefḥar < Ar. *mefḥar* kendisiyle övünülen, övünme sebebi

m. (05a/05)

ibnū’s-sultān-ı mefḥar ‘kendisiyle övünülen padişahın oğlu’ (05a/05)

meger < Far. *meger* meğer, oysa ki

m. (04b/16), (11b/09), (14b/16), (16a/08), (16b/07), (22a/03), (23b/09), (27b/11), (27b/16), (29b/13), (30a/08), (33a/09), (35a/01), (38b/10), (39a/08), (39a/13)

mehcūr < Ar. mehcūr unutulmuş, terkedilmiş → **metrūk**

m.+dur (metrūk u mehcūr) (05b/09), (05a/11)

mehleke < Ar. *mehleke* tehlikeli, tehlike dolu durum

m.+ler (22a/17)

Mehmed *Kelîle ve Dimne*'de adı geçen, eserin sunulduğu padişah, sultan IV. Mehmet

M. (05a/06)

sultān Mehmed hān bin İbrāhim hān 'İbrahim padişah oğlu Mehmet padişah'
(05a/06)

mekāmin < Ar. *mekāmin* gizlenilecek yerler

m. (01b/04)

mekāmin-i ğayb 'bilinmezliğin gizlendiği yer' (01b/04)

mekān < Ar. *mekān* mekan, yer, mahal → **maḥal**

m. (32a/13), (32b/04), (37a/04), (40b/03), (42b/17), (43a/11), (46a/16), (47b/07)

m.+ında (28b/05)

m.+ıı (27b/08)

mekr < Ar. *mekr* hile, aldatma → **al, ḥīle, ḥud'a**

m. (45a/16)

mektūb < Ar. *mektūb* mektup, nâme

m. (10b/05), (12b/17), (13a/02)

melekūt < Ar. *melekūt* hükümdarlık, saltanat

m.+dan (05b/16)

ve'l-melekūt 've hükümdarlık' (05b/16)

melik < Ar. *melik* hükümdar, padişah → **melūk, pādīshāh, sultān, šāh, şehriyār**

m. (03a/02), (03a/15), (03a/15), (04b/11), (04b/11), (melik ü milletü's-sultān) (05a/05), (05b/15), (10b/13), (10b/14), (21a/15), (22b/11), (50a/05)

m.+ine (36b/11)

Ḥallāk-ı 'ālemü'l-melik 'alemlerin padişahı olan yaratıcı; Allah' (05b/15)

kuṭb-ı dāyire'-i melik 'padişah makamının merkezi' (05a/05)

melik-i 'ādil 'adaletli padişah' (21a/15)

melik-i Dābişdīm 'padişah Dabişdim' (10b/13), (10b/14)

melik-i millet 'halkın padişahı' (03a/02)

melik-i şer' 'şeriatın padişahı' (03a/15)

sultān-ı melik-i 'adl 'adaletli padişah, hükümdar' (04b/11)

şer'-i melik 'padişahın şeriatı, kanunu' (03a/15)

melük < Ar. < Ar. *melik* hükümdar, padişah → **melik, pādīşāh, šāh, şehriyār, sultān**

m. (04a/18)

melükü'l-'Arab 'Arapların sultanı' (04a/18)

memālik < Ar. *memālik* memleketler, ülkeler

m. (04b/02), (05a/11)

erbā'-ı memālik-i cevher 'değerli ülkelerin dördü' (05a/11)

muḥarrir-i memālikü'd-dünyā 'dünya ülkelerinin yazarı' (04b/02)

memleket < Ar. *memleket* ülke, belde

m. (21b/09)

m.+de (11a/05), (48b/17)

m.+lerinde (09b/18)

tedbīr-i memleket 'ülkeyi yönetme' (09b/18)

me'mūl < Ar. *me'mūl* umulan, ümit → **ümīd**

m.+dür (mütevakkı' u me'mūl) (05b/16)

men' < Ar. *men'* yasaklama, engelleme

m. (03b/09), (03b/10), (36b/04)

men' ét- 'engellemek, yasaklamak' (36b/04)

menābir < Ar. *menābir* minberler

m. (02a/08)

ķırā-yı 'anādil-i menābir-i aġsān 'aġaç dallarındaki minberlerde bñlbñllerin konaklaması' (02a/08)

menāfi < Ar. *menāfi* ' faydalar, yararlar

m. (05b/06), (06b/04)

m.+den (18b/04)

tekķīr-i menāfi '-i ħāṣ ü 'ām 'seçkinler ve halkın yararlarını çoġaltma' (05b/06)

menāl < Ar. *menāl* erişme, elde etme

m.+e (05b/14)

m.+ı (16b/13), (17a/01)

emr-i ṣa' bū'l-menāl 'zorlukla erişilen husus' (05b/14)

menaṣṣa < Ar. *menaṣṣa* görünme ve tecelli yeri

m. (05b/10)

menaṣṣa' -ı ıṣṭılāḫāt-ı Türkiyye 'Türklere ait terimlerin görünmesi' (05b/10)

menāzır < Ar. *menāzır* görünüşler, manzaralar

m. (05b/10)

menāzır-ı 'ibārāt-ı Rūmiyye 'Anadolu'nun ibarelerinin görünüşü' (05b/10)

menbit < Ar. *menbit* bitkinin yetiştiġi yer, çayır, otlak

m. (01b/07)

naķṣ-ı menbit 'bitki çayırının nakıṣı' (01b/07)

menfa'at < Ar. *menfa'at* fayda, yarar, çıkar → **fāyide**, **fevāyid**, **nef'**

m. (46a/06)

m.+i (31b/07)

m.+inden (39a/14), (39a/18)

menī < Ar. *menī* döl suyu, benlik

m. (20a/17)

m.+si (20a/18)

m.+yi (20b/01)

menūt < Ar. *menūt* bağlı → **mu‘allaḳ**

m.+dur (mu‘allaḳ u menūt) (04a/01)

Menvin Menvin şehri

M. (23a/15)

M. +den (05b/01)

menzil < Ar. *menzil* konak yeri, mesken

m. (04a/17)

menzil-i şedd ‘bağlanılan konak yeri’ (04a/17)

merāsım < Ar. *merāsım* tören, âdet

m. (02a/03)

tecdīd-i merāsım-i dīn ‘din merasimini yenileme’ (02a/03)

merbūt < Ar. *merbūt* bağlı, bağlanmış

m. (mevḳūf u merbūt) (03b/19)

merd < Far. *merd* mert, yiğit, güvenilir kimse

m. (05b/12)

m.+e (12b/04)

merd-i dānā ‘bilgin adam’ (05b/12)

merḥamet < Ar. *merḥamet* acıma, şefkat

m. (02b/18)

m.+i (21a/17)

m.+inüz (41a/16)

merḳad < Ar. *merḳad* mezar, kabir → **maṭmüre**

m. (02b/01)

merḳad-ı mu‘aṭṭar ‘güzel kokulu mezar’ (02b/01)

merkez < Ar. *merkez* merkez, orta mekân

m. (04a/15)

merkez-i dāyire’-i emn ‘güven alanının merkezi’ (04a/15)

merşūş < Ar. *merşūş* sağlam, metin → **metīn, muḥkem**

m. (04a/05)

kāl-bünyānū’l-merşūş ‘güçsüz yapının sağlamlığı’ (04a/05)

mertebe < Ar. *mertebe* kademe, derece, rütbe

m. (03b/04), (06b/10), (10a/15), (11a/08), (11a/09), (11b/02), (13a/14), (13a/19), (13b/13), (13b/19), (14a/13), (14b/06), (18b/12), (19b/03), (23b/07), (23b/14), (24a/03), (24a/04), (24b/02), (25a/10), (25b/06), (27b/14), (29b/09), (31a/08), (31b/03), (31b/04), (31b/05), (32a/04), (34b/05), (36a/12), (44b/17), (45a/05), (51b/05)

m.+de (35a/18)

m.+den (24b/15), (24b/16), (24b/18)

m.+ler (24b/12)

m.+leri (25a/01)

m.+me (31b/09)

m.+mi (31b/03)

m.+miz (24a/04)

m.+mizden (24b/19)

m.+si (23a/01), (23b/18), (24b/09), (27a/04)

m.+sin (26b/06)

m.+sine (06a/18), (39a/12), (50b/16)

m.+ye (10b/12), (14a/15), (24b/03), (24b/10), (24b/14), (24b/16), (24b/16), (24b/18), (25b/01), (31b/06), (45a/12)

m.+yi (21b/12)

kemāl-i mertebe ‘tam ve olgun derece’ (06b/10), (10a/15), (23b/07), (27b/14), (31b/04), (34b/05), (44b/17), (51b/05)

Merve Merve şehri

M. (19b/18)

mesā’ī < Ar. *mesā’ī* çalışmalar, emekler

m. (15b/14)

meşāliḥ < Ar. *meşāliḥ* işler

m. (03b/19)

istikāmet-i meşāliḥ ‘işlerin doğruluğu’ (03b/19)

mesāwī < Ar. *mesāwī* kötülükler, fenalıklar

m. (18a/16)

mesāwī ét- ‘kötülükler yapmak’ (18a/16)

meşel < Ar. *meşel* örnek, benzer, misal → **mişāl**

m. (06a/14)

m.+de (27b/09)

m.+den (44a/15)

m.+i (08b/08), (27b/17), (31a/18), (33b/03), (33b/18), (36a/07), (37a/11), (42a/18), (46a/07), (48a/01), (48a/15), (49a/14), (52a/17)

m.+idür (46b/12)

meşelā < Ar. *meşelā* örnek olarak, misal olarak

m. (15a/12)

mesned-nişīn < Ar. *mesned* ve Far. *nişīn* yüce bir makamda bulunan

m. (02a/14)

mesned-nişīn-i bār-gāh ‘yüce mevki, makam’ (02a/14)

mesrūr < Ar. *mesrūr* sevinçli, mutlu, memnun

m. (13a/13), (19b/10), (24a/19), (49a/04)

m.+dur (ma‘mūr u mesrūr) (05a/10)

mesrūr ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (13a/13), (49a/04)

mest < Far. *mest* kendinden geçmiş, sarhoş → **sarhōş**

m. (29b/18)

mest èt- ‘kendinden geçirmek’ (29b/18)

mestūr < Ar. *mestūr* örtülü, kapalı, gizli → **maḥcūb**

m. (maḥcūb u mestūr) (05b/09)

mestūre < Ar. *mestūre* iffetli kadın

m.+ye (31a/01)

mes’ūl < Ar. *mes’ūl* sorumlu

m. (05b/16)

meşakḳat < Ar. *meşakḳat* güçlük, zorluk, zahmet

m. (20a/05)

m.+ine (10a/03)

meşāyih < Ar. *meşāyih* şeyhler

m.+dan (21b/07)

meşgūl < Ar. *meşgūl* bir şeyle uğraşan, ilgilenen

m. (17b/16), (18b/13), (18b/18), (22a/10)

meşgūl ol- ‘ilgilenmek, uğraşmak’ (17b/16), (18b/13), (18b/18), (22a/10)

meşhed < Ar. *meşhed* şehit olunan veya şehidin gömüldüğü yer

m. (02b/01)

meşhed-i münevver ‘aydınlık şehadet yeri’ (02b/01)

meşhūr < Ar. *meşhūr* herkesçe bilinen, ünlü, şöhretli

m. (11a/08), (14a/15)

m.+lar (23b/17)

meşhūr ol- ‘ün kazanmak’ (11a/08), (14a/15)

metā < Ar. *metā* ‘değerli mal ve eşya

m.+dan (13a/16)

metīn < Ar. *metīn* sağlam, dayanıklı, güçlü → **merşūş, muḥkem**

m. (03a/08), (03b/17)

der-i cebel-i metīn ‘dayanıklı dağ kapısı’ (03b/17)

tenfīz-i şerāyi ‘-i dīn-i metīn ‘sağlam dinin hükümlerini yürütme’ (03a/08)

metīne < Ar. *metīn* sağlam, güçlü

m. (02b/08)

dīn-i metīne-i ḥazīne ‘sağlam inanç hazinesi’ (02b/08)

metrūk < Ar. *metrūk* terk edilmiş, bırakılmış → **mehcūr**

m. (metrūk u mehcūr) (05b/09)

mevc < Ar. *mevc* dalga

m.+i (07b/02)

meveddet < Ar. *meveddet* sevme, sevgi → **muḥabbet**

m. (38a/18)

mev’izet < Ar. *mev’iza* öğüt, nasihat → **naṣīḥat, öğüt**

m.+i (04a/08)

meyāmin-i mev’izet ‘öğütün uğurları’ (04a/08)

mevḵūf < Ar. *mevḵūf* tutuklu, alıkonmuş, bağlı

m. (mevḵūf u merbūt) (03b/19)

mevlā < Ar. *mevlā* sâhip, efendi

m. (04a/18)

mevşūf < Ar. *mevşūf* vasıflı, nitelenmiş

m.+sun (35a/04)

mevt < Ar. *mevt* ölüm → **ölüm**

m.+e (22a/17)

m.+i (15a/04)

mev'ūd < Ar. *mev'ūd* söz verilmiş, belirli

m. (02a/04)

mev'ūd ol- 'söz verilmek, vadedilmek' (02a/04)

meyāmin < Ar. *meyāmin* uğurlar, saâdetler

m. (04a/07)

meyāmin-i mev'izet 'öğütün uğurları' (04a/07)

meydān < Ar. *meydān* meydan, alan, saha

m. (02b/03)

mübārizan-ı meydān 'savaşçı meydanı' (02b/03)

meyl < Ar. *meyl* meyil, eğilim; ilgi gösterme temāyül

m. (04a/04), (meyl ü muḥabbet) (04a/12), (meyl ü raġbet) (05b/05), (14b/18), (15a/05), (15b/14), (19b/05), (20a/06), (20a/07), (21b/12), (21b/12), (24b/02), (25a/05), (25b/15)

meyl ét- 'eġilmek, yönelmek, ilgi göstermek' (14b/18), (15a/05), (15b/14), (19b/05), (20a/06), (20a/07), (21b/12), (21b/12), (24b/02), (25b/15)

meyl-i tībā 'yaratılışların eğilimi' (04a/04)

meyl ol- 'yönelmek, ilgilenmek' (05b/05)

meyve < Far. *mīve* meyve, yemiş

m.+sidür (07a/19)

mezbūr < Ar. *mezbūr* sözü edilmiş, adı geçen, yazılmış

m.+dan (28a/17)

m.+uṇ (05b/07)

kitāb-ı mezbūr 'yazılmış kitap, eser' (05b/07)

ṭā'ife'-i mezbūr 'adı geçen kavim, kabile' (28a/17)

mezzellet < Ar. *mezzellet* alçalma, bayağılaşma, hakirlik

m. (25b/03)

mezzellet-i ihtiyār ‘hakirliğe katlanma’ (25b/03)

mı soru edatı → **mi**

m. (15a/05), (41a/10), (47a/14), (48a/07), (49b/14), (51a/15), (51b/10)

m.+dur (26b/11), (26b/11), (27b/06), (27b/06), (34b/03), (34b/17), (40a/15)

m.+sın (32a/18)

m.+sın (38a/06)

m.+ydl (49b/07), (49b/08)

mi soru edatı → **mı**

m. (15a/05), (28b/15), (32a/11), (44b/09), (47b/14)

m.+dür (32a/17)

m.+sin (28b/11), (28b/16), (53a/03)

m.+sın (17b/02), (18b/10), (29a/17), (38a/06), (41a/17), (45a/10), (46b/08), (48a/07), (52a/02), (53a/09)

m.+sınüz (27a/10)

m.+yin (43b/03)

mīḥ < Far. *mīḥ* çivi → **çivi**

m. (15a/15)

m.+ı (15a/15)

miḥen < Ar. *miḥen* eziyetler, sıkıntılar

m. (03b/01)

miḥen-i münkaṭı ‘sona eren sıkıntılar’ (03b/01)

miḥnet < Ar. *miḥnet* sıkıntı, zorluk, eziyet, bela

m. (06b/15), (22a/16), (28a/06), (51b/01)

m.+den (31b/08)

m.+dür (20a/16)

m.+ini (19a/17)

mihr < Far. *mihr* güneş

m. (04b/13)

mihr-i rüşen ‘parlak güneş’ (04b/13)

miḳdār < Ar. *miḳdār* miktar, ölçü, derece

m. (08b/19), (19b/06), (20a/19), (20a/19), (20b/02), (22a/09), (22a/09), (23b/03), (28b/05), (33b/09), (34a/17), (47a/04), (47a/04), (48a/12)

m.+ı (06b/06)

m.+ın (47b/15)

m.+ınca (26b/14)

milk < Ar. *milk* mal, mülk → **māl**

m.+e (15a/04)

millet < Ar. *millet* topluluk, halk, ulus; inanç, ümmet

m. (03a/02), (04b/04), (melik ü milletü’s-sultān) (05a/05), (16a/13)

m.+i (17b/06)

m.+iñ (06a/08), (16a/18)

melik-i millet ‘halkın padişahı’ (03a/02)

milletü’s-sultān ‘halkın padişahı’ (05a/05)

revnağ-ı millet ‘halkın parlaklığı’ (04b/04)

min < Ar. *min harf-i cer* -den, -den beri

m. (04b/01)

mine’s-semā’ ‘gökyüzünden’ (04b/01)

mine’s-semā’-i sultānū’l-halk ‘gökyüzünden insanların sultanı’ (04b/01)

min-ba’d < Ar. *min-ba’d* bundan sonra, bundan böyle

m. (20a/12)

minhāc < Ar. *minhāc* açık ve geniş yol

m. (02b/02)

minhāc-ı necāh ‘kavuşulan yol’ (02b/02)

minvāl < Ar. *minvāl* biçim, yol, tarz

m. (43b/07)

mişāl < Ar. *mişāl* örnek, benzer → **meşel**

m. (bilā-resm ü mişāl) (01b/02), (05b/13)

mişbāh < Ar. *mişbāh* etrafa ışık veren, kandil, meşale

m. (05a/17)

mişbāh-ı necāh-ı hilāfet ‘halifeliğe kavuşma ışığı, meşalesi’ (05a/17)

mişl < Ar. *mişl* eş, benzer

m.+i (14b/04), (14b/07), (21b/19), (22a/17), (22b/13), (22b/13), (25a/15), (35b/10)

m.+iñ (48b/15)

mizān < Ar. *mizān* ölçü, terazi

m. (02b/18)

mizān-ı ‘adl ‘adalet terazisi’ (02b/18)

mu‘ādil < Ar. *mu‘ādil* denk, eşit

m. (35a/16)

m.+lerini (03b/06)

mu‘ākıd < Ar. *mu‘ākıd* anlaşılan, sözleşen

m. (04a/16)

mu‘ākıdü’l-hilāfetü’z-zāhire ‘halifeliğin parlak anlaşmaları’ (04a/16)

mu‘ālece < Ar. *mu‘ālece* ilaç, tedavi uygulama

m.+ye (14a/16)

mu‘allaq < Ar. *mu‘allaq* asılı, bağlı → **menūt**

m. (mu‘allaq u menūt) (04a/01)

mu'allim < Ar. *mu'allim* öğretici, öğretmen

m. (02a/03), (16a/12)

bā-yed-i mu'allim 'öğretmenin eli, kudreti ile' (02a/03)

mu'āmele < Ar. *mu'āmele* davranış biçimi, yol, tutum

m. (04a/02), (04a/11), (11b/13), (48b/10)

m.+sine (14b/17)

hüsn-i mu'āmele 'iyi davranış' (04a/11)

keyfiyyet-i mu'āmele'-i re'āyā 'müslüman halkın davranış biçimi' (04a/02)

mu'āmele ét- 'davranmak' (11b/13)

mu'āmele eyle- 'davranmak' (48b/10)

mu'āraza < Ar. *mu'āraza* çekişme, karşı koyma

m. (34b/03)

mu'āraza ét- 'karşı koymak' (34b/03)

mu'aṭṭar < Ar. *mu'aṭṭar* güzel kokulu, ıtırılı

m.+ına (02b/01)

merḳad-ı mu'aṭṭar 'güzel kokulu mezar' (02b/01)

mu'āvenet < Ar. *mu'āvenet* yardım → **yardım**

m. (08a/11), (36b/03), (43b/19), (44a/06), (45b/05)

mu'āvenet ét- 'yardımda bulunmak' (44a/06), (45b/05)

mu'āvenet eyle- 'yardımda bulunmak' (08a/11), (36b/03), (43b/19)

mu'ayyen < Ar. *mu'ayyen* belli, belirli

m. (36b/09)

m.+leri (42b/14)

mu'ayyen ol- 'belirlenmek, kararlaştırılmak' (36b/09)

mūcbī < Ar. *mūcib* ve *-ī* gereği ile, sebebi ile

m. (06b/14)

mūcib < Ar. *mūcib* sebep olan, gerektiren

m. (45a/13)

mūcib-i nekbet ‘talihsizlik, felaket sebebi’ (45a/13)

mūcibince < Ar. *mūcib* gerektiği şekilde, gereğince

m. (01b/10)

mu‘ciz-nümā < Ar. *mu‘ciz* ve Far. *numā* olağanüstü hâl ve davranış gösteren

m. (02a/15)

muğfil < Ar. *muğfil* aldatan, kandıran

m.+e (46b/13)

muğlağa < Ar. *muğlağ* anlaşılmaz, karışık, kapalı

m. (05b/08)

hucub-ı kelimāt-ı muğlağa’-i ‘acībe ‘şaşılacak karışık, kapalı kelimelerin perdeleri’ (05b/08)

muğtenem < Ar. *muğtenem* ganimet olarak alınmış

m. (02b/16)

muğtenem ol- ‘ganimet olarak alınmak’ (02b/16)

muḥabbet < Ar. *maḥabbet* sevgi, dostluk, sohbet → **meveddet**

m. (meyl ü muḥabbet) (04a/12), (11b/19), (14a/10), (21a/10), (21a/11), (21b/06), (25a/05), (31b/17), (32a/04), (38a/18), (40b/19), (43a/12), (49b/07), (50b/06), (50b/09)

m.+e (47a/01)

m.+i (19a/04), (27a/15), (29a/12), (29a/12)

m.+ini (08b/11)

m.+iñ (49a/16)

kemāl-i muḥabbet ‘tam sevgi ve bağlılık’ (31b/17)

muḥabbet-i dünyā ‘dünya sohbeti’ (21a/11)

muḥabbet-ét- ‘karşılıklı konuşmak’ (11b/19), (21a/10), (25a/05), (32a/04), (40b/19)

muḥālefet < Ar. *muḥālefet* karşı olma, uymama

m. (25b/08)

m.+i (50b/04)

m.+leri (39a/13)

muḥālefet ét- ‘karşı çıkmak’ (25b/08), (39a/13)

muḥālif < Ar. *muḥālif* uymayan, aykırı

m. (15a/11)

Muḥammed < Ar. *Muḥammed* Hz. Muhammed, İslam dininin peygamberi → **Muṣṭafā**

M. (02a/19)

muḥarrir < Ar. *muḥarrir* yazar, yazıcı → **kātib, yazıcı**

m. (04b/02)

muḥarrir-i memālikü’ d-dünyā ‘dünya ülkelerinin yazarı’ (04b/02)

muḥāṭara < Ar. *muḥāṭara* tehlike, zarar

m. (39b/07), (45a/13)

muḥāṭara ol- ‘tehlikeli olmak’ (45a/13)

muḥāṭaralı < Ar. *muḥāṭara* ve T. +lı tehlikeli, korku verici

m. (26a/06), (39b/07)

muḥkem < Ar. *muḥkem* sağlam, kuvvetli; iyice → **merṣūṣ, metīn**

m. (18a/08), (29b/19), (30a/15), (33b/01), (37a/09), (40b/12), (48a/02), (50a/12), (52a/16)

muḥkem ét- ‘sağlamlaştırmak’ (48a/02)

muḥliṣ < Ar. *muḥliṣ* samimi, dosdoğru

m.+lerini (31b/15)

muḥtāc < Ar. *muḥtāc* ihtiyaç duyan, yoksul → **faḳīr, fuḳarā**

m. (08b/16)

muḥtāc ol- ‘ihtiyaç duymak’ (08b/16)

muhtaşar < Ar. *muhtaşar* kısa, öz

m. (04b/19)

muhtaşar kıl- ‘gösterişsiz, kısa ve öz yapmak’ (04b/19)

muhtel < Ar. *muhtel* bozuk, karışmış, karışık

m. (03b/03)

muhtel ol- ‘bozulmak, karışmak’ (03b/03)

muhyî < Ar. *muhyî* canlandıran, güçlendiren

m. (02b/09)

muhyî-i âşâr-ı dîn-i islâm ‘İslam dini eserlerini güçlendiren’ (02b/09)

muḳābele < Ar. *muḳābele* karşılık, karşı koyma

m. (45a/05)

m.+sinde (14b/14), (15b/13), (19a/11)

m.+ye (44a/02), (44a/07)

muḳābele eyle- ‘karşılık vermek’ (45a/05)

muḳaddem < Ar. *muḳaddem* önde olan, öncelik verilen; giriş

m. (06a/05), (06a/10)

muḳadder < Ar. *muḳadder* takdir olunmuş, ezelde yazılmış olan

m. (20a/18), (38a/09), (40a/05)

muḳadder ol- ‘ezelde takdir edilmek’ (20a/18), (38a/09), (40a/05)

muḳārenet < Ar. *muḳārenet* yakınlık, uygunluk, bitişik → **muḳārinet**

m. (03a/11), (26b/19)

muḳārenet êt- ‘yakınlaşmak, bir araya gelmek’ (26b/19)

muḳārin < Ar. *muḳārin* beraber, bitişik, yakın

m. (05b/19)

muḳārin êt- ‘birlikte olmak’ (05b/19)

muḳārinet < Ar. *muḳārenet* bir araya gelme, yakınlık → **muḳārenet**

m. (18a/19)

muḳārinet ét- ‘birlikte, bir arada olmak’ (18a/19)

muḳarreb < Ar. *muḳarreb* yakın, yakınlaşmış, dost kabul edilmiş kimse

m. (02a/16), (25a/18), (25a/19)

m.+leri (46a/08)

m.+lerinden (25a/17), (26a/14)

muḳarreb-i ḳurb ‘yakın olan dostlar, yakınlar’ (02a/16)

muḳarreb ol- ‘yaklaşmak, yakın olmak’ (25a/18), (25a/19)

muḳarrer < Ar. *muḳarrer* karar verilmiş, kararlaştırılmış; kesin, muhakkak

m. (02a/02), (10a/10), (11b/10), (22a/13), (32b/14), (37b/09), (37b/15), (39a/16), (41b/19), (44b/15), (45a/04), (45b/05), (50b/12)

m.+dür (02b/16), (15a/12), (25b/15), (51b/01)

muḳarrer-i behişt-āyīn ‘cennet benzeri kararlaştırılmış’ (02a/02)

muḳarrer ét- ‘kararlaştırmak’ (10a/10)

muḳarrer ol- ‘kararlaştırmak, kesinleşmek’ (11b/10), (22a/13), (41b/19)

muḳātele < Ar. *muḳātele* birbirini öldürme, vuruşma

m. (33a/04), (37b/06)

muḳātele ét- ‘karşılıklı vuruşmak’ (33a/04), (37b/06)

muḳayyed < Ar. *muḳayyed* bağlı, kayıtlı

m. (38b/15)

muḳayyed ol- ‘bağlanmak’ (38b/15)

muḳtedā < Ar. *muḳtedā* örnek alınan, uyulan, rehber

m. (enbiyā ü muḳtedā) (02a/18)

muḳtezā < Ar. *muḳtezā* gereken, gerek, lazım olan

m.+sı (52b/12)

m.+sınca (03b/03), (38b/06), (38b/08), (52b/14)

mūm < Far. *mūm* mum

m. (30b/16)

murād < Ar. *murād* arzulanan, dilek, istek, amaç, maksat

m. (06a/19), (10a/02), (13a/15), (13b/17), (14b/10), (14b/15), (18a/06), (19a/15), (24a/17), (40a/16), (44a/15), (46a/10), (50b/18), (51b/06)

m.+a (04b/12), (10b/04), (12b/18), (45a/15)

m.+ı (06b/10), (06b/11), (06b/12), (20a/02), (37b/17)

m.+ım (12a/11), (13b/04), (13b/08), (25a/02), (47b/03)

m.+ım1 (11a/17)

m.+ımız (13b/15)

m.+ımıza (17a/13), (41b/04), (44b/10)

m.+ına (12a/02), (23a/07), (25b/04), (36a/16), (45a/14)

m.+ınca (21b/16)

m.+ını (11a/19)

m.+ıı (11a/11), (11a/15), (13b/07), (40b/08)

m.+ııa (11a/04), (11a/13), (12b/05)

m.+ııı (11b/05), (37b/07)

m.+ııise (30a/19)

murād èt- ‘istemek, dilemek’ (13a/15), (51b/06)

murād èdin- ‘istemek, dilemek’ (05a/19), (10a/02), (13b/17), (14b/10), (14b/15), (19a/15), (40a/16), (46a/10), (50b/18)

murādāt < Ar. *murādāt* istekler, arzular

m.+ına (11a/19)

murdār < Far. *murdār* pis, iğrenç

m. (42a/10)

muşaddak < Ar. *muşaddak* doğrulanmış, onaylı

m. (08b/14)

muşāfāt < Ar. *muşāfāt* saf ve halis dostluk, samimi sevgi

m. (46a/09)

muşāḥabet < Ar. *muşāḥabet* karşılıklı konuşma, görüşme, sohbet

m. (16b/03), (26b/19), (29a/14), (35a/12)

m.+de (18a/08)

m.+den (49a/19)

m.+i (17a/13), (31b/12)

m.+inden (49b/01), (49b/01)

m.+lerini (06a/09)

muşāḥabet ét- 'karşılıklı konuşmak' (16b/03), (29a/14), (35a/12)

muşāḥib < Ar. *muşāḥib* karşılıklı konuşan, sohbet arkadaşı

m. (38a/14), (48b/08)

m.+i (25a/10), (38b/10), (40b/04)

m.+leri (39a/15)

m.+lerine (38b/02), (42a/18)

m.+lerinin (45b/10)

muşannif < Ar. *muşannif* kitap telif eden, yazar → **mü'ellif**

m. (08b/07), (09a/13)

muşannif-i kitāb 'kitabın yazarı' (08b/07), (09a/13)

Muṣṭafā < Ar. *Muṣṭafā* Hz. Muhammed, İslam dininin peygamberi → **Muḥammed**

M. (02a/19), (06a/03)

mu'tād < Ar. *mu'tād* alışılmış, âdet edinilmiş

m. (19a/09)

mu'tād ol- 'alışılmak' (19a/09)

muṭahhar < Ar. *muṭahhar* mübarek, kutsal, temiz

m. (02b/01)

ravza-ı muṭahhar ‘mübarek bahçe (Hz. Muhammed’in Medine’deki kabri)’ (02b/01)

muṭarraz < Ar. *muṭarraz* nakışlı, süslü → **müzeyyen**

m. (01b/12)

mutaẓarrı < Ar. *muteẓarrı* ‘yalvarıp yakaran

m. (05b/16)

mu‘temed < Ar. *mu‘temed* güvenilir, itimad edilir

m. (50b/15), (51b/11), (53a/18)

mu‘temedün-‘aleyh ‘kendisine güvenilen’ (50b/15), (51b/11), (53a/18)

muṭī < Ar. *muṭī* ‘uyan, itaat eden, boyun eğen

m. (13a/12), (13b/13), (28b/14)

muṭī ol- ‘uymak, itaat etmek’ (28b/14)

muṭlaḳ < Ar. *muṭlaḳ* kesin, tam, kayıtsız, şüphesiz

m. (01b/13), (03a/05)

ḡālib-i muṭlaḳ ‘kesin hakimiyet sâhibi’ (01b/13)

kādir-i muṭlaḳ ‘kesin kudret, güç’ (03a/05)

muṭṭali < Ar. *muṭṭali* ‘bilen, öğrenen, haberdar

m. (12b/12), (16a/18)

muṭṭali ol- ‘bilmek, öğrenmek’ (12b/12), (16a/18)

muttaşıl < Ar. *muttaşıl* vasıflanmış, nitelenen

m. (15b/02), (20b/09), (22a/07), (22a/13), (22a/15), (23a/12), (39b/12), (46b/04)

muttaşıl ol- ‘bitişik bulunmak’ (20b/09)

muvāfaḳat < Ar. *muvāfaḳat* uygunluk, uzlaşma, kabul

m. (34a/15), (42a/01)

muvāfaḳat ét- ‘uygun görmek, uymak’ (34a/15), (42a/01)

muvāfıḳ < Ar. *muvāfıḳ* uygun, münasip

m. (15a/08), (36b/07), (52b/14)

m.+dur (43a/01)

muvāfık ol- ‘uygun olmak’ (36b/07), (52b/14)

yār-i muvāfık ‘münasip dost’ (15a/08)

muẓāyaḳa < Ar. *muẓāyaḳa* darlık, sıkıntı, yokluk

m. (19a/17), (20b/08), (20b/12)

muẓır < Ar. *muẓırr* ziyan veren, zararlı

m. (15a/01)

muẓır ol- ‘zararlı olmak’ (15a/01)

muẓtarib < Ar. *muẓtarib* ızdıraplı, sıkıntılı

m. (28b/03)

mübālaḡa < Ar. *mübālaḡa* abartma, aşırılık

m. (10b/16)

mübālaḡa kııl- ‘abartmak’ (10b/16)

mübārek < Ar. *mübārek* hayırlı, uğurlu, mukaddes

m. (10b/09)

mübārizan < Ar. *mübārız* ve Far. *-ān* dövüşenler, savaşçılar

m. (02b/03)

mübārizan-ı meydān ‘savaşçı meydanı’ (02b/03)

mübāşeret < Ar. *mübāşeret* bir işe başlama, yapmaya girişme → **mübāşiret**

m. (07b/06), (15b/18), (27a/01), (33b/04), (34b/12), (36a/01), (42b/13)

mübāşeret ét- ‘başlamak, girişmek’ (07b/06), (27a/01), (33b/04), (36a/01), (42b/13)

mübāşeret eyle- ‘yapmaya başlamak, girişmek’ (15b/18), (34b/12)

mübāşiret < Ar. *mübāşeret* bir işe başlama, yapmaya girişme → **mübāşeret**

m. (07b/05)

mübāşiret ét- ‘başlamak, yapmaya girişmek’ (07b/05)

mübîn < Ar. *mübîn* açık, belli, âşikâr

m. (04b/04)

m.+e (02b/08)

şer'-i mübîn 'açık, belli kanun' (02b/08), (04b/04)

mübteğā < Ar. *mubteğā* istenen, arzulanan

m. (03b/04)

mübteğā-yı hevā 'istenilen, arzu edilen' (03b/04)

mübtelā < Ar. *mubtelā* tutkun, tutulmuş, düşkün

m. (15b/11), (20b/17), (20b/19), (22b/04), (31b/08)

'ākıbet-i mübtelā 'düşkünlüğün sonu' (22b/04)

mübtelā ol- 'alışmak, düşkün olmak, tutulmak' (15b/11), (20b/17), (20b/19), (22b/04), (31b/08)

mücāhede < Ar. *mucāhede* uğraşma, didinme, çalışma

m. (42b/06)

mücāhede ét- 'uğraşmak, didinmek' (42b/06)

mücāmele < Ar. *mucāmele* iyi geçinme

m. (ihsān u mucāmele) (04a/11)

mücellā < Ar. *mucellā* parlak, cilâlı

m. (03a/09), (03a/19)

āyīne'-i mücellā-yı rūzigār 'zamanın parlak aynası' (03a/09)

mücellā ol- 'parlamak' (03a/19)

mücerred < Ar. *mucerred* soyut, saf, halis, yalın

m. (06b/11), (27a/07), (37b/09), (51a/03)

m.+e (06b/12)

taḡarrüb-i mücerred 'halis olana yaklaşma' (27a/07)

müddet < Ar. *muddet* süre, vakit

m.+i (03a/11)

mü'ellif < Ar. *mu'ellif* yazar, telif eden → **muşannif**

m.+i (06b/07)

mü'eyyid < Ar. *mu'eyyid* kuvvetlendiren, destekleyen, yardım eden

m. (04a/19)

ve'l-mülhidīnū'l-mü'eyyid 've dinsizlere yardım eden' (04a/19)

müfettiş < Ar. *mufettiş* araştıran, denetleyen

m. (51b/12)

müfsid < Ar. *mufsid* ara bozan, karıştırıcı, fesatçı, fitneci

m. (12a/18), (45a/18), (48b/02), (52b/06), (53a/16)

m.+ler (42b/02)

m.+leriñ (50a/01)

hāsīd-i müfsid 'ara bozan hasetçi' (12a/18)

mühim < Ar. *muhimm* önemli, lazım, gerekli

m. (14a/13)

m.+dür (09b/19)

mühim ol- 'önemli olmak' (14a/13)

mühmelāt < Ar. *muhmelāt* anlamsız, boş sözler

m. (34b/04)

mükerrem < Ar. *mukerrem* saygı değer, aziz, muhterem

m. (26a/11)

mülāhaza < Ar. *mulāhaza* düşünce, iyice düşünme

m. (10a/05), (31b/09), (31b/10)

mülāhaza èt- 'etraflica düşünmek' (10a/05), (31b/09)

mülāyemet < Ar. *mulāyemet* yumuşak huyluluk, yumuşaklık → **mülāyim**

m. (11b/12), (25b/12), (37a/06)

m.+ini (52b/13)

mülāyim < Ar. *mulāyim* yumuşak huylu, uysal; yavaş → **mülāyemet**

m. (42b/03)

m.+se (37b/11)

mülāzemet < Ar. *mulāzemet* bağlanma, devamlılık, meşguliyet

m. (14b/12), (25b/02)

mülāzemet et- ‘sürekli meşgul olmak’ (14b/12)

mülāzemet eyle- ‘sürekli meşgul olmak’ (25b/02)

mülhāk < Ar. *mulhāk* eklenmiş, katılmış, ilave edilmiş

m. (03a/06)

mülhāk eyle- ‘katılmak, eklenmek’ (03a/06)

mülhīdīn < Ar. *mulhīdīn* Allah’ı tanımaz, dinsiz, imansız

m. (04a/19)

ve’l-mülhīdīnū’l-mü’eyyid ‘ve dinsizlere yardım eden’ (04a/19)

mümehhed < Ar. *mumehhed* düzenli, hazırlanmış

m. (04a/15)

mümehhed-i kavā’idü’l-salṭanat ‘sultanlığın kurallarının düzeni’ (04a/15)

mümkin < Ar. *mumkin* mümkün, olabilir, muhtemel

m. (06a/16), (45a/15)

mümkin ol- ‘olabilmek, gerçekleşebilmek’ (06a/16)

mümkināt < Ar. *mumkināt* mümkün olan, olabilir şeyler

m.+ı (01b/03)

istidlāl-i efrād-ı mümkināt ‘muhtemel kişilerin delile dayalı çıkarımı’ (01b/03)

mümtezic < Ar. *mumtezic* uyuşan, bağdaşan, iç içe

m. (04a/07)

münāsebet < Ar. *munāsebet* yakınlık, ilgi, ilişki, alâkâ

m. (40a/06)

m.+imiz (41a/04)

münāsib < Ar. *munāsib* uygun, yerinde

m. (06b/01), (14b/13), (25b/12), (27b/05), (37b/19), (42b/11), (51a/05)

m.+iñ (14b/18)

ehl-i münāsib ‘uygun olan’ (14b/18)

münāsib ol- ‘uygun ve yerinde olmak’ (27b/05)

münāza‘āt < Ar. *munāza‘āt* ağız kavgaları, çekişmeler

m. (03a/02)

ref‘-i münāza‘āt ‘çekişmenin giderilmesi’ (03a/02)

münderic < Ar. *munderic* içinde yer alan, bulunan

m. (04a/08)

münderic eyle- ‘içine konulmak’ (04a/08)

münevver < Ar. *munevver* aydınlık, ışıklı, nurlu

m. (02b/01), (09b/12)

meşhed-i münevver ‘aydınlık şehadet yeri’ (02b/01)

münḥal < Ar. *munḥall* çözülmüş, açılmış, hâll edilmiş

m. (münḥal ü kār) (03b/02)

münḳād < Ar. *munḳād* boyun eğen, tabi

m. (13a/12)

m.+dür (13b/13)

münḳaṭı‘ < Ar. *munḳaṭı‘* kesilen, son bulan, devam etmeyen

m. (03b/01)

miḥen-i münḳaṭı‘ ‘sona eren sıkıntılar’ (03b/01)

münḳaṭı‘ ol- ‘son bulmak, kesilmek’ (03b/01)

münkesir < Ar. *munkesir* kırılmış, kırılgan

m. (41b/13)

münkesir ol- ‘kırılmak’ (41b/13)

müntefi’ < Ar. *muntefi’* ‘faydalanan, yararlanan

m. (07a/09), (14b/08), (15a/02), (15b/05)

müntefi’ ol- ‘faydalanmak’ (15a/02), (15b/05)

mürāca’at < Ar. *murāca’at* ‘başvurma, danışma

m. (38a/13)

m.+ım (11a/17)

mürāca’at ét- ‘başvurmak’ (38a/13)

mürselīn < Ar. *murselīn* ‘gönderilmiş, peygamber

m. (02b/13), (04b/04)

icābet-i seyyidü’l-mürselīn ‘peygamberlerin önderine (Hz. Muhammed) uyma’
(02b/13)

seyyidü’l-mürselīn ‘peygamberlerin önderi, efendisi (Hz. Muhammed)’ (02b/13),
(04b/04)

mürtefi’ < Ar. *murtefi’* ‘yükselmiş, yüksek

m. (03b/01)

mürüvvet < Ar. *muruvvet* ‘yiğitlik, mertlik, insanlık, cömertlik

m. (24b/01)

m.+i (11b/07)

mürüvvetsiz < Ar. *muruvvet* ve T. +siz mürüvvet sâhibi olmayan, nâmert

m.+i (24a/18)

müsā’ade < Ar. *musā’ade* ‘izin, uygun, elverişli

m. (11a/19), (12b/05), (15b/06)

müsā’ade ét- ‘izin vermek’ (11b/19), (12b/05), (15b/06)

müsāra’at < Ar. *musāra’at* ‘acele, çabukluk, sürat

m. (03b/04)

mūsāra ‘at ét- ‘acele etmek, çabuk olmak’ (03b/04)

müslimān < Ar. *muslim* ve Far. *-ān* Müslüman, İslam dininden olan

m. (51b/12)

m.+lar (49a/11), (50a/01)

müslimīn < Ar. *müslimīn* Müslümanlar

m. (04a/19)

mağzu’l-islām ve’l-müslimīn ‘İslamın ve Müslümanların özü’ (04a/19)

müstağnī < Ar. *mustağnī* tok, doygun; kayıtsız, umursamaz

m. (19a/02)

m.+lerdür (03b/18)

müstağnī ol- ‘ihtiyaç duymaz, tok olmak’ (19a/02)

müstaḥak < Ar. *musteḥakk* hak etmiş, lâyük

m. (23a/05), (39b/05), (39b/05), (50b/13)

müstaḥak ol- ‘hak etmiş olmak’ (39b/05), (39b/05)

müstaḳīm < Ar. *mustaḳīm* doğru, gerçek

m. (03b/16)

şirāt-ı müstaḳīm ‘doğru yol’ (03b/16)

müsteṭāb < Ar. *musteṭāb* hoşça giden, beğenilen

m.+a (05b/04)

kitāb-ı müsteṭāb ‘hoşça giden ve beğenilen kitap’ (05b/04)

müşāhede < Ar. *muşāhede* gözle görme, gözlem

m. (40b/17)

müşāhede ét- ‘görmek, gözlemek’ (40b/17)

müşāvere < Ar. *muşāvere* danışma, istişare

m. (29a/11), (29a/14), (32a/17), (32b/19), (39a/17)

m.+niḡ (39a/18)

m.+ye (32b/18)

müşāvere ēt- ‘danışmak’ (29a/11), (29a/14), (32a/17), (32b/19)

müşerref < Ar. *muşerref* şereflenmiş, şerefli

m. (02a/16)

müşerref-i şeref ‘onurla şereflenmiş’ (02a/16)

müşerrez < Ar. *muşerrez* düzenlenmiş

m. (01b/13)

müşerrez kıl- ‘düzenlemek’ (01b/13)

müşeyyid < Ar. *muşeyyid* sağlamlaştıran

m.+e (04a/16)

müşkil < Ar. *muşkil* zor, güç, çetin, zorluk, güçlük

m. (09a/04), (16a/11), (21a/11), (26a/04), (26a/05), (35b/03)

m.+i (39b/01)

m.+in (39b/01)

müşkil ol- ‘zor, güç olmak’ (09a/04), (35b/03)

müşterek < Ar. *muşterek* ortak, birlikte

m. (08a/04)

m.+dür (24b/13)

müte‘āl < Ar. *mute‘āl* çok yüce, ulu

m.+dür (03a/17)

emīn-i Hüdā-yı müte‘āl ‘yüce Allah’ın güvenilirliği’ (03a/17)

müte‘allik < Ar. *mute‘allik* âit, dâir, ilgili

m. (38a/16), (38b/09), (38b/09), (50a/03)

mütedeyyin < Ar. *mutedeyyin* dinine bağlı, dindar

m. (16a/15)

mütedeyyin ol- ‘dinine bağlı olmak’ (16a/15)

müteğayyir < Ar. *muteğayyir* değişen, başkalaşan

m. (37b/13)

müteharrik < Ar. *muteharrik* hareket eden, hareketli

m. (46a/04)

müteharrik ol- ‘hareketli olmak’ (46a/04)

müteḳaddimīn < Ar. *muteḳaddimīn* eski insanlar, eskiler

m. (04a/03)

ḥukemā’-ı müteḳaddimīn ‘eski ilim adamları’ (04a/03)

mütercim < Ar. *mutercim* tercüme eden, çevirmen

m. (06a/03)

mütercim-ü hāze’l-kitāb ‘bu kitabın tercüme edeni’ (06a/03)

mütevaḳḳı’ < Ar. *mutevaḳḳı’* ümit eden, bekleyen, uman

m. (mütevaḳḳı’ u me’ mül) (05b/16)

mütevāşılāt < Ar. *mütevāşılāt* birbirine ulaşanlar, kavuşanlar

m. (02a/13)

müteveccih < Ar. *muteveccih* yönelmiş, yönelen

m. (10b/07), (13a/04), (27b/13)

müteveccih ol- ‘yönelmek’ (10b/07), (13a/04), (27b/13)

müttehem < Ar. *muttehem* suçlanan, töhmet altında olan

m. (51a/09)

müyesser < Ar. *muyesser* kolaylıkla nasip olan

m. (05b/13)

te’emmül-i müyesser ‘kolaylıkla nasip olan etraflica düşünme’ (05b/13)

müzāhir < Ar. *muḳāhir* destek olan, yardım eden

m. (01b/04)

müẓāhir-i şuhūd ‘şahitlik etmeye yardım eden’ (01b/04)

müzeyyen < Ar. *muzeyyen* süslenmiş, süslü → **muṭarraz**

m. (27b/03)

N

nā-ehl < Far. *nā* ve Ar. *ehl* bir işin ehli olmayan, ehliyetsiz

n. (27a/01)

nafaḳa < Ar. *nafaḳa* geçim için gereken para

n. (47a/07)

nāfi‘ < Ar. *nāfi‘* faydalı, yararı olan

n. (06b/04), (07b/02), (07b/08), (09b/14), (14b/19), (21b/01), (21b/01), (21b/03), (21b/17), (28a/15), (29a/17), (34a/09), (36b/03)

n.+dür (33b/19)

nāfi‘ ol- ‘faydalı olmak’ (06b/04), (07b/02), (07b/08), (21b/01), (21b/01), (21b/03), (21b/17), (28a/15), (29a/17), (36b/03)

nāgāh < Ar. *nā-gāh* zamansız, ansızın

n. (28b/04)

nağmelik < Ar. *nağme* ve T. +*lik* yapmacık söz ve tavır

n.+imize (41b/13)

naḥs < Ar. *naḥs* uğursuzluk

n. (52b/11)

naḥs-i ṭālī ‘talihin uğursuzluğu’ (52b/11)

naḳḳāş < Ar. *naḳḳāş* nakışçı, süsleme ustası

n. (51b/19), (52a/07), (52a/12), (52a/15), (52a/16)

n.+ıñ (52a/08), (52a/12)

naḳl < Ar. *naḳl* taşıma, aktarma

n. (38b/16)

naql èt- ‘ulaştırmak, aktarmak’ (38b/16)

naķķ < Ar. *naķķ* işleme, nakış

n. (01b/07)

naķķ-ı menbit ‘bitki çayırının nakışı’ (01b/07)

nām < Far. *nām* isim, ün, şan → **řān, şöhret**

n. (10a/12), (10a/18), (13b/06), (23a/18)

n.+dur (14a/19)

n.+umuz (13b/10)

nām-ı şerif ‘şerefli isim’ (13b/06)

nā-ma’kūl Far. *nā* ve Ar. *ma’kūl* mantıklı ve akla uygun olmayan

n. (31a/01)

namāz < Far. *namāz* namaz

n. (42b/05)

namāz kıl- ‘namaz ibadetini yapmak’ (42b/05)

nařihāt < Ar. *nařihāt* öğüt, ibret verici ders → **mev’izet, öğüt**

n. (07b/16), (11b/09), (22b/17), (25a/05), (26b/04), (32b/18), (33a/03), (35a/06), (36b/12), (38b/08), (39a/11), (39a/17), (46b/02), (46b/11), (49a/17), (51b/17), (53a/08)

n.+in (07b/16), (23a/15), (35a/09), (36a/19), (43a/08), (43a/09)

n.+ler (53a/07)

n.+leri (15b/17), (26b/09)

n.+lerimin (46a/13)

nařihāt èt- ‘öğüt vermek’ (11b/09), (22b/17), (25a/05), (35a/06), (36b/12), (38b/08), (39a/11), (39a/17), (46b/02), (53a/08)

nařihāt eyle- ‘öğüt vermek’ (07b/16), (15b/17), (33a/03), (49a/17), (51b/17)

nāřir < Ar. *nāřir* yayan, yayımlayan, neşreden

n. (04a/14)

nāşir-i āşār ‘eserleri yayımlayan’ (04a/14)

naẓar < Ar. *naẓar* bakma, bakış

n. (01b/03), (05b/11), (06a/01), (16a/05), (19a/05), (33b/06), (51a/13), (52b/13)

im ‘ān-ı naẓar ‘çok dikkatli bakma’ (05b/11)

naẓar-ı ‘ātıfet ‘şefkatli bakış’ (06a/01)

naẓar ət- ‘bakmak’ (16a/05), (19a/05)

naẓar eyle- ‘bakmak’ (33b/06), (51a/13)

nāzenīn < Far. *nāzenīn* nazlı, ince

n.+i (21a/12)

‘ömr-i nāzenīn ‘ince ömür’ (21a/12)

nāzenīnān < Far. *nāzenīnān* nazlılar, ince yapıllılar

n. (05b/12)

nāzil < Ar. *nāzil* inen, nüzul eden

n. (45b/16)

nāzil ol- ‘inmek, nüzul etmek’ (45b/16)

naẓīr < Ar. *naẓīr* benzer, eş

n.+iñ (04b/11), (12a/05)

ne ne

n. (04b/13), (06b/08), (06b/10), (06b/19), (07a/13), (07b/19), (10b/03), (10b/18), (12a/03), (12a/09), (13a/11), (13a/15), (13b/01), (13b/13), (13b/14), (13b/16), (13b/19), (14a/05), (14a/06), (14a/13), (14a/13), (14b/06), (14b/19), (15a/01), (15b/10), (16a/11), (16a/12), (16a/14), (16b/13), (16b/14), (16b/17), (17a/02), (18a/05), (18b/03), (18b/03), (18b/03), (18b/03), (18b/14), (18b/17), (19a/07), (19b/01), (19b/04), (19b/14), (19b/19), (20a/01), (20b/13), (22a/12), (23b/11), (25a/06), (26a/19), (26b/05), (26b/06), (26b/10), (26b/13), (26b/13), (27a/03), (27a/18), (28b/06), (28b/06), (29a/06), (29a/07), (29a/17), (29b/04), (30a/18), (30b/05), (31a/04), (31a/09), (31b/01), (31b/13), (32a/02), (33a/04), (33a/05), (34a/15), (35b/06), (35b/19), (36a/01), (37b/04), (37b/04), (37b/14), (38a/15), (38a/17), (38a/18), (40a/15), (40a/19), (40b/07), (40b/08), (40b/18), (41a/04), (41a/04),

(41a/05), (41a/12), (41a/12), (41a/16), (41a/16), (41b/03), (41b/04), (42a/08), (42b/01), (42b/03), (43a/05), (43b/03), (43b/15), (43b/17), (44a/15), (44b/18), (45a/01), (46a/01), (46a/02), (47a/08), (47a/13), (48b/07), (48b/14), (49b/08), (49b/13), (49b/14), (50a/06), (50a/07), (50b/07), (51b/15), (52a/11), (52a/14), (52a/18), (52b/15), (52b/15)

n.+dür (11a/15), (12a/08), (13b/07), (14a/17), (15a/01), (24a/01), (28a/02), (30b/15), (31a/17), (31a/19), (31a/19), (32a/18), (32b/08), (34a/10), (34a/16), (34b/19), (38a/06), (38a/15), (38b/01), (38b/09), (40b/08), (41a/14), (42b/04), (43a/18), (47b/02), (47b/13), (50a/19)

n.+ye (23b/05), (43a/05)

ne' 'aceb 'ne tuhaf' (07b/19), (14b/19)

n'eyle- 'ne yapmak' (16b/14), (28b/06), (29a/17), (30a/18), (31b/01), (40a/05), (40a/15), (43b/17), (44b/09), (48b/14)

ne'idügi 'ne olduğu (hakkında kesin bilgi olmayan için kullanılır)' (12a/03)

n'ol- 'ne olmak' (29b/04), (31a/09)

nebîy < Ar. *nebî* peygamber, nebi

n. (02b/11), (05b/04)

Bahretti'n-nebîyyü'l-emîn 'güvenilir peygamberin Bahrettin'i' (05b/04)

kālû'l-nebîyy 'peygamber sözü' (02b/11)

necāh < Ar. *necāh* istediğine kavuşma, kurtuluşa erme

n. (02b/02), (05a/17)

minhâc-ı necāh 'kavuşulan yol' (02b/02)

mişbâh-ı necāh-ı hîlâfet 'halifeliğe kavuşma ışığı, meşalesi' (05a/17)

nêce nice, pek çok; nasıl → **nêçe**

n. (12b/14), (12b/15), (24a/07), (37a/15), (38a/06), (39b/08), (41b/07), (41b/09), (43a/03), (44b/04), (45a/07), (45a/08), (45a/17), (50a/05), (50b/08), (50b/09)

n.+dür (22b/13), (28b/08), (34a/05), (35b/10), (42b/16), (43a/10), (46a/15), (46b/13), (47b/07), (51b/18)

n.+sin (38b/17)

nêçe ne kadar → **nêce**

n. (06b/04), (06a/13), (06a/13), (09a/16), (10b/05), (10b/08), (13a/14), (14b/08), (15a/19), (15a/19), (15a/19), (15a/19), (15b/09), (15b/09), (15b/10), (16a/03), (16a/03), (16b/13), (17b/01), (17b/01), (18a/07), (19a/19), (20a/07), (21a/04), (21a/05), (23a/18), (25a/09), (25a/16), (28a/18), (28a/19), (29a/13), (32a/06), (32a/09), (32b/05), (32b/09), (37a/04), (38b/14), (40b/17), (41a/17), (41a/18), (42b/05), (42b/05), (42b/12), (45a/08), (45b/17), (48b/13), (48b/14), (48b/14)

n.+dür (17a/05), (24a/07), (27b/10), (29b/01), (32a/12), (32b/03), (33a/06), (37a/03), (40b/02), (48b/17)

nef' < Ar. *nef'* fayda, yarar, çıkar → **fā'ide**, **fāyide**, **fevāyid**, **menfa'at**

n. (07b/01), (15b/13), (25a/16), (28a/14), (33a/03), (50a/04)

n.+i (08a/01), (23a/06), (24b/06), (26b/13), (27a/14), (31b/09), (35a/03)

n.+ini (46a/12)

n.+iñ (15b/10)

nef'-i dünyevî 'dünyaya ait fayda, çıkar' (15b/13)

nef'-i ser-cā 'baş yerin faydası' (25a/16)

nef' ol- 'faydası olmak' (15b/10), (23a/06), (24b/06), (28a/15), (50a/04)

nefes < Ar. *nefes* nefes, soluk

n. (20b/06)

nefis < Ar. *nefs* nefis → **nefs**

n.+leri (52b/14)

nefs < Ar. *nefs* nefis, öz varlık, kişilik, istek duygusu, can, ruh → **nefis**

n. (03b/03), (14b/17), (14b/19), (15a/03), (38a/10)

n.+i (19a/03), (41a/19), (42b/07)

n.+im (35a/06)

n.+ime (15b/17)

n.+imi (14a/16), (36b/17)

n.+imizi (42a/04)

n.+imle (14b/18), (26a/18)

n.+inde (25b/09), (25b/10), (50b/13)

n.+inden (42b/07)

n.+ine (07b/16), (37b/10), (38a/07)

n.+ini (42b/10), (43a/05), (52b/03)

n.+iniñ (22b/06), (46a/12), (52b/12)

n.+iñ (20a/06), (52b/05)

nefs-i ṭabī‘at ‘yaratılış varlığı’ (03b/03)

nefs-i zālīm ‘acımasız nefis’ (14b/17), (14b/19)

nehc < Ar. *nehc* doğru yol, usul

n. (02a/04), (03b/16)

nehc-i ma‘hūd ‘bilinen yol, usul’ (02a/04)

nehc-i ḳavīm ‘doğru ve dürüst yol’ (03b/16)

nekbet < Ar. *nekbet* talihsizlik, felaket

n. (45a/13)

mūcib-i nekbet ‘talihsizlik, felaket sebebi’ (45a/13)

nemaṭ < Ar. *nemaṭ* usul, tarz, yol

n. (04a/06)

nemaṭ-ı maḥṣūṣ ‘husûsi tarz, yol’ (04a/06)

nere nere, hangi yer

n.+de (43a/16)

n.+den (34a/19)

n.+ye (37a/18)

nesne nesne, şey

n. (06a/12), (07a/06), (07a/13), (08b/18), (12a/16), (12b/02), (12b/03), (12b/03), (12b/03), (14b/14), (16a/11), (17a/09), (17a/14), (17b/07), (19b/04), (20b/06), (22a/02), (22b/19), (22b/19), (23a/02), (25b/08), (26b/14), (27a/12), (27a/19), (27b/06), (27b/13), (27b/16), (29b/03), (31b/02), (32a/17), (34a/08), (34a/09), (34b/17), (36a/18), (36b/10), (37b/03), (38b/16), (38b/18), (40b/18), (41a/10), (41a/12), (46a/04), (46a/17), (46b/05), (47a/08), (47b/02), (47b/12), (48a/04), (48a/10), (49a/03), (50a/18), (50b/01), (50b/14), (52a/02), (52b/11)

n.+den (06a/15), (06b/15), (25b/19), (27b/08), (36b/04)

n.+dendür (31b/14)

n.+dür (15a/10), (18b/02), (20a/05), (20a/07), (25a/02), (39b/04)

n.+i (09b/03), (15a/01), (21b/02), (22a/11), (28a/15), (41a/10), (53a/10)

n.+ler (21b/03), (21b/04), (38b/11)

n.+lerde (06a/11)

n.+lerden (15a/13), (21a/05), (21a/10)

n.+lere (07b/04)

n.+leri (07b/08)

n.+niñ (14a/16), (14a/17), (14a/18), (31b/04), (46b/10)

n.+si (27a/11)

n.+ye (09a/08), (09a/13), (12b/06), (16b/01), (21b/18), (22b/04), (22b/18), (22b/18), (23a/02), (24a/18), (24b/02), (25b/18), (26a/07), (27b/09), (35b/09), (38a/03), (39a/10), (40a/11), (47a/19), (49b/02)

n.+yi (11b/17), (36b/03), (39a/08), (46b/04), (47a/19)

neşür < Ar. *neşür* dağıtan, yayan

n. (05a/19)

şubh-ı neşür-ı şarşar ‘soğuk esen sabah rüzgarını dağıtan’ (05a/19)

nête nasıl

n. (40b/01), (45b/19)

nêtekim gerçekten, nasıl ki

n. (03a/12)

netīce < Ar. *netīce* sonuç, son → ‘**ākıbet, nihāyet**

n.+sin (48a/17)

nevāl < Ar. *nevāl* bağış, ihsan

n. (05a/07)

ebbed-i nevāl-i ‘ātıfet ‘sonsuz cömertlik bağışı’ (05a/07)

nev’an < Ar. *nev’an* cins ve çeşit bakımından

n. (05b/05)

nevāy < Far. *nevāy* nağme, ahenk, ses

n. (02a/15)

ṭūṭī’-i nevāy ‘tuti kuşunun nağmesi’ (02a/15)

nevbet < Far. *nevbet* nöbet, zaman

n. (34a/13)

nışf < Ar. *nışf* yarı, yarım → **yarı**

n. (30a/11)

nışf-ı leyl ‘gece yarısı’ (30a/11)

niçün neden

n. (07b/14), (11a/16), (17b/11), (20a/15), (24a/02), (28b/16), (34b/16), (44a/10), (44a/10), (47b/11), (52b/10)

nigāristān < Far. *nigāristān* güzelleri çok olan yer

n.+ı (01b/08)

reng-i nigāristān ‘güzelleri çok olan yerin şekli, vasfı’ (01b/08)

nihāyet < Ar. *nihāyet* son, sonunda → ‘**ākıbet netīce**

n. (10a/09)

nihāyet-i ḥilm ‘uysallığın sonu’ (10a/09)

nīlūfer < Far. *nīlūfer* nilüfer bitkisi

n. (40a/08)

n.+iñ (40a/09)

ni‘met < Ar. *ni‘met* ihsan, bağış; yiyecek, rızık

n. (08b/14)

n.+dür (16b/16)

n.+i (14a/10), (39b/18)

n.+in (24a/03)

n.+iñ (35a/08)

ḥaḳḳ-ı ni‘met ‘bağış, ihsan hakkı’ (35a/08)

nisā < Ar. *nisā* ‘kadınlar

n. (38a/11)

nisbet < Ar. *nisbet* oran, ölçü; ilgi, bağ

n. (13b/04), (20a/04), (51b/13)

nişān < Far. *nişān* işaret, belirti, iz

n. (08a/07)

nişān eyle- ‘işaretlemek’ (08a/07)

niyyet < Ar. *niyyet* niyet, amaç

n. (45b/14)

nizām < Ar. *nizām* düzen, tertip

n. (03b/02)

nizām-ı ‘ālem ‘dünya düzeni’ (03b/02)

nūr < Ar. *nūr* nur, ışık

n. (05b/03)

n.+ın (45b/19)

nūr-ı ‘aḳl ‘akıl ışığı’ (09b/12)

nūr-ı hidāyet-i sübhān ‘her türlü kusurdan uzak olan Allah’ın doğru yolunun ışığı’
(05b/03)

nübüvvet < Ar. *nubuvvet* peygamberlik

n. (02a/14)

n.+de (02a/04)

lisān-ı nübüvvet ‘peygamberlik dili’ (02a/04)

nübüvvet-i destgāh ‘kudretli peygamberlik’ (02a/14)

nüşha < Ar. *nusha* (yazılı bir şey için) benzer, eş, tıpkı, kopya

n. (01b/08), (04a/12)

n.+sını (12b/11), (12b/16)

nüşha’-ı insān ‘insanın eşi, tıpkısı’ (01b/08)

nüşha’-ı pūr-ḥikmet ‘manalı söz ile dolu kitap’ (04a/12)

O

o üçüncü teklik kişi zamiri; işaret sıfatı → **ol**

o. (04a/17), (04a/17), (06b/08), (24a/04), (24a/18), (36b/18), (39a/01), (39a/09),
(43a/02), (47a/02), (47a/04), (47b/01), (48b/14), (49a/04)

o.+dur (39a/02), (44a/15)

od ateş → **āteş**

o. (26b/06)

oğlan erkek çocuk

o. (13b/17), (49a/10), (49a/11), (49a/13)

o.+dan (49a/08)

o.+dur (49a/10)

o.+ı (49a/07), (49a/09)

o.+ımı (49a/14)

o.+lar (22b/15)

oğlancuğ küçük erkek evlat

o.+ını (49a/07)

oğul erkek evlat

o. (47b/05)

o.+ı (22b/14), (23a/15)

o.+ına (50a/17)

o.+ının (48a/05)

o.+lar (22b/17)

o.+ları (23a/14)

o.+una (50a/18)

oğu- yüksek sesle okumak; okumak → **oğu-**

o.-mak (06b/11), (06b/12)

o.-yan (06b/08), (09a/16)

o.-yanlara (13b/18)

o.-yup (06b/13), (07a/10)

oku- yüksek sesle okumak; okumak → **oku-**

o.-dı (14a/02)

o.-mağa (14a/12)

o.-yanlar (14a/05)

ol üçüncü teklik kişi zamiri; işaret sıfatı → **o**

o. (01b/01), (02a/02), (04a/07), (04b/15), (04b/19), (05b/09), (05b/11), (06a/12), (06b/04), (06b/06), (06b/14), (06b/14), (06b/19), (07a/04), (07a/05), (07a/07), (07a/08), (07a/09), (07a/11), (07a/15), (07b/02), (07b/02), (07b/03), (07b/03), (07b/05), (07b/05), (07b/07), (07b/10), (07b/12), (07b/13), (07b/14), (07b/18), (08a/02), (08a/03), (08a/09), (08a/12), (08a/16), (08a/18), (08a/19), (08b/03), (08b/08), (09a/13), (09b/04), (10a/11), (10a/16), (10a/19), (10b/07), (10b/13), (11a/02), (11a/05), (11a/06), (11a/09), (11a/12), (11a/12), (11a/14), (11a/14), (11b/09), (11b/12), (11b/16), (11b/17), (12a/03), (12a/13),

(12b/04), (13a/04), (13a/13), (13b/02), (13b/07), (14a/01), (14a/04), (14a/07), (14a/17), (14a/18), (15a/15), (15b/18), (16a/06), (16a/06), (16a/11), (17a/05), (17a/10), (17b/03), (17b/09), (17b/16), (17b/17), (17b/19), (18b/09), (19a/13), (19b/03), (19b/07), (19b/14), (20a/13), (20a/13), (20b/01), (20b/09), (20b/12), (20b/13), (20b/13), (21a/08), (21b/15), (22a/02), (22a/03), (22a/04), (22a/06), (22a/09), (22a/12), (22a/13), (22a/13), (22a/14), (22a/17), (22b/01), (22b/02), (22b/03), (22b/04), (22b/05), (22b/16), (22b/18), (22b/19), (23a/02), (23a/11), (23a/11), (23a/17), (23b/03), (23b/05), (23b/09), (23b/15), (24a/06), (24a/07), (24a/09), (24a/09), (24b/04), (24b/06), (24b/10), (24b/11), (24b/15), (25a/02), (25b/03), (25b/09), (25b/10), (25b/11), (25b/11), (25b/19), (26b/05), (26b/17), (26b/18), (26b/19), (27b/10), (27b/13), (28a/19), (28b/02), (28b/13), (29a/01), (29a/19), (29b/01), (29b/02), (29b/07), (29b/07), (29b/10), (29b/13), (29b/14), (29b/15), (29b/16), (29b/17), (29b/17), (29b/19), (30a/03), (30a/04), (30a/05), (30a/06), (30a/10), (30a/16), (30b/03), (30b/10), (31a/14), (31a/14), (31a/14), (31a/17), (31b/12), (31b/13), (32a/12), (32a/14), (32a/15), (32a/18), (32b/02), (32b/03), (32b/14), (33a/01), (33a/04), (33a/06), (33a/11), (33a/14), (33a/15), (33b/03), (33b/03), (33b/05), (33b/09), (33b/10), (33b/10), (33b/11), (33b/17), (34a/03), (34a/04), (34a/04), (34a/05), (34a/07), (34a/09), (34b/09), (34b/14), (35a/02), (35a/08), (35a/10), (35a/10), (35a/16), (35b/05), (35b/05), (35b/08), (35b/10), (35b/14), (35b/15), (35b/16), (35b/17), (35b/18), (35b/19), (36a/04), (36a/12), (36b/05), (36b/14), (36b/14), (36b/14), (37a/02), (37a/03), (37a/05), (37a/09), (37b/10), (37b/10), (37b/15), (38a/07), (38a/12), (38b/01), (39a/01), (39a/02), (39a/04), (39a/10), (39b/02), (39b/10), (40a/06), (40a/09), (40a/19), (40b/01), (40b/02), (40b/05), (40b/05), (40b/06), (40b/06), (40b/14), (41a/10), (41a/14), (41b/19), (42b/13), (42b/16), (43a/08), (43a/09), (43a/10), (43a/12), (43a/13), (43a/18), (43b/04), (43b/09), (44b/13), (45a/11), (45a/15), (45a/16), (45b/02), (45b/03), (45b/06), (46a/06), (46a/13), (46a/15), (46a/19), (46b/05), (46b/09), (46b/09), (46b/10), (46b/13), (46b/16), (47a/07), (47a/14), (47a/14), (47a/19), (47b/02), (47b/02), (47b/03), (47b/06), (47b/07), (47b/08), (47b/09), (47b/13), (48a/02), (48b/04), (48b/11), (48b/17), (49a/01), (49a/01), (49a/06), (49a/10), (49a/10), (49a/13), (49b/16), (50b/03), (50b/07), (50b/13), (50b/13), (51a/02), (51a/09), (51b/17), (51b/18), (51b/19), (52a/03), (52a/06), (52a/08), (52a/09), (52a/09), (52a/10), (52a/10), (52b/03), (53a/03), (53a/04), (53a/07), (53a/07), (53a/10), (53a/14)

o.+dur (13b/08), (14b/03), (36b/06), (36b/06), (36b/07), (36b/08), (36b/08), (36b/09), (36b/10), (37b/13), (45a/11), (47b/03)

ol- olmak

o. (10a/17), (37a/07), (37b/11)

o.-a (02b/12), (05b/03), (05b/11), (05b/13), (06a/07), (08a/15), (08b/02), (09a/07), (09a/16), (10b/03), (11a/17), (11b/10), (11b/16), (12a/02), (12a/13), (12a/19), (13a/01), (13a/01), (13b/01), (13b/02), (13b/11), (13b/19), (14a/07), (14b/04), (14b/09), (15b/03), (15b/13), (16a/19), (16b/18), (17b/14), (18a/12), (19a/12), (19a/12), (19b/08), (20a/08), (20a/14), (22a/17), (23a/06), (24a/19), (24a/19), (24b/04), (24b/14), (24b/15), (26a/04), (27a/18), (27b/04), (28a/07), (28a/07), (28a/08), (28a/10), (28a/13), (28a/15), (28a/16), (28b/01), (28b/02), (28b/02), (29b/04), (32a/02), (32a/02), (33a/11), (34a/15), (34b/14), (35a/02), (35a/18), (35b/08), (35b/09), (36a/15), (36a/17), (36b/06), (36b/07), (36b/09), (36b/11), (37b/14), (38a/02), (38a/08), (38a/08), (38a/09), (38a/10), (38a/11), (38a/12), (38a/12), (38a/14), (39a/08), (39b/04), (39b/10), (39b/15), (40a/12), (40a/14), (40a/16), (41a/11), (41b/18), (41b/19), (41b/19), (42a/01), (42a/04), (42a/09), (42b/14), (42b/14), (44a/01), (44a/08), (45a/14), (45b/11), (46a/07), (47a/08), (48b/12), (48b/12), (49a/10), (50a/02), (53a/12), (53a/14)

o.-a (07a/10)

o.-abilürsin (32a/06)

o.-acağı (22b/04)

o.-acağın (43b/13), (43b/14), (43b/14), (45a/17)

o.-acagın (37b/17)

o.-acak (07b/08), (35b/06), (39a/08), (46b/05), (50b/01), (50b/19)

o.-acağdur (12a/03), (48a/19), (50a/05)

o.-alar (03b/05), (15b/05), (28a/10), (28a/11), (28a/12), (44b/17)

o.-alım (40b/17)

o.-alum (41b/04)

o.-am (16a/19), (16b/01), (17b/08), (17b/14), (17b/17), (18b/18), (19a/08), (20a/03), (22b/09), (25a/06), (31b/11), (33a/19), (38a/03)

o.-amadı (27b/02)

o.-amaz (23a/07)

o.-an (02a/04), (07a/19), (07b/15), (07b/17), (08b/11), (09a/07), (09a/15), (10a/11), (11a/18), (13a/12), (13b/18), (14b/07), (14b/07), (14b/14), (14b/16), (15a/01), (15a/02), (16a/05), (17a/16), (18a/15), (18b/02), (18b/04), (19a/01), (19a/13), (19a/14), (19a/17), (21b/03), (21b/04), (21b/17), (22a/18), (23a/02), (23b/15), (23b/16), (24a/15), (24b/01), (25a/08), (25a/08), (25a/09), (25b/19), (26a/09), (26b/05), (26b/08), (26b/09), (26b/11), (27b/16), (28a/09), (28a/12), (28a/15), (29a/19), (29a/19), (31b/04), (31b/07), (32b/19), (34a/06), (35a/03), (35b/16), (35b/17), (36a/15), (36b/03), (38a/09), (38a/12), (39b/01), (41b/14), (43b/18), (43b/19), (45b/01), (45b/16), (48b/07), (48b/08), (48b/10), (49a/18), (49b/12)

o.-ana (14b/12), (25a/13)

o.-anca (23a/14)

o.-anı (06b/04), (21b/01), (29a/17), (37a/18)

o.-anlar (03b/16), (14a/03), (25a/04), (25a/18), (39a/09), (39b/05), (39b/06), (44b/17), (52b/12)

o.-anlara (11b/12), (23a/06), (36b/02)

o.-anları (52b/07)

o.-anlarıñ (45b/19)

o.-asın (10b/04), (11a/04), (36a/07), (38a/16), (53a/09)

o.-avuz (25a/01)

o.-aydı (04b/17), (05a/12), (40b/18)

o.-aydım (51b/09)

o.-aydın (50b/05)

o.-ayduğ (40b/18)

o.-ayın (16b/12)

o.-dan (45b/04)

o.-dı (04b/15), (05b/07), (07a/10), (08a/12), (08a/18), (08b/04), (10b/07), (10b/10), (10b/13), (10b/14), (10b/18), (11a/06), (11a/08), (11a/10), (11b/01), (12a/01), (12b/16), (12b/19), (13a/04), (13a/07), (18b/09), (19a/07), (19a/16), (19a/18), (27a/15), (27a/16),

(28a/03), (29a/12), (29a/15), (29a/16), (29b/16), (30b/02), (30b/06), (30b/09), (30b/18), (31a/09), (31a/10), (31a/19), (32b/06), (32b/06), (34a/12), (34a/12), (34b/17), (37a/07), (37a/08), (39a/04), (41b/05), (42b/18), (43b/06), (43b/09), (43b/10), (43b/15), (44b/09), (45a/03), (45a/06), (45a/07), (45a/07), (45a/08), (45a/08), (45a/09), (45a/09), (45a/10), (45a/10), (47a/07), (47b/10), (47b/11), (48a/05), (49a/05), (49b/05), (49b/06), (49b/09), (50a/03), (50a/07), (50b/03), (51a/15), (53a/16)

o.-dıgın (12b/18)

o.-dılar (22b/15), (29a/09)

o.-du (29a/12)

o.-duğı (06b/06), (07a/09), (11b/14), (17a/06), (17a/06), (20a/07), (25b/01), (27a/13), (27a/14), (31b/05), (31b/08), (36b/13), (37b/05), (43b/09)

o.-duğımız (29a/08), (44a/01), (44a/06)

o.-duğın (14a/13), (27a/08)

o.-duğından (12a/04), (15a/19)

o.-duğum (19a/09), (22b/08), (25b/08), (33a/13), (33a/17)

o.-duğımı (13b/13)

o.-dum (12a/11), (14a/11), (14a/12), (14a/14), (16a/02), (16a/04), (16b/02), (17b/04), (17b/06), (18b/18), (22b/08), (22b/10)

o.-duķ (17a/13), (17a/14)

o.-duķdan (07a/05), (20a/11), (23b/02), (37b/05)

o.-duķları (06b/03), (15b/11)

o.-duņuz (44a/10)

o.-ıcaķ (18b/01), (22a/10), (25a/12), (25b/14), (27a/01), (38a/19), (41b/07), (44b/12), (49b/14)

o.-ıcaķdur (23a/09)

o.-ınca (10b/04), (36a/13), (36a/14)

o.-ma (08b/07), (15a/18), (15a/18), (15b/06), (15b/17), (36b/19), (37b/11)

o.-mada (07b/12)

o.-madı (07a/09), (17b/13), (31a/10), (31a/18)

o.-madılar (25a/19)

o.-madın (36a/08)

o.-madındur (48b/01)

o.-madın (25a/10)

o.-maduğı (48b/02)

o.-mağ (04a/04), (25b/01), (28a/14), (35b/12), (43a/12), (50a/04), (51b/14)

o.-mağa (20b/15), (24b/10), (31b/06), (31b/10)

o.-mağı (16b/05)

o.-mağıla (02b/09)

o.-mağın (04a/03)

o.-mamağıla (03b/11)

o.-mamağ (09a/11)

o.-mamağdur (46a/09)

o.-mamasın (50b/18)

o.-mamış (07b/02), (38a/12)

o.-mamışdur (37b/04)

o.-mamıza (13b/11)

o.-mağ (08b/10), (09a/10), (09b/19), (10a/06), (17b/10), (20a/18), (24b/16), (25b/17), (26a/01), (26a/09), (27b/09), (37a/12), (38a/04), (39a/04), (39a/05), (41b/12), (45b/02), (48b/05), (50a/15), (51a/08), (52b/06)

o.-mağda (25b/17)

o.-mağdan (17b/09), (17b/10)

o.-mağdur (11b/07), (11b/12), (23a/01), (39b/08), (51a/03)

o.-masa (06b/14), (21b/16), (23a/13), (34a/01), (40a/05)

o.-masak (41b/16)

o.-ması (02b/16)

o.-masına (07a/08), (13b/06), (21a/07)

o.-masun (34b/15), (39a/12), (52b/15)

o.-maya (06b/11), (12b/12), (14b/03), (14b/13), (15b/13), (16a/07), (16a/08), (24b/06), (27b/18), (35b/09), (36b/09), (38a/07), (38a/10), (38a/11), (38a/14), (39a/01), (45a/14), (46a/02), (46a/10), (51a/02), (51b/13), (52a/03), (53a/12)

o.-mayalum (36a/02)

o.-mayam (12b/02), (32b/09)

o.-mayan (07b/10), (21b/01), (37a/12), (46b/08), (50a/15), (53a/10)

o.-mayana (46b/07)

o.-mayanı (46a/14)

o.-mayanın (14b/11), (46b/06)

o.-mayasın (32b/02)

o.-mayavuz (44a/02), (44a/07)

o.-mayınca (44a/18)

o.-mayup (06b/12), (19b/15), (21a/07), (24b/06), (40a/11), (40a/17)

o.-maz (07a/18), (07b/15), (08b/12), (10a/06), (12a/10), (13b/03), (15a/02), (15a/04), (16a/17), (16b/10), (17a/05), (18b/01), (19a/04), (20b/15), (20b/16), (20b/17), (20b/19), (22b/19), (23a/08), (23b/01), (24a/16), (26a/06), (26a/07), (26a/19), (27a/03), (27b/05), (27b/10), (29a/03), (32a/09), (32b/06), (32b/16), (33a/04), (35b/03), (36b/01), (36b/18), (38b/15), (39a/07), (39b/06), (40b/14), (42a/07), (44a/16), (45b/10), (46a/06), (46a/08), (49b/04)

o.-mazdan (45b/01)

o.-mazsa (39b/14), (45b/03)

o.-mazsak (41b/16)

o.-miş (11b/18), (14a/07), (14a/10), (16a/15), (17b/15), (21b/07), (21b/08), (21b/09), (21b/10), (29b/01), (29b/14), (29b/15), (33a/19), (37b/13), (41b/04), (43a/12), (52a/15)

o.-mişdur (13b/16), (20a/18), (21a/14), (29a/07), (31b/13), (31b/14), (36b/16), (38b/10), (51b/05)

o.-mişimdur (50b/12)

o.-mişlar (06a/13)

o.-mişlardur (02b/09), (25a/19), (32a/11)

o.-sa (03b/02), (05a/12), (09b/04), (12a/09), (12a/13), (14b/05), (20b/17), (21a/01), (22b/12), (24b/14), (26b/05), (36a/13), (37b/08), (39b/10), (39b/12), (39b/13), (42a/07), (45b/16), (46a/02), (46a/05), (51b/01)

o.-salar (07b/11), (46a/05)

o.-sañ (21a/11)

o.-sañuz (43a/16)

o.-sun (02b/02), (07b/01), (15b/02), (28b/15), (38a/06), (39a/12), (41b/04), (41b/09), (41b/16), (49a/17), (50b/01), (50b/14), (52a/04), (52a/05), (52a/06), (52b/14)

o.-uñ (44a/03)

o.-up (03a/01), (03b/03), (03b/07), (04a/10), (05b/01), (05b/05), (06a/16), (06b/05), (06b/11), (07b/07), (07b/08), (08b/16), (10a/09), (11a/07), (11a/13), (11b/14), (12a/11), (12a/17), (13a/03), (13b/10), (14a/15), (14b/06), (14b/08), (14b/15), (15b/11), (17b/08), (17b/15), (18a/11), (18b/05), (19a/01), (19b/16), (20b/09), (22a/09), (24b/01), (24b/04), (25a/11), (25a/13), (25a/14), (25a/18), (27b/16), (28b/03), (29a/06), (33a/19), (33b/02), (36a/10), (36a/12), (37b/07), (40b/01), (41b/08), (45a/13), (45a/18), (45b/02), (45b/10), (45b/16), (46a/09), (46a/09), (46b/14), (50a/02), (50a/13), (51a/01), (52b/08)

o.-uptururken (32b/07)

o.-ur (03a/15), (03a/19), (03b/01), (06a/16), (06a/18), (06b/07), (06b/13), (06b/15), (07a/11), (07a/18), (07b/02), (07b/07), (08b/06), (08b/13), (08b/14), (09a/04), (09b/07), (09b/15), (11a/12), (11b/17), (12a/15), (12b/03), (13b/05), (13b/07), (13b/07), (15a/03), (15a/17), (15b/10), (15b/16), (16a/12), (16b/07), (16b/10), (17a/04), (17a/09), (17b/19), (18b/06), (18b/13), (18b/13), (19a/01), (19a/02), (19a/03), (19a/04), (19a/05), (19a/05),

(19a/06), (19b/04), (19b/09), (19b/10), (19b/12), (19b/15), (20a/19), (20b/01), (20b/01), (20b/03), (20b/04), (20b/10), (20b/11), (20b/11), (20b/15), (20b/16), (21a/01), (21a/01), (21a/06), (21b/18), (22a/10), (22a/13), (22a/15), (22a/15), (22b/01), (23a/14), (23b/10), (25b/04), (26a/04), (26a/07), (26b/12), (27a/02), (27a/05), (27a/06), (27a/07), (27b/12), (27b/13), (27b/15), (27b/17), (29a/15), (29b/05), (30a/05), (31a/05), (31a/07), (32a/18), (32b/16), (33b/04), (35a/01), (35b/04), (35b/19), (36a/05), (36a/13), (36b/18), (37b/02), (37b/02), (37b/07), (37b/10), (39a/09), (39a/18), (39b/01), (39b/03), (39b/04), (39b/06), (39b/12), (39b/12), (39b/18), (39b/18), (40a/10), (40a/18), (40b/13), (41b/13), (42b/08), (42b/11), (43a/03), (44b/02), (45a/17), (46a/04), (46a/16), (46b/08), (49b/02), (49b/03), (49b/19), (50a/01), (51a/11), (51a/12), (51b/06), (51b/07), (51b/09), (52a/12), (52b/03)

o.-uram (17b/18)

o.-urdi (14b/05), (33a/06), (45b/04)

o.-urduñuz (33a/06), (33a/08)

o.-urın (52b/02)

o.-urlar (03b/07), (06a/19), (18b/02), (27a/06), (51b/02)

o.-ursa (06b/12), (09a/03), (11b/11), (21a/08), (24b/05), (24b/07), (26b/01), (26b/15), (27a/03), (27b/05), (27b/19), (33a/01), (37b/06), (38a/02), (39a/05), (40b/01), (42b/06), (42b/10), (47a/03), (48b/06), (49b/15)

o.-ursam (33a/18), (33a/18)

o.-ursak (40b/17)

o.-ursañ (33b/05), (34a/10), (47b/01)

o.-ursın (15b/15)

o.-ursıñ (20a/12), (26a/16)

o.-ursız (49b/10)

o.-ursuñ (33b/12)

o.-uruz (44b/10)

‘aceb ol- ‘şaşmak’ (49b/04)

‘âciz ol- ‘âciz, güçsüz olmak’ (32a/11), (35b/08)

‘ahd ol- ‘söz vermek, yemin etmek’ (36b/16)

‘ākībet-endīṣ ol- ‘sonunu düşünmek’ (03b/11)

‘ākīl ol- ‘akıllı, bilgili olmak’ (06b/03), (09a/07), (25a/08), (25a/11), (25b/14), (32b/19), (35a/02), (45a/01), (45b/16), (48b/08)

‘ālim ol- ‘bilgin olmak’ (07a/10), (07b/15), (11a/18), (26a/09)

amān ol- ‘emin, güvende olmak’ (36b/16)

‘ārīz ol- ‘sonradan ortaya çıkmak’ (16a/08)

‘āṣī ol- ‘baş kaldırmak’ (36a/09)

‘āṣīk ol- ‘aşırı sevgi duymak’ (17b/19), (29b/14), (38a/12)

āṣīkāre ol- ‘meydana çıkmak, görünmek’ (17a/09), (51b/09)

‘azīm ol- ‘büyük, şiddetli olmak’ (12a/01)

bālīg ol- ‘buluğa ermek, erginliğe ulaşmak’ (06b/03), (06b/06), (21a/01), (22b/15)

bed-aşl ol- ‘aşlı kötü olmak’ (36a/13), (38a/12)

berī ol- ‘kurtulmak’ (38a/09)

bī-‘aql ol- ‘akılsız olmak’ (25b/19)

bī-ḥuzūr ol- ‘huzursuz olmak’ (08b/06), (08b/12), (27b/15), (30b/09), (31a/07), (32b/09), (35b/19), (36b/10), (47b/10), (49b/06), (49b/09), (49b/10), (50b/01)

bī-menfa‘at ol- ‘faydasız olmak’ (27b/17)

cem‘ ol- ‘toplanmak, bir araya gelmek’ (11b/18), (22a/09), (44a/03), (44a/10)

cilve-ger ol- ‘ortaya çıkmak’ (05b/11)

cüz’ī ol- ‘az miktarda olmak’ (39a/08)

çāre ol- ‘çözüm, kurtuluş yolu bulmak’ (39a/07)

dāḥīl ol- ‘girmek, katmak’ (10b/14), (14a/11)

dıraḥṣān ol- ‘parlak, aydınlık olmak’ (05b/03)

duş ol- ‘rastlamak, erişmek’ (18b/09)

emīn ol- ‘inanmak, güvenmek’ (17a/14), (19a/06), (33a/08)

fāriğ ol- ‘vazgeçmek, el çekmek’ (12b/16), (27a/14), (44b/09)

fāzıl ol- ‘erdemli, faziletli olmak’ (26a/09)

fedā ol- ‘uğruna vermek’ (41b/16)

fermān ol- ‘emretmek’ (27b/18)

fevt ol- ‘yok olmak’ (17b/15) (36a/08)

ğāfil ol- ‘habersiz bulunmak’ (37b/11)

ğālib ol- ‘yenmek, üstün gelmek’ (33a/17), (37b/07)

ğāyib ol- ‘kaybolmak’ (19b/12)

ğāżab ol- ‘öfkelenmek’ (35a/01)

giriṭār ol- ‘tutulmak, yakalanmak’ (17b/04), (21a/11)

ḥalāş ol- ‘kurtulmak’ (06b/07), (12b/02), (22a/10), (33a/06), (33b/12), (36a/05), (50a/01), (53a/09)

ḥālī ol- ‘boş, ıssız olmak’ (03b/02)

ḥarāb ol- ‘kötüleşmek, yıkılmak’ (15a/17), (15b/03), (21b/18), (32b/15)

ḥarc ol- ‘harcamak, sarfetmek’ (10a/05)

ḥariş ol- ‘aşırı istekli ve hırslı olmak’ (14a/14), (36b/09)

ḥaḳīr ol- ‘değersiz, küçük olmak’ (26b/05)

ḥāşıl ol- ‘meydana gelmek, ortaya çıkmak’ (07b/01), (08b/14), (09a/19), (11a/11), (14b/05), (14b/08), (15b/10), (20b/09)

ḥayır ol- ‘faydalı, iyi olmak’ (36b/06), (42a/07)

ḥāyin ol- ‘kötü niyetli olmak’ (22b/12)

ḥayrān ol- ‘şaşırmak’ (31a/10), (35b/08)

helāk ol- ‘mahvolmak, yok olmak, ölmek’ (07b/11), (07b/12), (19b/09), (19b/15), (22a/15), (22b/01), (30a/05), (38a/11), (39b/12), (40a/10), (45a/09), (45b/10)

‘ibret ol- ‘uyarıcı ders vermek’ (13b/18)

iḫşā ol- ‘açığa çıkmak’ (50b/18)

ilhām ol- ‘esin vermek’ (09b/07)

i’tikād ol- ‘inanmak’ (35a/02)

ķābil ol- ‘mümkün olmak’ (14b/11), (14b/13), (35b/03), (46a/14), (46b/06)

ķādir ol- ‘gücü yetmek, muktedir olmak’ (12a/10), (19b/15), (20b/15), (20b/16), (20b/17), (20b/19), (22b/08), (24b/04), (25b/08), (27b/02), (29a/08), (31a/10), (32a/06), (33b/05), (35b/09), (37a/12), (37b/05), (37b/06), (40b/18), (41b/16), (41b/16), (44a/01), (44a/02), (44a/06), (44a/07), (46a/06), (46a/08)

ķārīb ol- ‘yakın olmak’ (17b/14), (39b/08)

ķaşd ol- ‘girişmek, niyet etmek’ (40a/17), (40a/17)

ķāşır ol- ‘kusurlu, âciz olmak’ (21a/14)

ķavī ol- ‘güçlü, sağlam olmak’ (42b/14)

ķāyil ol- ‘razı olmak, kabul etmek’ (19b/08)

ķāyim ol- ‘dâim ve sabit olmak’ (02b/19), (20a/03)

ķerīm ol- ‘yüce, şerefli olmak’ (48b/10)

ķeşf ol- ‘ortaya çıkmak, bilinmek’ (50b/19)

lā-büt ol- ‘gerekli, lazım olmak’ (22b/09)

lāyık ol- ‘uygun olmak, hak etmek’ (26b/09)

lāzım ol- ‘gerekmek’ (04a/03), (11b/14), (11b/19), (35b/06), (39b/06), (47a/07)

mağlūb ol- ‘yenilmek’ (33a/18)

mağrūr ol- ‘böbürlenmek, gururlanmak’ (15a/18), (15b/06), (18b/05), (36b/19), (38a/10), (46a/02)

maħrūs ol- ‘korunmak, gözetilmek’ (05b/01)

maħrūm ol- ‘istediğini elde edememek’ (39a/18)

maħşūr ol- ‘kuşatılmak, sınırlanmak’ (38a/04)

maħzūn ol- ‘üzüntülü, kederli olmak’ (19a/04), (41b/12)

maķbūl ol- ‘kabul edilmek, beğenilmek’ (07b/10), (07b/15), (17b/08), (18a/12), (25a/06), (27a/05), (27a/06)

mālik ol- ‘sahip olmak’ (11b/13), (38a/07)

ma‘lūm ol- ‘bilinmek’ (02b/12), (06a/07), (08b/10), (09a/07), (26b/12), (37b/05), (50b/02), (51b/05), (53a/16)

māni‘ ol- ‘engellemek’ (41b/18)

marīz ol- ‘hastalanmak’ (15a/04)

ma‘rūf ol- ‘bilinmek, tanınmak’ (28a/07)

maşūn ol- ‘korunmak’ (05b/01)

mazhar ol- ‘erişmek, ulaşmak’ (14a/07), (16a/02), (39b/06)

mecāl ol- ‘güç, kuvvet, imkan olmak’ (16a/07), (17a/05), (17b/13), (23b/01), (32b/16), (40b/14)

mecrūh ol- ‘yaralanmak’ (40b/13)

mesrūr ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (13a/13), (49a/04)

meşgūl ol- ‘ilgilenmek, uğraşmak’ (17b/16), (18b/13), (18b/18), (22a/10)

meşhūr ol- ‘ün kazanmak’ (11a/08), (14a/15)

mev‘ūd ol- ‘söz verilmek, vadedilmek’ (02a/04)

meyl ol- ‘yönelmek, ilgilenmek’ (05b/05)

mu‘ayyen ol- ‘belirlenmek, kararlaştırılmak’ (36b/09)

muğtenem ol- ‘ganimet olarak alınmak’ (02b/16)

muḥāṭara ol- ‘tehlikeli olmak’ (45a/13)

muḥtāc ol- ‘ihtiyaç duymak’ (08b/16)

muḥtel ol- ‘bozulmak, karışmak’ (03b/03)

muḥadder ol- ‘ezelde takdir edilmek’ (20a/18), (38a/09), (40a/05)

muḥarreb ol- ‘yaklaşmak, yakın olmak’ (25a/18), (25a/19)

muḥarrer ol- ‘kararlaştırmak, kesinleşmek’ (11b/10), (22a/13), (41b/19)

muḥayyed ol- ‘bağlanmak’ (38b/15)

mu‘tād ol- ‘alışılmak’ (19a/09)

muṭī' ol- 'uymak, itaat etmek' (28b/14)

muṭṭali' ol- 'bilmek, öğrenmek' (12b/12), (16a/18)

muttaşıl ol- 'bitişik bulunmak' (20b/09)

muwāfiḳ ol- 'uygun olmak' (36b/07), (52b/14)

muẓır ol- 'zararlı olmak' (15a/01)

mübtelā ol- 'alışmak, düşkün olmak, tutulmak' (15b/11), (20b/17), (20b/19), (22b/04), (31b/08)

mücellā ol- 'parlamak' (03a/19)

mühim ol- 'önemli olmak' (14a/13)

mümkin ol- 'olabilmek, gerçekleşebilmek' (06a/16)

münāsib ol- 'uygun ve yerinde olmak' (27b/05)

münḳaṭı' ol- 'son bulmak, kesilmek' (03b/01)

münkesir ol- 'kırılmak' (41b/13)

müntefi' ol- 'faydalanmak' (15a/02), (15b/05)

müstağnī ol- 'ihtiyaç duymaz, tok olmak' (19a/02)

müstaḥaḳ ol- 'hak etmiş olmak' (39b/05), (39b/05)

müşkil ol- 'zor, güç olmak' (09a/04), (35b/03)

mütedeyyin ol- 'dinine bağlı olmak' (16a/15)

müteḥarrik ol- 'hareketli olmak' (46a/04)

müteveccih ol- 'yönelmek' (10b/07), (13a/04), (27b/13)

nāfi' ol- 'faydalı olmak' (06b/04), (07b/02), (07b/08), (21b/01), (21b/01), (21b/03), (21b/17), (28a/15), (29a/17), (36b/03)

nāzil ol- 'inmek, nüzul etmek' (45b/16)

nef' ol- 'faydası olmak' (15b/10), (23a/06), (24b/06), (28a/15), (50a/04)

n'ol- 'ne olmak' (29b/04), (31a/09)

pāk ol- 'temiz, saf olmak' (19a/03)

pāre pāre ol- ‘parça parça olmak’ (43b/09)

perişān ol- ‘dağılmak, düzeni bozulmak’ (27b/18)

peşīmān ol- ‘hayıflanmak’ (07a/09), (30b/17), (38a/13), (46b/08)

peydā ol- ‘ortaya çıkmak, belirtmek’ (20b/01), (20b/11), (27b/12)

pīr ol- ‘yaşlanmak’ (32b/06)

pişmān ol- ‘hayıflanmak’ (28a/03)

rāci‘ ol- ‘geri dönmek’ (33b/04)

rağbet ol- ‘itibar etmek, ilgi göstermek’ (05b/05)

rāzī ol- ‘kabul etmek, uygun bulmak, istemek’ (08a/12), (22b/08), (24a/19), (30b/02), (34b/12), (39a/01), (39a/03), (39a/05), (40a/11), (43b/06)

reng ol- ‘hile yapmak’ (52a/15)

revā ol- ‘lâyük, uygun olmak’ (12a/11), (13b/07)

revān ol- ‘akmak’ (45a/06)

revāne ol- ‘yola koyulmak, gitmek’ (10b/09)

rüsvey ol- ‘rezil olmak’ (08b/07), (37b/02), (45a/09)

şābit ol- ‘kesin, ispatlanmış olmak’ (20a/03)

sebeb ol- ‘yol açmak, neden olmak’ (07a/09), (12a/19), (13b/05), (13b/06), (13b/11), (20a/07), (37a/12), (39a/05), (39b/11)

serāsime ol- ‘şaşkın olmak’ (35b/09)

şād ol- ‘sevinçli, memnun olmak’ (12b/19)

şādmān ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (33b/02)

şādumān ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (13a/07)

şākīr ol- ‘şükredici olmak’ (19a/01)

şāyi‘ ol- ‘herkesçe duyulmak’ (12a/17), (21b/09)

şerīk ol- ‘ortak olmak’ (51a/03)

tābi‘ ol- ‘uymak, bağlı olmak’ (06b/14), (16a/19), (16b/05), (28b/02), (36b/18), (38a/11), (41b/08), (48a/05)

taḥṣīl ol- ‘öğrenmek’ (16a/12)

tālīb ol- ‘istemek, arzu etmek’ (15a/18), (24b/10), (25a/01), (40a/14), (52b/02)

tamām ol- ‘sona ermek, tamamlanmak’ (07a/04), (07a/18), (20a/11), (49b/05)

te’ṣīr ol- ‘etkilemek’ (06a/17)

vāḳıf ol- ‘bilmek, haberdar olmak’ (13b/13), (37b/01), (38a/03), (47b/10), (50a/06), (50a/13)

vāḳi‘ ol- ‘meydana gelmek’ (11b/11)

vāṣıl ol- ‘ulaşmak, erişmek’ (06a/13), (09b/15), (10b/04), (11a/04), (11a/07), (11a/13), (11b/17), (12a/02), (12b/18), (13a/01), (15a/02), (17a/13), (17b/14), (20a/12), (20a/14), (22b/09), (22b/18), (23a/07), (24b/16), (25b/01), (25b/01), (25b/04), (25b/05), (26a/06), (26a/07), (26a/07), (31b/05), (31b/06), (31b/10), (31b/11), (36a/13), (36a/14), (36a/17), (38a/10), (41b/04), (44b/10), (45a/14), (46a/02), (48b/01)

vüs‘at ol- ‘güçlü olmak’ (06a/16)

yād ol- ‘anmak, hatırlamak’ (13b/06), (13b/11)

yakın ol- ‘yakın yerde bulunmak, yaklaşmak’ (24a/15), (24a/16), (25a/14), (25a/18), (25b/17), (26a/01), (46a/10), (48b/05)

zāhir ol- ‘görünmek, açığa çıkmak’ (12a/15), (19a/04), (19a/16), (19a/18), (44a/18), (45a/03), (49b/19), (51a/15), (51b/06), (51b/07)

zāyi‘ ol- ‘ziyan olmak, boşa gitmek’ (07a/08), (13a/01), (19a/12), (23a/14)

zāyil ol- ‘yok olmak, ortadan kalkmak’ (50b/15)

zıkr ol- ‘ismini söylemek, bahsetmek’ (23a/02)

ziyāde ol- ‘artmak, çok olmak’ (19a/01), (19a/07), (21b/10), (27a/16), (29a/12), (29a/12), (30b/06), (39b/01), (50a/02)

zuhūr ol- ‘meydana çıkmak, görünmek’ (45a/10)

olar onlar

o.+ıñ (25b/05)

olın- olunmak

o.-a (13b/17), (53a/07)

o.-an (14a/01), (14b/04), (21a/07), (22b/07)

o.-dı (05b/15)

o.-duğı (51b/09)

o.-duğın (06b/09)

o.-mağ (10a/07)

o.-maya (35b/03)

o.-maz (32a/04), (46b/09)

o.-mış (09b/17), (31b/06)

o.-up (35b/02), (51a/01)

o.-ur (07b/14), (11b/07), (16b/07), (26b/02)

derc olın- ‘toplanmak, (kitap) yazılmak’ (09b/17)

emr olın- ‘buyurulmak’ (14a/01)

hikāyet olın- ‘anlatılmak’ (16b/07)

iẖtiyār olın- ‘seçilmek’ (10a/07)

istidlāl olın- ‘hükme varılmak’ (11b/07)

isti‘māl olın- ‘kullanılmak’ (26b/02)

iştigāl olın- ‘uğraşmak, meşgul olmak’ (05b/15)

levm olın- ‘kınanmak, aşağılanmak’ (07b/14)

ta‘bīr olın- ‘ifade edilmek’ (32a/04)

tecrübe olın- ‘denenmek’ (31b/06)

tedārik olın- ‘edinmek, sağlanmak’ (35b/02)

tefahhūs olın- ‘etraflica araştırılmak’ (51b/08)

teftīş olın- ‘soruşturulmak, araştırılmak’ (51b/08)

şehādet olın- ‘tanıklık etmek’ (50b/19)

vaż' olın- 'düzenlenmek, tertip edilmek' (06b/08), (13b/17)

zıkr olın- 'anılmak, bahsedilmek' (21a/07), (22b/07)

omuz omuz, köprücük kemiği

o.+ıña (24b/17)

o.+uñdaki (24b/18)

on on rakamı

o. (20a/10)

on- iyileşmek

o.+dur (22a/10)

oña ona → **aña**

o. (33b/05), (41a/07)

ondan ondan → **andan**

o. (34b/15), (35b/13), (36b/15)

onı onu → **anı**

o. (17a/04)

onıñ onun → **anıñ, anuñ**

o. (41a/04), (41a/05)

o.+çün (49a/14)

ora ora, o yer, o taraf

o.+da (09a/12), (18a/04), (23b/01), (23b/03), (23b/04), (23b/06), (30a/05), (31a/12), (33a/16), (35b/14), (38b/15), (43b/11)

o.+dan (18a/03), (30a/05)

o.+larda (23b/10)

o.+ya (33a/08), (33b/17), (46a/18), (47b/19)

o.+yı (32b/14), (47a/08)

orman orman, ağaçlık geniş alan

o. (27b/01)

o.+a (40b/06)

o.+da (27b/11), (40b/03)

orta orta, ara, iç

o.+da (44b/12)

o.+larına (48b/02)

o.+larında (16a/17), (22b/12), (22b/12), (48b/01)

o.+mda (38a/17), (39a/07)

o.+mızda (52a/05)

o.+sına (17a/18), (43b/04)

o.+sında (11a/07), (14a/16), (21b/03), (43b/08), (44b/11), (53a/01)

o.+ya (42b/10)

ortalık bulunan yer, çevre, etraf

o. (37b/03), (37b/05)

o.+a (09a/01)

o.+da (29b/11), (32b/10)

o.+ı (18a/07), (51a/18)

‘Osmān < Ar. ‘Osmān üçüncü halife, Hz. Osman

‘O. (05a/06)

dūdmān-ı āl-i ‘Osmān ‘Osman hanedanı, soyu’ (05a/06)

ot ot, toprak üstündeki küçük bitki, hayvan yemi

o. (36b/14), (40a/06), (41a/14), (43a/01), (46a/03), (46a/19)

o.+ları (28b/11)

o.+larla (40a/13)

otla- otlamak, dolaşarak yerden ot yemek

o.-r (41a/14)

o.-rın (40a/06)

o.-yup (23b/07)

otlan- otlanmak, dolaşarak yerden ot yemek

o.-ur (23b/07)

otlı ot olan yer

o. (23b/06), (34a/05), (40b/09)

oñun odun, kesilmiş ağaç

o. (46a/17), (48a/11)

otur- oturmak, bir yere yerleşmek

o.-alum (49a/05)

o.-ur (27a/18)

o.-urken (11a/11)

o.-urlar (46b/17)

Ö

öbir öbür, diğer, öteki

ö. (24a/10), (24a/12), (30a/02), (36a/05)

ö.+inle (29b/13)

ö.+isinden (20a/01)

öc intikam

ö.+ünj (47b/13)

öğren- öğrenmek, bilgi edinmek

ö.-dük (17a/14)

ö.-em (29b/04)

ö.-medügin (46b/12)

ö.-mek (06a/19)

ö.-ürem (25b/07)

öğret- öğretmek, bilgi kazandırmak

ö.-eler (21a/01)

ö.-me (46b/07)

öğüt öğüt, nasihat → **mev'izet, naşihat**

ö. (31a/12)

öl- ölmek, can vermek

ö.-di (23b/05), (33b/01)

ö.-düğimden (52b/01)

ö.-dükden (21a/10)

ö.-e (41b/10)

ö.-evüz (41b/10)

ö.-mesün (41b/17)

ö.-miş (27a/05), (36a/03), (36a/03)

ö.-se (52a/19)

ö.-ürem (32b/16)

öldür- öldürmek → **öldür-**

ö.-di (32b/03), (37a/11), (49b/05), (50a/08)

ö.-ecegin (50a/13)

ö.-en (31a/14), (31a/15)

ö.-ir (50a/01)

ö.-irsin (33b/06)

ö.-mek (38a/09)

ö.-mez (53a/06)

ö.-mezden (50b/07)

ö.-mişdür (32a/12)

öldür- öldürmek → **öldür-**

ö.-di (47b/18), (50a/07)

ö.-dikden (50b/08)

ö.-diler (33b/18)

ö.-diñ (50b/03)

ö.-düğin (50b/08)

ö.-düğinden (50b/02)

ö.-e (29b/17)

ö.-medüğinden (51a/17)

ö.-mege (52b/03)

ö.-mek (32a/01), (32b/02), (53a/08)

ö.-mekden (18a/12)

ö.-mezden (50b/04), (50b/11)

ö.-üp (31b/10)

öldürt- öldürme işini başkasına yaptırmak

ö.-düginden (50a/11)

ö.-üp (51a/18)

öli ölü, ölmüş olan

ö. (48a/13)

ölüm ölüm, vefat → **mevt**

ö.+den (52a/18), (52a/19)

ö.+i (15a/04)

ö.+imi (52b/01)

‘**Ömer** < Ar. ‘*Ömer* ikinci halife, Hz. Ömer

‘Ö. (03b/08)

‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb ‘Hattab oğlu Ömer’ (03b/08)

‘**ömr** < Ar. ‘*ömr* ömür, hayat, yaşam

‘ö. (03a/11), (06a/12), (17b/18), (20a/08), (21a/12), (22b/03)

‘ö.+den (20a/16)

‘ö.+i (24b/05), (24b/05), (24b/07), (24b/07)

‘ö.+işi (40b/10)

‘ö.+ünde (23b/13)

‘ö.+üne (20a/17)

intihā’-ı ‘ömr-i ‘ālem ‘dünyanın varlığının sonu’ (03a/11)

‘ömr-i insān ‘insan hayatı’ (22b/03)

‘ömr-i nāzenīn ‘ince ömür’ (21a/12)

ön ön, ön taraf

ö.+ine (13a/08)

ö.+ümüzde (32b/12)

öp- (sevgi ve saygı göstermek üzere) öpmek

ö.-di (10b/14), (13a/08)

ördek ördek, perde ayaklı bir su kuşu

ö. (38b/12), (43a/11), (43a/13)

ö.+işi (43b/08)

ö.+ler (43a/17), (43a/19), (43b/04)

öril- kurulmak, meydana getirilmek

ö.-mişdür (22a/18)

ört- örtmek, kaplamak

ö.-di (08a/09), (08a/17)

ö.-düğü (08a/19), (08b/02)

ö.-mek (08a/16)

ö.-miş (08a/15)

örtül- örtülmek, kaplanmak → **örtül-**

ö.-miş (08a/13)

örtül- örtülmek, kaplanmak → **örtül-**

ö.-miş (08b/01)

öte daha ileri, sonrası

ö.+si (08b/09), (08b/09)

ötür den dolayı, sebebiyle → **ötür**

ö. (21b/17), (27a/08), (27a/08), (27b/08), (34b/05), (39a/14), (40a/01), (40a/02), (41a/19), (41b/01), (41b/02), (50a/11), (50a/11), (50a/18), (50b/02), (52b/04)

ö.+dür (51a/18)

ötür den dolayı, sebebiyle → **ötür**

ö. (06a/15)

öyle öyle, o kadar, onun gibi, o şekilde

ö. (15b/17), (24b/19), (25a/19), (27b/05), (28b/10), (33a/05), (38b/18), (41b/09), (42b/01), (45b/03), (48a/04), (48a/19)

ö.+dür (43a/01)

ö.+ye (42b/11)

ö.+yse (15a/16)

‘**özr** < Ar. ‘*özr* kusur, hata, mazeret

‘ö. (53a/13)

‘ö.+e (41a/18)

‘ö.+i (07b/09), (07b/12), (07b/15)

P

pādişāh < Far. *pād-şāh* büyük hükümdar → **melik, melük, şāh, şehriyār, sulţān**

p. (02a/05), (04a/14), (05a/08), (05b/18), (09b/11), (10b/15), (10b/15), (10b/17), (10b/19), (11a/03), (12a/19), (12b/02), (13b/08), (26a/19), (26b/07), (27a/17), (28a/08), (28b/02), (29b/01), (35a/18), (35a/18), (35b/01), (37b/09), (39b/08), (40b/08), (40b/17),

(41a/07), (41b/03), (41b/17), (42a/03), (42a/09), (42a/15), (46a/05), (49b/10), (51a/15), (51b/05), (51b/14), (52a/17), (52b/06), (52b/15), (53a/01), (53a/06)

p.+a (10b/12), (10b/13), (10b/14), (11a/04), (12a/18), (18a/09), (26b/09), (26b/13), (26b/13), (27a/07), (27a/09), (27b/07), (28a/01), (28a/06), (28a/14), (28a/15), (28b/13), (28b/14), (35a/16), (36b/03), (36b/03), (41a/05), (41a/07), (51b/03), (51b/04), (51b/04)

p.+da (26b/15)

p.+dan (25b/04), (35a/09)

p.+dur (12b/03), (21a/15)

p.+ı (04a/17), (27a/17), (36b/04), (42a/11), (42a/15), (52b/04)

p.+ıdur (29a/01)

p.+ım (52b/01)

p.+ımız (44a/08)

p.+ımızı (24a/03)

p.+ımızsı (44a/11)

p.+ına (45a/14)

p.+ını (10b/11)

p.+ı (13b/04), (13b/06), (24a/02), (26a/17), (26b/08), (27b/18), (28a/16), (28b/07), (34b/17), (36a/11), (40b/18), (41a/19), (41b/02), (42b/01), (45a/16), (46a/06), (51a/17), (51b/11), (52a/08), (52b/12), (52b/12), (53a/05), (53a/13)

p.+ı (48b/14), (49a/15)

p.+lar (03a/16), (09b/17), (11b/11), (12b/13), (13b/02), (24a/04), (25a/10), (25a/13), (25b/02), (26a/08), (26a/10), (26a/12), (27b/08), (36a/08), (37b/07), (51a/03)

p.+lara (11b/08), (13b/19), (14a/06), (24a/15), (24a/17), (25a/18), (25b/17), (26a/01), (27a/03), (28a/16), (31b/14), (36a/15), (38a/14), (39b/07), (44b/16), (45b/09)

p.+ları (06a/08), (26a/03)

p.+larını (09b/08), (10a/19), (10b/01)

p.+ların (03b/09), (14a/07), (15b/19), (16a/01), (25a/14), (27a/06), (36b/02), (36b/07), (36b/10), (46a/08)

p.+larlan (26b/10)

duhte-i pâdişâh ‘hükümdarın dikilmiş (elbisesi, kaftanı)’ (04a/17)

hâzret-i pâdişâh-ı cihân ‘alemin saygıdeğer padişahı’ (05b/18)

hâzret-i pâdişâh-ı dîn-penâh ‘dinin koruyucusu saygıdeğer hükümdar’ (04a/13)

pâdişâh-ı ‘adâlet-guster ‘adalet dağıtan hükümdar’ (05a/08)

pâdişâh-ı dîn-penâh ‘dinin koruyucusu hükümdar’ (02a/05)

pâdişâhân < Far. *pâdişâhân* padişahlar, hükümdarlar

p. (03a/09), (04a/01)

sîret-i pâdişâhân ‘padişahların davranışı, ahlâkı’ (04a/01)

siyâset-i pâdişâhân ‘padişahların devlet yönetimi’ (03a/09)

pâdişâhî < Far. *pâdişâhî* padişahla ilgili, padişaha ait

p.+den (13b/04)

‘avâtîf-ı pâdişâhî ‘padişaha ait lutuflar’ (13b/04)

pâdişâhlık < Far. *pâd-şâh* ve T. *+lık* hükümdarlık, saltanat

p. (39b/04), (39b/04)

pāk < Far. *pāk* temiz, saf, halis

p. (19a/03), (46a/07), (52b/03)

pāk-i şāfî ‘saf, temiz’ (46a/07)

pāk ol- ‘temiz, saf olmak’ (19a/03)

pāre < Far. *pāre* parça

p. (17a/14), (20a/10), (20a/10), (43b/09), (43b/09)

pāre ôt- ‘parçalamak’ (20a/10)

pāre pāre ol- ‘parça parça olmak’ (43b/09)

pek sert, katı, sağlam

p. (27b/01), (28b/11), (44b/06), (44b/06), (46a/02)

pencere < Far. *pencere* pencere

p. (17a/16)

p.+sine (17a/08)

perīṣān < Far. *perīṣān* kederli, acınası

p. (27b/18)

perīṣān ol- ‘dağılmak, düzeni bozulmak’ (27b/18)

perīṣānlık < Far. *perīṣān* ve T. +*lık* karmakarışık olma, düzensizlik

p.+ı (25a/04)

pervāz < Far. *pervāz* uçma, uçuş

p. (33b/12)

pervāz ét- ‘uçmak’ (33b/12)

perverdigār < Far. *perverd-gār* bütün yaratıkları yetiştiren ve besleyen, Allah

p. (02b/15), (03a/17)

elṭāf-ı perverdigār ‘Allah’ın lutufları’ (02b/15)

sāye’ -i perverdigār-ı lā-yezāl ‘ebedi olan Allah’ın gölgesi’ (03a/16)

pes < Far. *pes* şu hâlde, öyleyse, şimdi

p. (04a/01), (07a/14), (09a/16), (14a/03), (14a/16), (16a/04), (16a/17), (16b/01), (17b/16), (18a/10), (18b/15), (19a/15), (19a/18), (20a/02), (20a/14), (21a/11), (22b/09), (23a/14), (25a/10), (25a/16), (26a/14), (26b/12), (28a/16), (31b/04), (34b/15), (41b/09), (42a/01), (44b/12), (45a/01), (49b/17)

peṣīmān < Far. *peṣīmān* pişman, yaptığına esef eden → **pişmān**

p. (07a/09), (30b/17), (38a/13), (46b/08), (50b/11)

peṣīmān ol- ‘hayıflanmak’ (07a/09), (30b/17), (38a/13), (46b/08)

peṣīmānlık < Far. *peṣīmān* ve T. +*lık* hayıflanma, pişman olma

p.+dan (19a/06)

peydā < Far. *peydā* açık, belli, âşikâr

p. (20b/01), (20b/11), (22b/12), (23b/08), (27b/12)

peydā èt- ‘meydana getirmek’ (23b/08)

peydā eyle- ‘meydana gelmek’ (22b/12)

peydā ol- ‘ortaya çıkmak, belirlemek’ (20b/01), (20b/11), (27b/12)

peymān < Far. *peymān* ant, yemin → **and**

p.+ı (38b/05)

peynir < Far. *penīr* sütten elde edilen peynir

p. (20b/01)

pīr < Far. *pīr* yaşlı, ihtiyar

p. (32b/06)

pīr ol- ‘yaşlanmak’ (32b/06)

pire pire, küçük böcek

p. (37a/08), (37a/09), (37a/10)

p.+den (37a/03)

p.+ye (37a/07)

pīrlık < Far. *pīr* ve T. *+lık* ihtiyarlık

p. (21a/06)

pişmān < Far. *peşīmān* pişman, yaptığına esef eden → **peşīmān**

p. (28a/03)

pişmān ol- ‘hayıflanmak’ (28a/03)

pīşvā < Far. *pīşvā* önder, reis

p. (02a/18)

pīşvā-yı cemā‘at-i enbiyā ‘peygamberler topluluğunun önderi’ (02a/18)

pūr-ḥikmet < Far. *pūr* ve Ar. *ḥikmet* bilgelik dolu, manalı sözle dolu

p.+de (04a/12)

nüşha' -ı pür-ḥikmet 'manalı söz ile dolu kitap' (04a/12)

pür-nūr < Far. *pūr* ve Ar. *nūr* aydınlık, ışıkl

p.+ların (02b/07)

pür-takṣīr < Far. *pūr* ve Ar. *taḫṣīr* kusurlu, suçlu

p.+lerin (06a/01)

tuḥfe' -i ḥaḫīr-i pür-takṣīr 'kusurla dolu değersiz armağan' (06a/01)

pür-tehvīl < Far. *pūr* ve Ar. *tehvīl* korku dolu

p. (03b/15)

tefekür-i aḥbār-ı pür-tehvīl 'korku dolu haberleri, sözleri düşünme' (03b/15)

pür-teṣvīṣ < Far. *pūr* ve Ar. *teṣvīṣ* karışık, karışıklıkla dolu

p.+dür (03b/11)

R

rab < Ar. *rabb* rab, Allah → **rabb**

r. (30b/13)

rabb < Ar. *rabb* rabb, Allah → **rab**

r. (01b/02), (05b/15)

Cenāb-ı rabbe'l-erbāb 'rablik iddia edenlerin rabbi Allah' (01b/02)

ḥaẓret-i rabb-i 'izzet 'kudret sâhibi yüce Allah' (05b/15)

rabbānī < Ar. *rabbānī* ilahi, tanrısal

r. (39b/15)

taḫdīr-i rabbānī 'ilahi kader' (39b/15)

rāci' < Ar. *rāci'* -e dönen, geri dönme

r. (33b/04)

rāci' ol- 'geri dönmek' (33b/04)

raḏīallāh < Ar. *raḏī* ve *allāh* Allah razı olsun

r. (03b/08)

raḍīallāhu-‘anh ‘Allah ondan razı olsun’ (03b/08)

rağbet < Ar. *rağbet* istek, alâka

r. (meyl ü rağbet) (05b/05)

r.+im (19a/07)

rağbet ol- ‘itibar etmek, ilgi göstermek’ (05b/05)

rāḥat < Ar. *rāḥat* huzur, sakinlik

r. (20a/12), (20a/14)

rāḥat-ı ebedīye ‘sonsuz huzur’ (20a/12), (20a/14)

raḥim < Ar. *raḥm* anne rahmi, döl yatağı

r.+inde (20b/11)

r.+ine (20a/18)

raḥmet < Ar. *raḥmet* acıma, merhamet

r.+ini (30b/15)

ra‘iyyet < Ar. *ra‘iyyet* hükümdarın yönetimi altında olan, halk → **re‘āyā**

r. (05a/14), (09b/18), (46a/08)

r.+ince (12b/13)

aḥvāl-i ra‘iyyet ‘halkın halleri’ (12b/13)

esbāb-ı refāhiyyet-i ra‘iyyet ‘halkın huzurunun sebepleri’ (05a/14)

rāst < Far. *rāst* rastlama, tesadüf, isabet

r. (06b/16), (08b/01), (23a/18), (26a/13), (33b/07), (34b/02), (40b/12), (44b/13), (46b/03)

ravza < Ar. *ravza* bahçe

r. (02b/01)

ravza-ı muṭaḥhar ‘mübarek bahçe (Hz. Muhammed’in Medine’deki kabri)’ (02b/01)

rāyiḥa < Ar. *rā‘iḥa* koku, güzel koku → **koku**

r.+sından (15b/04)

rāz < Far. *rāz* gizlenen şey, sır → **sırr**

r.+ı (52b/18)

r.+ımı (28a/05), (50a/14)

r.+ımı (12a/07), (51a/11)

rāzī < Ar. *rāzī* kabul eden, rıza gösteren, hoşnut

r. (08a/12), (22b/08), (23b/19), (24a/19), (30b/02), (34a/12), (34b/18), (39a/01), (39a/03), (39a/05), (40a/11), (43b/06)

rāzī ol- ‘kabul etmek, uygun bulmak, istemek’ (08a/12), (22b/08), (24a/19), (30b/02), (34b/12), (39a/01), (39a/03), (39a/05), (40a/11), (43b/06)

re‘āyā < Ar. *re‘āyā* hükümdarın yönetimi altında olan, halk → **ra‘iyyet**

r. (re‘āyā u berāyā) (04a/02), (04a/10), (21a/18)

r.+sına (26b/08)

r.+ya (21b/01)

keyfiyyet-i mu‘āmele’-i re‘āyā ‘müslüman halkın davranış biçimi’ (04a/02)

recā < Ar. *recā* ‘dilek, istek

r. (11b/17), (36a/09)

recā èt- ‘istemek, dilemek’ (11b/17), (36a/09)

red < Ar. *redd* kabul etmeme, geri çevirme

r. (13b/02)

red eyle- ‘kabul etmemek, geri çevirmek’ (13b/02)

ref‘ < Ar. *ref‘* giderme, kaldırma

r. (03a/02), (27a/12)

ref‘ èt- ‘ortadan kaldırmak, gidermek’ (27a/12)

ref‘-i münāza‘āt ‘çekişmenin giderilmesi’ (03a/02)

refāhiyyet < Ar. *refāhiyyet* refah, huzur

r. (05a/14)

esbāb-ı refāhiyyet-i ra'īyyet 'halkın huzurunun sebepleri' (05a/14)

re'fet < Ar. *re'fet* merhamet etme, acıma, esirgeme

r. (02b/18)

r.+e (05a/07)

r.+ler ('adl ü re'fet) (03a/18)

reh < Far. *reh* yol → **ṭarīḳ, yol**

r. (11a/16)

reng < Far. *reng* renk; tarz, vasıf, durum; hile → **levn**

r. (01b/08), (52a/15)

r.+i (37b/13)

reng-i nigāristān 'güzelleri çok olan yerin şekli, vasfı' (01b/08)

reng ol- 'hile yapmak' (52a/15)

resūl < Ar. *resūl* resul, peygamber

r. (03a/12)

ḥazret-i resūl-i ekrem 'cömertlik sâhibi şerefli peygamber, Hz. Muhammed' (03a/12)

resūlullāh < Ar. *resūlu'llāh* Allah'ın resulü, peygamber

r. (02b/12)

şıdḳ-ı resūlullāh 'peygamberin doğruluğu, sadakati' (02b/12)

reşād < Ar. *reşād* doğru yolda olma

r. (02b/02)

reşk < Far. *reşk* kıskançlık, haset

r. (02b/15), (14b/17), (14b/18)

reşk-i bāğ-ı irem 'cennet bahçesini kıskandıran' (02b/15)

reşk-ët- 'kıskanmak' (14b/17), (14b/18)

revā < Far. *revā* lâıyk, uygun, yerinde

r. (11b/19), (12a/06), (12a/11), (12b/10), (13b/07), (16b/06)

revā èt- 'lâyük, uygun olmak' (11b/19), (12a/06)

revā eyle- 'lâyük, uygun görmek' (12b/10)

revā ol- 'lâyük, uygun olmak' (12a/11), (13b/07)

revāc < Ar. *revāc* yaygınlık, revaç, değer

r. (04b/03)

r.+da (21b/08)

sālik-i cādde'-i revāc 'kıymetli yola girmiş olan yolcu' (04b/03)

revān < Far. *revān* akan, giden

r. (45a/06)

r.+a (04b/15)

āb-ı revān 'akan su' (04b/15)

revān ol- 'akmak' (45a/06)

revāne < Far. *revāne* giden, yürüyen

r. (10b/09)

revāne ol- 'yola koyulmak, gitmek' (10b/09)

revāyih < Ar. *revāyih* güzel kokular, rayihalar

r. (02a/13)

revāyih-i fevāyih 'güzel kokular ve rāyihalar' (02a/13)

revnaḵ < Ar. *revnaḵ* parlaklık, güzellik

r. (04b/04)

revnaḵ-ı millet 'halkın parlaklığı' (04b/04)

re'y < Ar. *re'y* oy, fikir, görüş

r. (re'y ü tedbīr) (10a/10), (18b/18), (26b/04), (32a/19), (32a/19)

r.+de (35a/19)

r.+i (16b/01), (33b/12), (34a/01), (41a/05), (42b/01)

r.+imize (41a/05)

r.+imle (26a/18)

r.+in (45a/18)

r.+ini (29a/10), (35a/09), (35a/13)

r.+iñ (33a/02)

r.+iñi (45a/18)

r.+iñüz (41a/16)

r.+leri (26b/09)

re'y èt- 'öne sürmek, düşünmek' (18b/18)

reyāhīn < Ar. *reyāhīn* reyhanlar

r. (gül ü reyāhīn) (01b/07)

reyb < Ar. *reyb* şüphe, şek → **şek, şüphe**

r. (05a/19)

havādis-i reyb 'şüpheli olaylar' (05a/19)

rifk < Ar. *rifk* yumuşaklık, yavaşlık

r.+ınca (02a/12)

r.+la (37a/05)

rızā < Ar. *rızā* 'rıza, isteme, hoşnutluk

r. (05b/16), (52b/03)

r.+sın (39a/01), (39a/02)

vefk-i rızā 'rızaaya uygun' (05b/16)

rızk < Ar. *rızk* rızık, yiyecek içecek şey, nimet

r. (51b/01)

ri'āyet < Ar. *ri'āyet* saygı, sayma, itibar, uyma

r. (06a/09), (25a/13), (26b/14), (27a/04), (27a/10), (27a/14), (29a/09), (30a/07), (35a/08)

r.+inde (10b/16)

r.+ler (03a/19), (10a/16)

envā‘-ı ri‘āyet ‘çeşitli saygı ve tazim’ (10a/16)

ri‘āyet eyle- ‘uymak, saygı göstermek’ (26b/14), (27a/04), (30a/07)

ridā < Ar. *ridā* ‘örtü, şal

r.+sını (08a/08)

r.+sıyla (08a/14)

r.+ya (08b/01)

r.+yı (08a/16)

riḳāb < Ar. *riḳāb* kullar, köleler

r.+a (01b/02)

mālikū‘r-riḳāb ‘köleler sâhibi’ (01b/02)

risālet-penāh < Ar. *risālet* ve Far. *penāh* sığınılacak, koruyucu peygamber, Hz. Muhammed

r. (02a/14)

Cenāb-ı risālet-penāh ‘sığınılacak peygamber Hz. Muhammed’ (02a/14)

ruḥṣat < Ar. *ruḥṣat* izin, müsâade

r. (39a/18), (39a/19), (39b/02)

rūḥu’llāh < Ar. *rūḥu’llāh* Hz. İsa peygamber

r. (05b/02)

tevfīk-i enfās-ı rūḥu’llāh ‘İsa peygamberin (ölüleri diriltten) nefesi Allah’ın yardımı (ile)’ (05b/02)

Rūm < Ar. *Rūm* Anadolu

R. (04a/18)

ve’l-Rūm ‘ve Anadolu’ (04a/18)

Rūmiyye < Ar. *Rūmiyye* Anadolu ile ilgili, Anadolulu

R. (05b/10)

menāẓır-ı ‘ibārāt-ı Rūmiyye ‘Anadolu’nun ibarelerinin görünüşü’ (05b/10)

rūšen < Far. *rūšen* parlak, aydınlık

r. (04b/13)

mihr-i rūšen ‘parlak güneş’ (04b/13)

rūy < Far. *rūy* yüz, yüzey

r. (03a/17)

rūy-ı zemīn-i zīver ‘yeryüzünün süsü’ (03a/17)

rūzigār < Far. *rūzgār* devir, zaman, vakit

r. (29a/13), (32b/05), (33a/02)

r.+da (03a/09)

āyīne’-i mücellā-yı rūzigār ‘zamanın parlak aynası’ (03a/09)

rūsvāy < Far. *rusvāy* rezil, kepaze

r. (08b/07), (37b/02), (45a/09)

rūsvāy ol- ‘rezil olmak’ (08b/07), (37b/02), (45a/09)

rüşvet < Ar. *ruşvet* haksız alınan para

r. (21b/09)

S

sa‘ādet < Ar. *sa‘ādet* saadet, mutluluk → **şād**

s. (04a/04), (05b/04), (05b/19), (33a/18)

s.+i (26a/17)

s.+inde (41b/15)

s.+iñde (42a/05)

s.+iñiz (13b/01)

s.+ler (28b/12)

āsītāne’-i sa‘ādet ‘mutluluk eşiği, başşehri’ (13b/01), (26a/17)

kitāb-ı sa‘ādet-i unvān ‘mutluluk verici kitabın yazı başlığı’ (04a/04)

şāhib-i sa‘ādet ‘mutluluk sâhibi’ (28b/12)

sāye' -i sa'ādet 'mutluluğun gölgesi' (41b/14), (42a/05)

sa'ādet-i āyāt 'mutluluk işaretleri' (05b/19)

ṭabī'at-ı sa'ādet 'mutluluğun doğası' (05b/04)

sa'ādet-āyīn < Ar. *sa'ādet* ve Far. *āyīn* mutluluk kanunu, töresi

s. (02b/12)

sa'ādet-ḫarīn < Ar. *sa'ādet* ve Ar. *ḫarīn* mutluluğa ermiş

s. (03a/08)

aẓhār-ı şe'āyir-i islām-ı sa'ādet-ḫarīn 'mutluluğa ermiş islam'ın âdetlerinin açıklığı'
(03a/08)

sa'ādet-māl < Ar. *sa'ādet* ve Ar. *māl* mutluluk verici

s. (02b/16)

fāl-ı sa'ādet-māl 'mutluluk verici talih' (02b/16)

sā'at < Ar. *sā'at* saat, vakit, zaman

s. (05a/08), (38a/08), (42b/06)

s.+e (05a/08)

s.+i (21a/08)

ale'l-ḫıyāmü's-sā'at 'ayaklanma, ayağa kalkma zamanı ile' (05a/08)

sā'atü'l-ḫıyām 'ayakta durma, ayaklanma zamanı' (05a/08)

şa'b < Ar. *şa'b* güç, zor, çetin

ş. (05b/14)

emr-i şa'bü'l-menāl 'zorlukla erişilen husus' (05b/14)

şabāḥ < Ar. *şabāḥ* sabah, gündüz

ş. (30a/05), (31a/05)

şābit < Ar. *şābit* durağan, yerinde duran, kesin

ş. (20a/03), (21a/17), (22b/09), (27b/08)

şābit ol- 'kesin, ispatlanmış olmak' (20a/03)

şabr < Ar. *şabr* sabır, dayanma, tahammül

ş. (19a/09), (20a/15), (48a/12)

şabr èt- ‘sabır göstermek’ (19a/09), (20a/15)

şaç saç

ş.+ı (13a/09)

ş.+ın (47a/09)

sa‘d < Ar. *sa‘d* kutlu, uğurlu

s. (21a/16)

ṭāli‘ -i sa‘d ‘kutlu talih’ (21a/16)

şadā < Ar. *şadā* ses → *āvāz*

ş. (23b/14), (27b/01)

şadā èt- ‘ses çıkarmak’ (27b/01)

şadaķa < Ar. *şadaķa* sadaka

ş.+da (45b/14)

ş.+lar (42b/05)

şadāķat < Ar. *şadāķat* baēlılık, doğruluk, vefa

ş. (21b/03), (25b/07)

şādık < Ar. *şādık* doğru, gerçek

ş. (49b/07)

şafā < Ar. *şafā* ‘huzur, rahat; neşe

ş. (29b/04), (38a/05), (51a/10)

şāfī < Ar. *şāfī* temiz, halis, saf

ş. (34b/07), (46a/07)

pāk-i şāfī ‘saf, temiz’ (46a/07)

şāfī-dillik < Ar. *şāfī* ve Far. *dil* ve T. +*lik* temiz kalpli

d.+e (47a/01)

şafṛā < Ar. *şafṛā* 'safra, öd

ş. (21a/03), (22a/19)

şağ sağ taraf

ş.+ına (37b/14)

ş.+ını (27a/01)

sāḥa < Ar. *sāḥa* alan

s. (05b/01)

sāḥa' -ı şebistān-ı vücūd 'bedenin iç karanlığının alanı' (05b/01)

sāḥib < Ar. *şāḥib* sahip, malik → **şāḥib**

s. (02a/17)

sāḥib-i zeyl 'ek, ilave sahibi' (02a/17)

şāḥib < Ar. *şāḥib* sahip, malik, koruyucu → **sāḥib**

ş. (02a/17), (02a/17), (04a/02), (05b/11), (28b/12)

ş.+i (07a/16), (09a/03), (09a/06), (16b/08), (16b/16), (16b/19), (17a/03), (17a/06), (17a/18), (24b/01), (28b/02), (39a/09), (53a/01)

ş.+ine (07a/15)

ş.+ini (16a/09), (18b/19), (48a/15)

ş.+lerini (17a/15)

şāḥib-i 'adl 'adalet sâhibi' (04a/02)

şāḥib-i şer'-i kavīm 'doğru kânun sâhibi' (02a/17)

şāḥib-i sa'âdet 'mutluluk sâhibi' (28b/12)

şaḥş-ı şāḥib 'sâhip kimse' (05b/11)

şaḥīfe < Ar. *şaḥīfe* sayfa, safha

ş. (03a/11)

şaḥīfe' -i 'âlem 'dünya sayfası, safhası' (03a/11)

sāḥir < Ar. *sāḥir* büyücü, sihirbaz

s. (17b/10), (17b/10)

şakf < Ar. *şakf* çatı, kubbe

s. (01b/06)

şakf-ı zerrīn-i zīnet ‘altından yapılmış süslü kubbe, çatı’ (01b/06)

şakın yapılmaması gereken durumlarda söylenen uyarı sözü

ş. (15b/17), (16b/11), (28b/10), (36b/18), (43b/01), (47b/06)

şakın- çekinmek, kaçınmak, gözetmek

ş. (10b/03), (38b/07)

ş.-dım (18a/12)

ş.-urın (38b/01)

sākin < Ar. *sākin* durgun, sessiz

s. (26a/04), (41b/05)

şakla- saklamak, gizlemek, gözetmek, korumak

ş. (05a/01)

ş.-dı (49a/07)

ş.-mağ (11b/08), (11b/10), (12b/06), (12b/08), (51a/02)

ş.-mağda (12a/08)

ş.-mağdur (11b/09)

ş.-maya (52b/18)

ş.-r (18b/19)

ş.-sağ (26b/06)

ş.-ya (35a/09)

şaklan- saklanmak, gizlenmek

ş. (18a/03)

ş.-ur (24a/13)

şalāh < Ar. *şalāh* düzelme, iyileşme, doğruluk ve dürüstlük

ş. (18b/02), (45a/10), (45b/14)

ş.+dan (18b/04)

ş.+ı (15a/02), (18a/19), (18b/02), (19a/01), (48b/01)

ş.+ına (14b/16)

ş.+ı (18b/04)

ehl-i şalāḥ ‘doğruluk sâhibi’ (45a/10)

şalavāt < Ar. *şalavāt* salavat, Hz. Muhammed’e okunan dua

ş. (şalavāt u teslīmāt) (02a/13), (02a/19)

şalavāt-ı mādāmetü’l-arz ‘yeryüzü boyunca salat’ (02a/19)

şahıḥ haber, bilgi

ş. (14b/13)

şahvēr- bırakmak, gitmesine izin vermek

ş. (30a/19)

sālīfīn < Ar. *sālīf* geçmiş, geçen

s. (04a/03)

‘ulemā’-ı sālīfīn ‘geçmiş bilginler’ (04a/03)

şālīḥ < Ar. *şālīḥ* iyi, uygun, yetkili

ş. (17b/18), (18a/18), (46a/05)

ş.+e (17b/16)

‘amel-i şālīḥ ét- ‘iyi hareket ve hizmet etmek’ (17b/16), (17b/18)

sālīk < Ar. *sālīk* bir yolda giden, yolcu

s. (04b/03)

sālīk-i cādde’-i revāc ‘kıymetli yola girmiş olan yolcu’ (04b/03)

şalla’llāhu < Ar. *şalli* ve *ilāh* Allah’a dua olsun

ş. (02b/10), (02b/11), (03a/12)

şalla’llāhu-‘aleyhi ve sellem ‘Allah’ın selamı onun üzerine olsun’ (02b/11), (03a/12)

şalla'llāhu-'aleyhi ve aleyhim 'Allah'ın selamı onun üzerine ve üzerlerine olsun'
(02b/10)

salṭanat < Ar. *salṭanat* hükümdarlık, sultanlık, hakimiyet

s. (03a/14)

s.+a (04a/15)

s.+da (02b/17)

s.+ına (09b/14)

kār-ı salṭanat 'sultanlık işi' (02b/17)

mümehhed-i kavā'idü'l-salṭanat 'sultanlığın kurallarının düzeni' (04a/15)

şan- sanmak, zannetmek, tahmin etmek

ş.-a (53a/01), (53a/08)

ş.-dı (08a/14), (08b/02), (38b/07), (38b/08), (42a/14)

ş.-duğın (48a/04)

ş.-dum (51a/07)

ş.-maz (53a/04)

ş.-up (17a/15), (19a/14), (46b/04), (51b/17)

ş.-ur (34a/03), (35a/16), (36a/04), (38b/13), (38b/16), (38b/18), (52a/11)

ş.-urlar (46a/17)

saṇa sana

s. (04b/18), (08a/11), (10a/15), (10a/16), (11a/03), (11b/18), (12a/01), (12a/06),
(12b/04), (15b/06), (16b/13), (16b/16), (16b/17), (17a/03), (18a/05), (24a/02), (28b/17),
(29a/09), (29a/19), (29b/03), (32b/01), (32b/18), (33a/03), (34a/09), (34a/11), (34b/01),
(34b/04), (34b/05), (34b/05), (35a/05), (36b/19), (37a/02), (37b/07), (37b/11), (38a/18),
(38a/19), (38b/06), (39b/08), (40a/01), (42a/05), (44a/06), (44b/03), (44b/05), (45b/04),
(45b/06), (45b/08), (46a/13), (46a/13), (46b/11), (46b/12), (47b/12), (48a/01), (48a/18),
(48b/05), (48b/07), (49a/14), (49a/15), (49b/03), (50a/15), (50b/02), (50b/04), (50b/17),
(50b/18), (51a/06), (51a/10), (52a/03)

şan‘at < Ar. *şan‘at* sanat, zanaat

ş.+a (22b/16)

ş.+dan (22b/16)

şapa işlek olmayan, تنها yer → **kıyıtı**

ş. (42b/18)

şar- sarmak, kaplamak, çevrelemek

ş.-aķor (30a/16)

ş.-arsa (19b/14)

sarāy < Far. *sarāy* saray, konak

s.+dan (52a/13)

s.+ına (52a/08)

şarf < Ar. *şarf* harcama, masraf

ş. (06a/10)

şarf êt- ‘harcamak’ (06a/10)

sarhōş < Far. *ser-hōş* kendinden geçme, mest → **mest**

s. (30a/11)

sarhōşlık < Far. *ser-hōş* ve T. *+lık* sarhoş olma durumu

s.+ın (45b/19)

s.+ını (45b/18)

şarp çetin, sert

ş. (26a/03)

şarşar < Ar. *şarşar* şiddetli ve soğuk esen rüzgar

s. (05a/19)

şubh-ı neşūr-ı şarşar ‘soğuk esen sabah rüzgarını dağıtan’ (05a/19)

şat- satmak, bir malın ticaretini yapmak; gösteriş yapmak

ş.-ar (15b/17), (48b/19)

ş.-arsam (15b/16)

ş.-mağdur (11b/08)

ş.-mış (15b/15)

saṭḥ < Ar. *saṭḥ* yüzey, dış yüz

s. (01b/07)

saṭḥ-ı ‘anberīn ‘anberīn ‘amber kokulu yüzey’ (01b/07)

şavāb < Ar. *şavāb* doğruluk

s. (10a/13), (21a/16), (25b/09), (33b/12)

ş.+dur (33a/02)

şavaş kavga, mücadele

ş. (40b/12)

şavlet < Ar. *şavlet* saldırı, hücum

ş. (04b/04)

şehriyār-ı kaza-yı şavlet ‘saldırmaya hükmeden padişah’ (04b/04)

şavur- yaymak, dağıtmak

ş.-up (37a/05)

sa’y < Ar. *sa’y* çalışma, çaba, gayret → **ictihād**

s. (sa’y u ictihād) (02b/07), (06b/14), (14a/17), (14b/11), (15a/07), (15b/07), (15b/11), (16a/11), (17b/07), (19b/03), (21b/13), (21b/18), (22b/08), (27a/12), (31b/05), (31b/06), (44a/02), (46a/14)

sa’y èt- ‘çalışmak, gayret etmek’ (06b/14), (14b/11), (16a/11), (17b/07), (19b/03), (21b/13), (21b/18), (22b/08), (27a/12), (31b/06), (44a/02), (46a/14)

sa’y eyle- ‘çalışmak’ (15a/07), (15b/07)

şay- saymak, kabul etmek

ş.-mağ (24b/09)

ş.-up (03b/14)

sāye < Far. *sāye* gölge

s. (03a/16), (41b/14), (42a/05)

sāye' -i perverdigār-ı lā-yezāl 'ebedi olan Allah'ın gölgesi' (03a/16)

sāye' -i sa'ādet 'mutluluğun gölgesi' (41b/14), (42a/05)

şayıl- kabul edilmek, addedilmek

ş.-ır (24b/05)

ş.-maz (07b/03)

ş.-ur (07b/03), (23a/11), (24b/07), (26b/17), (26b/18)

şayib < Ar. *şā'ib* doğru, isabetli

ş. (33a/01)

sāyir < Ar. *sā'ir* başka, diğer, öbür

s. (01b/13), (06a/10), (18b/12), (27a/08), (44a/03), (49b/16)

şaykal < Ar. *şaykal* cila, parıltı

ş. (03a/18)

āyine' -i cihān-ı şaykal 'parlak dünyanın aynası' (03a/18)

sazlı sazlarla kaplı yer, kamışlık yer

s. (33a/07)

sebeb < Ar. *sebeb* sebep, neden, gerekçe

s. (05b/09), (07a/09), (07b/08), (09b/03), (12a/19), (13b/05), (13b/06), (13b/11), (14a/05), (20a/07), (22a/10), (29a/07), (31a/09), (37a/12), (38b/09), (39a/04), (39a/05), (39a/08), (39a/10), (39a/11), (39b/06), (39b/10), (39b/11), (45b/10)

s.+den (39a/03)

s.+dendür (03a/04)

s.+dür (23a/03)

sebeb-i şihhat 'sağlık sebebi' (07b/08)

sebeb ol- ‘yol açmak, neden olmak’ (07a/09), (12a/19), (13b/05), (13b/06), (13b/11), (20a/07), (37a/12), (39a/05), (39b/11)

sebebsiz < Ar. *sebeb* ve T. +siz sebebi olmayan, nedensiz

s. (38b/18)

secde < Ar. *secde* secde, yere kapanma

s. (13a/08)

s.+ye (13a/17)

secde ét- ‘secdeye kapanmak’(13a/08)

seçilik ayrılık → **ayrılık**

s. (47a/01)

sedād < Ar. *sedād* doğruluk, dürüstlük

s. (03b/18)

sedād-ı hāl ‘dürüstlük durumu’ (03b/18)

sefer < Ar. *sefer* yolculuk, seyahat

s. (23a/16)

s.+den (13a/10), (49a/01)

sefer ét- ‘yolculuğa çıkmak’ (23a/16)

sefīh < Ar. *sefīh* zevk ve eğlence düşkünü, düşüncesiz

s.+ler (49b/04)

segirt- çabuk çabuk gitmek, koşturmak → **sekred-**

s.-ürler (33a/12)

seḥā < Ar. *seḥā* ‘el açıklığı, cömertlik

s. (21b/06)

s.+ya (21a/17)

sekiz sekiz rakamı

s. (11b/06), (11b/16), (11b/18)

sekizinci sekizinci

s.+si (11b/15)

sekred- hızlı hızlı gitmek, koşturmak → **segirt-**

s.-mek (39b/12)

selām < Ar. *selām* selam → **sellem**

s. (11a/15), (11a/15), (13a/08), (26a/14)

sellem < Ar. *sellem* selam ve selamet → **selām**

s. (02b/11), (03a/12)

şalla'llāhu-'aleyhi ve sellem 'Allah'ın selamı onun üzerine olsun' (02b/11), (03a/12)

sem' < Ar. *sem'* işitme, kulak

s.+ine (09b/15)

semā' < Ar. *semā'* gök, gökyüzü

s. (04b/01)

mine's-semā' 'gökyüzünden' (04b/01)

mine's-semā'-i sultānū'l-ḥalk 'gökyüzünden insanların sultanı' (04b/01)

semir- semiz duruma gelmek

s.-ür (23b/07)

semiz besili, etli

s. (27b/14)

semizlik semiz olma durumu

s.+i (38b/02)

semt < Ar. *semt* taraf, bölge

s.+e (19a/10)

sen sen

s. (11a/15), (12a/16), (15a/05), (15b/17), (16b/12), (16b/13), (17b/02), (17b/02), (20a/08), (25a/16), (25a/17), (25b/17), (26a/16), (29a/02), (30b/01), (32a/06), (32a/08),

(33a/01), (33a/09), (34a/01), (34a/02), (34a/08), (34a/10), (34b/11), (35a/04), (35a/15), (35a/17), (36b/13), (37a/01), (38a/16), (39a/01), (39a/02), (41a/13), (41a/17), (42a/08), (42a/10), (43a/05), (43b/14), (44a/11), (44b/02), (44b/10), (45a/10), (46b/18), (47a/01), (47a/02), (47a/03), (47a/05), (47a/19), (47b/03), (47b/04), (47b/15), (48a/16), (48a/17), (48a/19), (48b/11), (48b/14), (49a/15), (50b/05), (50b/07), (51a/08), (51a/09), (52b/04), (52b/07), (52b/09), (53a/02), (53a/05), (53a/19)

şenā < Ar. *şenā* övme, övüş → **medh**

s. (10b/14)

şenā eyle- ‘övmek’ (10b/14)

şenā-hān < Ar. *şenā* ve Far. *hān* sena okuyan, öven

ş.+1 (05a/12)

sende sende

s. (10a/14), (11b/18), (32b/08), (42a/16)

senden senden

s. (04b/13), (12b/07), (12b/08), (12b/09), (29b/03), (32a/06), (42a/06), (44b/05), (44b/05), (45a/19), (46a/10), (47a/11), (48b/13), (48b/13)

seni seni

s. (10a/15), (10a/17), (11b/05), (12a/03), (19b/12), (21a/09), (28b/10), (28b/17), (33b/08), (35a/05), (37a/14), (38a/05), (38a/19), (38a/19), (42a/11), (43a/17), (43a/19), (43b/01), (44a/12), (44b/07), (45a/17), (45a/19), (45b/06), (48b/14), (50a/19), (51a/17), (52a/02), (53a/06)

seniñ senin

s. (04b/16), (10b/19), (11a/01), (11a/11), (11b/05), (11b/19), (12a/03), (12a/10), (13a/18), (17a/02), (25a/17), (25b/16), (31a/01), (31a/19), (35a/07), (37b/04), (39a/02), (39b/08), (41b/09), (42a/05), (42a/06), (42a/08), (42a/11), (44a/01), (45a/10), (45a/17), (45b/03), (45b/07), (45b/08), (45b/11), (46a/01), (46a/04), (47b/06), (48a/06), (48b/11), (48b/15), (49a/16), (49a/17), (50b/16), (51a/06), (52b/06)

s.+le (12a/15), (29b/03), (32a/17), (37b/06), (38a/17), (47a/03), (49a/19), (50a/14)

serāsime < Far. *serāsime* sersem, şaşkın

s. (35b/09)

serāsime ol- ‘şaşkın olmak’ (35b/09)

ser-bülend < Far. *ser* ve *bulend* yüksek, yüce

s. (03a/16)

ser-bülend-i dāred ‘yücelik sâhibi’ (03a/16)

ser-cā < Far. *ser* ve *cā* baş yer

s. (25a/16)

nef'-i ser-cā ‘baş yerin faydası’ (25a/16)

sev- sevmek, hoşlanmak, beğenmek

s.-diginden (52b/04)

s.-dügi (29b/17)

s.-e (46a/12)

s.-er (09b/09), (21a/19), (30a/09)

s.-ip (40b/19)

s.-meye (28a/09)

s.-meyenleriñ (51b/13)

s.-mez (21a/19)

şevāb < Ar. *şevāb* sevap, iyi karşılık, mükâfat → **ecir**

ş. (15b/10), (42b/06), (51a/01)

ş.+ı (15b/13), (18a/18), (42b/08)

ş.+ın (14b/09), (15b/14)

ş.+lar (15a/07), (15b/09), (19a/11)

sevdā < Ar. *sevdā* ‘hüzün, tasa

s. (21a/03)

s.+dur (22a/19)

sevin- sevinmek, memnun ve hoşnut olmak

s.-di (28b/15)

s.-diler (17a/13)

s.-me (15b/06)

s.-mez (15a/06), (24b/02)

s.-üp (27b/14)

s.-ür (19b/10), (24b/01)

s.-ürler (34b/11)

sevindür- sevindirmek, memnun ve hoşnut etmek

s.-üp (24a/17)

sevķ < Ar. *sevķ* gönderme, yöneltme

s. (41a/02)

sevķ et- ‘göndermek, yöneltmek’ (41a/02)

seyyid < Ar. *seyyid* efendi, önder

s. (02b/09), (02b/13), (04b/04)

bī-rūy-ı Һazret-i seyyidü’l-enām ‘yaratılmışların efendisi riyasız (Hz. Muhammed)’
(02b/09)

icābet-i seyyidü’l-mürselīn ‘peygamberlerin önderine (Hz. Muhammed) uyma’
(02b/13)

seyyidü’l-mürselīn ‘peygamberlerin önderi, efendisi (Hz. Muhammed)’ (02b/13),
(04b/04)

şıçan fare, kemirgen ve memeli hayvan

ş. (22a/06), (27a/13), (49a/03)

ş.+ıñ (22b/02)

ş.+lar (22a/13), (49a/02)

ş.+ları (48b/16), (49a/12)

şıçra- sıçramak, ileri veya yukarı atlamak

ş.-dı (37a/10)

ş.-r (36a/05)

şidk < Ar. *şidk* doğruluk

ş. (02b/12), (21b/08)

şidk-ı resûlullâh ‘peygamberin doğruluğu, sadakati’ (02b/12)

şifât < Ar. *şifât* sıfatlar, nitelikler

ş.+ına (02a/08)

celîlü’ş-şifât ‘çok yüce vasıflar’ (02a/08)

şığır sığır, büyükbaş boynuzlu hayvan

ş. (23a/17), (23a/18), (23b/13), (28b/06), (28b/17), (32a/06), (34a/01), (34a/02), (34b/13), (35a/15), (38a/05), (38a/09), (38a/15), (38b/01), (38b/07), (49b/07)

ş.+a (32a/04), (37a/19), (37b/18), (38a/02), (38a/04), (50a/02), (50a/13), (50b/09), (50b/16), (51a/05)

ş.+dan (28b/13), (31b/13), (36a/09), (50a/17)

ş.+ı (23a/19), (23b/02), (23b/04), (31b/01), (31b/10), (44b/08), (49b/05), (50a/08), (50a/11), (50b/02), (50b/03), (50b/07), (50b/08)

ş.+ı (23a/17), (32a/04), (34b/11), (36a/07), (37b/01), (38b/02), (49b/18), (50b/16)

ş.+la (31b/12)

şihhat < Ar. *şihhat* sağlık, esenlik

ş. (07b/08), (15b/08), (45b/15)

ş.+e (14b/11)

ş.+ini (14b/10)

sebeb-i şihhat ‘sağlık sebebi’ (07b/08)

şihhat-i hâl ‘sağlık durumu’ (15b/08)

şık- sıkmak, üzerine basınç uygulamak

ş.-a (44b/06)

ş.-dı (33b/01), (44b/14)

şına- denemek, tecrübe etmek

ş.-dım (35a/13)

şınanıl- denenmek

ş.-maz (46b/08)

şırāt < Ar. *şırāṭ* yol, düz yol

ş. (03b/16)

şırāt-ı müstaḳīm ‘doğru yol’ (03b/16)

şirr < Ar. *sirr* sır, gizem → **sirr**

ş.+ı (32a/05)

sirr < Ar. *sirr* sır, gizem, gizlilik → **rāz**

s. (10a/10)

s.+ı (12b/06), (12b/08)

s.+ımı (12a/07)

s.+ımı (11b/09), (12a/12)

ifşā’-ı sirr et- ‘sırrı açığa çıkarmak’ (10a/10)

sibā’ < Ar. *sibā’* yırtıcı hayvanlar

s. (02a/10), (04a/05)

envā’-ı sibā’ ‘yırtıcı hayvan türleri’ (02a/10)

siḥir < Ar. *siḥr* büyü, efsun

s.+den (18a/16)

Sikender < Far. *Sikender* İskender; Doğu’da efsanevi kişiliği ile tanınan eski Makedonya kralı

S. (02a/06)

Sikender-i sipāh ‘İskenderin ordusu, askeri’ (02a/06)

simā < Ar. *sīmā* kimse, şahıs

s. (02b/01)

vü's-simā'-ı ḥazret 'şahsının huzuru ile' (02b/01)

siṇek sinek, kanatlı böcek türü

s. (40a/12)

sipāh < Far. *sipāh* asker, ordu

s.+ıṇ (02a/06)

Sikender-i sipāh 'İskenderin ordusu, askeri' (02a/06)

sipāhī < Far. *sipāhī* süvari asker

s. (14a/08)

sipās < Far. *sipās* şükür ve övgü

s. (ḥamd u sipās) (01b/01)

sirāc < Ar. *sirāc* ışık

s. (05a/18)

sirāc-ı vehhāc 'çok parlak ışık' (05a/18)

sirāyet < Ar. *sirāyet* geçme, bulaşma, yayılma

s. (49b/16)

sirāyet et- 'geçmek, bulaşmak' (49b/16)

sīret < Ar. *sīret* ahlâk, karakter, hâl

s. (04a/01)

sīret-i pâdişāhān 'padişahların davranışı, ahlâkı' (04a/01)

siyāset < Ar. *siyāset* devlet idaresi, politika

s. (03a/03), (03a/09)

s.+i (05a/10)

s.+lerinde (09b/18)

ḥüsn-i siyāset 'iyi yönetim' (05a/10)

siyāset-i pâdişāhān 'padişahların devlet yönetimi' (03a/09)

siz siz

s. (33a/04), (41a/08), (43a/16), (43b/02), (43b/18), (44a/03), (44a/04), (49a/04)

size size

s. (33a/05), (34a/15), (38a/03), (41a/16), (43b/18), (43b/18), (43b/19)

s.+dür (44a/05)

sizi sizi

s. (34a/14), (51a/15)

sizin sizin → **siziñ**

s. (45a/14)

siziñ sizin → **sizin**

s. (33a/05), (35a/17), (41a/02), (43b/03)

s.+le (43a/17)

şoĥbet < Ar. *şuĥbet* konuşma, dostluk

ş. (18a/19), (49a/05)

ş.+inden (15a/19)

ş.+ine (15a/18), (15a/18)

ş.+lerini (49b/12)

şoĥbet ét- ‘karşılıklı dostça konuşmak’ (49a/05)

şok- sokmak, girmesini sağlamak; (yılan için) ısırarak

ş.-a (22a/12)

ş.-acağın (44b/18)

ş.-ar (39b/16)

ş.-dı (30a/02)

ş.-sa (49b/15)

şol sol taraf

ş.+ına (37b/14)

ş.+ından (27a/01)

şon son, nihayet, bitme

ş. (19a/05)

ş.+ı (19a/19), (36b/06), (45b/08)

ş.+ın (12a/04)

ş.+ına (19a/05)

ş.+ında (18b/04), (20a/08), (20a/14), (48a/17)

ş.+unda (12a/01)

şonra sonra, ardından

ş. (07a/05), (07b/16), (08a/12), (12b/01), (13a/15), (13a/17), (13b/10), (14a/16), (14b/08), (15a/14), (15a/15), (16a/03), (16a/04), (16a/06), (17a/10), (17a/12), (19b/09), (19b/11), (20a/01), (20a/11), (20a/19), (20b/02), (20b/02), (20b/12), (20b/14), (21a/06), (21a/10), (23a/03), (23b/02), (23b/04), (25b/07), (26a/04), (26b/12), (29a/08), (30a/16), (30b/11), (30b/13), (31a/19), (32b/13), (32b/14), (34b/15), (35a/17), (35b/03), (37a/18), (37b/05), (38b/14), (40a/03), (40a/03), (40a/09), (41b/17), (42a/06), (42a/07), (46b/08), (47a/05), (47a/07), (47a/09), (47a/12), (47b/16), (47b/18), (48a/12), (49a/15), (49b/17), (50a/12), (50a/14), (50b/08), (51a/11), (52a/07), (52a/14), (52b/02)

ş.+ya (42b/12)

şor- sormak; aramak

ş. (16b/14)

ş.-am (17b/14)

ş.-ar (23b/05), (48a/06)

ş.-arsa (47b/04)

ş.-arsın (16b/17)

ş.-arsın (16b/14)

ş.-dı (16b/15), (26a/15), (29a/06), (29a/07), (31a/09), (31a/16), (47b/11)

ş.-dılar (49a/08)

ş.-du (28b/06)

ş.-duğı (39b/02)

ş.-madıkları (53a/02)

ş.-mağa (49b/19)

ş.-up (51b/06)

şovuk soğuk

ş. (46a/16)

ş.+dan (21a/05)

şoyıl- soyulmak, (kıyafeti) çıkarılmak

ş.-mı (20b/14)

sög- sövmek, kötü söz söylemek

s.-di (34b/04)

s.-mek (31b/19)

söyle- söylemek, konuşmak, anlatmak

s. (13b/07), (16b/19), (17b/03), (32b/09), (34a/16), (34b/19), (50b/01), (50b/14)

s.-di (34b/04), (43b/18), (47a/18), (47b/12)

s.-digi (30b/16)

s.-dim (41b/07), (47a/19)

s.-di (36b/12), (42a/17), (43a/05), (47a/04)

s.-dügimden (18a/05)

s.-dügü (24b/09)

s.-dügü (48a/03)

s.-me (42a/08)

s.-medi (30b/05), (38b/18)

s.-medüğinden (53a/11)

s.-mege (35a/01), (38b/09), (41a/17)

s.-mek (31b/19), (37b/03)

s.-mekden (18a/14), (18a/15)

s.-mekdür (11b/14)

s.-memekdür (11b/15)

s.-meye (53a/14)

s.-mez (52b/11), (53a/11)

s.-mezin (52a/18)

s.-mezsın (52b/05), (52b/10)

s.-r (40b/07), (47a/13), (50a/12), (50a/14), (52b/12), (53a/17), (53a/18)

s.-rdim (39a/16), (39a/16)

s.-rem (43b/16)

s.-rin (17a/11), (25b/10)

s.-rken (27a/19)

s.-rler (52b/14)

s.-rsın (24a/02), (52b/05), (53a/06)

s.-se (24a/06)

s.-seler (52b/15)

s.-sem (35a/05)

s.-sün (41b/18)

s.-ye (36b/05), (37b/18), (38a/01), (52b/18), (53a/02), (53a/10)

s.-yeler (26b/10)

s.-yem (35a/08)

s.-yen (34b/19), (45b/08), (50b/17), (51a/06)

s.-yende (41b/19)

s.-yene (52b/09)

s.-yeyin (37a/18)

s.-yüp (37b/01)

söylen- söylenmek, anlatılmak

s.-di (35a/01)

s.-mege (41a/07)

s.-ür (17a/03), (42b/08)

söyleş- söyleşmek, karşılıklı konuşmak

s.-düm (28b/09)

s.-ebilesiñ (43a/06)

s.-emeyecegin (44a/14)

s.-evüz (41b/11)

s.-mek (24a/02)

s.-üp (24a/05)

s.-ürken (52a/06)

s.-ürler (35b/15)

söylet- söyletmek, söylemesini sağlamak

s.-eyin (38a/03)

s.-me (16b/17)

söz söz, lâf → **ķāl, kelām, sūhān**

s. (35a/01), (35a/10), (36b/07), (36b/08), (37b/18), (37b/19), (51a/08), (53a/05)

s.+de (45b/11)

s.+den (11a/18), (37a/19)

s.+dür (34b/18), (34b/19)

s.+i (11b/14), (12a/02), (18a/15), (24a/01), (24a/06), (28a/01), (35a/05), (38b/04), (38b/09), (41a/17), (41b/05), (43a/04), (43b/16), (45b/10), (49a/04), (49b/05), (52a/06), (52a/07), (52a/15), (53a/02), (53a/14)

s.+iden (28b/15)

s.+in (40b/10), (43a/07), (43a/07), (46b/01), (46b/02), (46b/09), (51b/12)

s.+inden (25b/03), (44a/19)

s.+ine (47a/15), (48a/05), (49b/17)

s.+ini (36b/12), (43b/11), (49b/04), (51a/16), (51b/14)

s.+iñ (45b/09)

s.+iñi (24a/15), (36a/09), (43b/10)

s.+le (21b/01)

s.+ler (31b/19)

s.+leri (16b/04), (32b/16), (37a/15), (40a/14), (43a/07), (50a/16), (52b/04)

s.+lerim (46a/13), (49b/03)

s.+lerin (26b/03), (26b/07)

s.+üm (45b/06)

s.+üme (35a/07), (45b/04)

s.+ümi (12a/05)

s.+üne (12b/09)

s.+üni (10b/06), (11a/18), (14a/01)

s.+üğde (11b/04)

s.+üğüzden (43b/03)

şu su; akarsu

ş. (18a/01), (18b/03), (19a/13), (19a/19), (20b/16), (23a/13), (32b/04), (34b/07), (34b/09), (35b/16), (35b/18), (36a/06), (42b/03), (42b/19), (43a/13), (46a/07), (46a/08)

ş.+da (38b/13), (44b/19)

ş.+nıñ (43a/15), (36a/03)

ş.+ya (19a/12), (19a/14), (34b/10), (40a/13)

ş.+yı (20b/01), (23a/14), (33a/07), (34b/07), (35b/11), (43a/13)

su'āl < Ar. *su'āl* soru

s. (10b/16), (40b/07)

s.+den (24a/05)

su'āl èt- 'sormak' (40b/07)

su'āl eyle- 'sormak' (10b/16)

şubḥ < Ar. *şubḥ* sabah vakti, sabah

ş. (05a/19)

şubḥ-ı neşûr-ı şarşar 'soğuk esen sabah rüzgarını dağıtan' (05a/19)

şuç suç, kabahat

ş. (28a/10), (38b/10)

ş.+da (51a/02)

ş.+ı (37b/08), (49b/07), (50b/03), (51b/08)

ş.+ını (28b/19), (37b/02), (37b/09), (51a/02)

şuç èt- 'hata yapmak, kabahatli davranmak' (28a/10), (38b/10)

şuçlı suç işlemiş, kabahati olan

ş. (51b/08), (51b/09)

ş.+nı (51a/02)

şuçsuz suçu ve kabahati olmayan

ş. (40a/18), (52b/17), (53a/03)

şudūr < Ar. *şudūr* meydana gelme, ortaya çıkma

ş. (36b/07)

şudūr èt- 'meydana gelmek' (36b/07)

sū' izān < Ar. *sū' izān* kötü zan

s. (44b/02)

sū' izān èt- 'kötü zan beslemek' (44b/02)

şulḥ < Ar. *şulḥ* barış, uzlaşma

ş. (34a/10), (34a/12), (46a/09), (48b/01)

şulı suyu olan, suyu bol

ş. (23b/06), (34a/05)

sultān < Ar. *sultān* sultan, hükümdar → **melik, melük, pādīshāh, şāh, şehriyār**

s. (02a/07), (04a/14), (04b/01), (04b/11), (melik ü milletü's-sultān) (05a/05), (05a/05), (05a/06)

ibnū's-sultān-ı mefhar 'kendisiyle övünülen padişahın oğlu' (05a/05)

mazhar-ı envārü's-sultān-ı zıllu'llāhu 'Allah'ın gölgesi olan hükümdarın nurlarının tecellisi' (04a/14)

milletü's-sultān 'halkın padişahı' (05a/05)

mine's-semā'-i sultānū'l-halk 'gökyüzünden insanların sultanı' (04b/01)

sultān-ı bī-miṣāl 'benzersiz hükümdar' (02a/07)

sultān-ı melik-i 'adl 'adaletli padişah, hükümdar' (04b/11)

şun < Ar. *şun* 'iş, eser

ş. (01b/05)

şun'-ı 'acīb-i dil-firīb 'hayranlık veren gönül aldatıcı güzel eser' (01b/05)

şūret < Ar. *şūret* dış görünüş, biçim, şekil

ş. (03a/10)

ş.+de (06a/15), (06a/17)

ş.+i (34b/16)

ş.+inde (06a/14)

şūretā < Ar. *şūretā* görünüşte, yalandan

ş. (49a/16)

susem < Far. *sūsen* susam bitkisi

s. (08b/05)

s.+i (08a/17), (08a/17), (08a/19), (08b/02), (08b/05), (08b/05)

s.+ine (08a/07), (08a/09)

s.+ini (08a/06), (08a/10), (08a/16)

s.+iniñ (08a/13), (08b/01)

s.+iñ (08b/03)

s.+leri (08a/04)

s.+lerini (08a/05)

şusuz suyu bulunmayan veya az olan

ş. (20b/16)

ş.+a (43a/16)

şusuzlık susuz kalma durumu

ş.+ıñ (19b/01)

sübḥān < Ar. *sübḥān* her türlü eksiklikten ve kusurdan uzak olan, Allah

s.+ı (05b/03)

nūr-ı hidāyet-i sübḥān ‘her türlü kusurdan uzak olan Allah’ın doğru yolunun ışığı’
(05b/03)

sühān < Far. *suhān* söz, lakırdı → **söz**

s.+ıla (45b/13)

sükūn < Ar. *sukūn* durgunluk, sessizlik

s.+ı (19a/01)

Süleymān < Ar. *Suleymān* Hz. Süleyman

S. (02a/06)

Süleymān-ı cāh ‘mevki sâhibi Süleyman’ (02a/05)

sür- sürmek, dokundurmak; uzaklaştırmak; yaşamak, geçirmek

s.-diler (33b/16)

s.-e (14b/08)

s.-er (30a/04)

s.-ersen (20a/09)

s.-señ (49a/18)

s.-üp (23b/08)

sürme < Far. *surme* göze sürülen siyah toz

s. (23a/09)

sürür < Ar. *surūr* sevinç

s. (45b/15)

süd süt

s.+den (20b/19)

Ş

şād < Far. *šād* mutluluk → **sa‘ādet**

ş. (12b/19), (13a/12)

şād ol- ‘sevinçli, memnun olmak’ (12b/19)

şādmān < Far. *šād-mān* neşeli, sevinçli → **şādmān**

ş. (33b/02)

şādmān ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (33b/02)

şādmān < Far. *šād-mān* neşeli, sevinçli → **şādmān**

ş. (13a/07)

şādmān ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (13a/07)

şāh < Far. *šāh* şah, padişah → **melik, melük, pādişāh, şehriyār, sulṭān**

ş.+ıñ (04b/19)

şāhid < Ar. *šāhid* tanık

ş. (45b/04), (47a/15)

ş.+dür (47a/15)

ş.+iñ (47a/13)

şāh-rāh < Far. *šāh-rāh* doğru ve açık yol

ş. (02b/02)

şahş < Ar. *şahş* şahıs, kişi

ş. (05b/11)

şahş-ı şāhib ‘sâhip kimse’ (05b/11)

şākir < Ar. *şākir* şükreden

ş. (19a/01)

şākir ol- ‘şükredici olmak’ (19a/01)

şāmil < Ar. *şāmil* içine alan, kaplayan

ş. (03b/14)

fehmi-i şāmil ‘içine alan anlayış’ (03b/14)

şān < Ar. *şān* ün, şöhret, itibar, büyüklük → **nām, şöhret**

ş.+ına (04a/12)

ş.+ıñ (05a/17)

dūdmān-ı ‘alīyyü’ş-şān ‘yüce itibarlı hanedan’ (05a/17)

şarāb < Ar. *şerāb* şarap, alkollü içecek

ş. (29b/17)

ş.+a (31b/18)

şart < Ar. *şart* şart, koşul

ş. (20a/11), (43a/18)

ş.+ıla (43a/18)

ş.+la (43a/19)

şart eyle- ‘koşul sunmak’ (20a/11)

şaş- şaşırmak, hayret etmek → **hayret, ta‘accüp**

ş.-maya (35b/06)

şāyed < Far. *şāyed* şayet, eğer, belki

ş. (08b/06), (16b/17), (38a/03), (41a/01)

şāyi‘ < Ar. *şāyi‘* yayılmış, duyulmuş

ş. (12a/17), (21b/09)

şāyi' ol- 'herkesçe duyulmak' (12a/17), (21b/09)

şe'āyir < Ar. *şe'ā'ir* âdetler, merasimler, törenler

ş. (03a/08)

aẓhār-ı şe'āyir-i islām-ı sa'âdet-ķarīn 'mutluluĝa ermiş islam'ın âdetlerinin açıklığı'
(03a/08)

şebistān < Far. *şebistan* karanlık yer

ş. (05b/01)

sāḥa' -ı şebistān-ı vücūd 'bedenin iç karanlığının alanı' (05b/01)

şedd < Ar. *şedd* sıkıca bağlama, sıkma

ş.+e (04a/17)

menzil-i şedd 'baĝlanılan konak yeri' (04a/17)

şedīd < Ar. *şedīd* şiddetli, kuvvetli

ş. (01b/01)

şedīdü'l-esās 'kuvvetli asıl' (01b/01)

şefķat < Ar. *şefeķat* şefkat, acıma, esirgeme

ş. (14a/11), (42b/02)

ş.+i (21a/17)

şefķat èt- 'sevgi göstermek' (14a/11)

şehādet < Ar. *şehādet* tanıklık, şahitlik

ş. (48a/07), (50b/19)

ş.+iniĝ (47a/17)

şehādet èt- 'doĝruluĝunu tasdik etmek' (48a/07)

şehādet olın- 'tanıklık etmek' (50b/19)

şehir < Far. *şehr* şehir, kent

ş. (41b/01), (41b/02)

ş.+e (29b/07), (29b/08), (29b/12)

ş.+iniş (19b/18)

ş.+lerine (46b/16), (46b/17)

şehriyār < Far. *şehriyār* padişah, hükümdar → **melik, melük, pādīšāh, sulţān, şāh**

ş. (04a/09), (04a/17), (04b/04), (05a/09)

ş.+ıñ (05a/13)

şehriyār-ı bülend-ahter ‘talihli padişah’ (05a/09)

şehriyār-ı cāme’-i ber-kāmet ‘boydan elbiseli hükümdar’ (04a/17)

şehriyār-ı kāmkar ‘devlet sâhibi padişah’ (04a/09)

şehriyār-ı kazā-yı şavlet ‘saldırmaya hükmeden padişah’ (04b/04)

şehriyārī < Far. *şehriyārī* hükümdarlık

ş.+leri (05a/18)

şehvānī < Ar. *şehvānī* şehvetle ilgili

ş. (20a/06)

şehvet < Ar. *şehvet* şiddetli istek ve arzu

ş. (19a/03)

şek < Ar. *şekk* şüphe, zan → **reyb, şüphe**

ş. (37b/16), (40b/19)

şekil < Ar. *şekl* şekil, biçim, tarz, hâl

ş. (15a/13)

ş.+inde (38a/05)

ş.+ine (10b/10), (37b/12)

şekl-i insān ‘insan biçimi’ (15a/13)

şems < Ar. *şems* güneş

ş.+iñ (19b/12)

şer < Ar. *şerr* kötülük, fenalık → **şerr**

ş. (28a/09)

ş.+lerden (19a/03)

ehl-i şer ‘kötülük sâhibi’ (28a/09)

şer’ < Ar. *şer’* şeriat, kanun

ş. (02a/17), (02b/08), (03a/15), (03a/16), (04b/03)

ş.+isiniden (03b/17)

melik-i şer’ ‘şeriatın padişahı’ (03a/15)

şāhib-i şer’-i kavīm ‘doğru kânun sâhibi’ (02a/17)

şer’-i melik ‘padişahın şeriatı, kanunu’ (03a/15)

şer’-i mübîn ‘açık, belli kanun’ (02b/08), (04b/03)

şerāyi’ < Ar. *şerāyi’* şeriat hükümleri

ş. (03a/07)

tenfīz-i şerāyi’-i dīn-i metīn ‘sağlam dinin hükümlerini yürütme’ (03a/07)

şeref < Ar. *şeref* şeref, onur

ş. (02a/16), (şeref ü iltifāt) (05b/18)

müşerref-i şeref ‘onurla şereflenmiş’ (02a/16)

şerī’at-güzār < Ar. *şerī’at* ve Far. –*güzār* dini kanunları ve düzeni yerine getiren

ş.+dan (03a/10)

hulefā’-ı şerī’at-güzār ‘İslami kuralları yerine getiren halifeler’ (03a/10)

şerīf < Ar. *şerīf* şerefli, mübarek

ş. (06a/11), (14a/06), (14a/06)

ş.+inden (09b/07)

ş.+leri (13b/06)

cānib-i şerīf ‘şerefli taraf’ (09b/07)

nām-ı şerīf ‘şerefli isim’ (13b/06)

şerīk < Ar. *şerīk* ortak

ş. (46b/13), (51a/03)

şerîk ol- ‘ortak olmak’ (51a/03)

şerr < Ar. *şerr* kötülük, fenalık → **şer**

ş. (42b/03)

ş.+inden (33b/11), (50a/01)

şerr’-i zulm ‘kötü eziyet’ (42b/03)

Şetrebe *Kelîle ve Dimne*’deki iki sığırdan birinin ismi, Şetrebe

Ş. (23a/17), (23a/18), (23b/04), (23b/05), (23b/06), (27a/19), (28b/19), (29a/01), (29a/04), (29a/07), (29a/09), (29a/14), (35a/11), (36b/13), (36b/19), (37a/13), (39b/09), (40a/04), (40a/15), (40b/02), (42a/18), (42b/04), (42b/12), (42b/16), (44a/17), (44a/19), (44b/02), (44b/03), (44b/07), (44b/14), (44b/15), (45a/01), (45a/03), (45a/05), (45a/09)

Ş.+den (37a/13), (37b/17), (44b/01)

Ş.+niñ (23b/13), (44a/19), (45a/04), (49b/12)

Ş.+ye (28b/16), (29a/05), (29a/11), (29a/15), (51a/13)

Ş.+yi (29a/10), (37a/17), (44b/13), (51a/18)

şevlem < *şevle* aydınlık, ışıık; şevlem, metinde ikileme olarak kullanılmış sihirli sözcük

ş. (şevlem şevlem) (17a/09), (17a/09), (17a/16), (17a/17)

şey’ < Ar. *şey’* şey, nesne, husus

ş. (12a/10), (20a/05)

ş.+i (09b/03), (09b/04)

şeyh < Ar. *şeyh* yaşlı kimse, ihtiyar, hoca

ş. (10b/10)

şeyh-i ‘azîz ‘kıymetli hoca, ihtiyar’ (10b/10)

şifâ < Ar. *şifâ* ‘deva, iyileşme

ş. (17b/08)

şikâr < Far. *şikâr* av, avlanan hayvan

ş. (33a/15), (34a/08), (41a/01)

ş.+a (31b/18), (40b/11), (40b/13)

şikār èt- ‘avlamak’ (34a/08)

şikāyet < Ar. *şikāyet* yakınma, sızlanma, derdini söyleme

ş. (29a/16), (32a/16), (43b/17), (44a/03), (44a/05), (44a/11)

şikāyet èt- ‘yakınmak, sızlanmak’ (44a/05)

şikāyet eyle- ‘yakınmak, sızlanmak’ (29a/16), (32a/16), (43b/17), (44a/03), (44a/11)

şimden şu andan itibaren, artık, bundan sonra → **şimdi**

ş. (29a/08), (31a/19), (47a/09), (49a/15), (51a/11)

şimdi şimdi, şu an → **şimden**

ş. (16b/18), (25a/03), (25a/07), (35a/16), (36b/17), (40a/04), (41b/12), (45b/07), (53a/03)

ş.+deñ (32b/09)

şimdiki şimdiki, şu andaki

ş.+ñ (28b/18)

şīşe < Far. *şīşe* şişe, dar ve uzun kap

ş. (12a/12), (12a/13)

şol şu, o; işaret sıfatı; üçüncü teklik kişi zamiri → **şu**

ş. (06b/13), (06b/15), (07a/10), (07a/11), (07b/06), (07b/18), (09a/11), (14b/12), (15a/01), (15b/03), (15b/15), (16b/06), (17b/11), (17b/18), (18b/06), (18b/18), (18b/19), (19a/10), (19a/12), (19a/19), (19b/02), (19b/05), (19b/08), (19b/10), (19b/11), (19b/13), (19b/18), (20a/11), (21b/19), (23a/09), (23a/12), (24a/19), (24b/02), (24b/03), (24b/05), (26b/01), (26b/06), (26b/10), (27a/05), (27a/12), (27a/14), (35b/10), (36a/17), (36b/01), (37a/16), (38b/12), (39a/07), (40a/08), (40a/10), (40a/12), (45b/17), (46a/01), (46a/02), (46a/03), (46a/03), (47b/14), (48b/12), (48b/15), (49b/02), (51b/16), (51b/16), (52b/17), (52b/18), (52b/19), (52b/19), (53a/01)

şöhret < Ar. *şuhret* şöhret, ün, nam → **nām**, **şān**

ş. (14a/19)

şöyle şöyle

ş. (03b/01), (08a/14), (16a/05), (16a/09), (16b/11), (17a/19), (23b/15), (34b/13), (41a/15), (41b/10), (42a/13), (51a/07), (51b/12), (53a/12)

şu şu; işaret sıfatı → **şol**

ş. (04b/15), (06b/05), (10b/12), (14a/15), (27b/04), (41a/14), (41b/07), (43a/19), (44b/17), (46b/03), (49b/08), (52b/16), (52b/16)

şuhūd < Ar. *şuhūd* gözle görme; şahit olma, tanıklık

ş.+a (01b/04)

ş.+da (05b/02)

fezā-yı kâşāne'-i şuhūd 'gözle görülen büyük köşkün geniş alanı' (05b/02)

müzāhir-i şuhūd 'şahitlik etmeye yardım eden' (01b/04)

şuḡa şuna

s. (12a/12), (14b/04), (14b/07), (15a/12), (18a/10), (22b/13), (49b/08)

şunı şunı

s. (38b/03)

şunuḡ şunun

s. (07b/10)

şūr < Far. *şūr* fitne, karışıklık

ş. (03a/03)

ehl-i şūr 'fitne sâhibi' (03a/03)

şura şu yer

s.+ya (34b/02)

şükrāne < Ar. *şükrāne* teşekkür alameti, iyilik bilme nişanesi

ş. (13a/17)

şüphe < Ar. *şubhe* tereddüt, kuşku, zan → **reyb**, **şek**

ş. (17a/05), (30a/14), (30b/19), (37b/16), (40b/19), (44b/08), (44b/11), (51a/03), (51a/05), (51b/16), (52a/17)

ş.+m (50b/14)

ş.+si (51b/11)

şüphe èt- 'kuşkulanmak' (17a/05)

şüphe eyle- 'kuşkulanmak' (44b/11)

şürü < Ar. *şurū* 'başlama

ş. (05b/14)

T

tā < Far. *tā* dek, değin, kadar; bağlama edatı işlevinde

t. (05a/19), (05b/11), (07a/13), (10a/19), (11a/04), (11a/06), (13b/10), (13b/11), (13b/18), (14a/05), (15b/19), (16a/01), (20b/10), (27b/19), (30a/13), (30b/01), (32b/02), (33b/09), (33b/19), (40a/09), (41a/08), (44a/13), (44b/12), (45a/13), (46b/10), (47a/17), (48a/02), (48a/15), (51a/01), (52a/17)

ta'ab < Ar. *te'ab* sıkıntı, zahmet

t. (19b/07), (38a/14)

ta'accüp < Ar. *te'accub* şaşırma, hayret etme → **hayret, şaş-**

t. (26b/03), (47a/15)

ta'accüp èt- 'şaşmak' (26b/03), (47a/15)

ta'alluḡ < Ar. *te'alluḡ* ilişik, ilgi, bağ

t. (25a/16)

t.+ı (08b/11)

ta'alluḡ èt- 'ilgi, ilişigi olmak' (25a/16)

ta'ām < Ar. *ta'ām* yemek, yiyecek

t. (20b/15)

t.+ıḡ (07b/06)

t.+lardan (07b/07)

ṭāʿat < Ar. *ṭāʿat* ibadet, takva → **ʿibādet**

t. (11b/08)

tābiʿ < Ar. *tābiʿ* takip eden, bağlı

t. (06b/14), (16a/19), (16b/05), (23b/12), (28b/02), (32a/17), (36b/18), (38a/11), (41b/08), (48a/05)

tābiʿ ol- ‘uymak, bağlı olmak’ (06b/14), (16a/19), (16b/05), (28b/02), (36b/18), (38a/11), (41b/08), (48a/05)

ṭabīʿat < Ar. *ṭabīʿat* doğa, öz, yaratılış, huy

t. (05b/04)

t.+i (42b/01)

t.+iṇ (49a/17)

t.+ı (41a/04)

t.+ımız (41a/04)

t.+ini (42b/02)

t.+ları (03b/03)

nefs-i ṭabīʿat ‘yaratılış varlığı’ (03b/03)

ṭabīʿat-ı saʿādet ‘mutluluğun doğası’ (05b/04)

ṭabīb < Ar. *ṭabīb* hekim, doktor

t. (16a/05), (45b/18)

t.+den (35a/09), (39a/19)

t.+iṇ (14b/02), (36b/01)

ṭabīb-i ḥāzık ‘usta doktor’ (45b/18)

tābiʿīn < Ar. *tābiʿīn* (Hz. Muhammed) peygamberden sonra gelen ikinci nesil

t. (02b/10)

ʿalāūʿt-tābiʿīn ‘peygamberden sonra gelen ikinci nesil üzerine’ (02b/10)

taʿbīr < Ar. *taʿbīr* ifade, anlatım

t. (06a/16), (10a/01), (32a/04)

t.+e (11b/02)

ta‘bīr èt- ‘ifade etmek’ (06a/16), (10a/01)

ta‘bīr olın- ‘ifade edilmek’ (32a/04)

tābūt < Ar. *tābūt* içine ölü konan sandık

t.+a (39b/16)

tağ dağ

t. (27b/08), (46a/02)

t.+a (26a/03)

t.+da (24a/08), (32a/13), (46a/15)

t.+lara (12a/09)

tağyīr < Ar. *tağyīr* bozma, değiştirme

t. (44a/18), (44a/19)

tağyīr èt- ‘değiştirmek’ (44a/18)

taḥammül < Ar. *teḥammul* katlanma, dayanma

t. (19a/15), (35a/03), (48a/12), (50b/16)

taḥammül èt- ‘dayanmak, katlanmak’ (19a/15), (35a/03), (50b/16)

taḥammül eyle- ‘dayanmak, katlanmak’ (48a/12)

taḥaşşül < Ar. *teḥaşşul* meydana gelme, ortaya çıkma

t.+ünde (21a/12)

taḥayyül < Ar. *teḥayyul* hayalde canlandırma, hayal edilen

t. (05b/13)

taḥfīf < Ar. *taḥfīf* hafifletme, kolaylaştırma

t. (14b/11)

taḥfīf èt- ‘hafifletmek’ (14b/11)

taḥiyyāt < Ar. *taḥiyyāt* selam

t. (taḥmīd ü taḥiyyāt) (02a/12), (02a/13)

taḥiyyāt-ı ze'kiyāt 'saf vet tam selam' (02a/13)

taḥmīd < Ar. *taḥmīd* şükretme, hamdetme → **ḥamd**

t. (taḥmīd ü taḥiyyāt) (02a/12)

ba'de'z-taḥmīd 'şükürden sonra' (02a/12)

taḥrīk < Ar. *taḥrīk* kımıldatma, hareketlendirme; kıskırtma

t. (20b/01), (20b/11)

t.+den (44b/08)

taḥrīk ét- 'hareketlendirmek' (20b/01), (20b/11)

taḥşīl < Ar. *taḥşīl* alma, toplama, kazanma; öğrenim

t. (06b/12), (06b/15), (10a/04), (10a/18), (10b/07), (11a/10), (11a/13), (11a/14), (13b/15), (14a/12), (15a/07), (15b/09), (16a/12), (19b/14), (36b/03), (51a/01)

t.+i (16a/15)

t.+inde (13a/11), (13b/09), (31b/04)

taḥşīl ét- 'toplamak, elde etmek, kazanmak' (06b/12), (06b/15), (10a/04), (10a/18), (11a/10), (11a/13), (11a/14), (13b/15), (14a/12), (15a/07), (19b/14), (51a/01)

taḥşīl eyle- 'almak, kazanmak' (15b/09), (36b/03)

taḥşīl ol- 'öğrenmek' (16a/12)

ṭā'ife < Ar. *ṭā'ife* topluluk, bölüm, kavim → **ṭāyife**

ṭ. (28a/17)

ṭā'ife'-i mezbūr 'adı geçen kavim, kabile' (28a/17)

taḫarrüb < Ar. *teḫarrub* yaklaşma, yakına gelme

t. (25a/14), (27a/07)

taḫarrüb-i kesb 'çalışarak kazanca yaklaşma' (25a/14)

taḫarrüb-i mücerred 'halis olana yaklaşma' (27a/07)

ṭāḫat < Ar. *ṭāḫat* güç, kuvvet, derman

t.+i (48a/12)

t.+imiz (41a/12)

taḳdīr < Ar. *taḳdīr* beğenme, değerini belirleme; kader

t. (09b/03), (39b/15)

t.+ce (36b/13)

taḳdīr èt- ‘ezelden karar verilmek’ (09b/03)

taḳdīr-i rabbānī ‘ilahi kader’ (39b/15)

taḳīm- takınmak, kendine takmak

t.-duğı (33b/07)

taḳlīd < Ar. *taḳlīd* benzemeye veya benzetmeye çalışma

t. (03a/01)

taḳlīd-i ḥukkām ‘hâkimlere benzeme’ (03a/01)

taḳrīb < Ar. *taḳrīb* yaklaştırma

t. (27a/09)

taḳrīb èt- ‘yaklaştırmak’ (27a/09)

taḳsīm < Ar. *taḳsīm* bölme, paylaşırma

t. (46b/18)

taḳsīm èt- ‘bölmek, paylaştırmak’ (46b/18)

taḳşīr < Ar. *taḳşīr* kusur, kabahat, suç

t.+lerine (05b/05)

keşīrū’t-taḳşīr ‘çok kusur, kabahat’ (05b/05)

taḳvīm < Ar. *taḳvīm* düzeltme, şekillendirme, biçimlendirme

t.+de (01b/09)

aḥsen-i taḳvīm ‘yaratılışın en güzeli’ (01b/08)

ṭal dal, ağaç dalı → **dal**

t.+ları (27b/12)

ṭaleb < Ar. *ṭaleb* istek, dilek

ṭ. (07a/19), (11a/12), (11b/03), (11b/04), (12a/17), (14a/04), (14b/09), (46b/06)

ṭ.+den (09a/08)

ṭ.+inde (51b/01)

ṭaleb èt- ‘istemek, dilemek’ (07a/19), (11a/12), (11b/04), (12a/17), (14b/09)

ṭaleb eyle- ‘istemek, dilemek’ (11b/03), (14a/04), (46b/06)

ṭālī < Ar. *ṭālī* ‘baht, talih

ṭ. (21a/15)

ṭ.+mdendür (52b/11)

naḥs-i ṭālī ‘talihin uğursuzluğu’ (52b/11)

ṭālī-i sa’d ‘kutlu talih’ (21a/15)

ṭālib < Ar. *ṭālib* isteyen, arzu eden

ṭ. (11a/02), (15a/18), (24b/10), (25a/01), (40a/14), (52b/02)

ṭ.+dür (22b/18)

ṭālib-i ‘ilm ‘bilgi, bilim isteyen’ (11a/02)

ṭālib ol- ‘istemek, arzu etmek’ (15a/18), (24b/10), (25a/01), (40a/14), (52b/02)

ta’līm < Ar. *ta’līm* öğretme, öğretim

t. (01b/09), (01b/10)

‘āmme’-i esmā’-ı ta’līm ‘öğretilen isimlerin hepsi’ (01b/10)

ta’limü’l-esmā ‘isimlerin öğretilmesi’ (01b/09)

ṭālī’siz < Ar. *ṭālī* ‘ve T. +siz talihsiz, talihi kötü olan

ṭ.+e (43a/15)

ṭam dam, çatı

ṭ. (16b/09), (16b/09), (16b/11), (33b/13)

ṭ.+ı (17a/07)

tamām < Ar. *tamām* tam, tamam

t. (06a/18), (07a/04), (07a/18), (10a/16), (11a/09), (11a/19), (12b/16), (13a/10), (13a/13), (13b/01), (16b/02), (19a/08), (20a/11), (22a/07), (23b/07), (23b/14), (25b/07), (25b/10), (25b/12), (25b/14), (27a/17), (29b/05), (30a/16), (32b/13), (32b/14), (33b/11), (36a/13), (37b/17), (38a/10), (41a/03), (42a/15), (49b/05), (50a/03)

tamām èt- ‘tamamlamak’ (10a/16), (32b/13), (33b/11), (41a/03)

tamām ol- ‘sona ermek, tamamlanmak’ (07a/04), (07a/18), (20a/11), (49b/05)

tamāmen < Ar. *tamāmen* tam olarak, bütünüyle

t. (47a/06)

ta‘mīm < Ar. *ta‘mīm* genelleme, umuma yayma

t. (05b/05)

ta‘mīm-i fevāyid-i enām ‘insanların faydalarını genelleme’ (05b/05)

ṭaraf < Ar. *ṭaraf* cihet, yön, yer, bölge

ṭ.+a (20b/04), (24a/12), (41a/02), (44b/05), (44b/06)

ṭ.+dan (23a/13), (46a/17), (46a/18)

ṭ.+ın (43b/04), (43b/05), (43b/05)

ṭ.+ına (10b/07), (24a/11)

ṭ.+ında (22a/01), (22a/02)

ṭ.+ını (30a/02)

ṭ.+ların (25b/10), (25b/11)

ṭarīḳ < Ar. *ṭarīḳ* yol, usul; sebep → **reh, yol**

ṭ. (11a/13), (17a/02), (31b/10), (43b/03), (48b/05), (50a/06), (50a/07)

ṭ.+den (23a/03)

ṭ.+i (03a/04)

ṭ.+le (41b/07), (45a/15)

‘ırḳ-ı ḳaṭṭā’-ı ṭarīḳ ‘yolun sonunu veren kökü’ (03a/04)

ṭarlıḳ darlık, sıkıntı, zorluk

ţ.+ları (20b/10)

tarşîf < Ar. *tarşîf* kuvvetlendirme, sağlamlaştırma

t. (terkîb ü tarşîf) (04a/09)

tarşîf-êt- ‘kuvvetlendirmek’ (04a/09)

ţarz < Ar. *ţarz* biçim, şekil

ţ. (04a/06)

ţarz-ı hâş ‘özel biçim’ (04a/06)

taşnîf < Ar. *taşnîf* sınıflandırma, kitap yazma

t. (te’lîf ü taşnîf ü terkîb) (04a/08), (09b/17), (11a/12)

taşnîf-êt- ‘kitap yazmak’ (09b/17), (11a/12)

taş taş, kaya parçası

ţ.+da (46b/08), (51b/07)

ţ.+ı (24b/17), (24b/19)

ţ.+ları (28b/12)

ţ.+larının (22a/04)

taş- taşmak, yerine sığmamak

ţ.+a (42b/04)

ţ.-up (43a/02)

taş- taşımak, götürmek

ţ.-yivêrsünler (07a/02)

ţ.-yup (06b/18)

taşıt- taşımalarını sağlamak

ţ.-ur (07a/03)

taşra dışarı, dış yer

ţ. (23b/12), (40b/13), (43b/03)

ţ.+da (30a/17)

ṭ.+ya (36a/04)

ṭatlu tatlı, güzel, hoş giden → **datlu**

ṭ. (11b/12), (42a/15)

ṭatluluk tatlılık, tatlı olma

ṭ.+ı (48a/19)

ṭā'ūn < Ar. *ṭā'ūn* veba

ṭ. (32a/02)

ṭavīl < Ar. *ṭavīl* uzun

ṭ.+e (08b/07)

ṭavṣan tavşan, hızlı ve kemirgen bir memeli hayvan

ṭ. (24b/03), (34a/04), (34a/13), (34a/14), (34a/16), (34a/17), (34a/19), (34b/01), (34b/01), (34b/03), (34b/06), (34b/08), (34b/10)

ṭ.+a (34b/05)

ṭ.+ıṣ (34b/08)

ṭavul davul, vurmali bir müzik aleti

ṭ. (27b/11)

ṭ.+a (27b/12)

ṭ.+ı (27b/15)

ṭāvus < Far. *ṭā'ūs* süslü ve güzel renkli büyük bir kuş

ṭ.+uṣ (39b/11)

ṭāyife < Ar. *ṭā'ife* topluluk, bölük, takım, kavim → **ṭā'ife**

ṭ. (10a/09), (11a/09), (28a/05)

ṭ.+leri (10a/11)

ṭ.+niṣ (06a/08), (24b/09)

ṭ.+si (10a/06)

ṭ.+sin (46a/11)

t.+sinden (10a/07)

t.+sine (31b/17), (38a/11)

ta'yīn < Ar. *ta'yīn* belirleme, atama

t. (02a/03), (04a/02), (10a/15), (27b/19)

ta'yīn èt- 'belirlemek, yerleştirmek' (02a/03), (10a/15), (27b/19)

tāze < Far. *tāze* yeni

t. (06a/19), (06b/02), (33b/03)

ta'zīm < Ar. *ta'zīm* hürmet, saygı

t. (ta'zīm ü tekrīm) (02a/01), (10b/15), (29a/06), (39a/16)

ta'zīm èt- 'saygı göstermek' (29a/06)

ta'zīm eyle- 'saygı göstermek' (10b/15)

te'ālā < Ar. *te'ālā* şanı yüce olan, Allah

t. (04a/13), (05a/07), (06a/02), (09a/12), (09b/02), (09b/06), (12a/10), (13a/18), (16b/16), (26a/13), (49b/11)

t.+nın (08b/13), (14a/09), (18b/01), (30b/14)

t.+ya (09b/14), (30b/12)

bi-'avni'llāh-i te'ālā 'yüce Allah'ın yardımıyla' (06a/02)

el-ḥamdüli'llāh-i te'ālā 'yüce Allah'a şükürler olsun' (12a/10)

ḥalleda'llāh-u te'ālā 'yüce Allah daim eylesin' (05a/07)

ve'l-ḥamdüli'llāh-i te'ālā 've yüce Allah'a şükürler olsun' (04a/13)

tebāşīr < Ar. *tebāşīr* başlangıç, başlangıç zamanı

t. (05a/19)

ḡurre'-i tebāşīr 'sabahın ilk ışıklarının başlangıcı' (05a/19)

tebcīl < Ar. *tebcīl* saygı gösterme, ağırlama

t. (temcīd ü tebcīl) (02a/09)

tebcīl eyle- 'yüceltmek, saygı göstermek' (02a/09)

tebyīn < Ar. *tebyīn* açıklama, açıkca anlatma

t. (04a/03)

tebyīn-i emr ‘buyruğu açıklama’ (04a/03)

tecāvüz < Ar. *tecāvuz* saldırma, sınırı aşma

t. (12b/09)

tecāvüz eyle- ‘el uzatmak, sınırı aşmak’ (12b/09)

tecdīd < Ar. *tecdīd* yenileme, yenilenme

t. (02a/03)

tecdīd-i merāsīm-i dīn ‘din merasimini yenileme’ (02a/03)

tecrübe < Ar. *tecribe* deneme, deney

t. (26a/02), (28a/05), (28a/18), (31b/06), (35a/12), (38b/17)

t.+ler (06a/13)

t.+si (38b/12)

tecrübe et- ‘denemek’ (28a/05), (28a/18), (35a/12), (38b/17)

tecrübe olun- ‘denenmek’ (31b/06)

tedārik < Ar. *tedārik* edinme, sağlama, hazırlık

t. (03b/06), (09b/18), (13a/03), (18a/06), (18a/07), (22a/11), (30a/18), (35b/02), (35b/06), (35b/19), (42b/19), (43a/06), (45b/16), (50b/01)

t.+e (35b/03)

t.+in (35b/08)

t.+ine (40b/18)

t.+iñ (38b/06)

tedārik et- ‘sağlamak, hazırlamak’ (03b/06), (09b/18), (18a/07), (22a/11), (35b/08), (35b/19), (42b/19), (45b/16)

tedārik eyle- ‘edinmek, hazırlamak’ (18a/06), (30a/18), (35b/06), (38b/06), (43a/06)

tedārik olun- ‘edinmek, sağlanmak’ (35b/02)

tedb̄ir < Ar. *tedb̄ir* çare, önlem; yönetme, idare etme

t. (09b/18), (10a/09), (10b/03), (23b/17), (25a/05), (33a/05), (35b/02), (36a/01), (42b/10), (43b/19)

t.+den (42b/11)

t.+e (36a/01)

t.+i (re' y ü tedb̄ir) (10a/10), (34b/14)

t.+in (36b/11)

t.+inde (33a/01)

kemāl-i h̄usn-i tedb̄ir 'noksansız iyi önlem' (10a/09)

kemāl-i tedb̄ir 'tam ve eksiksiz önlem' (10b/03)

tedb̄ir-i memleket 'ülkeyi yönetme' (09b/18)

tedb̄ir èt- 'önlem almak' (35b/02), (36a/01), (36b/11)

tedb̄ir eyle- 'önlem almak' (43b/19)

tedebbür < Ar. *tedebbur* düşünme

t. (03b/15)

tedebbür-i āyat '(Kur'ân'ın) ayetleri düşünme' (03b/15)

te'emmül < Ar. *te'emmul* iyice, etraflıca düşünme

t. (05b/13)

te'emmül-i müyesser 'kolaylıkla nasip olan etraflıca düşünme' (05b/13)

tefaḥḥus < Ar. *tefaḥḥus* iyice, etraflıca araştırma

t. (51b/08)

tefaḥḥus olın- 'etraflıca araştırılmak' (51b/08)

tefaḥḥud < Ar. *tefaḥḥud* arayıp sorma, sorup soruşturma

t. (21a/18)

tefaḥḥud èt- 'arayıp sormak' (21a/18)

tefekḥür < Ar. *tefekkur* düşünme

t. (03b/15)

tefekkür-i ahbār-ı pür-tehvîl ‘korku dolu haberleri, sözleri düşünme’ (03b/15)

tefhîm < Ar. *tefhîm* yüceltme, ululama

t. (iclâl ü tefhîm) (02a/02)

tefhîm < Ar. *tefhîm* bildirme, anlatma

t. (01b/11)

tefhîm ét- ‘bildirmek, anlatmak’ (01b/11)

teftîş < Ar. *teftîş* araştırma, soruşturma

t. (49b/18), (51b/08), (51b/11), (53a/19)

t.+ine (53a/15)

teftîş ét- ‘soruşturmak, araştırmak’ (49b/18)

teftîş eyle- ‘araştırmak, incelemek’ (51b/11)

teftîş olun- ‘soruşturulmak, araştırılmak’ (51b/08)

tehdîd < Ar. *tehdîd* korkutma, gözdağı verme

t. (03b/15)

tehdîd ét- ‘korkutmak, gözdağı vermek’ (03b/15)

tehevvür < Ar. *tehevvur* çok kızma, öfkelenme, hiddetlenme

t. (49b/08)

tehevvür ét- ‘öfkelenmek, kızmak’ (49b/08)

te’ḥîr < Ar. *te’ḥîr* erteleme, geciktirme

t. (35b/03), (36a/08)

te’ḥîr ét- ‘erteleme, geciktirmek’ (36a/08)

tehlîl < Ar. *tehlîl* kelime-i tevhid ‘lâ ilâhe illâllah’ sözünü söyleme

t. (tesbîḥ ü tehlîl) (02a/12)

tehlîl eyle- ‘kelime-i tevhid sözünü söylemek’ (02a/12)

tek bir; yeter ki

t. (24b/11), (41b/17)

teklîf < Ar. *teklîf* öneri, görüş

t. (13b/16), (45a/11), (47b/05)

t.+ler (21a/01)

teklîf èt- ‘öneride bulunmak’ (13b/16), (45a/11)

tekrâr < Ar. *tekrâr* yine, yeniden

t. (13a/04), (16a/07), (16b/14), (17b/06), (17b/13)

tekrîm < Ar. *tekrîm* saygı gösterme, yüceltme

t. (ta‘zîm ü tekrîm ü iclâl) (02a/01)

tekşîr < Ar. *tekşîr* çoğaltma

t. (05b/06)

tekşîr-i menâfi‘-i hâş ü ‘âm ‘seçkinler ve halkın yararlarını çoğaltma’ (05b/06)

telef < Ar. *telef* yok etme, mahvetme

t. (23a/07)

telef èt- ‘mahvetmek, öldürmek’ (23a/07)

te‘lîf < Ar. *te‘lîf* eser yazma, kaleme alma

t. (te‘lîf ü taşnîf) (04a/08), (06a/06), (09b/16), (14a/01)

te‘lîf èt- ‘(eser) kaleme almak’ (06a/06)

temcîd < Ar. *temcîd* ululama, yüceltme

t. (temcîd ü tebcîl) (02a/09)

temiz iyi, uygun, kusursuz

t. (15a/05)

tenâfûr < Ar. *tenâfûr* nefret, kaçma

t.+den (05b/18)

tenfîz < Ar. *tenfîz* hükmünü yürütme

t. (03a/01), (03a/07)

tenfīz-i ahkām ‘hükümleri yürütme’ (03a/01)

tenfīz-i şerāyi ‘-i dīn-i metīn ‘sağlam dinin hükümlerini yürütme’ (03a/07)

tenhā < Far. *tenhā* ıssız yer, yalnız

t. (35a/12)

t.+ca (34b/16)

t.+da (39a/16)

tercīh < Ar. *tercīh* üstün tutma, seçme, yeğleme

t. (19a/18), (35a/06)

tercīh ét- ‘üstün tutmak, seçmek’ (19a/18), (35a/06)

tereddūd < Ar. *tereddud* kararsızlık

t. (18a/09), (35b/09)

tereddūd ét- ‘karar verememek’ (18a/09)

tereddūd eyle- ‘karar verememek’ (35b/09)

terk < Ar. *terk* bırakma, uzaklaşma

t. (07b/09), (11b/13), (15b/07), (15b/14), (19a/03), (19a/04), (19b/16), (19b/18), (21b/17), (27b/08), (34b/14), (43a/14), (45b/03), (47b/09), (52b/07)

terk ét- ‘bırakmak, vazgeçmek, uzaklaşmak’ (07b/09), (11b/13), (15b/14), (19a/03), (19a/04), (19b/16), (19b/18), (21b/17), (27b/08), (43a/14), (45b/03), (47b/09)

terk eyle- ‘bırakmak, vazgeçmek, uzaklaşmak’ (15b/07), (34b/14), (52b/07)

terket- < Ar. *terk* ve T. *et-* uzaklaşmak, bırakıp gitmek

t.-dün (52a/14)

terkīb < Ar. *terkīb* meydana getirme

t. (taşnīf ü terkīb ü tarşīf) (04a/08)

tertīb < Ar. *tertīb* düzenleme, hazırlama

t. (13a/05), (14a/02)

t.+i (15a/17)

tertīb ét- ‘düzenlemek, sıralamak’ (13a/05), (14a/02)

tesbīḥ < Ar. *tesbīḥ* tesbih, Allah’ı takdis etme

t. (tesbīḥ ü tehlīl) (02a/12)

tesḥīr < Ar. *tesḥīr* emri altına alma, hakim olma

t. (02a/06)

tesḥīr eyle- ‘emri altına almak’ (02a/06)

te’sīr < Ar. *te’sīr* etki, iz, izlenim

t. (06a/17), (37a/15), (42b/04), (49b/01), (49b/02)

te’sīr ét- ‘etkilemek’ (37a/15), (42b/04), (49b/01), (49a/02)

te’sīr ol- ‘etkilemek’ (06a/17)

teslīm < Ar. *teslīm* yerine verme, bırakma

t. (25b/04), (51b/18), (52a/11), (52a/12)

teslīm ét- ‘bırakmak, gereken yere vermek’ (25b/04), (51b/18), (51b/11), (51b/12)

teslīmāt < Ar. *teslīmāt* teslimler, vermeler

t. (şalavāt u teslīmāt) (02a/13)

teşebbüs < Ar. *teşebbüs* girişim, yapmaya davranma

t.+den (03b/18)

tevaḳḳu’ < Ar. *tevaḳḳu’* bekleme, umma

t. (45a/19)

tevaḳḳu’ ét- ‘ummak, beklemek’ (45a/19)

tevaḳḳuf < Ar. *tevaḳḳuf* bekleme, durma

t. (17a/15), (48a/01)

tevaḳḳuf ét- ‘beklemek, durmak’ (17a/15), (48a/01)

tevbe < Ar. *tevbe* tövbe

t. (30b/19)

teveccüh < Ar. *teveccüh* yönelme, eğilim

t. (29b/07)

teveccüh ét- ‘doğrulamak, yönelmek’ (29b/07)

tevfîk < Ar. *tevfîk* uygun kılma, Allah’ın yardımı

t. (05b/02)

tevfîk-i enfâs-ı rûhu’llâh ‘İsa peygamberin (ölüleri diriltten) nefesi Allah’ın yardımı (ile)’ (05b/02)

tevķîr < Ar. *tevķîr* yüksek tutma, ululama

t. (39a/16)

têz < Far. *tîz* çabuk, hemen

t. (13a/01), (13a/01), (18a/02)

t.+ce (30b/01)

tezyîn < Ar. *tezyîn* süsleme

t. (01b/07)

ţibā < Ar. *ţibā* tabiatlar, yaratılışlar

ţ. (04a/04)

meyl-i ţibā ‘yaratılışların eğilimi’ (04a/04)

ţibb < Ar. *ţibb* hekimlik, tabiplik ilmi

ţ. (14a/11), (14a/15), (14b/01), (14b/02), (16a/12), (20a/17)

ţ.+dan (16a/10)

ţ.+ıñ (14a/13), (16a/04)

‘ilm-i ţibb ‘hekimlik bilimi’ (14a/11), (14a/13), (14a/15), (14b/01), (16a/04), (16a/10), (16a/12)

ţibķ < Ar. *ţibķ* benzer, eş

ţ. (05b/17)

ţın- dinlemek, aldırış etmek

ţ.-madı (41b/05)

ṭ.-mamiş (07a/14)

ṭ.-mayayım (07a/12)

ṭ.-maz (08b/06), (23b/15), (52b/15)

ṭırāz < Ar. *ṭirāz* işlenen süs

ṭ. (01b/11)

ṭırāz eyle- ‘süs işlemek’ (01b/11)

tilki tilki, köpekgillerden yabani memeli bir hayvan

t. (23b/11), (27b/10), (27b/12), (29b/10)

t.+yi (29b/11), (31a/13)

timsāḥ < Ar. *timsāḥ* timsah, akarsuda yaşayan uzun sürüngen hayvan

t. (44b/19), (46a/07)

ṭoğ- doğmak, dünyaya gelmek

ṭ.-dukdan (20b/12)

ṭ.-mağ (20b/11)

ṭoğan doğan, yırtıcı bir kuş

ṭ. (27a/14), (49a/09)

ṭ.+lar (49a/11)

ṭ.+ları (48b/16), (49a/13)

ṭoğrı doğru, düzgün, uygun

ṭ. (46b/07)

ṭoğrıl- doğrulmak, düzelmek

ṭ.-mağa (46a/14), (46b/06)

ṭ.-masun (46b/06)

ṭ.-sun (36a/18)

ṭoğrıl- doğrultmak, düzeltmek

ṭ.-mağa (46a/14)

tohum < Far. *tuḥm* tohum, bitki tanesi

t. (26b/11)

tokın- dokunmak, değmek, ellemek, temas etmek → **tokun-**

t.-dı (28b/07)

t.-sa (20b/13)

t.-ur (27b/12)

tokış- çarpışmak, vuruşmak

t.-dılar (29b/09)

t.-urlar (29b/08)

tokun- dokunmak, erişmek, tesir etmek → **tokın-**

t.-dum (17b/01)

tolan- dönmek, dolaşmak

t.-up (48a/09)

tolu dolu, pek çok

t.+sı (15b/15)

toprak toprak

t.+dan (08a/14)

tobtolu çok dolu, tamamen dolu

t. (15a/11), (22a/16)

toy toy, kızıl tüylü yabani bir kuş

t. (42b/15), (42b/16), (44a/02), (44a/07)

t.+ıñ (43b/11), (43b/12), (44a/14)

toyır- doyurmak, açlığını gidermek → **toyur-**

t.-a (42a/09)

t.-ırın (42a/09)

t.-ur (42a/15)

ṭoyur- doyurmak, açlığını gidermek → **ṭoyır-**

ṭ.-mağ (24b/08)

ṭ.-mağa (24a/16)

toz toz, çok ince toprak

t.+dan (08a/14)

tö Ahmet < Ar. *tuhmet* suçlama, kabahat

t. (12a/04), (38a/01)

t.+i (17a/03)

ṭuğyān < Ar. *ṭuğyān* taşkınlık, haddini aşma

ṭ. (zılm ü ṭuğyān) (03b/05), (04b/03)

māhī-i āsārū'l-küfrü't-ṭuğyān 'taşkınlık gösteren küfürlü eserleri yok eden' (04b/03)

tuhfe < Ar. *tuhfe* hediye

t. (06a/01), (10b/08), (30b/07)

t.+lerden (11b/01)

tuhfe'-i ḥaḳīr-i pūr-taḳṣīr 'kusurla dolu değersiz armağan' (06a/01)

tuhfe eyle- 'hediye etmek' (30b/07)

ṭūl < Ar. *ṭūl* uzunluk

ṭ. (40a/07)

ṭūl-i emel 'sonu gelmeyen arzu' (40a/07)

ṭur- durmak, kalmak, beklemek → **dur-**

ṭ. (11a/03)

ṭ.-a (44b/11)

ṭ.-am (29b/03)

ṭ.-an (27a/02)

ṭ.-duğı (18a/03)

ṭ.-duḳdan (23b/03)

.-ıyr (34b/08), (39a/06)

.-ıyrurn (51b/10)

.-mamı (48a/10)

.-mak (27b/05)

.-mas (26a/05)

.-u (41a/08)

.-up (11a/05), (39b/15)

.-ur (07a/04), (08b/06), (20b/04), (20b/05), (20b/05), (22a/05), (23b/15), (23b/19), (30a/13), (30a/14), (30a/17), (35b/17), (37a/11), (39a/06)

.-urdm (51b/10)

.-urn (36a/11)

.-urs (52b/07)

ur duru, saf, berrak

. (34b/07)

urum durum, hl

.+umuzda (33a/02)

tu tutulma, rastlama

t. (12a/11)

ut- tutmak, kavramak, yakalamak, edinmek, gereğini yapmak

.-a (07b/16)

.-alum (35b/15)

.-am (19a/16)

.-ar (46b/11)

.-arlar (06a/11), (35b/18), (36a/07)

.-aym (07a/02)

.-d (30a/02), (37a/09), (37a/11), (47b/18), (51a/13)

ṭ.-dılar (31a/09)

ṭ.-duğı (07a/07), (22a/13)

ṭ.-dum (18b/14), (20a/03)

ṭ.-dukları (27a/02)

ṭ.-maḵ (38b/13)

ṭ.-mayup (36a/19), (36b/02)

ṭ.-mazlar (06a/12)

ṭ.-mıṣ (16a/16), (32a/13), (32b/04), (40b/03), (42b/17), (47b/08)

ṭ.-mıṣlar (43a/11), (46a/16)

ṭ.-up (02b/14), (07a/02), (18b/07), (37a/04), (51a/15)

ṭūṭī < Far. *ṭūṭī* dudü kuşu, papağan türü bir kuş

ṭ. (02a/15)

ṭūṭī' -i nevāy 'ṭuti kuşunun nağmesi' (02a/15)

tutuk örtü, perde

t. (05b/08)

tutuk-ı elfāz-ı 'ibretiyye'-i ġarībe 'işitilmemiş şekilde ders çıkarıcı örtülü sözler' (05b/08)

ṭutıl- tutulmak, ele geçirilmek

ṭ.-mıṣ (35b/19)

ṭuy- duymak, işitmek

ṭ.-ar (18a/02)

ṭ.-mıṣ (07a/12)

ṭ.-up (12a/18), (19b/06)

ṭuyul- duyulmak, işitilmek

ṭ.-masından (12a/17)

ṭ.-masun (12b/01)

ṭ.-up (48a/13)

ṭuyūr < Ar. *ṭuyūr* kuşlar

ṭ. (04a/05)

ṭuzlı tuzlu, tuzu olan

ṭ. (19a/19)

Türkiye Türklerle ilgili, Türkçe

T. (05b/10)

menaşsa'-ı ıstılâhât-ı Türkiye 'Türklere ait terimlerin görünmesi' (05b/10)

tütün duman

t. (48a/12)

tütün eyle- 'duman çıkarmak' (48a/12)

U

u < Far. *ve ve* (bağlaç) → **ü, ve, vü**

u. (ḥamd u sipās) (01b/01), (01b/01), (02a/10), (icām u ekām) (02a/10), (vuḥūş u atyār) (02a/11), (02a/11), (şalavāt u teslīmāt) (02a/13), (02a/13), (02a/13), (02b/04), ('inād u ḵam') (02b/06), (sa'y u ictihād) (02b/07), (va'd u va'īd) (03b/13), (mevḵūf u merbūṭ) (03b/19), (mu'allāḵ u menūṭ) (04a/01), ('adl u inşāf) (04a/02), (re'āyā u berāyā) (04a/02), ('adl u inşāf) (04a/09), (inşāf u fiṭrat) (04a/10), (faẓl u a'tāf) (04a/10), (iḥsān u mūcāmele) (04a/11), (ḥayr u iḥsān) (04a/15), ('adl u inşāf) (04b/11), (bilād u 'ibād) (05a/09), (eknāf u eṭrāf) (05a/09), (ma'mūr u mesrūr) (05a/10), (ḵufl u intişāf) (05a/13), (maḥrūs u maşūn) (05b/01), (ḥāş u 'ām) (05b/06), (maḥcūb u mestūr) (05b/09), (metrūk u mehcūr) (05b/09), (ittibā' u imtişāl) (05b/13), (mütevaḵḵı' u me'mūl) (05b/16), (cān u dil) (14b/10), (gāh u gāh) (39a/11)

uç uç, sivri kısım

u.+ını (30a/01)

uç- uçmak, havalanmak

u.-dı (33b/15)

u.-maz (44a/12)

‘**ūd** < Ar. ‘*ūd* odundan yapılmış telli ve mızraplı çalgı

‘ū.+1 (15b/15)

‘**udvān** < Ar. ‘*udvān* düşmanlık, haksızlık

‘u. (yağı vü ‘udvān) (03b/05)

‘u.+1 (39a/03)

uğra- uğramak, kısa süreli kalmak, yanından geçmek

u.-mayınca (26a/06)

u.-sa (49b/02), (49b/03)

u.-yup (19a/13)

uğraş iş, meşgale; kavg

u.+a (42b/13)

u.+1 (42b/11)

uğraş- işle meşgul olmak, çalışmak; mücadele etmek, savaşmak

u.-a (44a/13)

u.-avuz (44a/09)

u.-mağa (45a/04)

u.-mam (44a/17)

u.-mağ (44a/17)

u.-mağdur (42b/05)

uğur yol, yön, ön

u.+dan (15b/16), (32b/12)

u.+ına (41b/02)

u.+ından (36b/07)

uğurla- çalmak

u.-dı (49a/07)

u.-mağ (08a/11)

u.-ya (08a/07)

u.-yacak (17a/07)

u.-yan (31a/13)

uğurlan- çalınmak

u.-mış (29b/06)

‘uhde < Ar. *‘uhde* (bir işi) yüklenme, sorumluluk

‘u. (38b/05)

‘u.+sinden (10a/08), (12b/18)

‘uḳalā < Ar. *‘uḳalā* ‘akıllı, bilgiç

‘u. (31b/04), (48b/05)

‘u.+nıı (06b/10)

‘u.+ya (12a/07)

‘uḳūbet < Ar. *‘uḳūbet* ceza, eziyet, işkence

‘u. (37b/10)

‘u.+i (37b/10)

‘u.+in (37b/08)

‘uḳūbet ét- ‘ceza vermek’ (37b/10)

ulaşdır- ulaştırmak, erişmesini sağlamak

u.-a (30a/03)

u.-mak (38b/04)

‘ulemā < Ar. *‘ulemā* ‘alimler, bilginler

‘u. (04a/03), (06b/16), (09b/16), (11a/01), (11a/08), (12a/12), (14a/09), (25b/18), (26a/02), (26a/07), (50a/15), (52b/02)

‘u.+dan (09b/10), (26a/09)

‘u.+nıı (49b/04)

‘u.+sı (16a/18)

‘u.+sına (11a/06)

‘u.+sındanam (10b/17)

‘u.+ya (12a/07)

‘u.+yı (12a/08), (21a/19)

‘ulemā’ -ı hūkemā ‘ilim sahibi bilginler, âlimler’ (09b/16)

‘ulemā’ -ı Hind ‘Hindistan alimleri’ (11a/08)

‘ulemā’ -ı sālīfīn ‘geçmiş bilginler’ (04a/03)

ulu ulu, büyük

u. (14a/09)

u.+lar (11b/14)

‘ulyā < Ar. ‘ulyā’ çok yüce

‘u. (04b/02)

maẓhar-ı kelimetullāhü’l-‘ulyā ‘yüce Allah’ın sözünün tecellisi’ (04b/02)

um- ummak, ümitle beklemek

u.-duğundan (13a/13)

u.-sın (48b/13)

umūr < Ar. *umūr* işler

u. (03a/02)

u.+ı (22b/07)

u.+ların (12b/14)

u.+larına (04a/01)

ẓabt-ı umūr ‘işleri tutma, idare etme’ (03a/02), (04a/01)

umūreyn < Ar. *umūr* ve *eyn* tüm işler

u. (29a/11), (29a/14)

unutdur- unutmamasını sağlamak

u.-ur (07a/01)

‘**unvān** < Ar. ‘*unvān* yazı başlığı

‘u. (02b/03)

‘u.+1 (04a/04)

kitāb-ı sa‘ādet-i ‘unvān ‘mutluluk verici kitabın yazı başlığı’ (04a/04)

vaḳāyizān-ı ‘unvān ‘yazı başlığının taşları’ (02b/03)

ur- vurmak

u.-a (40a/14), (44b/07)

u.-asın (17b/02)

u.-d1 (44b/15)

u.-dılar (53a/15)

‘**uryān** < Ar. ‘*uryān* çıplak, soyulmuş

‘u. (09a/04)

uş akıl

u.+ş1 (24a/14)

ustura < Far. *usture* keskin bıçak

u.+sın (31a/06)

u.+y1 (31a/07)

utan- utanmak, çekinmek

u.-mazın (51b/10)

uy- uymak, uyuşmak

u.-ar (41a/05), (41a/05)

u.-arsaṇ (41a/13)

u.-arsaṇız (34a/14)

u.-mayam (16b/01)

uyan- uyanmak, uykudan çıkmak

u.-a (07a/11)

u.-dı (30b/04)

u.-duğı (19b/11)

u.-up (07a/16)

u.-ur (16b/09)

uyandır- uyandırmak, uyanmasını sağlamak

u. (16b/12)

u.-dı (37a/10)

u.-ur (16b/10)

uyhu uyku, uyuma → **uyku**

u. (07a/15)

uyku uyku, uyuma → **uyhu**

u.+ya (29b/19)

uyu- uyumak, uyku hâlinde olmak

u.-dı (17a/15), (37a/09)

u.-dukdan (30a/16)

u.-r (16b/12), (19b/10)

u.-rken (19b/10), (30a/01), (32a/19)

‘**uyüb** < Ar. ‘*uyüb* kusurlar, ayıplar

‘u. (05b/17)

uyun- uyuma hâlinde olmak

u.-ur (20b/02)

uz çok

u. (44a/09)

uza- uzamak, uzun hâle gelmek

u.-mış (13a/10)

uzağ uzak, ırak

u. (13b/15)

uzan- ulaşmak, erişmek

u.-maz (25a/15)

uzat- uzatmak, fazla sürdürmek

u.-ma (04b/19)

uzun uzun

u. (24b/07)

u.+lardan (24b/05)

uzunlık (zaman bakımından) uzun olma durumu

u.+ları (06a/12)

‘**uẕv** < Ar. ‘*uẕv* organ, vücudu meydana getiren parçaların her biri

‘u. (15a/15)

‘u.+ı (15a/13), (15a/14)

Ü

ü < Far. *ve ve* (bağlaç) → **u, ve, vü**

ü. (bī-ḥadd ü kıyās) (01b/01), (bilā-resm ü mişāl) (01b/02), (01b/03), (01b/03), (gül ü reyāḥīn) (01b/07), (01b/07), (01b/10), (ta‘zīm ü tekrīm) (02a/01), (tekrīm ü iclāl) (02a/02), (iclāl ü tefḥīm) (02a/02), (02a/03), (02a/08), (temcīd ü tebcīl) (02a/09), (02a/09), (tesbīḥ ü tehlīl) (02a/12), (taḥmīd ü taḥiyyāt) (02a/12), (enbiyā ü muḳtedā) (02a/18), (āl ü evlād) (02b/04), (evlād ü aḥfād-ı emcād) (02b/04), (‘adl ü re’fet) (03a/18), (münḥal ü kār) (03b/02), (ḥavāş ü ‘avām) (03b/03), (zūlm ü tuḡyān) (03b/05), (ḥikmet ü hezel) (04a/06), (te’līf ü taşnīf) (04a/08), (taşnīf ü terkīb) (04a/08), (terkīb ü tarşīf) (04a/09), (meyl ü muḥabbet) (04a/12), (emn ü emān) (04a/15), (emn ü emān) (04b/12), (melik ü milletü’s-sultān) (05a/05), (meyl ü raḡbet) (05b/05), (‘izzet ü ceberūt) (05b/15), (şeref ü iltifāt) (05b/19), (bī-miḳdār ü zerre) (05b/19), (‘ilm ü ḥikmet) (06a/10), (‘ilm ü ḥikmet) (06a/12), (re’y ü tedbīr) (10a/10), (hevā ü heves) (11b/13)

ücret < Ar. *ucret* ödenen para

ü. (25b/19)

ü.+i (29b/16)

ü.+imi (18b/13)

ü.+ini (18b/16)

üç üç rakamı

ü. (06a/15), (22b/18), (22b/19), (23a/02), (25b/18), (25b/19), (26a/07), (35b/04), (35b/10), (35b/12), (35b/15), (40b/04)

ü.+ümüz (41b/18)

üçüncü üçüncü

ü.+si (11b/08), (14a/18), (23a/01), (23a/04), (26a/02), (31b/07), (31b/17)

üfle- üflemek, hızla nefes vermek

ü.-digiñüz (46a/19)

ü.-meden (30a/03)

ü.-mege (46a/18)

ü.-yüp (30a/02), (46b/04)

üleş- paylaşmak, bölüşmek

ü.-meyelüm (46b/19)

ü.-üp (46b/17)

ümīd < Far. *umīd* beklenti, umut → **me'mūl**

ü. (08b/13), (08b/13)

ü.+dür (12a/11), (22b/08), (25a/04), (25b/13), (31b/03)

ümīd èt- 'ummak, beklemek' (08b/13)

ümmeṭ < Ar. *ummet* ümmet, topluluk, kavim

ü. (02b/12)

üslūb < Ar. *uslūb* yol, tarz, usul

ü. (01b/05)

ü.+da (01b/09)

üslüb-ı bedī‘ ‘yeni usûl,tarz’ (01b/05)

üst üst, üzeri, yukarı taraf

ü.+i (08a/13), (20b/07)

ü.+inde (07a/04), (08b/01), (08b/02), (16b/09), (26b/01), (33b/13), (37a/05), (46a/18)

ü.+indedür (22a/11)

ü.+inden (08a/17), (51a/06)

ü.+ine (08a/17), (16b/08), (17a/08), (24a/11), (33b/10), (33b/10), (33b/14), (45a/05)

ü.+içe (51a/07)

ü.+ümde (38a/17)

ü.+üme (28b/03)

ü.+ünde (16b/09), (16b/11), (20b/04), (20b/05)

ü.+üne (20b/18)

üstād < Far. *ustād* hoca, usta

ü. (15a/13)

ü.+ı (50a/09)

üş- üşüşmek, toplanmak

ü.-diler (33b/18)

ü.-erler (19b/06)

üzeri üst taraf, yukarı yüzey, dış yüz

ü.+lerine (02b/05)

ü.+me (15b/19), (16a/01), (35a/07)

ü.+mize (11b/19), (43a/04)

ü.+nde (18a/01)

ü.+ne (08b/06), (09a/05), (22a/03), (23b/01), (24a/09), (24a/09), (28a/12), (36a/03), (42a/17), (44b/15), (46a/17)

üzerine hakkında, dair, üstüne, den dolayı

ü. (03b/05), (03b/16), (04a/06), (04a/10), (05b/17), (06b/10), (09a/10), (10a/09), (10a/10), (10b/01), (10b/04), (11b/01), (11b/12), (13a/03), (14a/12), (16a/14), (16b/02), (17b/06), (17b/08), (17b/15), (17b/18), (18b/17), (19a/02), (19a/16), (19b/16), (20a/02), (20a/03), (20a/03), (21a/06), (21a/16), (21b/07), (22a/08), (22a/15), (22a/18), (22b/09), (25b/07), (25b/17), (27a/17), (29a/06), (29a/13), (29a/16), (32b/05), (34a/10), (34a/12), (35a/06), (36a/07), (36a/13), (37b/17), (38a/08), (40a/12), (41a/12), (41b/12), (42b/02), (42b/06), (43b/07), (45a/09), (49a/07), (49a/08), (50a/08), (50b/09), (50b/19)

ü.+dür (22a/14), (53a/04)

üzre üstüne, üzerine

ü. (01b/05), (01b/06), (02a/04), (05b/10), (14a/01), (52b/12)

ü.+yin (48b/04)

üzüm üzüm meyvesi

ü. (25a/15)

V

vācib < Ar. *vācib* gerekli, zorunlu

v.+dür (21a/11)

va'd < Ar. *va'd* vaat, söz verme

v. (va'd u va'id) (03b/13)

aḥbār-ı va'd 'söz verilen haberler, sözler' (03b/13)

va'de < Ar. *va'de* mühlet, belirli süre; söz verme

v. (49a/06)

v.+si (49a/08)

va'de eyle- 'söz vermek' (49a/06)

vāfir < Ar. *vāfir* çok, bol

v. (06b/05), (06b/17), (08a/15), (12b/11), (29b/18), (32b/13), (33a/16), (34b/04), (34b/07), (45a/06), (47b/14)

vaḥdet < Ar. *vaḥdet* yalnızlık, uzlet

v.+de (51b/02)

kūşe' -i vaḥdet 'yalnızlık köşesi' (51b/02)

vaḥṣī < Ar. *vaḥṣī* yabani

v. (26a/12), (27a/14)

va'īd < Ar. *va'īd* haber vererek korkutma

v.+i (va'd u va'īd) (03b/13)

vaḫār < Ar. *veḫār* ağırbaşlılık, temkin

v.+ı (19a/01)

vaḫāyizān < Ar. *vaḫā'iz* taşlar, kaldırım taşları

v. (02b/03)

vaḫāyizān-ı 'unvān 'yazı başlığının taşları' (02b/03)

vāḫīf < Ar. *vāḫīf* bilen, haberdar

v. (13b/13), (21a/18), (37b/01), (38a/03), (47b/10), (50a/06), (50a/13)

vāḫīf ol- 'bilmek, haberdar olmak' (13b/13), (37b/01), (38a/03), (47b/10), (50a/06), (50a/13)

vāḫī < Ar. *vāḫī* 'olan, meydana gelen

v. (11b/11)

vāḫī ol- 'meydana gelmek' (11b/11)

vaḫt < Ar. *vaḫt* vakit, zaman

v. (33b/08)

v.+ın (03a/19), (43b/01), (48b/02)

vaḫt-ı ırak 'uzak zaman, aralık' (33b/08)

vaḫtā ki < Ar. *vaḫt* ve Far. *-ā* ve *ki* ne vakit ki, -dığı zaman

v. (08a/18), (08b/04), (09a/14), (10a/01), (10b/10), (10b/13), (11a/09), (11a/18), (12a/02), (12b/16), (13a/04), (13a/06), (14a/12), (17a/12), (20b/10), (22b/15), (25b/06), (26b/03), (27a/15), (28a/02), (29b/19), (30b/08), (31a/05), (35a/14), (37a/09), (38a/05),

(38b/04), (38b/07), (42b/17), (43b/07), (44a/13), (44b/08), (44b/13), (45a/03), (45a/06), (48b/19), (49b/05), (50a/08), (50a/16), (51a/14), (52b/07), (53a/10)

var var, mevcut

v. (04b/13), (06b/17), (08a/04), (08b/15), (09a/01), (10a/19), (15b/15), (16b/09), (16b/11), (18b/07), (21a/03), (23b/16), (24a/01), (25a/04), (27b/06), (27b/13), (30a/15), (32a/05), (32a/14), (32a/16), (32b/04), (33a/16), (33b/18), (34b/03), (34b/04), (40a/15), (40b/04), (41a/04), (41a/12), (41a/12), (42b/19), (43a/10), (44b/03), (46b/16), (47a/14), (47b/03), (48a/07), (48a/09), (48b/17), (49b/07), (51b/19), (52a/07), (52b/13)

v.+dı (29b/13), (34a/06), (40b/03), (52a/01)

v.+duğına (25a/07)

v.+dur (07b/18), (09b/16), (10a/15), (13b/04), (15b/07), (24b/10), (25b/18), (26b/13), (26b/13), (26b/14), (28a/05), (33a/03), (37a/17), (37b/12), (38a/17), (38a/18), (39b/09), (47a/14), (47b/05), (47b/14), (51a/11), (51b/07)

v.+ıdı (08a/10), (51b/19)

v.+ımış (08a/04), (08a/04), (23b/10), (46a/18), (48b/18)

v.+ısa (23b/11)

v.+mış (22b/14), (22b/14), (23b/09), (35b/11), (35b/13), (41a/16), (46a/19)

v.+sa (32a/02), (51b/11)

var- varmak, gitmek, ulaşmak → **gèt-**

v. (11a/13), (18a/02), (18a/06), (28a/02), (28b/16), (33b/06), (38a/04), (47b/14), (52b/07)

v.-a (10a/08), (28b/02), (37b/18), (40a/13), (46b/10)

v.-alar (15b/12), (44b/12)

v.-alum (41b/14), (44a/03), (44a/08), (47a/03), (47a/07)

v.-am (25a/05), (25b/07), (30b/01), (32a/19)

v.-amazlar (34a/07)

v.-asım (31a/06)

v.-ayım (07a/01)

v.-ayın (28b/14), (29a/03), (38a/02)

v.-dı (08a/07), (08a/10), (10b/12), (11a/14), (13a/05), (14a/02), (26a/14), (28b/05), (28b/16), (29b/19), (32b/17), (38a/04), (47b/17), (48a/05), (48a/08)

v.-dılar (29a/05), (33b/17), (34a/07), (41a/04), (42a/02), (44a/05)

v.-dın (47a/10)

v.-duğı (33a/11)

v.-duk (25b/05)

v.-dum (14a/15), (28b/09)

v.-ınca (33b/16)

v.-ırken (29b/08)

v.-madı (34b/15)

v.-maki (37b/19)

v.-mak (29a/03)

v.-masun (12b/01)

v.-maya (35b/06)

v.-maz (35b/12)

v.-uñ (41a/01)

v.-up (08a/08), (10b/11), (11a/06), (13a/07), (13a/17), (27b/19), (33a/08), (41a/09)

v.-ur (07a/02), (07a/05), (07a/06), (18a/03), (29b/03), (30a/06), (30a/08), (31a/03), (36a/17), (36a/19), (40b/06), (47b/08), (48a/06), (52a/08), (52a/13)

v.-urdım (14b/10)

v.-urın (17a/08)

v.-urlar (35b/14), (47a/08)

vārid < Ar. *vārid* erişen, ulaşan → **vāşıl**

v. (05b/07)

vaşf < Ar. *vaşf* vasıf, sıfat, nitelik

v.+1 (04b/19)

vāşıl < Ar. *vāşıl* erişen, ulaşan, kavuşan → **vārid**

v. (06a/13), (09b/15), (10b/04), (11a/04), (11a/07), (11a/13), (11b/17), (12a/02), (12b/18), (13a/01), (14a/13), (15a/02), (15b/08), (17a/13), (17b/14), (20a/12), (20a/14), (22b/09), (22b/18), (23a/07), (24b/04), (24b/15), (24b/16), (25b/01), (25b/01), (25b/04), (25b/05), (26a/06), (26a/07), (26a/07), (31b/05), (31b/06), (31b/10), (31b/11), (36a/13), (36a/14), (36a/17), (38a/10), (41b/04), (44b/10), (45a/14), (46a/02), (48b/01)

vāşıl ét- ‘kavuşturmak, ulaştırmak’ (15b/08), (24b/15)

vāşıl ol- ‘ulaşmak, erişmek’ (06a/13), (09b/15), (10b/04), (11a/04), (11a/07), (11a/13), (11b/17), (12a/02), (12b/18), (13a/01), (15a/02), (17a/13), (17b/14), (20a/12), (20a/14), (22b/09), (22b/18), (23a/07), (24b/16), (25b/01), (25b/01), (25b/04), (25b/05), (26a/06), (26a/07), (26a/07), (31b/05), (31b/06), (31b/10), (31b/11), (36a/13), (36a/14), (36a/17), (38a/10), (41b/04), (44b/10), (45a/14), (46a/02), (48b/01)

vāşıta < Ar. *vāşıta* aracı, arada bulunan

v.+ları (30a/09)

v.+sı (37a/02)

vaz < Ar. *vaz* ‘koyma, düzenleme, belirleme

v. (06b/08), (06b/09), (13b/17), (44b/01)

v.+1 (50b/10)

v.+ımı (44a/18)

vaz ét- ‘düzenlemek, tertip etmek’ (06b/09), (44b/01)

vaz olın- ‘düzenlenmek, tertip edilmek’ (06b/08), (13b/17)

vazgel- vazgeçmek, caymak

v. (15a/07), (24a/05)

v.-mezler (46b/01)

ve < Far. *ve* ve, ile (bağlaç) → **u, ü, ve**

v. (01b/02), (01b/04), (01b/05), (01b/09), (01b/12), (02a/01), (02a/03), (02a/07), (02a/10), (02b/01), (02b/01), (02b/02), (02b/03), (02b/06), (02b/06), (02b/06), (02b/06), (02b/08), (02b/10), (02b/10), (02b/11), (02b/11), (02b/12), (02b/13), (02b/13), (02b/14), (02b/15), (02b/15), (02b/16), (02b/18), (02b/18), (02b/18), (03a/01), (03a/01), (03a/02), (03a/02), (03a/02), (03a/03), (03a/03), (03a/03), (03a/04), (03a/04), (03a/05), (03a/08), (03a/09), (03a/11), (03a/12), (03a/14), (03a/14), (03a/16), (03a/17), (03a/18), (03a/19), (03b/01), (03b/01), (03b/04), (03b/05), (03b/06), (03b/07), (03b/09), (03b/10), (03b/11), (03b/13), (03b/14), (03b/14), (03b/14), (03b/15), (03b/15), (03b/16), (03b/19), (04a/01), (04a/02), (04a/03), (04a/03), (04a/05), (04a/05), (04a/06), (04a/07), (04a/07), (04a/11), (04a/13), (04a/13), (04a/18), (04a/18), (04a/18), (04a/19), (04a/19), (04b/02), (04b/04), (05a/07), (05a/07), (05a/08), (05a/09), (05a/10), (05a/10), (05a/11), (05a/11), (05a/11), (05a/14), (05a/14), (05a/17), (05a/18), (05a/18), (05b/02), (05b/03), (05b/06), (05b/06), (05b/08), (05b/09), (05b/10), (05b/12), (05b/13), (05b/14), (05b/14), (05b/16), (05b/16), (05b/16), (05b/17), (05b/17), (05b/17), (05b/17), (05b/18), (06a/08), (06a/08), (06a/08), (06a/09), (06a/12), (06a/13), (06a/13), (06a/14), (06a/17), (06a/18), (06a/19), (06b/01), (06b/02), (06b/03), (06b/09), (06b/10), (06b/10), (06b/13), (06b/14), (06b/15), (06b/19), (07a/16), (07a/17), (07a/18), (07b/02), (07b/03), (07b/04), (07b/04), (07b/05), (07b/06), (07b/15), (07b/16), (07b/17), (07b/19), (08a/01), (08a/04), (08a/09), (08a/09), (08a/14), (08b/03), (08b/05), (08b/09), (08b/11), (08b/12), (08b/12), (08b/16), (09a/07), (09a/07), (09a/08), (09a/09), (09a/09), (09a/12), (09b/03), (09b/05), (09b/08), (09b/09), (09b/09), (09b/09), (09b/10), (09b/11), (09b/12), (09b/12), (09b/13), (09b/14), (09b/14), (09b/17), (09b/18), (09b/18), (09b/19), (10a/03), (10a/04), (10a/05), (10a/05), (10a/05), (10a/07), (10a/09), (10a/09), (10a/15), (10a/17), (10b/01), (10b/03), (10b/04), (10b/04), (10b/08), (10b/08), (10b/14), (10b/14), (10b/16), (10b/16), (10b/19), (11a/01), (11a/02), (11a/05), (11a/06), (11a/06), (11a/07), (11a/08), (11a/10), (11a/10), (11a/15), (11a/16), (11a/17), (11a/19), (11b/03), (11b/05), (11b/06), (11b/07), (11b/07), (11b/08), (11b/08), (11b/09), (11b/12), (11b/12), (11b/12), (11b/14), (11b/15), (11b/17), (12a/04), (12a/07), (12a/10), (12a/16), (12b/01), (12b/06), (12b/07), (12b/08), (12b/08), (12b/10), (12b/10), (12b/10), (12b/11), (12b/12), (12b/12), (12b/14), (12b/15), (12b/19), (13a/09), (13a/11), (13a/11), (13a/12), (13a/13), (13a/16), (13a/16), (13a/19), (13b/01), (13b/03), (13b/05), (13b/06), (13b/09), (13b/09), (13b/13), (13b/13), (13b/14), (14a/02), (14a/03), (14a/03), (14a/06), (14a/06), (14a/09), (14a/10), (14a/11), (14a/13), (14a/13), (14a/14), (14a/17), (14a/18), (14a/18), (14a/19), (14a/19), (14b/02), (14b/02), (14b/03), (14b/07), (14b/08), (14b/11), (14b/13),

(14b/13), (14b/15), (14b/15), (14b/16), (14b/17), (15a/01), (15a/02), (15a/02), (15a/03),
(15a/03), (15a/04), (15a/05), (15a/06), (15a/07), (15a/07), (15a/08), (15a/09), (15a/09),
(15a/17), (15a/18), (15a/18), (15a/18), (15a/19), (15a/19), (15b/01), (15b/01), (15b/01),
(15b/02), (15b/03), (15b/04), (15b/04), (15b/05), (15b/05), (15b/05), (15b/06), (15b/08),
(15b/08), (15b/08), (15b/09), (15b/11), (15b/13), (15b/15), (16a/02), (16a/03), (16a/08),
(16a/09), (16a/12), (16a/13), (16a/14), (16a/14), (16a/14), (16a/15), (16a/16), (16a/19),
(16a/19), (16b/01), (16b/03), (16b/13), (16b/13), (16b/13), (16b/18), (17a/01), (17a/05), (17a/11),
(17a/13), (17a/14), (17a/17), (17b/01), (17b/04), (17b/04), (17b/05), (17b/06), (17b/06),
(17b/14), (17b/17), (18a/11), (18a/12), (18a/12), (18a/13), (18a/13), (18a/14), (18a/14),
(18a/14), (18a/15), (18a/16), (18a/16), (18a/16), (18a/16), (18a/17), (18a/17), (18a/17),
(18a/18), (18a/18), (18a/18), (18a/19), (18a/19), (18b/01), (18b/02), (18b/02), (18b/03),
(18b/03), (18b/03), (18b/04), (18b/04), (18b/19), (19a/01), (19a/03), (19a/05), (19a/06),
(19a/10), (19a/11), (19a/11), (19a/17), (19a/17), (19a/18), (19a/19), (19a/19), (19b/02),
(19b/02), (19b/05), (19b/07), (19b/08), (19b/09), (19b/10), (19b/11), (19b/13), (19b/17),
(20a/03), (20a/04), (20a/05), (20a/06), (20a/09), (20a/14), (20a/16), (20a/19), (20b/03),
(20b/05), (20b/08), (20b/08), (20b/08), (20b/08), (20b/10), (20b/12), (20b/16), (20b/16),
(21a/01), (21a/02), (21a/02), (21a/02), (21a/02), (21a/02), (21a/02), (21a/03), (21a/03),
(21a/04), (21a/04), (21a/04), (21a/05), (21a/05), (21a/05), (21a/05), (21a/06), (21a/06),
(21a/07), (21a/07), (21a/08), (21a/09), (21a/09), (21a/09), (21a/09), (21a/10), (21a/10),
(21a/14), (21a/16), (21a/16), (21a/17), (21a/17), (21a/17), (21a/17), (21a/18), (21a/19),
(21a/19), (21a/19), (21a/19), (21a/19), (21b/01), (21b/05), (21b/06), (21b/06), (21b/07),
(21b/07), (21b/08), (21b/08), (21b/09), (21b/10), (21b/12), (21b/12), (21b/15), (21b/15),
(21b/15), (21b/16), (21b/16), (21b/18), (22a/13), (22a/16), (22a/17), (22a/17), (22a/19),
(22a/19), (22a/19), (22b/01), (22b/02), (22b/02), (22b/03), (22b/04), (22b/05), (22b/06),
(22b/08), (22b/09), (22b/09), (22b/11), (23a/04), (23a/05), (23a/08), (23a/10), (23a/10),
(23a/10), (23a/11), (23a/13), (23a/16), (23a/17), (23a/19), (23b/01), (23b/01), (23b/03),
(23b/08), (23b/10), (23b/10), (23b/11), (23b/13), (23b/14), (23b/16), (23b/17), (23b/18),
(24a/02), (24a/09), (24a/12), (24a/18), (24a/18), (24a/19), (24b/06), (24b/06), (24b/10),
(24b/15), (24b/17), (24b/18), (25a/04), (25a/04), (25a/05), (25a/05), (25a/07), (25a/07),
(25a/10), (25a/11), (25a/12), (25b/01), (25b/02), (25b/06), (25b/09), (25b/10), (25b/11),
(25b/19), (25b/19), (26a/02), (26a/04), (26a/08), (26a/08), (26a/09), (26a/11), (26a/12),
(26a/18), (26a/19), (26b/03), (26b/04), (26b/05), (26b/05), (26b/06), (26b/08), (26b/09),
(26b/09), (26b/13), (26b/16), (26b/17), (26b/18), (26b/18), (26b/19), (27a/03), (27a/06),

(27a/08), (27a/14), (27a/16), (27b/09), (27b/13), (27b/16), (27b/18), (28a/03), (28a/04), (28a/06), (28a/07), (28a/07), (28a/08), (28a/08), (28a/09), (28a/11), (28a/11), (28a/13), (28a/13), (28a/13), (28a/15), (28a/17), (28a/19), (28b/01), (28b/06), (28b/08), (28b/09), (28b/09), (28b/10), (28b/11), (28b/12), (28b/12), (28b/18), (29a/01), (29a/03), (29a/06), (29a/07), (29a/10), (29a/14), (29a/15), (29a/15), (29b/03), (29b/12), (30b/03), (30b/04), (30b/06), (30b/07), (30b/09), (30b/09), (30b/10), (30b/11), (30b/12), (30b/14), (30b/18), (30b/19), (31a/13), (31a/14), (31a/15), (31b/03), (31b/04), (31b/05), (31b/09), (31b/11), (31b/11), (31b/15), (31b/16), (31b/18), (31b/18), (31b/18), (31b/19), (31b/19), (32a/01), (32a/01), (32a/02), (32a/02), (32a/03), (32a/07), (32a/07), (32a/08), (32a/09), (32a/10), (32a/10), (32a/17), (32a/17), (32b/01), (32b/15), (32b/17), (32b/18), (33a/01), (33a/02), (33a/02), (33a/02), (33a/05), (33a/07), (33a/11), (33a/18), (33b/01), (33b/02), (33b/10), (33b/14), (34a/01), (34a/06), (34a/15), (34b/07), (34b/08), (34b/18), (34b/19), (35a/02), (35a/04), (35a/07), (35a/12), (35a/13), (35a/13), (35a/15), (35a/18), (35a/19), (35a/19), (35a/19), (35b/01), (35b/04), (35b/06), (35b/07), (35b/07), (35b/07), (35b/09), (35b/12), (35b/13), (35b/13), (35b/17), (35b/18), (36a/01), (36a/12), (36a/15), (36a/15), (36a/19), (36b/03), (36b/03), (36b/04), (36b/05), (36b/06), (36b/06), (36b/07), (36b/07), (36b/08), (36b/09), (36b/10), (36b/16), (36b/16), (36b/18), (37a/05), (37a/08), (37a/14), (37b/01), (37b/01), (37b/04), (37b/13), (37b/13), (37b/13), (37b/14), (37b/14), (37b/15), (37b/16), (37b/17), (38a/03), (38a/08), (38a/08), (38a/10), (38a/11), (38a/11), (38a/12), (38a/12), (38a/13), (38a/13), (38a/13), (38a/14), (38a/18), (38b/03), (38b/03), (38b/05), (38b/05), (38b/06), (38b/18), (39a/02), (39a/09), (39a/11), (39a/12), (39a/14), (39a/16), (39a/16), (39a/16), (39a/17), (39a/18), (39a/19), (39a/19), (39b/01), (39b/02), (39b/03), (39b/05), (39b/09), (39b/11), (39b/12), (39b/13), (39b/14), (39b/16), (39b/17), (39b/17), (39b/18), (40a/04), (40a/07), (40a/10), (40b/01), (40b/01), (40b/04), (40b/04), (40b/05), (40b/09), (40b/14), (40b/14), (40b/16), (40b/19), (41a/02), (41a/03), (41a/03), (41a/05), (41a/08), (41a/11), (41a/12), (41a/13), (41a/16), (41a/18), (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/04), (41b/06), (41b/08), (41b/11), (41b/11), (41b/12), (41b/13), (41b/13), (41b/14), (41b/15), (42a/01), (42a/05), (42a/06), (42a/07), (42a/10), (42a/15), (42a/15), (42a/16), (42a/16), (42a/18), (42b/02), (42b/05), (42b/07), (42b/08), (42b/09), (42b/14), (42b/14), (42b/18), (43a/03), (43a/11), (43a/12), (43b/05), (43b/05), (43b/13), (43b/14), (43b/18), (44a/04), (44a/05), (44a/10), (44a/10), (44a/11), (44a/13), (44a/13), (44a/15), (44a/17), (44a/18), (44b/01), (44b/06), (44b/06), (44b/11), (44b/12), (44b/14), (44b/14), (44b/15), (44b/16), (45a/07), (45a/09), (45a/09), (45a/10), (45a/14), (45a/16), (45a/16), (45a/17), (45a/18),

(45a/19), (45b/01), (45b/05), (45b/05), (45b/06), (45b/07), (45b/07), (45b/08), (45b/13), (45b/15), (45b/15), (45b/15), (45b/18), (46a/04), (46a/08), (46a/09), (46a/09), (46a/11), (46a/12), (46a/18), (46b/01), (46b/06), (46b/09), (46b/12), (46b/18), (47a/01), (47a/06), (47b/01), (47b/14), (47b/15), (48a/01), (48a/06), (48a/11), (48a/12), (48a/15), (48a/16), (48a/19), (48b/01), (48b/01), (48b/02), (48b/04), (48b/06), (48b/08), (48b/10), (48b/11), (48b/12), (48b/13), (48b/14), (48b/19), (49a/06), (49a/07), (49a/15), (49a/16), (49a/17), (49a/18), (49a/19), (49b/01), (49b/03), (49b/06), (49b/07), (49b/12), (49b/12), (49b/13), (49b/18), (49b/19), (50a/06), (50a/07), (50a/08), (50a/09), (50a/10), (50a/11), (50a/12), (50a/13), (50a/14), (50a/16), (50a/18), (50a/19), (50a/19), (50b/02), (50b/02), (50b/04), (50b/04), (50b/08), (50b/08), (50b/10), (50b/10), (50b/10), (50b/11), (50b/12), (51a/06), (51a/10), (51a/12), (51a/12), (51a/13), (51a/17), (51a/18), (51b/01), (51b/01), (51b/02), (51b/04), (51b/04), (51b/05), (51b/06), (51b/07), (51b/07), (51b/08), (51b/09), (51b/13), (51b/13), (51b/13), (51b/19), (51b/19), (52a/03), (52a/04), (52b/13), (52b/13), (52b/13), (52b/15), (52b/18), (52b/18), (52b/19), (53a/01), (53a/07), (53a/07), (53a/13), (53a/13), (53a/15)

ābā'an ve ced 'babadan, kuşaktan kuşağa' (16a/14)

ve'l-āhîret 've öbür dünya' (03b/07)

ve'l-'Acem 've İran' (04a/18)

ve'l-ḥamdüli'llāh-i te'ālā 've yüce Allah'a şükürler olsun' (04a/13)

ve'l-īmān 've iman' (04b/02)

ve'l-melekūt 've hükümdarlık' (05b/16)

ve'l-mülhîdînü'l-mü'eyyid 've dinsizlere yardım eden' (04a/19)

ve'l-müslimîn 've müslümanların' (04a/19)

ve'l-Rūm 've Anadolu' (04a/18)

veca' < Ar. *veca'* 'ağrı, acı

v.+a (20b/16)

v.+dan (15b/08)

vech < Ar. *vech* 'sebeup, vesile

v.+le (22b/05)

vefā < Ar. *vefā* 'bağlılık, sadakat

v. (21b/08), (45b/13), (46a/11), (48b/13)

vefā èt- 'sevgi ve dostluk göstermek' (21b/08)

vefk < Ar. *vefk* uygunluk

v. (05b/16)

vefk-i rızā 'rıza'ya uygun' (05b/16)

vehhāc < Ar. *vehhāc* çok parlak, çok parıltılı

v. (05a/18)

sirāc-ı vehhāc 'çok parlak ışık' (05a/18)

vekīl < Ar. *vekīl* yetkili, temsilci

v. (42b/15), (43a/06), (43b/11), (43b/16), (44a/12), (44a/13), (44a/14)

vekīl-i bahr 'deniz yetkilisi' (42b/15), (43a/06), (43b/11), (43b/16), (44a/12), (44a/13), (44a/14)

velādet < Ar. *vilādet* doğma, doğuş

v. (20b/10)

veled < Ar. *veled* çocuk

v. (20a/18), (20b/14)

v.+i (20b/11)

velīkin < Ar. *ve* ve Far. *līkin* ama, fakat, lakin

v. (41a/01), (44a/02), (44a/06), (46a/13), (50b/14), (50b/19), (51a/09)

vēr- vermek, iletmek

v. (18b/13), (44a/12), (46b/18), (49a/14), (52a/09)

v.-di (11a/15), (12b/11), (12b/11), (12b/13), (13a/08), (26a/14), (27a/16), (32b/17), (33b/02), (35a/11), (38b/02), (44a/15), (47a/05), (53a/18)

v.-diler (10b/08), (10b/08), (14a/12), (47a/16)

v.-dim (14b/13), (38b/06)

v.-dügini (52a/16)

v.-düm (11a/03)

v.-e (12a/11), (17b/08), (37a/16)

v.-eler (13a/16), (47a/16)

v.-eyim (08a/11)

v.-medi (30b/05)

v.-mege (11b/02), (46b/05)

v.-mek (18b/15), (43b/01)

v.-mekdür (23a/06)

v.-memege (11b/04)

v.-meyesin (51a/08)

v.-mez (25a/12)

v.-miş (16b/16)

v.-mişdür (09a/13)

v.-se (42b/05), (52b/03)

v.-sün (26a/13), (31a/04), (51b/12)

v.-üp (29b/02), (50a/07), (53a/13)

v.-ür (18b/16), (20b/06), (34b/10), (39b/18), (40a/03), (46b/16), (47a/01), (48b/19), (49a/19), (52a/09)

v.-ürdim (14b/14)

v.-ürem (12a/01)

v.-ürsin (52b/10)

vesāyir < Ar. *vesā'ire* ve benzeri, ve diğeri

v. (02b/05), (10b/11), (12a/05), (12b/14), (13a/16), (20b/18), (21a/04), (23a/05), (23b/11), (31a/04), (34b/13), (35a/13)

vesīle < Ar. *vesīle* sebep, fırsat

v.+ye (03b/18)

veyā < Ar. *ve* ve Far. *yā* ya da, yahut → **veyāḥūd, yā (I), yāḥūd**

v. (10a/07), (16a/07), (20b/16), (24a/06), (26b/02), (36a/16), (38b/09), (39a/15), (39a/15)

veyāḥūd < Ar. *ve* ve Far. *yāḥūd* yahut, veya → **veyā, yā(I), yāḥūd**

v. (16a/07), (26a/11), (52b/07)

vezīr < Ar. *vezīr* padişah vekili

v. (45a/14), (45a/15)

v.+leri (46a/05)

v.+lerine (10b/11), (11a/05)

vilāyet < Ar. *vilāyet* il, şehir, ülke

v. (09b/16), (11b/01)

v.+den (31b/02)

v.+imizde (11a/02)

v.+inden (09b/07), (14a/05), (16a/02)

v.+ine (09b/06), (09b/07), (10a/02), (10a/17), (10b/10), (13a/03), (13a/04), (16a/02), (23a/16)

v.+iniñ (10b/17)

v.+inde (11a/01)

v.+iñe (10b/19)

vilāyet-i Fārs ‘İran ülkesi’ (11b/01)

vilāyet-i Hind ‘Hindistan ülkesi’ (09b/16)

vuḥūş < Ar. *vuḥūş* vahşi, yabani hayvanlar

v. (vuḥūş u atyār) (02a/11), (04a/05)

eşnāf-ı vuḥūş ‘vahşi hayvanların sınıfları’ (02a/11)

vuşūl < Ar. *vuşūl* ulaşma, erişme

v. (45a/15)

vü < Far. *vu* ve (bağlaç) → **u, ü, ve**

v. (02b/01), (ğazā vü cihād) (02b/06), (yağı vü 'udvān) (03b/05), (belā vü ğuşşa) (19a/19)

vü's-simā' -ı hāzret 'şahsının huzuru ile' (02b/01)

vücūd < Ar. *vucūd* beden, varlık

v. (04b/12), (05b/01)

v.+a (01b/04), (02b/17), (16b/01)

ma'müre'-i vücūd 'var olan bayındır yer' (01b/04)

sāḥa' -ı şebistān-ı vücūd 'bedenin iç karanlığının alanı' (05b/01)

vüs'at < Ar. *vus'at* bolluk, genişlik; güç, kudret

v. (06a/16)

v.+dür (23a/01)

v.+ı (24b/06)

vüs'at ol- 'güçlü olmak' (06a/16)

vüzerātad < Ar. *vuzerāt* vezirler, bakanlar

v. (12b/14)

Y

ya ya, peki (tasdik ve soru bildirir), veya

y. (10b/18), (24b/19), (25a/02), (26a/16), (32a/06), (37a/15), (41b/07), (42b/12)

yā (I) < Far. *yā* yahut, ya da (bağlaç); peki → **veyā, veyāḥūd, yāḥūd**

y. (10a/06), (26b/02), (42b/04), (50b/06)

yā (II) < Ar. *yā* ey → **ey, eyā, hey**

y. (30b/13)

yabān < Far. *yābān* ıssız ve yabancı yer, yabani

y. (29b/08)

y.+a (30a/08), (49b/16)

y.+da (29a/15)

y.+dan (23a/12)

yād < Far. *yād* anma, hatırlama

y. (13b/06), (13b/11)

yād ol- ‘anmak, hatırlamak’ (13b/06), (13b/11)

yādigār < Far. *yādgār* hatıra

y. (13b/10)

yağ yağ

y. (49a/18)

yağı düşman, hasım → ‘**adū, düşmān, düşmen, haşım, haşum**

y. (02b/06), (yağı vü ‘udvān) (03b/05), (05a/11)

ehl-i yağı ‘düşmanlık eden’ (02b/06), (05a/11)

yağmur yağmur

y.+dan (21a/05)

yāhūd < Far. *yāhūd* veya → **veyā, veyāhūd, yā (I)**

y. (28a/14), (44b/18), (44b/19)

yağ- yakmak, yanmasını sağlamak

y.-alar (15b/04)

y.-ar (52a/17)

y.-dı (30b/16)

y.-dılar (48a/11)

y.-mak (46b/04)

yakın yakın, arada az mesafe bulunan

y. (09b/14), (16b/19), (23b/09), (24a/15), (24a/16), (24a/16), (25a/14), (25a/16), (25a/18), (25b/17), (26a/01), (27a/11), (40b/03), (42b/19), (43a/01), (46a/10), (46a/18), (48b/05), (48b/06)

y.+da (44b/10)

y.+dur (15a/09)

yakın  t- ‘yakınlaştırmak’ (09b/14)

yakın ol- ‘yakın yerde bulunmak, yaklaşmak’ (24a/15), (24a/16), (25a/14), (25a/18), (25b/17), (26a/01), (46a/10), (48b/05)

yakınlık yakın olma durumu

y.+dan (24a/17)

yak n < Ar. yak n kesin ve tam bilme

y. (02a/03)

yaklaş- yaklaşmak, yakın duruma gelmek

y.-dı (44b/10), (46b/10)

y.-dukları (46b/17)

y.-up (33b/09)

y.-ur (33a/16)

y k t < Ar. *y k t* yakut, kırmızı değerli taş

y.+ı (14b/05), (26b/18)

yakz n < Ar. *yakz n* uyanık

y. (03b/14)

 atır-ı yakz n ‘uyanık g n l’ (03b/14)

yala- yalamak

y.-mağa (29b/10)

yalan asılsız, uydurma, ger ek olmayan s z → **kizb**

y. (11b/15), (18a/14), (51a/08), (51a/09), (53a/14)

y.+dan (11b/15), (38b/11)

y.+ım (51b/07)

y.+ına (37b/01)

yalancı yalan söyleyen

y. (53a/09), (53a/10), (53a/16)

yaldır- parlamak

y.-ın (46b/10)

y.-ır (46a/16)

yalıq alev

y.+ı (26b/06)

yalıquz yalnız, tek başına → **yalqız, yalquz**

y. (06b/19), (19a/04)

yalqız tek başına, sadece → **yalıquz, yalquz**

y. (31a/06), (34a/19)

yalquz yalnız, tek başına → **yalıquz, yalqız**

y. (28b/04), (47a/10)

yalvar- yalvarmak, ısrarla istemek

y.-dı (30b/18), (31a/01)

y.-up (30b/12)

y.-ur (52a/09)

yan yan, taraf, yakın; kat, huzur

y.+ımda (51a/09)

y.+ımızda (11a/04), (37a/07)

y.+ımızdan (40b/09)

y.+ına (09b/10), (10a/14), (10b/16), (23a/12), (28b/08), (32b/08), (40b/06), (47b/11), (49b/10), (50a/10)

y.+ında (11a/12), (14a/03), (14b/01), (18a/01), (20b/07), (20b/08), (22a/08), (23b/10), (23b/14), (25a/04), (25a/06), (25a/09), (25b/06), (26a/10), (26a/11), (27b/11), (28b/04), (30a/13), (32a/14), (40a/05), (40b/11), (46b/10), (47b/07), (48a/09), (51b/14), (53a/13)

y.+ındadır (26a/06)

y.+ındaki (47b/16)

y.+ından (29a/10), (31b/15), (41a/03), (49b/09)

y.+ında (33b/09)

y.+ında (50b/16)

yana yine, tekrar → **yène**

y. (25b/05)

yañıl- yanılmak, hata yapmak

y.-maya (08a/08)

ya' nī < Ar. ya' nī yani, demek isteniyor ki

y. (03a/14), (03b/09), (11b/15), (31b/15), (31b/16), (31b/17), (31b/19), (32a/03)

yañlış yanlış, hatalı

y. (15a/07)

yap yavaş, usul, sessiz

y. (06b/18), (06b/18), (14a/12), (14a/12), (15b/16), (15b/16), (16b/10), (16b/10), (17a/12), (17a/12), (37a/05), (37a/05), (49b/18), (49b/18)

yap- yapmak, kurmak

y.-ar (18a/01)

yapış- tutunmak, sıkı tutmak; istekle ele almak

y. (43b/04)

y.-dı (33b/01)

y.-duğı (22a/06)

y.-madılar (22b/16)

y.-mağdan (18a/10)

y.-mağdur (21b/16)

y.-up (17a/17), (22a/02)

y.-ur (24b/03)

y.-urun (17a/10)

yaprağ yaprak

y.+ları (40a/09)

yār < Far. *yār* yar, dost

y. (15a/08)

yār-i muvāfiq ‘münasip dost’ (15a/08)

yar- yarmak, (ortadan) ayırmak, bölmek

y.-ar (24a/10)

yara- yarar sağlamak, faydalı olmak, uygun olmak

y.-mayan (36b/04)

y.-maz (27b/17), (38b/03)

yarağ hazırlık

y.+ın (15a/10)

yarala- yaralamak, yara açmak

y.-yup (42a/17)

yaramaz işe yaramayan, uygunsuz, zararlı, kötü

y. (07b/07), (20a/07), (25b/10), (31b/19), (34b/18), (36a/12), (36a/15), (38b/10), (38b/11), (38b/16), (40a/17), (41a/16), (44b/03), (45a/07), (45a/08), (45a/08), (45b/06), (45b/08), (45b/09), (45b/11), (46a/05), (48b/06), (48b/08), (48b/09), (48b/12), (49b/02), (49b/02), (51a/19), (53a/17)

y.+dur (42a/10), (43a/15)

y.+ını (07b/06), (07b/09)

y.+lar (49b/01)

y.+lara (38a/13)

y.+lardan (18a/18)

yaramazlık yaramaz olma durumu, kötü durum → **yaramazlik**

y. (21b/04), (28a/14), (36a/10), (38b/19), (44a/18), (49b/02), (50b/11), (53a/04), (53a/17)

y.+a (21b/12)

y.+dan (18b/19)

y.+ıla (11b/15), (18a/17)

y.+ıma (36a/10)

y.+ıñ (39a/03)

yaramazlık ét- ‘yaramazca davranmak’ (36a/10)

yaramazlik yaramaz olma durumu, kötü durum → **yaramazlık**

y. (38a/15)

y.+i (25b/11)

yaraşık uygun, münasip

y.+ı (46a/08)

yardım yardım, katkı → **mu ‘āvenet**

y. (44a/04)

yardım eyle- ‘destek olmak’ (44a/04)

yardımcı yardım eden

y.+ları (32a/07)

yarı yarı, yarım olan → **nışf**

y.+sın (08a/11), (08b/03), (46b/18), (46b/18)

y.+sını (08b/03)

yarıl- ikiye ayrılmak

y.-an (24a/11)

yarın yarın, ertesi gün

y. (44a/05), (47a/02), (47a/17), (47b/04)

yaruk yarılmış, geniş çatlak

y.+ına (24a/12)

y.+ında (24a/13)

yaş (I) ıslak, nemli

y. (46a/03)

yaş (II) yaş, doğuştan itibaren geçen zaman

y.+ına (14a/11)

y.+ından (13b/17)

yat- yatmak, uzanmak

y.-a (44b/18)

y.-an (26b/01), (44b/19)

y.-dı (29b/18), (37a/09)

y.-ur (30a/11)

yatsu yatsı vakti

y. (30a/12)

yatur- yatırmak, yatmasını sağlamak

y.-mada (20b/17)

y.-salar (20b/18)

yavru yavru, çok küçük yaştaki hayvan

y. (09a/12), (32a/14), (47b/08)

y.+ları (47b/08)

y.+ların (44a/14), (47b/19), (48a/01)

y.+ları (43b/12)

y.+mızı (43a/03)

y.+sını (09a/11)

yavırcağ küçük yavru

y.+ların (32a/15)

yavukla- yaklaşmak, yakınlaşmak

y.-mayalar (33b/08)

y.-mayalum (24b/11)

yavuz fena, kötü; sert, çetin

y. (12a/09), (21b/19), (26a/04), (39b/17)

yavuzlan- kötü davranmak

y.-mamağ (32a/03)

y.-mağ (32a/03)

y.-mayacak (32a/03)

yavuzluk yavuz olma durumu, kötü davranış

y. (31b/19), (32a/03)

yay yay, eğri ve esnek ok atma aleti

y.+a (27a/06)

yay- yaymak, sermek

y.-dı (09a/02)

yaz yaz mevsimi

y. (32a/14)

yaz- (yazı) yazmak, yazıya geçirmek

y.-asın (10b/05)

y.-dı (12b/17), (13a/02)

y.-duğı (14a/02), (14a/04)

y.-duğları (06a/15)

y.-mişlar (14b/02)

y.-up (12b/16), (12b/16), (13a/05), (13b/09)

yazıcı yazı yazan, kâtip → **kâtib, muḥarrir**

y. (08b/15)

yazıl- yazıya geçirilmek

y.-a (13b/18)

y.-mışdur (20a/17)

yê- yemek, beslenmek

y. (16b/16), (37a/08)

y.-diler (42a/17)

y.-dim (49a/14)

y.-mege (22a/09), (27b/14), (41b/18)

y.-mek (26a/02), (38b/03)

y.-mekdür (21b/15)

y.-miş (49a/02)

y.-r (17b/11), (17b/12), (19b/06), (32a/15), (32b/05), (36b/14), (40a/06), (47b/08),
(47b/16), (47b/17), (48a/01)

y.-rem (36b/14)

y.-ridi (33a/11)

y.-rin (48a/01)

y.-rler (40b/15)

y.-rse (42a/11)

y.-rsin (17b/12)

y.-sün (41b/17), (42a/09), (42a/12), (42a/13)

y.-ye (48b/16)

y.-yecek (27b/14)

y.-yeler (49a/12)

y.-yen (19b/09)

y.-yesin (42a/08)

y.-yüp (24a/03), (42a/09)

yèdi yedi rakamı

y. (14a/11), (17a/08), (17a/11), (17a/16)

yèdinci yedinci

y.+si (11b/14)

yèdir- yedirmek

y.-ir (40a/03)

yég daha iyi

y. (13b/02)

yèl rüzgar, esinti

y. (27b/11), (28b/11), (30a/04), (46a/02), (49b/02)

y.+den (46a/04)

y.+lerden (21a/05)

yèmek yiyecek, besin → **yèyecek**

y. (17b/11)

yèmiş meyve

y.+i (39b/10), (49a/18), (49a/18)

y.+ler (26a/03)

yèn- yenmek, yiyilmek

y.-mek (41b/19)

y.-mesi (41a/06)

yène yine, tekrar, bir daha → **yana**

y. (06b/18), (07b/03), (09a/07), (09a/12), (09a/12), (09b/15), (11b/11), (16b/14), (16b/18), (17a/10), (17a/10), (17b/09), (17b/13), (18b/16), (19a/08), (19a/16), (19b/12), (19b/19), (20a/01), (20a/11), (20b/02), (21b/14), (23a/11), (23a/12), (23a/19), (23b/02), (24b/05), (24b/07), (27b/01), (29b/10), (30b/01), (30b/13), (30b/15), (31a/18), (31b/03), (31b/06), (31b/09), (31b/11), (33a/09), (33a/11), (33a/15), (33b/09), (34a/01), (36a/17), (36a/18), (39a/03), (39a/05), (39a/06), (40a/18), (41a/09), (41b/18), (47a/03), (47a/03), (47a/06), (47a/17), (49a/18), (49b/10), (51b/06), (52a/09), (52a/12), (52b/09), (52b/16), (53a/07)

yengeç yengeç, suda yaşayan eklem bacaklı böcek

y. (32b/02), (32b/07), (32b/16), (33a/13), (33a/16), (33b/02), (47b/10), (47b/12), (47b/13)

y.+i (32b/02), (33a/15)

yêr yer, zemin, mahal, mevki, toprak

y. (13a/08), (26b/11), (29b/12), (33a/07), (42b/19), (43a/06), (46a/01), (50b/19), (52a/05)

y.+de (06b/16), (16b/19), (23b/09), (23b/19), (24a/16), (25a/01), (26a/10), (27a/18), (32a/03), (32a/03), (32b/13), (34a/06), (35b/11), (39a/11), (39a/12), (40b/03), (44b/18), (44b/19), (46b/17), (47a/02), (48a/10)

y.+den (08b/14), (13b/15), (24b/17), (26a/10), (26b/11), (33a/13), (38a/19)

y.+e (18a/03), (18a/04), (20a/11), (23a/18), (23b/08), (24b/19), (26b/15), (27a/18), (30a/06), (33a/11), (33a/14), (33a/16), (33b/08), (34a/07), (37a/06), (41b/10), (43a/14), (43b/09), (44b/06), (44b/15), (47b/09), (49b/03)

y.+i (23a/13), (31b/19), (38a/01), (47b/03), (52a/04)

y.+ime (29a/19), (30b/01)

y.+in (35b/18)

y.+inde (30b/17)

y.+inden (09a/04), (12a/09), (12a/10), (26b/15), (27b/15)

y.+ine (09a/07), (15a/14), (21b/10), (23a/10), (28b/05), (30b/03), (30b/09), (30b/13), (30b/15), (40b/12)

y.+ini (47a/06)

y.+iñ (42b/19), (48b/15), (49a/12)

y.+iñüze (35a/17)

y.+ler (23b/06)

y.+lere (26a/06), (40b/09)

y.+leri (12a/05)

y.+lerin (12a/04), (12b/14), (37b/14)

yérindir- üzmek

y.-mekdür (24a/17)

yêrlü yerinde sabit olan

y. (15a/14)

yeşer- yeşillenmek, gelişmeye başlamak

y.-miş (21b/05)

yêt- yetmek, yeterli olmak, elvermek

y.-ecek (40a/11), (47a/02)

y.-er (40a/18)

yêtiş- yetişmek, ulaşmak

y.-di (10b/10)

y.-ür (23b/05)

yêtişdir- yetiştirmek, ulaşmasını sağlamak

y.-esin (23b/02)

yevm < Ar. *yevm* gün

y. (02b/11)

bā-ḥasāni'l ile'l-yevmü'd-dīn 'güzellik ile din gününe kadar' (02b/11)

yêyecek yenecek şey → **yêmek**, **zād**

y. (40b/16), (42a/03)

y.+imdür (36b/14), (36b/19)

yığ- yığmak, üst üste biriktirmek

y.-arlar (46a/18)

yıl yıl, sene

y. (20a/08), (20a/11), (20b/01), (20b/11), (42b/05)

y.+ıñ (20a/09)

yılan yılan, omurgalı ve uzun sürüngen hayvan

y. (22a/11), (32a/14), (32a/18), (33b/16), (33b/18), (44b/17), (47b/07), (47b/08), (49b/15)

y.+a (48b/03)

y.+dan (22a/12), (32a/16), (32b/01), (47b/09), (47b/11), (47b/12)

y.+ı (22a/17), (32a/12), (33b/05), (33b/11), (47b/18)

y.+ıñ (33b/10), (33b/11), (47b/14), (47b/16), (47b/17)

y.+larıñ (22a/03)

yıldız yıldız, ışıklı gök cismi

y.+ıñ (38b/13)

yık- dağıtmak, bozmak

y.-ar (23a/13)

yıkıl- bozulmak, çökmek

y.-up (15a/17)

yırtıcı yırtıcı hayvan

y. (18b/03), (23b/10), (26a/04), (29a/01)

yoğ yok → **yok**

y. (21b/13), (27a/11), (38b/14), (41a/16), (45a/12), (45b/05), (48b/10), (49a/17), (50b/04), (50b/04), (50b/12)

y.+ıdı (39a/04)

y.+idi (47b/09)

yoğurd yoğurt, mayalı ve kıvamlı süt ürünü

y. (20b/02)

yok yok → **yog**

y. (07a/06), (11b/04), (12a/05), (16a/13), (16b/04), (18a/04), (21b/05), (28b/05), (28b/17), (29b/06), (37b/16), (40a/06), (41a/15), (41a/16), (46b/19), (49b/08)

y.+dur (07b/19), (08b/18), (16b/19), (22b/05), (24b/11), (24b/13), (27a/19), (28b/08), (35a/01), (36b/15), (36b/15), (36b/19), (39a/06), (40b/19), (41a/07), (41a/18), (43a/18), (44a/16), (45b/12), (45b/12), (45b/13), (45b/13), (45b/13), (45b/14), (45b/15), (46a/13), (47a/11), (49a/03), (51a/10), (51b/08), (52a/19), (53a/18)

yokarı yukarı, üst → **yokaru**

y. (13a/14), (16a/03), (22a/06), (25a/01), (28b/03), (34a/18), (36a/03), (36a/06)

y.+sın (36a/14)

yokaru yukarı, üst → **yokarı**

y.+dan (16b/15)

yokla- bakmak, gözden geçirmek, araştırmak

y.-dılar (10a/11)

y.-dım (47b/02)

y.-mak (17b/06)

y.-yam (17b/14)

y.-yup (17b/17), (21a/18)

yoksa yoksa, acaba; aksi hâlde

y. (27b/06), (49b/07), (50b/13)

yol yol, güzergah, seyir; kanal → **reh**, **tarîk**

y. (15a/08), (18a/01), (28b/04)

y.+da (23a/18), (29b/08)

y.+dan (09a/09), (35b/12), (35b/16), (40b/05)

y.+ımıza (13b/14)

y.+ına (41b/16)

y.+ından (20b/09)

y.+lar (26b/01), (35b/18)

yol- koparmak

y.-ar (47a/09)

yoldaş yol arkadaşı, dost

y. (18b/01), (46a/11), (46b/14)

y.+ı (08a/04), (08a/12), (08a/13), (29b/06), (40b/04)

y.+ımın (08a/10)

y.+ının (08a/06), (08a/07), (08a/09), (08a/19), (08b/02), (08b/05), (25a/08), (30b/08)

y.+ına (45a/11)

y.+ile (08b/04)

y.+lar (15a/08)

y.+ları (16b/07), (44a/01)

y.+larım (17a/07), (43b/18)

y.+larıma (17a/11)

y.+larına (41b/06), (43b/17)

yorul- yorulmak, yorgun duruma gelmek

y.-ur (40b/05)

yöri- yürümek → **yörü-**

y. (28b/15), (34b/06)

y.-yüp (25a/15)

yörü- yürümek → **yöri-**

y.-r (09a/05)

yumşak yumuşak

y. (37a/07)

yumşaklık yumuşak davranış

y.+ını (52b/13)

yumurdla- yumurta doğurmak

y.-dı (43b/11)

y.-yacak (42b/17), (42b/18)

y.-yayın (42b/19)

yuva hayvan barınağı

y.+mızı (43a/02)

y.+sı (47b/16)

y.+sın (43b/12)

y.+sının (47b/15)

yüce yüksek, üstün

y. (23b/18), (24b/02), (24b/03), (24b/14), (24b/15), (24b/16), (24b/18), (26b/06)

yük taşınacak nesne veya durum

y.+ler (25a/12)

yüklet- yükleme işini yaptırmak

y.-irin (17a/11)

yüksek yukarı, üst yer

y. (33a/10), (33a/15)

yümn < Ar. *yumn* uğur, bereket

y. (05a/10)

yümn-i ferāset ‘anlayışın bereketi’ (05a/10)

yürek yürek, iç

y.+i (28b/05)

yüz (I) yüz rakamı

y. (10b/08), (18b/07), (20a/08), (20a/09), (20a/11), (48b/18), (49a/12)

yüz (II) surat, çehre

y.+e (36b/05)

y.+i (13a/09), (20b/03), (20b/04)

y.+in (40a/03)

y.+inde (43b/06)

y.+inden (20b/04), (40b/12)

y.+ine (43a/19)

y.+ini (24a/12)

yüz- yüzmek

y.-en (44b/19)

yüzlü yüzlü

y. (48a/19)

Z

zabt < Ar. *zabt* tutma, zapt

z. (03a/02), (04a/01), (23a/08)

zabt etmek- 'tutmak, sahip olmak' (23a/08)

zabt-ı umûr 'işleri tutma, idare etme' (03a/02), (04a/01)

zād < Ar. *zād* azık, yiyecek → **yeyecek**

z. (23a/02)

zād-ı āhîret 'öbür dünyanın yiyeceği' (23a/02)

za'f < Ar. *za'f* zayıflık → **za'if**

z.+ından (28b/10)

z.+ını (45b/07)

zafer < Ar. *zafer* galibiyet

z. (42b/08)

zāhid < Ar. *zāhid* zühd, takva sahibi

z.+ler (19a/09), (51b/02)

zāhir < Ar. *zāhir* açık, belli, görünen → **zāhire**

z. (12a/15), (12b/04), (19a/04), (19a/16), (19a/18), (44a/18), (45a/03), (49b/19), (51a/01), (51a/15), (51b/06), (51b/07), (51b/09)

z.+de (25a/08), (45b/12)

zāhir ol- ‘görünmek, açığa çıkmak’ (12a/15), (19a/04), (19a/16), (19a/18), (44a/18), (45a/03), (49b/19), (51a/15), (51b/06), (51b/07)

zāhir < Ar. *zāhir* parlak → **zāhire**

z. (02b/08)

zevāhir-i mebānī ‘esasların parlaklığı’ (02b/08)

zāhire < Ar. *zāhire* açık, belli, görünen → **zāhir**

z. (02a/05)

fih-i zāhire’ -i islāmiyye ‘İslam’ın görünüşünün içinde’ (02a/05)

zāhire < Ar. *zāhire* parlak → **zāhir**

z. (04a/16)

mu ‘ākıdü’l-hilāfetü’z-zāhire ‘halifeliğin parlak anlaşılanları’ (04a/16)

zaḥm < Ar. *zaḥm* yara

z.+ından (40b/13)

zaḥmet < Ar. *zaḥmet* sıkıntı, eziyet, zorluk

z. (06b/15), (12b/07), (13a/10), (13a/11), (13b/14), (14b/08), (15b/02), (17b/01), (20a/05), (23a/19), (25b/02), (34a/08), (38a/14), (46a/19), (46b/04)

z.+dür (07a/01)

z.+e (20a/15)

z.+i (15a/02), (15b/07), (19b/07), (21a/07), (53a/19)

z.+ine (10a/04)

z.+lerden (20b/18)

z.+lerdür (24b/17)

z.+lere (20b/19)

z.+leri (13b/09), (19b/17), (20a/13)

zaḥmet-i ihtiyār ‘sıkıntıya katlanma’ (25b/02)

ẓa‘īf < Ar. *ẓa‘īf* zayıf, güçsüz → **ẓa‘f**

ẓ. (15a/10), (32a/10), (32a/11), (35a/13), (39b/17), (40b/17), (42b/13), (44a/15), (50a/19)

ẓ.+ler (40a/19)

ẓa‘īf èt- ‘güçsüzleştirmek’ (50a/19)

ẓa‘īflik < Ar. *ẓa‘īf* ve T.+lik zayıflık, güçsüzlük

ẓ.+ime (32a/08)

ẓālim < Ar. *ẓālim* haksızlık eden, acımasız

ẓ. (14b/17), (14b/19), (40a/18)

ẓ.+ler (40a/19)

ẓ.+leri (21a/19)

nefs-i ẓālim ‘acımasız nefis’ (14b/17), (14b/19)

zamān < Ar. *zamān* zaman, vakit, devir

z. (03b/02), (06a/07), (11a/05), (13a/11), (21b/16), (37a/04), (42b/17), (44b/05)

z.+a (04b/17), (06b/19), (13b/18)

z.+da (06b/03), (06b/03), (06b/06), (08b/12), (15a/03), (15b/10), (16b/09), (17a/06), (19b/11), (20b/14), (22a/12), (28b/01), (29a/07), (35a/03), (35b/05), (35b/09), (37b/12), (39b/02), (44b/18), (45a/01), (50b/08), (51b/17), (52a/02), (52a/05)

z.+dadur (26a/12)

z.+daki (21a/13)

z.+dan (20a/19), (20b/02)

z.+dur (27a/18), (32a/01)

z.+ı (15a/09), (20b/11), (34a/17)

z.+ıdur (25a/03)

z.+ım (42b/18)

z.+ında (09b/04), (09b/11), (30a/12), (32a/01), (32a/14), (39a/17), (39a/19)

z.+ındañ (20b/10)

z.+ıñda (04b/17)

z.+la (27a/05)

zamān-ı ‘ālem ‘dünya vakti’ (03b/02)

zamān-ı evvel ‘eski zaman, geçmiş’ (06a/07)

zamāne < Ar. *zamāne* devir, zaman

z.+niñ (21b/02)

zan < Ar. *ẓann* sanma, sezme → **ẓann**

z. (16b/11), (53a/12)

zan èt- ‘sanmak’ (16b/11), (53a/12)

ẓann < Ar. *ẓann* sanma, sezme → **ẓan**

z. (37b/09)

z.+ım (10a/15)

hüsn-i ẓann ‘iyi ve güzel fikir besleme’ (10a/15)

zarar < Ar. *ẓarar* kayıp, kötü sonuç, ziyan → **ziyān**

z. (12a/01), (12a/05), (16b/18), (18b/03), (19b/15), (28a/15), (29a/02), (29a/18), (29b/15), (31b/13), (31b/13), (31b/14), (31b/14), (32b/01), (34a/15), (34b/12), (34b/13), (36b/11), (37a/02), (37a/03), (38a/19), (43b/14), (43b/14), (43b/15), (45a/19), (47b/05), (48b/07), (49b/14), (51a/10), (51a/11)

z.+a (36b/14), (36b/19), (37a/12), (37a/12)

z.+dan (31b/06)

ž.+1 (11b/16), (18a/15), (27a/13), (31b/09), (33b/04), (43b/18), (49b/16)

ž.+ın (07b/04), (09a/10), (46a/12), (50a/04)

ž.+ını (08a/01)

ž.+ları (27a/02)

žarar èt- ‘zararlı çıkmak’ (19b/15), (29a/18), (31b/13), (34b/13)

žararlı < Ar. *žarar* ve T. +*lı* zarar veren

ž. (21b/04), (48a/04)

ž.+dur (33b/19)

žarūrī < Ar. *žarūrī* zorunlu, mecburi

ž. (18b/15)

zāt < Ar. *zāt* varlık, öz, kişi, şahıs

z.+1 (02a/07)

z.+ına (02a/01)

isti dād-ı zāt ‘şahsının yeteneği’ (02a/01)

žāyi < Ar. *žāyi* ‘kayıp, yok olmuş, boşa gitmiş

ž. (07a/08), (13a/01), (19a/12), (21a/12), (23a/07), (23a/14), (42b/11), (51a/02)

žāyi èt- ‘boşa harcamak, kaybetmek’ (21a/12), (23a/07), (42b/11)

žāyi ol- ‘ziyan olmak, boşa gitmek’ (07a/08), (13a/01), (19a/12), (23a/14)

zāyil < Ar. *zā’il* sona eren, yok olan

z. (50b/14)

zāyil ol- ‘yok olmak, ortadan kalkmak’ (50b/15)

zebān < Far. *zebān* dil, lisan → **dil (II)**

z. (05b/17)

z.+1 (05a/12), (05b/17)

z.+ıñ (05b/18)

ħalīfe’-i zebān ‘dil, konuşma vekili’ (05b/18)

zebān-ı kalem ‘kalemin dili, konuşması’ (05b/17)

zebūn < Far. *zebūn* zayıf, çaresiz

z. (17a/19), (39b/17)

zebūn èt- ‘aciz bırakmak’ (17a/19), (39b/17)

zehir < Far. *zehr* zehir

z. (19b/08), (26a/02), (30a/01), (31a/15), (48b/03)

z.+den (48b/04)

z.+i (30a/02), (30a/04)

z.+in (40a/03)

z.+iniñ (49b/16)

ze’kiyāt < Ar. *zakīyat* saf, halis, tam

z. (02a/13)

taḥiyyāt-ı ze’kiyāt ‘saf ve tam selam’ (02a/13)

zem < Ar. *zemm* kötülüğü söyleme, yerme, çekiştirme → **levm**

z. (16b/03)

zem èt- ‘yermek, çekiştirmek’ (16b/03)

zemīn < Far. *zemīn* yer, yeryüzü

z. (03a/17), (18a/01)

z.+iñ (18a/06)

rūy-ı zemīn-i zīver ‘yeryüzünün süsü’ (03a/17)

zīr-i zemīn ‘yerin altı’ (18a/01), (18a/06)

zencīr < Far. *zencīr* zincir, demir bağ

z. (53a/15)

zerdešt Zerdüşt dini, Mecûsilik

z. (14a/09)

zerre < Ar. *zerre* zerre, küçük parçacık

z. (bī-miḳdār ü zerre) (05b/19)

zerre'-i ḥāksār 'toprak içindeki küçük parça' (05b/19)

zerrīn < Far. *zerrīn* altından yapılmış

z. (01b/06)

saḳf-ı zerrīn-i zīnet 'altından yapılmış süslü kubbe, çatı' (01b/06)

zevāyā < Ar. *zevāyā* zaviyeler, köşeler

z. (02a/11)

zevāyā-yı evkār 'kuş yuvalarının köşeleri' (02a/11)

zeyl < Ar. *zeyl* (yazı için) ek, ilave

z. (02a/17)

sāhib-i zeyl 'ek, ilave sahibi' (02a/17)

zılāl < Ar. *zılāl* gölgeler

z. (05a/07)

zılāl-i ḥilāfet 'halifeliğin gölgesi' (05a/07)

zıllu'llāh < Ar. *zıll ve ilāh* Allah'ın (yeryüzündeki) gölgesi

z. (04a/14)

mazhar-ı envārü's-sultān-ı zıllu'llāhu 'Allah'ın gölgesi olan hükümdarın nurlarının tecellisi' (04a/14)

zımn < Ar. *zımn* iç, iç taraf

z.+ında (04a/07)

ḥikāyāt-ı zımn 'hikâyelerin içi' (04a/07)

zihi < Far. *zihī* ne hoş, ne iyi

z. (02a/07)

zıkr < Ar. *zıkr* sözünü etme, anma

z. (06b/16), (21a/07), (22b/07), (23a/02), (37a/12), (41b/15), (49b/13)

zıkr ét- 'anmak, sözünü etmek' (06b/16), (37a/12), (41b/15), (49b/13)

zıkr ol- ‘ismini söylemek, bahsetmek’ (23a/02)

zıkr olun- ‘anılmak, bahsedilmek’ (21a/07), (22b/07)

zıl zil, ses çıkaran alet

z. (18b/08), (18b/09)

zımmet < Ar. *zımmet* borç, alacak

z.+de (05b/14)

zinā < Ar. *zinā* nikahsız birliktelik

z. (18a/14), (29b/14)

zinā ét- ‘nikahsız birlikte olmak’ (18a/14), (29b/14)

zīnet < Ar. *zīnet* süs → **zīver**

z. (01b/06), (11b/12)

sağf-ı zerrīn-i zīnet ‘altından yapılmış süslü kubbe, çatı’ (01b/06)

zinhār < Far. *zinhār* asla, sakın

z. (15a/09), (15a/09)

zīr < Far. *zīr* alt, aşağı

z. (18a/01), (18a/06)

zīr-i zemīn ‘yerin altı’ (18a/01), (18a/06)

zīrā < Far. *zīrā* çünkü, şundan dolayı

z. (03a/07), (03b/10), (06b/01), (06b/11), (06b/13), (07b/13), (08a/02), (08b/11), (08b/13), (09b/08), (10a/08), (10a/18), (10b/19), (11a/12), (11b/06), (12a/07), (12a/19), (12b/02), (13a/01), (14b/04), (15a/10), (16b/06), (17b/12), (17b/17), (18b/18), (20a/17), (20b/13), (21a/12), (21a/13), (23a/07), (24a/05), (24a/16), (25a/03), (25a/08), (25a/14), (25b/14), (25b/15), (25b/17), (25b/18), (26a/19), (26b/10), (26b/14), (26b/16), (27a/02), (28a/05), (29b/16), (30a/11), (31b/14), (32a/09), (32b/19), (34b/13), (34b/14), (35a/02), (35a/03), (35a/05), (35a/08), (35b/03), (35b/04), (36a/12), (36a/15), (36b/15), (36b/19), (37a/01), (37b/03), (37b/12), (38b/11), (38b/15), (38b/17), (39a/06), (39b/04), (40a/04), (40a/18), (40b/14), (41a/07), (42a/05), (42a/13), (42a/18), (42b/01), (42b/05), (42b/10), (42b/15), (43a/04), (43a/05), (43b/14), (44a/19), (45b/01), (46b/07), (47a/01), (47b/16),

(48a/10), (48a/19), (48b/03), (48b/06), (48b/09), (49a/18), (49b/01), (50a/15), (50b/06), (51a/02), (51a/05), (51b/07), (51b/08), (51b/14), (52a/18), (52b/15)

zīrek < Far. *zīrek* akıllı, zeki

z. (35b/13), (35b/13), (35b/16), (35b/17), (35b/18)

zīver < Far. *zīver* süs → **zīnet**

z. (03a/18)

rūy-ı zemīn-i zīver ‘yeryüzünün süsü’ (03a/18)

ziyāde < Ar. *ziyāde* fazla, çok

z. (06a/17), (14a/10), (14a/14), (15a/03), (19a/01), (19a/07), (19b/01), (21b/10), (27a/16), (29a/12), (29a/12), (30b/06), (39b/01), (45b/19), (45b/19), (46a/01), (47a/11), (50a/02)

z.+dür (03b/10)

z.+ler (40a/11)

ziyāde èt- ‘artmak, fazla olmak’ (19b/01), (45b/19), (46a/01)

ziyāde ol- ‘artmak, çok olmak’ (19a/01), (19a/07), (21b/10), (27a/16), (29a/12), (29a/12), (30b/06), (39b/01), (50a/02)

ziyān < Far. *ziyān* zarar, kayıp → **zarar**

z. (14b/06), (18b/06)

z.+dur (21a/13)

z.+ın (07b/04)

ziyān èt- ‘boşuna harcamak, zarar etmek’ (14b/06), (18b/06)

zuhūr < Ar. *zuhūr* görünme, meydana çıkma

z. (09b/04), (18b/17), (26b/12), (27a/12), (32a/10), (35a/14), (36a/17), (38a/09), (44b/01), (45a/10)

z.+ına (09b/05)

ḥabāšet-i zuhūr ‘meydana çıkan kötülük’ (36a/17)

zuhūr èt- ‘meydana çıkmak, görünmek’ (09b/04), (26b/12), (27a/12), (32a/10), (35a/14), (38a/09), (44b/01)

zuhūr eyle- ‘meydana çıkmak’ (18b/17)

zuhūr ol- ‘meydana çıkmak, görünmek’ (45a/10)

zulm < Ar. *zulm* zulüm, eziyet, haksızlık → **cefā, cevr**

z. (02b/06), (zulm ü tuğyān) (03b/05), (21b/05), (30b/13), (51b/15)

z.+e (42b/03)

z.+i (42b/07)

z.+ün (30b/18)

def’-i zulm ‘eziyeti ortadan kaldırma’ (02b/06)

şerr’-i zulm ‘kötü eziyet’ (42b/03)

zulm èt- ‘eziyet çektirmek’ (30b/18), (51b/15)

zulm eyle- ‘eziyet etmek’ (30b/13)

zulemāt < Ar. *zulemāt* zulmetler, karanlıklar

z.+ı (20b/10)

zulmet < Ar. *zulmet* karanlık

z. (05a/19), (20b/08)

zulmet-i dühūr ‘zamanların karanlığı’ (05a/19)

zümre < Ar. *zumre* topluluk, sınıf

z. (03b/07)

z.+sinden (24b/08)

zümre’-i bâğiye’-i fācire ‘doğru yoldan sapmış günahkâr topluluğu’ (03b/07)

SONUÇ

17. yüzyılda yaşamış olan Kâtip Çelebi'ye nispet edilen *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî* adlı eser söz varlığı ve dil özellikleri itibarıyla Türk dili tarihinin 13-15. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi ve 16-19. yüzyıl Klasik Osmanlı Türkçesi dönemleriyle ilişkilendirilmiş bir metindir. Bu dönemlerde kaleme alınmış olabileceğini düşünmemizin sebebi imla, ses ve şekil özelliklerini hem devam ettirip hem de ayırt edici noktalar bulundurmasıdır. Eser genel anlamda Klasik Osmanlı Türkçesi döneminin fonetik ve morfolojik özelliklerini taşımaktadır. Çeviri eser olması sebebiyle bünyesinde pek çok Arapça ve Farsça kökenli sözcük bulundurmaktadır.

105 varaktan oluşan metnin 1b-53a varakları arasında yer alan kısım incelemeye tabi tutulmuştur. Eser kısmen harekeli nesih ile yazılmıştır. Özellikle ilk varaklarda bu hareke sistemi yoğun biçimde görülürken ilerleyen kısımlar harekesiz ve kısmen harekeli biçimde yazılmıştır. Bu sebeple zaman zaman bazı sözcüklerde harekeli ve harekesiz yazımlarda okunuş tutarsızlığı gözlemlenmiştir.

Eserin anlatım dili oldukça sade ve anlaşılırdır. Fakat mukaddime kısmında çok fazla Arapça ve Farsça terkip bulundurmaktadır. Bu yüzden tamamen Arapça ve Farsça yazılmış bazı bölümler okunmayarak olduğu gibi gösterilmiştir.

Eserin incelenmesi sırasında elde ettiğimiz verileri şu başlıklar altında toparlayabiliriz:

İmla Özellikleri

1. Arap harfli metinde ünlülerin ön seste, iç seste ve son seste kullanımları dönemin genel eğilimine uymaktadır. Kimi sözcüklerin yazımında hareke kullanılması o sözcüğün ünlüsünün okunuşunu kolaylaştırırken kimi sözcüklerin yazımında hareke kullanılmaması ikili okumaları ortaya çıkarmıştır. Bu durum dönemin sesletim sistemine dair tek elden bir sonuç çıkarmayı güçleştirmiştir. Bu sebeple çalışmada sözcükleri ve ekleri oldukça aynı ses düzeninde okumaya özen gösterilmiştir.

2. Metinde hem Arap hem de Eski Türkçe (Köktürk-Uygur-Karahanlı) yazı geleneğinin izleri görülmektedir. Türkçede bulunan tüm ünlülere Arap alfabesinin karşılığı olmadığından genellikle metinlerde harekeli yazım kullanılmaktadır. Fakat bu noktada ele alınan metin içerisinde harekenin kullanılmadığı yerler olduğundan ünlülerin okunuşunda genel kullanıma göre bir okuma yapılmıştır.

3. İki ayrı (Arap ve Uygur) imla geleneğinin etkisiyle /i-/ cevheri fiili, bazı ekler ve edatlar kimi zaman sözcüklere bitişik yazılmış kimi zaman da ayrı yazılmıştır.

4. Metinde Türkçe sözcüklerde /p/ ve /ç/ ünsüzlerinin imlasında /p/ yerine /b/ ve /ç/ yerine /c/ ünsüzleri kullanılmıştır. Fakat /c/ ve /ç/ ünsüzlerinin yazımında nêce/nêçe sözcüklerinde hem cim hem de çim Arap harfi ile iki yazım şekli bulunmaktadır.

5. Metinde {-(U)p} zarf-fiilinin imlâsında /b/ tercih edilmiştir fakat /p/ ünsüzü ile okunmuştur.

6. Metinde Türkçe sözcüklerin imlasında söz başında /t/ ve /d/ ünsüzlerinin yazımında kimi zaman iki yazım şekli görülmektedir.

Ses Bilgisi

1. Kapalı e (è) sesi metinde bazen /y/ ünsüzüyle bazen de harekeyle gösterilmiştir. Fakat kimi yerde bu ses /y/ ünsüzü ve hareke kullanılmadan da yer almaktadır. Metinde kelimenin ilk hecesinin hem /e/ hem de /i/ ile yazılması bize kapalı e (è) sesinin var olduğunu göstermektedir. Etimolojik bir mesele olarak değerlendirildiğinde metinde ön sıradan ünlülerden oluşan Türkçe sözcüklerin ilk hecesinde kapalı e (è) sesinin yer aldığı görülmektedir. Bu sebeple metinde bu sözcükler kapalı e (è) ile okunmuştur.

2. Metinde dil uyumu çoğunlukla tamdır. Fakat bugün de uyum dışında kalan {-ken} zarf-fiil ekinin; “*bağarken (26a/18)*” eserde uyum dışı kaldığı görülmektedir. Ayrıca şimdiki zaman eki olan /-yor/ ekinin; “*gèdiyordu (44b/13)*” iki yerde uyum dışı kaldığı görülmektedir.

3. Dudak uyumu ise dil uyumu kadar sağlam olmadığından metinde uyuma giren ve girmeyen pek çok kullanım mevcuttur. Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde bu uyum zayıf olmakla birlikte çoğunlukla sözcük kök ve gövdelerinde yuvarlaklaşma temayülü vardır.

Eserde Eski Türkçeden beri kullanılan bazı sözcük köklerinde; “*altun (46b/19)*”, dudak ünsüzlerinin etkisiyle; “*demür (48/16)*” ve sözcüğün ek alması sırasında; “*artuğ (07b/05)*” düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen çokça kullanım mevcuttur. Yine /g/, /ğ/ ünsüzlerinin benzeşmesi ve düşmesi ile “*adriğ<ayru (15a/14)*” de sözcük kökünde yuvarlaklaşmalar görülmektedir. Bununla birlikte metinde aynı sözcüğün hem yuvarlak hem de düz biçimleri yer almaktadır.

4. Eski Anadolu Türkçesinde ilgi hali eki olan {+(n)U_η} eki; “*oğlınun* (48a/05)” daima yuvarlakken metinde {+(n)I_η} şeklinde; “*kimsenin* (17b/18)” düz biçimde harekelenmiş örnekleri de görülmektedir.

5. Klasik Osmanlı Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinden önce kullanılmayan (dudak uyumuna aykırı) düz ünlülü olan {-IcAK} zarf fiil eki; “*olıcağ* (18b/01)” metinde bulunmaktadır.

6. Eski Anadolu Türkçesinde dayıma yuvarlak ünlülü olan {(U)p} zarf fiil eki, metnimizde tek yerde {(I)p} şeklinde; “*sevip* (40b/19)” düz harekelenerek dudak uyumuna tabi olmuştur.

7. Metinde p>b, t>d, t>d, k>ğ, k>g ötümlüleşmeleri söz başı ve söz içinde nöbetleşe kullanılmışlardır.

8. Söz içinde; -k->-h-, -b->-v-, -d->-y-, söz sonunda; -b>-v seslerinde sızıcılaşma örnekleri yer almaktadır.

9. Eski Anadolu Türkçesi döneminde olduğu gibi eserde de çok heceli sözcüklerin ve eklerin sonundaki /-g/, /-ğ/ ünsüzlerinin; “*kapuğ< kapu* (30a/13)” sıfırla nöbetleştiği görülmektedir. Bu durumda kimi sözcüklerde yuvarlaklaşmalar görülmektedir.

10. Metinde dudak uyumuna aykırı düzlükler de sıklıkla görülmektedir: “*koğusu* (19b/02); *buldı* (08b/19); *üçün<içün* (08a/01) vb.”

11. Metinde genişleme örneği olarak “*ıgaç<ağaç*” sözcüğü yer almaktadır.

12. Metinde metatez (göçüşme) örneğine rastlanmamıştır.

Şekil Bilgisi

1. Zarf-filler kısmında hem basit yapıda olan hem de birleşik yapıda olan ekler kategorize edilerek örneklendirilmiştir. Metinde Eski Anadolu Türkçesi dönemine özgü olan -(y)IcAK, -dUKdA, -dUKdAn zarf-fiil ekleri yer almaktadır.

2. İsimlere gelerek isim ve sıfat yapan +IU eki çoğunlukla yuvarlak ünlülü yazılsa da arkaik biçimi olan (+IIg) yapısındaki /g/ ünsüzünün düşmesi sonucu düz ünlülü biçimleri sıklıkla görülmektedir.

3. Zaman Ekleri kısmında yer alan görülen geçmiş zaman ekinin ünlüsü, teklik üçüncü kişilerde {-dI} ve çokluk üçüncü {-dIIAr} kişilerde daima düzdür, diğer şahıslarda ise daima

yuvarlak {-dUm; -dUk; -dUḡ; -dUḡUz} olması beklenirken metinde hem harekeli hem de harekesiz yazımlarda düz biçimleri bulunarak iki kullanım şekli görülmektedir.

4. Gelecek zaman çekiminde Eski Anadolu Türkçesinde {-(y)IsAr}, {-(y)A}, {-sA gerek}, {-(y)AcAK} olmak üzere dört tane gelecek zaman eki bulunurken Klasik Osmanlı Türkçesinde ise bu eklerden sadece ikisi olan {-sA gerek}, {-(y)AcAK} ekleri metnimizde yer almaktadır.

5. Şimdiki zaman çekiminde metinde {-(X)r} eki yaygın biçimde kullanılırken Türkiye Türkçesinde kullanılan {-yor} eki üç yerde ve arkaik biçimi olan {-yorur} şekli ise tek yerde geçmektedir.

6. Metinde emir kipi çekiminde her bir şahıs için ayrı ek kullanımı örneklerle mevcuttur.

7. Metinde /i-<er-/ cevheri fiilinin hem yanındaki sözcüğe bitişik yazıldığı hem de ayrı yazıldığı görülmektedir.

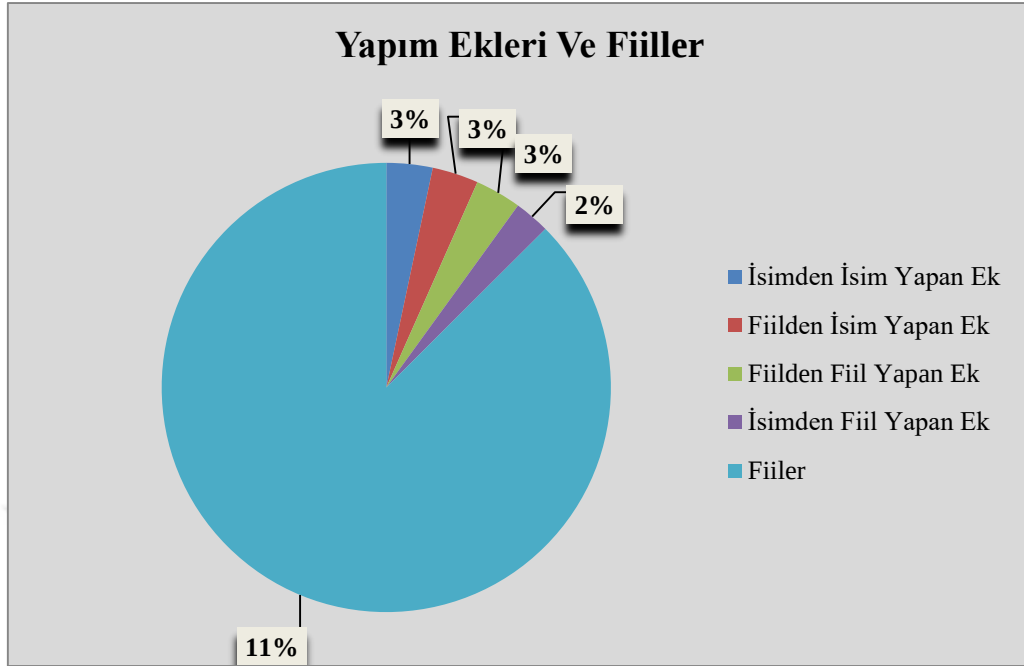
8. Ek fiil çekiminde {+DUr} bildirme eki kullanılırken ekin arkaik biçimi {-durur} yapısı tek yerde geçmektedir ve {-Upturur} yapısı da beş yerde geçmektedir.

9. Birleşik fiiller konusunda ise isimlere eklenen *bul-*, *ét-*, *eyle-*, *ol-*, *kal-*, *kıl-* ve *vér-* gibi yardımcı fiiller kullanılmıştır. İlaveten fiil+yardımcı fiil şeklinde kurulan yeterlilik, tezlik, süreklilik anlamları katan tasvirî fiil yapıları da metinde yer almaktadır.

10. Genel anlamda metnin şekil bilgisi özellikleri yazıldığı Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi bakımından çok farklı aykırılıklar göstermemektedir. İlaveten Eski Anadolu Türkçesi dönem özelliklerini de bünyesinde barındırmaktadır.

11. Eserde isimden isim yapan 13, fiilden isim yapan 13, fiilden fiil yapan 13, isimden fiil yapan 10, toplam 49 tane yapım eki ve 342 tane fiil yer almaktadır (bk. Grafik 1).

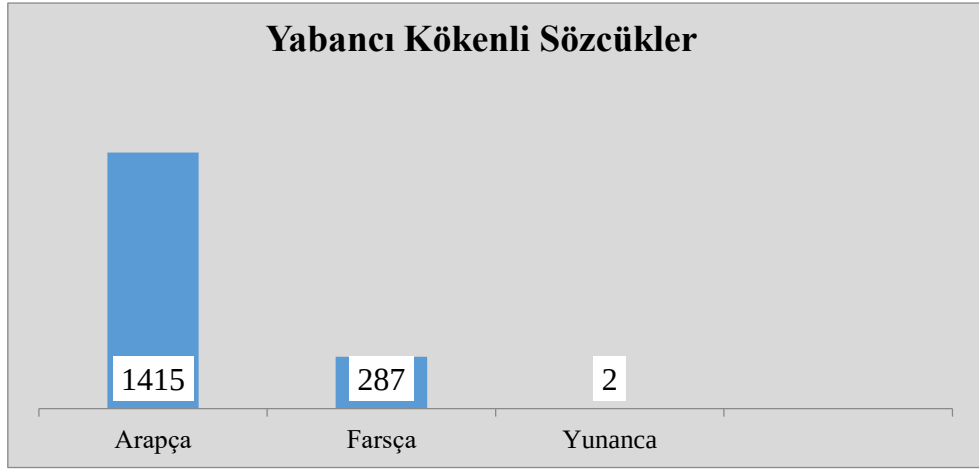
Grafik 1: Eserde Geçen Yapım Ekleri Ve Fiillerin Yüzdelik Oranları

Söz Varlığı

Metinde bulunan Arapça ve Farsça sözcük sayılarındaki fazlalığın sebebi eserin Arapçadan tercüme edilmiş bir eser olmasıdır. Yine de genel anlamda bakıldığında bu sözcükler dönemin diline yerleşmiş olan halkın kullandığı sözlerdir. Eserde söz varlığı açısından bir değerlendirme yaptığımızda dizin-sözlük bölümünde yer alan madde başlarına göre yabancı kökenli sözcüklerde Arapça 1415; Farsça 287 ve Yunanca 2 sözcük bulunmaktadır. Bunun dışındaki sözcükler Türkçe kökenlidir (bk. Grafik 2).

Grafik 2: Eserde Geçen Yabancı Kökenli Sözcüklerin Dağılımı

KAYNAKÇA

- Akar, Ali. (2023). *Türk Dili Tarihi* (18. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Arat, R. R. (2007). *Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilig I, Metin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III, İndeks* (İndeksi neşre hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya ve Nuri Yücel). İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Atalay, B. (1940-43). *Divanü Lügat-it-Türk, I-II-III-IV*. Ankara: TDK Yayınları.
- Atalay, B. (1985). *Divanü Lügat-it-Türk Tercümesi, I-II-III-IV*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ayazlı, Ö. (2009). *Altın Yaruk Sudur VI. Kitap*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, E. (2012). *Orhon Yazıtları (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)* (2. Baskı). Konya: Kömen Yayınları.
- Aykut, S. (2003). *Kelile Ve Dimne Beydeba* (2. Baskı). İstanbul: Şule Yayınları.
- Ayverdi, İ. *Kubbealtı Lugati*. <http://lugatim.com/>.
- Banguoğlu, Tahsin. (2011). *Türkçenin Grameri* (9. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Berköz, M. ve Orak, K. Y. (2013). "Kelile ve Dimne Tercümeleri ve Kitlelerin Eğitimindeki Rolü". *Türkiyat Mecmuası*. c. 23/Güz. s. 207-232.
- Brockelmann, C. (1977). "Kelile ve Dimne". *İslâm Ansiklopedisi*. c. VI. s. 552-558. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Bostan, İ. (2020). "Kâtib Çelebi". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/katib-celebi>. [Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024].
- Bülbül, T. (2009). *Hümâyunnâme (İnceleme Ve Tenkitli Metin)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford at the Clarendon Press.
- Derleme Sözlüğü* (1993). Ankara: TDK Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2011). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (28. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi.

- Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Efendioğlu, S. (2006). “Cümle Menşeli Edatlar”. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 31. s. 193-207.
- Efendioğlu, S. (2007). Edatların Sınıflandırılması. *Erciyes Dergisi*. 30(353). s. 27-29.
- Ekinci, R. (2022). “Simârü’l-Esmâr/Zübdetü’l-Esmâr (Ezhâr) Fi’l-Hikâyât/Zübdetü’n-Nesayih”. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/simaru-l-esmar-zubdetu-l-esmar-ezhar-fi-l-hikayat-zubdetu-n-nesayih-tees-411>. [Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024].
- Eraslan, K. (1984). *Türkçe Dil Bilgisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınevi.
- Gabain, A.Von. (1995). *Eski Türkçenin Grameri*. (çev. Mehmet Akalın). Ankara: TDK Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (2022). “Kâtib Çelebi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. c. XXV. s. 36-40. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Gönel, H. (2020). “Hüsami, Hüsâmeddin Efendi”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/husami-husameddin-efendi>. [Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024].
- Gülsevin, Gürer. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler* (3. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (2008). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (2016). *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kaçalın, M. (2019). *Dîvânu Lügâti’t-Türk*. (çev. Mustafa Kaçalın. Yayına Hazırlayan Mehmet Ölmez). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Kanar, M. (2009). *Arapça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kanar, M. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kanar, M. (2018). *Farsça-Türkçe / Türkçe-Farsça Sözlük* (4. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Kanar, M. (2008). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (2. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.

- Karaismailoğlu, A. (2022). “Kelîle Ve Dimne”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. c. XXV. s. 210-212. Ankara: Türk Diyanet Vakfı.
- Korkmaz, Z. (2005). “Eski Anadolu Türkçesinde İmla-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar”. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*. Ankara: TDK Yayınları. s. 491-505.
- Korkmaz, Z. (2017). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* (5. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Köktekin, K. (2022). *Eski Anadolu Türkçesi* (5. Baskı). Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Redhouse, S. J. (1890). *A Turkish and English Lexicon, Shewing in English the Significations of Turkish Terms*. Librairie du Liban.
- Sami, Ş. (2016). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Steingass, F. (1884). *Arabic- English Dictionary*. London.
- Steingass, F. (1998). *Persian- English Dictionary. Including The Arabic Words And Phrases To Be Met With In Persian Literature*. Librairie du Liban Publishers.
- Tekin, T. (2020). *Orhon Yazıtları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tezcan, S. (1995). “Mes‘ûd ve XVI. Yüzyıl Türk Edebiyatı Üzerine Yeni Bilgiler”. *Türk Dilleri Araştırmaları*. c. V. s. 65-84.
- Timurtaş, F. K. (2005). *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer, Metin, Sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Toska, Z. (1989). *Türk Edebiyatında Kelîle Ve Dimne Çevirileri Ve Kul Mesud Çevirisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Türkçe Sözlük* (2019). (11. Baskının Tıpkıbasım). Ankara: TDK Yayınları.
- Uzunkaya, U. (2013). *Felâhat-nâme (İnceleme-Metin-Dizin)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yapıcı, A. İ. (2020). “Mütercimi Bilinmeyen Eksik Kelîle Ve Dimne Tercümesinin Yeni Varakları”. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 21. s. 475-493.
- Yavuz, A. F. ve Özen, İ. (1972). *Osmanlı Müellifleri* (2. Cilt). İstanbul: Meral Yayınevi.

Yazar, S. (2011). *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme Ve Şerh Geleneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazım Kılavuzu (2012). (Haz. Şükrü Haluk Akalın vd.) (27. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Yılmaz, E. (2007). “Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü”. *László Károly (Ed), Turcology in Turkey, Selected Papers*. Szeged: University Press. s. 521-539.

EKLER

EK-1

Yazı Çevrimi İşaretleri

ء	: ʾ	ش	: ş
آ	: a, ā	ص	: ş
ا	: a, e, ı, i	ض	: ḍ, ḏ
ب	: b, p	ط	: ṭ
پ	: p	ظ	: ṣ
ت	: t	ع	: ʿ
ث	: ṯ	غ	: ğ
ج	: c, ğ	ف	: f
چ	: ğ, c	ق	: k
ح	: ḥ	ك	: k, g, ŋ
خ	: ḫ	ل	: l
د	: d	م	: m
ذ	: ḏ	ن	: n
ر	: r	و	: v, o, ö, u, ū, ü
ز	: z	ه	: h, a, e
ژ	: j	لا	: la, lā
س	: s	ی	: y, ı, i, ī